

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ
ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

วิทยานิพนธ์
ของ
เปรมจิต พรหมสาระเมธี

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

ตุลาคม 2553

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ
ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

วิทยานิพนธ์
ของ
เปรมจิต พรหมสาระเมธี

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
ตุลาคม 2553
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางเปรมจิต พรหมสาระเมธิ
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทอร)

ประธานกรรมการ

(กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

(อาจารย์ ดร.กล้า สมตระกูล)

กรรมการ

(ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

(อาจารย์ ดร.ไพรัช ถิตย์ผาด)

กรรมการ

(กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

(อาจารย์ ดร.ยิ่ง กิรติบุรณะ)

กรรมการ

(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

(อาจารย์ ดร. มารีสา โกเสชะ โยชิน)

กรรมการ

(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทอร)

(รศ.ดร.ไพฑูรย์ สุขศรีงาม)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

Mahasarakham University

วันที่ 31 เดือน 10 พ.ศ. 2553

ประกาศคุณูปการ

ผู้วิจัยขอกราบนมัสการพระศรีศาสดาวงศ์ พระมหาขวัณ ธิรมโน และคณะสงฆ์วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร ขอขอบคุณผู้บริหารพื้นที่เกาะเกร็ด ถนนข้าวสาร ตลาดน้ำตลิ่งชัน ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน ผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านที่ให้ความกรุณาอนุเคราะห์จนดำเนินการวิจัยสำเร็จด้วยดี ขอกราบนมัสการพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระสุเมธมณี เจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส ที่ให้ความอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัยในการใช้พื้นที่ การเก็บข้อมูลการวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.กล้า สมตระกูล ที่เป็นประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ได้ช่วยแก้ไขแนะนำตั้งแต่หัวข้อเรื่องและเค้าโครง ขอขอบพระคุณ ดร.ไพรัช ติตย์ผาด กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลและจุดประกายทางปัญญาชี้แนะแนวทาง ที่ทำให้งานวิจัยเล่มนี้ มีความสมบูรณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ของกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสานประธานสอบวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ยิ่ง กิรติบุรณะ อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ อาจารย์ ดร.มารีสา โกเศยะโยธิน ผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการสอบและขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านรวมถึงเจ้าหน้าที่โครงการบัณฑิต ที่อำนวยความสะดวกด้านต่างๆ ด้วยดีตลอดมา รวมทั้งเพื่อนนิสิตทุกท่านที่เป็นกัลยาณมิตรตลอดการเรียนรู้ที่ผ่านมา

ประโยชน์และคุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบบูชาพระคุณบุพการี บุรพจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่อบรมสั่งสอนให้ผู้วิจัยเป็นคนดีมีคุณธรรม

เปรมจิต พรหมสาระเมธี

ชื่อเรื่อง การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยว
นานาชาติในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

ผู้วิจัย นางเปรมจิต พรหมสาระเมธี

กรรมการควบคุม อาจารย์ ดร.กล้า สมตระกูล และอาจารย์ ดร.ไพรัช ถิตย์ผาด

ปริญญา ปร.ค. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2553

บทคัดย่อ

กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศ และเป็นเมืองหนึ่งในประเทศไทยที่มีนักท่องเที่ยวทั้งภายในและต่างประเทศนิยมเที่ยวมากที่สุด การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาสภาพปัจจุบัน ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 2) ศึกษาปัญหา ความต้องการ ความพึงพอใจ และแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม และแบบประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ตั้งแต่เดือน เมษายน 2552 ถึงเดือน มีนาคม 2553 ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ จากคือ ผู้รู้ 20 คน ผู้ปฏิบัติ 50 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 20 คน ในเขตกรุงเทพมหานคร จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดนครปฐม นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติและความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีจำนวนมาก ทั้งที่เป็นศาสนสถานและโบราณสถานวิถีชีวิตชนเผ่าแหล่งบันเทิงเชิงธุรกิจ มีประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบัน และศักยภาพการท่องเที่ยวแตกต่างกัน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่เป็นศาสนสถานและโบราณสถาน ส่วนใหญ่ได้รับการจัดตั้งหรือบูรณะซ่อมแซมโดยองค์พระมหากษัตริย์และข้าราชการในช่วงการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องวิถีชีวิตและชนเผ่า ได้แก่ เกาะเกร็ด ตลาดน้ำตลิ่งชัน และถนนข้าวสาร เกิดขึ้นควบคู่กับการก่อตั้งชุมชน ซึ่งเป็นแสดงถึงวิถีความเป็นอยู่ของชุมชน และลักษณะเฉพาะของวิถีชนเผ่า

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวประเภทบันเทิงเชิงธุรกิจ ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อการบันเทิงและธุรกิจเป็นการเฉพาะ

สำหรับ ปัญหา ความต้องการ ความพึงพอใจ และแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า มีสภาพชำรุดทรุดโทรม ขาดการบำรุงดูแลรักษาที่ดี นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจเกี่ยวกับความงดงามของสถาปัตยกรรม ความงดงามของทัศนียภาพ ประทับใจในอรรถาธิบายไมตรีของคนไทย สำหรับแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิต นั้น มีปัญหาด้านภูมิทัศน์ถูกบดบัง ขาดสิ่งอำนวยความสะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จอดรถ สิ่งที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจ คือขึ้นชอบใน อรรถาธิบายไมตรีของบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งอาหารไทยและของที่ระลึก นักท่องเที่ยวต้องการเห็น ทัศนียภาพและสิ่งแวดล้อมที่ดี สิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการเข้าถึง ส่วนแหล่งท่องเที่ยวบันเทิงเชิงธุรกิจ มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ความไม่สะดวกในการเข้าถึง สถานที่จอดรถของนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอ สิ่งที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจ คือมีกิจกรรมการแสดงที่เป็นอัตลักษณ์ และน่าสนใจ มีความพร้อมด้านสาธารณูปโภคและการบริหารจัดการที่ดี และสถานที่สะอาด ความต้องการของนักท่องเที่ยวคือการมีส่วนร่วมมากขึ้น

รูปแบบในการเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ มีเป้าประสงค์เพื่อ “มุ่งพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงตามจุดขายทางวัฒนธรรมและความดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว” ต้องดำเนินพันธกิจสำคัญ 3 เรื่อง คือ เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการ

โดยสรุป ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายนานาประเภท มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ แต่ยังมีปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยควรได้ศึกษาปัญหาเหล่านี้อย่างจริงจัง และหาวิธีการแก้ปัญหาเหล่านี้ ถ้าหากทำได้สำเร็จ ประเทศไทยจะได้รับประโยชน์มากมายมหาศาลในด้านความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ

TITLE The Potential Development of Cultural Tourism Sites for International Tourists in Bangkok Metropolitan and Vicinities

AUTHOR Mrs. Premchit Promsaramatee

ADVISORS Dr. Kla Somtrakul and Dr. Pirat Thidphad

DEGREE Ph.D. **MAJOR** Cultural Science

UNIVERSITY Maharakham University **DATE** 2010

ABSTRACT

Bangkok Metropolitan and vicinities are very important areas for economic drive of country and one of the most favorite tourist cities. Thais and foreigners, of Thailand. This qualitative study aimed at : 1) exploring the history, the present condition, the potentiality of the cultural tourism sites for internal tourists in Bangkok Metropolitan and vicinities areas; 2) investigating the problems, the needs, the satisfactions, and the ways to develop the cultural tourism sites for internal tourists in Bangkok Metropolitan and vicinities areas; and 3) presenting a model for the potential development of the cultural tourism sites for internal tourists in Bangkok Metropolitan and vicinities areas. The research tools consisted of an interview form, an observation form, a group discussion form, and a seminar workshop form. Written documents and fieldwork data were gathered between April 2009 and March 2010. The fieldwork data were collected through interviews, observations, group discussions, and seminar workshops, in Bangkok Metropolitan, Nonthaburi, and Nakhon Pathom provinces. The data were checked for their accountability with the triangulation technique, analyzed according to the given objectives, and the results of the research were presented in a descriptive analysis form.

The results of the study on the history and the beginning of the cultural tourism sites in Bangkok Metropolitan, it was found that there were a lot of them. These included : religious site, archeological site, ethnic ways of life site, and business entertainment site. Each of these tourism sites had a different characteristic in terms of its history, present condition, and potentiality in tourism. The majority of the cultural tourism sites were religious architectures and archeological sites, which mostly were established or renovated by the kings and the court officials during the Rattanakosin's founding period. The tourism sites on the ways of life and the ethnic group included

the Koh Kret, the Taling Chan Floating Market, Thanon Khaosan, these were there since the establishments of the communities. They represented the people's ways of life, the a unique ethnic ways of life. The business entertainment sites were operated specifically for entertainment and business.

Concerning the problems, the needs, the satisfaction, and the ways to develop the cultural tourism sites for international tourists in Bangkok Metropolitan and vicinities areas, it was found that they were in ruined conditions, lacking good cares; the tourists were satisfied with the beauty of the architectures, the beauty of the sceneries, the impression in friendliness of Thai people; there were problems on the ways of life tourism sites---overshadowed by nearby environments and lacking of comfortable facilities, especially, the parking lots; the tourists were satisfied with the friendliness of the persons who were on duties, including Thai food and souvenirs; the tourists wanted to see pleasant sceneries and environments, good facilities and safe reaching; the problems on business entertainment sites were concerned about : the environment management, the in-convenient reaching, not enough parking lots; the tourists were satisfied with the unique and interesting activities, readiness of public utilities and good management, and clean grounds; the tourists wanted more participatory parts in the activities.

In terms of the increase of the potentiality of the cultural tourism sites for international tourists aimed at "putting all efforts to develop (the tourism cultural sites) to be at the high potential level tourist sites matching with the outstanding cultural marketing features and the attractiveness of the international tourists"

In conclusion, there were varieties of tourist attractions in Bangkok Metropolitan and vicinities, a large numbers of tourists, Thai and foreigners, but there were many problems concerning tourism business. The government sectors involved, especially, the Thai Tourism Authority, should take a look at these problems seriously and find the ways to solve these problems. When the problems are solved, Thailand will benefit a lot in terms of economic progress and the national stability.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1	บทนำ 1
	ภูมิหลัง..... 1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย 6
	คำถามการวิจัย 6
	ความสำคัญของการวิจัย..... 6
	นิยามศัพท์เฉพาะ 7
	กรอบแนวคิดของการวิจัย..... 8
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 9
	องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 10
	แนวคิดการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว 52
	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว 94
	บริบทของพื้นที่วิจัย 109
	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 144
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 159
	งานวิจัยในประเทศ 159
	งานวิจัยต่างประเทศ 172
3	วิธีดำเนินงานวิจัย 176
	ขอบเขตด้านเนื้อหา 176
	วิธีดำเนินงานวิจัย..... 180
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 186
	ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมา และสภาพปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ 187

ตอนที่ 2 ปัญหา ความต้องการและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ และแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามความต้องการ ของนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล	242
ตอนที่ 3 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล	285
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	303
ความมุ่งหมายของการวิจัย	303
สรุปผล	304
อภิปรายผล	308
ข้อเสนอแนะ	312
บรรณานุกรม	315
ภาคผนวก	337
ภาคผนวก ก จดหมายนำเพื่อขออนุญาตเข้าถึงข้อมูลในพื้นที่วิจัย	338
ภาคผนวก ข แบบสอบถามภาคภาษาอังกฤษ.....	340
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	344
ภาคผนวก ง รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	360
ประวัติย่อของผู้วิจัย	366

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับสูงของกรุงเทพมหานคร	114
2 แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ จำแนกโดยศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร	115
3 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในกรุงเทพมหานคร จำแนกตามหน่วยงาน ที่สำรวจ	115
4 ผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในกรุงเทพมหานคร โดยศูนย์บริการ วิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	116
5 ผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่นิยมของต่างชาติสูงสุด เมื่อเดือนสิงหาคม 2544	119
6 แสดงจำนวนพื้นที่ และครัวเรือนในพื้นที่เกาะเกร็ด แยกตามรายหมู่บ้าน	210

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	8
2 การจัดการแบบคลาสสิก	54
3 การจัดการเชิงพฤติกรรม	57
4 แผนงานการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน	65
5 ขั้นตอนการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	80
6 วงจรการบริหารเชิงคุณภาพตามทฤษฎี เดมมิ่ง	94
7 กรอบแนวคิดการจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร	101
8 ศัพทศาสตร์การพัฒนารท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของกรุงเทพมหานคร	103
9 แผนที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	110
10 แผนที่แสดงเขตการปกครองกรุงเทพมหานคร	113
11 แผนที่ตัวเมืองนครปฐมนครปฐม	124
12 ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน จังหวัดนครปฐม	125
13 แผนที่ตัวเมืองจังหวัดนนทบุรี	130
14 แผนที่แสดงที่ตั้งเกาะเกร็ด	139
15 แผนที่แสดงที่ตั้งของถนนข้าสาร	140
16 ถนนข้าสารยามราตรี	141
17 แผนที่แสดงเส้นทางสู่ลานแสดงช้างฟาร์มจระเข้สามพราน	144
18 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	179
19 แสดงการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)	183
20 พระปรารักษ์วัดอรุณฯ ยามพระอาทิตย์ตก	174
21 พระปรารักษ์วัดอรุณฯ ยามเช้า	175
22 โครงสร้างการบริหารของวัดอรุณราชวราราม	179
23 การบริหารการศึกษา วัดอรุณฯ	194
24 ขบวนเรือพระที่นั่งถวายผ้าพระกฐินทางชลมารค	196
25 แผนที่แสดงรายละเอียดเกาะเกร็ด	209
26 แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้านบนเกาะเกร็ด	212
27 เจดีย์วัดปรมัยยิกาวาส	213

ภาพประกอบ

หน้า

28	พิธีแห่นางหงส์ของชาวไทยเชื้อสายมอญเกาะเกร็ด	197
29	เกาะเกร็ดยามพระอาทิตย์อัสดง	221
30	เรือข้ามฟาก ระหว่างเกาะเกร็ด – ฝั่งปากเกร็ด	222
31	ความประทับใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติบนเกาะเกร็ด	223
32	20 ปีตลาดน้ำตลิ่งชัน	228
33	เรือสินค้าในตลาดน้ำตลิ่งชัน	229
34	ถนนข้าวสารยามเย็น	232
35	บันยกาสยามค้าคืนบนถนนข้าวสาร	233
36	แผนที่แสดงที่ตั้งถนนข้าวสาร	234
37	นักท่องเที่ยวนานาชาติย่านถนนข้าวสาร	235
38	สัมภาษณ์นักท่องเที่ยวนานาชาติย่านถนนข้าวสาร	236
39	การแสดงช้างและจระเข้	240
40	แผนที่แสดงที่ตั้งลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน จังหวัดนครปฐม	242
41	การลงภาคสนามครั้งที่ 1	243
42	ความประทับใจวันลอยกระทงที่วัดอรุณฯ	247
43	การประชุมเชิงปฏิบัติการ ณ ห้องประชุมวัดอรุณฯ	250
44	กิจกรรมการลอยกระทง ณ พื้นที่วิจัยเกาะเกร็ด	252
45	การลงภาคสนามครั้งที่ 2	252
46	การสนทนากลุ่มแบบเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ณ สถานที่ท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม เกาะเกร็ด	255
47	ผู้ให้สัมภาษณ์ และสภาพปัจจุบันของเกาะเกร็ด	256
48	การประชุมปฏิบัติการเกาะเกร็ด	258
49	การลงพื้นที่ ครั้งที่ 3	259
50	การสนทนากลุ่มแบบเป็นกันเอง นักท่องเที่ยวนานาชาติ ตลาดน้ำตลิ่งชัน	264
51	การสนทนากลุ่มตลาดน้ำตลิ่งชัน ครั้งที่ 2	267
52	การลงพื้นที่ ครั้งที่ 4 ถนนข้าวสาร	272
53	เทศกาลสงกรานต์บนถนนข้าวสาร	273
54	การลงพื้นที่ครั้งที่ 5 ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน	278
55	ลานแดงช้าง และการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง	280

ภาพประกอบ	หน้า
56 การลงภาคสนามครั้ง 5	281
57 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน	289
58 รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทวิถีชีวิต และชนเผ่า เกาะเกร็ด ตลาดน้ำตลิ่งชัน และถนนข้าวสาร	293
59 รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทบันเทิงเชิงธุรกิจ	298
60 รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แบบ “เปรมจิต โมเดล”	299

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นกิจกรรมการเรียนรู้และนันทนาการประเภทหนึ่งที่ได้รับ ความนิยมมากในปัจจุบัน กระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการคมนาคม ติดต่อสื่อสาร รับรู้ ข้อมูล และข่าวสารสะดวกขึ้น ทำให้การท่องเที่ยวมีการพัฒนาเจริญเติบโตอย่างไม่หยุดนิ่ง ก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาในด้านอื่นๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง “อุตสาหกรรม ท่องเที่ยว ยังเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมอื่นทั้งทางตรง และทางอ้อม เช่น อุตสาหกรรมบริการ โรงแรม ขนส่ง ภัตตาคาร สปา ของที่ระลึกทำให้เกิดการสร้างงาน ปักจจัยการผลิตถูกนำมาใช้ให้เกิด ประโยชน์สูงสุด ก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ประชาชน ทำให้ฐานะและคุณภาพชีวิตของประชากร ดีขึ้นส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจน ช่วยส่งเสริมความเข้าใจ และสร้างสัมพันธไมตรีอันดี ระหว่างประชาชนในชาติต่างๆ ทั่วโลก” (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542 : 35) องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) ได้ประเมินสภาพการณ์การท่องเที่ยว ของโลกเอาไว้ว่า “การท่องเที่ยวนั้นจะยังคงเป็นธุรกิจที่ยังมี อนาคตสดใสจนถึงปี 2553 ภูมิภาคที่จะมีอัตราการเจริญเติบโตสูงสุด คือ ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ภูมิภาคนี้จะกลายเป็นจุดรองรับนักท่องเที่ยวสูง เป็นอันดับสองของโลกรองจากภูมิภาคยุโรป สำหรับประเทศไทยเองนั้น ปัจจุบันได้พัฒนาตนเองจนกลายเป็นประเทศที่ได้รับความนิยมในการ เดินทางมาท่องเที่ยวเป็นอันดับที่ 3 ของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก รองจากประเทศจีนและฮ่องกง และยังถูกจัดให้เป็นหนึ่งในยี่สิบประเทศของแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมทั่วโลก ตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2533 เป็นต้นมา (คณะนักศึกษาศรีวิภาโทสาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2544 : 56)

การท่องเที่ยวของไทยได้รับการส่งเสริมขึ้นโดยพระดำริของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน ตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2467 และได้พัฒนามาเรื่อยจนกลายเป็น “อุตสาหกรรมท่องเที่ยว” ที่ประเทศไทยใช้เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่สำคัญของอุตสาหกรรมไทย โดยรัฐบาลให้การท่องเที่ยว เป็นหนึ่งในกลยุทธ์ของการพัฒนาประเทศ โดยตั้งอยู่บนหลักที่สำคัญ 2 ประการ คือ การท่องเที่ยวที่มาจากเงินตราต่างประเทศ ที่มีส่วนช่วยกระตุ้นการเติบโตทาง เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเป็นหลัก ดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยว

จึงก่อให้เกิดการกระจายรายได้ ผู้ภาคแรงงาน และภาคครัวเรือนที่มีรายได้น้อย รัฐบาลได้สนับสนุนงบประมาณการท่องเที่ยว

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้กำหนดเป้าหมายและวางยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมให้ภาคประชาชนสร้างอาชีพ และสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การท่องเที่ยว เป็นรูปแบบของการส่งเสริมอาชีพประชาชนประการหนึ่งที่รัฐบาลให้การสนับสนุน ให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ เนื่องจากประเทศไทยมีต้นทุนทางวัฒนธรรม ธรรมชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากมาย แต่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายและได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักกันในหมู่นักท่องเที่ยว ระดับนานาชาติ รัฐบาลจึงมีนโยบายกระตุ้นและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เป็นที่รู้จักและมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้าเที่ยวอย่างกว้างขวาง “ช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 8 พุทธศักราช 2540–2544 ถึงฉบับที่ 9 พุทธศักราช 2545–2549 เป็นต้นมา ได้มีการกำหนดทิศทางของการพัฒนา ทางด้านการท่องเที่ยวและผลักดันที่จะให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ โดยอาศัยเงื่อนไขด้านภูมิศาสตร์และทางด้านการพัฒนาเครือข่ายการคมนาคม กับประเทศเพื่อนบ้าน ให้สามารถเชื่อมโยงกันได้โดยสะดวกพร้อมกับการรักษาคุณภาพและความมีเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวให้คงไว้ ตลอดจนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวที่ได้มาเยือนเพื่อให้ได้มีการกระจายรายได้ภายในประเทศมากยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงได้มีการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อผลักดันให้มีการดูแลรักษา แหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม อีกทั้งยังเป็นการปลูก จิตสำนึกให้ประชาชนโดยเฉพาะในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้เข้าใจและเห็นถึงความสำคัญในเรื่องของ การท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมการดูแลรักษาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตนเองให้อยู่ในสภาพที่ดี ตลอดไป โดยเน้นการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมให้มากขึ้นให้ความรู้ในการอนุรักษ์ที่ถูกต้อง แก่ทุกคน รวมทั้งการประสานงาน การปรึกษาหารือตั้งคณะทำงานร่วมกันกับการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทยทั้งในด้านของนโยบายและหลักปฏิบัติกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เพื่อวางแผนด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นไป อย่างเป็นรูปธรรม” (นิวัฒน์ อมาตยกุล. 2549 : 1)

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยได้ขยายตัวและเติบโตอย่างรวดเร็ว จนได้รับการยอมรับให้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวในระดับแนวหน้า ของแหล่งท่องเที่ยวในโลก เนื่องจากไทยมีทรัพยากรท่องเที่ยว สวยงามมีคุณค่าทางด้านธรรมชาติและ วัฒนธรรม อีกทั้งความมีมิตรไมตรีของคนไทย ล้วนเป็น สิ่งจูงใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเมืองไทยเป็นจำนวนมาก และมีอัตราเติบโตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอและนำรายได้เงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทยปีละหลายแสนล้านบาท โดยมีจำนวน นักท่องเที่ยว 13.8 ล้านคน ในปี 2550 14.49 ล้านคนในปี 2551 และคาดว่าจะมี 15.30 ล้านคน

ในปี 2552 ซึ่งทำให้ไทยมีรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศจำนวน 470,625 ล้านบาทปี 2550, 506, 435 ล้านบาทในปี 2551 และคาดว่าในปี 2552 จะมีรายได้ 520,000 ล้านบาท (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542 : 36)

จากการสำรวจการท่องเที่ยวเพื่อการจัดอันดับประเทศยอดนิยม ด้วยการเปรียบเทียบ ศักยภาพการท่องเที่ยวของไทยกับกลุ่มประเทศในเอเชียแปซิฟิก ซึ่งประเมินโดย ชาวต่างชาติพบว่า ประเทศไทยได้รับการจัดอันดับให้เป็นอันดับที่ 1 ในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อรรถาภัยของ คนไทย อาหารและสีสันในยามราตรี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2536 : 5) World Travel Tourism Committee (WTTC) ได้พยากรณ์ การท่องเที่ยวไทยในปี 2543 – 2553 ว่าจะขยายตัวอยู่ ร้อย 6.07 และมีการจ้างงานถึงร้อยละ 4.7 ล้านคนในปี 2553 อย่างไรก็ตามในระยะเวลาหลังแม้ว่าประเทศไทยจะได้รับวิกฤตเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมซึ่งกระทบต่อยอดนักท่องเที่ยวต่างชาติในปลายปี พุทธศักราช 2551 ที่ลดลงบ้าง แต่ก็ยังคงรักษาตำแหน่งการท่องเที่ยวไว้ในอันดับต้นๆ ของโลก ดังที่ นางพรศิริ มโนหาญ ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้เปิดเผยภายในงาน World Travel Mart: WTM 2008 เมื่อเดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช 2551 ที่ผ่านมามีว่า “ไทยติด อันดับการท่องเที่ยวโลก 5 สาขา คือ คู่ค้าเงิน ผู้นำมหานคร ชุมชนเป็นมิตร แหล่งช้อปปิ้ง เมืองสีสันบันเทิงยามราตรี” ฟิวเจอร์ แบรินด์ ซึ่งผู้จัดกิจกรรมผู้บริโภคเป็น 2 ทาง “5 กลุ่ม กำลังซื้อ 3 พื้นที่ใหม่” และใช้ยุทธศาสตร์ที่กำหนดให้เมืองไทยเป็น World Class Destination และรูปแบบ การท่องเที่ยวแนวใหม่ที่นักท่องเที่ยวนิยมหันมานิยมท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 31 ร้อยละ ในขณะที่ 10 ปีที่ผ่านมาเพียงร้อยละ 17 เท่านั้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2547 : 74) นอกจากนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้การคาดคะเนถึงจำนวนนักท่องเที่ยว ต่างประเทศ ปี 2550 -2554 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ไว้ว่า “นักท่องเที่ยว ต่างชาติจะยังคงนิยมท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานครมากที่สุดและนับว่าเป็นหัวใจของไทยในปี 2551 แม้จะประสบกับปัญหาหลากหลาย แต่ทราเวลแอนด์เลเซอร์ซึ่งเป็นนิตยสารการท่องเที่ยวชื่อดังจาก อเมริกาเปิดเผยผลการสำรวจความคิดเห็นทางออนไลน์ระบุว่า “กรุงเทพมหานครได้รับเลือกเป็นเมือง ที่ดีที่สุดในโลก” “World Best City” (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2547 : 55)

กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ ของประเทศและ เป็นเมืองหนึ่งในประเทศไทยที่มีนักท่องเที่ยวทั้งภายในและต่างประเทศนิยมเที่ยว มากที่สุด เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมาก มีวัฒนธรรมหลากหลายและเป็นศูนย์กลาง การคมนาคมขนส่งทั้งทางน้ำ ทางบก และทางอากาศเป็นประตูเปิดไปสู่อินโดจีน จากการวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายในเกี่ยวกับทรัพยากรและศักยภาพของ กรุงเทพมหานครและปริมณฑลพบว่า “จุดเด่นคือ การเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมและประเพณีของประเทศ มีแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุและบุคลากร ด้านศิลปวัฒนธรรมอยู่เป็นจำนวนมากรวมทั้งวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต

และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นของตนเองรวมทั้งพิธีกรรมศิลปะ ดนตรี เพลงพื้นบ้านและหัตถกรรม
พื้นบ้านอันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาวัฒนธรรมซึ่งเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีคุณค่า
สร้างรายได้ให้กับชุมชนและเป็นปัจจัยที่ดึงดูดการท่องเที่ยวที่สำคัญเพื่อสร้างความประทับใจ
ให้นักท่องเที่ยว จึงเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวในประเทศต่าง ๆ จำนวนมากโดยจัดอันดับ
ตามระดับภูมิภาคที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติที่นิยมเข้ามาในประเทศไทยมากที่สุดและรองลงไป
ตามลำดับได้แก่ โดยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกมากที่สุดตามด้วยอาเซียน ยุโรป อเมริกา เอเชียใต้ โอเชียเนีย
ตะวันออกกลาง และแอฟริกา อเมริกา” (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547 : 53)

นอกจากนั้นจากการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ปี 2550-2554
ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พบว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติยังคงนิยมมาท่องเที่ยว
ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมากที่สุด จำนวนถึง 14,969,696 คน ในปี 2554 ซึ่งมีจำนวน
สูงขึ้นเรื่อยๆ จาก 12,202 ล้านคน ในปี 2550 เป็น 12.781 , 13.386 และ 14.030 ล้านคน
ในปี 2550 – 2553 ตามลำดับ จากแผนแม่บทการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร
และปริมณฑลได้ศึกษาจำนวนแหล่งท่องเที่ยวว่ามีจำนวนทั้งหมด 376 แห่ง จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว
ประวัติศาสตร์ร้อยละ 63 แหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมมีร้อยละ 25 และแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
ร้อยละ 12 โดยในกรุงเทพมหานครมีแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ 170 แห่ง ด้าน
ศิลปวัฒนธรรม 57 แห่ง และด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 20 แห่งรวมเป็น 247 แห่ง
ในขณะที่จังหวัดนนทบุรีและนครปฐมมีจำนวนแหล่งท่องเที่ยวสำคัญรวม 20 - 16 ตามลำดับ
อาจกล่าวได้ว่า “ประเทศไทยมีสินค้าประเภทแหล่งท่องเที่ยวมากมายและกลายเป็นทรัพยากรที่มีค่า
ของประเทศซึ่งในธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่ตัวสินค้าหมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ
เป็นอย่างยิ่งโดยหลักการคืออุปทานกำหนดอุปสงค์ (Supply Create Demand) ซึ่งอุปทาน (Supply)
คือสินค้า (Product) คือแหล่งท่องเที่ยวที่จะต้องมียุทธศาสตร์แตกต่างไปจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ของ
โลก ซึ่งจะทำให้เป็นที่ยอมรับในธุรกิจท่องเที่ยวระดับนานาชาติโดยส่วนประกอบที่สำคัญของสินค้า
ที่เป็นอุปทานคือ สิ่งอำนวยความสะดวกและส่วนประกอบต่างๆ เช่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
ร้านอาหาร โรงแรม ที่พัก ตลอดจนความปลอดภัยและมาตรฐานการสนับสนุนตามนโยบาย
ของรัฐบาล ซึ่งเรียกในภาพรวมว่า “ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว” จำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
(สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551 : 45)

แหล่งท่องเที่ยวสำคัญในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีมากมายแต่ยังไม่ได้รับ
การจัดการให้มีศักยภาพสอดคล้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะ นักท่องเที่ยวนานาชาติ
ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ และสำคัญ จากการสำรวจของดี 50 เขต ของ
ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร พบว่า กรุงเทพมหานครมีแหล่งท่องเที่ยวทั้งสิ้น
245 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 20 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์

170 แห่ง และศิลปวัฒนธรรม 57 แห่ง จะกระจายอยู่ตามเขตต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ทำการประเมินศักยภาพการพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร ในปี 2544 โดยจัดลำดับแยกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับ นานาชาติ ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น จากเกณฑ์พิจารณา 11 ตัว ประกอบด้วย A ระดับนานาชาติ (International) B ระดับชาติ (National) C ระดับท้องถิ่น ข้อมูลที่ใช้มาพิจารณามี 11 ตัว ได้แก่ 1) การเข้าถึง 2) เอกลักษณ์ เฉพาะตัว 3) ความนิยมตลาด 4) สิ่งอำนวยความสะดวก 5) ความเหมาะสมทรัพยากร 6) คุณภาพ ตามงานภูมิทัศน์กายภาพ 7) ความปลอดภัย 8) ความคงทนต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม 9) การดูแลรักษา 10) ความร่วมมือท้องถิ่น 11) โอกาสในการยกระดับผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวเพียง 10 แห่ง หรือเพียงร้อยละ 4.08 ที่ได้รับความนิยมเป็นแหล่งท่องเที่ยว นานาชาติและเพียง 2 แห่ง คือ พระบรมมหาราชวังและวัดพระแก้ว ที่มีศักยภาพสูงมาก 4 แห่ง มีศักยภาพปานกลาง 4 แห่งที่มีศักยภาพปานกลาง เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับชาติ 26 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 10.6 นอกนั้นมีศักยภาพระดับสูง และระดับปานกลาง (ร้อยละ 3.26 และ 3.67) ตามลำดับ ส่วนอีกร้อยละ 85.31 ยังไม่ได้รับการยกย่องให้เป็นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับชาติ นอกจากนั้นแหล่งท่องเที่ยวในปริมณฑลที่ยังไม่ได้พัฒนาอีก 131 แห่ง จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัจจุบัน แหล่งท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานครทุกประเภทแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพหรือได้รับการยกย่อง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับนานาชาติน้อย ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น และมี ศักยภาพพัฒนาในระดับปานกลาง เช่นเดียวกันกับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปริมณฑลทั้ง 54 แห่ง ยังไม่ได้รับการพัฒนาจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับใด และมีศักยภาพในระดับใด (สำนักงาน คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2551 : 57)

ด้วยความสำคัญของการท่องเที่ยวที่สามารถนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทย จนการท่องเที่ยวมีรายได้ในลำดับสูงสุดของประเทศ ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นปัจจัย ... อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และความสำคัญของศักยภาพความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่จะเป็น สิ่งดึงดูดใจและความสนใจของนักท่องเที่ยว ความสำคัญของนักท่องเที่ยวนานาชาติยังเป็นกลุ่ม นักท่องเที่ยวเป้าหมายที่สำคัญ .. และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของไทย จุดอ่อนในด้านศักยภาพ การพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทั้งในด้านความดึงดูดใจ ศักยภาพการรองรับนักท่องเที่ยว และศักยภาพในการบริหารจัดการ ประกอบกับแหล่งท่องเที่ยว ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลยังมีอยู่หลากหลาย โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศาสนสถาน วิถีชีวิตและชนเผ่า และแหล่งท่องเที่ยวบันเทิงเชิงธุรกิจที่ยัง ไม่ได้รับการพัฒนา การตรวจสอบและส่งเสริมให้มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูงขึ้น ที่จะนำไปสู่การ พัฒนาศักยภาพและการพัฒนาการท่องเที่ยวในภาพรวม ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนา ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ในกรุงเทพมหานครและ

ปริมณฑลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้มีศักยภาพสูงขึ้น และเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวในภาพรวมต่อไป โดยมีจุดมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมาสภาพปัจจุบันและศักยภาพของ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขต กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล
2. เพื่อศึกษาปัญหา ความต้องการ ความพึงพอใจ และแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขต กรุงเทพมหานครและปริมณฑล
3. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

คำถามการวิจัย

1. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ มีประวัติความเป็นมา อย่างไร สภาพปัจจุบันและศักยภาพเป็นอย่างไร
2. ปัญหาความต้องการความพึงพอใจและแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขต กรุงเทพมหานครและปริมณฑลควรจะมีรูปแบบอย่างไร
3. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลควรเป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลการศึกษาวิจัย ทำให้ทราบถึงปัญหาสถานการณ์ และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับต่างชาติ
2. ผู้นำชุมชนและผู้ร่วมวิจัยสามารถใช้ผลวิจัยเป็นแนวทางในการพัฒนาและบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป
3. ภาคราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลวิจัยไปประยุกต์ใช้ ในด้านการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวตามความเหมาะสม

นิยามศัพท์เฉพาะ

นักท่องเที่ยวนานาชาติ (International Tourist) หมายถึง กลุ่มบุคคลจากประเทศต่าง ๆ ที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยในเขตกรุงเทพและปริมณฑลเป็นจำนวนมาก เพื่อทัศนศึกษาพักผ่อน เยี่ยมญาติ เพื่อความบันเทิง กีฬา รักษาสุขภาพ หรือร่วมประชุมธุรกิจ ได้จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย และนักท่องเที่ยวชาวเอเชีย

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เห็นถึงศิลปวัฒนธรรม ประเพณี รูปแบบวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของชุมชนซึ่งเป็นเอกลักษณ์ รวมถึงการนำเสนอโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนสถานที่เป็นที่เคารพนับถือในกรุงเทพ และ ปริมณฑล

ศักยภาพทางการท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมทางการท่องเที่ยวด้านต่างๆ 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการดึงดูดใจการท่องเที่ยว 2) ด้านการรองรับการท่องเที่ยว 3) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นมีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น และสภาพแวดล้อม แบ่งเป็นด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ศาสนสถานและโบราณสถาน 2) วิถีชีวิตและชนเผ่า 3) บ้านเกิดเชิงธุรกิจ

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อมมากขึ้น โดยหลักการพัฒนาบนพื้นฐานความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาตามหลักวิชาการ และพัฒนาตามความต้องการของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

กรุงเทพมหานครและปริมณฑล หมายถึง กรุงเทพมหานคร และอาณาเขตโดยรอบ ได้แก่ นนทบุรี นครปฐม

รูปแบบ หมายถึง แบบหรือโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ดังนี้ ด้านดึงดูดใจ ด้านรองรับการท่องเที่ยว และด้านบริหารจัดการการท่องเที่ยว

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล” ผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ความรู้ แนวคิด ทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
  - 1.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม
  - 1.2 การท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
  - 1.3 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
  - 1.4 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
2. แนวคิดการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว
  - 2.1 แนวคิดการบริหารจัดการ
  - 2.2 แนวคิดการจัดการแบบมีส่วนร่วม
  - 2.3 แนวคิดเชิงยุทธศาสตร์
  - 2.4 แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
  - 2.5 แนวคิดการสร้างมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรม
  - 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ
  - 2.7 แนวคิดการบริหารเชิงคุณภาพตามทฤษฎี (PDCA.)
3. นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว
  - 3.1 วาระแห่งชาติว่าด้วยการท่องเที่ยว ปีพุทธศักราช 2553
  - 3.2 กรอบนโยบายของ ททท. ปี พ.ศ 2550-2554
  - 3.3 แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากกรุงเทพมหานคร
  - 3.4 มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยวกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นของกระทรวงมหาดไทย
4. บริบทของพื้นที่ศึกษา
5. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 ทฤษฎีหลัก
    - 5.1.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่
    - 5.1.2 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม
    - 5.1.3 ทฤษฎีการจัดการ

- 5.2 ทฤษฎีเสริม
  - 5.2.1 ทฤษฎีนิเวศวิทยาแนวคิดการจัดการชุมชน
  - 5.2.2 ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของสังคมกลุ่มชน ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมและสิ่งทีคนในกลุ่มหรือหมู่ชนผลิตหรือสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้กันอยู่ เป็นวัฏจักรชีวิตที่สังคมหรือกลุ่มชนในสังคมนั้นกำหนดขึ้นและเห็นพ้องต้องกันในการยอมรับและปฏิบัติตามภายใต้เงื่อนไขที่ทุกคนยอมรับได้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม

วัฒนธรรม เป็นรูปแบบของกิจกรรมมนุษย์และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งทีคนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน วัฒนธรรมส่วนหนึ่งสามารถแสดงออกและผ่านกระบวนการทางสังคม ประเภทต่างๆ เช่น ดนตรี วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม การละครและภาพยนตร์ แม้บางครั้งอาจมีผู้กล่าวว่า วัฒนธรรมคือเรื่องที่ว่าด้วยการบริโภคและสินค้าบริโภค เช่น วัฒนธรรมระดับสูง วัฒนธรรมระดับต่ำ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมนิยม นักมานุษยวิทยาโดยทั่วไปมักกล่าวถึงวัฒนธรรมว่า “มิได้เป็นเพียงสินค้าบริโภค แต่หมายรวมถึงกระบวนการในการผลิตสินค้าและการให้ความหมายแก่สินค้านั้น ๆ ด้วย ทั้งยังรวมไปถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและแนวการปฏิบัติที่ทำให้วัตถุและกระบวนการผลิตหลอมรวมอยู่ด้วยกัน ในสายตาของนักมานุษยวิทยาจึงรวมไปถึงเทคโนโลยี ศิลปะ วิทยาศาสตร์ รวมทั้งระบบศีลธรรม” วัฒนธรรมในภูมิภาคต่างๆ อาจได้รับอิทธิพลจากการติดต่อกับภูมิภาคอื่น เช่น การเป็นอาณานิคม การค้าขาย การย้ายถิ่นฐาน การสื่อสารมวลชนและศาสนา อีกทั้งระบบความเชื่อ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนามีบทบาทในวัฒนธรรมในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติมาโดยตลอด

1.1 ความหมายของวัฒนธรรม

สมชัย ใจดี (2528 : 25) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “วัฒนธรรม” เป็นภาษาบาลีสันสกฤต “วัฒน” เป็นภาษาบาลี แปลว่า “เจริญงอกงาม” ส่วนคำว่า “ธรรม” เป็นภาษาบาลี

และสันสกฤต หมายถึง “ความดี” ซึ่งถ้าแปลตามรากศัพท์ก็คือ “สภาพอันเป็นความเจริญงอกงาม หรือลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม” วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของกลุ่มใด กลุ่มหนึ่ง ซึ่งหมายรวมถึง ความคิด ศิลปะ วรรณคดี ดนตรี ประชญา ศีลธรรม จรรยา ภาษา กฎหมาย ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งได้ถ่ายทอดให้กับ คนรุ่นต่อๆ มาเป็นเรื่องของการเรียนรู้จากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งถ้าสิ่งใดดีก็เก็บไว้ สิ่งใดควรแก้ก็แก้ให้ดีขึ้น เพื่อจะได้ส่งเสริม ให้มีลักษณะที่ดีประจำชาติต่อไปในลักษณะนี้ วัฒนธรรมจึงเป็นการแสดงออกซึ่งความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดี งามของประชาชน

ณรงค์ เส็งประชา (2541 : 46) ได้นิยามซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี และยอมรับกัน แพร่หลาย จนกระทั่งถึงปัจจุบันความว่า “วัฒนธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งได้มาจากการเรียนรู้ ของสังคม และสมาชิกได้มีส่วนร่วมในการใช้สิ่งนั้นๆ สมาชิกในสังคมจะได้รับวัฒนธรรมเป็นมรดก ทางสังคม และเขาอาจปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมนั้น ๆ เพื่อความเป็นมรดกแก่ชนรุ่นต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2529 : 5-6) ได้ให้ความหมาย ของวัฒนธรรมไว้ 2 ประการ คือ

1. วัฒนธรรมในความหมายทั่วไป “วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึคนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิก ในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ ช่างซึ่ง ยอมรับ และใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนา คุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ

2. วัฒนธรรมในความหมายเชิงปฏิบัติการ “วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญ งามซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับ ธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสม สืบทอด จากคนรุ่น หนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้ และก่อให้เกิดพฤติกรรม และผลิตผลทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

อมรา พงศาพิชญ์ (2544 : 25) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ ดังนั้นวัฒนธรรมก็คือ ระบบ สัญลักษณ์ในสังคมมนุษย์ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา แล้วจึงสอนให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ หรือนำไปปฏิบัติ ฉะนั้นวัฒนธรรมต้องมีการเรียนรู้และมีการถ่ายทอด

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2548 : เว็บไซต์) ได้สรุปแนวคิดของบุคคลต่างๆ เกี่ยวกับความหมายของวัฒนธรรมว่า มนุษย์สร้าง วัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิตและการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ในเมื่อการดำรงชีวิต

ของมนุษย์เป็นเรื่องที่กว้างใหญ่และมีแง่มุมต่างๆ ให้พิจารณาอย่างซับซ้อน เรื่องของวัฒนธรรมจึงสามารถมองได้หลายแง่มุมไปด้วยมีผู้ให้ความหมายคำว่า “วัฒนธรรม” ต่างๆ กัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้นิยามความหมายของวัฒนธรรม ไว้ 4 นัย ดังนี้คือ

1. สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ
2. วิถีชีวิตของหมู่คณะ
3. ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน

4. พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้ชีวิตอยู่ในหมู่พวกของตน

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ ประทานคำอธิบายไว้ว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ความเจริญในทางวิชาความรู้ เช่น วิทยาศาสตร์ ศิลปวิทยา วรรณคดี ศาสนา ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีและจรรยาบรรณ วัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคม มีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น กวีนิพนธ์ ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อร่างสร้างคุณภาพปฏิบัติของประชาชาติ

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต) (2548 : เว็บไซค์) ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมเมื่อคราวแสดงปาฐกถาพิเศษ 100 ปี ของพระยาอนุমানราชชน เรื่อง “วัฒนธรรมกับการพัฒนา” ไว้เป็นหลายนัยอย่างน่าพิจารณา ดังนี้ วัฒนธรรม เป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรมปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ วัฒนธรรม เป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรมภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อไป และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้ วัฒนธรรม คือผลรวมของทุกสิ่ง ซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้นๆ ได้ทำไว้ หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้ วัฒนธรรม เป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็พื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไปตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความเจริญงอกงามของสังคมนั้นๆ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2548 : เว็บไซค์) ของพระยาอนุমানราชชน (2431-2512) นักปราชญ์สำคัญของชาติ บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมระดับโลก ประจำปีพุทธศักราช 2531 ขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้ให้ความหมายเนื้อหา ประเภท ลักษณะความเจริญแห่งวัฒนธรรม ความเป็นไปแห่งวัฒนธรรม ระยะแห่งวัฒนธรรม สรุปได้ดังนี้ ความหมาย พระยาอนุমানราชชน (2532 : 45-48) ได้ให้บทนิยาม คำ “วัฒนธรรม” ว่า วัฒนธรรม คือ “สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีแห่งชีวิตของส่วนรวม ถ่ายทอดกันได้ เอาอย่างกันได้ คือผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา คือความรู้สึกลับ

ความคิดเห็น ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือการกระทำใดๆ ของมนุษย์ใน ส่วนรวมลงรูป เป็นพิมพ์เดียวกัน และตำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา. ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น ก็มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม เป็นผลิตผลของส่วนรวม ที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา

1.2 ประเภทของวัฒนธรรม

พระยาอนุมานราชชน (2532 : 50) ได้จำแนกประเภทของวัฒนธรรมไว้ว่า

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขกายเพื่อให้ได้อยู่ดีกินดี มีความสะดวกสบายในการครองชีพ ได้แก่ สิ่งความจำเป็นเบื้องต้นในชีวิต 4 อย่างและสิ่งอื่นๆ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ ตลอดจนเครื่องอาวุธยุทธโศปกรณ์เครื่องป้องกันตัว
2. วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นสิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงาม ได้แก่ การศึกษา วิชาความรู้อันบำรุงความคิดทางปัญญา ศาสนา จรรยา ศิลปะ และวรรณคดี กฎหมายและระเบียบประเพณี ซึ่งส่งเสริมความรู้สึทางจิตใจให้งอกงามหรือสบายใจ

พระยาอนุมานราชชน (2532 : 53) ได้อธิบายลักษณะความเจริญงอกงามของวัฒนธรรมดังนี้คือ

1. ต้องมีการสังสม และการสืบต่อ ตกทอดกันไปไม่ขาดตอนมีมรดกแห่งสังคม อันเกิดจากผลิตผลของสังคมที่สร้างสมไว้
2. ต้องมีแปลกมีใหม่มาเพิ่มเติมของเดิมให้เข้ากันได้
3. ต้องส่งเสริมเพื่อให้แพร่หลายไปในหมู่ของตนและตลอดไปถึงชนหมู่อื่นด้วย
4. ต้องปรับปรุงและแก้ไขให้เหมาะกับสภาพแวดล้อม และสภาพของเหตุการณ์

พระยาอนุมานราชชน (2532 : 47) กล่าวถึงลักษณะความเป็นไปของวัฒนธรรมเมื่อเกิดการขยายอำนาจ หรือการรุกรานดังนี้คือ

1. วัฒนธรรมของฝ่ายแพ้จะต้องสูญไป ถ้าฝ่ายแพ้ไม่มีวัฒนธรรมอันเป็นบุคลิกลักษณะของตนอยู่ในระดับสูง หรือเท่ากับฝ่ายชนะ เช่น ให้เลิกศึกษาภาษาของตน แต่ให้มาศึกษาของฝ่ายชนะ หรือไม่ ฝ่ายชนะพยายามทำลายวัฒนธรรมของฝ่ายแพ้ให้หมดไปทันที
2. ถ้าทั้งสองฝ่าย คือทั้งแพ้และชนะมีวัฒนธรรมอยู่ในระดับทัดเทียมกัน วัฒนธรรมของฝ่ายแพ้ก็น่าจะต้านทานฝ่ายชนะไว้ได้ วัฒนธรรมของทั้งสองฝ่ายจะเข้าระคนปนกันทีละน้อยๆ เมื่อเป็นเวลานานจะเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่มีอำนาจดีกว่าเดิม เพราะได้กำลังทั้งสองฝ่าย

3. ถ้าฝ่ายแพ้มีวัฒนธรรมอยู่ในระดับสูงกว่าฝ่ายชนะ ก็จะสามารถดึงดูดเอาวัฒนธรรมของฝ่ายชนะเข้าประสานและอยู่ในครอบงำของฝ่ายแพ้ ถ้าฝ่ายชนะมีจำนวนคนน้อยกว่าฝ่ายแพ้ การพ่ายแพ้ในทางวัฒนธรรมของฝ่ายชนะจะเร็วขึ้น ชาตินี้ได้ไม่กระตือรือร้นในการบำรุงและส่งเสริมวัฒนธรรมของตนให้มีความเจริญงอกงาม และแพร่หลายได้ทันทั่วทั้งที่ ชาตินั้นอาจเป็นผู้ถูกชาติอื่นรุกรานในทางวัฒนธรรม ดังนั้นเพื่อไม่ให้ถูกรุกรานหรือรุกรานก็ด้านอยู่ ก็จะต้องรู้จักปรับปรุงวัฒนธรรมของตนให้เจริญ สิ่งแปลกใหม่ไม่ใช่ว่าจะเป็นของดีมีประโยชน์แก่ตนเสมอไป ถ้าสิ่งแปลกใหม่นั้นไม่เข้ากันได้ดีกับรากฐานแห่งวัฒนธรรมของตน ระยะเวลาแห่งวัฒนธรรม

3.1 สมัยนรปศุกรรม (Stone Age Culture) ได้แก่สมัยแรกเริ่มป่าเถื่อนตั้งแต่ยุคหิน จึงใช้คำว่า นร - ปศุกรรม ครึ่งคนครึ่งสัตว์

3.2 สมัยอนารยธรรม (Barbarian Culture) ค่อยเจริญขึ้นแล้วแต่ยังป่าเถื่อนอยู่

3.3 สมัยอารยธรรม (Civilization) มนุษย์มีความเจริญแล้ว อารยธรรมคือวัฒนธรรมที่พ้นจากความป่าเถื่อนแล้วหรือพยายามให้พ้น และใช้คำว่า Culture ปนกันไปก็มี

การที่วัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปได้นั้นมี 4 ระยะ คือ

1. เปลี่ยนไปเล็กน้อย
2. เกิดจากค้นพบสิ่งใหม่ๆ (Discovery) หรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ขึ้น (Invention) สภาพภาวะเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมจึงเปลี่ยนไป

3. มีคู่แข่งขึ้น เช่น เกวียนไปไม่ได้ รถไปได้

4. การยืมวัฒนธรรมอื่นเข้ามา (Cultural Borrowing)

เหตุแห่งความเจริญทางวัฒนธรรม

1. การสะสม ต้องรับมรดกที่บรรพบุรุษมอบไว้ให้
2. การปรับปรุง ถ้าหมดสมัยแล้วก็ต้องเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ สิ่งที่เป็นมาในอดีต (ทั้งฝ่ายนามธรรมด้วย) ที่ใช้ได้ก็ปรับปรุงให้เข้ากับสมัยปัจจุบัน

3. การถ่ายทอด ต้องสืบต่อให้คนรุ่นหลัง ต้องเผยแพร่สั่งสอนกัน การจะทำให้วัฒนธรรมเจริญยิ่งขึ้นนั้นเราต้องรักษาวัฒนธรรมมรดกตกทอดและปรับปรุงอดีตให้เหมาะสมกับปัจจุบัน

1.3 ความสำคัญของวัฒนธรรม

ณรงค์ เส็งประชา (2541 : 60) ได้สรุปความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมช่วยให้มนุษย์สะดวกสบายขึ้น ช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการต่าง ๆ ของมนุษย์ มนุษย์พ้นจากอันตรายสามารถเอาชนะธรรมชาติได้ เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาช่วย

2. วัฒนธรรมช่วยเหนี่ยวรั้งสมาชิกในสังคม ให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันย่อมจะมีความผูกพันเป็นพวกเดียวกัน
3. เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ชาติที่มีวัฒนธรรมสูงย่อมได้รับการยกย่อง และเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ
4. เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติ หรือสังคมที่มีเอกภาพทางวัฒนธรรม
5. ช่วยให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองถาวร โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าชาตินั้นมีรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่ดี มีทัศนคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ยึดมั่นในหลักขยัน ประหยัด อุตุน ความมีระเบียบวินัยที่ดี มีเทคโนโลยีที่มีคุณภาพช่วยในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ฯลฯ สังคมนั้นจะเจริญรุ่งเรือง

เฉลิมมาลัย ราชกัญธารักษ์ (2545 : 53 -55) กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ว่ามนุษย์สามารถคิดสร้างวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็น 3 ประการ ได้แก่

1. ความต้องการทางร่างกาย ได้แก่ ความต้องการปัจจัยสี่ประการ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ส่วนวัฒนธรรมที่สนองความต้องการทางร่างกาย ได้แก่ วิธีการหาอาหาร วิธีการปรุงอาหาร วิธีการปลูกสร้างบ้านเรือน วิธีการทำเครื่องนุ่งห่ม วิธีการบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ รวมทั้งอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้สำหรับวิธีการนั้นๆ

2. ความต้องการทางจิตใจ ได้แก่ ความต้องการความรัก ความอบอุ่น ความมั่นคงทางจิตใจความรื่นเริงบันเทิงใจ ส่วนของวัฒนธรรมที่สนองความต้องการทางจิตใจคือ ศาสนาความเชื่อ การละเล่นรื่นเริงต่างๆ

3. ความต้องการทางสังคม ได้แก่ ความต้องการที่จะอยู่ร่วมกับคนอื่น เป็นสังคมส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่สนองความต้องการด้านนี้ ก็คือ กฎข้อบังคับความประพฤติระหว่างบุคคล รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่จะทำให้ชีวิตกลุ่มดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

เมื่อมนุษย์ได้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาตอบสนองความต้องการจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตแล้ว ต่อมามนุษย์ก็ได้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการความสุข ความสะดวกสบายในชีวิตในเรื่องต่างๆ จนมีผลทำให้เกิดความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างที่เห็นในปัจจุบัน

ชาติ ถาวรนุรักษ์ (2534 : 7-8) กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมว่าเป็นเรื่องของการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ความมั่นคงถาวรของชีวิตและศีลธรรม จริยธรรมของประชาชนในด้านมนุษยวิทยาและสังคมวิทยาได้ให้ความสำคัญของวัฒนธรรมไทยไว้หลายอย่างสรุปได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดและกำเนิกระเบียบแบบแผนประเพณี ข้อบังคับ กฎหมายสิ่งของเครื่องใช้ของสังคมโดยมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมของมนุษย์ในกลุ่มสังคมใดจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมนั้น
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ควบคุมสังคม และสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้เกิดขึ้นแก่สังคมเพราะวัฒนธรรมรวบรวมทั้งศรัทธา ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน ประเพณี ศีลธรรม คุณธรรม ตลอดจนผลตอบแทนในการปฏิบัติและบทลงโทษเมื่อฝ่าฝืน

สรุปว่า วัฒนธรรม คือสิ่งที่สังคมที่มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปคนอีกรุ่นหนึ่ง ที่แสดงถึงในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนในกลุ่มแต่ละสังคม วัฒนธรรมมี 2 ประเภทคือ วัฒนธรรมด้านวัตถุ เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ รวมถึงความรู้ความคิดที่ทำให้มีปัญญาและมีความเจริญงอกงามวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงได้หากชาติใดไม่มีการบำรุงรักษาหรือส่งเสริมให้เจริญงอกงาม เพราะว่าจะถูกชาติอื่นรุกรานและถูกผสมกลมกลืนไปกลับวัฒนธรรมต่างชาติที่สูงกว่าจึงจำเป็นที่ประเทศจะต้องรักษาวัฒนธรรมแลปรับปรุงอดีตให้เหมาะสมกับปัจจุบัน

2. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

กระแสแห่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมกำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ การท่องเที่ยวประเภทนี้เกิดขึ้นมากมาย เพราะสามารถเข้าไปสัมผัสภาพของวิถีชีวิตกลุ่มชน วัฒนธรรมอันหลากหลายรวมถึงธรรมชาติป่าเขาอันแสนงาม

2.1 การท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นกิจกรรมการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ซึ่งนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงปลายทางจะต้องประกอบด้วยปัจจัยสามประการเป็นอย่างน้อย คือ การเดินทาง การพักค้างแรมและการกินอาหารนอกบ้าน (นิสา ชัชกุล. 2552 : 5)

สหพันธ์องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Union of Official Travel Organization หรือ IUOTO) (นิสา ชัชกุล. 2552 : 5) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีเงื่อนไขตามหลักสากลดังต่อไปนี้

1. ต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. ต้องเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. ต้องเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ในกรณีนั้น อย่างไรก็ตามก็มีข้อยกเถียงในสมัยนั้นว่า “ผู้เดินทาง” จะเรียกว่าอย่างไร จะเป็นนักท่องเที่ยว นักทัศนาจร หรือผู้มาเยือน และบทนิยามของแต่ละคำที่เรียกนั้นในแต่ละองค์การแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าบทนิยามของแต่ละองค์การนั้นมีนัยในแง่ใด

ในแง่เศรษฐกิจ แง่จิตวิทยา หรือในแง่มุมมองอื่นๆ ซึ่งทำให้เกิดความไม่สะดวกหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อต้องการจะรวบรวมสถิตินักท่องเที่ยวของโลกหรือในพิธีการทางการเมือง ทางศุลกากร ก็จะประสบปัญหานานาประการ

สหพันธ์องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Union of Official Organization หรือ IUOTO) ซึ่งต่อมาพัฒนามาเป็นองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization หรือ WTO) ได้เริ่มเสนอบทนิยามขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ทุกประเทศทั่วโลกรับเอาไปใช้อย่างเดียวกัน โดยในปี พุทธศักราช 2506 องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี และได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “การท่องเที่ยว” การเดินทางเพื่อความบันเทิงรื่นเริงใจ เยี่ยมญาติ หรือการไปร่วมประชุม แต่มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพเป็นหลักฐานหรือไปพำนักอยู่เป็นการถาวร และยังได้ให้คำจำกัดความของคำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว คือ ผู้มาเยือน (Visitors) เป็นคำทั่วไป ให้นำหมายถึงบุคคลผู้ซึ่งมา (หรือไป) ยังประเทศหนึ่งซึ่งมิใช่การอยู่อาศัยถาวร ด้วยเหตุจงใจใดก็ได้ ซึ่งมีไม่ใช่เป็นการไปประกอบอาชีพที่ได้รับค่าจ้างตอบแทน และเข้ามาอยู่อย่างน้อย 24 ชั่วโมง และอย่างมากไม่เกิน 6 เดือน และในบทนิยามยังบัญญัติให้มี “ผู้มาเยือน” 2 ประเภท คือ “นักท่องเที่ยว” (Tourists) และ “นักท่องเที่ยว” (Excursionists) ดังนี้

1. นักท่องเที่ยว (Tourism) คือ ผู้มาเยือนชั่วคราวที่มาพักอาศัยอย่างน้อย 24 ชั่วโมง ในประเทศที่ไปเยือนและมีเหตุจงใจในการเยือนเพื่อ

1.1 เพื่อเป็นการพักผ่อน เพื่อความเพลิดเพลิน เพื่อสุขภาพ

เพื่อการศึกษา การกีฬา และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

1.2 เพื่อการปฏิบัติการกิจที่ได้รับมอบหมาย การปฏิบัติเกี่ยวกับครอบครัวและการประชุมต่างๆ

2. นักทัศนจร (Excursionist) คือ ผู้ที่เดินทางมาเยือนชั่วคราวที่เข้าไปอยู่ในประเทศเพียงวันเดียว (น้อยกว่า 24 ชั่วโมง) และมีได้พักค้างคืน รวมทั้งผู้โดยสารพาหนะทางเรือประเภทเรือสำราญ (Cruise) ด้วย สำหรับ “นักท่องเที่ยวภายในประเทศ” (Domestic Tourists) คือ นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปไหนก็ตามโดยใช้เส้นทางที่มีได้ใช้อยู่เป็นประจำวัน และมีระยะทางไม่ต่ำกว่า 60 กิโลเมตร หรือออกไปนอกเขตจังหวัดที่เป็นภูมิลำเนา (ดู ชุมสาย และคณะ. 2527 : 55) แต่ตามบทนิยามของประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่าต้องมีระยะทาง 100 ไมล์หรือมากกว่าจากภูมิลำเนาของตน หรือมีการพักค้างแรมหนึ่งคืนหรือมากกว่าหนึ่งคืน (Mill and Morrison. 1985 : 139) สำหรับหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู (ศึกษานิเทศก์. 2533 : 19-20) ได้กำหนดคำนิยามของ “นักท่องเที่ยวภายในประเทศ” ว่า หมายถึง คนไทยหรือคนต่างด้าวที่อยู่ในประเทศไทย และเดินทางจากจังหวัดซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยปกติของตนไปยังจังหวัดอื่น ๆ

โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางอะไรก็ตามที่มีค่าใช้จ่ายทำงานหารายได้ และระยะเวลาที่พำนักไปเกิน 60 วัน และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้คำจำกัดความตามข้อกำหนดการท่องเที่ยวโลก กำหนดขึ้นที่กรุงโรม เป็นหลักในการจัดบันทึกรวบรวมสถิติจำนวน “นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ” (International Tourist) หมายถึง ชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยและพำนักอยู่ครั้งหนึ่งๆ ไม่น้อยกว่า 1 คืน และไม่มากกว่า 90 วัน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ฉบับถ่ายเอกสาร 1) 2536 โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางเพื่อ

1. มาท่องเที่ยวพักผ่อน มาเยี่ยมญาติ หรือมาเพื่อการพักผ่อน
2. มาร่วมประชุมหรือเป็นตัวแทนของสมาคม ผู้แทนศาสนา นักกีฬา
3. มาเพื่อติดต่อธุรกิจ แต่ไม่ใช่เพื่อมาทำงานหารายได้
4. มากับเรือเดินสมุทรที่แวะจอด ณ ท่าเรือ แม้ว่าแวะ

น้อยกว่า 1 คืน

ชาลวิทช์ เกษตรศิริ (2540 : 1-20) ได้อธิบายไว้สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการเดินทาง หากไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยวในเรื่องของการท่องเที่ยว ผู้ดำเนินงานการท่องเที่ยวมักใช้คำว่า การท่องเที่ยว และการเดินทางปนกันไป บางทีก็ใช้คำการท่องเที่ยวให้มีความหมายถึงทั้งการเดินทางและการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ใช้ชื่อในภาษาอังกฤษว่า Tourism Authority of Thailand และการท่องเที่ยวแห่งอังกฤษก็ใช้ชื่อว่า British Tourism Authority บางทีก็ใช้คำ การเดินทาง ให้มีความหมายถึงทั้งการเดินทางและการท่องเที่ยวเช่น องค์การการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ซึ่งจัดตั้งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เรียกชื่อว่า International Union of Official Travel Organization (IUOTO) สถาบันอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัย Hawaii ที่สอนวิชาการท่องเที่ยว มีชื่อว่า School of Travel Industry Management และสถาบันการท่องเที่ยวสำหรับภาคพื้นแปซิฟิก ใช้ชื่อว่า Pacific Area Travel Association ในพจนานุกรม Webster's Third New International Dictionary ให้ความหมายของคำว่า Tourism ไว้ว่า Tourism หมายถึง (1) การท่องเที่ยว (2) การเดินทางเพื่อความสราญใจ (3) การบริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 5) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการให้ความรู้ และความภาคภูมิใจที่มุ่งเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม

ค้อย ชุมสาย และฉวีพันธ์ พรหมโยธี (2527 : 60) กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นการเดินทางของนักท่องเที่ยวในสถาบันหรือสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงจะท่องเที่ยวไปในประเทศที่มีวัฒนธรรมที่น่าสนใจเพื่อศึกษาพิจารณาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่

มานุษยวิทยาและสังคม เพื่อชมโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เพื่อติดตามความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีปัจจุบัน เพื่อชมศิลปะนานาชาติหรือศิลปวัฒนธรรมในหอศิลป์ เพื่อนักวิทยาศาสตร์ที่สำคัญๆ

ชูเกียรติ นพเกตุ (2542 : 29) กล่าวถึงการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาทางวัฒนธรรมว่า เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆและเป็นการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ทั้งในแ่งมนุษย์วิทยาและสังคมวิทยา เช่นชมโบราณสถานศิลปะหรือ การแสดงต่างๆ

Swarbooke (1999 : 306-308) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการเดินทางเพื่อการศึกษาและเรียนรู้ถึงวิถีทางการดำเนินชีวิต ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และเทศกาลงานประเพณีต่างๆ ทั้งที่มีมานานแล้วและที่จัดขึ้นเป็นการเฉพาะ World Tourism Organization (Richards. 1995 : 23) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นการเคลื่อนไหวของผู้คนที่เกิดขึ้นจากปัจจัยกระตุ้นทางด้านวัฒนธรรม เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Study Tour) การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมกับงานศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เทศกาล การเยี่ยมชมอนุสรณ์สถาน การเดินทางท่องเที่ยว เพื่อศึกษาธรรมชาติ หรือศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่นตลอดจนความเชื่อทางศาสนา

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธรรมเกียรติ กันอริ (2540 : 1-20) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็น แนวคิดใหม่ ที่พยายามจะออกจากกระแสการท่องเที่ยวที่เป็น Mass Tourism ที่คนจำนวนมากนั่งรถโค้ชคันใหญ่มีคน 100-120 คน ไปลงที่ไหนสักแห่ง แล้วก็สร้างความปั่นป่วน โกลาหลให้กับสถานที่นั้นด้วยการถ่ายรูปซื้อของที่ระลึกทั้งเงินและคนมหาศาลในแต่ละวัน ได้สร้างผลกระทบมากมายให้กับชุมชน วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนจากการที่การท่องเที่ยวในปัจจุบันเป็นเรื่องของการแสวงหาการบริโภค การเบียดเบียนที่มีอิทธิพลมากในสถานที่ๆไป สามารถเปลี่ยนหมู่บ้านเล็ก ๆ ให้กลายเป็นบาร์ เป็นร้านเหล้า เป็นช่อง ใต้ในพริบตา สิ่งเหล่านี้เป็นด้านลบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวแบบ Mass ดังนั้น คนในหลายประเทศจึงพยายามหาทางออก และแสวงหาวิธีการในการท่องเที่ยวแบบใหม่ขึ้นมา เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม ไม่มีการซื้อขายวัฒนธรรมและชีวิตผู้คน ซึ่งนำเสนอมาในรูปแบบของ Ecological Tourism (การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์) และ Cultural Tourism (การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม) การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงเป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ หลังจากการท่องเที่ยวทั่วไปมีปัญหาหรืออีกนัยหนึ่งก็อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นความพยายามแสวงหาทางออกและสร้างความชอบธรรมให้กับการท่องเที่ยวที่กำลังประสบปัญหา จะทำอย่างไรจึงจะเป็นนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

McIntoch และ Goeldner (1984 : 112-113) สรุปว่า “วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวก็คือ เพื่อที่จะสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่นอื่น ๆ หรือประเทศอื่น ๆ เพื่อที่จะเข้าใจซาบซึ้งต่อวัฒนธรรมของประชาชนเหล่านั้น ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงเป็นการก่อให้เกิดความรู้ และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจของคนทั้งโลกเข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่สันติสุขในการอยู่ร่วมกันทั้งปัจจุบันและอนาคต” ดังนั้นสิ่งสำคัญประการแรกของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือการศึกษา เช่น เมื่อจะไปเที่ยนครวัด เราจำเป็นต้องศึกษาทั้งประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติ วัฒนธรรมความคิด ความเชื่อของผู้คนในอดีต ซึ่งจะทำให้เราทราบถึงแรงบันดาลใจในการสร้างสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่เช่นนั้นได้ นอกจากนี้ การเรียนรู้สิ่งที่เป็นวิถีชีวิตปัจจุบัน ทั้งภาษา วัฒนธรรม อาหาร ความเป็นอยู่ของประชาชนชาวกัมพูชาที่เราจะไปเยือนก็เป็นเรื่องจำเป็นเช่นนั้น

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540 : 1-20) กล่าวว่า “หากเปรียบเทียบระหว่างนักท่องเที่ยวฝรั่งกับนักท่องเที่ยวไทยจะเห็นว่ามีความแตกต่างกันมาก ฝรั่งเขาพยายามศึกษาวัด อาหาร ภาษา เข้าไปกินข้าวในโรงอาหารมหาวิทยาลัย ไปดูวัฒนธรรมประเพณีในขณะที่นักท่องเที่ยวไทย เน้นที่การถ่ายรูป ซ้อปิ้ง แล้วย่นำมาคุยโอ้อวดกัน ซึ่งถือเป็นการท่องเที่ยวแบบ Primitive แต่ปัญหาอีกอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมก็คือ การแอบแฝงมาของธุรกิจที่นำเอาวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างที่ตายแล้ว มาชุบชีวิตใหม่เพื่อขาย ซึ่งอันตรายมาก และเราก็หาทางออกจากกระแส Mass ยาก”

ประการแรก ต้องเปลี่ยนการท่องเที่ยว (Tourism) เป็นการเดินทาง (Travel) ให้คนกลุ่มเล็กๆ สร้างภูมิปัญญาของกลุ่ม ไปศึกษา ไปดู ตามความสนใจของตนเอง เป็นการเดินทางไปรู้จัก การเดินทางต้องเป็นโลกส่วนตัวไปอย่างเกรงใจ ไปอย่างเคารพต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นและชุมชน มีความสุขจากการเดินทางเป็นเป้าหมาย ไม่ใช่การไปบุกรุกพิธีกรรมความเชื่อของชาวบ้าน ไปซื้อทุกอย่างที่ขวางหน้า

ประการที่สอง ต้องให้การศึกษา โดยเฉพาะกับเด็ก ๆ ให้เรียนรู้และเข้าใจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพราะในโลกปัจจุบันนี้เราไม่ทางหลักหนีนักท่องเที่ยวไปได้ เพราะโลกมันเล็กและเปิดกว้างมากขึ้น การเดินทางสะดวกและผู้คนนิยมเดินทางกันมาก โดยเฉพาะในประเทศไทย นักท่องเที่ยวจะเป็นคนในเอเชียด้วยกันมากขึ้นเราจึงควรให้การศึกษาแก่เด็ก ๆ และเยาวชนว่า เขาจะเผชิญกับสถานการณ์เช่นนี้ได้อย่างไร จะได้ประโยชน์ และเกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันได้อย่างไร หลักสูตรการเรียนการสอนวิชาการท่องเที่ยว ควรมีหลักสูตรที่สร้างภูมิคุ้มกัน ไม่ให้มีการสเปกการขายที่ไม่เคารพผู้อื่น และต้องเร่งสร้างบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ รู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ไม่ใช่รู้ภาษาอย่างเดียว มัคคุเทศก์ต้องเป็นผู้มีความรู้ เป็นวิทยากร ไม่ใช่คนรับใช้ของนักท่องเที่ยวที่ต้องบริการทุกอย่าง

ประการที่สาม เราต้องเรียนรู้ที่จะเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน ของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของเราเองด้วยเราต้องมีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่ผู้มาเยือนจะละเมิดมิได้ เพราะหากเราไม่เคารพวัฒนธรรมของเรา นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติก็ไม่เคารพ เช่นกัน การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้คุณค่าศักดิ์ศรีและทรัพยากร วัฒนธรรมผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสรรพสิ่งในโลก ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

2.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา (2548 : 10) กล่าวถึงองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ในระบบการท่องเที่ยวจำแนกได้เป็น 3 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว และเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว ทั้งนี้ อาจแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรทางธรรมชาติ (Natural Tourism Resource) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติซึ่งสามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น ภูเขาป่าไม้ น้ำพุร้อน ถ้ำ น้ำตก ชายทะเล หาดทราย ทะเลสาบ เกาะ แก่ง เจ็อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด เป็นต้น บางแห่งได้รับการจัดให้เป็นสวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์ วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนสัตว์เปิด เป็นต้น

2. ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Tourism Resource) นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เป็นผลงานที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ ที่อนุชนรุ่นหลังบังเกิดความหวงแหนและปฏิบัติสืบสานต่อไป ทั้งนี้ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น แบ่งออก 3 ชนิด ได้แก่

2.1 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Tourism Resource) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประสงค์หรือประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมในปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น พระราชวัง ศาสนสถาน แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพง เมือง คูเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน เป็นต้น

2.2 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต (Culture and Rural Way of Life) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมซึ่งปฏิบัติยึดถือสืบทอดต่อกันมา เช่น ประเพณีในรอบปี ทั้งประเพณีในราชสำนัก

(พระราชพิธีต่างๆ) ประเพณีไทย ประเพณีท้องถิ่น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีกินเจ หรือประเพณีถือศีลอดอาหาร งานทำบุญ ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับบุคคล เช่น พิธีโกนจุก พิธีแต่งงาน พิธีบวช และพิธีศพ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างบ้านเรือน ชุดแต่งกาย อาหารประจำถิ่น การประดิษฐ์ของใช้เพื่อการดำรงชีวิต ภาษาพูดในท้องถิ่นและวรรณคดีพื้นบ้าน เป็นต้น หมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะนับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ อาทิ หมู่บ้านทอผ้าหมู่บ้านท่าแร่ หมู่บ้านช้าง รวมถึงตลาดนัด ตลาดน้ำ เป็นต้น

3.3 แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการและบันเทิง (Recreation Attraction) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการพักผ่อนที่ให้ความรื่นรมย์ บันเทิง เช่น สวนสัตว์ สวนสนุก สวนน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์การแสดงศิลปะสมัยใหม่ แหล่งบันเทิง ศูนย์การค้า ศูนย์การประชุม เป็นต้น

องค์ประกอบที่ 2 การบริการด้านการท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) หมายถึง การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้นๆ เป็นการใช้ความสะดวกระหว่างการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะบริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ บริการขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว บริการที่พักแรม บริการอาหารและบันเทิง บริการนำเที่ยวและ มัคคุเทศก์ รวมถึงบริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกอย่างใดก็ได้ ความไม่ปลอดภัยอาจเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา ซึ่งภัยต่างๆ เหล่านี้ อาจเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว จึงควรมีมาตรการในการสร้างความปลอดภัยอย่างจริงจัง และเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริการการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 3 การตลาดด้านการท่องเที่ยว การที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ณ ที่นั้น จะต้องมีการตลาดการท่องเที่ยวในการชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งการตลาดการท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน และใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว นั้น โดยการตลาดการท่องเที่ยว ทำได้ 2 วิธี

1. การให้ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว หมายถึง การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ทางการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และการบริการการท่องเที่ยว เป็นต้น

2. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หมายถึง การสื่อข้อมูล ข่าวสารการท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์

วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย เป็นต้น เพื่อเชิญชวน กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวของตนกล่าวได้ว่า ในการพิจารณาองค์ประกอบภายใน ระบบการท่องเที่ยว มีองค์ประกอบอีกมากมายที่มีบทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกันและมีความสัมพันธ์ต่อกัน เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ซึ่งความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยว นั้นอยู่ที่ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้การท่องเที่ยว ยังมีสิ่งแวดล้อมนอกระบบที่เกี่ยวข้องเกี่ยวเนื่องเป็นอุปสรรคหรือได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว อีกหลายประการ เช่น สภาพกายภาพและระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจ และการลงทุน สังคมและวัฒนธรรม องค์กรและกฎหมาย เป็นต้น

2.3 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

2.3.1 การท่องเที่ยวให้ความสำคัญด้านเศรษฐกิจของประเทศ 6 ประการ ดังนี้คือ

บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา (2549 : 27-30) กล่าวความสำคัญและองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศ กล่าวคือ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีลักษณะเป็นสินค้าส่งออกจำบัง (Invisible Export) โดยไม่มีการส่งสินค้าหรือบริการทางการท่องเที่ยวออกไปขายยังต่างประเทศจริง ๆ แต่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ต้องเป็นผู้รับผิดชอบการเดินทางและซื้อสินค้าบริการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเอง เช่น นักท่องเที่ยวญี่ปุ่นซื้อตั๋วโดยสารเครื่องบินมาชมวัดพระแก้ว ก็จะจ่ายค่าที่พักแรมค่าอาหาร ค่าน้ำดื่ม และค่าสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

2. การท่องเที่ยวช่วยลดปัญหาการขาดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ กล่าวคือเมื่อนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางและซื้อสินค้าอีกทั้งบริการการท่องเที่ยว ซึ่งรายได้จากการท่องเที่ยวนี้ สามารถนำไปช่วยลดภาวะการขาดดุลการค้าและการขาดดุลการชำระเงินของประเทศให้น้อยลง หรืออาจทำให้เกิดการเกินดุลก็ได้ อันเป็นการส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

3. การท่องเที่ยวช่วยสร้างอาชีพและการจ้างงาน กล่าวคืออุตสาหกรรม การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ต้องใช้แรงงานส่วนใหญ่ในลักษณะของการต้อนรับ ให้บริการ จึงมีการจ้างงานทั้งทางตรงและทางอ้อม การจ้างงานทางตรงได้แก่ อาชีพในธุรกิจ การขนส่ง ธุรกิจที่พัก ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจอาหาร ธุรกิจจำหน่ายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น ส่วนการจ้างงานทางอ้อมได้แก่ อาชีพทางเกษตรกรรม ซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหาร อาชีพทางด้านหัตถกรรม ซึ่งเป็นแหล่งผลิตสินค้าที่ระลึก อาชีพก่อสร้างหรือบริการในสิ่งอำนวยความสะดวกด้านอื่น ๆ

งานการธนาคารในการบริการแลกเปลี่ยนเงินตรา เป็นต้น นับว่าเป็นการสร้างอาชีพให้เกิดขึ้นมากมาย ก่อให้เกิดการจ้างงานและช่วยแก้ปัญหาการว่างงานของประเทศด้วย

4. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระจายรายได้ กล่าวคือ เมื่อมีการเดินทางท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ย่อมก่อให้เกิดการกระจายรายได้ เนื่องจากนักท่องเที่ยวจะนำเงินไปใช้จ่ายใช้สอยซื้อสินค้าและบริการจากท้องถิ่น ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนามักจะมีปัญหาความแตกต่างในการพัฒนาระหว่างตัวเมืองกับชนบท รัฐบาลควรวางแผนและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่นชนบท จะช่วยให้ชาวชนบทสามารถขายสินค้าและบริการ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง ช่วยให้ชาวชนบทมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

5. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของท้องถิ่น กล่าวคือ ในระยะเริ่มแรกที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเข้าสู่ท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นนั้นอาจยังไม่สามารถผลิตบริการทางการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ จึงจำเป็นต้องสั่งซื้อสินค้าและบริการจากนอกชุมชนหรือจากต่างถิ่นต่อมาเมื่อการดำเนินกิจการบริการทางการท่องเที่ยวขยายตัวมากขึ้น ก็จะมีการลงทุนผลิตสินค้าและบริการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นได้เอง การสั่งซื้อจากนอกชุมชนจะน้อยลง ซึ่งจะส่งผลดีให้แก่ท้องถิ่นนั้นทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของท้องถิ่นขึ้น

6. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจ เนื่องจากเงินตราที่นักท่องเที่ยวนำมาใช้จ่ายให้สอยจะหมุนเวียนอยู่ในเศรษฐกิจของประเทศ กระตุ้นให้เกิดการผลิตและการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น ซึ่งตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เชื่อว่ารายได้ที่เกิดขึ้นครั้งหนึ่งในระบบเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดรายได้ต่อเนื่องอีกหลายรอบ เมื่อรวมรายได้รอบต่าง ๆ เข้าด้วยกันจะพบว่าผลทำให้การผลิตและรายได้มีมูลค่าสูงขึ้นกว่ารอบแรกหลายเท่าตัว หลักการดังกล่าวนี้ในทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เรียกว่า “ผลของตัวทวีคูณ” (Multiplier Effect) สำหรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้เป็นที่ยอมรับกันว่ามีค่าผลของตัวทวีคูณอยู่ในระดับสูง ทำให้เกิดการกระตุ้นการผลิตสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องให้สูงขึ้นด้วย

2.3.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคมและการเมือง เราพอสรุปถึงความสำคัญ of อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อสังคมและการเมืองของประเทศได้ 8 ประการดังต่อไปนี้

1. การท่องเที่ยวช่วยยกมาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น ทั้งนี้สืบเนื่องจากผลของการกระจายรายได้และการจ้างงานไปสู่คนในท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นมีอาชีพและมีรายได้ในการซื้อสินค้าและบริการที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นได้เป็นการช่วยยกมาตรฐานการครองชีพของคนไทยท้องถิ่นให้ดีขึ้นด้วย

2. การท่องเที่ยวช่วยสร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมให้แก่ท้องถิ่น กล่าวคือ เมื่อเกิดการเดินทางท่องเที่ยวจากท้องถิ่นหนึ่งไปยังอีกท้องถิ่นหนึ่ง ย่อมก่อให้เกิดสิ่งใหม่ ขึ้นในท้องถิ่น เช่นการปลูกสร้างโรงแรมหรือ ที่พักแรก ภัตตาคารหรือร้านอาหารถนนหนทาง ไฟฟ้า น้ำประปาและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีโอกาสได้รับความสะดวกสบายและการบริการในลักษณะต่าง ๆ จากทั้งภาครัฐและจากการลงทุนของภาคเอกชน ทำให้ท้องถิ่นมีความเจริญและมีความเป็นอยู่ดีขึ้น

3. การท่องเที่ยวช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม รักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชาติเอาไว้ได้ ก่อเกิดการกระตุ้นให้ทั้งนักท่องเที่ยวและเจ้าของมรดก ศิลปวัฒนธรรมเกิดความภาคภูมิใจ ความสำนึกและความตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม เหล่านั้น อีกทั้งเกิดความตระหนักว่าสามารถใช้เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวได้ทางหนึ่งจึงควรได้รับการพัฒนาและอนุรักษ์ฟื้นฟูให้คงอยู่ชั่วนาน

4. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษา กล่าวคือให้คนมีโลกทัศน์กว้าง ได้รับความรู้และประสบการณ์จากการที่ได้พบเห็นด้วยตนเอง ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับชีวิตในสังคมได้ ถ้าหากเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเข้าร่วมการสัมมนาทางวิชาการ ก็จะมีการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการระหว่างนักศึกษาต่างชาติ อันเป็นการพัฒนาวิชาการด้านต่างๆ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

5. การท่องเที่ยวช่วยลดปัญหาการอพยพเข้าไปแออัดในเมือง กล่าวคือ ตามธรรมชาติของมนุษย์มักจะรักถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอนของตน หากมีโอกาสประกอบอาชีพที่เหมาะสม มีรายได้พอแก่การยังชีพ ย่อมไม่อยากจะอพยพไปแออัดขัดเขียดในเมือง ซึ่งเสี่ยงต่อการถูกหลอกลวงและเอาเปรียบด้านแรงงานในเมือง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถช่วยสร้างอาชีพให้กับท้องถิ่นทั้ง ด้านบริการการท่องเที่ยวโดยตรงและหัตถกรรมในครัวเรือน จึงช่วยลดปัญหา การอพยพได้

6. การท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นให้มีการคิดค้นนำทรัพยากรที่ไร้ค่า มาประดิษฐ์เป็นของที่ระลึกจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว กล่าวคืออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวช่วยให้มีการนำทรัพยากรบางชนิดที่เคยถูกทอดทิ้งให้ไร้ค่า มาทำให้เกิดประโยชน์เพิ่มทางเศรษฐกิจ เช่น เปลือกไม้ เปลือกหอย เศษผ้า เศษหนัง เศษฟาง เป็นต้น มาประดิษฐ์เป็นของที่ระลึกจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว อันเป็นการเสริมรายได้ให้กับท้องถิ่น อีกทั้งหาทางพัฒนาคุณภาพของการผลิตของที่ระลึกให้ทันสมัยและคุณภาพดีขึ้น

7. การท่องเที่ยวช่วยป้องกันการแทรกซึมบ่อนทำลายจากฝ่ายตรงข้าม กล่าวคือ เมื่อท้องถิ่นใดมีผู้คนเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวและผู้คนในท้องถิ่นมีอาชีพ ย่อมทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดี เป็นผลให้ผู้ก่อการร้ายหรือข้าศึกเข้าแทรกซึมบ่อนทำลายได้ยาก

8. การท่องเที่ยวช่วยสร้างสันติภาพและความสามัคคี กล่าวคือ เมื่อประชากรในประเทศเดียวกันเดินทางไปท่องเที่ยวยังท้องถิ่นใดภายในประเทศ ย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ยังผลให้เกิดความสามัคคีในหมู่สมาชิก แต่ถ้าเป็นการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยสร้างเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างเพื่อนร่วมโลก อันเป็นการเสริมสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่โลกจะเห็นว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศ จึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในการระดมทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่มาผสมผสานให้สอดคล้องกัน อันจะทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวขยายตัวอย่างกว้างขวาง เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของชาติอย่างสูงสุด

2.3.3 ด้านการสนับสนุน ฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี การสนับสนุนฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชาติ ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ชาติไทยเป็นชาติเก่าแก่ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมเป็นของตนเองมานาน เป็นความภูมิใจและความหวงแหน การฟื้นฟูเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจึงเป็นการรักษาสืบสานเหล่านี้ไว้ เพื่ออนุชนรุ่นหลังด้วย ดังจะเห็นได้จากงานฟื้นฟูประเพณีต่างๆ ให้มีรูปแบบที่เหมาะสมมากขึ้น โดยคงรักษาจุดมุ่งหมายเดิมไว้ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เทียนพรรษา เป็นต้น

2.3.4 ด้านสุขภาพ การที่ได้มีโอกาสเดินทางพักผ่อนตามความพึงพอใจไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติอันงดงาม การไปยิมกอล์ฟ หรือการได้เที่ยวชมความเจริญก้าวหน้าของเมืองใหญ่ๆ ได้พบเห็นสิ่งที่ยังไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อน ย่อมทำให้เกิดความเบิกบาน ความสบายใจ จะช่วยบรรเทาความเหน็ดเหนื่อยเคร่งเครียดจากการทำงานได้ เป็นผลให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีขึ้น

2.3.5 ด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น เมื่อเกิดการท่องเที่ยวไปยังส่วนต่าง ๆ ของประเทศไปยังชนบทที่ห่างไกล ไปยังป่าเขา แม่น้ำลำธารก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น ทำให้เกิดการปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนร่วมมือกันในการรักษาสภาพต่างๆ ไว้ไม่ให้ถูกทำลาย ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงรักษาสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้ดีขึ้นกล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมก่อให้เกิดการจ้างงานและสร้างรายได้ตลอดจนเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือนอีกทั้งเป็นการสนับสนุนให้มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไปในตัว

นอกจากนั้น การท่องเที่ยวยังเป็นผลดีต่อสุขภาพ และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมด้วย

2.4 รูปแบบและพฤติกรรมการท่องเที่ยว

รูปแบบการท่องเที่ยวโดยทั่วไปจำแนกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติสังคมหรือชุมชนตามธรรมชาติ เพื่อชื่นชมและเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม ปลูกจิต

2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และสัตว์เลี้ยง แหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่าง ๆ สถานที่ราชการ ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต ทางมาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยวการเกษตรที่ทันสมัย เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและผลิตผลในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่างๆ ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น

3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่ง que แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิตศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง ที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย นักท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้ ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากมาย การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยม คือ “โฮมสเตย์” นักท่องเที่ยวจะได้เข้าไปพักอาศัยกับชาวบ้านในชุมชน และดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับชาวบ้าน

4. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย มี 2 ประเภท ได้แก่

4.1 การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Health Healing) เป็นการท่องเที่ยวที่ผนวกโปรแกรมการทำกิจกรรมบำบัดหรือฟื้นฟูโรค

4.2 การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) เป็นการท่องเที่ยวไปในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และพักในโรงแรมหรือรีสอร์ท หรือศูนย์สุขภาพ ร่วมทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่สถานที่นั้นๆ จัดขึ้น เช่น การนวดแผนไทย บริการอาบน้ำแร่ เป็นต้น

การท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวที่จะเลือกหรือมีเหตุจูงใจที่จะไปท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวจะมีพฤติกรรมที่สำคัญโดยพิจารณาได้ จาก

1. ลักษณะร่วมทางพฤติกรรมและบทบาททางสังคม โคเฮน (Cohen. 1972 : 10) ได้นำแนวคิดด้านลักษณะร่วมทางพฤติกรรมและบทบาททางสังคมมาจัดประเภทของนักท่องเที่ยวเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1.1 นักท่องเที่ยวที่เดินทางเป็นกลุ่ม (Organized Mass Tourists) คือนักท่องเที่ยว ที่ซื้อรายการนำเที่ยวกับบริษัทจัดนำเที่ยวที่ได้เตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านการเดินทาง ที่พัก มื้ออาหาร สถานที่ท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์หรือผู้นำเที่ยวไว้เรียบร้อยแล้ว โดยนักท่องเที่ยวไม่ต้องวางแผนการเดินทางเอง นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ต้องการเพียงการพักผ่อน ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลินแปลกใหม่ และไม่คาดหวังที่จะได้ความรู้หรือทำความคุ้นเคย เข้าใจกับคนและวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.2 นักท่องเที่ยวที่เดินทางเป็นกลุ่มอิสระหรือส่วนบุคคล (Individual Mass Tourists) คือนักท่องเที่ยวที่มีความชำนาญในเส้นทางท่องเที่ยวและสามารถเดินทางเอง โดยไม่ต้องมีผู้นำเที่ยวคอยดูแลแต่ยังคงให้บริษัทจัดนำเที่ยว จัดรายการนำเที่ยวตามแผนการเดินทางหรือ ความประสงค์ของตน นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความต้องการคล้ายกับกลุ่มแรก คือต้องการเดินทางไปยังสถานที่ที่มีชื่อเสียงสวยงามสะดวกสบาย ต้องการที่จะพักผ่อนและได้รับความสนุกสนานจากการเดินทางเท่านั้น

1.3 นักสำรวจ (Explorer) คือนักท่องเที่ยวที่หลีกเลี่ยงเส้นทางสถานที่ และกิจกรรมของ นักท่องเที่ยวทั่วไป นิยมแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางใหม่ด้วยตัวเอง ซึ่งต่างจากสองกลุ่มแรก นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ไม่คาดหวังที่จะได้รับความสะดวกสบายหรือความสนุกสนาน แต่ต้องการที่จะบรรลุความมุ่งมั่นของตนเอง (Self Actualization) พอใจที่จะศึกษาและทำความเข้าใจวัฒนธรรมของคน ท้องถิ่นและเปิดใจกว้างสำหรับประสบการณ์ใหม่

1.4 นักเดินทางท่องเที่ยวแบบพเนจร (Drifter) นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีพฤติกรรมคล้ายกับนักสำรวจ คือ เดินทางโดยลำพังไม่ซื้อรายการนำเที่ยวกับบริษัทนำเที่ยว ไม่สนใจไปสถานที่ที่มีชื่อเสียงและหลีกเลี่ยงกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวทั่วไปนิยมไม่เดินทางไปในที่ต่างๆ ในฐานะนักท่องเที่ยวแต่ไปในฐานะเช่นเดียวกับคนท้องถิ่น แต่นักเดินทางท่องเที่ยวแบบพเนจรมีพฤติกรรมแตกต่างจากนักสำรวจ คือ นักเดินทางท่องเที่ยวแบบพเนจรเพียงแค่อ่านและเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นเท่านั้น แต่รวมไปถึงการใช้ชีวิตความเป็นอยู่เช่นเดียวกับคนท้องถิ่นหรือคนในสังคมนั้น เพราะต้องการแสวงหาความหมายและคุณค่าของชีวิต และต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมท้องถิ่น

2. พิจารณาจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

สมิธ (Smith. 1977 : 15) มีทฤษฎีการแบ่งแยกนักท่องเที่ยวคล้ายกับของ Cohen แต่ Smith จะจำแนกประเภทของนักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มย่อยมากกว่า Cohen โดยจำแนกเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวตั้งแต่กลุ่มที่ใหม่ ที่สุดในตลาดการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางตามลำพังในแบบของฮิปปี ไปจนถึงกลุ่ม นักเดินทางแบบนักธุรกิจ Smith แบ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวออกเป็น 7 กลุ่ม ดังนี้

1. Explorer นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ต้องการที่จะค้นพบความแปลกใหม่ และต้องการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีจำนวนไม่มากนัก และสามารถที่จะยอมรับและเข้าใจในบรรทัดฐานของท้องถิ่นได้

2. Elite คือ นักท่องเที่ยวที่ชอบท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่แปลกใหม่ ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกเท่าที่มีในท้องถิ่น นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีจำนวนไม่มากนักและมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ง่าย

3. Off-beat ได้แก่ นักท่องเที่ยวกลุ่มที่พยายามที่จะหลีกเลี่ยงจากสถานที่ท่องเที่ยวที่มีคนมาก ๆ ไม่ต้องการความวุ่นวาย นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เต็มใจที่จะอยู่อย่างกินง่าย

4. Unusual คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชอบสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวรอบนอกเป็นครั้งคราว ชอบสำรวจบริเวณที่ห่างไกลและชอบเสี่ยงภัย ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับง่าย ๆ แต่ต้องสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอและการบริการต้องครบถ้วน

5. Incipient Mass คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชอบเดินทางตามลำพังหรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ต้องการทั้งความสะดวกสบายและสิ่งที่เป็นของแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามความนิยมของแหล่งท่องเที่ยวและมีความต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพิ่มมากขึ้นด้วย

6. Mass Tourist คือ นักท่องเที่ยวที่มีรายได้ระดับคนชั้นกลางและค่านิยมทำให้เกิดกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบฟองสบู่ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นน้อยมาก

7. Charter คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่แสวงหาการพักผ่อนหย่อนใจและความสนุกในสถานที่ใหม่ๆ แต่มีความรู้สึกที่คุ้นเคยนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะเดินทางครั้งละหลาย ๆ คน โรงแรมที่พักพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จะต้องได้มาตรฐานแบบตะวันตกเพื่อไม่ให้มีการตำหนิหรือต่อว่าภายหลัง

3. พิจารณาจากแนวคิดในเรื่องศูนย์กลางของนักท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดพฤติกรรม

Plog (1972 : 10) ได้นำเสนอประเภทของนักท่องเที่ยวโดยใช้หลักของ Cognitive –normative Model มาก่อน Cohen ซึ่งทั้งสองคนได้ใช้แนวความคิดเชิงสังคมวิทยาในเรื่องของศูนย์กลางแนวคิดนี้ถือว่าในแต่ละสังคมจะมีจุดเด่นหรือข้อดีของตัวเอง ซึ่งจุดเด่นนี้ถือเป็นข้อดีของสังคมเป็นค่านิยมที่ดึงดูดของสังคม Plog ได้นำเสนอรูปแบบของ นักท่องเที่ยวโดยแยกเป็น 3 ข้อ ได้แก่

1. พวกที่มีรสนิยมแตกต่างไปจากค่านิยมปกติของสังคม (Allocentric) ซึ่งเขาเรียกค่านิยมที่เป็นปกติของคนทั่วไปว่า Centric พวกที่มีค่านิยมผิดปกติจะท่องเที่ยวไปตามใจปรารถนาของตนเอง ซึ่งแตกต่างไปจากคนอื่นทั่วไป การพักอาศัยจะอยู่ปะปนกับคนในท้องถิ่นนั้น ๆ

2. พวกที่ทำตามค่านิยม แต่บางครั้งก็ตามใจตนเอง (Midcentric) พวกนี้จะเดินทางด้วยตนเองไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเริ่มเป็นที่รู้จักบ้างแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มาเยือนกับเจ้าของถิ่นมีลักษณะเป็นเชิงพาณิชย์มากขึ้น

3. พวกที่ทำตามค่านิยม หรือบรรทัดฐานของสังคม (Psychocentric) พวกนี้คือ พวกนักท่องเที่ยวแบบมหาชนซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวปกติธรรมดาที่เราจะรู้จักกันทั่วไปการท่องเที่ยวเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน

คำถามที่เกิดขึ้น ก็คือ อะไรที่จะเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว หรือผู้คนที่ต่างวัฒนธรรมต่างภาษา ใช้เวลาท่องเที่ยวที่ใดที่หนึ่งนานขึ้น ปรัชญาของ Long Stay คืออะไร เป็นการค้นหาที่ยังไม่สิ้นสุด หรือเป็นแรงปรารถนาที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง ในแต่ละชาติแต่ละวัฒนธรรมก็มีความรู้สึก ความนึกคิดแตกต่างกันออกไป แต่ละช่วงอายุ แต่ละวัย และต่างเพศ ก็จะมีการแตกต่างกัน โดยรวมแล้ว การอยากอยู่ที่ใดที่หนึ่งนานขึ้น น่าจะมาจากหลายๆ ปัจจัย เช่น มีความสุขใจ สะดวกสบาย มีความปลอดภัย มีความสามารถที่จะอยู่ได้ (Affordable) มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) และในโลกยุคปัจจุบันที่ประเทศไทยต้องการรายได้จากการท่องเที่ยวของชาวต่างชาติเราต้องการนักท่องเที่ยวในรูปแบบใด นักท่องเที่ยวแบบแสวงหา Sex ราคาถูก มีแต่จะทำให้สังคมเราเสื่อมลง ก่อเกิดปัญหาสังคมมากมาย อีกทั้งทำให้เยาวชนหรือคนรุ่นต่อไปยึดถือเป็นแบบอย่างที่ไม่ถูกต้อง หรือนักท่องเที่ยวที่ชื่นชมมีความประทับใจไม่เพียงแค่อารมณ์ภายนอก แต่มองลึกลงไปถึงคุณค่าทางจิตใจของคนไทย ความโอบอ้อมอารี ความเคารพนบต่อผู้อาวุโส ความเป็นมิตร สังคมที่อบอุ่น โดยเฉพาะสังคมในชนบทที่ยังคงรักษาความเป็นไทยไว้ การประกาศให้ชนชาวโลกรับรู้ถึงคุณค่าที่แท้จริงของความเป็นไทยภายใต้ค่านิยมว่า “Beautiful THAI Beautiful MIND”

จากแนวโน้มของประชากรโลกพบว่าตั้งแต่ศตวรรษที่ 21 ประชากรโลกที่เป็นผู้สูงอายุจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมาก สืบเนื่องจากกลุ่มประชากรที่เกิดในช่วง Baby Boom ซึ่งเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของโลกได้เข้าสู่ช่วงสูงอายุประกอบกับวิทยาการทางการแพทย์ที่ก้าวหน้าขึ้นทำให้ประชากรโลกมีอายุเฉลี่ยสูงขึ้น และมีสุขภาพแข็งแรงขึ้นด้วย ในขณะที่ค่าครองชีพในประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่มีอัตราค่อนข้างสูงบางประเทศจึงมีแนวคิดที่จะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุของตนออกไปใช้ชีวิตในต่างประเทศที่มีค่าครองชีพที่เหมาะสม และยังคงไว้ซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากนี้ในปัจจุบัน ประชากรโลกมีช่วงอายุการทำงานที่ลดลง มีเกษียณอายุการทำงานเร็วกว่าในอดีต ทำให้สามารถใช้เวลาในการเดินทางท่องเที่ยวได้มากขึ้น ผู้เกษียณอายุมักมีสวัสดิการหรือเงินบำนาญที่รัฐบาลของตนจ่ายให้เป็นรายเดือน ซึ่งเป็นรายได้ที่มั่นคง นอกจากนี้ยังมีเงินเก็บสะสมส่วนตัว ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้กำลังในการใช้จ่ายสูง และสามารถเข้ามาพำนักในระยะยาวได้

2.5 ลักษณะของตลาดด้านการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) (2550 : 30-40) กล่าวถึงนักท่องเที่ยวและตลาดการท่องเที่ยวไว้สรุปได้ ดังนี้

บุคคลที่จะกลายมาเป็นนักท่องเที่ยวพำนักระยะยาวนั้น โดยทั่วไปแล้วมักจะผ่านขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 : เป็นนักท่องเที่ยวธรรมดา (Tourist) ใช้เวลาในการท่องเที่ยวระหว่าง 7-10 วัน

ขั้นที่ 2 เป็นนักท่องเที่ยวธรรมดาที่ใช้เวลายาวนานนั้น (Stay -longer) ใช้เวลานานขึ้นเป็น 2-3 สัปดาห์

ขั้นที่ 3 เป็นนักท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long Stay) อาจจะพำนักนาน 1 เดือน ถึง 6 เดือน

ขั้นที่ 4 เป็นผู้อยู่อาศัยถาวร (Permanent Stay) ใช้เวลาพำนักเป็นปี โดยระหว่างพำนักอยู่อาจเดินทางกลับประเทศตนบ้าง

ตลาดชาวตะวันตกไม่ว่าจะเป็นสแกนดิเนเวีย ยุโรปตะวันตก หรืออเมริกาเหนือ ส่วนใหญ่จะไปถึงขั้นที่ 3 และยังไม่ไปถึงขั้นที่ 4 ส่วนตลาดญี่ปุ่นมีโอกาสที่จะเป็นถึงขั้นที่ 4 คือเป็นผู้ที่อยู่อาศัยถาวรได้มาก เนื่องจากค่าครองชีพในญี่ปุ่นสูงมาก รายได้จากเงินบำนาญบำนาญ ไม่พอเพียงที่จะใช้ชีวิตได้อย่างสะดวกสบายในประเทศญี่ปุ่นขณะที่เงินจำนวนเท่ากันนั้นสามารถใช้ชีวิตได้อย่างสะดวกสบายในประเทศไทยดังนั้น โอกาสที่ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นจะเข้ามาพำนักระยะยาวเป็นปีในประเทศไทย มีโอกาสที่เป็นไปได้สูงในอนาคต

1. ตลาดญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีอัตราส่วนของผู้สูงอายุสูงที่สุดในโลก ในปี พุทธศักราช 2543 ชาวญี่ปุ่นที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปมีจำนวนถึง 21.5 ล้านคน และประชากรที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไปมีมากกว่า 45% ของจำนวนประชากรทั้งประเทศนอกจากนี้องค์การและธุรกิจเอกชนเป็นจำนวนมากต่างมีนโยบายส่งเสริมการเกษียณอายุก่อนกำหนด ญี่ปุ่นจึงเป็นประเทศที่มีผู้เกษียณอายุเป็นจำนวนมาก นับได้ว่าเป็นตลาดนักท่องเที่ยวพำนักระยะยาวที่น่าสนใจ

จากกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่หลั่งไหลเข้าไปในประเทศญี่ปุ่น ในทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นต้องอยู่ตามลำพังและห่างเหินจากบุตรหลาน ขาดการดูแลเอาใจใส่ อีกทั้งญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีค่าครองชีพสูงมาก หากผู้สูงอายุเหล่านี้จะใช้ชีวิตในประเทศตนเอง รายได้ที่มีอาจจะใช้จ่ายไม่พอเพียงพอ จึงมีผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นบางส่วนต้องการเดินทางไปใช้ชีวิตหลังเกษียณในประเทศที่มีค่าครองชีพต่ำกว่า และเนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีประสบการณ์การท่องเที่ยวต่างประเทศ การตัดสินใจเลือกสถานที่เพื่อไปท่องเที่ยวและพำนักระยะยาวของผู้สูงอายุ จึงไม่ใช่เป็นการท่องเที่ยวแบบธรรมดา แต่ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นจะมองหารูปแบบใหม่ ๆ เช่น การไปพักอยู่กับบ้านเรือนของคนท้องถิ่นที่เรียกว่า Home Stay หรือการท่องเที่ยวควบคู่กับการทำกิจกรรมบางอย่างที่ญี่ปุ่นเรียกว่า Outdoor Activity Tour เพื่อหาประสบการณ์จริงในการใช้ชีวิตในประเทศนั้นๆ รวมทั้งการได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย

2. ตลาดสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศใหญ่มีประชากรสูงอายุกว่า 76 ล้านคน ปัจจุบันมีชาวอเมริกันอย่างน้อยสามแสนคนใช้ชีวิตหลังเกษียณในต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศในยุโรป อาทิเช่น อิตาลี เยอรมัน และสแกนดิเนเวีย แม้ว่าประเทศเหล่านี้จะมีค่าครองชีพสูง แต่ชาวอเมริกันที่เลือกไปใช้ชีวิตหลังเกษียณในประเทศเหล่านี้เพราะมีความผูกพันสืบเนื่องทางบรรพบุรุษ หรือมีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ ในขณะที่เดียวกันมีชาวอเมริกันไม่น้อยที่เข้าไปใช้ชีวิตหลังเกษียณในไอร์แลนด์ ซึ่งแม้ว่าจะเป็นประเทศที่มีอากาศหนาวเย็น แต่เนื่องจากเป็นประเทศที่มีมาตรฐานการดำรงชีวิตสูง มีระบบการรักษาพยาบาลที่ดี ใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลักในการสื่อสาร และค่าครองชีพไม่สูงนัก นอกจากนี้คนไอร์แลนด์ยังมีความเป็นมิตรต่อชาวอเมริกันเป็นอย่างมาก

นอกจากไอร์แลนด์แล้ว ชาวอเมริกันบางส่วนยังเลือกที่จะท่องเที่ยวและพำนักระยะยาวทางตอนใต้ของประเทศโปรตุเกส กรีซ และเมืองริมชายฝั่งทะเลของสเปน เพราะสถานที่เหล่านี้มีภูมิทัศน์สวยงาม มีค่าครองชีพไม่สูงนัก และมีความปลอดภัยในการดำรงชีวิตค่อนข้างสูงอย่างไรก็ตามชาวอเมริกันบางส่วนเลือกที่จะอยู่ในประเทศที่มีความสะดวกสบาย

และค่าครองชีพไม่สูงนัก เพื่อให้พอเหมาะกับกำลังการใช้จ่ายที่มีอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือเงินบำนาญ และเงินที่เก็บออมไว้ในช่วงวัยทำงาน ดังนั้นจึงเลือกที่จะอยู่ในประเทศของตนโดยเลือกไปอยู่บริเวณที่มีอากาศดี เช่น แถบรัฐฟลอริดา และรัฐทางใต้ รวมทั้งประเทศใกล้เคียงคือ ประเทศเม็กซิโก ซึ่งผู้เกษียณอายุบางส่วนจะลงทุนซื้อบ้านริมชายฝั่งทะเลไว้พำนักระยะยาว เพราะมีค่าครองชีพต่ำกว่า

3. ตลาดยุโรปตะวันตก (อังกฤษ เยอรมัน ฯลฯ)

ในอดีต การตัดสินใจเลือกสถานที่ที่จะไปพำนักเป็นระยะยาวนานของชาวยุโรปนั้น จะพิจารณาจากความคุ้นเคยกับสถานที่ที่เป็นสำคัญ โดยส่วนใหญ่จะเลือกไปท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในประเทศที่เคยไปแล้วและได้รับประสบการณ์ที่ดี แหล่งท่องเที่ยวพำนักระยะยาวที่เป็นที่รู้จักเป็นอย่างดีของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวยุโรปและเป็นที่ยอมรับไปใช้ชีวิตหลังเกษียณเป็นระยะเวลานาน ได้แก่ สเปน โปรตุเกส อิตาลี กรีซ และรัฐฟลอริดาในสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่เป็นประเทศในยุโรป ทั้งนี้เพราะมีความสะดวกในการเดินทางระยะทางไม่ไกลมากนัก ใช้เวลาเดินทางไม่นานจนเกินไป มีวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน มีระบบการรักษาพยาบาลที่ดีและมีมาตรฐานการดำรงชีวิตสูง อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการตัดสินใจเลือกสถานที่เพื่อการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวเริ่มจะเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ปัจจุบันผู้สูงอายุในยุโรปสุขภาพดี มีกำลังในการใช้จ่ายด้วยตนเองมากขึ้นและมีความต้องการที่จะทดลองไปใช้ชีวิตในสถานที่ที่มีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างจากที่เป็นอยู่ นอกจากนี้บางส่วนเลือกเดินทางไปท่องเที่ยวและพำนักระยะยาว โดยพิจารณาจากประเทศที่มีค่าครองชีพต่ำ คู้มค่ากับเงิน มีสภาพภูมิอากาศดี และมีวิถีชีวิตตรงกับที่ตนต้องการ

4. ตลาดสแกนดิเนเวีย

ตลาดสแกนดิเนเวีย แม้จะมีจำนวนประชากรสูงอายุเพียง 8 ล้านคนเศษ แต่ก็เป็ตลาดที่น่าสนใจมากเพราะเป็นตลาดที่มีอัตราการเพิ่มของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยสูงมากชาวสแกนดิเนเวียมีความผูกพันกับทะเลและภูเขาอย่างมาก ชอบการดำน้ำ และการเล่นเรือใบ ชอบแสงแดดเพราะประเทศของตนมีแสงแดดน้อย อากาศหนาวเกือบตลอดปี ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งจึงเป็นโรคซึมเศร้าเพราะขาดแสงแดด การรักษาจะใช้วิธีการให้คนไข้นั่งดูแสงจากหลอดไฟฟ้า ดังนั้นผู้สูงอายุชาวสแกนดิเนเวียจึงเป็นนักท่องเที่ยวพำนักระยะยาวที่สำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวในยุโรปตอนใต้ เพราะมีทะเล และแสงแดด ถ้าได้เล่นเรือด้วยก็ยิ่งพอใจมากขึ้น

เนื่องจากชาวสแกนดิเนเวียมีรายได้สูง ให้ความสำคัญเรื่องสิ่งแวดล้อมมาก ผู้สูงอายุมียุโรปอยู่ในอันดับต้น ๆ ของโลก รองจากญี่ปุ่น มีมาตรฐานการครองชีพสูง ดังนั้น นักท่องเที่ยวสูงอายุเหล่านี้จึงเป็นนักท่องเที่ยวที่ใช้จ่ายสูง พิถีพิถันเรื่องความสะดวกสบาย อาหารและที่พัก ห้องพักไม่ต้องมีขนาดใหญ่ แต่มีรสนิยมในการตกแต่งชอบธรรมชาติ ชอบทะเล แสงแดด และเล่นน้ำ ชอบอาหารทางตะวันออก สแกนดิเนเวียมีปลาแม่น้ำทำอาหารปลา

ที่หลากหลายไม่เก่ง ดังนั้นชาวสแกนดิเนเวียจึงชอบอาหารไทย โดยเฉพาะอาหารทะเลที่มีความหลากหลายในรูปแบบและรสชาติมาก พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของผู้สูงอายุชาวสแกนดิเนเวียก็มีความคล้ายคลึงกับชาวยุโรป คือ เลือกเดินทางโดยอิสระ และเริ่มสนใจมีบ้านหลังที่สองเป็นบ้านพักผ่อนในประเทศที่มีทะเล ภูเขา แสงแดด และอากาศดี ผลการศึกษา นักท่องเที่ยวสูงอายุที่เดินทางมาประเทศไทยจากรายงานการวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวโดยสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ข้อสรุปที่สำคัญและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือเหตุผลที่สนใจจะมาท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในประเทศไทยมีเหตุผลสำคัญ 6 ลำดับแรก ได้แก่ คนไทยอัยชาศัยดี เป็นมิตรและสุภาพ อากาศดี อบอุ่น มีแสงแดด ประเทศไทยน่าอยู่ สวยงาม ค่าใช้จ่าย / ค่าครองชีพไม่สูงมาก อาหารและผลไม้อุดมสมบูรณ์ ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่ดี

2.6 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยว

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (2549 : 10-12) ให้ความหมายประเภทความสำคัญและองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้โดยสรุป ดังนี้

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรมสินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า เป็นต้น ตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยในประเภทนี้ ได้แก่ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก งานแสดงของจังหวัดสุรินทร์ งานร่มบ่อสร้าง ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่ง que แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction Standard) หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มี องค์ประกอบ 3 ประการ คือ ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งความเป็นอยู่และวิถีชีวิตแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ ผู้มาเยี่ยมชมสามารถสังเกตความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชนนั้น โดยตนเองมิได้เข้าไปมีส่วนร่วม เช่น ชุมชนของชนเผ่า ศูนย์วัฒนธรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การช่วยรักษาความหลากหลายของ

เชื้อชาติ คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่การได้รับความรู้ ทัศนคติ ความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนเผ่าต่างๆ และภูมิปัญญาของชนเผ่าตัวอย่างเช่น บ้านกะเหรี่ยงทิโพจิ จังหวัดตากบ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท ซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้รับความรู้ ผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2. แหล่งวัฒนธรรมประเพณี และหัตถกรรมพื้นเมืองแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี และซื้อสินค้าของที่ระลึกจากผู้ประกอบการหัตถกรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การรักษามรดกความหลากหลายของวัฒนธรรม คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่ความพอใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี และการได้ซื้อของที่ระลึกที่พอใจ ตัวอย่างเช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ จึงเป็นการท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้นได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา (2549 : 2-17) ได้ให้แนวคิดไว้ว่าการท่องเที่ยวเป็นการเดินทางออกจากสถานที่ที่อยู่เป็นประจำไปยังแหล่งท่องเที่ยวเป็นการชั่วคราว เพื่อพักผ่อนคลายเครียดจากการประกอบอาชีพ ทำให้เกิดความกระปรี้กระเปร่าขึ้นมีสุขภาพดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพราะได้ประสบกับสิ่งแปลกใหม่ที่แปลกใหม่ ได้พบปะผู้คนกลุ่มใหม่ ได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกเพลิดเพลินและได้รับความรู้ใหม่ๆ ในขณะที่เดินทางท่องเที่ยว นั่นคือชมทรัพย์มหาศาลของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดสติปัญญาและความเฉลียวฉลาด ดังที่ Bacon ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Of Travel ว่า “การเดินทางท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบสำคัญของการศึกษาสำหรับผู้อยู่ในวัยเยาว์ และเป็นประสบการณ์ของชีวิตสำหรับผู้เจริญวัยแล้ว

3 . ปัจจัยการท่องเที่ยวต้องมีแหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรท่องเที่ยวที่ถือว่าเป็นจุดหมายปลายทางแห่งการเดินทางท่องเที่ยวของมนุษย์ ซึ่งความหมายของแหล่งท่องเที่ยวได้นักวิชาการให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย พอสรุปได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรท่องเที่ยว

หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งที่อยู่ลักษณะที่เป็นรูปธรรมสามารถสัมผัสได้ และอยู่ในลักษณะที่เป็นนามธรรมไม่สามารถสัมผัสได้ ซึ่งมนุษย์สามารถนำมาใช้เพื่อเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม อีกทั้งยังเป็นมรดกที่ทรงคุณค่าของประเทศด้วย หรือจะกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่า แหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรท่องเที่ยวหมายถึงสิ่งของกิจกรรม และ/หรือมิติอื่นใดที่สามารถให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยว เช่น ความสวยงามตามธรรมชาติ คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ แหล่งท่องเที่ยวสามารถปรากฏได้ทั้งในลักษณะรูปธรรมที่สัมผัสได้ด้วยการจับต้อง เช่น สิ่งก่อสร้าง ถ้ำ น้ำตก เป็นต้น และในลักษณะของนามธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้อง แต่สามารถสัมผัสได้ด้วยทางอื่น เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษาความเป็นชนเผ่าการแสดงพื้นบ้าน เป็นต้น โดยมีปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวอยู่ปัจจัยคือ

1.1 ปัจจัยทางธรรมชาติ หมายถึงองค์ประกอบที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมาให้มีความดึงดูดใจในการท่องเที่ยว ประกอบด้วยลักษณะภูมิประเทศ เช่น ภูเขา เนินเขา เกาะแก่ง ทะเล ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำคลอง อ่างเก็บน้ำ ชายหาด แหลม หนอง บึง หน้าผา ถ้ำ น้ำพุร้อน น้ำตก ถ้ำ 9 นักท่องเที่ยวก็ไม่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น เนื่องจากองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวมี 4 องค์ประกอบ อุปสงค์ทางการท่องเที่ยว ตัวกระตุ้นให้เกิดอุปสงค์ทางการท่องเที่ยว ตัวทำให้อุปสงค์และอุปทานทางการท่องเที่ยวพบกัน อุปทานทางการท่องเที่ยวจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวจะต้องมีอุปทานทางการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวก่อน แล้วจึงใช้การตลาดท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดอุปสงค์ทางการท่องเที่ยวหรือนักท่องเที่ยว จากนั้นนักท่องเที่ยวจะใช้ธุรกิจท่องเที่ยวอันประกอบด้วยธุรกิจขนส่งธุรกิจที่พัก ธุรกิจอาหารและบันเทิง ธุรกิจนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ ธุรกิจจำหน่ายสินค้าที่ระลึกโดยใช้การขนส่งเป็นพาหนะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว และใช้บริการของธุรกิจท่องเที่ยวอื่น ๆ ระหว่างการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนี้ ทำให้อุปสงค์ทางการท่องเที่ยวและอุปทานทางการท่องเที่ยวได้พบกัน ถ้าหากไม่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว และก็จะไม่มีธุรกิจท่องเที่ยวตามมาด้วย เราอาจแบ่งการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภทคือ

การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เป็นการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย และการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวภายในประเทศ เป็นการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวคนไทยคนไทยที่เดินทางท่องเที่ยวไปยัง จังหวัดต่างๆ ในประเทศ ประกอบด้วย

1. แหล่งท่องเที่ยวเป็นสินค้าหลักหรือผลิตภัณฑ์หลักของการท่องเที่ยวที่จะดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายมากมายเท่าใด

ก็ยังมีย่านท่องเที่ยวสนใจเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากมายเท่านั้น อันทำให้ได้รายได้จากการท่องเที่ยวอย่างมหาศาลที่สามารถนำไปพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม

2. แหล่งท่องเที่ยวเป็นจุดหมายปลายทาง ของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องมีบริการทางการท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดธุรกิจท่องเที่ยวขึ้นมากมาย เช่นการขนส่ง ที่พัก อาหาร นำเที่ยว สินค้าที่ระลึก เป็นต้น ซึ่งธุรกิจท่องเที่ยวเหล่านี้จะสร้างงานมากมายให้กับประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว และทำให้เศรษฐกิจภายในแหล่งท่องเที่ยวหมุนเวียน ยิ่งธุรกิจท่องเที่ยวได้สร้างความพึงพอใจและประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวมากด้วย ก็ยิ่งทำให้นักท่องเที่ยวอยากกลับมาเที่ยวซ้ำหรือแนะนำคนอื่นเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น อันเป็นการสร้างกำไรให้แก่ธุรกิจท่องเที่ยว และสร้างความยั่งยืนให้กับการท่องเที่ยวด้วย

3. แหล่งท่องเที่ยวเป็นสินค้ามรดกทางการท่องเที่ยวที่ธรรมชาติหรือบรรพบุรุษตกทอดให้ จึงควรรู้คุณค่า รู้จักรักและหวงแหน พร้อมทั้งอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้อย่างยั่งยืนตลอดชั่วกาลนาน และสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวด้วยองค์ประกอบและประเภทของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่จูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปซื้อของที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวเอง ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวจะรวมเอาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวหลายประเภททั้งรูปธรรมและนามธรรมไว้ด้วยกัน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมท่องเที่ยว อุตสาหกรรมของประชาชน สาธารณูปโภคและความปลอดภัย เป็นต้น จึงทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะพิเศษอยู่ 3 ประการดังต่อไปนี้ คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติมักมีลักษณะเป็นสินค้าสาธารณะ เช่น ชายหาด ภูเขา น้ำตก และสภาพแวดล้อมที่สวยงาม เป็นต้น ซึ่งต้องใช้ต้นทุนในการจัดการและดูแลรักษาค่อนข้างสูง

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมจะมีลักษณะประกอบด้วยศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมหลากหลายที่ต้องใช้ทุนและแรงงานมาก เพราะการพัฒนาคนและการอนุรักษ์ วัฒนธรรมจำต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมาก

3. แหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมล้วนต้องมีส่วนประกอบของสาธารณูปโภคและความปลอดภัย เช่น ระบบการสื่อสารระบบคมนาคมขนส่ง ระบบสาธารณสุข และระบบความปลอดภัย เป็นต้น ล้วนต้องการใช้เงินลงทุนสูงมากเช่นกัน

2.7 องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวหลักที่รวมเอาสินค้าและบริการหลากหลาย จึงทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 องค์ประกอบหรือ 3A ดังต่อไปนี้ คือ

1. สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้อยากเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวแล้วเกิดความประทับใจ อาจเป็นสิ่งที่ให้ความรู้หรือความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวย่อมมีความแตกต่างกันไปตามความต้องการและความสนใจของนักท่องเที่ยวแต่ละคนแต่ละกลุ่มสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมี 6 ประการคือ

1.1 ทิวทัศน์หรือทัศนียภาพอันสวยงามตามธรรมชาติ เช่นป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำลำคลอง ทะเล น้ำตก หน้าผา บ่อน้ำพุร้อน เกาะแก่ง อุทยาน ทะเลสาบ ถ้ำ ถ้ำน้ำ ชายหาด แหลม เป็นต้น

1.2 ความประทับใจจากลมฟ้าอากาศ เช่น อากาศบริสุทธิ์สดชื่น อากาศเย็นสบายปลอดโปร่งหรือไม่หนาวจัดหรือร้อนจัดจนเกินไป เป็นต้น

1.3 คุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น มีสิ่งที่น่าสนใจด้านประวัติศาสตร์ หรือมรดกทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี อนุสาวรีย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สถาบันทางการเมือง สถาบันทางการศึกษา วัดหรือศาสนสถาน คู่มือ กำแพงเมือง อนุสรณ์สถาน ชุมชนโบราณ เป็นต้น

1.4 วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน เช่นมีขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปกรรม งานเทศกาลหรืองานประเพณี การละเล่นพื้นเมืองหรือพื้นบ้าน พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน การประกอบอาชีพ ศูนย์วัฒนธรรม การทำนา ทำไร่ เป็นต้น

1.5 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เช่นสวนสนุก สวนสัตว์ โรงละคร ชีวิตยามราตรี โรงมหรสพ สนามกีฬา สถานเริงรมย์ การแสดงต่าง ๆ ศูนย์การค้า สนามกอล์ฟ สนามเทนนิส โบลิ้ง สวนพฤกษศาสตร์ สวนหย่อม ศูนย์สุขภาพอนามัย สวนสาธารณะ เป็นต้น

1.6 กิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น การเดินป่า การขี่ช้าง การดูนก การปีนเขา การเที่ยวถ้ำ การล่องแพ การพายเรือ การดำน้ำ การขี่จักรยาน การชมสวนดอกไม้ การชมสวนผลไม้ การชมพื้นที่ปลูกพืชไร่ เป็นต้น

2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยมีเส้นทางหรือเรือข้ามคมนาคนที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและปลอดภัย ซึ่งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาใน 6 ด้านด้วยกันคือ

2.1 ประเภทของการคมนาคมขนส่งที่จะให้บริการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาว่าจะใช้การขนส่งประเภทใดเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ จึงจะเหมาะสม หรือจะใช้ขนส่งหลายประเภทรวมกันไป เช่น การขนส่งทางรถยนต์ การขนส่งทางรถไฟ การขนส่งทางเรือ การขนส่งทางเครื่องบิน เป็นต้น

2.2 เส้นทางของการขนส่งเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงสภาพการเดินทางความสะดวกสบาย ความรวดเร็ว ความปลอดภัย และความมีมาตรฐานในระดับสากลของเส้นทางที่จะเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

2.3 การคมนาคมขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงจำนวนที่เพียงพอคุณภาพและมาตรฐาน ตลอดจนความสะดวกสบาย รวดเร็วและความปลอดภัยของรถสาธารณะและรถนำเที่ยวที่จะให้บริการภายในแหล่งท่องเที่ยว

2.4 แบบแผนการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักผ่อนเป็นหมู่คณะทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ทั้งการเดินทางของนักท่องเที่ยวแบบส่วนตัวและครอบครัว

2.5 บริเวณที่อำนวยความสะดวกให้แก่ยานพาหนะ เช่น สถานีขนส่งที่จอดรถที่ล้างรถ ที่ซ่อมแซมบำรุงรักษารถ เป็นต้น

2.6 ปัญหาการจราจรที่อาจเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงปัญหาการจราจรที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ปัญหาที่จอดรถ ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาเรื่องเสียงรบกวนนักท่องเที่ยว ปัญหาอากาศเป็นพิษ เป็นต้น

สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Amenity) เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว นั้นอย่างประทับใจ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวอยากจะท่องเที่ยววันขึ้น หรือกลับมาเที่ยวซ้ำในโอกาสหน้า ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญในแหล่งท่องเที่ยวมี 4 ด้านคือ

1. สิ่งอำนวยความสะดวกด้านอาคารและสิ่งก่อสร้างในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยที่จำหน่ายบัตรเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว สำนักงานที่ทำการของแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่พักนักท่องเที่ยว ห้องน้ำสาธารณะ ศาลาหรือซุ้มนั่งคอย ร้านค้า ร้านอาหาร บ้านพักพนักงาน เป็นต้น

2. สิ่งอำนวยความสะดวกด้านบริการในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ซุ้มเข้า ป้ายเครื่องหมาย ลานกิจกรรม สวนหย่อม กระจ่างและที่ปลูกต้นไม้ ม้านั่ง โต๊ะ เก้าอี้ ระบบแสงสว่าง ระบบน้ำใช้ ระบบกำจัดของเสียและน้ำเสีย ระบบกำจัดขยะมูลฝอย รั้ว กำแพง สะพาน ขึ้นบันได เป็นต้น

3. สิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายในแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุในแหล่งท่องเที่ยวความปลอดภัยจากพืชและสัตว์ภายในแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยจากการหลงทางภายในแหล่งท่องเที่ยวและความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว

4. สิ่งอำนวยความสะดวกด้านป้ายในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยป้ายต้อนรับนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ป้ายแผนที่แสดงที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว ป้ายแผนที่แสดงจุดที่น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว ป้ายชี้ทางภายในแหล่งท่องเที่ยว ป้ายสื่อความหมาย ป้ายเตือนอันตรายนักท่องเที่ยว ป้ายประกาศอื่น ๆ ที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวทราบ เป็นต้น

2.8 ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวหลักในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเยือน ซึ่งนักท่องเที่ยวแต่ละคนแต่ละกลุ่มจะเดินทางไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวตามประเภทที่ตนเองชื่นชอบ เราอาจแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรท่องเที่ยวออกได้ 7 ประเภทดังต่อไปนี้คือ

การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามแหล่งที่ตั้งจุดสนใจ สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทย่อยคือ

1. แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่เป็นจุด ๆ เป็นประเภทแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่เป็นจุด ๆ อาจใกล้หรือไกลกันก็ได้ แต่มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่จุดหนึ่ง จากจุดศูนย์กลางนักท่องเที่ยวอาจเดินทางไปยังจุดนั้น ๆ ได้ เช่น ตัวเมืองเชียงใหม่กับแหล่งท่องเที่ยวรอบ ๆ เมือง โดยตัวเมืองเชียงใหม่เป็นจุดศูนย์กลางแล้วล้อมด้วยบ่อสร้าง สันกำแพง แม่ริม เป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่กระจาย เป็นประเภทของแหล่งท่องเที่ยวที่กระจายไปในที่ต่าง ๆ เช่นแหล่งท่องเที่ยวชายทะเลที่กระจายไปตามเมืองต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บริเวณชายทะเล เป็นต้น

การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะการเกิด อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทย่อยคือ

1. แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ได้แก่แหล่งท่องเที่ยวตามสถานที่ ๆ มีภูมิประเทศและภูมิอากาศเหมาะสม เช่น ทะเล หุบเขา ริมแม่น้ำ สัตว์ป่า น้ำตก บ่อน้ำร้อน เกาะแก่ง อุทยาน เป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์ ได้แก่ สถานที่และสิ่งก่อสร้าง ทางประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม เป็นต้น

การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะกิจกรรม ซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องกระทำกิจกรรมเมื่ออยู่ ณ ที่นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภทย่อยคือ

1. แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ค้นคว้า ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต
  2. แหล่งท่องเที่ยวเพื่อศาสนา ได้แก่ สถานที่ที่มีปูชนียสถานสำคัญทางศาสนาซึ่งมีผู้ไปประกอบพิธีทางศาสนา หรือแสวงหาความสงบทางใจ
  3. แหล่งท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนและสุขภาพ ได้แก่ สถานบำบัดรักษา และพักผ่อนสุขภาพให้แข็งแรง
  4. แหล่งท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและการผจญภัย ได้แก่ การเดินป่า การล่องแพ การขี่ช้าง การดำน้ำ การปีนเขา
  5. แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา ได้แก่ ศูนย์กีฬา สนามกีฬา หรือสถานที่ที่มีการแข่งขันกีฬานัดสำคัญ ๆ หรือมีการแข่งขันกีฬาระดับโลก
- การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะความเป็นเจ้าของ อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทย่อยคือ

1. แหล่งท่องเที่ยวที่รัฐบาลเป็นเจ้าของ ได้แก่ วัดวาอาราม พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ อุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น
  2. แหล่งท่องเที่ยวที่เอกชนเป็นเจ้าของ ได้แก่ สวนสนุก รีสอร์ท ศูนย์การค้า เมืองโบราณ เป็นต้น
- การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะนักท่องเที่ยว อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภทย่อย คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวภายในจังหวัดไปเยี่ยมชม
  2. แหล่งท่องเที่ยวภายในประเทศ เป็นแหล่งที่นักท่องเที่ยวจากจังหวัดอื่นไปเยี่ยมชม
  3. แหล่งท่องเที่ยวนานาชาติประเทศเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจากประเทศอื่นไปเยี่ยมชม
- การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะการพัฒนา อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในสภาพดั้งเดิมปราศจากการตัดแปลง เป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่สันโดย ซึ่งอยู่ใกล้ชุมชน คุณค่าอยู่ที่ความอุดมสมบูรณ์เป็นธรรมชาติ ทำให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสกับธรรมชาติและได้รับความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ภูเขา ธรณีสัณฐาน อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ภูมิอากาศ ทะเล ธารน้ำแข็ง เป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีการดัดแปลงปรุงแต่ง แต่ยังคงรักษาสภาพตามธรรมชาติไว้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่กิ่งสันโดย ซึ่งมีการปรุงแต่งเพื่อความสะดวกในการเข้าถึงและเพิ่มความสามารถในการรองรับ คุณค่าต่อผู้มาเยี่ยมชมอยู่ที่การได้สัมผัสกับธรรมชาติในระดับภายนอกและได้รับความสะดวกในการเยี่ยมชม เช่น ชายหาด ถ้ำ น้ำตก อ่างเก็บน้ำ น้ำพุร้อน พืชหญ้า เป็นต้น

3. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีการดัดแปลงก่อสร้างเพิ่มเติม เป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติที่มีการพัฒนาแล้ว ซึ่งมีการจัดกิจกรรมตอบสนองความต้องการของผู้เยี่ยมชม มีสิ่งอำนวยความสะดวกเต็มรูปแบบ คุณค่าต่อผู้มาเยือนอยู่ที่การได้พักผ่อนในสภาพธรรมชาติ แต่ได้รับความสะดวกสบายอย่างครบถ้วน เช่น รีสอร์ท เป็นต้น

การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นการแบ่งประเภทเพื่อสะดวกในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทย่อย คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยเกิดจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพตามธรรมชาติที่มีความสวยงามน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชม ซึ่งรวมถึงบริเวณที่มนุษย์เข้าไปปรับปรุงแต่งเติมจากสภาพธรรมชาติในบางส่วน

2. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประโยชน์ของมนุษย์เองทั้งที่เป็นมรดกในอดีต และได้สร้างเสริมในสมัยปัจจุบัน ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา เป็นสิ่งที่แสดงถึงอารยธรรมและความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่นนั้นว่าในสมัยโบราณมีความเจริญด้านใดบ้าง และเหลือเป็นมรดกตกทอดมายังชนรุ่นหลังอย่างไรบ้าง จึงมีผลดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือนพื้นที่นั้น สามารถแบ่งแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุออกเป็น 2 ประเภทย่อยที่สำคัญได้ดังต่อไปนี้

2.1 ประเภทโบราณสถาน เป็นสถานที่ที่มีอายุนับร้อยปี หรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสถานที่นั้นเป็นประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี สำหรับโบราณสถานของไทยนั้นกรมศิลปากรได้แบ่งไว้เป็น 7 ประเภทคือ

2.1.1 โบราณสถานสัญลักษณ์แห่งชาติ หมายถึงโบราณสถานที่มีความสำคัญสูงสุด หากชาติขาดซึ่งโบราณสถานนั้นไป จะเป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวง เช่น พระบรมมหาราชวัง พระธาตุคอกยสุเทพ พระธาตุพนม เป็นต้น

2.1.2 อนุสาวรีย์แห่งชาติ หมายถึงอนุสรณ์สถานที่ได้สร้างเพื่อบุคคลหรือเรื่องราวที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์ หรือเป็นที่เคารพอย่างสูงในชาติ ซึ่งประชาชนจะต้องร่วมรำลึกถึงด้วยกัน เช่น องค์พระแก้วมรกต พระพุทธลีลึงค์ ศาลหลักเมือง เจดีย์ยุทธหัตถี พระบรมรูปทรงม้า เป็นต้น

2.1.3 อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ หมายถึงอาคารสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมอันทรงไว้ซึ่งคุณค่าอย่างสูงทางศิลปะ ซึ่งแสดงถึงการประดิษฐ์คิดค้นใหม่ ๆ ในยุคอดีตที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันหรือเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญหรือเหตุการณ์สำคัญของชาติ เช่น พระที่นั่งอนันตสมาคม สะพานพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สวนในพระราชวังโบราณ อยุธา สนามหลวง เป็นต้น

2.1.4 ย่านประวัติศาสตร์หมายถึงพื้นที่ที่มีความหนาแน่นทางสถาปัตยกรรม เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การวางผังเมือง และสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยมีอาคารสิ่งก่อสร้าง ถนนหนทางและองค์ประกอบอื่น ๆ ในพื้นที่รวมอยู่ด้วยทำให้พื้นที่นั้นจัดอยู่ได้หนึ่งในลักษณะต่อไปนี้ คือย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมย่าน ประวัติศาสตร์การพาณิชย์ ย่านประวัติศาสตร์อุตสาหกรรม ย่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและย่านโบราณคดี เช่น ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมเกาะรัตนโกสินทร์ ย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์ที่ภูเก็ต ย่านโบราณแห่งภาพเขียนสีที่อ่าวพังงา เป็นต้น

2.1.5 อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ หมายถึงพื้นที่ที่มีเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม รวมทั้งสภาพแวดล้อมทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น อันทำให้สาระทางประวัติศาสตร์ยังคงดำรงไว้ได้ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เป็นต้น

2.1.6 นครประวัติศาสตร์แห่งชาติ หมายถึงเมืองหรือนครที่มีแบบอย่างทางวัฒนธรรม อำนาจของผังเมือง สาระสำคัญทางประวัติศาสตร์ และองค์ประกอบของเมืองสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และ/หรือชีวิตความเป็นอยู่ เช่นเมืองสุโขทัย เมืองอยุธยา เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงแสน

2.1.7 ซากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์แห่งชาติ หมายถึงแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์และซากโบราณสถานซึ่งเป็นหลักฐานแสดงถึงประวัติศาสตร์อันสำคัญยิ่งของชาติในอดีต เช่น แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท เป็นต้น

2.2 ประเภทโบราณวัตถุ เป็นสิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือที่เป็น ส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของวัตถุนั้นเป็นประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีในแต่ละจังหวัดหรือแต่ละประเทศอาจเก็บสะสมไว้ในพิพิธภัณฑหรือสถานที่เก็บ

แบบอื่นๆ เพื่อให้ประชาชนเข้าชม อันเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงประวัติศาสตร์อันยาวนานของประเทศ และเป็นความภาคภูมิใจของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้พบโบราณวัตถุล้ำค่าเหล่านั้น เช่น ภาพเขียน โบราณ วัตถุโบราณ สมบัติโบราณ พระพุทธรูปโบราณ รูปปั้นโบราณ เป็นต้น

2.3 แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมประเพณี และกิจกรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมแต่ละกลุ่มชนที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมที่มีผลต่อการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยือน อาจแยกออกเป็นประเภทย่อยที่สำคัญได้ 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

2.3.1 ประเภทศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ชุมชน หมู่บ้าน เรือนแพ ตลาด ตลาดน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน ดนตรีพื้นเมือง สินค้าพื้นเมือง ไร่สวน เหมือง วิถีชีวิต

2.3.2 ประเภทประเพณี ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษาเทศกาลกินเจ ประเพณีลอยกระทง งานบุญบั้งไฟ งานพิธีโยนบัว ประเพณีอินทขิล เป็นต้น

2.3.3 ประเภทกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมแข่งขันกีฬา กิจกรรมบันเทิง สวนสนุก สวนสาธารณะเฉพาะทาง สนามกอล์ฟ สนามแข่งรถ เขื่อนพลังไฟฟ้า เป็นต้น สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้นควรเป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่ไปกับการได้รับความเพลิดเพลิน ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอยู่หลายกิจกรรม เช่น การเดินป่า การศึกษาธรรมชาติ การเลี้ยงสัตว์ การดูนก การพายเรือ การดำน้ำ การตั้งแคมป์ การล่องแพ การขี่ช้าง การถ่ายรูป การแสวงบุญ เป็นต้น

ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมด้วยแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือ มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของธรรมชาติ จนกลายเป็นประติมากรรมจากธรรมชาติที่มีความงดงามเป็นที่อัศจรรย์ใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมความมหัศจรรย์ที่หาชมได้ยาก ยังมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ที่บรรพบุรุษไทยได้สร้างสรรค์ขึ้นสืบทอดเป็นมรดกล้ำค่าตามท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย จนเป็นสิ่งสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนาที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมอารยธรรมและความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่น นั้น และยังมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมของแต่ละชุมชนท้องถิ่นที่แตกต่างกัน เพื่อเปิดเผยศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่นสู่โลกภายนอก จนเป็นสิ่งดึงดูดใจ

ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมสัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยผู้คนในท้องถิ่นนั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตพื้นบ้านที่คุ้นเคยได้-แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา. 2549 : 37)

2.9 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเข้าไปเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยวใดนั้น แหล่งท่องเที่ยวหนึ่งจะต้องมีความดึงดูดใจและความน่าสนใจอยู่ในระดับที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งศักยภาพในการดึงดูดใจสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่ คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึง ความปลอดภัย และความสามารถในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้องค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจแล้ว แหล่งท่องเที่ยวควรมีศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวด้วย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และการสนับสนุนทางด้านนโยบาย ด้านงบประมาณ และด้านบุคลากร จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างไรก็ตาม การที่แหล่งท่องเที่ยวจะสามารถดำรงอยู่ได้นั้น การบริหารจัดการเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญทั้งในด้านการจัดการด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟูสภาพของแหล่งท่องเที่ยว การมีมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตัวแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการด้านการบริการและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสม นอกจากนี้ จากเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการรักษาวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวหนึ่ง ทำให้การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวในครั้งนี้จึงให้ความสำคัญต่อการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก รวมทั้งการจัดการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นด้วยจากแนวคิดในการกำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น ทางคณะผู้ศึกษาจึงได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานสำหรับประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ 3 ด้าน ได้แก่

1. องค์ประกอบที่ 1 ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวหมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญา มีความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม และจากการที่วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมของมนุษย์ที่สั่งสมมาแต่อดีตและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นความสามารถในการสืบทอดทางวัฒนธรรม ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ความผูกพันต่อท้องถิ่น และความเข้มแข็งในการรักษาวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญในการรักษา วัฒนธรรมให้คงอยู่ ซึ่งเป็นจุดเสริมศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ อีกทั้งศักยภาพในทางกายภาพและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัย และความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญ ในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวด้วยสำหรับองค์ประกอบด้านศักยภาพ ในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1.1 คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 7 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

1) ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ 2) ความต่อเนื่องของการสืบสาน วัฒนธรรมประเพณี 3) ความงามทางศิลปวัฒนธรรม 4) ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญา และองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง 5) ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้ 6) ความผูกพันต่อท้องถิ่น 7) ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์

1.2 ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว 3) ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว ศักยภาพ ในการรองรับด้านท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งวัฒนธรรมนั้นๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น แหล่งวัฒนธรรมอาจมีความ ดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวสูง แต่มีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเข้าไปท่องเที่ยว ทำให้ศักยภาพในการจัดการด้านการท่องเที่ยวลดลงไปด้วย สำหรับศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

2.1 ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน

2.2 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

3. องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมี องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

3.1 ด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านการท่องเที่ยว

3.2 การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณา จากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการส่งเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่อง

คุณค่าของแหล่งวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว

3.3 การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในการเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่นเกณฑ์ประเมินด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มี 2 ด้าน ได้แก่

3.3.1 การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว 2) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ 3) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

3.3.2 การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว 2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 3) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งๆ ที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง แขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้ มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction Standard) หมายถึงแหล่งท่องเที่ยววัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกทางวัฒนธรรมที่มี องค์ประกอบ 3 ประการ คือ ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ ทั้งนี้ในแต่ละองค์ประกอบจะมีหลักเกณฑ์และดัชนีชี้วัดในการพิจารณาความมีศักยภาพ ความมีประสิทธิภาพ และความมีคุณภาพ เพื่อใช้ในการประเมินมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นด้วย 4)ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยว 5)ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว (สถาบันการพัฒนากการท่องเที่ยว. 2549 : 50-70)

แต่ละประเทศหรือแต่ละจังหวัดหรือแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ย่อมมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่หลายแห่ง ซึ่งแต่ละแหล่งท่องเที่ยวย่อมมีศักยภาพที่แตกต่างกัน แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งอาจมีศักยภาพสูง ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งก็มีศักยภาพต่ำ แต่แหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งล้วนต้องการพัฒนาให้ตัวเองมีศักยภาพสูงขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวให้มากที่สุด และได้รับความพึงพอใจมากที่สุด พร้อมทั้งอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนควบคู่กันไปด้วย การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งต้องใช้งบประมาณ

เป็นเงินจำนวนมาก แต่เนื่องจากงบประมาณด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของประเทศหรือของจังหวัดของ อบต. มีอยู่อย่างจำกัด ไม่สามารถทำการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งพร้อมกันได้ จึงต้องมีการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งเพื่อจัดอันดับความเร่งด่วนของการพัฒนา ให้สอดคล้องกับงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดในแต่ละปี ซึ่งการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว เพื่อจัดอันดับความเร่งด่วนในการพัฒนานั้น จำต้องทำการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศนั้น หรือจังหวัดนั้นหรือ อบต. นั้นเสียก่อนว่า มีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนกี่แห่งและอยู่ในประเทศใดบ้าง แล้วค่อยทำการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อจัดอันดับความเร่งด่วนในการพัฒนาต่อไป (บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา. 2549 : 217)

การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ของแต่ละจังหวัดเป็นการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ของแต่ละจังหวัดว่าปัจจุบันมีแหล่งท่องเที่ยวทั้งเก่าและใหม่อยู่จำนวนเท่าไรและเป็นประเภทใดบ้าง โดยใช้วิธีการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่นิยมกันอยู่ 3 วิธีคือ

1. วิธีการสำรวจจากเอกสารอ้างอิง เป็นวิธีการสำรวจโดยใช้เอกสารอ้างอิงที่มีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดนั้น
2. วิธีการสำรวจจากพื้นที่จริง เป็นวิธีการสำรวจโดยใช้การเดินทางไปสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จริงของจังหวัดนั้น
3. วิธีการสำรวจจากการสอบถาม เป็นวิธีการสำรวจโดยใช้การสอบถามจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) หรือประชาชนในท้องถิ่น หรือผู้นำเที่ยว หรือผู้รู้ในท้องถิ่นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ของจังหวัดนั้น

ในการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ของแต่ละจังหวัดอาจใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่ง หรือหลายวิธีการตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นก็ได้ เมื่อได้แหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดของจังหวัด ก็นำมาแยกตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยวที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กำหนดไว้ 3 ประเภทคือ

1. แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยเกิดจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพตามธรรมชาติที่มีความสวยงามและแปลกตา รวมทั้งบริเวณที่มนุษย์ไปปรุงแต่งเพิ่มจากสภาพธรรมชาติในบางส่วน
2. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณคดี โบราณวัตถุ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประโยชน์ของมนุษย์เองทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้เสริมสร้างขึ้นในสมัยปัจจุบัน ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศาสนา
3. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นในรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมแต่ละกลุ่มที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ

ของสังคมนั้น ๆ ด้วย เมื่อได้แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ของแต่ละจังหวัดแล้ว ก็นำมารวมกัน เป็นแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยจัดทำบัญชีประเภทแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทย ทั้ง 76 จังหวัดด้วยการแยกเป็นภาคต่าง ๆ

หลักการการสำรวจการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับ ความเร่งด่วนในการพัฒนาสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวง การท่องเที่ยวและกีฬาโดยใช้หลักการสำคัญ 2 หลักเกณฑ์ คือ

1. หลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว เพื่อจัดอันดับความสำคัญ
2. หลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว เพื่อจัดอันดับความเชื่อมโยง โดยให้นำน้ำหนักคะแนนทั้ง 2 หลักเกณฑ์เท่ากัน จากนั้นนำคะแนนจากทั้ง 2 หลักเกณฑ์ มารวมกัน ได้เป็นหลักการการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว เพื่อจัดอันดับความเร่งด่วน ในการพัฒนา

หลักการการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว เพื่อจัดอันดับความสำคัญเป็น การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ของประเทศหรือจังหวัดนั้นว่าแหล่งท่องเที่ยวใด มีความสำคัญมากกว่ากัน โดยใช้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. ความมีชื่อเสียง/เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป โดยพิจารณาถึง การเป็นที่รู้จัก ของชุมชน/ท้องถิ่น/จังหวัด/ภูมิภาค/ประเทศ/นานาชาติ
2. เอกลักษณะ/คุณค่าเฉพาะเชิงการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึง ความเป็น เอกลักษณะตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ความสวยงามตามธรรมชาติ คุณค่าทางโบราณคดี คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม
3. สร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น/จังหวัด/ประเทศ โดยพิจารณา ถึงการสร้างเสริมรายได้ให้กับชุมชน/อำเภอ/จังหวัด/ประเทศ
4. สร้างเสริมความสามัคคี/ความภาคภูมิใจให้กับท้องถิ่น โดยพิจารณาถึง การสร้างความสามัคคีใหม่/ความผูกพันต่อชุมชนท้องถิ่น และความเข้มแข็งในการดำรงรักษา เอกลักษณะเฉพาะของแต่ละประเภทของแหล่งท่องเที่ยว ทำให้มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน
5. สร้างความเจริญให้กับชุมชนด้านสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ โดยพิจารณาถึงการมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ฯลฯ
6. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาถึง ความเป็น ธรรมชาติ/การรักษา/การเพิ่มความหลากหลาย
7. อนุรักษ์สิ่งก่อสร้างทางโบราณคดี/ประวัติศาสตร์ โดยพิจารณาถึง การดูแลรักษาทำนุบำรุง การบูรณะเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์

8. อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญา โดยพิจารณาถึง วัฒนธรรมของชุมชน เช่น การแต่งกาย ภาษา การเล่นการแสดง และวิถีชีวิตของท้องถิ่น ให้ได้รับการดูแลรักษา

9. คุณค่าทางวิชาการและการเรียนรู้ โดยพิจารณาถึง การเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์/สิ่งแวดล้อม/ศิลปวัฒนธรรม/วิทยาศาสตร์

10. เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ/นันทนาการแก่ชุมชน โดยพิจารณาถึงระดับการให้บริการจากท้องถิ่น ขึ้นไปจนถึงระดับประเทศ ถึงนานาชาติ

หลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว เพื่อจัดอันดับความเชื่อมโยง เป็นการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ของประเทศหรือจังหวัดนั้นว่าแหล่งท่องเที่ยวใดมีความเชื่อมโยงมากกว่ากัน โดยใช้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. ด้านกายภาพ ประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ประการ คือ

1.1 เส้นทางที่เข้าถึงจากภายนอก โดยพิจารณาถึง ความชำรุด/เหมาะสมทุกฤดูกาล

1.2 เส้นทางที่เชื่อมภายในแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึง ความชำรุด/ความเพียงพอของเส้นทางที่เชื่อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

1.3 ป้ายสื่อความหมาย โดยพิจารณาถึง ความเพียงพอ/ความชัดเจนของป้ายบอกเส้นทางสู่แหล่งท่องเที่ยว

1.4 ระบบรักษาความปลอดภัย โดยพิจารณาถึง จำนวนและประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ในการดูแลความปลอดภัย รวมถึงอุปกรณ์/เครื่องมือที่ใช้ในการรักษาความปลอดภัย

2. ด้านสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ

2.1 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

2.2 ห้องน้ำ/ห้องสุขา

2.3 ที่จอดรถ

2.4 ร้านอาหาร-ร้านขายของที่ระลึก

2.5 ที่พัก

2.6 ระบบไฟฟ้า

2.7 ระบบน้ำประปา

2.8 โทรคมนาคม

โดยพิจารณาถึง ความสมบูรณ์ เพียงพอ และเหมาะสม ถ้ามีพอเพียงคิดเป็นร้อยละ 100 ถ้าไม่สมบูรณ์ ไม่พอเพียง หรือไม่เหมาะสม ให้พิจารณาตามสัดส่วน

3. คุณค่าของแหล่ง/ทรัพยากรการท่องเที่ยว

3.1 ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

3.2 ความสุนทรีย์และความสวยงามของธรรมชาติ

3.3 สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์และโบราณสถาน

3.4 คุณค่าทางประวัติศาสตร์

3.5 คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.6 คุณค่าทางวิชาการและการเรียนรู้

โดยพิจารณาถึงสภาพความสมบูรณ์ เทียบจาก 100 และลดลงตามสัดส่วน (ตามวิจารณ์ของผู้นประเมิน)

4. ผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ-สังคม

4.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอาชีพของชุมชน โดยพิจารณาถึง คนส่วนใหญ่เปลี่ยนอาชีพหลักไปสู่อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

4.2 ผลกระทบต่อรายได้ของชุมชน โดยพิจารณาถึง ความไม่แน่นอนของรายได้ของชุมชน/รายได้ลดลง

4.3 การก่อให้เกิดปัญหาสังคม โดยพิจารณาถึง ปัญหาอาชญากรรม/ค่าครองชีพ/เพศพาณิชย์

4.4 ความขัดแย้งของชุมชนในสังคม โดยพิจารณาถึง การแก่งแย่ง/การทะเลาะวิวาท

4.5 การทำลายจิตสำนึกชุมชน โดยพิจารณาถึง ความเห็นแก่ตัว/การขาดความร่วมมือของชุมชน

ความสำคัญของมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคม มีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี รูปแบบการดำรงชีวิต การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน งานเทศกาล ประเพณี เป็นต้น นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ และภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อไปได้ และเป็นอยู่มาจนถึงปัจจุบัน และสามารถเจริญงอกงามต่อไปประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดดึงดูดสำคัญด้านการท่องเที่ยว แต่การเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือขาดการจัดการที่ดีทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นจนขาดความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่ และส่งผลกระทบทางลบต่อ

การท่องเที่ยวในที่สุด ดังนั้น การกำหนดกรอบหรือเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน สำหรับให้หน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว เพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนของประเทศไทย และยังสามารถใช้เป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของ แหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ ทางการท่องเที่ยวด้วย รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับ ทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

แนวคิดการเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวจะสำเร็จได้จะต้องพัฒนาองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

3 ประการ คือ

1. สิ่งดึงดูดใจจากการท่องเที่ยว (Attractions) ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ อาจจะเป็นสิ่งดึงดูดใจเกี่ยวกับสถานที่ (Site) หรือสิ่งดึงดูดใจ จากเหตุการณ์ (Events)
  2. ความสำราญจากแหล่งท่องเที่ยว (Amenities) แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ
    - 2.1 ปัจจัยพื้นฐาน อันได้แก่ การคมนาคม ขนพาหนะ ลานจอดรถ น้ำ ไฟฟ้า ระบบกำจัดน้ำเสีย ระบบกำจัดขยะ ระบบการสื่อสาร (โทรศัพท์ ไปรษณีย์)
    - 2.2 สิ่งอำนวยความสะดวกสบาย ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร ภัตตาคาร ร้านขายของที่ระลึก สถานเริงรมย์ บริการรถเช่า บริการนำเที่ยว เป็นต้น
  3. ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) คือ วิธีการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว มีความหมายครอบคลุมเรื่องของ ขนพาหนะ ระยะทาง ระยะเวลา ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ซึ่งความสามารถในการเข้าถึงนี้ มีองค์ประกอบที่ต้องคำนึงถึง 2 ประการ คือ
    - 3.1 องค์ประกอบเชิงปริมาณ หมายถึง ความเพียงพอต่อความต้องการ ของนักท่องเที่ยว เช่น ความจุ และความถี่ ของขนพาหนะ
    - 3.2 องค์ประกอบเชิงคุณภาพ หมายถึง ความสะดวกสบายในการเดินทาง ความประหยัด และความปลอดภัย
1. แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
    - ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2545 : 18) ได้ให้ความหมายของการบริหาร และการจัดการ ชนิดทรัพยากรการบริหารและกระบวนการบริหารไว้ดังนี้

การบริหารจัดการการบริหารจัดการ หมายถึง ชุดของหน้าที่ต่าง ๆ (A Set of Functions) ที่กำหนดทิศทางในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบต่อกิจกรรมในการบริหาร ทรัพยากรและกิจการงานอื่นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ขององค์กร

ทรัพยากรการบริหาร

ทรัพยากรการบริหารจัดการ 6 M's (Management Resources) ประกอบด้วย

1. คน (Man)
2. เงิน (Money)
3. วัสดุดิบ (Material)
4. เครื่องจักร (Machine)
5. วิธีการบริหารจัดการ (Method)
6. ตลาด Market)

การจัดการ (Management) คือ กระบวนการในการประสานบุคคล และทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยทั่ว ๆ ไปในการบริหาร มักจะอาศัยทรัพยากรหลักๆ ประเภทวัสดุอุปกรณ์ คน เงิน และข่าวสารข้อมูล

ประเภทของทรัพยากรในการจัดการ (Type of Management Resources) มีรายละเอียดดังนี้

1. วัสดุอุปกรณ์ (Material Resources) วัสดุอุปกรณ์เป็นทรัพยากร ที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ ซึ่งองค์กรธุรกิจจำเป็นต้องจัดหาไว้เพื่อการดำเนินการของกิจการ
2. มนุษย์ (Human Resources) ทรัพยากรมนุษย์จัดเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดขององค์กรซึ่งบางที่ยึดถือเป็นปรัชญาของกิจการที่ว่า “กิจการจะดำรงอยู่ได้ด้วยบุคลากร” ซึ่งถือเป็นทรัพย์สิน (Assets) ที่สำคัญที่สุด
3. การเงิน (Financial Resources) ทรัพยากรด้านการเงินได้แก่ เงินทุน ต่าง ๆ ขององค์กรที่จำเป็นจะต้องใช้ประโยชน์แก่ผู้ลงทุนและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ
4. ข่าวสารข้อมูล (Information Resources) ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับแล้วว่าทุกองค์กรจะละเลยในเรื่องของข่าวสารข้อมูลไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข่าวสารข้อมูลที่เป็น สภาพแวดล้อมภายนอกซึ่งรวมถึงสภาพเศรษฐกิจ สภาพตลาด ผู้บริโภคเทคโนโลยี การเงิน วัฒนธรรมประเพณี

การบริหารจัดการ (Management) เป็นกระบวนการนำทรัพยากรการบริหาร มาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย

1. การวางแผน (Planning) เป็นหน้าที่ทางการจัดการหน้าที่แรก ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดทิศทาง (Direction) ภารกิจ (Mission) เป้าหมาย (Goals) และวัตถุประสงค์ (Objectives) ขององค์กร ตลอดจนกรอบความคิด (Framework) แนวทางและวิธีการปฏิบัติ (Procedure) เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จตามที่ต้องการ

2. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นงานที่ให้ความสำคัญกับการจัดทำโครงสร้างองค์การ (Organization Structure) และกำหนดระบบงาน (Work System) บทบาท (Role) อำนาจหน้าที่ (Authority) ความรับผิดชอบ (Responsibility) และหน้าที่ (Duty) ของบุคลากร เพื่อให้ปฏิบัติงานให้เป็นระบบ และสอดคล้องกันภายในหน่วยงาน ซึ่งจะทำให้องค์กรสามารถดำเนินงานสู่เป้าหมายร่วมกัน ราบรื่น และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การนำ (Leading) เป็นการใช้อิทธิพล และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตามในการชี้เป้าหมาย ชักจูง กระตุ้น และเปลี่ยนแปลงผู้ติดตาม หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ให้ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถด้วยความเต็มใจ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่องค์กรอย่างเต็มที่

4. การควบคุม (Controlling) เป็นกระบวนการในการกำหนดเกณฑ์ และมาตรฐานขั้นตอน การติดตาม ตรวจสอบ ประเมิน และแก้ไขให้การดำเนินงานสามารถบรรลุเป้าหมาย หรือปรับปรุงแผน และการดำเนินงานให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของเหตุการณ์ และสภาพแวดล้อมจริง

มัลลิกา ต้นสอน (2544 : 29) กล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีการบริหารไว้โดยสรุป ดังนี้

การจัดการแบบคลาสสิก (Classical Approaches to Management) ทฤษฎีการจัดการแบบคลาสสิก เป็นการเริ่มต้น ในสมัยที่นักวิชาการให้ความสนใจศึกษาเทคนิค และวิธีการต่างๆ ทางธุรกิจ โดยมีแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้ (มัลลิกา ต้นสอน. 2544 : 27)

ภาพประกอบ 2 : การจัดการแบบคลาสสิก

1. การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) เป็นการศึกษาาระบบ และกระบวนการทำงาน โดยใช้หลักเหตุผล และหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ เพื่อปรับปรุง ประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรในองค์กร โดยมีนักทฤษฎี เช่น เฟรดริก ดับบิว เทย์เลอร์ (Frederic W. Taylor) แฟรงค์และลิเลียน กิลเบิร์ต (Frank and Lillian Gilbreth) เฮนรี แอล เก็นท์ (Henry L. Gantt) ซึ่งแนวคิดที่สำคัญของแต่ละคน ดังนี้

เทย์เลอร์ ซึ่งเป็นวิศวกรและผู้จัดการโรงงาน เป็นบิดาของการจัดการ เชิงวิทยาศาสตร์ เช่น การนำหลักวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ในการจัดการ และพัฒนาคนงาน ให้ใช้ความสามารถในการทำงานให้ได้มากที่สุดโดยสร้างผลิตภัณฑ์ และกำไรให้แก่องค์กร ตลอดจนการนำหลักการจ่ายค่าแรงงานตามปริมาณของงานมาใช้ เพื่อจูงใจให้พนักงานได้ปฏิบัติงาน อย่างเต็มที่ ซึ่งเหมาะกับการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

กิลเบิร์ต ศึกษาเวลาและการเคลื่อนไหว (Time and Motion Study) โดยออกแบบการทำงาน และระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ เช่น การค้นหาวิธีที่ดีที่สุด ในการทำงานและประยุกต์หลักการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ โดยนำความเข้าใจลักษณะทางกายภาพ บุคลิกภาพและความต้องการของบุคคลในการออกแบบงาน

เก็นท์ ศึกษาระยะเวลาและต้นทุนในการทำงาน Gantt พัฒนาวีธีการอธิบาย และควบคุมแผนงานขององค์กร โดยใช้แผนภูมิ (Gantt Chart) และเวลา เพื่อวางแผนและควบคุม งานโครงการให้เป็นตามระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งแผนภูมิของ Gantt ได้รับความนิยมในอุตสาหกรรม และแผนงานวิจัย ที่นำมาใช้ในงานต่างๆ จนถึงปัจจุบัน

2. การจัดการแบบราชการ (Bureaucratic Management)

เว็บบอร์ นักทฤษฎีสังคมชาวเยอรมัน ได้พัฒนาระบบโครงสร้างของอำนาจหน้าที่ภายในองค์กร และกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์กรตามความสัมพันธ์ของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบโดย เว็บบอร์ให้องค์กรมีการแบ่งงานกันทำตามความถนัด และความชำนาญ กระจายงานออกไปตามหน่วยงานย่อยและจัดแบ่งงานให้รับผิดชอบในส่วนที่เขา มีความชำนาญ โดยองค์กรต้องมีระบบการบังคับบัญชาที่ชัดเจน มีกฎเกณฑ์ และระเบียบข้อบังคับ ในด้านต่างๆ ที่พนักงานทุกคนยึดถือ และปฏิบัติอย่างชัดเจน โดยต้องปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน โดยพนักงานในแต่ละระดับจะถูกคัดเลือกโดยพิจารณาคุณสมบัติความรู้และความสามารถ โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ส่วนบุคคล โดยผู้บริหารมีอาชีพ เพื่อปฏิบัติงานให้กับองค์กร เพื่อสร้างผลงานซึ่งสัมพันธ์กับผลตอบแทนและความก้าวหน้าในอาชีพด้วย

3. การจัดการตามหลักการบริหาร (Administrative Management)

ฟาโยล์ วิศวกรที่เป็นนักบริหารอุตสาหกรรมชาวฝรั่งเศส มีหลักการบริหาร
 อย่างเป็นรูปธรรม โดยเน้นจัดกิจกรรมการบริหาร ฟาโยล์ เน้นการวางแผนจัดกิจกรรม การตั้งงาน
 การประสานงานและการควบคุม รวมทั้งการใช้เทคนิค เจริญปริมาณในการแก้ไขปัญหาการผลิต
 โดยมีหลักการจัดการ 14 ข้อ (Principles of Management) ได้แก่

1. การแบ่งงานกันทำ (Division of Work)
2. การยอมรับอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and
 Responsibility)
3. การมีระเบียบวินัย (Discipline)
4. การมีเอกภาพในการตั้งงาน (Unity of Command)
5. เอกภาพของทิศทาง (Unity of Direction)
6. ประโยชน์ส่วนรวมต้องมาก่อนประโยชน์ส่วนตัว (Subordination of
 Individual to the General Interest)
7. มีวิธีการให้ผลตอบแทนที่ยุติธรรม (Remuneration and Method)
8. การรวบอำนาจการตัดสินใจ (Centralization)
9. การจัดสายงานแบบเป็นชั้น (Scalar Chain)
10. ความมีระเบียบเรียบร้อย (Order)
11. ความเท่าเทียมกันและความเป็นธรรมในการบริหาร (Equity)
12. ความมั่นคงในการทำงาน (Stability of Tenure)
13. การมีความคิดริเริ่ม (Initiative)
14. ความสามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว (Esprit de Corps)

การจัดการเชิงพฤติกรรม (Behavioral Approaches to Management)

เป็นทฤษฎี ที่ศึกษาการแสดงพฤติกรรม และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มคนและองค์การ
 เพื่อให้ผู้บริหารสามารถพยากรณ์ ดำเนินการและแก้ไขพฤติกรรมของผู้ได้บังคับบัญชาให้เป็นไป
 ตามที่ต้องการ และก่อให้เกิดประโยชน์แก่องค์การอย่างสูงสุด โดยมีแนวคิดที่สำคัญในการจัดการดังนี้
 (มัลลิกา ต้นสอน. 2544 : 32)

ภาพประกอบ 3 : การจัดการเชิงพฤติกรรม

1. จิตวิทยาองค์การและอุตสาหกรรม (Industrial and Organization Psychology)

มัลลิกา ต้นสอน (2544 : 33) บิดาของจิตวิทยาอุตสาหกรรม ได้ให้ความสนใจศึกษาพฤติกรรมของบุคคลในสถานประกอบการหาทางเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล และการใช้แบบทดสอบทางจิตวิทยา ในการคัดเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับงานและศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์การ เพื่อชักจูง และควบคุม ให้บุคคลแสดงผลงานตามที่ต้องการ เช่น การคัดเลือก จัดสรรงาน ฝึกอบรม จูงใจ ซึ่งจิตวิทยาองค์การและอุตสาหกรรมเป็นพื้นฐานในการศึกษาการบริหารธุรกิจ เช่น พฤติกรรมของผู้บริโภคในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าและบริการ

2. การศึกษาระบบสังคมในการจัดการ (Social System Approach to Management)

ศึกษาหลักการจัดการ ที่เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในระบบสังคม เช่น การตัดสินใจ ความเป็นผู้นำกลุ่มอำนาจ และการยอมรับในอำนาจหน้าที่ เพื่อใช้บริหารงาน โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และจากการศึกษา Hawthorne ซึ่งได้ศึกษาถึงปัจจัยทางกายภาพ ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการทำงานของคน แต่ได้ผลสรุปว่า การปฏิบัติงานและการดำรงชีวิต ในสังคมที่บุคคลไม่ใช่เครื่องจักรซึ่งเรายังเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกและการบริหาร โดยผู้บริหารต้องทำหน้าที่การจัดการในระบบสังคม ดังนั้นความสำเร็จในการบริหาร จะต้องสอดคล้องกับข้อจำกัดของระบบสังคม

3. ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of Need Theory)

มาสโลว์ (Maslow) ชาวอเมริกัน ได้ศึกษาการจูงใจของมนุษย์ (Human Motivation) ว่ามีความต้องการ (Needs) อย่างต่อเนื่องและไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความต้องการสิ่งหนึ่ง

ได้รับการตอบสนองแล้ว ก็จะลดแรงขับที่มีต่อพฤติกรรมนั้นลง และมนุษย์จะเกิดความต้องการอื่นขึ้นมาใหม่อีก จะมีลักษณะเป็นลำดับขั้นจากต่ำไปหาสูง ตามลำดับขั้นความสำคัญ มาสโลว์ ได้จัดลำดับความต้องการของมนุษย์ เป็น 5 ระดับ คือ

1. ความต้องการทางร่างกาย (Hphysiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานเพื่อการอยู่รอดของมนุษย์ เช่น อาหาร น้ำดื่ม อากาศ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค

2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Security Needs) เมื่อความต้องการทางร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการขั้นต่อไปคือ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย เช่น ความปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ ความปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ ความมั่นคงในอาชีพ

3. ความต้องการทางสังคม และความรัก (Social and Love Needs) เมื่อความต้องการทางร่างกาย และความปอดภัยมั่นคงได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการขั้นต่อไปคือความต้องการทางสังคม และความรัก ได้แก่ ความต้องการที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกในองค์กรหรือสังคม ความต้องการให้สังคมยอมรับในความสำคัญของตน ต้องการมิตรภาพ ต้องการได้รับความรักจากบุคคลอื่น

4. ความต้องการการยกย่อง (Esteem Needs) เมื่อความต้องการทางสังคม และความรัก ได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการขั้นต่อไป คือ ความต้องการการยกย่อง ได้แก่ ความต้องการให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรู้ความสามารถ ได้รับการสรรเสริญ มีเกียรติ มีชื่อเสียงในสังคม

5. ความต้องการความสำเร็จสมหวังในชีวิต (Self – actualization Needs) ความต้องการนี้เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์หลังจากที่ได้รับการตอบสนองความต้องการในขั้นต่าง ๆ แล้ว เป็นความต้องการที่จะพยายามให้เกิดความสำเร็จในทุกด้านตามความรู้สึกรักนึกคิดของตน

จากทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ มาสโลว์ มนุษย์มีความต้องการ Needs) อย่างต่อเนื่องและไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความต้องการสิ่งหนึ่งได้รับการตอบสนอง จะเกิดความต้องการอื่นขึ้นมาใหม่อีก จะมีลักษณะเป็นลำดับขั้นจากต่ำไปสูง ตามลำดับขั้นความสำคัญ 5 ระดับ คือ

1. ความต้องการทางร่างกาย
2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย
3. ความต้องการทางสังคม และความรัก
4. ความต้องการการยกย่อง
5. ความต้องการความสำเร็จสมหวังในชีวิต

4. ทฤษฎี X และทฤษฎี Y (Theory X and Theory Y)

McGregor (มัลลิกา ต้นสอน. 2544 : 35 ; อ้างอิงมาจาก McGregor. N.d.) นักวิชาการที่เคยเป็นผู้บริหารระดับสูงชาวอเมริกันได้เสนอ สมมุติฐานในการมองพนักงานของผู้บริหารออกเป็น 2 ประเภท

ทฤษฎี X เชื่อว่าบุคคลจะไม่มี ความทะเยอทะยาน ไม่ชอบทำงาน มักหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อต้านการเปลี่ยนแปลง และต้องได้รับการควบคุมอย่างใกล้ชิด กล่าวคือจะต้องใช้ระบบบังคับ จึงจะทำงาน

ทฤษฎี Y เชื่อว่าบุคคลจะมีความทะเยอทะยาน มีจุดมุ่งหมายในชีวิตที่ชัดเจนมีทัศนคติที่ดีต่องาน ต้องการความรับผิดชอบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองสูงโดยไม่ต้องใช้ระบบบังคับให้ทำ เพียงแต่แนะนำบ้างเล็กน้อยเท่านั้น

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการกล่าวว่าการบริหารจัดการเป็นการใช้ศาสตร์ และศิลป์ในกระบวนการจัดการขององค์กร ในการใช้ทรัพยากร ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยต้องใช้หลักในการวางแผนการจัดองค์กร การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงานและการควบคุม นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้ร่วมงานด้วย

2. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

Victor (1970 : 58) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่าเป็นผลจากบุคคลนั้น ๆ เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือเข้าไปรับรู้แล้วพอใจ โดยความหมายของความพึงพอใจสามารถทดแทนความหมายของทัศนคติได้ ซึ่งบางทีเรียกว่าทฤษฎี V.I.E. เนื่องจากองค์ประกอบทฤษฎีที่สำคัญ คือ

1. V มาจากคำว่า Valance หมายถึง ความพึงพอใจ

2. I มาจากคำว่า Instrumentality หมายถึง สื่อ เครื่องมือ วิธีทางนำไปสู่ความพึงพอใจ

3. E มาจากคำว่า Expectancy หมายถึง ความคาดหวังภายในตัวบุคคลนั้น ๆ ซึ่งบุคคลมีความต้องการและมีความหวังในหลายสิ่งหลายอย่าง จึงต้องกระทำด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งเพื่อตอบสนองความต้องการ หรือสิ่งที่คาดหวังเอาไว้ เมื่อได้รับการตอบสนองตามที่หวังไว้ บุคคลนั้นก็จะได้รับความพึงพอใจและในขณะเดียวกันก็จะคาดหวังในสิ่งที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งอาจแสดงในรูปสมการได้ ดังนี้

Kotler (1994 : 699) กล่าวถึง กระบวนการของการสร้างความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานว่า ถ้าผู้ปฏิบัติงานมีแรงจูงใจมากจะมีความพยายามและถ้ามีความพยายามมาก จะปฏิบัติงานได้มาก จะทำให้ได้รับรางวัลมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความพึงพอใจ และจะทำให้เกิดแรงจูงใจและการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น The Service Quality Institute (มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช. 2539 : 55) ได้บัญญัติกฎของการให้บริการแก่ผู้รับบริการ 3 ประการ คือ

1. กฎของความประทับใจครั้งแรก (Law of First Impression) การแสดงออกที่เป็นตัวกำหนดลักษณะที่ผู้รับบริการแสดงออกกับผู้ให้บริการ หากผู้ให้บริการแสดงความไม่เป็นมิตรกับผู้รับบริการปกป้องตนเองมากเกินไป การแสดงพฤติกรรมเช่นนี้เพียงไม่กี่วินาที จะทำให้ยอดขายลดลงและสูญเสียลูกค้าไป

2. กฎของการเก็บเกี่ยว (Law of Harvest) หากผู้ให้บริการบริการด้วยความเป็นมิตรด้วยความสุภาพ และให้บริการได้ทันใจ ก็จะได้รับ ความไว้วางใจ ความเชื่อถือ การยอมรับขององค์กรก็จะได้ลูกค้าที่จงรักภักดีส่งผลให้องค์กรมีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งถือเป็นผลที่เก็บเกี่ยวได้ตลอดไป

กฎของเทอร์โมไดนามิกส์ (Law of Thermodynamics) องค์กรต้องมีการพัฒนาปรับปรุง คุณภาพของการให้บริการอยู่เสมอ ไม่ควรปล่อยปละละเลยหรือไม่เอาใจใส่ ควรที่จะสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ให้บริการ เพื่อรักษาความประทับใจ หรือความพึงพอใจของผู้ใช้บริการได้ในระยะยาว จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ กล่าวได้ว่า ความพึงพอใจเป็นเจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ โดยความพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองโดยความรู้สึกทางบวกมากกว่าทางลบ มีความรู้สึกที่มีความสุข เมื่อได้รับผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายและตามความต้องการ ดังนั้นความพึงพอใจของผู้มารับบริการจึงเป็นหัวใจของธุรกิจที่ให้บริการ การสร้างมาตรฐานในการให้บริการ จะทำให้ผู้มารับบริการเกิดความรู้สึกที่ดี รู้สึกพึงพอใจ ประทับใจ และมีแรงจูงใจที่จะมาใช้บริการอีก

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริการ

การบริการ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Service เมื่อนำมาแยกตัวอักษรแต่ละตัว สามารถแยกองค์ประกอบในการบริการได้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2539 : 55) ดังนี้

S = Satisfaction หมายถึง ความพึงพอใจของผู้รับบริการ

E = Expectation หมายถึง ความคาดหวังของผู้รับบริการ

R = Readiness หมายถึง ความพร้อมในการบริการ

V = Values หมายถึง ความมีคุณค่าของการบริการ

I = Interest หมายถึง ความสนใจต่อการบริการ

C = Courtesy หมายถึง ความมีไมตรีจิตในการบริการ

E = Efficiency หมายถึง ความมีประสิทธิภาพของการดำเนินงานบริการ การเรียนรู้เกี่ยวกับการบริการ

ฮอลล์คิน และคณะ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2539 : 338-339) ได้อธิบาย การใช้บริการว่าเกิดจากผู้รับบริการเกิดการเรียนรู้ในบริการนั้น

1. การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งการเปลี่ยน พฤติกรรมนั้นเกิดจากการได้รับประสบการณ์ ดังนั้นการเรียนรู้มีหลักสำคัญ 3 ประการ คือ

1.1 การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนพฤติกรรม โดย

1.2 เปลี่ยนจากไม่เคยรู้จักบริการ เป็นรู้จักบริการนั้น

1.3 เปลี่ยนจากไม่ชอบบริการ เป็นชอบบริการนั้น

1.4 เปลี่ยนจากไม่เคยใช้บริการ เป็นใช้บริการนั้น

2. การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างถาวร เมื่อรู้จักชื่อของบริการ อย่างค่อนข้างถาวรแล้ว แม้จะทิ้งช่วงเวลาไปเนิ่นนานก็ยังบอกชื่อเครื่องหมายการค้าของบริการนั้น ถูกต้อง

3. การเรียนรู้เกิดจากผู้รับบริการได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับบริการ ไม่ว่าจะโดยตรงด้วยตนเองมาก่อนหรือโดยผู้อื่นบอก

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2539 : 339-340) ได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้ จากเงื่อนไขสิ่งเร้า ซึ่งสามารถนำมาอธิบายความรู้สึกที่มีต่อบริการได้หากนำสิ่งเร้าตามธรรมชาติไป ควบคู่กับบริการบ่อย ๆ แล้วจะทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกอย่างไรอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับความรู้สึกที่ นำมากระตุ้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2539 : 340-341) ได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้เงื่อนไข การกระทำว่าเป็นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ ระหว่างการกระทำ (Operant) กับผลจากการกระทำ (Consequence) และผลจากการกระทำในอดีต จะเป็นตัวกำหนด แนวโน้มที่จะกระทำหรือเลิก กระทำในอนาคต

ทฤษฎีการเรียนรู้เงื่อนไขการกระทำ สามารถอธิบายว่าผู้รับบริการมีแนวโน้ม ที่จะกลับมารับบริการอีก หากได้รับบริการที่พึงพอใจและจะไม่กลับมารับบริการอีก หากมาแล้ว ได้รับบริการที่ไม่พึงพอใจ

วีระพงษ์ เกลิมจิระวัฒน์ (2539 : 7-8) ให้ความเห็นในเรื่องหลักการให้บริการที่ดีไว้ว่า ควรมีหลักการดังนี้

1. บริการด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส และความเข้าใจ (Smiling & Sympathy) ด้วยความรู้สึกว่าผู้เข้ารับบริการมีความยุ่งยากใจในการแสวงหาสิ่งที่ต้องการ และกำลังอยากได้ ความช่วยเหลือ

2. บริการสนองตอบด้วยความรวดเร็ว (Early Response) สิ่งนี้เป็นคุณสมบัติของผู้ให้บริการเชิงรุก ซึ่งจะสร้างความประทับใจได้ดี

3. บริการพร้อมๆ ไปด้วยการให้เกียรติ (Respectful) โดยไม่แสดงอาการดูถูกผู้ใช้บริการไม่ว่าจะอยู่ในระดับใดก็ตาม

4. บริการด้วยความเต็มใจ (Voluntaries <anner) โดยไม่คิดว่างานเป็นเพียงภาระรับผิดชอบที่ผ่านเข้ามาเท่านั้น แต่แสดงออกด้วยความเต็มใจ ด้วยความรู้สึกรักสร้างสรรค์

5. บริการเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของตนเองและหน่วยงาน (Image Enhancing) โดยให้ผู้พบเห็นมีความรู้สึกที่ดี และอยากสนับสนุนกิจการที่กำลังดำเนินอยู่

6. บริการด้วยมารยาทที่ดี (Courtesy) คือการแสดงออกด้วยกริยามารยาทที่สุภาพงดงามและถ่อมตน

7. บริการด้วยความกระตือรือร้น (Enthusiasm) แสดงอาการกระฉับกระเฉงในลักษณะงดงามและพอเหมาะพอดี

กล่าวได้ว่าการบริการเป็นกระบวนการดำเนินการของบุคคล หรือองค์การอย่างเป็นระบบ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้มารับบริการ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจในการมารับบริการหลักการบริการที่ดี ควรประกอบด้วย

1. บริการด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใสและความเข้าใจ
2. บริการด้วยความรวดเร็ว
3. บริการพร้อมๆ ไปด้วยการให้เกียรติ
4. บริการด้วยความเต็มใจ
5. บริการเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของตนเองและหน่วยงาน
6. บริการด้วยมารยาทที่ดี
7. บริการด้วยความกระตือรือร้น

การจัดการแบบมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวชุมชนเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่างๆ ซึ่ง

Kaufman (1949 : 7) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบทพบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้ และความยาวนานในการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ (2525 : 43) ได้รวบรวมแนวคิดของ Hay เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่าการมีส่วนร่วมทางสังคมของบุคคลนั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ สถานภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ และที่อยู่อาศัย โดยบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูงจะเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมากกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำ

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 26) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันมนุษย์สามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

ไพรัตน์ เคะชรินทร์ (2526 : 25) ได้ชี้ให้เห็นลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนที่แล้วมา เห็นการมีส่วนร่วมในแง่เข้ามาร่วมสมทบแรงงาน สมทบวัสดุ สมทบเงิน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมกันทำ แต่การเข้ามามีส่วนร่วมในปัจจุบันและอนาคตจะเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมบำรุงรักษา มากกว่าการร่วมสมทบในรูปแบบอื่นๆ แม้ยังมีหลักการในการร่วมแรง วัสดุ เงิน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 103) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องเป็นเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย

ธวัช สิทธิกิจโยธิน (2543 : 21) ได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยของการมีส่วนร่วมว่า ปัจจัย ที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมี 3 ปัจจัย ปัจจัยที่หนึ่ง คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ ปัจจัยที่สอง คือ ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนปัจจัยที่สาม คือ ปัจจัยทางการสื่อสาร ได้แก่ การติดต่อสื่อสารทั้งทางสื่อสารมวลชน และสื่อบุคคล

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534 : 65) ได้กล่าวถึงบทบาทของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยแบ่งออกเป็น บทบาทในการกำหนดนโยบายและการวางแผน บทบาทในการประสานงาน และบทบาทในการปฏิบัติงานพัฒนา

1. บทบาทในการกำหนดนโยบายและการวางแผน บทบาทนี้โดยทั่วไปแล้ว มักจะเป็นบทบาทของผู้บริหารระดับสูง เพราะเป็นเรื่องของการกำหนดนโยบายและการวางแผนในการดำเนินงานพัฒนา ซึ่งจะต้อง ใช้ความรู้และข้อมูลที่หาได้ และการตัดสินใจที่จะกำหนดทิศทางวิธีการเป้าหมาย ซึ่งต้องอาศัยเหตุผล และการมีส่วนร่วมทางความคิดจากผู้อื่นด้วย การมีส่วนร่วมในระดับนโยบายและการวางแผนจะสูงมากในแนวคิดนี้ นอกจากนี้การปฏิบัติงานร่วมกันในการพัฒนาชุมชน จะประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐบาลและประชาชน ที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วม จึงต้องแบ่งแยกหน้าที่กันทำ 3 ประการ ประการแรก การเป็นผู้วางแผนต้องสำรวจข้อมูลและเอาข้อมูลมาวิเคราะห์ประกอบกับการวางแผน ต้องประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน

หรือแม้แต่ในระดับตำบลก็จำเป็นจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนด้วยเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าฝ่ายกำหนดนโยบายและวางแผนอันได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ จำเป็นต้องอาศัยคณะกรรมการต่าง ๆ ที่เป็นองค์กรของเอกชนหรืออีกนัยหนึ่ง เป็นตัวแทนของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผน

2. บทบาทในการประสานงาน ผู้ทำงานพัฒนามักจะเป็นหน้าที่ของผู้บริหารงานระดับบน แต่ก็อาจให้ผู้ร่วมทำงานพัฒนาเข้ามามีร่วมได้เช่นกัน การมีส่วนร่วมจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของผู้ทำงานพัฒนาว่าจะมีความเป็นประชาธิปไตยมากน้อยเพียงไร ดังนั้นผู้ประสานงานจึงต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงนำโครงการและบริการต่างๆ ไปสู่ประชาชน และนำประชาชนเข้าสู่การบริการของรัฐ พัฒนาการเป็นผู้นำ คือนำเจ้าหน้าที่และนักวิชาการต่างๆ ไปช่วยเหลือและแก้ปัญหาในชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็นำชุมชนในหมู่บ้านให้เข้ามาถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐและนักวิชาการต่างๆ เพื่อรับรู้ในสิ่งที่ชาวบ้านต้องการจะรู้และไม่เข้าใจ ในบทบาทของการประสานและเชื่อมโยงนั้นจะมีลักษณะของการทำความเข้าใจแบบสื่อสาร 2 ทาง (Two-way Communication) นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ทุกระดับชั้น ตั้งแต่ระดับบนสุดถึงล่างสุด และมีหน้าที่ในการติดต่อผู้คนทุกกลุ่ม ติดตามผลงานตามโครงการและรายงานผลงานให้กับสมาชิกร่วมโครงการได้ทราบด้วย

3. บทบาทในการปฏิบัติงาน เป็นขั้นตอนของการปฏิบัติงานชุมชนในสนาม โดยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตามภาพที่ 1 ซึ่งสามารถสรุปเป็นขั้นตอนได้ดังนี้ ขั้นแรก การรวมกลุ่มและการจัดตั้งกลุ่ม การฝึกอบรมสมาชิกผู้ร่วมกลุ่ม การทำประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความคุ้นเคยแก่ผู้ร่วมปฏิบัติงานและแก่ชุมชนโดยทั่วไป การสาธิตให้ผู้ร่วมงานเข้าใจถึงวิธีการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การทำงานตรงตามทิศทาง และเป้าหมาย ขั้นที่สองจะส่งเสริมและเผยแพร่การฝึกอบรมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคคลที่ร่วมงานพัฒนาและขั้นสุดท้ายคือ การติดตามและประเมินผลงาน เพื่อให้ทราบว่างานพัฒนาชุมชนตามโครงการที่ได้มีส่วนร่วมนั้นทำมาตรงทิศทางหรือไม่ ได้ผลมากน้อยเพียงไร

ภาพประกอบ 4 : แผนงานการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

ศูนย์วิจัยป่าไม้ (2538 : 3-4) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

ประการแรก การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของพื้นที่แหล่งทรัพยากรอันหลากหลายของชุมชนเป็นการเน้นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ดังนั้น จึงเป็นการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีแตกต่างกันออกไป ตลอดจนถึงการเคารพศักดิ์ศรีและสิทธิในการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ การเคารพต่อความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนท้องถิ่น โดยมีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนท้องถิ่นมีสำนึกและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมประเพณีของตน

ประการที่สอง การท่องเที่ยวโดยมีชุมชนในบริบทของการจัดการที่มีความรับผิดชอบลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมรวมทั้งมีการจัดการยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว

อย่างมีขอบเขตเน้นการที่ยั่งยืน ภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ ที่เป็นการเกื้อหนุนกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว กับการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น ให้เข้มแข็ง

ประการที่สาม การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการและกิจกรรม เน้นการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับ สภาพแวดล้อมระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจเพื่อนสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชน ท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ในฐานะที่เป็นกระบวนการทางสังคมที่ชุมชนท้องถิ่น มีความพยายามในการปรับตัวภายใต้บริบทของสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งชุมชนไม่อาจจำกัดตัวเองอยู่แต่เพียงชุมชนเดียวอย่างโดดๆ ได้ แต่อาจมีการรวมตัวกันของชุมชน หลาย ๆ แห่งสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรหรือจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อการบริหารและการจัดการท่องเที่ยว

ประการที่สี่ การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการหรือรวมหมายถึง การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทน โดยมีจุดหมายปลายทางในการกลับมาบำรุงดูแล รักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ประการที่ห้า การท่องเที่ยวโดยมีชุมชนในมิติของการพัฒนาองค์กรชุมชนเป็น เครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันหลากหลาย ของชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และยังเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น

4. ลักษณะของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) มีลักษณะที่สำคัญ คือชุมชน เป็นผู้ดำเนินการตั้งอยู่บนพื้นฐานคิดว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นปัจจัย หรือต้นทุนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้าน เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมรวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน มีการพัฒนาบุคลากรในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวและเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่คิดวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การประเมินผลโครงการและการรับผลประโยชน์ โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ

4.1 การเตรียมความพร้อมชุมชนด้านการท่องเที่ยว

ในการเตรียมความพร้อม ชาวบ้านควรมีการประชุมระดมความคิดเกี่ยวกับข้อดีและข้อเสียของการท่องเที่ยว รวมทั้งผลกระทบในด้านบวกและด้านลบเพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้รับรู้ปัญหาพร้อมกันและช่วยกันค้นหาแนวทางป้องกันตั้งแต่ต้น ทั้งนี้เพื่อปรับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมอันจะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดผลกระทบด้านลบน้อยที่สุดและเป็นการส่งเสริมให้ประชากรในชุมชนมีคุณภาพชีวิตดี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และอีกทั้งรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

4.2 การบูรณาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนใช้วิธีการบูรณาการภายใต้กรอบประสานประโยชน์ของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ครอบคลุมทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจและมิติด้านสังคมและวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวม

มิติด้านสิ่งแวดล้อมกระตุ้นชาวบ้านให้ตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อจำกัดการพัฒนาและดำเนินการจัดการท่องเที่ยว พร้อมทั้งหลีกเลี่ยงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

มิติด้านเศรษฐกิจ มุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้จากการท่องเที่ยว โดยการนำฐานทรัพยากรซึ่งเป็นสินทรัพย์ร่วมหรือสมบัติสาธารณะมาเป็นต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาค ยุติธรรมและชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนเห็นพร้อมต้องกันที่จะนำฐานทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ทั้งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและสถานที่ทางประวัติศาสตร์มาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

มิติด้านสังคมและวัฒนธรรมมุ่งใช้กิจกรรมต่าง ๆ รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งอาจมีการจัดการในรูปแบบของ 1) การตั้งจุดประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยว 2) การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3) การรวบรวมภูมิปัญญาด้านวรรณกรรม มุขปาฐะและ 4) การจัดทำเอกสารเผยแพร่ด้านภูมิปัญญา

4.3 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงถึงความสามารถในการรับรองของธรรมชาติให้มีความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลในชุมชน และมีการเตรียมความพร้อมของชุมชนด้วยการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาของท้องถิ่นเพื่อพัฒนาไปสู่การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนชาวบ้านควรเข้าถึงทรัพยากร และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวของท้องถิ่นโดยตรง รวมทั้งร่วมมือกันรักษาฐานทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นมรดกของคนรุ่นลูกหลานและรุ่นต่อ ๆ ไป

4.4 แนวคิดเชิงยุทธศาสตร์

แนวความคิดทางยุทธศาสตร์ หรือ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ คือ การวางแผนที่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายระยะยาวที่แน่ชัด มีการวิเคราะห์อนาคตและคิดเชิงการแข่งขัน มีระบบการทำงานที่มีความสามารถในการปรับตัวสูง สำหรับการทำงานในสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีระบบการทำงานที่คล่องตัวมีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพสูง เพื่อนำสู่เป้าหมายในอนาคต สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อความอยู่รอด (Survive) และความก้าวหน้า (Growth) ขององค์กรในอนาคต การวางกลยุทธ์องค์กรจึงเป็นแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับศักยภาพภายในหน่วยงาน และแนวโน้มของสถานการณ์ภายนอกและยังเป็นเอกสารข้อความที่ช่วยให้ฝ่ายต่าง ๆ ทำงานไปในทิศทางที่สอดคล้องกันตลอด

4.5 ความหมายของยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์

Alfred (กรมพัฒนาชุมชน. 2543 : 45-47 ; อ้างอิงมาจาก Alfred. 2000 : 5) ในหนังสือของเขาชื่อว่า Strategy and Structure : Chapters in the History of the Industrial Enterprises ได้ให้ความหมายของยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ (Strategy) ไว้ว่า “ยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายระยะยาวของธุรกิจและการกำหนดแนวทางการดำเนินงานหรือการปฏิบัติการ และการจัดสรรทรัพยากรอันจำเป็นในการดำเนินงานดังกล่าว

James (กรมพัฒนาชุมชน. 2543 : 48 ; อ้างอิงมาจาก James. 2000 : 45) ในหนังสือของเขาที่ชื่อว่า Strategies for Change : Logical Instrumentalism ได้ให้ความหมายของยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ไว้ว่า “ยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์เป็นแบบแผน (Pattern) หรือแผนที่รวมเอาจุดมุ่งหมายหลัก ๆ นโยบายและแนวทางการดำเนินงานขององค์กรไว้ด้วยกัน เพื่อช่วยจัดสรรทรัพยากรขององค์กรไปในทางที่มีเอกลักษณ์และเป็นไปได้ โดยคำนึงถึงความเข้มแข็งและจุดอ่อนขององค์กร และคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของกลุ่มแข่งขัน”

Kenichi (กรมพัฒนาชุมชน. 2543 : 45-47 ; อ้างอิงมาจาก Kenichi. 1982 : 85) ได้ให้ความหมายของกลยุทธ์ธุรกิจ (Business Strategy) ไว้ว่า กลยุทธ์ธุรกิจเป็นเรื่องของการได้เปรียบในการแข่งขัน การวางแผนเชิงกลยุทธ์ทำให้บริษัทได้เปรียบคู่แข่งอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นกลยุทธ์ขององค์กรจึงเป็น “ความพยายามของบริษัทที่จะเปลี่ยนให้ความเข้มแข็งของบริษัทมีอยู่เหนือคู่แข่งอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรการสำหรับการวางยุทธศาสตร์ จำต้องคำนึงถึงปัจจัยหลัก 5 ประการ

1. ผู้วางแผนต้องคำนึงถึงว่า หน่วยงานได้ยอมรับในเรื่องยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่ดีมากน้อยเพียงใด การยอมรับต้องมาก่อนและต้องให้มีการระบุไว้อย่างชัดเจนในพันธกิจของหน่วยงาน (Mission Statement) ในกฎเกณฑ์และจรรยาบรรณของหน่วยงาน

2. ต้องมีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ของพนักงานให้สอดคล้องกับบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้มีความรับผิดชอบที่ชัดเจน รวมทั้งเป็นการกระตุ้นให้ตระหนักถึงการบริหารจัดการที่ดีด้วยเสมือนกับเป็นภารกิจหลักของหน่วยงาน

3. ต้องมีการปรับเครื่องมือการบริหาร เช่น การตรวจสอบภายใน กระบวนการจัดทำงบประมาณ เป็นต้น ให้สอดคล้องกับการกิจ

4. มีโครงการกระตุ้นหรือฝึกอบรมพนักงานและผู้บริหารให้มีความตระหนักในเรื่องการบริหารจัดการที่ดี ประเด็นที่สำคัญก็คือ การสร้างแรงกระตุ้นให้เห็นความสำคัญในเรื่องนี้

5. ต้องมีการสร้างพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ ที่มีประสิทธิภาพ พันธมิตร เช่นนี้อาจหมายถึง กลุ่มบุคคลภายนอกหน่วยงาน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสังคมภายนอก จะทำให้งานด้านนี้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตามแนวคิดของยุทธศาสตร์ดังนี้

5.1 ยุทธศาสตร์การสร้างความแตกต่างเพื่อการแข่งขัน (Competitive Differentiation Strategy)

5.2 ยุทธศาสตร์สร้างความเป็นผู้นำด้านต้นทุน (Cost Leadership Strategy / Economics of Scale)

5.3 ยุทธศาสตร์การมุ่งเน้น (Focus Strategy) กลยุทธ์ความแตกต่าง (Differentiate Strategy) ในอดีตสินค้ามักจะมีการผลิตที่เป็นจำนวนมาก (Mass Production) ตามความต้องการของผู้ขาย แต่ปัจจุบันจะทำเช่นนั้น ไม่ได้อีกแล้ว เพราะกลุ่มลูกค้ามีความต้องการหลากหลาย ทำให้ต้องมีการสร้างความแตกต่างมากกว่ารายอื่น เช่น PDA ของ บริษัท Palm Inc. มีการพัฒนาเทคโนโลยีและสามารถสร้างความแตกต่างได้มากกว่าคอมพิวเตอร์รูปแบบเดิมที่มีขนาดใหญ่กว่าและไม่สะดวกในการพกพาได้

กลยุทธ์ต้นทุน (Cost Strategy) กิจกรรมต่าง ๆ พยายามลดต้นทุนจนทำให้สร้างความได้เปรียบกว่าคู่แข่งเช่น Wal-Mart ได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพในการนำนวัตกรรมด้านการจัดการเกี่ยวกับ การบริหารห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain Management : SCM) เพื่อลดต้นทุน ด้วยมีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาระบุใช้ในการติดต่อระหว่าง Supplier และศูนย์กระจายสินค้า (Distribution Center : DC) จนทำให้ สามารถตั้งราคาได้ต่ำของสินค้าแต่ละชิ้น (Stock Keeping Unit : SKU) กว่าคู่แข่งได้

4.6 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการ

ระบบการจัดการและการบริหารในปัจจุบันนี้อาจพบกับอุปสรรคต่าง ๆ มากมายซึ่งอุปสรรคเหล่านี้ อาจจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระบบการจัดการและการบริหารปัจจัยเหล่านี้บางปัจจัยเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ ดังนั้นถ้าเราต้องการให้ระบบการบริหารและการจัดการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเราต้องทำความเข้าใจและหาทางแก้ไข ดังนั้นเราจึงควรหันกลับมามองว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการนั้นมีอะไรบ้าง ซึ่งโดยทั่วไปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการแบ่งออกได้เป็น 2 ปัจจัยใหญ่ คือ

ปัจจัยแวดล้อมภายนอก (External Environment) ประกอบด้วย

ปัจจัยแวดล้อมทั่วไป

1. สภาพทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ ถ้าเศรษฐกิจเกิดปัญหาภาวะเงินเฟ้อ อัตรา การเปลี่ยนแปลงค่าเงิน ภาวะเงินฝืด ปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อระบบวิถีชีวิตของประชากร
2. เทคโนโลยี ปัจจุบันนี้เป็นยุคของการแข่งขัน ดังนั้นเทคโนโลยีจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญใน กระบวนการผลิตซึ่งทำให้เราสามารถผลิตได้ในปริมาณที่เพิ่มขึ้น และเพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค การคิดค้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ สามารถสร้างโอกาสและความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันกับผู้แข่งขันรายวัน
3. วัฒนธรรมทัศนคติและความเชื่อถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่ง ในการกำหนดหรือมีบทบาทต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ถ้าเราลองมองย้อนกลับไปดูตัวเรา ในบางสถานการณ์ การตัดสินใจซื้อของบางครั้งเราซื้อด้วยเหตุผล บางครั้งเราซื้อบนพื้นฐานของอารมณ์ ไม่ว่าจะการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคจะขึ้นอยู่กับพื้นฐานใดผู้บริหารตระหนักอยู่เสมอว่าสิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อกิจการหรือองค์การเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น การปรับปรุงหรือการแก้ไขสถานการณ์เราอาจจะแก้ไขได้โดยตัวอย่างดังต่อไปนี้ เช่น เราในฐานะเจ้าของร้านอาหารซึ่งมีสาขาอยู่ทั้งในประเทศและต่างประเทศเราอาจตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้โดยเพิ่มเมนูที่หลากหลายขึ้นเพราะลูกค้าแต่ละชาติมีความชอบใน รสชาติ สี สัน กลิ่น ที่แตกต่างกันออกไป
4. การเมืองและกฎหมาย สภาพแวดล้อมทางการเมืองและกฎหมายสามารถส่งผลกระทบต่อการค้าขายการลงทุนอันเนื่องมาจากรัฐบาลแต่ละประเทศ/รัฐบาลแต่ละชุด อาจจะมีนโยบายทางการเมืองที่แตกต่างกัน เช่น นโยบายของรัฐบาลบางประเทศส่งเสริมการลงทุนทั้งในประเทศ และการเข้ามาลงทุนของชาวต่างชาติ ในขณะที่เดียวกันกฎหมายก็มีความสำคัญ เพราะแต่ละประเทศก็มีกฎหมาย

ปัจจัยแวดล้อมในงาน (Task Environment) เป็นปัจจัยที่ถือว่าเป็นปัจจัยแวดล้อมภายนอก แต่จะส่งผล กระทบต่อการบริหารและการจัดการงานภายในองค์กร ซึ่งปัจจัยแวดล้อม ในงาน ได้แก่ คู่แข่ง ลูกค้า ผู้ส่งวัตถุดิบ ผู้ดูแลกฎระเบียบ และพันธมิตรธุรกิจ (ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ และคณะ. 2545 : 83)

1. คู่แข่ง (Competitions) คือ กิจการหรือองค์กรที่ประกอบธุรกิจ เช่น ผลิตผลิตภัณฑ์ การบริการและการค้า เช่นเดียวกับธุรกิจของเรา ถ้าเรามีคู่แข่งสามารถสร้างแรงกดดันให้กับองค์กรหรือธุรกิจของเรา ดังนั้นเราจำเป็นต้องพัฒนาตนเองเพื่อหนีคู่แข่งแต่ในทางตรงกันข้ามถ้าอุปสรรคการแข่งขันมีมากจะทำให้แรงกดดันและความเข้มข้นของการแข่งขันน้อยลง เพราะตัวอุปสรรคเหล่านั้นจะเป็นตัวจำกัดผู้ที่เข้ามาลงทุนรายใหม่และแข่งขันกับเรา

2. ลูกค้า (Customers) คือ ผู้ที่เราเสนอขายสินค้าหรือบริการให้แก่เขา โดยเราได้รับค่าตอบแทน คือ เงิน ซึ่งลูกค้ามีความสำคัญอย่างมาก องค์กรหรือธุรกิจจะอยู่รอดหรือไม่ขึ้นอยู่กับลูกค้าด้วย ดังนั้นผู้ผลิตจึงควรให้ความสนใจลูกค้าพยายามเข้าถึงความต้องการของลูกค้าและตอบสนองด้วยความรวดเร็ว นอก จากนี้ลูกค้าแต่ละกลุ่มหรือแต่ละประเทศยังมีความต้องการและรสนิยมที่ไม่เหมือนกันผู้บริหารควรที่จะกลยุทธ์หรือปรับกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับลูกค้าแต่ละกลุ่ม

3. ผู้จัดส่งวัตถุดิบ (Suppliers) คือ องค์กรหรือกิจการซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้จัดส่งวัตถุดิบให้แก่เราในฐานะผู้ผลิต ดังนั้นเราในฐานะผู้บริหารและผู้ผลิตจึงต้องพยายามจัดหาวัตถุดิบที่มีคุณภาพเพื่อที่การผลิตจะได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและมาตรฐานตามความต้องการของผู้บริโภค

ผลกระทบที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กร

การบริหารและการจัดการในการแก้ไขปัญหา

1. ปรับวิธีการดำเนินงานหรือปรับกลยุทธ์ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ผู้บริหารควรมีกลยุทธ์ที่หลากหลายเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เราไม่สามารถคาดเดาได้ แต่สามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาได้

2. การวางแผนและการคาดการณ์ เพื่อรองรับกับสถานการณ์ที่เราไม่สามารถควบคุมได้ ดังนั้นผู้บริหารจึงควรเป็นผู้มีความคิดที่กว้างไกล และในเชิงลึกหรือองค์กรอาจจะจ้างผู้ที่มีความชำนาญ เช่น นักวิชาการ, นักเศรษฐศาสตร์ หรือ Consultant มาช่วยในการวางแผน

3. การใช้กลยุทธ์ทางการค้า เช่น การใช้กลยุทธ์พันธมิตร จากเดิมซึ่งเป็นคู่แข่งกลับกลายมาเป็นการร่วมมือกันดำเนินธุรกิจ เช่น ร้านถ้ำรูป 2 ร้านนี้ตั้งอยู่ในทำเลที่ดีและเป็นคู่แข่งกันมานาน ผลของการประกอบการของทั้ง 2 ร้านนี้อาจจะไม่มากนัก แต่ถ้าทั้ง

2 ร้าน หันมาจับมือลงทุนร่วมกัน โดยถือหุ้นคนละ 50% ใช้อุปกรณ์ร่วมกัน ใช้พนักงานร่วมกัน แล้วทำร้านให้ดูทันสมัยและใหญ่โต จากภาพลักษณ์ใหม่อาจทำให้เป็นที่ดึงดูดใจลูกค้า ในแง่ของผลประโยชน์ / ผลกำไรก็จะดีขึ้น

4. การสร้างอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อม วิธีนี้เป็นวิธีที่ตรงข้ามกับการปรับตัว เพราะเป็นวิธีที่ไม่ยอมรับกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ วิธีที่ปฏิบัติคือการพยายามเข้าไปมีบทบาทหรืออิทธิพลเหนือสภาพแวดล้อมนั้น เช่น การโฆษณาและประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสินค้า นั้น เช่น เราเป็นบริษัทผู้ผลิตเครื่องดื่มชูกำลัง ซึ่งภาพลักษณ์ของเราอาจจะไม่ดีหรือไม่ได้รับการยอมรับจากผู้บริโภคบางคน แต่เราสามารถดึงหรือสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขึ้นมาได้โดยที่เราโฆษณาว่าเมื่อผู้บริโภคซื้อสินค้าของเรา 1 ขวด ทุก ๆ 1 บาท บริษัทของเราจะบริจาคให้แก่โรงเรียนในชนบท

5. การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรคขององค์การของเรา เพื่อที่จะได้ทราบว่าในปัจจุบันธุรกิจนั้นเป็นอย่างไร เราจะทำการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมภายนอกและภายในของธุรกิจ หรือเรียกว่า การวิเคราะห์ SWOT หรือ วิเคราะห์ “สวอท” การวิเคราะห์เพื่อจะทำการค้นหา

จุดเด่น S : Strengths จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบ หรือ จุดที่จะต้องทำ

จุดด้อย W : Weaknesses จุดอ่อนหรือข้อเสียเปรียบ หรือ จุดที่จะต้องหลีกเลี่ยงหรือปรับปรุง

โอกาส O : Opportunities โอกาสที่จะดำเนินการได้ หรือ จุดที่จะนำมาใช้ประโยชน์, จุดเปิดสู่การปฏิบัติใหม่ๆ

อุปสรรค T : Threats อุปสรรค หรือปัจจัยที่คุกคามการดำเนินงานขององค์กรหรือจุดที่จะหลีกเลี่ยงในการปฏิบัติ ซึ่งบางครั้งอาจปรับให้เป็นโอกาสได้

5. แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้ว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2549 : 245-268) ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า เป็นแนวคิดที่มุ่งดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในการปรับปรุงและเสริมแต่งแหล่งท่องเที่ยวจากสภาพเดิมไปสู่สภาพใหม่ที่ดีขึ้นเหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในขณะเดียวกันก็ต้องอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวควบคู่กันไปด้วย ในหัวข้อนี้จะทำการศึกษาถึงแนวคิดการพัฒนาสำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้ว และแนวคิดการพัฒนาสำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่ เป็นการพัฒนาสำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วอย่างเป็นขั้นตอนใน 8 ขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 สำรวจแหล่งท่องเที่ยว เป็นการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ของประเทศหรือจังหวัดนั้นว่ามีแหล่งท่องเที่ยวประเภทใดอยู่บ้าง มากน้อยเท่าใด โดยดำเนินการสำรวจตรวจสอบ ศึกษา ค้นคว้าว่ามีแหล่งท่องเที่ยวประเภทใดบ้าง แล้วจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งท่องเที่ยว

แยกตามประเภทแหล่งท่องเที่ยวตามการแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประกอบด้วยสถานที่ตามธรรมชาติ หรือเป็นมรดกทางธรรมชาติที่มีจุดเด่นในตัวของมันเอง เช่นมีหาดทรายสวยงาม เกาะแก่งต่าง ๆ ถ้ำ น้ำตก ภูเขา ภูมิประเทศแปลก ๆ ตามธรรมชาติ ป่าไม้ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพโดยเฉพาะ ป่าดงดิบในเขตร้อน ลักษณะภูมิประเทศแปลก ๆ เช่นชะงอกผา โกรกธาร เสาหิน แพะเมืองผี เขาที่มีด้านบนราบเรียบแต่ขอบสูงชัน น้ำพุร้อน บางแห่งมีภูมิอากาศเด่น เช่นแสงแดดจัด อากาศหนาวเย็นในฤดูหนาว จุดเด่นตามธรรมชาติเหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชม โดยสำรวจตรวจสอบในแต่ละพื้นที่ของประเทศหรือจังหวัดนั้นว่ายังมีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติหลงเหลืออยู่หรือไม่ บางแห่งขาดการสำรวจพัฒนาและฟื้นฟูให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ขาดเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงได้ ขาดการแนะนำประชาสัมพันธ์ให้รู้จักกันอย่างแพร่หลาย หากมีการพัฒนาและส่งเสริมตลาดท่องเที่ยวจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ หรือหากพื้นที่ใดมีป่าไม้ หนองบึง มีสัตว์ป่าโดยเฉพะานกนานาชนิดก็สามารถจัดกิจกรรมการดูนก เดินป่า ท่องทะเลสาบ ซึ่งปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปเดินป่า ล่องแก่ง พายเรือ ล่องแพ ไต่เขา เป็นต้น จากนั้นก็จัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติของประเทศหรือจังหวัดนั้นขึ้นมา

2. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุจัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ สิ่งเหล่านี้เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สร้างไว้และคงทอดถึงลูกหลานสามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ในการท่องเที่ยวได้ อย่างไรก็ตามก็หลายบริเวณเกิดความเข้าใจผิดของประชาชนในท้องถิ่นได้ทำลาย ขุดค้นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมปรักหักพังจนยากแก่การบูรณะซ่อมแซมให้คงรูปร่างเดิมได้ อย่างไรก็ตามยังคงมีโบราณสถาน โบราณวัตถุอีกมากมายในแต่ละพื้นที่โดยเฉพาะสิ่งปลูกสร้างทางศาสนา วัฒนาอารามเก่า ๆ หากได้มีการบูรณะฟื้นฟูขึ้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์สามารถนำมาเผยแพร่ ก็จะมีนักท่องเที่ยวสนใจมาเยี่ยมชม หรือมีการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์รวบรวมสิ่งที่เป็นหลักฐานของกลุ่มชนในอดีต ไว้ให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ทางโบราณคดี หากได้มีการศึกษาวิจัย สำรวจ ค้นหา อาจค้นพบแหล่งโบราณคดีใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอีกก็ได้ จากนั้นการจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุของประเทศหรือจังหวัดนั้นขึ้นมา

3. แหล่งท่องเที่ยว ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม ความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของกลุ่มชนในสังคมหนึ่ง สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมได้จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้มีการ รวมกลุ่ม เช่นกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มจักสาน กลุ่มทำเครื่องเงิน กลุ่มเครื่องเงิน กลุ่มลวกปักดอทอง เป็นต้น ในบางชุมชนเหลือแต่ตำนานขาดการสานต่อ แต่บางแห่ง

ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีสืบต่อกันมา เช่นการทอผ้าบ้านหาดเสี้ยวศรีสัจชนาลัย สุโขทัย การทอผ้าลายน้ำไหลที่น่าน การทอผ้าตีนจกที่อำเภอแม่แจ่มการทอผ้าไหมและไหมมัดหมี่ที่ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น หัตถกรรมพื้นบ้านเหล่านี้หลายประเภทได้รับการสนับสนุนส่งเสริม จากโครงการศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีค่ายิ่ง นอกจากนี้ที่น่าสนใจดังกล่าวแล้ว ยังมีกลุ่มชนบางกลุ่มที่มีวิถีการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่น่าสนใจ เช่นชาวเขาเผ่าต่างๆ ทางภาคเหนือ ชาวเล เงาะซาไก ทางภาคใต้ ชาวภูไท ไทยพวนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น ล้วนเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจ ให้ผู้คนเข้ามาเที่ยวชม นอกจากนี้อาจมีถาวรวัตถุทางศาสนา แม้แต่วัดวาอารามและมีพระภิกษุที่มี ชื่อเสียง เช่นวัดบ้านไร่ เป็นวัดที่มีผู้มาแสดงบุญในแต่ละเดือนจำนวนมาก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ศิลปวัฒนธรรมประเพณีบางแห่งอาจมีการฟื้นฟูจัดทำขึ้นใหม่ เช่นประเพณีลอยกระทงของสุโขทัย หรือที่มีอยู่แล้วของเชียงใหม่ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ของทางภาคเหนือ ประเพณีงานแห่บั้งไฟ ประเพณีไหลเรือไฟทางภาคอีสาน งานบุญเดือนสิบของนครศรีธรรมราช เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ นอกจากจะดึงดูดชาวไทย แม้แต่ชาวต่างประเทศก็นิยมเดินทางมาท่องเที่ยวในเทศกาลดังกล่าว มากมาย ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการกระจายรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ท้องถิ่นนั้นๆ จากนั้นการจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ของประเทศหรือจังหวัดนั้นขึ้นมา

การประเมินศักยภาพของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความเร่งด่วน ในการพัฒนา ก็จะได้แหล่งท่องเที่ยวตามอันดับก่อนหลังของการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 2 การจัดแบ่งเขตพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว (Zoning) เป็นการแบ่งพื้นที่ ในแหล่งท่องเที่ยวออกเป็นเขตต่าง ๆ ตามความสำคัญของระบบนิเวศและกิจกรรมที่ยอมรับได้ เพื่อควบคุมกิจกรรมของแต่ละพื้นที่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และการใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ยังเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการจัดการและสร้างความสะดวก แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติที่จะเข้าไปดำเนินงานในแต่ละเขตพื้นที่ โดยปกติการจัดแบ่งเขตพื้นที่ในแหล่ง ท่องเที่ยวมักจัดแบ่งเป็น 8 เขตพื้นที่คือ

1. เขตพื้นที่บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยว (Tourist Information Zone)

เป็นเขตพื้นที่ให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน เพื่อให้แก่นักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูล และความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในการปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง ตั้งแต่ก่อนเข้าไปท่องเที่ยว ในขณะที่กำลังท่องเที่ยว และหลังการท่องเที่ยว โดยมีเอกสารสิ่งพิมพ์ แผนที่ คู่มือ โสตทัศนศึกษา และนิทรรศการประกอบมักเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้ทางเข้าแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้าไปแวะเยี่ยมชมก่อนเพื่อรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

2. เขตพื้นที่บริการธุรกิจท่องเที่ยว (Tourist Business Zone) เป็นเขตพื้นที่ที่ให้บริการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือน เช่นการให้บริการด้านที่พักแรม การให้บริการด้านอาหารเครื่องดื่ม การให้บริการด้านมัคคุเทศก์ การให้บริการด้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก การให้บริการด้านการสื่อสาร เป็นต้น มักเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้เขตพื้นที่นันทนาการเพื่อการท่องเที่ยว อันจะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาใช้บริการได้อย่างสะดวกโดยเป็นพื้นที่ที่ไม่มีจุดเด่นทางธรรมชาติที่ต้องรักษาไว้

3. เขตพื้นที่นันทนาการเพื่อการท่องเที่ยว (Tourist Recreation Zone) เป็นเขตพื้นที่ที่มีจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวหรือมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวตั้งอยู่ เพื่อให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสความงามและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและศึกษาหาความรู้จากแหล่งท่องเที่ยว จัดเป็นเขตพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมากที่สุด

4. เขตพื้นที่สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (Natural Environment Zone) เป็นเขตพื้นที่ที่มีสภาพธรรมชาติสมบูรณ์ มีความคงทนพอสมควรเหมาะสำหรับการศึกษาธรรมชาติหรือทำกิจกรรมนันทนาการบางชนิด เช่น การเดินป่า การส่องสัตว์ การตั้งแคมป์ เป็นต้น โดยจะสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะที่ จำเป็นปะละไม่ทำลายธรรมชาติ

5. เขตพื้นที่ประวัติศาสตร์ (Historical Zone) เป็นเขตพื้นที่ที่มีหลักฐานสำคัญทางด้านมนุษยศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หรือชาติศึกษาคำบรรพ์เหมาะสำหรับการศึกษาค้นคว้าด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีของมนุษยชาติ

6. เขตพื้นที่หวงห้าม (Restricted Zone) เป็นเขตพื้นที่ที่ไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ต้องการอนุรักษ์ไว้เพื่อความสมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยวหรืออาจเป็นพื้นที่ที่ต้องการอนุรักษ์ไว้เพื่อความสมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยวหรืออาจเป็นพื้นที่ที่อันตรายสำหรับนักท่องเที่ยวหรือเป็นพื้นที่ที่ไม่ต้องการเปิดเผยให้นักท่องเที่ยวเห็น เช่น เขตพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า เขตพื้นที่อนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร เขตพื้นที่สงวนสภาพแหล่งท่องเที่ยว เขตพื้นที่สูงชันไม่ปลอดภัย เขตที่พักอาศัยของพนักงานเจ้าหน้าที่ เขตสงวนवास เป็นต้น จึงเป็นเขตพื้นที่ที่ห้ามนักท่องเที่ยวเข้าไปโดยเด็ดขาด

7. เขตพื้นที่กิจกรรมพิเศษ (Special Use Zone) เป็นเขตพื้นที่ที่กำหนดขึ้นเพื่อประกอบกิจกรรมที่ไม่ใช่กิจกรรมในหน้าที่ของแหล่งท่องเที่ยวนั้น มักเป็นกิจกรรมที่ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของการ จัดแบ่งพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวนั้นและอยู่นอกเหนืออำนาจการควบคุมของแหล่งท่องเที่ยว แต่มีความจำเป็นต้องดำเนินการด้วยเหตุผลอื่นๆ เช่น เพื่อความมั่นคงโดยติดตั้งสถานีเรดาห์ไว้หรือเพื่อการพัฒนาการเกษตร โดยสร้างอ่างเก็บน้ำ หรือเพื่อความเจริญของท้องถิ่น โดยตั้งเสาไฟฟ้าแรงสูง เป็นต้น

8. เขตพื้นที่กันชนหรือป้องกัน (Buffer Zone) เป็นเขตพื้นที่โดยรอบของแหล่งท่องเที่ยวที่จำเป็นต้องกันไว้เพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายแหล่งท่องเที่ยวของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้น มักใช้ถนนหรือคูคลองที่อยู่ใกล้เป็นแนวกันชนหรืออาจสร้างรั้วล้อมเป็นแนวกันชนก็ได้ ซึ่งพื้นที่กันชนจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะทางกายภาพที่เห็นเด่นชัดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

ในการจัดแบ่งเขตพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งย่อมแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับลักษณะทางชีวภาพระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรกับการใช้ประโยชน์ของมนุษย์

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในแต่ละเขตพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการส่งเสริมสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับแต่ละเขตพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อปรับปรุงพื้นที่ให้ใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นรวมทั้งรักษาสภาพแวดล้อมให้ดี เช่น การตกแต่งเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ในแต่ละเขตพื้นที่ กำหนดขนาดของสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้เหมาะสมในแต่ละเขตพื้นที่ กำหนดสิ่งปลูกสร้างให้เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมในแต่ละเขต กำหนดระบบป้องกันและกำจัดมลพิษที่เหมาะสมในด้านต่างๆ เป็นต้น ซึ่งแต่ละเขตพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวย่อมต้องการสิ่งก่อสร้างในการอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ในเขตพื้นที่บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวอาจต้องการก่อสร้างอาคารศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารทางการท่องเที่ยว พร้อมทั้งก่อสร้างลานจอดรถและทางเดินเท้าส่วนในเขตพื้นที่บริการธุรกิจท่องเที่ยวนั้นเป็นเขตที่สามารถพัฒนาสิ่งก่อสร้างที่จะอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวได้ค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นบริเวณที่ไม่มีจุดเด่นทางธรรมชาติที่ต้องรักษาไว้ อาจก่อสร้างที่พักแรม ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก สำหรับเขตพื้นที่นันทนาการเพื่อการท่องเที่ยวนั้นสามารถพัฒนาสิ่งก่อสร้างอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวได้อย่างจำกัด อีกทั้งต้องมีมาตรการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวให้เหลือน้อยที่สุด อาจก่อสร้างที่พักผ่อนชมทิวทัศน์ ห้องสุขา และควรมีภาชนะรองรับขยะให้เพียงพออีกเขตหนึ่งคือเขตพื้นที่หวงห้ามนั้นควรมีการพัฒนาสิ่งก่อสร้างอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวด้วยถ้าหากจำเป็นก็ให้มีน้อยที่สุดเพื่อมิให้เกิดการรบกวนหรือเปลี่ยนแปลงต่อสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ฉะนั้นการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวจึงต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ 7 ประการ คือ

1. การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวด้านทั่วไป

ในแหล่งท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงจิตสำนึกในการร่วมอนุรักษ์แหล่งการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

2. การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวทั่วไป
ในแหล่งท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมตามมาตรฐานทางวิศวกรรม เพื่อความทนทาน
และมีความปลอดภัย
  3. การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวทั่วไป
ในแหล่งท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงการใช้พลังงานอย่างประหยัด
  4. การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวทั่วไป
ในแหล่งท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงการใช้น้ำอย่างประหยัด
  5. การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวทั่วไป
ในแหล่งท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงการจัดการของเสียอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม
ในแหล่งท่องเที่ยว
  6. การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวทั่วไป
ในแหล่งท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความสะดวกในการใช้งานและความสะดวกในการดูแลรักษา
  7. การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวทั่วไป
ในแหล่งท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความงดงามและมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม หากคำนึง
แต่ความสะดวกและประหยัดบางครั้งอาจทำลายสุนทรียภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้
- ขั้นตอนที่ 4 การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเสริมในแหล่งท่องเที่ยว
ทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรม เป็นการสร้างเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและ
และวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และความเพลิดเพลินเพิ่มมากขึ้น โดยมีการจำกัด
จำนวนนักท่องเที่ยวต่อกลุ่มกิจกรรม โดยไม่สร้างผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว
และสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมเดินป่า กิจกรรมถ่ายภาพหรือถ่ายวิดีโอ กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ
หรือวัฒนธรรม กิจกรรมพายเรือหรือล่องแพ กิจกรรมขี่จักรยานหรือขี่ช้าง กิจกรรมปีนเขา
หรือไต่เขา กิจกรรมเล่นกีฬาหรือชมกีฬา กิจกรรมปลูกป่า กิจกรรมเก็บผลไม้ในสวน กิจกรรม
ฝึกสมาธิ กิจกรรมสนทนาธรรม เป็นต้น
- ขั้นตอนที่ 5 การประเมินขีดความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวของแต่ละเขตพื้นที่
ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการประเมินขีดความสามารถรองรับ (Carrying Capacity) ของแต่ละเขต
พื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวว่าจะรองรับนักท่องเที่ยวได้มากที่สุดเท่าไร เพื่อจะได้นำมากำหนดปริมาณ
การควบคุมและมาตรการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับเขตพื้นที่นั้น ๆ เพื่อป้องกัน
ปัญหาความแออัด ขยะมูลฝอยตกค้าง เสียงรบกวน การทำลายแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้
ยังต้องเคร่งครัดไม่ควรอะลุ้มอะล่วยจนผิดหลักการประเมินที่กำหนดไว้ ซึ่งขีดความสามารถ
รองรับนักท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวสามารถแยกพิจารณาได้ 5 ด้าน คือ

1. จิตความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจ
2. จิตความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวด้านกายภาพ
3. จิตความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวด้านสังคม
4. จิตความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อม
5. จิตความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวด้านความรู้สึกลึก

ขั้นตอนที่ 6 การให้การศึกษาด้านผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการให้การศึกษาด้านความเข้าใจในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตนเองและธุรกิจของตนเองที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งยังสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมแก่เจ้าหน้าที่พนักงานของตนเอง และปลูกจิตสำนึกให้พวกเขาอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวด้วย

ขั้นตอนที่ 7 การจัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการรู้เป็นการจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยว เช่นแนะนำประวัติแหล่งท่องเที่ยวแนะนำเขตพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว แนะนำจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจ แนะนำกิจกรรมท่องเที่ยวแนะนำบริการที่มีให้ แนะนำวิธีการศึกษาเรียนรู้ และแนะนำการปฏิบัติตนในแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น อาจจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว (Tourist Information Center) โดยมีการฉายสไลด์หรือวิดีโอให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว หรือมีการแจกแผ่นพับเกี่ยวกับการให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวก็ได้ นอกจากนี้ควรจัดทำสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวที่เป็นเครื่องมือให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและต้องทำการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวให้กว้างขวาง หากสามารถจัดทำเป็นคู่มือแจกให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมก็จะเป็นประโยชน์มาก

ขั้นตอนที่ 8 การจัดหางบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เพียงพอเป็นการจัดหาคน เงิน วัสดุ มาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน ซึ่งต้องใช้เงินจำนวนมากจึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องจัดหางบประมาณให้เพียงพอ หรืออาจเก็บค่าเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำรายได้มาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

6. แนวคิดการพัฒนาสำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่

แหล่งท่องเที่ยวบางอย่างสามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ เช่นการพัฒนาพื้นที่รกร้างว่างเปล่าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ หรือพัฒนาพื้นที่แหล่งน้ำ อ่างเก็บน้ำ ป่าชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ หรือฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านที่เคยมีในอดีตและถูกลืมไปแล้วให้กลับคืน

เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวหรือสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวขึ้นมาใหม่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เป็นต้น สำหรับแนวความคิดการพัฒนาสำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่นั้น ผู้เขียนขอเสนอ แนวทางการพัฒนา 6 ขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 การสรรหาลักษณะดึงดูดใจเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ของแต่ละจังหวัด โดยพิจารณาว่าควรใช้สิ่งใดเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจหลัก และสิ่งใดควรเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจรองเพื่อให้ นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม

ขั้นตอนที่ 2 เมื่อได้สิ่งดึงดูดใจหลักและสิ่งดึงดูดใจรองตามลำดับแล้ว ก็ต้องมี การพัฒนาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยว กล่าวคือ ก่อนที่จะเสนอขายบริการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยว ต้องมีแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเสียก่อน เช่น การติดต่อสื่อสาร สาธารณูปโภค สถานรักษาพยาบาล การแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศ การคุ้มครองรักษา ความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว เป็นต้น แล้วจึงมีบริการท่องเที่ยวเสนอขายให้นักท่องเที่ยว เช่น บริการขนส่ง ที่พักแรม อาหาร นันทนาการ สินค้าที่ระลึก เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การส่งเสริมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวทราบโดยผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ เพื่อเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวที่ค้นพบใหม่ และใช้บริการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวนั้น

ขั้นตอนที่ 4 จัดตั้งหน่วยงานขึ้นรับผิดชอบการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวที่ค้นพบใหม่ เพื่อให้มีเจ้าหน้าที่โดยตรงที่คอยเร่งรัดงานพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวที่ค้นพบใหม่นี้ให้มีประสิทธิภาพ ในขณะนี้เป็นที่น่ายินดีที่กระทรวงมหาดไทยได้ให้จังหวัดต่าง ๆ แต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นมารับผิดชอบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด

ขั้นตอนที่ 5 จัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวที่ค้นพบใหม่ โดยจัดสรรเงินและกำลังคนให้เหมาะสม ส่วนการลงทุนด้านธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งปกติภาคเอกชนจะเป็นผู้ลงทุนเอง แต่ภาครัฐบาลจะต้องทำการส่งเสริมให้ภาคเอกชนลงทุนธุรกิจ การท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานและเพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 6 ซึ่งยังมีความต้องการกำลังคนอยู่มากทั้งด้านธุรกิจโรงแรมธุรกิจอาหาร ธุรกิจขนส่ง ธุรกิจนันทนาการ และธุรกิจจำหน่ายสินค้าที่ระลึก เพื่อให้คนเหล่านั้นสามารถพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้เจริญก้าวหน้า และสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว

6.1 ขั้นตอนการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อได้แนวความคิดพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ก็นำมาวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อันเป็นการเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ให้มีความดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยว

มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ต้องคำนึงถึงผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหมายถึงการกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขึ้นล่วงหน้าว่าจะดำเนินงานเมื่อไร และจะให้ใครเป็นผู้ดำเนินงาน เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีกระบวนการหรือขั้นตอนการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอยู่ 6 ขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ

ภาพประกอบ 5 : ขั้นตอนการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

6.2 การวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อได้ประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความเร่งด่วนในการพัฒนา ดังที่ได้กล่าวแล้วจะได้แหล่งท่องเที่ยวที่มีความเร่งด่วนในการพัฒนาตามลำดับก่อนหลัง ซึ่งความหมายของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหมายถึงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในการปรับปรุงและเสริมแต่งแหล่งท่องเที่ยวจากสภาพเดิมไปสู่สภาพใหม่ที่ดีขึ้นเหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมเยือน ในขณะเดียวกันก็ต้องอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย โดยใช้แหล่งท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดให้เกิด

ประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด แต่ต้องให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดแนวคิดวิวัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยว

แนวคิดเกี่ยวกับวิวัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวนี้ Butler (บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา. 2549 : 245-268 ; อ้างอิงมาจาก Butler. 1980) ได้ให้แนวคิดที่แหล่งท่องเที่ยวมีวิวัฒนาการอยู่ 6 ระยะด้วยกันคือ

ระยะที่ 1 การค้นพบ (Exploration) เป็นระยะที่เกิดจากนักค้นพบกลุ่มเล็ก ๆ ได้ค้นพบแหล่งท่องเที่ยวใหม่ โดยยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ และสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวยังไม่เปลี่ยนแปลงแต่ประการใด

ระยะที่ 2 การเกี่ยวพัน (Involvement) เป็นระยะที่นักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นเริ่มเดินทางเข้าสู่พื้นที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยวนี้มากขึ้น พร้อมทั้งมีการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว

ระยะที่ 3 การพัฒนา (Development) เป็นระยะที่มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนี้อย่างมากมีสาธารณูปโภคที่ทันสมัยสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจนและมีการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ระยะที่ 4 การเป็นปึกแผ่น (Consolidation) เป็นระยะที่มีความชัดเจนในเชิงธุรกิจขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวนี้ มีเขตธุรกิจที่แบ่งแยกออกจากพื้นที่และได้รับการพัฒนาอย่างดี อีกทั้งบรรดาสารณูปโภคดั้งเดิมของพื้นที่ที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปเกือบหมด

ระยะที่ 5 การหยุดนิ่ง (Stagnation) เป็นระยะที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนี้มากที่สุด และบางครั้งอาจมีการเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวนี้ โดยสร้างสภาพธรรมชาติเทียมขึ้นทดแทน จึงเกิดปัญหาสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวนี้

ระยะที่ 6 การเสื่อมโทรม (Declination) เป็นระยะที่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมีความเสื่อมโทรมลง สาธารณูปโภคและบริการไม่เหมาะสมกับสมัยนิยม นักท่องเที่ยวเริ่มหายไปที่พักต่าง ๆ จะถูกเปลี่ยนแปลงกลายเป็นคอนโดมิเนียม

สำหรับแนวคิดวิวัฒนาการของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยนี้ มีวิวัฒนาการอยู่ 6 ระยะคือ

ระยะที่ 1 การพบแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เป็นระยะที่มีการค้นพบแหล่งท่องเที่ยวใหม่โดยยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ถูกเปลี่ยนแปลงแต่ประการใด

ระยะที่ 2 การเริ่มพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เป็นระยะที่เริ่มมีการพัฒนาให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนี้ได้ในบางฤดู แต่ยังไม่มียสิ่งอำนวยความสะดวกและยังไม่มีที่พักแรม ในระยะนี้อาจมีประชาชนในท้องถิ่นเริ่มเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวบ้าง

ระยะที่ 3 การพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับตำบล เป็นระยะที่เริ่มมีการพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นดึงดูดนักท่องเที่ยวภายในตำบลที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น โดยมีการพัฒนาให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ตลอดปีมีสิ่งอำนวยความสะดวกพอสมควร มีที่พักแรมกึ่งถาวร มีสาธารณูปโภคพอสมควร และมีความร่วมมือจากธุรกิจท่องเที่ยวบ้าง

ระยะที่ 4 การพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับจังหวัด เป็นระยะที่มีการพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นดึงดูดนักท่องเที่ยวภายในจังหวัดที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น โดยมีการพัฒนาให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกตลอดปี มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ที่พักแรม และสาธารณูปโภคตามมาตรฐานของจังหวัด และได้รับความร่วมมือจากธุรกิจท่องเที่ยวมากขึ้น

ระยะที่ 5 การพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับชาติ เป็นระยะที่มีการพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นดึงดูดนักท่องเที่ยวจากจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น โดยยกระดับการพัฒนาให้ทัดเทียมต่างประเทศทั้งด้านที่พัก การเข้าถึง สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก และมีธุรกิจท่องเที่ยวจากทั่วประเทศเข้ามาให้ความร่วมมือ

ระยะที่ 6 การพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับนานาชาติ เป็นระยะที่มีการพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวสู่มาตรฐานสากลที่เน้นดึงดูดนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น โดยมีการสร้างมาตรฐานระดับโลก (World Class Standard) ทั้งด้านการเข้าถึง ที่พักแรม สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก อีกทั้งสร้างความร่วมมือกับธุรกิจท่องเที่ยวระหว่างประเทศด้วย

สรุปว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสามารถแบ่งเป็นรูปแบบย่อยได้ 2 รูปแบบคือ

1. การท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Conventional Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความพึงพอใจและปริมาณของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

2. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ในขณะที่เดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม และมีนักท่องเที่ยว

เข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งสามารถแบ่งย่อยได้ 2 รูปแบบคือ

2.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดีและมีมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่การท่องเที่ยวเชิงศึกษาธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพธรรมชาติ เป็นต้น

2.2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หรือชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน พร้อมทั้งได้ศึกษาความเชื่อความรู้ ความเข้าใจ ต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกภาคภูมิใจต่อการรักษา สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ได้แก่การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวงาน ประเพณีและศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยววิถีชีวิตในชนบท การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและบันเทิง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรมหรือเป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งให้ความรู้ความภาคภูมิใจ ที่มุ่งเน้นเสนออัตลักษณ์วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วิถีชีวิต ชุมชนและสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548 : 16-17) นิยามศัพท์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

ศูนย์วิจัยป่าไม้ (2538 : 3-2) โดยการศึกษาของ Hector Ceballos-Lascurain (1990) ซึ่งกล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง ไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชมศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกันทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เหล่านั้น

แนวความคิดจาก The Ecotourism Society (ศูนย์วิจัยป่าไม้. 2538 : 3-3 ; อ้างอิงมาจาก The Ecotourism Society. 1990) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง “การเดินทาง ไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศและในขณะเดียวกันช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ ที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น”

คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสรุปได้ว่าเป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538 : 11) จึงให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่แห่งหนึ่งแห่งใด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชั้นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : 2-51) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

นักวิชาการทางด้านการป่าไม้และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมในประเทศไทย ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

ดร.ชนิ เอมพันธ์ และสุรเชษฐ์ เศรษฐมาต (2539 : 2) “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” หมายถึงเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติที่ให้ประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลพื้นที่ การสร้างงานในชนบทหรือท้องถิ่นและการสร้างจิตสำนึกของคนในด้านสิ่งแวดล้อม

อานันท์ ปันยารชุน (2543 : 1) “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึงเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งพานักท่องเที่ยวไปชื่นชมธรรมชาติ และในขณะเดียวกันก็เป็นการท่องเที่ยวที่เคารพธรรมชาติด้วย”

วัลลภพันธ์ สถิตยยุทธการ (2539 : 1-3) จึงได้มีการสรุป Ecotourism ดังนี้

1. Nature Based: การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ทั้งด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ด้านภูมิศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีโดยต้องยึดหลักสำคัญที่ว่า เราจะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเหล่านั้นไว้ให้ดีที่สุด เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

2. Sustainably Managed: การท่องเที่ยวทุกประเภทต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ประเทศทุกประเทศจำเป็นต้องพยายามจัดการท่องเที่ยวของตนโดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อมหรือกระทบให้น้อยที่สุด

3. Inclusive of Social and Cultural Aspects: การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ค่านิยม ตลอดจนวิถีชีวิต เอกลักษณ์ของท้องถิ่นและประเทศซึ่งเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคม และวัฒนธรรมที่หลากหลายเท่านั้น

4. Environmentally Educative: การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้การศึกษาทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชากรในท้องถิ่น เป็นการศึกษาที่ต้องการจะหยั่งรากลึกกลงในจิตสำนึกของแต่ละคนให้ตระหนักถึงความจำเป็น และความสำคัญอย่างยิ่งยวดในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัว

5. Benefit and Involvement of Local People: การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นตรงจุดที่ว่าในการจัดการการท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่จะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ และสามารถได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ซึ่งถือว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกุญแจสำคัญไขไปสู่การกระจายรายได้นั่นเอง

6. Product Authentic: การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากมุมมองเชิงตลาด มีจุดเน้นที่ว่าผลิตภัณฑ์คือทัวร์ต่าง ๆ นั้น จะต้องเป็นทัวร์ที่มีลักษณะครบครมเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วในข้อ 1-5 มิใช่การนำเอาชื่อ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปติดบนผลิตภัณฑ์เดิมเท่านั้น

7. Tourist Satisfaction: ความพอใจของนักท่องเที่ยวนับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นักท่องเที่ยวที่พอใจจะกลับมาเที่ยวอีก กิจกรรมที่บริษัททัวร์เสนอ ต่อนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องเป็นกิจกรรมที่ตรงหรือเกิดความคาดหวังของนักท่องเที่ยว

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวแบบมีความสนใจพิเศษ ซึ่งหนึ่งในรูปแบบนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมรวมอยู่ด้วย เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก มีการศึกษาสภาพธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เพื่อก่อให้เกิดจิตสำนึกต่อกรรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2542 : 10)

7. แนวคิดการสร้างมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรม

กระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีพัฒนาข้อมูลกลางระบบดิจิทัล เผยแพร่องค์ความรู้ทางวัฒนธรรม สร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูล และความรู้ด้านวัฒนธรรม ให้สามารถเข้าสู่ระบบการใช้บริการได้อย่างรวดเร็วและทันสมัย ถือเป็นภารกิจระดับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมจากรากหญ้าสู่สากล และช่วยสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของประเทศ

ธีระ สลักเพชร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) กล่าวว่า กระทรวงวัฒนธรรมได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการนำทุนทางวัฒนธรรมมาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นทั้งในระดับประเทศและระดับสากลตามนโยบายของรัฐบาล จึงได้ดำเนินโครงการพัฒนาศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม โดยรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาตั้งแต่ในส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น

จนถึงระดับหมู่บ้าน และชุมชน ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่ายิ่งของประเทศ ที่คนไทย จะต้องร่วมกันรักษา สืบทอด และส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มาใช้ประโยชน์ ทั้งในด้านส่งเสริมความรู้ และพัฒนาเศรษฐกิจ “ฐานข้อมูลที่มุ่งเน้นให้บริการประชาชน มีจำนวน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านหอสมุดและจดหมายเหตุ ด้านโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถาน ด้านอุทยาน ประวัติศาสตร์ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย และด้านนาฏศิลป์ดนตรี ซึ่งมีการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อจัดเก็บ วิเคราะห์ประมวลผล การนำเสนอข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล และการจัดทำระบบฐานข้อมูลชุมชน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่าง ทรัพยากรบุคคลของทั้งสองกระทรวง ตลอดจนการดำเนินการอื่นๆ ที่จะส่งเสริมและสนับสนุน ให้การพัฒนาข้อมูลในด้านทุนทางวัฒนธรรมสามารถอำนวยความสะดวกให้การดำเนินงานของ กระทรวงฯ เป็นไปอย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน เข้าถึงข้อมูลและความรู้ด้านวัฒนธรรมมากขึ้น” รมว.วช.กล่าว

กัลยา โสภณพนิช (2552 : 1-2) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (วท.) กล่าวว่าจากการร่วมมือของทั้งสองกระทรวงในครั้งนี้ กระทรวงวิทย์ฯ โดยศูนย์เทคโนโลยี อิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค) และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แห่งชาติ (สวทช.) จะช่วยพัฒนาข้อมูลและบุคลากรที่จะใช้เทคโนโลยีในการจัดทำระบบฐานข้อมูล ตามโครงการดิจิทัลไทย เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งเสริมสร้างเศรษฐกิจ เชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) ภายใต้แนวคิด ETC (Economy, Technology, Culture) ที่เป็นการนำข้อมูลเชิงวัฒนธรรมจากรากหญ้า ที่เกิดจากชุมชน เครือข่าย และข้อมูลจากหน่วยงาน มาผสานกับเทคโนโลยี ทำให้มีการเพิ่มทุนทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ โดยเป้าหมายสูงสุดของความร่วมมือในครั้งนี้ คือ การนำขีดความสามารถทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีไปใช้เป็นเครื่องมือช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และฐานข้อมูล ทางศิลปวัฒนธรรม และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียมกัน เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับ ประเทศทั้งในด้านการศึกษา เศรษฐกิจและสังคม ถือเป็นสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับ ศิลปวัฒนธรรมไทย รวมทั้งสร้างโอกาสสำหรับการเข้าถึงเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ สิ่งสำคัญคือ การสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย โดยนำงานวิจัยของกระทรวงฯ เข้ามา สนับสนุน อาทิ ระบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถาน ระบบแนะนำแผนท่องเที่ยวในจังหวัดอยุธยา ระบบแนะนำข้อมูลเชิงวัฒนธรรมท่องเที่ยว และเทศกาลไทย บนโทรศัพท์มือถือ การพัฒนา โปรแกรมออกแบบลวดลายทอผ้าและฐานข้อมูลลายทอผ้าพื้นถิ่นภาคเหนือสำหรับวิสาหกิจชุมชน โครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลชุมชนเพื่อการสืบสานวัฒนธรรม และการพัฒนาที่ยั่งยืน ระบบ จัดเก็บองค์ความรู้ถาวรแบบดิจิทัลสำหรับโชน เป็นต้น

แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (2550-2559) กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะที่กระทรวงวัฒนธรรมเป็นองค์กรหลักในการดำเนินงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ได้ดำเนินการจัดทำแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พุทธศักราช 2550 - 2559) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกรอบทิศทางการดำเนินงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การดำเนินงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่เป้าหมายสำคัญ คือพัฒนาสังคมไทยให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีความรู้คู่ คุณธรรม สามารถดำรงภูมิปัญญาของสังคมไทย ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมและเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันและอนาคต ซึ่งสรุปสาระสำคัญของแผนแม่บทเกี่ยวกับเป้าประสงค์การสร้างมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรมในระดับประเทศไว้ว่า “ประเทศไทยสามารถเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปทั่วโลก และใช้วัฒนธรรมเป็นสื่อในการสร้างความสัมพันธ์หรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ ประเทศไทยสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคมด้วยทุนทางวัฒนธรรม กำหนดพันธกิจในการสร้างคุณค่าทางสังคมและส่งเสริมมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรม และกำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 6 นำทุนทางวัฒนธรรมสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคม ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ แนวคิด ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในมุมมองยูเนสโก

วิริยะ สว่างโชติ (2549 :27) กล่าวถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการสร้างมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรม โดยสรุปดังนี้ในประเด็นเรื่องความแตกต่างและหลากหลายทางวัฒนธรรมของแต่ละประเทศในโลก แอนโทนี ดี สมิธ นักสังคมวิทยา กล่าวว่าหากพิจารณาตั้งแต่ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาประเทศ จะพบว่า 63 ประเทศจากทุกทวีปทั่วโลกจากทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา มีกระแสการฟื้นคืนใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ (The Ethnic Revival) ซึ่งปรากฏการณ์นี้บอกได้ว่าในแต่ละชาตินั้น ล้วนมีความหลากหลายและความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ดำรงอยู่ แต่ช่วงที่ผ่านมามีสิ่งเหล่านี้ถูกกดทับหรือให้ความสำคัญเป็นอันดับที่รองจากเรื่องธำรงรักษาอธิปไตยของความเป็นชาติ ที่ต้องการ ชุมชนจินตนาการ (Imagined Community) ที่ยึดเอาความเป็นเอกภาพเป็นแกนหลัก สำหรับเนื้อหาในตอนนี้ ผู้เขียนสนใจกระแสของความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาในแต่ละประเทศและได้รับการตอบรับจากองค์กรระหว่างประเทศอย่างยูเนสโก ในเรื่องต่างๆ เช่นเรื่องของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม การเคารพในสิทธิและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงนโยบายการส่งเสริมความหลากหลายของสินค้าทางวัฒนธรรม ฯลฯ ประเด็นเหล่านี้ในแผนงานของยูเนสโกเองจะแยกแนวทางการรณรงค์และการส่งเสริมในแต่ละภูมิภาคของโลก ซึ่งขึ้นอยู่กับคณะกรรมการของยูเนสโกในแต่ละภูมิภาค ซึ่งผู้เขียนจะไม่ลงไปในรายละเอียดเหล่านั้น หากแต่จะกล่าว

ในภาพรวมและชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากแนวทางขององค์กรและปฏิสัมพันธ์ที่มีการตลาดและทุน

1. หน่วยงานขององค์กรสหประชาชาติที่ทำหน้าที่ด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมหรือที่เรียกว่า องค์กรยูเนสโก (UNESCO) ถือกำเนิดในปี ค.ศ. 1945 โดยมีประเทศลงนามร่วมก่อตั้ง 20 ประเทศ ในช่วงแรก 4 ทศวรรษแรกคือระหว่างศตวรรษที่ 1940's ถึง 1980's มีประเทศสมาชิกขององค์กรสหประชาชาติทยอยเข้าร่วมเพิ่มเป็น 160 ประเทศ ซึ่งจำนวนมากเป็นประเทศกำลังพัฒนาในโลกที่สามกับอีกส่วนหนึ่งเป็นประเทศเอกราชที่เพิ่งเกิดใหม่ อย่างไรก็ตามในช่วงระยะดังกล่าวประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองอย่างสหรัฐอเมริกาและกลุ่มประเทศเจ้าอาณานิคมเก่าในยุโรปถือว่ามียุทธศาสตร์เป็น “เสียงหลักสำคัญ” (Dominant Voice) ในองค์กร สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากเงินสนับสนุนที่ให้กับยูเนสโก ในช่วงต้นนั้นเพียงประเทศอเมริกาประเทศเดียวก็ให้เงินกับองค์กรนี้ถึง 25% ของงบประมาณรวมขององค์กรในช่วงระหว่างปี 1960s-1970s เสียงจากประเทศในโลกที่สาม (Third World Voices) ก็มียุทธศาสตร์มากขึ้น โดยเฉพาะมีการเสนอข้อเรียกร้องจากกลุ่มประเทศโลกที่สามในเรื่องการเสียเปรียบทางการค้า ปัญหาความยากจน การกีดกันด้านการเมือง วัฒนธรรมตลอดจนการสื่อสาร ซึ่งเสียงเหล่านี้ได้นำไปสู่การประชุมของทั้งองค์กรสหประชาชาติและของยูเนสโก โดยที่ต่อมาได้เกิดจัดตั้งเวทีสากลเพื่อหาความร่วมมือขึ้นมา 2 เรื่องคือ New international Economic Order (NIEO) และ New World Information and Communications Order (NWICO) ในช่วงกลาง 1970's โดยในเรื่องแรกนั้นองค์กรสหประชาชาติได้เข้ามามียุทธศาสตร์ต่อการลดช่องว่างด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา รวมทั้งป้องกันไม่ให้เกิดการขูดรีดมูลค่าทางเศรษฐกิจของประเทศโลกที่สามโดยประเทศโลกที่หนึ่ง สำหรับในเรื่องที่สองนั้นองค์กรยูเนสโกได้ให้ความสำคัญโดยการทำไม่ให้เกิดเสียงจากโลกที่สามกลายเป็นเสียงที่ปราศจากคนฟัง ซึ่งนั่นคือที่มาของรายงานฉบับสำคัญที่เรียกว่า “McBride Report” พร้อมกับสโลแกนที่ว่า “Many Voice, One World” รายงานฉบับนี้ต้องการส่งเสริมให้โลกมีแบบแผนของสิทธิของการสื่อสารที่ยอมรับและเคารพในเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรม หลังจากนั้นทางยูเนสโกก็มีประชุมหลายครั้งตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารและรับฟังวัฒนธรรมของเสียงต่างๆ ตลอดจนต้องการให้ระบบของการสื่อสารและวัฒนธรรมมีการปลดแอกตนเองออกจากอำนาจนำ (Hegemony) ของโลกตะวันตกยูเนสโกได้มีการประชุมเกี่ยวกับด้านนโยบายวัฒนธรรมขึ้นที่กรุงเม็กซิโก เมื่อปี ค.ศ. 1982 (พุทธศักราช 2525) โดยในแถลงการณ์หลังประชุมได้มีการเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของความหลากหลายทางวัฒนธรรม “ส่วนใหญ่ของแถลงการณ์ได้ให้ประชาชนเน้นถึงการตระหนักในอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมของพวกเขาตระหนักถึงลักษณะทางพหุนิยมด้านวัฒนธรรม ตระหนักถึงสิทธิในเรื่องของความแตกต่าง

และการรู้จักเคารพวัฒนธรรมของคนอื่น รวมทั้งชนกลุ่มน้อย” บทบาทของยูเนสโกต่อการส่งเสริมดังกล่าวจึงเป็นบทบาทที่เรียกว่าข้ามพรมแดนของชาติ (UNESCO as An International Body) และในที่นี้เราจะเห็นได้ว่ายูเนสโกได้เป็นองค์กรระหว่างประเทศองค์กรแรกที่ได้ส่งเสริมให้ชาติต่าง ๆ ได้เห็นความสำคัญในเรื่อง “การอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางวัฒนธรรม” และเน้นว่านี่คือหลักสากลพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ อย่างไรก็ตามแม้ว่าการผลักดันจากกลุ่มประเทศในโลกที่สามต่อทั้งเรื่องวัฒนธรรมนั้น ไม่ได้นำไปสู่การความสนใจต่อการที่จะเปลี่ยนแปลงทางนโยบายด้านเศรษฐกิจ การเมือง การสื่อสารและวัฒนธรรมของโลกที่หนึ่งที่มีต่อโลกที่สามอย่างจริงจังก็ตาม แต่ที่ท่าของการวิพากษ์ลัทธิอาณานิคมใหม่ (Neocolonialism) ของกลุ่มโลกที่สามนี้ ก็ได้ส่งผลต่อความไม่พอใจของมหาอำนาจบางประเทศที่ได้มีการตอบโต้กลับอย่างรุนแรง กล่าวสหรัฐอเมริกาขอถอนตัวจากองค์กรยูเนสโกในเดือน มกราคม ค.ศ. 1985 และในเดือนเดียวกันนี้ของปีถัดมาคือปี ค.ศ. 1986 อังกฤษก็ได้ถอนตัวเช่นกัน (สิงคโปร์ก็ขอถอนตัวเช่นกัน) ซึ่งการถอนตัวของทั้งสองประเทศนั้นได้ส่งผลต่อสถานะด้านเศรษฐกิจด้านการดำรงอยู่รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรเป็นอย่างมาก แต่หากเราพิจารณากันแล้วการที่ทั้งสองประเทศถอนตัวก็ไม่ได้ทำให้สภาพของโครงสร้างของอำนาจในระบบเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการสื่อสารของโลกดีขึ้น อย่างไรก็ตามการที่เสียงจากโลกที่สามในเวทีของยูเนสโกมีอำนาจเข้มแข็งที่มากขึ้น ก็ได้นำไปสู่การแสวงหาแนวทางร่วมกันในการทำตามข้อเสนอต่อการปรับปรุงการเสียเปรียบ และการถูกกีดกันในประเด็นต่างๆ ได้อย่างราบรื่นขึ้น

2. ในส่วนของการส่งเสริมนโยบายวัฒนธรรมที่มาจากยูเนสโกนั้น ได้ให้ความสนใจต่อเรื่องของนโยบายวัฒนธรรม โดยได้เน้นให้รัฐบาลในประเทศต่าง ๆ จัดทำนโยบายวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คน ยูเนสโกยังเห็นอีกว่าบทบาทของตลาดจะช่วยการธำรงค์รักษามรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นไว้ได้พร้อมๆ กันนั้นการส่งเสริมอุตสาหกรรมวัฒนธรรมในแต่ละประเทศก็จะก่อให้เกิดความความหลากหลาย และเป็นสิ่งที่ ช่วยสร้างเสริมวัฒนธรรมของแต่ละชาติไปในตัวด้วยอย่างไรก็ตามการส่งเสริมนโยบายด้านวัฒนธรรมที่ส่งเสริมโดยยูเนสโกก็เน้นไปเรื่อง อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ซึ่งไม่อาจข้ามพรมแดนของอุดมการณ์ความคิดเรื่องชาติและ อัตลักษณ์ของความเป็นชาติ (National Identity) ที่ชาติต่าง ๆ ในโลกล้วนให้ความสำคัญไปได้ ดังนั้น แนวทางที่ยูเนสโกส่งเสริมนี้จึงมักถูกตีความจากประเทศต่างๆ ไปในแง่ของการปกป้องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ ความเป็นชาติที่เป็นเอกภาพ (A Unified National Culture Identity) มากกว่าเรื่องของความหลากหลาย และนโยบายด้านวัฒนธรรมนี้ก็มักจะมีควมอ่อนไหวหากเอกภาพของชาตินั้นๆ ถูกบั่นทอนลง ความหลากหลายจึงมักดำรงอยู่ในตลาดสินค้าทางวัฒนธรรม หรือการส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือไม่ก็การอนุรักษ์ศิลปะ ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่ลงลึกไปในเรื่องการปกป้องสิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชน หรือการให้คุณค่า

ในวัฒนธรรมย่อย ยิ่งในช่วงกระแสไหลบ่าเข้ามาของโลกาวัตน์ทางวัฒนธรรมของโลกตะวันตก การรู้สึกว่าการบูรณาการทางวัฒนธรรมอันจะนำสู่การทำลายอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติ ได้นำไปสู่ การค้นหาความเป็นอิสระทางวัฒนธรรม (Cultural Autonomy) ที่เกิดขึ้นมาเพื่อต่อต้านการครอบงำ ของกระแสโลกาวัตน์ สิ่งเหล่านี้ได้ทำให้ความหลากหลายถูกแปรเปลี่ยนไปสู่การให้น้ำหนัก ต่อเรื่องของ “ความแตกต่าง” โดยเฉพาะที่เกิดจากการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางวัฒนธรรมมากขึ้น ซึ่งท้ายที่สุดก็ถูกนำไปใช้กับบริบทของความเป็นชาติ (เช่นเรื่อง OTOP ที่หาความหลากหลาย ในสินค้าไม่ได้ แต่เน้นว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์โดยชุมชน ? เพื่อชาติ/เพื่อชุมชน) มากกว่า ที่จะนำไปสู่การสร้างการยอมรับในความแตกต่างและหลากหลายของแต่ละประเทศ

3. เราจะเห็นว่า 20 ปีให้หลังจากบทบาทการส่งเสริมความหลากหลายทาง วัฒนธรรมของยูเนสโกนั้น นโยบายด้านวัฒนธรรมก็กลายเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับกระแสตลาดโลก ที่ให้ความสนใจสร้างความหลากหลายให้การเป็นสินค้า หลายประเทศทั่วโลกกำลัง (ห่อ) หันมาความสนใจ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัฒนธรรมตามแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ที่ยังคงมอง การเติบโตทางเศรษฐกิจมวลรวมด้วยตัวเลข แต่กับไม่ได้เคยขบคิดจริงๆ ว่าเรื่องเศรษฐกิจวัฒนธรรม (Cultural Economy) นั้นไม่อาจวัดได้ด้วยเรื่องการเจริญเติบโตทางวัตถุเพียงอย่างเดียว เรื่องราว ที่กล่าวมานี้ก็อาจยังไม่ได้เป็นประเด็นนักในแวดวงของการทำงานในขบวนการภาคประชาชน แต่ในแวดวงของนักเศรษฐศาสตร์ นักวางแผนพัฒนา นักการธุรกิจตลาด พวกที่ปรึกษาด้านธุรกิจ รวมถึงนักการเมืองฯ เรื่องราวนี้กำลังขยับไปนโยบายและแผนงาน ฉะนั้น หากองค์กรภาคประชาชน ยังคงไม่เปิดประเด็นเหล่านี้คุยกัน เราอาจจะต้องเตรียมบอกกล่าว “ความหลากหลาย” ไว้แล้ว หันไปพูดเรื่องแต่ “การสร้างมูลค่า” กัน

7.1 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ (Model)

ความหมาย ในความหมายทั่วไป รูปแบบหมายถึง วิธีการปฏิบัติงานที่ดีที่สุด สำหรับงานหนึ่งๆ เช่น รูปแบบการก่อสร้าง รูปแบบการจัดการและรูปแบบการประเมินผล เป็นต้น มีผู้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

Good (1973 : 47) ให้ความหมายของรูปแบบไว้ 4 ประการ คือ (1) หมายถึง รูปร่างของวัตถุที่จะทำการก่อสร้างหรือปรับปรุง (2) หมายถึง รูปลักษณะของวัตถุที่จะใช้ ลอกเลียนแบบ (3) หมายถึง แผนภูมิ หรือรูปภาพที่ใช้แทนวัสดุ หลักการ หรือความคิด และ (4) หมายถึง ชุดขององค์ประกอบที่สัมพันธ์และรวมกันขึ้นเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งสามารถเขียน ได้ทั้งเป็นสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์และข้อความเชิงพรรณนา

เยาเวดี ราชชัยกุล (2542 : 17) ให้ความหมายของรูปแบบว่าเป็นวิธีการของ มนุษย์ในการถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจและจินตนาการของตนเกี่ยวกับวัตถุหรือเหตุการณ์ออกมา ในรูปต่าง ๆ ทั้งใน รูปการวาด การสร้างเป็นแผนภูมิหรือเป็นกระบวนการใน 4 แนวคิด คือ

(1) เป็นการลอกเลียน หรือถ่ายทอดความเข้าใจออกเป็นโครงสร้างอย่างเป็นระบบเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ (2) ชุดองค์ประกอบย่อยส่วนและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบของสัญลักษณ์หรือหลักการ (3) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่ความเข้าใจที่คล้ายคลึงกันและ (4) ลี้องค์ประกอบโดยรวมในเพียงภาพเดียว

นอกจากนั้น Stoner และ Wangle (1986 : 2) ได้ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะคล้ายคลึงกันว่า หมายถึง การจำลองสถานการณ์เพื่อให้เข้าใจเหตุการณ์ได้ง่ายยิ่งขึ้นเป็นชุดของความคิดรวบยอดของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นอย่างเป็นระบบเพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

จากความหมายของรูปแบบดังกล่าว รูปแบบ จึงหมายถึงการถ่ายทอดความคิดความเข้าใจ จินตนาการเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ให้เห็นเป็นรูปธรรมด้วยสื่อชนิดต่าง ๆ ที่ทำให้เข้าใจง่าย กระชับ และเป็นระบบ ซึ่งมีได้ในลักษณะ 2 ลักษณะคือ รูปแบบที่เป็นวัตถุหรือที่จับต้องได้ เช่น แบบเครื่องบิน แบบบ้าน เป็นต้น และรูปแบบที่เป็นนามธรรม หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ

ชนิดของรูปแบบ Keeve (1988 : 561) แบ่งรูปแบบทางการศึกษาและสังคมเป็น 4 ประเภท คือ (1) อะนาลอกโมเดล (Analogue Model) เป็นรูปแบบที่เปรียบเทียบความสัมพันธ์เชิงนามธรรมให้เป็นรูปธรรมที่จะทำให้เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น (2) ซีแมนติกโมเดล (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้อธิบายหรือบรรยายเหตุการณ์ในรูปของภาษา แผนภูมิ แผนภาพ เพื่อแสดงความสัมพันธ์ของส่วนประกอบของเหตุการณ์นั้น (3) แมทมาติกโมเดล (Matametic Model) แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในรูปของสมการทางคณิตศาสตร์และ (4) คอสซอลโมเดล (Causal Model) เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) และซีแมนติกโมเดลโดยการสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ส่วนยาวดี รางชัยกุล (2542 : 27) จำแนกชนิดของรูปแบบตามลักษณะการใช้เป็น 4 รูปแบบเช่นกัน คือ (1) รูปแบบจำลอง (2) รูปแบบตัวอย่าง (3) รูปแบบรูปภาพหรือแผนภูมิ และ (4) รูปแบบขั้นตอน จากความคิดของคิฟและยาวดี รางชัยกุล ดังกล่าวแล้ว ชนิดของรูปแบบจึงสามารถจำแนกได้หลายประเภท ทั้งโดยการยี่ครูปรางในการสร้างแบบ และการนำแบบไปใช้

องค์ประกอบของรูปแบบ องค์ประกอบของรูปแบบขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญของเหตุการณ์หรือความคิดนั้น ๆ เช่น รูปแบบการประเมินคัดสรรหรือรูปแบบการประเมินจึงประกอบด้วย (1) วัตถุประสงค์ของการประเมิน (2) สารหรือสิ่งที่จะทำการประเมิน (3) ขั้นตอนและประสิทธิภาพการประเมิน (4) ผลและการใช้ผลการประเมิน (5) ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพการประเมิน และ (6) ตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมิน (ไพรัช ธิศย์ผาด.

2545 : 29)

กระบวนการพัฒนารูปแบบ Keeve (1988 : 560) ให้หลักการในการสร้างรูปแบบ 4 ประการ ประกอบด้วย (1) รูปแบบต้องประกอบขึ้นด้วยโครงสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์ทางตรง (2) รูปแบบต้องมีแนวทางที่สามารถทำนายได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นเมื่อนำแบบไปใช้ และสามารถตรวจสอบผลของการใช้รูปแบบได้ (3) รูปแบบต้องสามารถอธิบายกลไกที่จะทำให้เกิดผลเมื่อนำรูปแบบไปใช้ได้ (4) รูปแบบต้องเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้ใหม่ๆ จากตัวแปรลักษณะต่าง ๆ ที่แตกต่างกันได้ แอร์เบล (Abell. 1971 : 5) เสนอขั้นตอนในการสร้างรูปแบบ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) กำหนดหน่วยวิเคราะห์ ตรวจสอบวัตถุประสงค์และกำหนดกรอบแนวคิดรูปแบบ (2) กำหนดตัวแปรและเกณฑ์การวัดความสัมพันธ์ ของตัวแปร (3) กำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปร (4) นำเสนอและประเมินความสัมพันธ์ของโครงสร้าง และ (5) สร้างตัวแบบ จากหลักการของคิฟและกระบวนการของแอร์เบล การสร้างรูปแบบจึงต้องดำเนินการอย่างน้อยใน 4 ขั้นตอน คือ (1) สร้างรูปแบบ (2) ประเมินรูปแบบ และ (3) การนำเสนอรูปแบบ และ (4) การเผยแพร่และนำรูปแบบไปใช้

2.8 แนวคิดการจัดการเชิงคุณภาพ (PDCA) ของดับเบิลยู เอ็ดเวิร์ด เดมมิ่ง

(W.Edwards Deming)

วงจรกิจกรรมเดมมิ่ง (P-D-C-A) KaizenKaizen เป็นแนวคิดที่นำมาใช้ในการบริหาร การจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีประสิทธิผล โดยมุ่งเน้นที่การมีส่วนร่วมของพนักงานทุกคน ร่วมกันแสวงหาแนวทางใหม่ๆ เพื่อปรับปรุงวิธีการทำงานและสภาพแวดล้อมในการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ หัวใจสำคัญอยู่ที่ต้องมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด (Continuous Improvement) ตามหลักการของ Kaizen ข้างต้น Kaizen จึงเป็นแนวคิดที่จะช่วยรักษามาตรฐานที่มีอยู่เดิม (Maintain) และปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น(Improvement) หากขาดซึ่งแนวคิดนี้แล้ว มาตรฐานที่มีอยู่เดิม ก็จะค่อยๆ ลดลงความสำคัญในกระบวนการของ Kaizen คือ การใช้ความรู้ความสามารถของพนักงานมาคิดปรับปรุงงาน โดยใช้การลงทุนเพียงเล็กน้อย ซึ่งก่อให้เกิดการปรับปรุงทีละเล็กทีละน้อยที่ค่อยๆ เพิ่มพูนขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตรงข้ามกับแนวคิดของ Innovation หรือ นวัตกรรม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ ที่ต้องใช้เทคโนโลยีชั้นสูงระดับสูง ด้วยเงินลงทุนจำนวนมาก ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะเศรษฐกิจแบบใด เราก็สามารถใช้วิธีการ Kaizen เพื่อปรับปรุงได้

ฤตินันท์ สมุทรทัย (2553 : 7- 8) ได้ให้รายละเอียดไว้สรุปได้ว่า วงจรพัฒนาคุณภาพงาน เป็นวงจรพัฒนาพื้นฐานหลักของการพัฒนา คุณภาพทั้งระบบ (Total Quality Management : TQM) ผู้ที่คิดค้นกระบวนการหรือวงจรพัฒนา คุณภาพ (PDCA) คือ Shewhart นักวิทยาศาสตร์ชาวอเมริกัน แต่ Deming ได้เผยแพร่ที่ประเทศญี่ปุ่นจนประสบผลสำเร็จ จนผลักดันให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศมหาอำนาจโลก คนทั่วไปจึงรู้จักวงจร PDCA จากการเผยแพร่ของ Deming จึงเรียกว่าวงจร (Deming) วงจร PDCA ประกอบด้วย ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. วางแผน (Plan-P) คือ การทำงานใดๆ ต้องมีขั้นการวางแผน เพราะทำให้มีความมั่นใจว่าทำงานได้สำเร็จ เช่น วางแผนการสอน วางแผนการวิจัย หัวข้อที่ใช้ในการวางแผน คือ วางแผนในหัวข้อต่อไปนี้ 1) ทำทำไม 2) ทำอะไร 3) ใครทำ ทำกับกลุ่มเป้าหมายใด 4) ทำเวลาใด 5) ทำที่ไหน 6) ทำอย่างไร 7) ใช้งบประมาณเท่าไร การวางแผนในชั้นเรียน เป็น การวางแผนตามคำถามต่อไปนี้ Why, What และ How

2. การปฏิบัติ (Do-D) เป็นขั้นตอนการลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ การวิจัยในชั้นเรียนตามแผนการวิจัย คือ การลงมือเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบปัญหาการวิจัยในแผน

3. ตรวจสอบ (Check-C) เป็นขั้นตอนของการประเมินการทำงานว่าเป็นไปตามที่วางไว้หรือไม่ มีเรื่องอะไร ปฏิบัติได้ตามแผน มีเรื่องอะไรที่ไม่สามารถปฏิบัติตามหรือปฏิบัติแล้วไม่ได้ผล การตรวจสอบนี้จะได้สิ่งที่สำเร็จตามแผน และสิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไข

4. การปรับปรุงแก้ไข (Action-A) เป็นขั้นของการนำข้อบกพร่องมาวางแผน การปฏิบัติการแก้ไขข้อบกพร่องแล้วลงมือแก้ไข ซึ่งในขั้นนี้อาจพบว่าประสบความสำเร็จหรืออาจพบว่า มีข้อบกพร่องอีก ผู้วิจัยหรือผู้ทำงานก็ต้องตรวจสอบเนื้อหาเพื่อแก้ไข แล้วไปแก้ไขอีกต่อไป งานของการวิจัยในชั้นเรียนจึงเป็นการทำไปเรื่อยๆ ไม่มีการหยุดวิจัยไปเรื่อยๆ เป็นการพัฒนาให้ดีขึ้นเรื่อยๆ เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าวงจร PDCA ก็เป็นกระบวนการพัฒนางานวิจัยในชั้นเรียน หรือการพัฒนาการเรียนการสอนที่เริ่มทีละขั้น P-D-C-A และเคลื่อนหมุนไปเรื่อยๆ โดยในแต่ละขั้นหรือแต่ละตัวของวงจร ก็จะต้องมีวงจรของ PDCA ด้วย ดังภาพ 2

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2545 : 574) ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า “การวางแผน (Plan) ซึ่งประกอบด้วย การแยกแยะปัญหาต่างๆ การจัดทำวิธีการ ขั้นตอน ในการทำงาน และการตั้งจุดมุ่งหมายในปัญหานั้นๆ ทั้งนี้จุดมุ่งหมายจะต้องไม่ขัดกับนโยบายขององค์กร ต้องมีข้อมูลอย่างเพียงพอและต้องได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากผู้มีส่วนร่วมด้วย การลงมือปฏิบัติ (Do) ซึ่งประกอบด้วย การค้นหาความจริงของปัญหาหรือเรื่องนั้นๆ แล้วนำมาวิเคราะห์ให้ชัดเจน การฝึกอบรม กำหนดวิธีการแก้ไขให้ถูกต้อง การดำเนินการแก้ไข ตามที่ได้กำหนดขึ้น รวมทั้งสรุปสถานะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของปัญหานั้น ตลอดจนวิเคราะห์ กระบวนการของปัญหา หรือเรื่องนั้นอย่างชัดเจนแล้วกำหนดวิธีการแก้ไข การตรวจสอบ (Check) หมายถึง การตรวจสอบผลการปฏิบัติการแก้ไขว่าเป็นไปตาม จุดมุ่งหมายที่กำหนดหรือไม่การปฏิบัติการแก้ไข (Action) ถ้าวิธีการแก้ไขบรรลุตามจุดมุ่งหมาย ให้จัดทำมาตรฐาน การแก้ไขนั้นไว้ แต่ถ้าไม่บรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย ให้หาวิธีการแก้ไขใหม่การใช้วงจรของเดมมิ่งนี้จะมีการดำเนินการต่อเนื่องไปเรื่อยๆ ซึ่งจะทำให้คุณภาพของสินค้าหรือบริการได้รับการปรับปรุงดีขึ้น และวงจรนี้ยังคงถูกใช้ตลอดไป

เนื่องจากคุณภาพซึ่งมาจากความพึงพอใจของลูกค้ามีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง ผู้บริหารจึงมีหน้าที่กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมของ QC แก่ทุก ๆ หน่วยงานภายในองค์กรเมื่อ QC มีการกระจายครอบคลุมไปทุกหน่วยงานแล้ว คุณภาพก็จะเกิดขึ้นภายในองค์กรในที่สุด”

กระบวนการบริหารจัดการเชิงระบบด้วยวัฏจักรเดมมิ่งซึ่งประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอนคือ การวางแผน (Plan) การดำเนินงาน (Do) การประเมิน (Check) และการดำเนินการต่อปรับปรุง แก้ไข (Act) ซึ่งการบริหารคุณภาพโดยวัฏจักรเดมมิ่งเป็นระบบหนึ่งที่ยอมรับใช้ในการปรับปรุงคุณภาพงานบริหารเชิงระบบ ซึ่งสถานศึกษาจะต้องนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพของงาน อาคารสถานที่ให้ได้มาตรฐานเพื่อพัฒนามาตรฐานของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ภาพประกอบ 6 วงจรการบริหารเชิงคุณภาพตามทฤษฎี เดมมิ่ง

นโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว

1. วาระแห่งชาติว่าด้วยการท่องเที่ยว

แผนยุทธศาสตร์วิวกฤตและมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยว พุทธศักราช 2553 กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2552 : 10) ได้ให้นโยบายที่ 4 เศรษฐกิจ ภาคที่ 2 ภาคการท่องเที่ยวและบริการได้กำหนดเป้าหมายเงินนโยบายและตัวชี้วัด ไว้ว่า

ตาราง 1 มาตรการและกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยว

เป้าหมายเชิงนโยบาย	ตัวชี้วัด
1. ฟื้นฟูภาพลักษณ์ประเทศไทยในฐานะแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพระดับโลก 2. เสริมสร้างภาพลักษณ์ประเทศไทยเป็นจุดหมายหลักของอุตสาหกรรมไมซ์ในภูมิภาคเอเชีย	1. ภาพลักษณ์ประเทศไทยคิดอันดับ 1 ใน 10 ของโลก ด้านความมีน้ำใจ (Friendly People) / ความเป็นดั้งเดิม (Authenticity) / ชายหาด (Beach) 2. จำนวนผู้เดินทางและรายได้จากกลุ่มประชุมและท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง
3. ดำเนินการพัฒนาฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของประเทศ 4. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	3. แหล่งท่องเที่ยวของประเทศได้รับการฟื้นฟูบูรณะ และพัฒนาเต็มตามศักยภาพทั้งในเชิงกลุ่มพื้นที่ และพื้นที่พิเศษ 4. ความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว ชุมชนต้นแบบ

กำหนดมาตรการและกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยว ไว้ดังนี้

ส่วนที่ 1 : มาตรการเร่งด่วนเพื่อฟื้นฟูและกระตุ้นการท่องเที่ยวปี 2552 :
ภายใต้แผนยุทธศาสตร์คู่วิกฤตและกระตุ้นการท่องเที่ยวปี 2553

1. มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของธุรกิจท่องเที่ยว
2. มาตรการเสริมสภาพคล่องและลดต้นทุนการผลิตให้กับธุรกิจท่องเที่ยว
3. มาตรการสร้างรายได้ให้กับธุรกิจท่องเที่ยว
4. การแปลงมาตรการไปสู่การปฏิบัติ

ส่วนที่ 2 : แผนยุทธศาสตร์คู่วิกฤตและมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยว : ระยะ 4 ปี (พุทธศักราช 2552 - 2555) แผนยุทธศาสตร์คู่วิกฤตและมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยว พุทธศักราช 2552 - 2555

2. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 1 : การพัฒนาและปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ การคมนาคมขนส่ง ปักจ้ยพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 2 : การพัฒนาเครือข่ายการสื่อสาร โทรคมนาคม ระบบสารสนเทศ และซอฟต์แวร์ดิจิทัลคอนเทนต์เพื่อการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 3 : การสร้างโครงข่ายเส้นทางคมนาคมและระบบเชื่อมโยงการเดินทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านและในภูมิภาค

การสร้างสรรคกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่า และมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 1 : การสร้างสรรคกิจกรรมให้มีความหลากหลายเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยว โดยอาศัยการสร้างนวัตกรรมและมูลค่าเพิ่ม

กลยุทธ์ที่ 2 : การเสริมสร้างโอกาสและแรงจูงใจเพื่อพัฒนาการค้า การลงทุน ด้านการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 3 : การสร้างพันธมิตรและขยายความร่วมมือ ด้านการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านและในภูมิภาค

ส่วนที่ 3 กลยุทธ์การฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน

กลยุทธ์ที่ 1 : การฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับ คุณภาพและมาตรฐาน

กลยุทธ์ที่ 2 : การยกระดับคุณภาพของธุรกิจและการให้บริการ ท่องเที่ยวสู่ความเป็นมาตรฐานสากล

กลยุทธ์ที่ 3 : การสร้างโครงข่ายการท่องเที่ยวระดับชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว

ส่วนที่ 4 กลยุทธ์การป้องกันและรักษาความปลอดภัยเพื่อสร้างความเชื่อมั่นทางการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 1 : การป้องกันและรักษาความปลอดภัยทางการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 2 : การสร้างและพัฒนากลไกในการบริหารจัดการการป้องกันและรักษาความปลอดภัยทางการท่องเที่ยว

ส่วนที่ 5 กลยุทธ์เสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน

กลยุทธ์ที่ 1 : เร่งพัฒนาศักยภาพแรงงานวิชาชีพและบุคลากร ด้านการท่องเที่ยวเพื่อสร้างอาชีพและรายได้

กลยุทธ์ที่ 2 : การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมให้กับบุคลากรด้านการท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 3 : การส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ด้านการท่องเที่ยว

ส่วนที่ 6 การฟื้นฟูภาพลักษณ์และยกระดับความเชื่อมั่นด้านการท่องเที่ยว
ของประเทศไทย

กลยุทธ์ที่ 1 : สร้างและเผยแพร่ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว และยกระดับ
ความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ 2 : สร้างสภาพแวดล้อมและพัฒนาระบบสนับสนุน การตลาดท่องเที่ยว
ส่วนที่ 7 กระตุ้นการเดินทางท่องเที่ยวและสร้างรายได้เข้าประเทศ จากนักท่องเที่ยว

ต่างชาติ

กลยุทธ์ที่ 1 : เร่งกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวมาประเทศไทย ทั้งกลุ่ม
ตลาดเก่าและแสวงหาดตลาดใหม่ เพื่อสร้างรายได้เข้าประเทศจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ

กลยุทธ์ที่ 2 : สร้างการรับรู้และเข้าหานักท่องเที่ยวให้มากที่สุด เพื่อเพิ่มมูลค่า
ให้กับสินค้าการท่องเที่ยว

ส่วนที่ 8 กระตุ้นการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย

กลยุทธ์ที่ 1 : การสร้างกระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย

ส่วนที่ 9 มาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยวระยะปานกลาง – ระยะยาว

1. มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของธุรกิจท่องเที่ยว
2. มาตรการเสริมสภาพคล่องและลดต้นทุนการผลิตให้กับธุรกิจท่องเที่ยว
3. มาตรการสร้างรายได้ให้กับธุรกิจท่องเที่ยว

ส่วนที่ 10 การบริหารจัดการแผนยุทธศาสตร์คู่วิกฤตและมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยว

3. กรอบนโยบายของคณะกรรมการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พุทธศักราช

2553

คณะกรรมการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) <2553 : เว็บไซต์

ได้วางแนวนโยบายการบริหารจัดการระบบการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้สอดคล้องกับสังคมโลก
ดังนี้พุทธศักราช 2553 กำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
ประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของไทย และเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ก่อให้เกิด
การสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ
2. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเติบโตอย่างยั่งยืน โดยเน้นการขยาย
ฐานตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ ทั้งในพื้นที่ใหม่และในตลาดเฉพาะกลุ่ม ภายใต้การสร้าง
ความเข้มแข็งของตราสินค้า (Brand) ประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง
3. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย โดยเน้นการ
ประสานงานระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับภาคเอกชน กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศ

ที่ก่อให้เกิด การเรียนรู้และการสร้างสรรค์ประโยชน์ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม อันจะนำไปสู่การสร้างและกระตุ้นจิตสำนึกรักษาสິงแวดล้อม รวมทั้งให้เกิดความรักและภาคภูมิใจ ในเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย

4. ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กระจายตัวสู่แหล่งท่องเที่ยวรองมากขึ้น เพื่อสร้างสมดุล ระหว่างพื้นที่ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่าง กลุ่มจังหวัดและข้ามภูมิภาค

5. ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านโดยการ ทำการตลาดร่วมกัน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวทั้งภายในภูมิภาคและภายนอกภูมิภาค อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานร่วมกันอย่างเป็นระบบ และช่วยเพิ่ม ความสามารถทางการแข่งขันของภูมิภาคนี้ในตลาดท่องเที่ยวโลก

6. มุ่งพัฒนาองค์กร ระบบบริหารจัดการ และเสริมสร้างบุคลากรให้มีทักษะ และขีดความสามารถทางการตลาดท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นองค์กรแห่งการขับเคลื่อน (Driving Force) ที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และมีศักยภาพทางการแข่งขันระดับนานาชาติภายใต้ หลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรในบทบาทเชิงวิชาการและองค์ความรู้ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการตลาด

7. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว (E - Tourism) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประเทศไทย และเสริมสร้างศักยภาพในการส่งเสริม การตลาดผ่านสื่อสารสนเทศ

8. ส่งเสริมการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยประสานความร่วมมือและแก้ไขปัญหาค่าที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว กับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน

4. แผนพัฒนากรุงเทพมหานครระยะ 12 ปีด้านการท่องเที่ยว (2552-2563)

กำหนดแนวนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยว ของกรุงเทพมหานคร ได้เริ่มใช้แผน ประกอบการบริหารงานบ้านเมืองอย่างเป็นทางการ ครั้งแรกในปี พุทธศักราช 2520 โดยจัดทำ แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร 5 ปี (พุทธศักราช 2520 - 2524) แผนฉบับนี้ถูกจัดทำโดยให้มี ความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 และแผนมหาดไทย ฉบับที่ 2 ซึ่งมีระยะเวลาของแผนตรงกัน* กรุงเทพมหานครได้จัดทำแผนฯ 5 ปี อีกหลายฉบับต่อเนื่องกันมา จนถึงฉบับที่ 6 (พุทธศักราช 2545 - 2549) แต่แล้วในปี พุทธศักราช 2546 รัฐบาลได้ปฏิรูประบบราชการเพื่อมุ่งเน้นประสิทธิภาพการบริหารราชการและเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติราชการ โดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์และความพึงพอใจกับประชาชนเพิ่มมากขึ้น จึงได้ประกาศบังคับใช้ แผนบริหารราชการแผ่นดินตามมาตรา 13 และ 14 แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์

และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พุทธศักราช 2546 โดยอาศัย พ.ร.บ. ฉบับนี้ รัฐบาลได้จัดทำแผนการบริหารราชการแผ่นดินฉบับแรกซึ่งครอบคลุมปี พุทธศักราช 2548 - 2551 ขึ้น โดยนำนโยบายของรัฐบาลที่แถลงไว้ต่อรัฐสภาและแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาเป็นเนื้อหาจัดทำแผนฯ โดยแผนฯ ฉบับนี้มีระยะเวลา 4 ปี สอดคล้องกับวาระการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง แผนฯ ฉบับนี้มีความแตกต่างจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนมหาดไทย รวมทั้งแผนพัฒนากรุงเทพมหานครเดิมที่ล้วนมีระยะเวลา 5 ปี เป็นเอกเทศจากวาระของผู้บริหารที่มาจากการเลือกตั้ง ผู้บริหารกรุงเทพมหานครพิจารณาแล้วจึงให้เปลี่ยนการจัดทำแผนให้มาสอดคล้องกับแนวทางของรัฐบาล จัดทำแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร 4 ปี ขึ้นมาใหม่ โดยให้สอดคล้องกับวาระการบริหารราชการของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และได้แนวนโยบายของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเข้ามามีผลในการจัดทำแผนฯ ด้วย แผนบริหารราชการกรุงเทพมหานครฉบับแรกคือ ฉบับปี พุทธศักราช 2548 - 2551 และในปัจจุบัน กรุงเทพมหานครอยู่ในระหว่างการใช้แผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 2 ซึ่งครอบคลุม ปี พุทธศักราช 2552 - 2555

ผู้บริหารราชการกรุงเทพมหานครได้เห็นปัญหาของแผนบริหารฯ 4 ปี

ที่อาจขาดความต่อเนื่องหากมีการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหาร จึงมีนโยบายให้ศึกษาจัดทำแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร 12 ปี (2552 - 2563) ที่มีชื่อย่อเป็นภาษาสากลว่า Bangkok 2020 ซึ่งเป็นแผนระดับสูงกว่าแผนบริหารฯ เพื่อครอบคลุมทิศทางของแผนบริหารฯ ให้นิ่งคงที่ไปถึง 3 ฉบับ และวางวิสัยทัศน์ให้กรุงเทพมหานครเป็น “เมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน” หรือ “Sustainable Metropolis” ทั้งนี้เมื่อแผนมีระยะเวลายาวขึ้น การคาดหวังเป้าหมายของแผนก็สามารถทำได้ใหญ่และกว้างขึ้นกว่าเดิมได้ หนึ่งแนวคิดการวางแผนระยะยาวนี้ไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่ เมืองที่สำคัญของโลกก็ล้วนมีการวางแผนระยะยาวเพื่อมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาในระยะยาวเช่นกัน ปรัชญาของแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร 12 ปี อยู่ที่การมองกรุงเทพฯ ในฐานะเมืองหลวงและมหานครที่สำคัญระดับแนวหน้าของโลกที่สามารถแข่งขันกับเมืองหลวงระดับแนวหน้าอื่นๆ ได้ และเมื่อตั้งเป้าหมายไว้สูงขนาดนี้ แนวทางการดำเนินงานไปให้ถึงเป้าหมายก็ต้องพิเศษ ต้องมองนอกกรอบให้เกินจากการเป็นแค่เพียงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องวางยุทธศาสตร์ที่ทำนายมากกว่าที่เคยมาถึงตรงนี้อาจมีคำถามว่าเป็นแนวทางที่เป็นไปได้หรือไม่ ในการศึกษาจัดทำแผนฯ 12 ปีนั้น เราสำรวจการจัดอันดับความสำคัญของเมืองทั่วโลกในด้านต่างๆ โดยสถาบันระหว่างประเทศหลายองค์กร เช่น EIU Urban Livability Survey, 2006 ได้จัดให้กรุงเทพฯ อยู่ในระดับที่ 12 ของโลกในด้านคุณภาพชีวิต ในลำดับที่ 8 ในด้านความปลอดภัย ด้านการดูแลสุขภาพและด้านสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม หรืออยู่ในระดับที่ 3 ในด้านการศึกษา เป็นต้น การจัดลำดับที่กล่าวมาทำให้เห็นศักยภาพของ

กรุงเทพฯ โดยพบว่ากรุงเทพฯ อยู่ในลำดับความสำคัญต่างๆ สามารถแข่งขันกับเมืองสำคัญของโลกได้ในหลายด้าน ดังนั้นการส่งเสริมและพัฒนากรุงเทพฯ จึงสามารถเน้นไปในด้านที่เรามีจุดแข็ง และแก้ไขปรับปรุงในด้านที่ยังมีปัญหาล้าหลังอยู่ได้ การวางแผนฯ 12 ปี จึงอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่เป็นไปได้

การจัดทำแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร 12 ปี มุ่งที่จะผลักดันการพัฒนาใน 3 ระดับ คือ ระดับภูมิภาค (Gateway) มุ่งเน้นให้กรุงเทพฯ เป็นมหานครศูนย์กลางภูมิภาค ระดับเมือง (Green) มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันระดับคนกับสิ่งแวดล้อมที่ลงตัวเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และระดับชุมชน (Good Life) มุ่งเน้นให้คนกรุงเทพฯ อยู่ดีมีสุขในระดับครอบครัวและชุมชนเป็นเมืองน่าอยู่ ทั้งนี้ในการพัฒนาจะเน้นมิติการพัฒนาพื้นฐาน 4 ด้านคือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และการบริหารจัดการ เมื่อนำ มิติการพัฒนามาเป็นตัวตั้งแนวยืน 4 แฉก แล้วจัดลำดับการพัฒนาในแต่ละแฉกเป็น 3 ระดับ Gateway, Green และ Good Life จะได้เป็นตาราง 12 ช่อง ในแต่ละช่องจะใส่นโยบายการวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับระดับการพัฒนาและมิติการพัฒนาแล้ว และเมื่อจัดกลุ่มนโยบายในตาราง 12 ช่อง ที่มีเนื้อหาเป็นกลุ่มเดียวกันเข้าไว้ด้วยกัน ก็จะได้กลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาหลัก 5 ยุทธศาสตร์ด้วยกันประกอบด้วย

1. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางภูมิภาค
2. พัฒนาศักยภาพเมืองเพื่อก้าวทันการแข่งขันและเป็นมหานครแห่งการเรียนรู้
3. พัฒนากรุงเทพมหานครให้เป็นมหานครแห่งสิ่งแวดล้อม
4. พัฒนากรุงเทพมหานครให้เป็นมหานครแห่งคุณภาพชีวิตที่ดีและมีเอกลักษณ์

ทางวัฒนธรรม

5. พัฒนาระบบบริหารจัดการ เพื่อต้นแบบด้านการบริหารมหานคร

4. แนวคิดหลักของการดำเนินงานโครงการ

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของกรุงเทพมหานครยึดหลักการ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) กรอบแนวคิด “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” (Sustainable Tourism) และหลักการ “การมีส่วนร่วม” (Participatory Approach) ของประชาชนและหน่วยงานเกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ดังแผนภูมิ

ภาพประกอบ 7 กรอบแนวคิดการจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร

แผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 1 (พุทธศักราช 2548-2552) มุ่งพัฒนาปัจจัยเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างรอบด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งสร้างกรุงเทพมหานครให้เป็นมหานครที่น่าเที่ยว น่าอยู่ แผนแม่บทฉบับนี้ได้วางยุทธศาสตร์การพัฒนาก่อเป็นกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนารวมทุกด้านเศรษฐกิจ สังคม/ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เนื้อหาแผนแม่บทโดยสรุปมีดังนี้

1. วิสัยทัศน์ “กรุงเทพมหานครเป็นเมืองท่องเที่ยวสากลเพื่อคนทุกกลุ่ม ที่ดำรงเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม เคารพวิถีชีวิตพื้นถิ่น และพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน”
2. พันธกิจ
  - 2.1 พัฒนาแหล่งและกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพและขีดจำกัดของแต่ละพื้นที่
  - 2.2 จัดบริการให้ได้มาตรฐาน มีคุณภาพ มีความสะดวก และราคาเหมาะสมเป็นธรรม
  - 2.3 รักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว
  - 2.4 พัฒนาการท่องเที่ยวโดยเคารพในเอกลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาพื้นถิ่น

2.5 พัฒนาการท่องเที่ยวโดยอนุรักษ์และพัฒนาสภาพนิเวศ สิ่งแวดล้อม พลังงาน และป้องกันผลกระทบเชิงลบทางวัฒนธรรม

2.6 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนไว้ในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว

2.7 ส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวโดยองค์กรชุมชน และเน้นการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

2.8 จัดการการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงกลุ่มคนพิการ ผู้ด้อยโอกาส เด็ก สตรี และผู้สูงอายุ

2.9 ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือยกระดับอาชีพ- รายได้แก่ประชาชน และกระจายผลประโยชน์สู่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

2.10 บริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

3. ยุทธศาสตร์ แผนงาน และโครงการ

แผนแม่บทฉบับนี้มียุทธศาสตร์การพัฒนาจำนวน 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

3.1 ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

3.2 ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยว

3.3 ยุทธศาสตร์เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

3.4 ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ผังและแผนงานการพัฒนาของแผนแม่บทสามารถสรุปดังรูปที่ 9 ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์จำนวน 4 ยุทธศาสตร์ และแผนงานจำนวน 18 แผนงาน โดยมีโครงการจำนวนทั้งหมด 41 โครงการโดยสามารถนำเสนอยุทธศาสตร์ แผนงาน และโครงการเรียงตามลำดับยุทธศาสตร์ ได้ดังรายละเอียดในภาพประกอบ

ภาพประกอบ 8 ผังยุทธศาสตร์การพัฒนากองท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของกรุงเทพมหานคร
(พุทธศักราช 2548-2552)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
เป้าประสงค์ยุทธศาสตร์ มุ่งเน้นการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ในแหล่งท่องเที่ยว
ทั้งทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ให้มีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว
ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องตามกรอบการพัฒนากองท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

เป้าหมายยุทธศาสตร์

กรุงเทพมหานครมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งที่มีอยู่เดิมและที่ส่งเสริมขึ้นมาใหม่ตามหลักการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

แผนงานและตัวชี้วัด

1. อนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น

ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของจำนวนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟู เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมและการดำรงเอกลักษณ์ดั้งเดิมตามหลักการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

2. จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทุกกลุ่มอย่างเสมอภาค โดยเฉพาะกลุ่มคนพิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ

ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแบบสากล

3. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

คุณภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวดีขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา
ยุทธศาสตร์ที่ 2 : ส่งเสริมการท่องเที่ยว

เป้าประสงค์ยุทธศาสตร์

พัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมประชาสัมพันธ์การตลาดการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร สินค้าและบริการ รวมถึงเครื่องมือในการสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยว ให้มีความน่าสนใจเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับในระดับสากล

เป้าหมายยุทธศาสตร์

กรุงเทพมหานครเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศมากขึ้นทุกปี

แผนงานและตัวชี้วัด

1. ส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมด้านการท่องเที่ยว

ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม

2. ส่งเสริมและพัฒนาการตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

จำนวนนักท่องเที่ยวต่อปี มีอัตราเพิ่มขึ้น

3. ส่งเสริมและพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว
ร้อยละของความรู้ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสื่อประชาสัมพันธ์
ที่เผยแพร่

4. ส่งเสริมและพัฒนาเครื่องมือในการสื่อความหมายกับนักท่องเที่ยว
ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสื่อความหมาย

5. ยกกระดับมาตรฐาน และเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ
จำนวนสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวได้รับมาตรฐานในระดับสากล
ยุทธศาสตร์ที่ 3 : เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
เป้าประสงค์ยุทธศาสตร์

เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ทั้งด้านการปรับโครงสร้าง
องค์กร การสร้างเสริมความรู้ความสามารถของบุคลากร ประชาชน และนักท่องเที่ยว ตลอดจน
การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน

เป้าหมายยุทธศาสตร์

กรุงเทพมหานครได้รับการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพองค์กรอย่างรอบด้าน
และสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนได้อย่างโดดเด่น และเป็นต้นแบบด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แผนงานและตัวชี้วัด

1. ปรับโครงสร้างองค์กรและอัตรากำลังเพื่อรองรับการขยายตัวด้าน
การท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร

กลไก 4 เส้าได้รับการดำเนินการและนำไปปฏิบัติ คือ 1) ปรับโครงสร้าง
องค์กร 2) ขยายกำลังบุคลากรท่องเที่ยวในระดับกลุ่มเขตและ/หรือรายเขต 3) แผนงานพัฒนา
บุคลากรได้รับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทุกปี 4) การจัดตั้งคณะกรรมการกำกับและติดตามผล
การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

2. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณ การเงิน การคลัง ด้านการท่องเที่ยว
ของกรุงเทพมหานคร

อัตรากำลังเพิ่มขึ้นของงบประมาณเพื่อจัดการด้านการท่องเที่ยวใน
กรุงเทพมหานคร

3. จัดให้มีแผนการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในระดับเขตและ/หรือกลุ่มเขต
มีแผนงานและ โครงการเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งบูรณาการ
ความร่วมมือกับภาคีที่เกี่ยวข้อง

4. พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวของภาครัฐ เอกชน และประชาชนระดับขีดความสามารถของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวสูงขึ้น
5. ปรับแก้กฎหมายและกฎระเบียบให้เอื้อต่อกิจการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน กฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้รับการแก้ไขหรือปรับปรุงตามอำนาจหน้าที่
6. เพิ่มหลักประกันด้านสวัสดิภาพ และยกระดับมาตรฐานความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
  - ร้อยละของนักท่องเที่ยวที่ร้องเรียนด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัยลดลง
7. ติดตามประเมินผล
  - ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการใช้บริการท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร
  - ร้อยละของการกลับมาเยือนซ้ำของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

เป้าประสงค์ยุทธศาสตร์

ส่งเสริม พัฒนาและสร้างเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวระหว่างประชาคมทั้งภายในและภายนอกพื้นที่กรุงเทพมหานคร เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

เป้าหมายยุทธศาสตร์

กรุงเทพมหานครมีต้นแบบเครือข่ายชุมชน/ประชาคมด้านการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยเป็นความร่วมมือระหว่างกรุงเทพมหานครกับประชาคมภายในพื้นที่และจังหวัดปริมณฑล

แผนงานและตัวชี้วัด

1. พัฒนาองค์ความรู้เพื่อจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
  - ระดับความรู้ความเข้าใจด้านการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของทุกภาคี
2. ส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยชุมชนและองค์กรอื่น
  - ร้อยละของชุมชนต้นแบบที่ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
3. สร้างเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคีเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
  - จำนวน โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนที่เกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่างประชาคม

5. มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยวกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นของกระทรวงมหาดไทย

สำนักพัฒนาการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 20-50) ได้ให้รายละเอียดไว้ดังนี้ จากนโยบายในการพัฒนาบริการและส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย (Tourism Capital of Asia) โดยกำหนดเป้าหมายหลักในกาพัฒนา ด้านสาธารณูปโภค ที่พัก สาธารณสุขพื้นฐาน การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย การเสนอวัฒนธรรมไทยที่เป็นเอกลักษณ์ การกำหนดมาตรฐานความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และการต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรี เป็นต้น ซึ่งเป้าหมายดังกล่าวมีความจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของไทยได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ และบรรลุเป้าหมายได้ประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่ายอย่างเป็นธรรม และมีความยั่งยืน นโยบายดังกล่าวมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวทุกระดับประกอบโดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น กับแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยถ่ายโอนภารกิจด้านการท่องเที่ยวให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวม 3 ภารกิจ ได้แก่ การวางแผนการท่องเที่ยว การปรับปรุง ดูแล บำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยวและการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ ซึ่งภารกิจดังกล่าวกำหนดถ่ายโอนให้แก่เทศบาล เมืองพัทยาขององค์กรบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และ กรุงเทพมหานคร ในประเภทกลุ่มงานเลือกทำโดยอิสระ และนอกจากนี้งานด้าน การส่งเสริมการท่องเที่ยว ยังเป็นภารกิจตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่กฎหมายกำหนด ดังนี้

มาตรา 17 ภายใต้งบับมาตรา 16 ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจ และหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้ (14) การส่งเสริมการท่องเที่ยว”ฉะนั้น จึงสมควรอย่างยิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวควรมีแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและการท่องเที่ยวโดยรวมของประเทศ โดยยึดหลักการของการส่งเสริมการท่องเที่ยวในระบบการท่องเที่ยว (Tourism System) ตามที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยใช้เป็นแนวทาง และแนวปฏิบัติ

ในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริการการท่องเที่ยว และด้านการตลาดท่องเที่ยวเมื่อพิจารณาภารกิจที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนทั้ง 3 ภารกิจและหลักการของการส่งเสริมการท่องเที่ยวในระบบการท่องเที่ยวทั้ง 3 ด้าน สามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้นการกำหนดให้มีมาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงควรยึดหลักการดังกล่าวข้างต้นก่อนที่จะกำหนดรายละเอียดหรือตัวชี้วัดในแต่ละมาตรฐาน เพื่อให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีทิศทางที่ชัดเจน และปฏิบัติได้ภายใต้กรอบของการถ่ายโอนภารกิจด้านการท่องเที่ยว และหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการอย่างเต็มศักยภาพจะส่งผลดีต่อชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ

1. ด้านเศรษฐกิจชุมชน จะทำให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว ประชาชนมีอาชีพและเกิดการจ้างงาน รวมทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดผลผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรมในครัวเรือนตลอดจนสินค้าท้องถิ่นประเภทหัตถกรรมต่างๆ เพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศดีขึ้น

2. ด้านสังคม จะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ทั้งในและต่างประเทศมีการบริหารจัดการและรับผิดชอบร่วมกัน นอกจากนี้ยังช่วยลดปัญหาการเคลื่อนย้ายไปหางานทำในเมืองของประชาชนในท้องถิ่นอีกด้วยอย่างไรก็ดี สิ่งสำคัญในการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จะต้องคำนึงถึงนอกจากผลดีทั้ง 2 ด้านดังกล่าวแล้ว ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นต้องดำเนินการอย่างรอบคอบและคำนึงถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น ดังเช่นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ผลกระทบต่อวิถีชีวิตที่ดีของประชาชน ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้การท่องเที่ยวไทยมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ขอบเขตของมาตรฐาน คือ มาตรฐานด้านแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

1. มีเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
2. มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว
3. มีระบบดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว

มาตรฐานด้านการบริการการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

1. มีบริการด้านความปลอดภัย
2. มีบริการภัตตาคารและร้านอาหาร
3. มีบริการสินค้าและของที่ระลึก
4. มีบริการที่พักค้างแรมสำหรับนักท่องเที่ยว
5. มีบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์
6. มีบริการด้านบันเทิง และนันทนาการ
7. มีบริการด้านสารสนเทศ
8. มีบริการด้านขนส่ง

มาตรฐานด้านการตลาดท่องเที่ยว ประกอบด้วย

1. มีการกำหนดแผนการตลาดท่องเที่ยว
2. มีการสร้างเส้นทางหรือกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว
3. จัดให้มีการโฆษณาไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยว

บริบทของพื้นที่วิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร ในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักทางด้านวัฒนธรรม ประกอบด้วย 3 พื้นที่ คือ 1) พื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร 2) พื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมถนนข้าวสาร 3) พื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตลาดน้ำตลิ่งชัน และจังหวัดที่เป็นปริมณฑล คือจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ พื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเกาะเกร็ด จังหวัดนครปฐม คือ คือ ฟาร์มจระเข้และลานแสดงช้างสามพราม กรุงเทพมหานครและปริมณฑล (Bangkok Metropolitan Area; Greater Bangkok) เป็นเขตเมืองของกรุงเทพมหานครและจังหวัดที่ตั้งอยู่โดยรอบ “ปริมณฑล” หมายถึง วงรอบครอบคลุมพื้นที่กว่า 7 พันตารางกิโลเมตร แม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีน มีประชากรตามหลักฐานทะเบียนราษฎรรวมกันประมาณ 10 ล้านคน (เดือนธันวาคมพุทธศักราช 2551) ซึ่งในเวลากลางวันจะมีถึง 13 ล้านกว่าคนที่อยู่ในเขตนี้ กรุงเทพมหานครและปริมณฑลนับว่าเป็นเขตเศรษฐกิจที่มีความเจริญที่สุด และเป็นศูนย์กลางการปกครอง การบริหารราชการ พาณิชยกรรม และการเงินของประเทศ

1. สภาพทั่วไปของกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพฯ หรือ บางกอก เมืองหลวงของประเทศไทย เริ่มก่อตั้งภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงครองราชย์ปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชจักรีวงศ์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน เดือนห้า แรม 9 ค่ำ ปีชวด พุทธศักราช 2325 พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังทางฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาฟากตะวันออก เนื่องจากเป็นชัยภูมิที่ดีกว่ากรุงธนบุรีเพราะมีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแนวคูเมืองทางด้านตะวันตก และด้านใต้ อาณาเขตของกรุงเทพฯ ในขั้นแรกถือเอาแนวคูเมืองเดิมฝั่งตะวันออกของกรุงธนบุรี คือ แนวคลองหลอด ตั้งแต่

ปากคลองตลาดจนออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณสะพานพระปิ่นเกล้า เป็นบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ มีพื้นที่ประมาณ 1.8 ตารางกิโลเมตร

ภาพประกอบ 9 : แผนที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

พื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลครอบคลุมเขตการปกครองดังนี้

	เนื้อที่	จำนวนประชากร	ความหนาแน่น	จำนวน	จำนวน
		(2551)	คน/ก.ม.	เขต/อำเภอ	แขวง/ตำบล
กรุงเทพมหานคร	1,568.20	5,710,883	3,640.52	50	160
จังหวัดนครปฐม	2,168.30	843,599	389.06	7	106
จังหวัดนนทบุรี	622.30	1,052,592	1,691.45	6	52
จังหวัดปทุมธานี	1,525.90	929,250	608.98	7	60
จังหวัดสมุทรปราการ	1,004.50	1,147,224	1,142.54	6	50
จังหวัดสมุทรสาคร	872.30	478,146	548.14	3	40
รวม	7,761.50	10,161,694	1,309.24	79	468

2.1 ภูมิประเทศ

กรุงเทพมหานครตั้งอยู่บนฝั่งที่ราบลุ่มของแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำสายสำคัญ ซึ่งถือเป็นเส้นเลือดใหญ่หล่อเลี้ยงคนไทยทั้งชาติ โดยตั้งอยู่บนละติจูดที่ 13 องศา 45 ลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ 100 องศา 28 ลิปดาตะวันออก เนื่องจากมีที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เส้นศูนย์สูตร ทำให้ประเทศไทยค่อนข้างมีสภาพอากาศร้อนชื้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี ได้สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีเมื่อ พุทธศักราช 2325 โดยมีกรุงเทพฯ เป็นเมืองหลวง ตั้งอยู่ใกล้บริเวณดินดอนสามเหลี่ยมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และด้วยลักษณะที่ตั้งเช่นนี้ ทำให้เป็นเมืองที่มีชัยภูมิเหมาะแก่การป้องกันการรุกราน และยังเป็นเมืองที่มีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตรกรรม โดยมีขนาดพื้นที่ 4.14 ตารางกิโลเมตร และได้ขยายขนาดพื้นที่เรื่อยมา จนกระทั่งปัจจุบันกรุงเทพมหานครประกอบด้วยเขตการปกครอง 50 เขต และมีพื้นที่ 1568.737 ตารางกิโลเมตร

2.2 สภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมประจำฤดูที่พัดผ่าน แบ่งได้เป็น 3 ฤดู ดังนี้ ฤดูฝน (พฤษภาคม-ตุลาคม) ฤดูหนาว (พฤศจิกายน-มกราคม) และฤดูร้อน (กุมภาพันธ์-เมษายน) โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด-สูงสุดประมาณ 25-35 องศาเซลเซียส

2.3 การบริหารการปกครอง

การบริหารส่วนการปกครองของกรุงเทพมหานครนั้นได้แยกเป็นเอกเทศเช่นเดียวกับจังหวัดอื่นๆ ซึ่งหน่วยงานในท้องที่ จะเป็นผู้รับผิดชอบดูแลสภาพความเป็นอยู่ และได้รับการสนับสนุนจากการรัฐบาล โดยมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร มาจากการเลือกตั้ง และเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารงาน อยู่ในตำแหน่งตามวาระ คราวละ 4 ปี

2.4 สภาพเศรษฐกิจ

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางธุรกิจของประเทศไทย รวมทั้งในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย โดยเศรษฐกิจหลักประกอบด้วย 2 ส่วนด้วยกันคือ ส่วนแรกเป็นรายได้จากภาคการเกษตรกรรมและถือเป็นรายได้หลักของประเทศ คิดเป็นร้อยละ 25 ของรายได้ประชาชาตินับตั้งแต่ พุทธศักราช 2528 เป็นต้นมา และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้ร้อยละ 60 ของสินค้าที่ส่งออกในแต่ละปีล้วนแล้วแต่มาจากภาคการเกษตรทั้งสิ้น และรายได้อีกส่วนหนึ่งมาจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

2.5 ประชากร

ในระหว่างพุทธศักราช 2325-2443 ซึ่งเป็นช่วงแรกของการก่อตั้งเมืองหลวงนั้น การเพิ่มจำนวนประชากรนั้นค่อนข้างช้ามาก เพราะในขณะนั้นเป็นช่วงที่มีการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นเขตเมือง โดยมีพื้นที่เพียง 18 ตารางกิโลเมตร จึงมีจำนวนประชากร 600,000 คน ต่อมาหลังจากเกิด

สงครามโลกครั้งที่สอง จำนวนประชากรก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นำไปสู่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการอุปโภคบริโภค เพื่อรองรับกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น จากเดิม 1.6 ล้านคน เมื่อพุทธศักราช 2491 เป็น 5.4 ล้านคนใน พุทธศักราช 2529 และเพิ่มเป็น 5.6 ล้านคนเมื่อพุทธศักราช 2542

ในปัจจุบันกรุงเทพฯ มีจำนวนประชากรตามข้อมูลจากหน่วยทะเบียนราษฎรเกือบ 7 ล้านคน หรืออาจจะถึง 10 ล้านคนในความเป็นจริง ส่วนใหญ่ประชากรในกรุงเทพฯ จะเป็นคนไทย ร้อยละ 25 ที่เป็นคนจีนหรือผู้อพยพจากประเทศต่างๆ ด้วยลักษณะความเป็นอยู่และวัฒนธรรมอันดีงามทำให้คนไทยมีความเป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นสยามเมืองยิ้ม และกลายเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของดินแดนนี้ บริเวณที่สร้างพระราชวังนั้นเดิมเป็นที่อยู่อาศัยของพระยาราชเศรษฐีและชาวจีน ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปอยู่ที่สำเพ็งในการก่อสร้างพระราชวังโปรดเกล้าฯ ให้พระยาธรรมาธิบดี กับพระยาวิจิตรนาวิเป็นแม่กองคุมการก่อสร้าง ได้ตั้งพิธียกเสาหลักเมือง เมื่อวันอาทิตย์ เดือน 6 ขึ้น 10 ค่ำ ย่ำรุ่งแล้ว 54 นาที (21 เมษายน 2325) พระราชวังแล้วเสร็จ เมื่อ พุทธศักราช 2328 จึงได้จัดให้มีพิธีบรมราชาภิเษกตามแบบแผน รวมทั้งงานฉลองพระนคร โดยพระราชทานนามพระนครใหม่ว่า “กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์” ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยน คำว่า “บวรรัตนโกสินทร์” เป็น “อมรรัตนโกสินทร์” และในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีได้รวมจังหวัด ชนบุรีเข้าไว้ด้วยกันกับกรุงเทพฯ แล้วเปลี่ยนชื่อเป็น “กรุงเทพมหานคร” เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พุทธศักราช 2515 การปกครองในกรุงเทพมหานครแบ่งออกเป็น 50 เขตการปกครอง ดังภาพประกอบ 10

ภาพประกอบ 10 แผนที่แสดงเขตการปกครองกรุงเทพมหานคร

1 เขตพระนคร	2 เขตคูสิต	3 เขตหนองจอก	4 เขตบางรัก	5 เขตบางเขน
6 เขตบางกะปิ	7 เขตปทุมวัน	8 เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	9 เขตพระโขนง	10 เขตมีนบุรี
11 เขตลาดกระบัง	12 เขตยานนาวา	13 เขตสัมพันธวงศ์	14 เขตพญาไท	15 เขตธนบุรี
16เขตบางกอกใหญ่	17 เขตห้วยขวาง	18 เขตคลองสาน	19 เขตตลิ่งชัน	20 เขตบางกอกน้อย
21 เขตบางขุนเทียน	22 เขตภาษีเจริญ	23 เขตหนองแขม	24 เขตราษฎร์บูรณะ	25 เขตบางพลัด
26 เขตดินแดง	27 เขตบึงกุ่ม	28 เขตสาทร	29 เขตบางซื่อ	30 เขตจตุจักร
31 เขตบางคอแหลม	32 เขตประเวศ	33 เขตคลองเตย	34 เขตสวนหลวง	35 เขตจอมทอง
36 เขตดอนเมือง	37 เขตราชเทวี	38 เขตลาดพร้าว	39 เขตวัฒนา	40 เขตบางแค
41 เขตหลักสี่	42 เขตสายไหม	43 เขตคันนายาว	44 เขตสะพานสูง	45 เขตวังทองหลาง
46 เขตคลองสามวา	47 เขตบางนา	48 เขตทวีวัฒนา	49 เขตทุ่งครุ	50 เขตบางบอน

ด้านอุปทานและแหล่งท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร มีแหล่งการท่องเที่ยวจำนวนมากจากการสำรวจ ททท. โดยว่าจ้างสถาบันราชภัฏพบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวทั้งสิ้น 135 แห่ง และ TDRI พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยว 192 แห่ง และสำรวจโดยกรุงเทพมหานคร มี 245 แห่ง พบว่า การศึกษาของสถาบันราชภัฏ และ TDRI จำนวนแหล่งท่องเที่ยว ด้านธรรมชาติ ราชภัฏมี 7 แห่ง 23 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ 99 แห่ง 129 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม 29 แห่ง

40 แห่งสถาบันศึกษาราชภัฏได้กำหนด แหล่งท่องเที่ยวระดับความสำคัญสูงไว้ 31 แห่ง ในจำนวนนี้ 25 แห่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม 6 แห่ง ได้แก่ ตลาดน้ำตลิ่งชัน โรงละครแห่งชาติ สวนลุมพินี เขาวราช สวนสัตว์ดุสิต และเป็นที่น่าสังเกตว่าไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีระดับความสำคัญด้านธรรมชาติเลย ดังรายละเอียดในตาราง

ตาราง 1 แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับสูงของกรุงเทพมหานคร

1. พระบรมอนุสาวรีย์พระเจ้าตากสิน	11. วัดอรุณฯ	21. วัดพระเชตุพน
2. วัดพิชัยสงคราม	12. วัดราชบพิธ	22. พระบรมมหาราชวัง
3. ศูนย์วิทยาศาสตร์(คลองเตย)	13. อูมาเทวีฯ	23. วัดพระแก้ว
4. วัดเบญญฯ	14. วัดมหาธาตุ	24. สถานแห่งชาติ
5. สวนสัตว์ดุสิต	15. ท้าวมหาพรหม	25. ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง
6. พระที่นั่งวิมานเมฆ	16. สวนลุมพินี	26. อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
7. พระบรมราชานุสาวรีย์ ร.5	17. วัดบวรนิเวศฯ	27. ป้อมพระสุเมรุ
8. พิพิธภัณฑ์ศิลปาชีพฯ	18. วัดสระเกศ	28. วัดไตรมิตร
9. ตลาดน้ำตลิ่งชัน	19. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ	29. ถนนเขาวราช
10. เรือราชพิธี	20. วัดสุทัศน์	30. โรงเรียนคาบพุทธไสสวรรค
		31. วัดบวรนิเวศน์วิหาร

ที่มา : สถาบันศึกษาราชภัฏฯ

จากการสำรวจของราชภัฏเขตพระนครมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญสูงในเขตปทุมวัน 9 แห่ง บางกอกน้อยราชเทวี 8 แห่ง ดุสิต 7 แห่ง บางกอกใหญ่ 6 แห่ง จตุจักร 5 แห่ง

นอกจากนี้ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร ได้มีการทำการสำรวจของดี 50 เขต ได้มีการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งสิ้น 245 แห่ง มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 20 แห่ง ประวัติศาสตร์ 170 แห่ง และศิลปวัฒนธรรม 57 แห่ง แต่มิได้ระบุระดับความสำคัญหรือศักยภาพในการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวได้ ได้มีการกระจายแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในเขตต่าง ๆ ที่สำคัญดังนี้

ตาราง 2 แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ จำแนกโดยศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร

เขต	รวม	ธรรมชาติ	ประวัติศาสตร์	ศิลปวัฒนธรรม
1. เขตพระนคร	42	2	35	5
2. เขตดุสิต	21	0	18	3
3. ปทุมวัน	11	1	7	3
4. บางกอกน้อย	9	0	8	1
5. บางกอกใหญ่	9	1	4	4
6. จตุจักร	8	1	6	2
7. ราชเทวี	8	0	5	2
8. คลองสาน	7	0	5	2
9. สัมพันธวงศ์	7	0	7	0
10. ป้อมปราบ	6	0	5	1
11. บางรัก	5	0	5	0
12. หนองจอก	5	1	0	4
13. คลิ่งชัน	4	1	1	3

ที่มา : ศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร

สรุปข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในกรุงเทพมหานคร จำแนกตามหน่วยงานที่สำรวจ

ตาราง 3 ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในกรุงเทพมหานคร จำแนกตามหน่วยงานที่สำรวจ

หน่วยงาน	รวม	ประวัติศาสตร์	ศิลปวัฒนธรรม	ธรรมชาติ
1. ราชภัฏ	135	111	27	7
2. กรุงเทพฯ	245	170	57	20

นอกจากนั้นจากการสำรวจเบื้องต้นของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยวัดความนิยมของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศและชาวไทยพบว่าแหล่งท่องเที่ยวระดับความสำคัญสูงสุดและได้รับความนิยมประมาณ 21 อันดับ คือ

ตาราง 4 ผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในกรุงเทพมหานคร โดยศูนย์บริการ
วิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. พระบรมมหาราชวัง	8. วัดสวนผักกาด	15. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
2. พระที่นั่งวิมานเมฆ	9. สวนหลวง ร.9	16. วัดเบญจมบพิตร
3. จตุจักร	10. ซาฟารีเวิลด์	17. พิพิธภัณฑ์เรือราชพิธี
4. สวนสัตว์ดุสิต	11. เขาวราช	18. สวนเสาวภา
5. จิมทอมป์สัน	12. วัดพระแก้ว	19. ประตูนํ้า
6. ตลาดน้ำตลิ่งชัน	13. วัดพระเชตุพน	20. สวนสยาม
7. เทวาลัยท้าวมหาพรหม	14. วัดอรุณฯ	21. วัดสระเกศ (ภูเขาทอง)

ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงและมีศักยภาพแต่ยังมิได้มีการนำเสนอในด้านการตลาดอีก 15 แห่ง ประกอบไปด้วย

1. โลหะปราสาท
2. พระที่นั่งอนันตสมาคม
3. ป้อมพระสุเมรุ
4. พระที่นั่งเจษฎาบดินทร์
5. ประตูนํ้า (เขาวราช)
6. ปากคลองตลาด
7. พระบรมรูป ร.6 สวนลุมพินี
8. วัดสุทัศน์ (เสาชิงช้า)
9. วัดเดิมพระเจ้าตากสิน
10. ถนนอุทยาน (อักษะ)
11. วัดไตรมิตร
12. บางกอกน้อย
13. พระบรมรูปทรงม้า
14. อนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราช
15. พระพุทธรูปวัดอินทร์

ลำดับความสำคัญของศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานครจากการประเมิน
ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวและศักยภาพการพัฒนา สรุปได้ว่า กรุงเทพมหานครมีศักยภาพสูง
มากในระดับนานาชาติ และระดับชาติ การจัดลำดับได้แยกออกเป็น 3 ระดับ คือ

A. ระดับนานาชาติ (International)

B. ระดับชาติ (National)

V. ระดับท้องถิ่น

(สูงมาก A+) (สูง A) (ปานกลาง A-)

ข้อมูลที่ใช้มาพิจารณามี 11 ตัว ได้แก่

1. การเข้าถึง
2. เอกลักษณ์เฉพาะตัว
3. ความนิยมตลาด
4. สิ่งอำนวยความสะดวก
5. ความเหมาะสมทรัพยากร
6. คุณภาพตามงานภูมิทัศน์กายภาพ
7. ความปลอดภัย
8. ความคงทนต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม
9. การดูแลรักษา
10. ความร่วมมือท้องถิ่น
11. โอกาสในการยกระดับ

ข้อสรุปในการจัดลำดับความสำคัญและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว
ในกรุงเทพมหานคร ดังต่อไปนี้

1. พระบรมมหาราชวัง	A++
2. วัดพระแก้ว	A++
3. พระที่นั่งวิมานเมฆ	A
4. ตลาดนัดจตุจักร	A
5. วัดอรุณราชวราราม	A
6. สวนสัตว์ดุสิต	A
7. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ	A-
8. วัดเบญจมบพิตร	A-
9. ซาฟารีเวิลด์	A-
10. วัดพระเชตุพน	A-

11. วัดสระเกษ(ภูเขาทอง)	B+
12. ตลาดน้ำตลิ่งชัน	B+
13. พิพิธภัณฑ์เรือราชพิธี	B+
14. สวนหลวง ร.9	B+
15. สวนสยาม	B+
16. จิมทอมป์สัน	B
17. เทวาลัยท้าวมหาพรหม	B
18. เขาวราช	B
19. วังสวนผักกาด	B
20. ประตูน้้า	B-
21. สวนเสาวภา	B-

และแหล่งท่องเที่ยวที่ได้มีการจัดลำดับความสำคัญและศักยภาพเพิ่มเติมได้แก่

1. โลหะปราสาท B+	9. ถนนอุทยาน (อักษะ) B-
2. พระที่นั่งอนันตสมาคม B+	10. บางกอกน้อย B-
3. วัดสุทัศน์ (เสาชิงช้า) B+	11. ประตูจีน(เขาวราช) B-
4. พระบรมรูปทรงม้า B+	12. พระบรมรูป ร.6 สวนลุมพินี B-
5. วังเดิมพระเจ้าตากสิน B	13. ปากคลองตลาด B-
6. ป้อมพระสุเมรุ B	14. ลานพระที่นั่งเจษฎาบดินทร์ B-
7. อนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราช B	15. พระพุทธรูปยืนวัดอินทร์ B-
8. วัดไตรมิตร B	

ในการจัดลำดับความสำคัญและศักยภาพเพื่อจํานำไปเสนอแนะนํากระดับแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพสูงขึ้นและเพื่อจะเป็นจุดดึงดูดเพื่อการตลาดต่อไป

จากการสำรวจของศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สิงหาคม 2544 โครงการ BKK TOWER เสนอให้กับภาคเอกชน พบว่า แหล่งท่องเที่ยว 10 แห่ง ที่นิยมของต่างชาติสูงสุด

ตาราง 5 ผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่นิยมของต่างชาติสูงสุด เมื่อเดือนสิงหาคม 2544

สถานที่	สัดส่วนความนิยม (ร้อยละ)
1. พระบรมมหาราชวัง	23.16
2. ตลาดน้ำ	16.1
3. จตุจักร	11.02
4. ล่องแม่น้ำเจ้าพระยา	12.43
5. วัดอรุณฯ	9.6
6. ฟาร์มจระเข้	6.78
7. มวยไทย	6.5
8. คริมเวिल्ด์	4.52
9. สวนสามพราน	3.67
10. ไบฮกทาวเวอร์	3.67
11. อื่นๆ	2.54

2.6 ข้อมูลสำหรับการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของกรุงเทพฯ

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงของประเทศไทย จึงเป็นศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม รวมทั้งระบบการขนส่งที่ดี เหตุผลหลักที่เหล่านักท่องเที่ยวต่างพากันเลือกกรุงเทพฯ เป็นสถานที่แรกก็คือ มีสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย และเหตุผลอีกประการที่ถือเป็นเสน่ห์ของเมืองไทยก็คือ ความเป็นกันเองของคนไทยรวมถึงวัฒนธรรมอันดีงาม คนไทยเป็นคนมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพราะได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว ทำให้คนไทยต่างนับถือกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างพี่น้อง และนี่ก็ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกอบอุ่นใจ และปลอดภัยเหมือนกันการได้อยู่ท่ามกลางญาติสนิทมิตรสหาย

2.7 ระบบการขนส่ง

รถไฟฟ้ามหานคร หรือ รถไฟฟ้า BTS เป็นระบบการขนส่งที่รวดเร็วและปลอดภัย โดยแบ่งเป็น 2 เส้นทางด้วยกันคือ เส้นทางสุขุมวิท (สถานีอ่อนนุช-สถานีหมอชิต) และเส้นทางสีลม (สถานีสะพานตากสิน-สถานีสนามกีฬาแห่งชาติ) โดยราคาค่าโดยสารจะอยู่ระหว่าง 10-40 บาท และเพื่อความประหยัด นักท่องเที่ยวสามารถซื้อบัตรโดยสารประเภท 30 วัน ราคา 250 บาท (10 เที่ยว) หรือบัตร 1 วัน ราคา 100 บาท (ไม่จำกัดจำนวนเที่ยวและระยะทาง)

สามารถใช้บริการของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว บีทีเอส ได้ที่สถานีสยาม สถานีนา และสถานี สะพานตากสิน เปิดให้บริการทุกวัน ตั้งแต่เวลา 08.00 - 20.00 น.

2.7.1 รถไฟฟ้ากรุงเทพ

รถไฟฟ้ากรุงเทพเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการเดินทางที่สะดวกและรวดเร็ว โดยมีจุดเริ่มต้นของเส้นทางสายเฉลิมรัชมงคลที่สถานีหัวลำโพง สิ้นสุดปลายทางที่สถานีบางซื่อ ผ่านทั้งหมด 18 สถานี และอัตราค่าโดยสารจะอยู่ระหว่าง 10-15 บาท ในช่วงทดลองอัตรา ค่าโดยสาร รถไฟฟ้ากรุงเทพ จะเปิดให้บริการตั้งแต่ 06.00-24.00 น.ของทุกวัน

2.7.2 รถโดยสารประจำทาง

รถโดยสารประจำทางของ องค์การขนส่งกรุงเทพฯ หรือ ขสมก. มีไว้รองรับ ผู้ใช้บริการจำนวนมาก อีกทั้งยังมีราคาถูก คือตั้งแต่ราคา 5 บาทตลอดเส้นทาง รถโดยสาร ปรับอากาศ สีน้ำเงิน อัตราค่าโดยสารจะอยู่ระหว่าง 9-17 บาท ส่วนรถโดยสารปรับอากาศยูโร 2 เหลือง-ส้ม อัตราค่าโดยสารจะอยู่ระหว่าง 11-21 บาท รถโดยสารปรับอากาศไมโครบัสอัตรา ราคา 20 บาทตลอดเส้นทาง

นอกจากนี้แผนที่เส้นทางเดินรถสามารถหาซื้อได้จากร้านขายหนังสือทั่วไป ส่วนแผนที่กรุงเทพนั้นสามารถขอรับได้ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือร้านจำหน่ายสะดวกซื้อ อื่นๆ

2.7.3 รถแท็กซี่

รถแท็กซี่ที่ประจำอยู่ที่สนามบินและโรงแรมจะมีการกำหนดอัตราราคาที่แน่นอน ส่วนแท็กซี่ที่ให้บริการทั่วไปจะมีมิเตอร์เป็นตัวบอกระยะทางและค่าโดยสารโดยอัตโนมัติ ราคาเริ่มต้นที่ 35 บาทในระยะ 3 กิโลเมตรแรก เฉลี่ยอัตราราคาประมาณ 5 บาทต่อกิโลเมตร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพการจราจรด้วย

2.7.4 รถสามล้อเครื่อง (ตุ๊กตุ๊ก)

รถตุ๊กตุ๊กมีชื่อเรียกทางราชการว่า รถสามล้อเครื่อง นิยมใช้ในการเดินทาง ในระยะที่ไม่ไกลมากนัก ค่าโดยสารนั้นผู้โดยสารสามารถตกลงต่อรองกันก่อนได้ ราคาเริ่มต้นที่ 3 กิโลเมตรแรกคือประมาณ 30 บาท

2.7.5 เรือโดยสาร

ในการเดินทางโดยเรือ นั้น นักท่องเที่ยวมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบถึง ลักษณะของเรือประเภทต่างๆ เพื่อความสะดวกและการกำหนดระยะเวลาในการเดินทาง เส้นทาง ของเรือโดยสารที่แล่นในแม่น้ำเจ้าพระยาคือถนนทูลกระหม่อม - กรุงเทพฯ โดยเริ่มจากท่าบ้านนนท์ฯ และหมด ระยะเวลาที่ท่าเรือสะพานตากสิน (สาทร)

- 1) เรือธรรมดา (ไม่มีธง) จะจอดทุกท่าเรือที่บริษัทเป็นเจ้าของหรือได้รับสัมปทาน ราคาเริ่มต้นที่ 8 บาท
- 2) เรือเร็ว (ธงส้ม) ไม่ต่างจากเรือธรรมดามากนัก แต่จะจอดสลับวันบางท่า เพื่อเพิ่มความรวดเร็วในการเดินทาง อัตราค่าโดยสาร 10 บาทตลอดสาย
- 3) เรือด่วนพิเศษ (ธงเหลือง) จะจอดรับผู้โดยสารเฉพาะท่าใหญ่ที่มีคนหนาแน่น ทำให้ใช้เวลาน้อยกว่าเรือสองประเภทที่กล่าวมา หลังจากให้บริการในช่วงโมงเร่งด่วนแล้ว เรือนี้จะกลายเป็นเรือนำเที่ยวและจะมีมีคฤหาสน์ของบริษัทเป็นผู้ให้ข้อมูลการท่องเที่ยวระหว่างสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา อัตราค่าโดยสาร 15 บาทตลอดสาย
- 4) เรือติดธงฟ้า เป็นบริการใหม่ที่เพิ่งเปิดขึ้น และมีความเร็วสูงสุด เพราะจอดรับส่งผู้โดยสารเพียง 3 ท่าเท่านั้นคือ ท่าบ้านนนท์ฯ ท่าน้ำศิริราช และท่าเรือสะพานตากสิน อัตราค่าโดยสารจะอยู่ระหว่าง 25-35 บาท ในช่วงโมงเร่งด่วน บ่อยครั้งที่อาจจะต้องพบกับสภาพการจราจรติดขัด มอเตอร์ไซค์รับจ้าง

2.7.6 รถจักรยานยนต์รับจ้าง

ในช่วงโมงเร่งด่วน มักจะประสบกับปัญหาการจราจรติดขัด มอเตอร์ไซค์รับจ้างจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยพาคุณไปสู่ที่หมายได้ทันเวลา ส่วนอัตราค่าโดยสารนั้นสามารถตกลงกันก่อนได้ โดยราคาเริ่มต้นที่ 5 บาท

3. จังหวัดนครปฐม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : เว็บไซต์) ได้แสดงรายละเอียดไว้ว่า จังหวัดนครปฐม เป็นเมืองเก่าแก่ มีความเจริญ มาแต่เมื่อครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย ทรงส่งสมณทูตเดินทางมาเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ยังดินแดนสุวรรณภูมิ เมื่อประมาณพุทธศักราช 300 ก็ได้มีการสร้างพระปฐมเจดีย์ขึ้นเป็นครั้งแรก นครปฐม ผ่านความเจริญเรื่อยมาหลายยุคหลายสมัย จนกลายเป็นเมืองร้าง ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ 17 จนมาถึงในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดฯ ให้บูรณะพระปฐมเจดีย์ ซึ่งอยู่รกร้างกลางป่า ใช้เวลาถึง 17 ปี มาเสร็จในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปีพุทธศักราช 2413 ต่อมา ทำให้เกิดชุมชนใหญ่ รอบองค์พระปฐมเจดีย์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯให้ย้ายเมืองนครชัยศรี ซึ่งเป็นชุมชนเดิม ที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี ไปที่พระปฐมเจดีย์

ในปี พุทธศักราช 2447 เป็นเมืองนครปฐม และลดฐานะ เมืองนครชัยศรี เป็นอำเภอหนึ่ง ขึ้นกับเมืองนครปฐม นครปฐมอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 58 กิโลเมตร บนทางหลวงหมายเลข 4 ถนนเพชรเกษม การคมนาคม สะดวกสบายทั้งทางรถยนต์และรถไฟ มีพื้นที่ 2,168.3 ตาราง

กิโลเมตร แบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 6 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ พื้นที่ : 2,168.327 ตร.กม.
(พุทธศักราช 2551) ประชากร : 843,599 คน

หน่วยการปกครอง การปกครองแบ่งออกเป็น 7 อำเภอ 106 ตำบล 930 หมู่บ้าน 1 เทศบาลนคร 3 เทศบาลเมือง 15 เทศบาลตำบล 97 องค์การบริหารส่วนตำบล คือ อำเภอเมือง นครปฐม อำเภอกำแพงแสน อำเภอนครชัยศรี อำเภอดอนตูม อำเภอบางเลน อำเภอสสามพราน อำเภอพุทธมณฑล

3.1 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

3.1.1 พระปฐมเจดีย์

องค์พระปฐมเจดีย์ เป็นพระเจดีย์ใหญ่ รูประฆังคว่ำ ปากผายมหิมา โครงสร้างเป็นไม้ซุง รัศมีด้วยโชนเส้นมหิมาก่ออิฐ ถูปูน ประดับด้วยกระเบื้องปูทับ ประกอบด้วยวิหาร 4 ทิศ กำแพงแก้ว 2 ชั้น เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ของพระพุทธเจ้า เป็นที่เคารพสักการะบูชาของบรรดาพุทธศาสนิกชนทั่วโลก ทางวัดกำหนดให้มีงานเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ในวันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 12 ถึง วันแรม 5 ค่ำ เดือน 12 รวม 9 วัน 9 คืน เป็นประจำทุกปี (องค์ปฐมเจดีย์. 2553 : เว็บไซต์)

พระปฐมเจดีย์ หรือเดิมเรียกว่า พระธมเจดีย์ มีฐานะเป็นมหาธาตุหลวงของแผ่นดินสุวรรณภูมิ ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า พระธมเจดีย์องค์นี้ อาจเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้น เมื่อคราวที่พระสมณทูต ในพระเจ้าอโศกมหาราช เดินทางมาเผยแผ่ศาสนายังสุวรรณภูมิ องค์พระปฐมเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง นครปฐม เป็นปูชนียสถานที่สำคัญยิ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ปรางค์ปาฏิหาริย์เป็นที่ประจักษ์แก่สมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์ราชเจ้าหลายพระองค์ และเป็นจุดศูนย์รวมของสถาบันสำคัญทั้งสาม คือ สถาบันชาติ สถาบันพระพุทธศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ไว้เป็นหนึ่งเดียวกัน เป็นพระมหาเจดีย์เก่าแก่ที่รวมกันอยู่ถึง 3 องค์ คือ

1. องค์ที่ 1 เป็นเจดีย์ทรงบาตรคว่ำ สูง 18 วา 2 ศอก สร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ. 296 สมัยพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ มีอายุถึงปัจจุบันประมาณ 2,250 ปี เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

2. องค์ที่ 2 เป็นเจดีย์ทรงปรางค์ สูงเท่านกเขาเหริ สูง 42 วา 2 ศอก สร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ. 569 สันนิษฐานว่าสร้าง ใน สมัยพระพญาทัง พญาพาน โดยพญาพานสร้างเพื่อบูชาพระคุณของบิดา มีอายุถึงปัจจุบันประมาณ 1,977 ปี มีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุอยู่ภายใน เช่นเดียวกับองค์แรก

3. องค์ที่ 3 เป็นเจดีย์ทรงระฆังคว่ำ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระราชศรัทธาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างครอบเจดีย์ทรงปราสาทของเดิมไว้เมื่อปี พ.ศ. 2396 มีความสูง 60 วา 1 ศอก และบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้เป็นที่สักการบูชา ของเหล่าท้าวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ปัจจุบันมีอายุครบ 150 ปี

องค์พระปฐมเจดีย์ทั้ง 3 องค์ตั้งอยู่ในสถานที่เดียวกัน นับว่ามีความสำคัญ ทั้ง 3 องค์ ผู้สร้างพระปฐมเจดีย์ทั้ง 3 องค์ก็จะเกี่ยวเนื่องด้วยพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีพระราช ศรัทธานับถือรับเอาพระพุทธศาสนาไว้เป็นที่สักการบูชาอย่างยิ่ง พระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งเป็นสิ่งที่ เกี่ยวเนื่องด้วยพระสรีระของพระองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเสมือนองค์แทนพระพุทธเจ้า พระมหากษัตริย์พระองค์ใดทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทรงมีพระบรมสารีริกธาตุไว้ สักการบูชาก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเจดีย์ใหญ่ๆ ขึ้นไว้เป็นหลักชัยแห่ง พระพุทธศาสนา แล้วนำพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานไว้ให้เหล่าท้าวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ได้สักการบูชา

องค์พระปฐมเจดีย์ทั้ง 3 องค์ มีความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับองค์พระมหากษัตริย์ มาโดยตลอด เฉพาะองค์พระปฐมเจดีย์องค์ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน สร้างขึ้นเมื่อปี พุทธศักราช 2396 ในสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 นับถึงปัจจุบันครบ 150 ปี คณะกรรมการวัดพระปฐมเจดีย์จึงมีมติเห็นพ้องร่วมกันว่าสมควรจัดให้มี

การฉลองสมโภช เพื่อเป็นการถวายพระราชกุศลแด่องค์พระมหากษัตริย์ที่ทรง ทำนุบำรุงพุทธศาสนาทุกพระองค์และเพื่อเป็นการประกาศแผ่กุศลให้พุทธศาสนิกชนได้ร่วมกัน สักการบูชา และนอกจากนี้ก็ยังมิ พระราชวังสนามจันทร์ อุทยานแมลงเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สวนสัตว์เปิดตัวเงินตัวทอง พุทธมณฑล แหล่งศูนย์ธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน ตลาดน้ำดอนหวาย พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้ง สวนสามพราน ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน วัดไร่จิง วัดพระประโทน วัดคอนยาหอม

ภาพประกอบ 11 แผนที่ตัวเมืองนครปฐมนครปฐม

3.2 ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน

ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน ก่อตั้งโดยคุณพิชัย ชัยมงคลตระกูล เปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2528 เป็นแหล่งความรู้ แหล่งเพาะพันธุ์พืช และสัตว์ โดยเฉพาะจระเข้ซึ่งใกล้สูญพันธุ์จากแหล่งน้ำธรรมชาติ และเป็นแหล่งอนุรักษ์ช้าง โดยมีการนำช้างตงงานจากสุรินทร์มาฝึกหัดเพื่อแสดงให้นักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวชม ทำให้ช้างจำนวนหนึ่งได้อยู่เป็นหลักแหล่ง ไม่ต้องออกกร่อนเร่หากินตามท้องถนน

ภาพประกอบ 12 ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน จังหวัดนครปฐม

ฟาร์มจระเข้สามพราน ตั้งอยู่ ณ เลขที่ 117 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าข้าม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม จัดตั้งขึ้นมาประมาณกว่า 25 ปี แล้ว จากการเริ่มแรกมีวัตถุประสงค์เพื่อเลี้ยง และ เพาะขยายพันธุ์จระเข้ เมื่อจระเข้มีจำนวนมากขึ้นจึงเปิดให้นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปเข้าชม ต่อมาผู้สนใจมากขึ้นทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จึงจัดทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยว และมีการ เพาะเลี้ยงสัตว์ป่าชนิดต่างๆ รวมทั้งมีการแสดงของช้าง เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว และเพิ่มการให้บริการในด้านต่างๆ ขึ้นด้วยปัจจุบัน นี้ เจ้าของกิจการและผู้ดำเนินงานฟาร์มจระเข้ สามพราน คือ คุณพิชัย ชัยมงคลตระกูล มีอาณาเขตเนื้อที่ประมาณ 130 ไร่ มีจระเข้อยู่ประมาณ 8,000 ตัวเปิดให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติเข้าชมตั้งแต่เวลา 08.30-17.00 น. อัตรา ค่าเข้าชม สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย ผู้ใหญ่ 70 บาท เด็ก 30 บาท นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ผู้ใหญ่ 380 บาท เด็ก 250 บาท ภายจะมีการแสดงการจับจระเข้ด้วยมือเปล่า เริ่มเวลา 12.45 น. 14.20 น. ทุกวันจันทร์-เสาร์ วันอาทิตย์เพิ่มรอบ 10.30 น. 12.05 น. การแสดงมายากล เริ่มเวลา 13.15 น. 15.00 วันจันทร์-เสาร์ วันอาทิตย์เพิ่มรอบ 11.00 น. การแสดงช้างประกอบเสียง เริ่มเวลา 13.45 น. 15.30 น. วันจันทร์-เสาร์ วันอาทิตย์เพิ่มรอบ 11.30 น.

การเดินทาง สามารถใช้เส้นทางได้ 2 เส้นทาง ได้แก่ รถยนต์ ใช้เส้นทางสายถนน เพชรเกษม ประมาณกิโลเมตรที่ 30 ก็จะพบป้ายของลานแสดงช้าง และฟาร์มจระเข้สามพรานอยู่ ทางซ้ายมือ รถประจำทาง มีรถประจำทางสาย 123 (รถธรรมดา) ออกจากท่าช้าง มาลงที่หน้าลาน แสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพรานหรือนั่งรถโดยสารจากสถานีขนส่งสายใต้ เส้นสายเก่าถนนเพชร เกษม (กรุงเทพฯ -อ้อมใหญ่-สามพราน-นครปฐม) ใช้บริการรถโดยสารประจำทางปรับอากาศชั้น 2

สายกรุงเทพฯ - นครปฐม กรุงเทพฯ -ราชบุรี กรุงเทพฯ -บางลี่ หรือรถโดยสารธรรมดาสาย
กรุงเทพฯ - นครปฐม กรุงเทพฯ -ราชบุรี กรุงเทพฯ -สุพรรณบุรี

ฟาร์มจะเข้สามพรานนับว่ามีความสำคัญ เพราะเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ชาวไทย
และชาวต่างประเทศนิยมมาท่องเที่ยว เพราะนอกจาก จะได้เห็นบรรยากาศที่สวยงาม น่านั่งรมย์
แล้วยังได้ชมการแสดงที่น่าตื่นตาตื่นใจของสัตว์ประเภทต่างๆ หลายอย่าง เช่น จะเข้ ช้าง รวมถึง
การแสดงมายากลและการทำขลุ่ยหัดดีด้วย นอกจากนี้ยังได้รับความรู้ทางด้านชีววิทยา
และธรรมชาติวิทยาอีกมากมาย

4. จังหวัดนนทบุรี

สภาพทั่วไปของจังหวัดนนทบุรีเป็นที่ราบลุ่มมีความอุดมสมบูรณ์ จึงมีผู้คนมาตั้งถิ่น
ฐานเป็นชุมชนหนาแน่นตามริมแม่น้ำเจ้าพระยามาตั้งแต่อดีต เช่น บ้านวัดชลอ บ้านวัดเขมา
บ้านบางม่วง บ้านตลาดขวัญ บ้านบางขุน เป็นต้น

4.1 นนทบุรีสมัยอยุธยา

ดนา ศิริ पुल (2543 : 27 30) ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า หลักฐานการตั้งถิ่นฐาน
ที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดนนทบุรีปรากฏที่วัดปราสาทหลวง ตั้งอยู่ในตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่
เป็นวัดที่มีพระประธานลักษณะย่อมุมไม้ยี่สิบขนาดใหญ่ สันนิษฐานว่าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1
(พระเจ้าอู่ทอง) โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักแก่ชุมชนชาวเมืองอู่ทองที่อพยพหนีโรคระบาด
มาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณนี้ก่อนจะมีการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ชุมชนแห่งนี้ได้ขยายตัว
และกระจัดกระจายออกไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ในบริเวณนี้ โดยมีชุมชนสำคัญอีกแห่งหนึ่งคือ
บ้านตลาดขวัญ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ท้องที่จังหวัดนนทบุรีทั้งหมดในสมัยนี้ยังคงเป็น
ส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา

จนกระทั่งปี พุทธศักราช 2091 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลอง
ลัดแม่น้ำเจ้าพระยา จากเหนือวัดชลอไปทะลุใกล้วัดมูลเหล็ก (ปัจจุบันคือวัดสุวรรณคีรี เขตบางกอก
น้อย) เพื่อใช้เป็นเส้นทางลัดในการเดินทางและเพื่อเพิ่มปริมาณแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรในพื้นที่

ในปีเดียวกันนั้น พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ กษัตริย์พม่าได้ยกกองทัพเข้าตีกรุงศรีอยุธยา
ผลจากสงครามทำให้สมเด็จพระสุริโยทัยสิ้นพระชนม์บนคอช้าง เมื่อพม่ายกทัพกลับไป
และกรุงศรีอยุธยาได้จัดการพระศพสมเด็จพระสุริโยทัยเรียบร้อยแล้ว สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
จึงทรงปรับปรุงกิจการทหารให้มั่นคงกว่าเดิม พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองใหม่ขึ้นอีกหลายเมือง
รวมทั้งให้ยกฐานะหมู่บ้านตลาดขวัญขึ้นเป็น เมืองนนทบุรี ในปี พุทธศักราช 2092 เนื่องจาก
มีราษฎรจำนวนมากหนีภัยสงครามครั้งนั้นไปอยู่ตามป่าเขาและไม่ยอมกลับพระนคร หากตั้งเมือง
ใหม่ขึ้นจะเป็นประโยชน์ต่อการเกณฑ์ไพร่พลเมื่อเกิดสงคราม นอกจากนี้ยังสามารถเป็นเมืองท่า

และเมืองหน้าด่านของกรุงศรีอยุธยาได้อีกด้วย ที่ตั้งของเมืองนนทบุรีในครั้งแรกนี้ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีวัดหัวเมืองเป็นเขตเหนือ (ปัจจุบันคือโรงพยาบาลพระนั่งเกล้า) และมีวัดท้ายเมืองเป็นเขตใต้

ต่อมาในปี พุทธศักราช 2179 รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองลัดตัดส่วนโค้งของแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ได้วัดท้ายเมืองไปทะลุออกหน้าวัดเขมา (เดิมแม่น้ำเจ้าพระยาไหลวกเข้าไปทางบางกรวยและบางใหญ่) ซึ่งทำให้กระแสน้ำเปลี่ยนทางเดินไหลเข้าคลองที่ขุดใหม่ กลายเป็นแนวแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าศาลากลางจังหวัดหลังเก่าในปัจจุบัน ส่วนแม่น้ำเดิมก็ตื้นเขินลงเป็นคลองอ้อม คลองบางกอกน้อย และคลองบางกรวยตามที่ปรากฏในปัจจุบัน

ในปี พุทธศักราช 2208 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีพระราชดำริว่า แนวแม่น้ำเจ้าพระยาที่สั้นลงจะทำให้ข้าศึกเข้าสู่กรุงศรีอยุธยาได้ง่ายขึ้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองนนทบุรีจากบ้านตลาดขวัญไปตั้งบริเวณปากคลองอ้อม บ้านบางศรีเมือง (ที่ตั้งเมืองอยู่บริเวณนี้จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) และให้สร้างกำแพงเมืองรวมทั้งป้อมปราการขึ้น 2 ป้อม คือ “ป้อมแก้ว” ตั้งอยู่ที่บ้านตลาดแก้ว (สันนิษฐานว่าอยู่ที่วัดปากน้ำในปัจจุบัน) และ “ป้อมทับทิม” ตั้งอยู่บริเวณวัดเฉลิมพระเกียรติในปัจจุบัน (ปัจจุบันกำแพงและป้อมถูกรื้อไปหมดแล้ว) ในช่วงนี้สภาพเศรษฐกิจของเมืองนนทบุรีมีความมั่นคงมาก ทั้งการค้าขายและการทำสวนผลไม้

ต่อมาเมื่อปี พุทธศักราช 2264 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองลัดเกร็ดขึ้นตัดความโค้งของแม่น้ำเจ้าพระยาช่วงที่ไหลวกอ้อมไปทางบางบัวทอง ต่อมากระแสน้ำเปลี่ยนทิศทางการไหล ชายฝั่งทั้งสองข้างของคลองลัดเกร็ดถูกกัดเซาะให้ห่างออกจากกันมากขึ้น พื้นที่ตรงกลางที่มีน้ำล้อมรอบจึงกลายเป็นเกาะ เรียกว่า “เกาะเกร็ด”

ปี พุทธศักราช 2307 ก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าเล็กน้อย พระเจ้ามังระ กษัตริย์พม่า โปรดเกล้าฯ ให้มังมหานรธาเป็นแม่ทัพเข้าตีเข้ากรุงศรีอยุธยาจากทางทิศใต้ ตีหัวเมืองรายทางเรื่อยมาจนถึงเมืองธนบุรีและเมืองนนทบุรี ก็เข้ายึดเมืองทั้งสองได้เช่นกัน พม่าแบ่งกำลังบางส่วนขึ้นมาตั้งค่ายอยู่บริเวณวัดเขมา ขณะนั้นมีเรือกำปั่นอังกฤษซึ่งมาค้าขายอยู่ที่เมืองธนบุรีได้อาสาช่วยรบโดยยิงปืนเข้าใส่ค่ายพม่าในเวลากลางคืน แต่ในที่สุดก็สู้กองทัพพม่าไม่ได้ จึงล่องเรือหนีไป

จากนั้นกองทัพพม่าจึงบุกขึ้นไปทางทิศเหนือ เข้าล้อมกรุงศรีอยุธยาไว้ตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2309 และเข้ายึดได้ในปี พุทธศักราช 2310 ตลอดการสู้รบได้ส่งผลให้บ้านเมืองวัดวาอารามต่างๆ ถูกทำลายและทิ้งร้าง ชาวเมืองนนทบุรีต้องอพยพจากถิ่นที่อยู่เดิมข้ามแม่น้ำไปหลบซ่อนในสวนบางกรวยและบางใหญ่เพื่อหนีภัยสงคราม

4.2 สมัยรัตนโกสินทร์

เมื่อบ้านเมืองได้รับการฟื้นฟูกลับสู่สภาพปกติในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวเมืองจึงค่อย ๆ ย้ายกลับสู่ถิ่นฐานเดิม พร้อมทั้งมีผู้คนจากถิ่นอื่นเข้ามาในพื้นที่ด้วย ได้แก่ ชาวมอญที่อพยพเข้ามาในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งถิ่นฐานที่ปากเกร็ด และอีกครั้งหนึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองนนทบุรี เมืองปทุมธานี และเมืองนครเขื่อนขันธ์ นอกจากนี้ยังมีชาวไทยมุสลิมเมืองปัตตานีที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และชาวไทยมุสลิมเมืองไทรบุรีที่เข้ามาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งสองพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ชาวไทยมุสลิมเหล่านี้ตั้งถิ่นฐานที่บ้านท่าอิฐ (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอปากเกร็ด) และบ้านบางบัวทอง

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนสร้อยชื่อเมืองจากเดิมคือ เมืองนนทบุรีศรีมหาสมุทร เป็น เมืองนนทบุรีศรีมหาอุทยาน และต่อมาเปลี่ยนเป็น เมืองนนทบุรีศรีเกษรารามในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ เมืองนนทบุรีมีฐานะเป็นหัวเมืองชายทะเล สังกัดกรมท่า

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงปฏิรูปการปกครองหัวเมืองต่างๆ เป็นการปกครองส่วนภูมิภาค เมืองนนทบุรี จึงจัดอยู่ในมณฑลกรุงเทพฯ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทอง และอำเภอปากเกร็ด ส่วนศาลากลางเมืองนนทบุรีนั้นโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายจากปากคลองอ้อมบ้านบางศรีเมือง มาตั้งอยู่ที่ปากคลองบางชื่อไกลวัดท้ายเมือง จนกระทั่งปี พุทธศักราช 2459 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่าเมืองเป็น “จังหวัด” เมืองนนทบุรีจึงเปลี่ยนชื่อเรียกเป็น จังหวัดนนทบุรี

นอกจากนี้ ในปี พุทธศักราช 2471 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายศาลากลางจังหวัดนนทบุรีมาตั้งที่โรงเรียนราชวิทยาลัย[18] ศาลากลางจังหวัดแห่งนี้ตั้งอยู่ห่างจากที่ทำการเมืองและศาลากลางจังหวัดนนทบุรีในอดีตลงมาทางทิศใต้ ปัจจุบันก็คือศาลากลางจังหวัดหลังเก่าบริเวณท่าน้ำนนทบุรีนั่นเอง

4.3 สมัยปัจจุบัน

ในปี พุทธศักราช 2474 ทางราชการได้ตัดถนนประชาราษฎร์ ขึ้นเป็นเส้นทางเชื่อมการคมนาคมระหว่างจังหวัดนนทบุรีกับจังหวัดพระนครสายแรก และต่อมาจึงตัดถนนพินุลสงครามเลียบบแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นเป็นสายที่สอง ในท้องที่ตำบลสวนใหญ่

เมื่อปี พุทธศักราช 2486 เกิดสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทางราชการจึงยุบจังหวัดนนทบุรีลงเพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณ โดยโอนอำเภอเมืองนนทบุรี และอำเภอปากเกร็ดไปขึ้นกับจังหวัดพระนคร และโอนอำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ และอำเภอบางบัวทองไปขึ้นกับจังหวัดธนบุรี จนกระทั่งนนทบุรีได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดอีกครั้ง ในปี พุทธศักราช 2489 อำเภอต่างๆ จึงกลับมาอยู่ในเขตการปกครองของทางจังหวัดตามเดิม

ปี พุทธศักราช 2499 กระทรวงมหาดไทยได้ยกกิ่งอำเภอไทรน้อยซึ่งแยกพื้นที่ปกครองจากอำเภอบางบัวทองมาตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2491 ให้มีฐานะเป็นอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรีจึงมีเขตการปกครองรวม 6 อำเภอจนถึงปัจจุบัน

ปี พุทธศักราช 2535 กระทรวงมหาดไทยย้ายศาลากลางจังหวัดนนทบุรี และหน่วยงานราชการอื่น ๆ ไปตั้งอยู่ที่ศูนย์ราชการจังหวัดนนทบุรี ถนนรัตนาธิเบศร์ ตำบลบางกระสอ และใช้เป็นที่ทำการมาจนถึงทุกวันนี้

ภูมิศาสตร์ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

จังหวัดนนทบุรีตั้งอยู่ในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือก่อนทางเหนือ 20 กิโลเมตร มีพื้นที่ปกครองทั้งหมด 622.303 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 388,939.375 ไร่ โดยมีพิกัดภูมิศาสตร์อยู่ละติจูดที่ 13 องศา 47 ลิปดาเหนือ ถึงละติจูดที่ 14 องศา 04 ลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ 100 องศา 15 ลิปดาตะวันออก ถึงลองจิจูดที่ 100 องศา 34 ลิปดาตะวันออก และมีอาณาเขตจรดอำเภอและจังหวัดข้างเคียงเรียงตามเข็มนาฬิกา ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอลาดหลุมแก้ว และอำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตดอนเมือง เขตหลักสี่ เขตจตุจักร และเขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร (ฝั่งพระนคร)

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตบางพลัด เขตตลิ่งชัน และเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร (ฝั่งธนบุรี)

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอพุทธมณฑลและอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดนนทบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแม่น้ำไหลผ่าน จึงแบ่งออกเป็น 2 ฝั่ง คือ ฝั่งตะวันตก มีพื้นที่ 3 ใน 4 ของจังหวัด พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มมีน้ำท่วมถึง มีคูคลองขนาดต่าง ๆ เชื่อมโยงกันหลายสายเหมือนใยแมงมุม มีการทำเรือกสวนไร่นา และฝั่งตะวันออกมีพื้นที่ 1 ใน 3 ของจังหวัด ได้แก่พื้นที่ในเขตเทศบาลนครนนทบุรีและเทศบาลนครปากเกร็ด เป็นเขตเมืองมีประชากรอยู่อย่างหนาแน่น อาจถือได้ว่าส่วนนี้เป็นส่วนหนึ่งของเมืองหลวง เพราะเขตแดน

ระหว่างนนทบุรีกับกรุงเทพมหานครนั้นแทบจะไม่เป็นที่รู้จัก พื้นที่ : 622.303 ตร.กม. ประชากร : 1,052,592 คน (พุทธศักราช 2551)

ภาพประกอบ 13 แผนที่ตัวเมืองจังหวัดนนทบุรี

4.4 แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

วัดกลางเกร็ด : วัดกลางเกร็ดตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำลัดเกร็ด มีพระประธานปางมารวิชัย หน้าตัก 3 ศอกคืบ และพระพุทธรูปไสยาสน์ ยาว 99 วา สร้างมานานกว่า 100 ปี วัดนี้ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา สันนิษฐานว่าวัดนี้น่าจะสร้างขึ้นมาตั้งแต่ครั้งที่พระเจ้าอยู่หัวท้ายสระทรงโปรดฯ ให้ขุดคลองลัดนี้ในสมัยอยุธยา ปัจจุบันคลองลัดนี้ได้ขยายใหญ่ขึ้นจนกลายเป็นแม่น้ำ วัดจึงตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาสายใหม่ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถหลังเก่าที่กำลังบูรณะแสดงให้เห็นถึงความเก่าแก่ของวัดได้เป็นอย่างดี ส่วนหอไตรกลางน้ำสภาพสมบูรณ์ยังคงงามแบบเรียบง่ายด้วยฝีมือช่างท้องถิ่น พระพุทธรูปสำคัญของวัดซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน คือ พระพุทธรูปไสยาสน์ หรือ หลวงพ่อพระนอน ชาวบ้านมักจะมาบนบานขอพรให้การงานสำเร็จดังประสงค์ ท่านเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันเล่าให้ฟังว่า เดิมที่วัดมีพระพุทธรูปไสยาสน์องค์ใหญ่ประดิษฐานอยู่กลางแจ้ง เป็นพระพุทธรูปเก่าไม่ปรากฏว่าสร้างในสมัยใด ต่อมาชำรุดทรุดโทรมมากจึงได้มีการบูรณะขึ้นใหม่ทั้งองค์ โดยรูปแบบจากพระพุทธรูปไสยาสน์ที่มีชื่อเสียงของวัดอื่น

พระพุทธไสยาสน์องค์ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในวิหาร ประทับนอนสีหไสยาสน์ พระพาทาและพระกรพับขึ้นตั้งรับพระเศียรอยู่หน้าพระเขนย พระหัตถ์ขวารองรับพระเศียรอยู่บนพระเขนย กลวงฝ่าพระบาทมีรูปจักร ซึ่งหมายถึงจักรที่หมุนไปโดยรอบทั่วพื้นพิภพ อันเป็นสัญลักษณ์ของจักรพรรดิราชตามตำรามหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ คือฝ่าพระบาทเป็นจักรลักษณะ ซึ่งช่างตีความเป็นรูปจักรกลางฝ่าพระบาท ในทางศาสนาพระพุทธเจ้าก็ทรงเทียบเท่ากับจักรพรรดิราช

ตำหนักประดอม - นนทบุรี : เป็นตำหนักหนึ่งในวังเพชรบูรณ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย พระราชโอรสองค์ที่ 72 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ผู้ทรงก่อตั้งโรงเรียนเพาะช่าง ตำหนักนี้สร้างขึ้นเมื่อ พุทธศักราช 2462 เดิมอยู่ที่สี่แยกราชประสงค์ ที่ตั้งของเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่าในปัจจุบัน แต่ได้รื้อถอนออกมาเพื่อชะลอมาไว้ที่นนทบุรีเมื่อ พุทธศักราช 2527 เป็นตำหนักหลังแรกที่สร้างในวังเพชรบูรณ์หลังจากที่สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชฯ เสด็จจากประเทศอังกฤษกลับมาประเทศไทย แล้วทรงตั้งชื่อตำหนักตามเพลงไทยว่า ?โหมโรงปฐมดุสิต? ต่อมาพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุทธสิริโสภา พระธิดาในสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชฯ ได้ขอพระราชทานรื้อถอนตำหนักบางส่วนเพื่อชะลอมาไว้ที่ซอยอักษิ บนเนื้อที่ 2 ไร่ แลวงามวงศ์วาน แล้วเสร็จเมื่อปี พุทธศักราช 2527 ในการรื้อนั้นต้องใส่หมายเลขลงไปบนไม้ทุกแผ่นเพื่อความแม่นยำในการนำไปประกอบชิ้นใหม่ ไม้ทุกชิ้นจึงเป็นของเดิมทั้งสิ้นตำหนักประดอมนี้สร้างด้วยไม้สักทองทาสีเทาอ่อนประดับด้วยกระจกสีฟ้าหลังคาใช้กระเบื้องว่าว เป็นอาคารใต้ถุนสูง เป็นแบบพักอาศัยในยุคที่กำลังได้รับอิทธิพลจากตะวันตกในยุคแรกๆ แต่ยังมีหน้าต่างแบบไทย มีการวางห้องต่าง ๆ ให้ติดต่อกันภายใต้หลังคาชั้น เพดานสูง มีบานเกล็ดหรือบานกระทุ้งตามหน้าต่างเพื่อระบายความร้อน มีเนื้อที่ใช้สอยอยู่ที่ชั้นสอง ประกอบด้วยห้องนอน ห้องรับแขกและห้องน้ำ ยังมีห้องใต้หลังคาชั้นสามซึ่งใช้เป็นที่เก็บของ นอกจากนี้ระหว่างตำหนักใหญ่กับเรือนน้ำหลังเล็กมีซุ้มแปลนเหลี่ยมคั่นกลางและสระบัวขนาดใหญ่อยู่ด้านหน้า ถัดไปเป็นตำหนักใหม่ใต้ถุนสูงที่ไม่ได้สร้างตามแบบเดิมร้อยเปอร์เซ็นต์ จุดเด่นของตำหนักใหม่คือ ห้องโถงปิดลายทอง ตำหนักนี้ยังใช้เป็นที่วางฮาร์พ (พิณฝรั่ง) ขึ้นประวัติศาสตร์ที่สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชฯ ทรงนำมาจากอังกฤษอายุกว่าร้อยปี ปัจจุบันยังไม่ได้เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวถาวร ในปีหนึ่งจะเปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าชมในช่วงเดือนธันวาคมเท่านั้น ซึ่งเป็นช่วงฤดูหนาวที่ทางผู้จัดเห็นว่าสภาพอากาศเหมาะสมอย่างยิ่งแก่การจับชา ชมตำหนัก ฟังดนตรี บรรเลง หรือติดต่อขอเข้าชมเป็นหมู่คณะ

วัดปรมัยยิกาวาส : วัดปรมัยยิกาวาส ราชวรวิหาร เป็นพระอารามหลวง ชั้นโท ชนิด ราชวรวิหาร สร้างแบบรามัญ เดิมวัดนี้เป็นวัดเก่า ชื่อวัดปากอ่าว คนมอญเรียกว่า “เพ็ชระมุ่สะเต็ง” สร้างโดยชาวรามัญที่อพยพมาในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อปี พุทธศักราช 2317 ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โปรดให้ปฏิสังขรณ์วัด

ใหม่ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล สนองพระคุณสมเด็จพระเจ้าบรมอัยยิกาเชอกรมพระยาสุภารัตน์ราช
 ประยูรผู้ทรงอภิบาลพระองค์มาแต่ทรงพระเยาว์ และได้ พระราชทานนามวัดว่า “วัดปรมัยยิกาวาส”
 ซึ่งมีความหมายว่า “วัดของพระบรมอัยยิกา” วัดปรมัยยิกาวาสเป็นวัดเดียวที่ยังเก็บรักษา
 พระไตรปิฎกภาษามอญไว้ ถือเป็นวัดศูนย์กลางของชุมชนชาวมอญ และมีโบราณวัตถุสมัยอยุธยา
 ตอนปลาย สิ่งสำคัญภายในวัดมี พระอุโบสถที่มีภาพจิตรกรรมฝาผนังแบบไทยประยุกต์ บานประตู
 หน้าต่างประดับ ลายปูนปั้นเขียนด้วยสี กำแพงแก้วรอบพระอุโบสถมีลวดลายที่สวยงาม เป็นกำแพง
 เหล็กอย่างดีทำมาจากยุโรปอีกทั้งด้านหลัง พระอุโบสถมีพระเจดีย์รูปทรงแบบมอญซึ่ง
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
 ที่พระมหาธาตุเจดีย์นี้ เมื่อปี พุทธศักราช 2427 และใกล้กันนั้นมีพระวิหารซึ่งเป็นที่ประดิษฐาน
 พระพุทธไสยาสน์ขนาดใหญ่เป็นที่สามในอำเภอปากเกร็ด ส่วนด้านหน้าพระวิหารเป็นที่ประดิษฐาน
 พระพุทธรูปหินอ่อน ซึ่งพระปฏิมากรชานชีวะสุน ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว และมี “พระนันทมุนินท์” พระพุทธรูปประจำจังหวัดนนทบุรีประดิษฐานอยู่ในตู้กระจก
 ได้พาลไธ ด้านหลังพระวิหารแห่งนี้ด้วย วัดมอญเก่าแก่แห่งนี้ มีไม้ใหญ่ให้ร่มเงามากมาย ทั้งยังมี
 ม้านั่งสำหรับชมทัศนียภาพ อันสวยงามริมเกาะอีกด้วย นับได้ว่า เป็นวัดที่เชิดหน้าชูตาของ
 ชาวเกาะเกร็ดเป็นอย่างมากทีเดียว

วัดไผ่ล้อม : วัดไผ่ล้อมเป็นวัดโบราณที่สร้างมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย
 อาจจะเป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดวัดหนึ่งบนเกาะเกร็ด แต่ได้กลายเป็นวัดร้างไปตั้งแต่ พุทธศักราช 2308
 เพราะพม่าเข้าตีและยึดเมืองนนทบุรี จากนั้นเข้าตีกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พุทธศักราช 2310 จึงไม่มี
 พระสงฆ์ และชาวบ้านดูแลวัด ต่อมาในปี พุทธศักราช 2317 ได้มีคนมอญเข้ามาบูรณปฏิสังขรณ์วัด
 ใหม่ วัดไผ่ล้อมจึงมีพระสงฆ์อยู่ประจำวัดสืบต่อมา แต่สภาพของวัดค่อนข้างทรุดโทรม เนื่องจาก
 ถูกทิ้งร้างมานานและมีชาวบ้านไม่มียาก ต่อมาอำแดงแดนได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์อุโบสถ
 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พุทธศักราช 2446 ที่ตั้งของวัดไผ่ล้อม
 อยู่ระหว่างวัดมอญสองวัด คือ วัดปรมัยยิกาวาสวิหาร กับ วัดเสาธงทอง คนมอญจึงเรียก
 วัดไผ่ล้อมเป็นภาษามอญว่า “เกียะโต้” แปลว่าวัดกลาง การตั้งอยู่ระหว่างวัดดังกล่าว ประกอบกับ
 มีชุมชนใกล้เคียงน้อย วัดไผ่ล้อมจึงขาดผู้บูรณะวัดจนเกือบจะเป็นวัดร้าง พุทธศักราช 2527
 พระปลัดวันชัย วายาโม ศิษย์พระราชอุตมมงคล หรือหลวงพ่อดุตตมะ วัดวังวิเวการาม อำเภอ
 สังขละ จังหวัดกาญจนบุรี ได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม ได้ร่วมกับชาวบ้านพัฒนาวัดไผ่ล้อม
 จนมีสภาพดี ประกอบกับเกาะเกร็ดได้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมมอญที่สำคัญ วัดไผ่ล้อม
 จึงมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมมากขึ้น วัดไผ่ล้อม เดิมเป็นวัดที่สังกัดคณะสงฆ์รามัญนิกาย ปัจจุบัน
 สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สิ่งสำคัญภายในวัด พระอุโบสถ เป็นอาคารทรงโรง หลงช่วงกาล 2 ชั้น

ก่ออิฐถือปูนขนาด 5 ห้อง กว้าง 7 เมตร ยาว 20 เมตร มีลักษณะรูปทรง และสัดส่วนงดงามมาก อุโบสถหันหน้าไปทางทิศเหนือ ทางแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นคตินิยมในการสร้างพระอุโบสถ รุ่งโบราณ โดยถือแม่น้ำ ไม่ได้ถือทิศตะวันออก หน้าบันเป็นไม้จำหลักลายดอกพุดตานใบเทศ ปิดทองประดับกระจก คันทวยไม้จำหลักปิดทองประดับกระจก ที่มีความอ่อนช้อย งดงาม ช่องฟ้า ใบระกา หางหงส์ เป็นไม้ปิดทองประดับกระจก ซึ่งเป็นการบูรณะในสมัยรัชกาลที่ 3 ? รัชกาลที่ 4 ด้านหน้าและด้านหลังมีมุขคลุมชานชาลาทั้งสองด้าน แม้จะมีการบูรณะ และปรับปรุงซ่อมแซมใหม่ แต่ก็ยังคงเห็นความงดงามของพระอุโบสถอยู่ พระเจดีย์คู่หน้าอุโบสถ เป็นเจดีย์แบบมอญ 2 องค์ องค์ระฆัง เป็นรูปทรงกลมคล้ายบาตรคว่ำ มีลายปูนปั้นปิดลายใบเทศประดับรอบองค์ระฆังอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม มีปลียอดแบบเจดีย์มอญทั่วไป บูรณะในสมัยรัชกาลที่ 3 พระธาตุรามัญเจดีย์ ด้านหลังอุโบสถ เดิมมีขนาดใหญ่ แต่ชำรุด ทาวัดได้สร้างเจดีย์องค์ใหม่ครอบองค์เดิม เมื่อ พุทธศักราช 2530 เป็นเจดีย์มอญที่มีความงดงาม องค์พระเจดีย์ประดิษฐานอยู่บนฐานใหญ่ รอบฐานในทิศทั้งแปด มีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปประจำวัดแบบมอญ ทั้ง 8 ทิศ กำแพงแก้วล้อมรอบ พระธาตุรามัญเจดีย์ ทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกมีซุ้มประตูแบบมอญทั้งสองด้าน ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทยสองชั้น แต่หน้าบันศาลาการเปรียญปั้นเป็นรูปมนุษย์สี่หะ ซึ่งเป็นคติความเชื่อของคนมอญ วัดมอญนิยมทำรูปมนุษย์สี่หะ เพื่อเป็นผู้ดูแลปกป้องรักษาวัด มนุษย์สี่หะมียันต์อักขระมอญ บันไดขึ้นศาลาด้านหน้า ทำหลังคาลดชั้นตลอดตั้งต่ำเชิงบันไดขึ้นไปตามแบบวัดมอญ

วัดเสาชิงหิน : เดิมชื่อวัดสัก ในสมัยอยุธยาตอนปลาย พุทธศักราช 2310 สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงรวบรวมไพร่พล มาตั้งทัพบริเวณวัด และได้ปักธงไว้กับกองหิน เพื่อให้ทหารมองเห็นได้แต่ไกล และโปรดให้สร้างพระพุทธรูปเนื้อชินเงิน 3 องค์ คือ ประธาน 1 องค์ พระสาวก 2 องค์ ต่อมาเมื่อสิ้นยุคสงครามได้กลับมาบูรณะวัดอีกครั้งหนึ่ง และเปลี่ยนชื่อเป็น วัดเสาชิงหิน มาจนตราบทุกวันนี้ สิ่งสำคัญภายในวัด ได้แก่ หลวงพ่อโต พระประธานอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพนับถือมาก ชาวบ้านเล่าว่าครั้งหนึ่งน้ำเต็มจนถึงจังหวัดนนทบุรี แต่หน้าวัดเสาชิงหินเป็นน้ำจืด ชาวบ้านโง่เขลาพากันไปทั่วและพากันตักไปดื่มกินโดยทั่วไป ในขณะที่นั้น นอกจากความศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าว หลวงพ่อโตยังได้รับความเคารพบูชาจากชาวบ้านมาบานอยู่เสมอและมักจะประสบความสำเร็จ จึงพากันสักการะเป็นประจำ วัดแก้วฟ้า : สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พุทธศักราช 2095 สมัยรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ชื่อ ? วัดแก้วฟ้า? น่าจะเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในยุคกรุงศรีอยุธยาตอนต้น คือ สมเด็จพระไชยราชาธิราช เสด็จสวรรคตโดยกะทันหัน พระราชโอรสองค์ใหญ่ คือ พระแก้วฟ้าพระชนม์มได้

13 พรรษา ได้รับการสถาปนาให้ขึ้นครองราชย์แทนได้ 1 ปี 2 เดือน ถูกขุนวรวงศาธิราชประหารชีวิตแล้วขึ้นครองราชย์แทน ต่อมาขุนวรวงศาธิราชถูก ขุนพิเรนทรเทพจับฆ่าเอาศพเสียบประจานแล้วสถาปนาพระเทียรราชาซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ของพระไชยราชาขึ้นครองราชย์แทนเป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โบราณสถานสำคัญภายในวัดแก้วฟ้า ได้แก่ พระประธาน เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่สมัยอยุธยาตอนปลาย ปางมารวิชัย เรียกว่า หลวงพ่อใหญ่ มี อุโบสถหลังเก่า สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นประมาณปี พุทธศักราช 2114 เป็นอาคารเครื่องก่อแบบผนังรับน้ำหนักขนาด 5 ห้องฐานแอ่นโค้งทรงเรือสำเภาด้านหน้ามีพาไล ฝาผนังหุ้มกลอง ก่ออิฐจรดตอกไม้ มีประตูด้านหน้า 2 บาน ด้านหลังเป็นผนังทึบ มีช่องเล็กๆ หลังพระประธาน 1 ช่อง ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป 11 องค์ และพระอัครสาวก 2 องค์ รอบอุโบสถมีใบเสมาหินทรายแดง ลวดลายจำหลักตั้งอยู่บนฐานชาสิงห์ มีซุ้มทรงกุ่มข้างทวิมุขกำแพงแก้วลักษณะบัวหลังเจียด บริเวณทางเข้ากำแพงเป็นหัวเสาเม็ดทรงมันท์อยู่ทางทิศเหนือและทิศใต้ด้านละ 1 ช่อง มุมกำแพงแก้วด้านละ 4 มุม มีเจดีย์ย่อมุมไม้สิบ

เกาะเกร็ด : เกาะเกร็ดเกิดขึ้นจากการขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงส่วนที่เป็นแหลม ต่อมากระแสน้ำเปลี่ยนทิศทางแรงขึ้นเซาะตลิ่งทำให้คลองขยาย แผ่นดินตรงแหลมจึงกลายเป็นเกาะ ชื่อเดิมเรียกว่า เกาะศาลากุน ลักษณะเด่น การคมนาคมบนเกาะจะใช้รถจักรยานและรถจักรยานยนต์ สถานที่ที่น่าสนใจบนเกาะ ได้แก่ วัดปรมัยยิกาวาส (วัดปากอ่าว) วัดเสาธงทอง วัดไผ่ล้อม วัดนิมพิลิสูทราวาส กวานอาม่าน ฯลฯ วัฒนธรรมชาวมอญ

วัดระโงมทอง : อยู่ที่ตำบลวัดชลอ ริมคลองบางกรวย วัดระโงมทองสร้างขึ้นประมาณ พุทธศักราช 1910 สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (สมเด็จพระเจ้าอยู่ทอง) สมัยอยุธยาตอนต้น สิ่งที่น่าสนใจ คือ พระวิหารหลวงพ่ออยู่ทอง วัดนี้เป็นวัดที่ร่วมสมัยกับวัดปรากฏหลวงที่อำเภอบางใหญ่ มีตำนานเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระเจ้าอยู่ทองเช่นเดียวกันเดิมเคยเป็นที่ตั้ง ระโงมที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าอยู่ทอง ลักษณะพระวิหารหลวงพ่ออยู่ทอง คล้ายพระอุโบสถขนาดเล็กบรรจุพระสงฆ์ได้ประมาณ 21 รูป ฝาผนังหนาประมาณ 80 เซนติเมตร สภาพชำรุดเหลือผนังด้านข้างกับด้านหลัง ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปสมัยอยู่ทองยุคต้น จำนวน 3 องค์ พระพุทธรูปองค์กลางมีขนาดใหญ่เรียกว่า หลวงพ่ออยู่ทอง คนในชุมชนมีความศรัทธาและมีความผูกพันมากได้ร่วมกันสละทรัพย์ที่จะสร้างพระวิหารใหม่ครอบพระวิหารเก่าไว้เป็นมรดก ชุมชนสืบไป

วัดแก้วฟ้า : ตั้งอยู่ริมคลองบางกอกน้อย ตำบลบางขุน วัดนี้สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พุทธศักราช 2095 สมัยรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ชื่อ “วัดแก้วฟ้า” น่าจะเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในยุคกรุงศรีอยุธยาตอนต้น คือ สมเด็จพระไชยราชาธิราช เสด็จสวรรคตโดยกะทันหัน พระราชโอรสองค์ใหญ่ คือ พระแก้วฟ้าพระชนม์ได้ 13 พรรษา ได้รับการสถาปนาให้ขึ้นครองราชย์แทนได้ 1 ปี 2 เดือน ถูกขุนวรวงศาธิราช

ประหารชีวิตแล้วขึ้นครองราชย์แทน ต่อมาขุนวรวงศาธิราชถูกขุนพิเรนทรเทพจับฆ่าเอาศพ
 เลียบประจาน แล้วสถาปนาพระเทียรราชาซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ของพระไชยราชาขึ้นครองราชย์แทน
 เป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

วัดเขมาภิรตาราม : วัดเขมาภิรตารามเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร
 ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์ จึงทรงพระราชทานนามใหม่ว่า
 วัดเขมาภิรตาราม เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ที่ตั้ง ถนนพิบูลสงคราม ตำบลสวนใหญ่
 (บางตะนาวศรี) อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี อยู่ทางฝั่งซ้าย (ฝั่งตะวันออก) ของแม่น้ำเจ้าพระยา
 ได้ตัวเมื่องนนทบุรี วัด เขมาภิรตารามขึ้นทะเบียนโบราณสถานประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่
 52 ตอนที่ 75 วัน ที่ 8 มีนาคม 2478 ประวัติความเป็นมา วัดเขมาเป็นวัดโบราณ เล่ากันว่า
 สร้างเมื่อ พ.ศ. 1890 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง)ปฐมกษัตริย์แห่ง
 กรุงศรีอยุธยา ซึ่งพระองค์จะได้ทรงสร้างหรือ ปฏิสังขรณ์หรือไม่อย่างยังไม่พบหลักฐาน
 เพียงแต่เล่าสืบกันว่าพระองค์โปรดให้สร้างวัดนี้ ในบริเวณที่จดพักขบวนเกวียนของพระองค์
 แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสันนิษฐานว่า ชื่อเขมาอาจหมายถึงเขมร
 และทรงสันนิษฐานว่าเป็น วัดที่เขมรสร้าง และพระเจ้าอู่ทองทรงบูรณะปฏิสังขรณ์ การศึกษา
 หลักฐานประกอบประวัตินี้ทำได้ยาก เพราะ ไม่พบจารึกหรือสมุดข่อยหรือโบราณวัตถุสถานที่
 จะเป็นเครื่องยืนยัน สิ่งต่าง ๆ ในวัดได้ รับการซ่อมแซมหลายครั้งจนหลักฐานดั้งเดิมสูญ
 ไปโดยเฉพาะลักษณะพระประธานในพระอุโบสถถูกพอก ทับไม่สามารถจะรื้อออกมาดูองค์เดิม
 ภายในได้

วัดชะลอ : ตั้งอยู่ที่ตำบลวัดชะลอ วัดนี้มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ครั้งสมัย
 กรุงศรีอยุธยา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศได้ทรงเสด็จทางชลมารคตามลำน้ำเจ้า
 พระยาผ่านจังหวัดนนทบุรีเรือมาทางคลอง “ลัด” ในปัจจุบันเรียกว่า “คลองบางกรวย” พระองค์
 ทรงเห็นว่า ที่ตรงนี้น่าจะมีการสร้างวัดขึ้นมาสักวัดหนึ่ง แต่เนื่องจากบริเวณนั้นในอดีตเคยมีเรือ
 สำเภามาจากเมืองจีนล่มและจมลง มีลูกเรือล้มตายมาก มีความเชื่อว่าเป็นที่อาถรรพ์ ในระหว่าง
 การก่อสร้างก็มีอุปสรรคนานัปการ จึงทรงเสด็จเสวยอาหารกับเทพยดาและมีพระสุบินนิมิตไปว่า
 ชายจีนชรามากราบทูลว่า ต้องสร้างโบสถ์เป็นรูปเรือสำเภาเพื่อการแก้เคล็ด จึงทรงสร้างโบสถ์เป็นรูป
 เรือสำเภา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศได้ทรงพระราชทานนามวัดดังกล่าวว่า “วัดชะลอ”

4.5 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพื้นที่วิจัยกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

4.5.1 วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร

4.5.2 ตลาดน้ำตลิ่งชัน

4.5.3 ถนนข้าวสาร

4.5.4 เกาะเกร็ด

4.5.5 ฟาร์มจระเข้สามพราน

4.5.1 วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร

สถานที่ตั้ง : ด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาเหนือพระราชวังเดิม

และปากตะวันออกของถนนอรุณอมรินทร์ ระหว่างคลองนครบาลกับพระราชวังเดิม แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่

ประวัติความเป็นมา : วัดอรุณราชวราราม เป็นวัดโบราณมีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ยังเป็นราชธานี มีชื่อเรียกเดิมว่า วัดมะกอก สมัยกรุงธนบุรีสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์ แล้วเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น วัดแจ้ง สาเหตุที่เปลี่ยนชื่อวัดจากวัดมะกอก มาเป็นวัดแจ้งก็เพราะว่า เมื่อสมัยที่พระเจ้ากรุงธนบุรี ได้ปราบศัตรูที่อยุธยาและคนไทยมีอิสรภาพ ขึ้นดังเดิมแล้ว แต่ไม่สามารถจะตั้งอาศัยอยู่ ณ ราชธานีเดิม คือกรุงเก่าต่อมาได้ จึงพากันล่องลงมาตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อหาที่ตั้งราชธานีใหม่ พอลงมาถึงหน้าวัดมะกอกนี้ ก็พอดีรุ่งแจ้ง พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระราชดำริเห็นเป็นอุดมมหายามงคลฤกษ์ จึงโปรดให้ย้ายยังกระบวนผู้คน ให้เทียบเรือพระที่นั่งเข้ากับท่าน้ำ เสด็จขึ้นไปทรงสักการบูชา พระมหาธาตุ คือพระพุทธรูปรางค์องค์เดิม ซึ่งประดิษฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำข้างหน้าวัด ต่อมาได้โปรดให้บูรณะปฏิสังขรณ์วัด แล้วเปลี่ยนชื่อวัดใหม่เป็นวัดแจ้งเพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์มาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร เสด็จมาประทับอยู่ ณ พระราชวังเดิมข้างใต้วัดแจ้ง แต่เมื่อปี พุทธศักราช 2328 ทรงมอบหน้าที่ให้บำรุงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดแจ้ง สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ได้ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดแจ้งใหม่หมดทั้งวัด แต่การปฏิสังขรณ์ ทำได้สำเร็จเพียงกุฏิสงฆ์ ส่วนพระอุโบสถและพระวิหารยังไม่ทันเสร็จก็สิ้นรัชกาลที่ 1

ในสมัยรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติแล้ว ได้ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดแจ้งต่อ โปรดให้สร้างพระอุโบสถ และพระวิหารต่อจากที่เริ่มสร้างไว้แล้วในสมัยรัชกาลที่ 1 ที่พระอุโบสถโปรดให้สร้างพระระเบียงล้อมรอบ การสร้างพระอุโบสถและพระวิหารเสร็จแล้ว ยังโปรดให้บูรณะพระอุโบสถและพระวิหารกำหนดหน้าพระปรางค์หน้าวัด กับสร้างศาลาการเปรียญขึ้น 1 หลัง การปฏิสังขรณ์สิ่งต่าง ๆ สำเร็จเรียบร้อย ก็มีการฉลองและพระราชทานนามวัดนี้ใหม่ว่า วัดอรุณราชวราราม ต่อมา ทรงมีพระราชศรัทธาที่จะสถาปนาพระมหาธาตุหรือพระพุทธรูปรางค์ข้างหน้าวัด ขึ้นใหม่ให้เป็นที่งามสง่า พระปรางค์เดิมสูงเพียง 8 วา ทรงพระราชดำริว่าควรจะเสริมสร้างให้ใหญ่สูงเป็นพระมหาธาตุสำหรับพระนคร จึงโปรดให้กำหนดการลงมือขุดคลองรากทำเป็นฐาน แต่การยังไม่สำเร็จก็พอดีสิ้นรัชกาลที่ 2 เสียก่อน

รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติสืบมาจนเมื่อปี พุทธศักราช 2385 ทรงพระราชดำริถึงพระมหาธาตุที่วัดอรุณฯ ซึ่งสมเด็จพระบรมชนกนาถทรงพระราชดำริไว้และค้างอยู่นั้น ควรจะดำเนินการให้สำเร็จดังพระราชประสงค์ จึงได้ทรงคิดแบบอย่างแล้วโปรดให้ลงมือสร้างพระพุทธรูปปางค์ เป็นพระมหาเจดีย์สูง 1 เส้น 13 วา 1 ศอก 1 คืบ 1 นิ้ว ฐานวัดโดยรอบได้ 5 เส้น 17 วาในรัชกาลนี้ ยังโปรดให้สร้างพระมณฑป ขึ้นระหว่างพระอุโบสถกับพระวิหารที่สร้างขึ้นใหม่ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปบาทจำลอง กับสร้างพระเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้ 12 ขึ้น 4 องค์ ในบริเวณด้านใต้พระระเบียง และยังโปรดให้สร้างซุ้มประตูในอย่างกลางพระระเบียง ตรงหน้าพระอุโบสถออกมา ทำเป็นยอดทรงมงกุฏ และสร้างยักษ์ยืนคู่หนึ่งประจำที่หน้าซุ้มประตูด้านนี้ด้วย

เมื่อรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติแล้ว ต่อมาโปรดให้สร้างและปฏิสังขรณ์สิ่งต่าง ๆ ในวัดอรุณฯ เพิ่มเติมขึ้นอีกหลายอย่าง เช่น สร้างบุษบกยอดเป็นทรงปราสาทชั้นที่ผนังหุ้มกลอง ด้านหน้าพระอุโบสถ เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปทรงเครื่องอย่างพระมหาจักรพรรดิ แห่งหนึ่ง กับที่ผนังหุ้มกลองด้านหลังพระอุโบสถอีกแห่งหนึ่ง กับโปรดให้ประดับฝาผนังด้านนอกพระอุโบสถและพระวิหารด้วยกระเบื้องเคลือบสีต่าง ๆ

อนึ่ง พระประธานในพระอุโบสถ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงปั้นหุ่นด้วยฝีพระหัตถ์ นั้นยังไม่มีพระนาม จึงพระราชทานนามถวายว่า พระพุทธธรรมมิตราชาโลกธาตุคิลก และที่โปรดให้อัญเชิญพระบรมอัฐิของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มาบรรจุไว้ ณ พระพุทธบัลลังก์ของพระประธานองค์นี้ด้วย กับที่พระวิหาร โปรดให้อัญเชิญพระอรุณ ที่อัญเชิญมาแต่เวียงจันทน์ มาประดิษฐานไว้ในพระวิหารอยู่ข้างหน้า พระพุทธชัมภูนุชมหาบุรุษลักขณาอิตธานุบพิตร พระประธานในพระวิหารนั้นเมื่อการ บูรณะปฏิสังขรณ์วัดสำเร็จแล้ว ได้พระราชทานนามใหม่ว่าวัดอรุณราชวรารามดังที่เรียกกันจนถึงทุกวันนี้

ความสำคัญต่อชุมชน

วัดอรุณราชวรารามเป็นวัดที่มีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์แห่งหนึ่ง เมื่อสมัยกรุงธนบุรี พระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงสร้างพระราชวังขึ้นเป็นพระราชनिเวศสถานนั้น ได้ทรงเอากำแพงและป้อมวิชัยประสิทธิ์เป็นที่ตั้งพระราชวัง แล้วโปรดให้ขยายเขตพระราชวังขึ้นมาทางเหนือจนถึงคลองนครบาล เพราะฉะนั้นวัดแจ้งหรือวัดอรุณฯ จึงตกอยู่กลางพระราชวัง จึงให้ยกเว้นพระสงฆ์มิให้อยู่อาศัยวัดแจ้งจึงกลายเป็นวัดประเภทพุทธศาสนาอยู่สมัยหนึ่ง

ความสำคัญของวัดอรุณราชวราราม เมื่อสมัยกรุงธนบุรีอีกเรื่อง คือ วัดอรุณราชวราราม เคยเป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธรูปมหาธรรมราชาปฏิมากร หรือ พระแก้วมรกตอยู่นานถึง 5 ปี โดยเมื่อปีพุทธศักราช 2322 สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ได้เมืองเวียงจันทน์ แล้วอัญเชิญ

พระพุทธรูปสำคัญ 2 องค์ คือ พระแก้วมรกต กับพระบางลงมาด้วย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี จึงโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอินทรพิทักษ์ ขึ้นไปรับล่องหน้าพาล่องลงมาตามลำแม่น้ำ แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปรับถึง บางธรณี โปรดให้แห่ลงมา ณ กรุงธนบุรี ให้มีมหรสพสมโภชมาในกระบวนเรือระหว่างทาง เมื่อถึงวัดแจ้งโปรดให้อัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นที่สะพานป้อมต้นโพธิ์ ปากคลองนครบาล แล้วให้พักไว้ ณ โรงชั่วคราว โปรดให้มีมหรสพสมโภชโดยสังเขป ครั้นจัดการสร้างพระมณฑปขึ้นสำหรับเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเสร็จแล้ว จึงเมื่อวันวิสาขปุณณมี เพ็ญกลางเดือน 6 ปีชวด โทศก พุทธศักราช 2323 โปรดให้อัญเชิญพระแก้วมรกตขึ้นประดิษฐานไว้ในพระมณฑป ซึ่งตั้งอยู่ด้านหลังระหว่างพระอุโบสถและพระวิหารเก่า มีการสมโภชใหญ่ 7 วัน 7 คืนพระแก้วมรกตประดิษฐานอยู่ที่วัดนี้ เป็นเวลาประมาณ 5 ปี จนกระทั่ง พุทธศักราช 2325 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จเกลี้ยกล่อมราชสมบัติ เสด็จมาสร้างพระมหานคร ณ ฝั่งตะวันออกของกรุงธนบุรีเป็นราชธานี สร้างพระบรมมหาราชวัง แล้วโปรดให้สร้างพระอารามขึ้นในพระบรมมหาราชวัง คือ วัดพระศรีรัตนศาสดารามด้วย

เมื่อการสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามเสร็จแล้ว โปรดให้อัญเชิญพระแก้วมรกต จากวัดแจ้งแห่ข้ามฟากมา ประดิษฐานไว้ ณ พระอุโบสถ เมื่อวันจันทร์ เดือน 4 แรม 15 ค่ำ พุทธศักราช 2327 ส่วนวัดแจ้ง ภายหลังที่อัญเชิญพระแก้วมรกตย้ายข้ามมาแล้ว ก็โปรดให้รื้อกำแพงพระราชวังตั้งแต่คลองนครบาลลงมาจนถึงกำแพงพระราชวังเดิม กลายเป็นวัดอยู่นอกพระราชวัง จึงโปรดให้เป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษาต่อมาได้จนกระทั่งปัจจุบันนี้ปัจจุบัน กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนวัดอรุณราชวราราม เป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 66 ตอนที่ 65 วันที่ 22 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2492

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมสิ่งสำคัญในพระอารามมีดังนี้

พระปรางค์ ตั้งอยู่ทางด้านหน้าของวัด ทางทิศใต้ เป็นของโบราณ เดิมมีขนาดสูง 8 วา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อสร้างพระปรางค์องค์เดิมเพื่อให้ใหญ่สมเป็นพระมหาธาตุประจำกรุงรัตนโกสินทร์ มาแล้วเสร็จในรัชกาลที่ 3 เป็นพระปรางค์ สูง 33 วาเศษ ก่ออิฐถือปูน ประดับด้วยชั้นกระเบื้องเคลือบสีต่าง ๆ อย่างงดงามประณีต บางลายใช้งานช่างของโบราณที่มีลวดลายสวยงาม เป็นของเก่าหายาก เช่น ชามเบญจรงค์ มาประดับตกแต่ง และที่ยอดพระปรางค์มีมงกุฎมาประดิษฐานเหนือยอดนภศูล ทำให้แปลกกว่ายอดนภศูลที่อื่นๆ

พระอุโบสถ เป็นพระอุโบสถที่ยกพื้นสูง หน้าบันด้านหน้าและด้านหลัง เป็นรูปเทวดาถือพระขรรค์ประทับในปราสาท ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งสี่ด้านฝีมืองดงามมาก เป็นภาพพุทธประวัติ ภาพผจญมาร ภาพเวสสันดรชาดก ฯลฯ พระประธานในพระอุโบสถมีพระนามว่า พระพุทธธรรมมิศรราชโลกธาตุดิลก เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย

พระอุโบสถวัดนี้ไม่มีกำแพงแก้ว แต่มีพระระเบียงแทน เป็นของที่สร้างขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีทรวดทรงงามกว่าพระระเบียงในที่อื่น ๆ ทั้งหมด ที่ผนังระเบียงมีลายเขียนเป็นซุ้มเรือนแก้วลายดอกไม้ ใบไม้ มีนกกยุงแบบจินคาบอยู่ตรงกลาง พระพุทธรูปในพระระเบียงเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ทั้งหมดรวมได้ 120 องค์นอกจากนี้ยังมี หอระฆัง มณฑปพระพุทธรูปจำลอง พระวิหาร หอไตร

4.5.2 เกาะเกร็ด

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2543 : 41) ได้ให้รายละเอียดไว้ว่าเกาะเกร็ดเกิดจากการขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาเมื่อปี พุทธศักราช 2265 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระคลองลัดดังกล่าวเรียกว่า “คลองลัดเกร็ดน้อย” หรือ “คลองเตร็ดน้อย” ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงสยามฉบับบริติชมิวเซียมตอนหนึ่งว่า “ในปีขาล จัตวาศก ทรงพระกรุณาโปรดให้พระชนบุรีเป็นแม่กอง เณรทัพลนิกายคนหัวเมืองปากใต้ ให้ได้คน 10,000 เศษ ให้ขุดคลองเตร็ดน้อย ลัดคู้บางบัวทองนั้นคดอ้อมนัก ขุดลัดตัดให้ตรง พระชนบุรีรับสั่งแล้วถวายบังคมลามา ให้เณรทัพลนิกายในบรรดาหัวเมืองปากใต้ได้คน 10,000 เศษ ให้ขุดคลองเตร็ดน้อยนั้นลึก 6 ศอก กว้าง 3 วา ยาวทางไกลได้ 29 เส้นเศษ ขุดเดือนเศษจึงแล้ว”

ภาพประกอบ 14 แผนที่แสดงที่ตั้งเกาะเกร็ด

ต่อมากระแสน้ำเปลี่ยนทิศเนื่องจากไหลทางตรงได้สะดวกกว่าและกัดเซาะตลิ่ง ทำให้คลองสายนี้ขยายเป็นแม่น้ำลัดเกร็ด แผ่นดินตรงแหลมจึงกลายเป็นเกาะ ในรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระบุในโฉนดชื่อว่า เกาะศาลากุน ตามชื่อวัดศาลากุนที่สร้างโดยเจ้าพระยา รัตนธิเบศร์ (กุน) ตั้งแต่สมัยธนบุรี ต่อมาเมื่อตั้งอำเภอปากเกร็ด จึงเรียกเป็น เกาะเกร็ด

4.5.3 ถนนข้าวสาร

ถนนข้าวสาร : เป็นถนนในท้องที่แขวงตลาดยอด เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เชื่อมระหว่างถนนตะนาว และถนนจักรพงษ์ ซึ่งเป็นถนนในย่านบางลำพู และแหล่งค้าขายที่สำคัญในเกาะรัตนโกสินทร์สมัยก่อน ถนนข้าวสาร เป็นเพียงแค่อถนนเล็ก ๆ ที่คนไม่พลุกพล่าน มีเกสต์เฮาส์จำนวนไม่มาก และสินค้าราคาถูกเท่านั้น ปัจจุบัน ถนนข้าวสาร เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งมาจากหลาย ประเทศทั่วโลก ตามถนนเต็มไปด้วยสินค้าต่าง ๆ มากมายในราคาถูก ไม่ว่าจะเป็น กระเป๋า รองเท้า เสื้อผ้า กางเกง แผ่นเพลง แผ่นหนัง นาฬิกา รวมไปถึงร้านอาหาร และบริการต่าง ๆ ครบวงจร ทั้งบริการทำผม ทำเล็บ โทรศัพท์ทางไกล โทรศัพท์ทางไกลระหว่างประเทศ และร้านอินเทอร์เน็ต

ภาพประกอบ 15 แผนที่แสดงที่ตั้งของถนนข้าวสาร

ถนนข้าวสาร มีโรงแรม ที่พักให้เลือกมากมาย รวมถึงเกสต์เฮาส์ ซึ่งมีราคาหลายระดับ ทั้งราคาถูกและแพง ตามแต่สภาพและประเภทของห้องพัก นักท่องเที่ยวบางคนยังสามารถแวะหาร้านกาแฟ หรือร้านเบียร์ เพื่อนั่งจิบเบียร์คุยกัน และมองบรรยากาศรอบข้างได้อย่างมีความสุข ถนนข้าวสารยังขึ้นชื่อว่า เป็นแหล่งที่พบปะของผู้คน เพื่อทำความรู้จักกันได้อีกด้วย สิ่งที่ทำให้ถนนข้าวสารมีชื่อเสียง และเป็นที่นิยมก็คือ กิจกรรมในวันสงกรานต์ จะพบชาวต่างชาติ มาเที่ยวสาดน้ำเล่นกันมากมาย สามารถเดินทางไปถนนข้าวสารได้ทั้งรถยนต์ รถแท็กซี่ และรถโดยสารประจำทางสายที่ 3, 6, 30, 33, 64 และ 65

ภาพประกอบ 16 ถนนข้าวสารยามราตรี

ปัจจุบันที่ถนนข้าวสารมีเกสต์เฮาส์ให้บริการอยู่มากกว่า 100 แห่ง ซึ่งนับเป็นประมาณ 4,000 ห้อง และมีโรงแรมให้บริการอยู่ประมาณ 20 แห่ง ภัตตาคารและร้านอาหารมีอยู่ประมาณ 125 แห่ง ธุรกิจอื่นๆ อีกประมาณ 144 แห่ง เช่น ร้านจำหน่ายอัญมณี หรือร้านนวด มีร้านรับแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศอยู่ 8 แห่ง อินเทอร์เน็ตคาเฟ่ 20 แห่ง บริษัททัวร์ 20 แห่ง และร้านค้าริมถนนอีกเป็นจำนวนมากมาย

4.5.4 ตลาดน้ำตลิ่งชัน

ตลาดน้ำตลิ่งชัน ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำบางขุนศรี หรือที่คนทั่วไปคุ้นเคยเรียกกันติดปากว่า “คลองซึกพระ” มีความสวยงาม มีอากาศบริสุทธิ์วังวนหล่อเลี้ยงอยู่ทุกอณูของลมหายใจ ราวกับได้ย้อนยุคกลับไปสู่สังคมในอดีตที่มลพิษยังไม่ก้าวล้ำข้ามเส้นแบ่งมารบกวนภาพโดยรวมของสถานที่แห่งนี้เป็นตลาดกึ่งชนบท ที่ผสมผสานวิถีชีวิตริมน้ำของชาวบ้านกับธรรมชาติเอาไว้ด้วยกันอย่างลงตัว ทำให้สิ่งที่ปรากฏให้เห็นอยู่ตรงหน้าเมื่อไปเยือนคล้ายภาพถ่ายในอดีตที่ผู้คนต่างทำมาหากินในระดับชีวิตแบบพอเพียง ด้วยการเก็บพืชผัก ผลไม้ จากไร่สวน

มาขายทำให้ผลผลิตที่วางเรียงรายขาย จะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปตามฤดูกาล บางคนก็แปลงกายจากแม่บ้านเป็นแม่ค้าโง่ฝีมือทำอาหารรสชาติดีตามสไตล์ที่ถนัด ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นหนักไปที่ของหวานและอาหารรสจัด รสชาติไทยแท้แบบดั้งเดิม ด้านหน้าของตลาดน้ำก่อนจะลงไปสู่ตัวแพสองข้างทางเต็มไปด้วยของขายละลานตามากมาย ทั้งขนมหวานที่หาทานยาก ผลไม้เนื้อนุ่มหวานฉ่ำงานหัตถกรรมฝีมือดีน่าชื่นชมจากภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมถึงของดีฝั่งธน ต้นไม้และกล้วยไม้ นานาพันธุ์ที่เพาะส่งตรงมาจากสวนส่วนตัว ร้านหมูสะเต๊ะ ริมทางเดินก่อนลงโປ้ซึ่งต้องขอยกนิ้วให้กับน้ำจิ้มสูตรเด็ด ที่บดถั่วลิสงหยาบๆ ผสมลงไปด้วย ความกรุบกรอบ น้ำจิ้มที่หวานมันกับเนื้อหมูนุ่มเข้ากันอย่างลงตัว ร้านขนมเบื้องญวน คนขายหน้าตาอึมึมเอิบคุใจดีนั่งขายอยู่ ไม่ไกลจากทางลงแพ การันตีว่าขนมเบื้องญวนร้านนี้ ครอบครองสูตรแท้ดั้งเดิม ยิ่งเมื่อตักเป็นคำเล็กๆ ทานคู่กับอาจาดความหวานของโປ้จะคลุกเคล้ากับส่วนผสมข้างในเป็นอย่างดี นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีร้านที่รสชาติดีรอให้คุณไปลิ้มลองด้วยตัวเองอีกมาก อย่างเช่น ก้วยเตี่ยว หอยทอด ส้มตำ ก้วยจับ เต้าหู้ทอด ปลาเผา ปลาคุยก่าง ของหวานก็มีหลายอย่าง ฯลฯ ซึ่งรับประกันเลยว่าอร่อยเด็ดทุกร้านเพราะต่างทำด้วยฝีมือเน้นๆ และใจรักที่จะขายล้วนๆ

แถบฝั่งธนจะมีสวนกล้วยไม้สำหรับตัดดอกมาขายกันเยอะ ดังนั้นจึงมีดอกกล้วยไม้มาขายกันมากมายหลายชนิด และมีต้นไม้ให้เลือกซื้อกลับไปปลูกกันที่บ้านกันอีกด้วย หลังจากที่รับประทานอาหารจนอิ่มแล้ว จะมีกิจกรรมเพื่อผ่อนคลายกันด้วยรูปแบบการแสดงทางวัฒนธรรม ด้านต่างๆ แต่เป็นที่นิยมอย่างมากสำหรับผู้มาเยือนที่นี่ คือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นั่งเรือทัวร์คลอง สัมผัสบรรยากาศและธรรมชาติอันหลากหลาย ของสองฟากฝั่งคลอง โดยพาหนะที่ช่วยโน้มน้าวให้ผู้มาเยี่ยมชมเขย่นกลมกลืนไปกับสายน้ำแห่งนี้มากขึ้น คือเรือหางยาวท่องเที่ยวแบบรูปตัววี ซึ่งในปัจจุบันแทบจะไม่มีคอยมีให้ได้พบเห็นกันแล้ว รายรอบสองข้างทางระหว่างนั่งเรือ ภาพที่ปรากฏให้เห็นคล้ายเป็นภาพอันสวยสดในโปสการ์ดหลุดออกมา ไม่ว่าจะเป็นภาพเด็กกระโดดลงเล่นน้ำริมคลองอย่างสนุกสนาน การซื้อของข้ามคลองโดยการชักรอก ต้นลำพูที่ปล่อยรากอากาศยาวหยอกลืออยู่กับแม่น้ำ รวมไปถึงบ้านเรือนไทยซึ่งปลูกสร้างอย่างสวยงาม

รวมถึงการได้ชมความงามของวัดวาอารามเก่าแก่ริมฝั่งคลอง ซึ่งสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยปลายกรุงศรีอยุธยาและต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อด้วยความประทับใจที่ไม่มีวันลืมกับการได้สัมผัสประเพณีเก่าแก่ ลอดใต้อุโบสถให้สูงขึ้นจากพื้น 2 เมตร พร้อมทำบุญให้อาหารปลาบนเรืออย่างสนุกสนานอีกด้วย

ความครบครันของวิถีชีวิต ธรรมชาติ และบรรยากาศในตลาดน้ำตลิ่งชันที่ไหลเวียนวนอยู่คู่กับชาวบ้านมานานแสนนาน เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ช่วยยกระดับให้เมืองกรุงพร้อมอวดโลมรับสมญานาม “เวนิสตะวันออก” อย่างเต็มภาคภูมิมากยิ่งขึ้น

รายละเอียดเกี่ยวกับตลาดน้ำตลิ่งชัน

ที่ตั้ง : บริเวณหน้าสำนักงานเขตตลิ่งชัน แขวงคลองชักพระ เขตตลิ่งชัน
กรุงเทพฯ เปิดเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ ตั้งแต่ 8 โมงเช้า ถึง 4 โมงเย็น

การเดินทาง : รถยนต์ส่วนตัว ใช้ถนนบรมราชชนนี โดยถ้าใช้ถนนพื้นราบมาจากทางสะพานกรุงธนหรือสะพานพระปิ่นเกล้า พอข้ามสะพานข้ามคลอง (ที่มีขนส่งสายได้อยู่ทางซ้าย) ก็ให้ชิดซ้ายสุดเข้าทางคูขนาน แล้ว เลี้ยวซ้าย เข้าซอยแรกทันที ตรงนี้ต้องขับระวังหน่อยเพราะต้องรีบชิดเข้าซ้าย พอเข้าซอยมาได้แล้วก็มา เลี้ยวขวา ที่แยกแรกที่เจอ แล้วตรงไปจนเจอสามแยก เลี้ยวซ้าย เข้าไปก็จะถึงแล้ว ถ้าใช้ทางยกระดับคูขนานลอยฟ้าฯ มาจากสะพานพระราม 8 ขาออก หรือปิ่นเกล้า ให้ใช้ทางออก ตลิ่งชัน ลงมาวิ่งผ่าน สน.ตลิ่งชันมานิดเดียวก็ชิดซ้ายเลี้ยวเข้าถนนฉิมพลี ได้เลย สังเกตว่าแยกเข้าถนนฉิมพลีจะอยู่ตรงทางลาดขึ้นสะพานลอยกลับรถ ขับเข้ามาตามถนนฉิมพลีเรื่อยๆ ไม่ต้องเลี้ยวที่แยกไหน ก็จะมาเจอกับตลาดน้ำตลิ่งชัน ระวังอย่าขับเพลินเลยทางเลี้ยวเข้าถนนฉิมพลีไป เพราะเลยไปอีกนิดจะเป็นถนนราชพฤกษ์ ที่เลี้ยวซ้ายไปเพชรเกษมโน้นเลย

4.6 ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน

ตั้งอยู่บนถนนเพชรเกษม กิโลเมตรที่ 30 อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ในเนื้อที่กว่า 130 ไร่ จัดเป็นสถานที่พักผ่อนที่เปิดให้ชมการแสดงระดับนานาชาติ ตั้งแต่ 08.30 - 17.30 น. ทุกวัน ชมการแสดงช้างประกอบเสียง แห่งแรกและแห่งเดียวในประเทศไทย ชมประเพณีการคล้องช้างอันศักดิ์สิทธิ์ ความผูกพันของช้างกับชาวส่วย ผู้สืบทอดการเลี้ยงช้างมาหลายชั่วอายุคน ประทับใจกับความน่ารักของเจ้าช้างน้อย นักเดินเท้าไฟ นักวิ่งลมกรด และดาวซัลโว ย้อนรำลึกถึงสงครามยุทธหัตถีที่ยิ่งใหญ่ และการแสดงอื่นๆ อีกกว่า 10 รายการ ด้วยระบบ Sound Track และ Effect ประกอบการแสดงที่สมบูรณแบบตื่นตื่นระทึกใจกับการแสดงจับจระเข้โชว์ด้วยมือเปล่าจากหมอจระเข้ผู้สืบสานตำนานไกรทอง จับตากราษฏริวิธี ฝากเงินในปากเจ้าเขี้ยวคม และการหยอดหัวใส่ปากจระเข้ ทุกฉากไม่ควรกระพริบตา ชมจระเข้สัตว์ยุคไดโนเสาร์นับ หมื่นตัว ในฟาร์มที่ได้รับการยกย่องว่าสะอาดที่สุด และจัดระบบนิเวศน์ได้ลงตัวที่สุดแห่งหนึ่งของโลก (Accredit by CITES 1991) และก้าวสู่โลกแห่งความพิศวงในโลกมายา จากนักมายากลเอกของเอเชียในการแสดงมายากลโชว์

ภาพประกอบ 17 แผนที่แสดงเส้นทางสู่สถานแสดงช้างฟาร์มจระเข้สามพราน

ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

1. ทฤษฎีหลัก

1.1 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่นิยม

การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ของนักมานุษยวิทยารุ่นเก่าๆ มักจะใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์สืบย้อนเป็นส่วนใหญ่ต่อมาในช่วงกลางของศตวรรษที่ 20 การศึกษาวัฒนธรรมได้ขยายขอบข่ายไปมากเพราะเกิดแนวคิดใหม่ๆ ขึ้นมากมายวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ก็ได้แตกแขนงไปมากมายเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านมานุษยวิทยาวัฒนธรรมนั้นได้เกิดแนวคิดและวิธีการศึกษาใหม่ ๆ ขึ้นหลายแนวคิด แนวทางศึกษาวัฒนธรรมแบบใหม่ ๆ ได้เกิดขึ้นในช่วงนี้นั้นก็คือศึกษาพฤติกรรมของคนในสังคมในรูปแบบบูรณาการ (Integration) ซึ่งจะต้องศึกษาหน้าที่ของโครงสร้างของสังคมทุก ๆ โครงสร้างในขณะเดียวกันให้สัมพันธ์กันจึงจะเข้าใจสังคมหนึ่ง ๆ ได้อย่างลึกซึ้งและถ่องแท้เพราะสังคมหนึ่ง ๆ ประกอบขึ้นด้วย โครงสร้างต่างๆ โครงสร้างของสังคมก็คือส่วนประกอบของสังคมนั่นเอง แต่ละโครงสร้างจะทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กัน ถ้าขาดโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งสังคมก็จะสั่นหรือล่มสลายหรือหากโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งทรุดโทรม หรือ เสื่อมสลายลง โครงสร้างนั้นก็ทำหน้าที่ไม่ได้ดีจะเป็นผลตกกระทบไปถึงโครงสร้างอื่น ๆ เป็นลูกโซ่ สุดท้ายจะทำให้สังคมนั้นเสื่อมทรามหรือล่มสลายลงไปในความเป็นจริงแล้วสังคมจะไม่เคยล่มสลายเลย มันมีวิธีการปรับตัวของมันเองได้กล่าวคือเมื่อโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งของสังคมเกิดเสื่อมทรามลงและทำงานล้มเหลวหรือบกพร่องไปสังคมจะหยุดชะงัก

ระยะหนึ่ง และจะมีการเชี่ยวชาญรักษาหรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างนั้นให้ทำหน้าที่ได้ติดตั้งเดิมเสียก่อน สังคมจึงจะก้าวเดินต่อไป สังคมจะมีการขยับปรับเปลี่ยนโครงสร้างที่บกพร่องเสมอสังคมจึงไม่ตาย แต่อาจเกิดการชะงักงันไปชั่วระยะเวลาหนึ่งก่อนจะก้าวเดินต่อไป ลักษณะนี้เป็นการปรับสมดุลย์ของตัวเอง คือลักษณะการเคลื่อนไหวและไม่หยุดนิ่ง (Dynamics) ของสังคมหรือที่เรียกว่า “การเคลื่อนไหวที่สมดุลย์” (Moving Equilibrium) (Durkheim. 1950 : 70-71)

การศึกษาสังคมในแนวโครงสร้างและหน้าที่สัมพันธ์นี้เป็นแนวคิดของ A.R Radcliffe-Brown นักมานุษยวิทยาสังคมชาวอังกฤษ Radcliffe –Brown ได้เสนอแนวคิดดังกล่าวไว้ในข้อเขียนของเขาชื่อ “On Social Structure” (1940) และในหนังสือชื่อ Structure and Function in Primitive Society (1964 : 181) Radcliffe-Brown กล่าวว่าสังคมเปรียบเทียบบนอินทรีย์ ซึ่งมีชีวิต มีการเกิด เจริญเติบโต อาพาธเจ็บป่วยได้ เสียหายรักษาได้ เมื่อหายแล้วก็จะก้าวเดินต่อไปได้ ร่างกายมนุษย์มีอวัยวะเป็นส่วนประกอบเพื่อการคงอยู่ สังคมก็มีโครงสร้างเพื่อการดำรงตน ทั้งอวัยวะของคนและโครงสร้างของสังคมต่างก็ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กันเพื่อผดุงร่างกาย และสังคม หากสังคมเกิดความขัดแย้งกันในโครงสร้างอันเนื่องมาจากการขัดกันในการทำหน้าที่ ไม่สอดคล้องกันทำให้สังคมชะงักงัน หรือพัฒนาไปได้ช้า สังคมก็จะหาทางแก้ไข หรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างของตนเองเพื่อดำรงอยู่หรือพัฒนาก้าวหน้าต่อไป ร่างกายมนุษย์นั้นเมื่อเจ็บป่วยลงสามารถเยียวยาได้เช่นกัน อวัยวะในร่างกายบางส่วนก็สามารถปรับเปลี่ยนและแทนที่ได้แต่ก็ทำไม่ได้ทั้งหมด ทุกส่วน โครงสร้างหลักๆ ไม่สามารถจะเปลี่ยนได้ เช่น ตับ ลำไส้ สมอง ฯลฯ เป็นต้น คนจึงตายได้แต่สังคมไม่มีวันตายหลังจากที่ได้ปรับตัวให้พัฒนาขึ้นแล้วสังคมจะก้าวเดินต่อไปได้

ในด้านของการพัฒนานั้น สังคมสามารถพัฒนาจากสังคมนรูปแบบหนึ่งเป็นอีก รูปแบบหนึ่งได้ เช่น สังคมโรมันได้เปลี่ยนมาเป็นสังคมอิตาเลียนสมัยใหม่ได้ แต่ร่างกายของสิ่งมีชีวิต (Organs) ไม่สามารถพัฒนาจากสัตว์ชนิดหนึ่งเป็นสัตว์อีกชนิดหนึ่งได้ เช่น หมูไม่สามารถจะกลายเป็นฮิปโปโปแตมัสได้ (Radcliffe-Brown. 1964 : 181)

การทำงานไม่ประสานสอดคล้องกันของร่างกายของสิ่งมีชีวิตจะเห็นได้จากการที่ร่างกายของสิ่งมีชีวิตที่เกิดโรคภัยไข้เจ็บจนทำหน้าที่ประสานกับอวัยวะอื่น ๆ ไม่ได้ เช่นหัวใจเกิดโรคไม่สามารถจะสูบฉีดโลหิตได้ โลหิตก็ไม่ไปหล่อเลี้ยงร่างกาย ร่างกายก็ล้มเจ็บหรือตายไป ส่วนการทำงานไม่ประสานสอดคล้องกันของสังคม ทำให้สังคมชะงักงันจะเห็นได้จาก (ตัวอย่างเช่น) การที่นักการเมืองไม่ทำหน้าที่ที่พึงทำ นักการเมืองโกงบ้านเมือง นักการเมืองทะเลาะเบาะแว้ง ไม่ทำงานทำให้เศรษฐกิจตกต่ำลง คนยากจนลง ไม่มีงานทำ เด็ก ๆ ไม่ได้รับการศึกษาประชาชนหันไปพึ่งไสยศาสตร์ สุดท้ายก็จะเลือกผู้แทนที่แจกของแจกเงินเข้ามาบริหารบ้านเมืองอีก บ้านเมืองก็จะเสื่อมทรามลง จนในที่สุดก็เกิดการปฏิวัติรัฐประหารขับไล่นักการเมืองแล้ว ๆ ออกไป เปลี่ยนผู้บริหารบ้านเมืองเสียใหม่เพื่อให้บ้านเมืองพัฒนาต่อไปได้ สังคมจึงไม่ล่มสลายลงไป

สังคมอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงไปเป็นรูปแบบใหม่ที่คนในสังคมปรารถนา นี่คือตัวอย่างที่สามารถอธิบายแนวคิดของ Radcliffe-Brown การศึกษาพฤติกรรมของคนในสังคมในเชิงความสัมพันธ์ของหน้าที่ตามโครงสร้างของสังคมของ Radcliffe- Brown นี้ในทางวิชาการมานุษยวิทยาเรียกว่า “Holistics” ซึ่งเป็นการมองสังคมทีเดียวทุกโครงสร้างเพื่อความเข้าใจสังคมทั้งสังคม Radcliffe- Brown เชื่อว่า การศึกษาเฉพาะโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งเพียงโครงสร้างเดียวไม่สามารถจะเข้าใจโครงสร้างนั้น ๆ ได้เช่นถ้าจะศึกษาโครงสร้างทางการปกครองของสังคมไทยก็ต้องศึกษาระบบค่านิยมเศรษฐกิจ ศาสนา การศึกษา ครอบครัว และเครือญาติของสังคมไทยด้วย เพราะทุก ๆ ระบบดังกล่าวมานั้นมีผลต่อโครงสร้างทางการปกครองทั้งสิ้น

จะเห็นได้ว่าเมื่อพูดถึงโครงสร้างก็จะต้องพูดถึงหน้าที่ของโครงสร้างควบคู่กันไป เพราะโครงสร้างต้องทำหน้าที่เสมอ โครงสร้างก็คือสถาบันของสังคม Malinowski นักหน้าที่นิยมกล่าวว่าเกิดมาจากความจำเป็นพื้นฐานของมวลมนุษย์เอง ดังนั้นสถาบันหรือโครงสร้างทางสังคมจึงต้องทำหน้าที่ตอบสนองความจำเป็นในการขบถายทางเพศ และสถาบันเศรษฐกิจทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการอาหารเพื่อการเจริญเติบโตของร่างกายมนุษย์ ความแตกต่างระหว่าง Malinowski กับ Radcliffe- Brown อยู่ที่ Malinowski เน้นการทำหน้าที่ของแต่ละโครงสร้างของสังคมว่ามันตอบสนองความต้องการพื้นฐานของสมาชิกในสังคมอย่างไร Malinowski สนใจในแง่พฤติกรรมของคนมากกว่าในแง่ของสังคมส่วน Radcliffe- Brown เน้นการมองที่โครงสร้างและมองต่อไปถึงความสัมพันธ์ทุกส่วนของโครงสร้างในแง่บวก เขาสนใจในสถาบันสังคมมากกว่าพฤติกรรมส่วนบุคคล โดยสรุปแล้ว Malinowski มุ่งศึกษาวัฒนธรรม และ Radcliffe- Brown มุ่งศึกษาสังคม

งานเด่นของ Malinowski คือ Argonauts of the Western Pacific พิมพ์เผยแพร่เมื่อ ปี พ.ศ 1922 เป็นการศึกษาหมู่เกาะ Trobriands และเกาะอื่น ๆ ในแถบนี้ในทางด้านเศรษฐกิจ ศาสนา และไสยศาสตร์ (Magic) และด้านอื่นๆ ส่วนงานทางด้าน Structural -Functionalism ของ Radcliffe- Brown คือ The Andaman Islanders เป็นการดูระบบศาสนา ไสยศาสตร์ และพิธีกรรมทำนองนี้ของชาวเกาะ Andaman พิมพ์เมื่อปี 1922 เช่นกัน

นอกจากปราชญ์สองคนที่กล่าว ทางสำนักฝรั่งเศสยังมีสำนักสังคมวิทยาชื่อดังอีกคนคือ Emile Durkheim ซึ่งเห็นพ้องกันกับทฤษฎี Structural-Functionalism Durkheim แสดงออกถึงแนวคิดของเขาในหนังสือ ชื่อ Elementary Forms of The Religious Life (1961) โดยศึกษาจากเผ่า Australian Aborigines เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับที่มาของศาสนาของมนุษย์เขาสรุปว่า ศาสนาเริ่มต้นมาจากลัทธิ Totemism การนิยมบูชาต้นไม้และสัตว์เสมอด้วย God ของตนเองสาเหตุที่นิยมนับถือต้นไม้และสัตว์ก็เพื่อจะใช้เป็นเครื่องบ่งกลุ่ม บ่งเผ่า ให้คนรู้จักนับถือ และสำนึกถึงความสำคัญ

ของเผ่า เพื่อกลุ่มหรือเผ่าจะได้อยู่ยั่งยืนต่อไปในสังคม Durkheim เริ่มพิมพ์เรื่องนี้ในปี 1915 ขณะนี้ มีผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษแล้วนอกจากนี้ Durkheim ยังสนใจหน้าที่ของสถาบันสังคมเป็นอย่างมาก เขาคิดว่าทุก ๆ สถาบันจะต้องมีหน้าที่ของมันเสมอ เช่น ศาสนาท่านหน้าที่ผ่อนคลาปัญหาทางใจ ระบบศาสนาบางระบบเช่น Totemism ทำหน้าที่ผูกเผ่าพันธ์ของมนุษย์ สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมหนึ่ง ๆ Totem จะกำหนดว่าใครอยู่เผ่าใดและไม่ให้เลื้อยสืบเผ่าพันธ์ในกลุ่มเดียวกันอันจะก่อให้เกิดความเสื่อมในเผ่าพันธ์ของมนุษย์

Durkheim ไม่ได้มองสังคมในเชิงราบรื่นด้วยดีแต่เพียงด้านเดียว เช่น Radcliffe-Brown มอง Durkheim มองสองด้านว่าสังคมนั้นอาจเป็นได้ทั้งราบรื่น และขลุกขลัก ยัดแย้ง ขึ้นอยู่กับว่าสภาพของโครงสร้างทางสังคมจะเป็นอย่างไร ถ้าโครงสร้างสับสนจะส่งผลกระทบต่อถึงบุคคลทันที เช่น ในสภาวะที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างกระทันหัน คนจะเกิดความสับสนมาก ไม่มีอะไรจะยึดเหนี่ยว ตั้งตัวไม่คิด บางคนถึงกับฆ่าตัวตาย ในสภาวะแบบนี้ Durkheim เรียกว่า “Anomia” หรือสภาวะไร้บรรทัดฐาน

อย่างไรก็ตาม ทั้ง Durkheim และ Radcliffe-Brown ได้สนใจศึกษาโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคมแตกต่างไปจาก Malinowski ที่เน้นสนใจเฉพาะทางด้านวัฒนธรรมหรือพฤติกรรมส่วนบุคคลมากกว่า ลูกศิษย์ของ Radcliffe-Brown หรืออีกนัยหนึ่ง ผู้ติดตามแนวคิดของค่าย Structural- Functionalism ได้แก่ Raymond Firth (1951) S.F.Nadel (1951) Evans-pritchaerd (1956) และ Ralph Linton (1940)

1.2 ทฤษฎีแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

Boas (1966 : 55) ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า ทฤษฎีการแพร่กระจายวัฒนธรรม (Historical Particularism and Cultural Diffusionism) แนวคิดเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิดทางมานุษยวิทยาสำนักประวัติศาสตร์เฉพาะและการแพร่กระจายวัฒนธรรม ภายใต้การนำของศาสตราจารย์ ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) ที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบียและลูกศิษย์อีกประมาณ 20 คน ลูกศิษย์ของ Boas อาจแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่สนใจเรื่องวัฒนธรรม มุ่งหาความหมายและคำอธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมและกลุ่มที่เชื่อว่าปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม เกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับระบบการคิดของมนุษย์ (Human Mind) และสภาพจิตใจของมนุษย์ (Human Psyche) สมาชิกของกลุ่มแรกที่สำคัญคือ

1. Kroeber และ Lowie ซึ่งต่อมาสอนอยู่ที่ University of California, Berkeley
2. Cole และ Sapir ที่มหาวิทยาลัยชิคาโก
3. Herskovits ที่มหาวิทยาลัย Northwestern

สำหรับแนวคิดของกลุ่มนี้อาจจะใช้คำว่า “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” แทนคำว่า “ประวัติศาสตร์เฉพาะ” เพราะจะสื่อความหมายได้ง่ายกว่ามานุษยวิทยาเรียกว่า วัฒนธรรม และบุคลิกภาพ (Culture and Personality) และมีนักวิชาการที่สำคัญ เช่น Margaret Mead, Ruth Benedict กลุ่มนี้สนใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกจิตใจ ตลอดจนความนึกคิดและอิทธิพลของวัฒนธรรมมาก “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการแพร่กระจายวัฒนธรรม”

ความคิดพื้นฐานของโบแอสในรายละเอียดคือการปฏิเสธแนวคิดของสำนักวิวัฒนาการที่เชื่อว่าสังคมมนุษย์มีจุดกำเนิดร่วมกันแต่เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไปสู่รูปแบบต่าง ๆ ตามสภาพแวดล้อม โบแอสมองว่าสังคมและวัฒนธรรมของคนอาจมีจุดเริ่มต้นที่เป็นอิสระและไม่เกี่ยวข้องกัน (Independent Invention) เขาไม่เชื่อในความเป็นหนึ่งเดียวของเผ่าพันธุ์ของมนุษยชาติ และเชื่อว่าการที่สังคมหลาย ๆ สังคมมีวัฒนธรรมเหมือนกันเป็นเพราะการแพร่กระจายของวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) จากสังคมหนึ่งไปอีกสังคมหนึ่ง การยอมรับวัฒนธรรมใหม่ ทำให้สังคมมีวัฒนธรรมเหมือนกันได้โดยไม่จำเป็นว่าเป็นเพราะมีจุดกำเนิดร่วมกัน การศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัฒนธรรมทั้งหมดทุกด้านหรือองค์ประกอบของวัฒนธรรมเฉพาะส่วนจะสามารถได้ภาพของการแพร่กระจายวัฒนธรรม

แนวทางการศึกษาและการสร้างทฤษฎีของสำนักนี้มีลักษณะอนุมาน (Inductive) คือให้ความสำคัญในการเก็บข้อมูลในพื้นที่มากกว่าการสร้างหรือทดสอบทฤษฎี เนื่องจากนักวิชาการกลุ่มนี้ไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีวิวัฒนาการซึ่งเชื่อว่ามีกฎธรรมชาติที่อธิบายความเป็นมาของมนุษยชาติ จึงส่งเสริมให้ลูกศิษย์ศึกษาข้อมูลสนาม รวบรวมความรู้ให้ได้ครบถ้วนเพื่อนำมาสร้างทฤษฎีได้ภายหลัง ถ้ามีการสร้างทฤษฎีก็จะช่วยได้แย้งทฤษฎีวิวัฒนาการ ที่เชื่อว่ามนุษยชาติมีจุดกำเนิดร่วมกันได้ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมมนุษย์จำเป็นต้องศึกษาทุก ๆ เรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมนั้นๆ ศึกษาทุกแง่ทุกมุมในลักษณะองค์รวม (Holistic) รวมวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ เช่น สิ่งประดิษฐ์เครื่องใช้สิ่งก่อสร้าง (Material Culture) และวัฒนธรรมในเรื่องระบบคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวิถีชีวิต รายงานเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมหรือชาติพันธุ์ที่เขียนอย่างรอบด้านนี้เรียกว่า ชาติพันธุ์วรรณาหรือชาติพันธุ์พรรณนา (Ethnography)

พัฒนาการของมานุษยวิทยาสถาบันนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและแพร่กระจายวัฒนธรรมนี้ขึ้นอยู่กับผลงานของนักวิชาการที่เป็นลูกศิษย์ของโบแอสมากกว่าของตัวเองเอง เนื่องจากอาจารย์มีลูกศิษย์หลายคน เมื่อรวมผลงานของลูกศิษย์เหล่านี้เข้าด้วยกันแล้วทำให้เห็นภาพความคิดเรื่องวัฒนธรรมของสำนักนี้ ความคิดที่สำคัญคือวัฒนธรรมมีลักษณะองค์รวมที่ประกอบด้วยส่วนย่อยแต่เมื่อรวมกันแล้วมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสังคมนั้น ๆ จนกลายเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะพิเศษ (Cultural Patterns หรือ Configuration) ซึ่งไม่ได้เกิดจากการเอาส่วนย่อยมารวมกันเท่านั้น แต่มีปัจจัยอื่นซึ่ง Kroeber (1917) เรียกว่า Superorganic แปลเป็นไทยว่า

“ปัจจัยเหนืออินทรีย์” แต่ในทางสาขามนุษยวิทยาใช้ในความหมายของ “ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม” มาช่วยเสริมให้เกิดความกลมกลืนและมีลักษณะเฉพาะเป็นชุดวัฒนธรรม (Culture Complex) ซึ่งมีหลายองค์ประกอบกระจายตัวขององค์ประกอบของวัฒนธรรมครอบคลุมพื้นที่ซึ่งอาจเรียกว่า เขตวัฒนธรรม หรือพื้นที่วัฒนธรรม (Culture Area) แต่องค์ประกอบของวัฒนธรรมแต่ละส่วน (Cultur Trait) หรือตัวเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้นเมื่อกระจายอยู่ตามพื้นที่ที่มีความเข้มข้นหรือความหนาแน่นไม่เท่ากัน ส่วนที่มีองค์ประกอบหนาแน่นเรียกว่าเป็นแก่นกลางวัฒนธรรม (Culture Core หรือ Culture Center) แต่ศูนย์รวมหรือศูนย์กลางวัฒนธรรมนี้ไม่ได้หมายถึงพื้นที่เฉพาะจุดเท่านั้น ศูนย์กลางวัฒนธรรมอาจเคลื่อนย้ายได้ถ้าสังคมเคลื่อนย้ายไป (Jacobs. 1964 : 89)

การศึกษาวัฒนธรรมเพื่อดูชุดวัฒนธรรม รวมทั้งศูนย์กลางและการแพร่กระจายขององค์ประกอบต่างๆ นี้ อาจทำได้โดยการทำรายชื่อขององค์ประกอบแต่ละส่วน (Culture Trait List) แล้วสำรวจว่ามีปรากฏอยู่ที่ใดบ้างเพื่อเปรียบเทียบกับสังคมข้างเคียงและศึกษาการแพร่กระจายของวัฒนธรรมชุดต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการศึกษาเรื่องเขตวัฒนธรรมและการแพร่กระจายวัฒนธรรมมีปัญหา คือ (1) เขตวัฒนธรรมและศูนย์กลางวัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้ (2) องค์ประกอบของวัฒนธรรมในแต่ละเขตอาจเปลี่ยนแปลงเมื่อได้รับอิทธิพลจากที่อื่น (3) ในเขตวัฒนธรรมหนึ่งอาจมีองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่ต่างกัน เนื่องจากปัญหาที่กล่าวถึงนี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการศึกษาทางประวัติศาสตร์เฉพาะถิ่นหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะช่วยให้ความกระจ่างในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ แต่การศึกษาเรื่องเขตวัฒนธรรมนี้เหมาะสำหรับสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากสังคมข้างเคียงไม่มาก ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอกมากการศึกษาจะซับซ้อนมากขึ้นข้อสังเกตในเรื่องการแพร่กระจายวัฒนธรรมและเขตวัฒนธรรมที่ควรคำนึงในการศึกษาเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมคือ

1. สังคมวัฒนธรรมชุดใดชุดหนึ่ง (Culture Complex) มีศูนย์กลางอยู่ที่จุดใดจุดหนึ่งและแพร่กระจายออกไป ขยายอิทธิพลใหญ่ขึ้นๆ จนครอบคลุมพื้นที่ในวงกว้างในลักษณะของแก่นกลางวัฒนธรรม (Culture Core) และเขตวัฒนธรรม (Culture Area) ศูนย์กลางของวัฒนธรรมมีหลายศูนย์กลางและเมื่อต่างฝ่ายต่างขยายอิทธิพลก็อาจเกิดการแลกเปลี่ยนและยอมรับซึ่งกันและกันได้ เมื่อใดที่อิทธิพลของศูนย์กลางวัฒนธรรมอ่อนแอหรือเขตวัฒนธรรมกว้างขวางมากและวัฒนธรรมจากศูนย์กลางแพร่กระจายไปได้ไม่เต็มที่ ความเข้มข้นน้อย จะพบว่าลักษณะของวัฒนธรรมชายขอบ (Marginal Culture) อาจแตกต่างจากวัฒนธรรมศูนย์กลาง ตัวอย่างที่เห็นกันชัดเจน คือข้อแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหลวงและวัฒนธรรมราษฎร์ (Great Tradition และ Little Tradition) Robert Redfield เป็นผู้ชี้ให้เห็นประเด็นนี้ชัดเจนที่สุด (Redfield. 1966)

2. เนื่องจากสังคมวัฒนธรรมมีความหลากหลายทางคุณลักษณะและรูปแบบ วัฒนธรรมแต่ละชุดย่อมมีเหตุผลของการเกิดและมีคุณค่าสำหรับสังคมนั้น ๆ การเปรียบเทียบ วัฒนธรรมในเชิงคุณค่าหรือความเจริญก้าวหน้าในลักษณะใดคิดดีกว่ากันหรือใครก้าวหน้ากว่ากัน จึงเป็นการไม่เหมาะสมทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมมีลักษณะสัมพัทธ์ (Cultural Relativism) วัฒนธรรม แต่ละชุดมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมของตน การเกิดวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะตัวเปรียบเทียบกันได้ยาก

3. เมื่อวัฒนธรรมแพร่กระจายจากศูนย์กลาง (Cultural Diffusion) และไปมี ปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมข้างเคียงที่มีอยู่แล้ว (Cultural Interaction) ย่อมมีการเรียนรู้และรับรู้ ซึ่งกันและกัน ในระยะแรกอาจรับวัฒนธรรมใหม่ชั่วคราวที่เรียกว่าการยืมวัฒนธรรม (Cultural Borrowing) และต่อมาจึงรับไว้เป็นของตน (Cultural Adoption) กระบวนการและปฏิสัมพันธ์ทาง วัฒนธรรมมีหลายลักษณะ ในกรณีที่วัฒนธรรมมีคุณลักษณะใกล้เคียงกันพอยอมรับซึ่งกันและกันได้ ปฏิสัมพันธ์จะอยู่ในรูปแบบสันติวิธี แต่ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมอาจมีลักษณะของความขัดแย้ง ถ้าวัฒนธรรมสองชุดมีความแตกต่างกัน ไม่สามารถปรับรับหรือยอมรับกัน และต่างฝ่ายต่างไม่ยอม ให้อีกฝ่ายหนึ่งครอบงำ ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมนี้อาจมีผลทำให้เกิดกรณีพิพาทหรือกลายเป็น สงครามได้ กรณีของความขัดแย้งเห็นได้ชัดในความขัดแย้งทางชาติพันธุ์หรือความขัดแย้งทางศาสนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของอำนาจหรือการใช้อำนาจ

ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมได้กล่าวแล้วว่าแนวคิดวิวัฒนาการและแพร่กระจาย วัฒนธรรมไม่ได้ขัดแย้งกันและมีส่วนเสริมซึ่งกันและกันด้วย ในการพิจารณาเรื่องความสัมพันธ์ ทางวัฒนธรรมต่อไปนี้ จึงรวมถึงความสัมพันธ์ที่เกิดจากพัฒนาการของสังคมที่ไม่เท่ากัน และความสัมพันธ์ของสังคมกับสิ่งแวดล้อมเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงปัจจุบันชี้ให้เห็นความหลากหลายของรูปแบบความสัมพันธ์นี้ได้

การพิจารณาปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Interaction) มีทั้งลักษณะ ที่สอดคล้องและขัดแย้งและมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ในการอธิบายกระบวนการที่เกิดขึ้นนี้มีศัพท์ ที่ใช้ต่างกันอยู่หลายคำ เช่น การปรับตัว (Adaptation) การสังสรรค์ทางวัฒนธรรม (Acculturation) การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation) บูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration) และความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (Cultural Conflict)

1. การปรับตัว (Asaptation)

การศึกษาเรื่องการปรับตัวนี้อาจศึกษาจากด้านการปรับตัวทางชีวภาพ และการปรับตัวทางวัฒนธรรม ผู้ที่ใช้คำว่าปรับตัวมักจะใช้ในความหมายของความสัมพันธ์ ระหว่างสิ่งที่ศึกษาซึ่งอาจเป็นมนุษย์และสัตว์กับสภาพแวดล้อมรอบตัวและแหล่งที่อยู่ (Habitat) การศึกษาในลักษณะนี้มักเป็นการพิจารณาเชิงประวัติศาสตร์ว่าได้มี (1) การเปลี่ยนแปลงเพื่อจัดระบบ

ความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกัน (2) การปรับเปลี่ยนตัวมนุษย์หรือสัตว์เพื่อให้ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเป็นความสัมพันธ์ที่เหมาะสมหรือ(ค) การปรับสภาพแวดล้อมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของมนุษย์หรือสัตว์ การใช้คำว่าปรับตัวจึงมักใช้ในความหมายของการปรับเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนเพื่อให้ความสัมพันธ์ลงตัว

ถ้าจะพิจารณาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมย่อมหมายความว่าวัฒนธรรมในที่นี้ใช้ในความหมายที่รวมทั้งวัฒนธรรมในรูปวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุซึ่งรวมถึงระบบความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต และพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมในการพิจารณาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมนี้ โคเฮน, (Cohen. 1968 : 98) ได้เสนอข้อคิดไว้ว่า

1. การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม (วรรณคดี ดนตรี การแสดง และศิลปกรรมอื่น ๆ) และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ฯลฯ
2. องค์ประกอบต่างๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นองค์รวม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม
3. การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียง หรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเองจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ
4. วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง เช่น ธง มีความหมายมากกว่าผ้าผืนหนึ่ง
5. การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม
6. พฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย
7. การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน

ข้อคิดทั้ง 7 ข้อที่กล่าวถึงนี้ หมายถึงการปรับตัวที่นอกเหนือจากการปรับตัวทางชีวภาพเพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์มนุษย์หรือสัตว์แต่เป็นการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเมื่อเกิดปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือกลุ่มคนอื่น ในอดีตมีการตั้งคำถามว่าการปรับตัวนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางธรรมชาติโดยสิ้นเชิง หรือเป็นที่มนุษย์สามารถกำหนดได้ควบคุมและบังคับทิศทางได้ ปัจจุบันคงจะต้องยอมรับว่าการปรับตัวนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นแต่มนุษย์สามารถควบคุมได้

การสังสรรค์ทางวัฒนธรรมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) การแพร่กระจายวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นไม่เป็นปัญหาในช่วงเวลาที่จำนวนประชากรมีไม่มากและความหนาแน่นของประชากรต่ำ พื้นที่บนผิวโลกมีอยู่มากพอที่จะตอบสนองการขยายตัวได้ แต่ต่อมาเมื่อจำนวนประชากรมีเพิ่มมากขึ้นการแพร่กระจายของวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งมีทั้งลักษณะที่เข้ากันได้และลักษณะที่ขัดแย้งกัน

คำว่า การสังสรรค์วัฒนธรรมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) นี้ใช้เมื่อมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมระหว่าง 2 กลุ่มคนที่มีสังคมวัฒนธรรมต่างกัน และมีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกันแต่ในกรณีที่สังคมวัฒนธรรมที่มีปฏิสัมพันธ์กันมีพลังไม่เท่ากันคนกลุ่มหนึ่งจะมีแนวโน้มที่จะยอมรับวัฒนธรรมของอีกกลุ่มหนึ่ง เราพบว่ากลุ่มที่วัฒนธรรมมีพลังน้อยจะถูกผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่วัฒนธรรมมีพลังมากกว่า ในขณะที่เดียวกันอาจมีการแลกเปลี่ยนกันก็ได้ สุดท้ายถ้าวัฒนธรรม 2 ชุดถูกผสมรวมกันเป็นชุดเดียวกันไม่ว่าจะมีส่วนของชุดใดมากกว่ากันก็จะเป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) ที่เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ในสภาพปัจจุบันส่วนใหญ่แล้วพบว่าวัฒนธรรมอินเดียเนแดงและวัฒนธรรมตะวันตกในสหรัฐอเมริกาได้มีการผสมกลมกลืนกันเกือบหมดแล้วโดยที่คนผิวขาวรับการปลูกข้าวโพดจากอินเดียเนแดงและคนอินเดียเนแดงรับวัฒนธรรมหลายๆ อย่างของคนผิวขาว (Lowie. 1954 : 219)

การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนี้อาจเกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือเกิดขึ้นด้วยความตั้งใจของฝ่ายที่มีอำนาจก็ได้ กรณีของสหรัฐอเมริกาเห็นได้ชัดว่ารัฐบาลกลางมีนโยบายที่จะผสมกลมกลืนอินเดียเนแดงเข้าสู่สังคมคนผิวขาว หรือกรณีของประเทศไทยในบางช่วงเวลานโยบายรัฐก็มีความโน้มเอียงให้เกิดการผสมกลมกลืนชาติพันธุ์อื่น ๆ ให้เป็นไทย

บูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration) และทวิลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Double Ethnic Identity)

ความคิดเรื่องบูรณาการทางวัฒนธรรม คือการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมคือการมีวัฒนธรรมที่หลากหลายร่วมกันและไม่ได้มีการพยายามครอบงำซึ่งกันและกัน ในสังคมปัจจุบันเมื่อเกิดรัฐประเทศและพบว่ามียุทธศาสตร์หลายกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาเขตของรัฐประเทศ ถ้าปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมสมัยใหม่มีลักษณะยอมรับซึ่งกันและกันหมายความว่าเกิดบูรณาการทางวัฒนธรรม บางครั้งใช้คำว่าพหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) คือรัฐประเทศที่มีหลากหลายวัฒนธรรม ประเทศที่เกิดขึ้นใหม่มักจะเป็นรัฐพหุวัฒนธรรม เพราะประเทศเหล่านี้เกิดขึ้นภายหลังการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์

คือตัวอย่างรัฐประเทศที่ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และประเทศสิงคโปร์และมาเลเซีย ก็ประกาศตัวเองเป็นประเทศพหุวัฒนธรรม เพราะหลังจากได้รับเอกราชจากอังกฤษได้มีการยอมรับความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์และได้กำหนดนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนี้

การยอมรับพหุวัฒนธรรม หมายความว่า กฎหมายและกฎระเบียบที่ใช้ในการบริหารหรือการจัดการมีลักษณะไม่เคร่งครัด เปิดโอกาสให้มีทางเลือกในการปฏิบัติการโดยไม่มีวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งครอบงำ (Dominant Culture) และวัฒนธรรมอื่นถูกครอบงำ (Subordinate Culture) ในการพิจารณาเรื่องพหุวัฒนธรรม รายละเอียดเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นเรื่องสำคัญและข้อแตกต่างระหว่างกฎระเบียบที่กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรกับการบังคับใช้ในการปฏิบัติจริงเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาด้วย ตัวอย่างของมาเลเซียและสิงคโปร์เป็นตัวอย่างที่รัฐใช้คำว่าพหุวัฒนธรรมเพื่อเป้าหมายทางการเมือง แต่ในทางปฏิบัติวัฒนธรรมชุดหนึ่งยังมีบทบาทในสังคมเหนือชุดอื่น

แม้เมื่อรัฐพยายามสนับสนุนให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม การผสมกลมกลืนอาจมีได้หลายลักษณะ คนบางกลุ่มรับวัฒนธรรมหลักของรัฐ (Dominant Culture) และผสมกลมกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมหลัก คนกลุ่มนี้มักจะอยู่ใกล้ศูนย์กลางอำนาจและยินดีถูกกลืนโดยกลุ่มอำนาจ แต่กลุ่มที่อยู่ห่างไกลอำนาจรัฐ ความต้องการธำรงวัฒนธรรมเดิมของตนยังมีอยู่ แต่ก็ยอมรับวัฒนธรรมหลักด้วยบางเรื่อง ในประเทศไทยในช่วงเปลี่ยนผ่านจะพบเห็นคนหลายกลุ่มมีวัฒนธรรมที่ผสมผสานในลักษณะทวิลักษณ์ (Double Identity) กลุ่มแรกที่มีการกล่าวถึงคือกลุ่มคนจีนซึ่ง Coughlin (5) เป็นผู้แรกที่เสนอแนวคิดทวิลักษณ์ในกลุ่มคนจีน ต่อมาจามีรายงานรูปแบบทวิลักษณ์ในกลุ่มอื่น ๆ และเห็นชัดในการเรียกชื่อกลุ่มโดยใช้คำสมาส คือ กลุ่มไทยมุสลิม ไทยเขมร ไทยลาว เป็นต้น

ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (Cultural Conflict)

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมอาจสร้าง ความขัดแย้ง ถ้าสมาชิกในกลุ่มไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน โดยปกติกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อและภาษาพูดร่วมกันมักจะไม่มี ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมีการปะทะสังสรรค์ของวัฒนธรรมที่ต่างกัน การปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมนี้เกิดจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง หรือทั้งสองชุด ทั้งนี้อาจเกิดจาก (1) การอพยพย้ายถิ่นของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเข้ามาสู่อาณาบริเวณที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ หรือวัฒนธรรมอื่นอยู่แล้ว ถ้าการอพยพย้ายถิ่นนี้ไม่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจะเป็นมิตรก็จะเกิด ความขัดแย้งได้ (2) การขยายดินแดนของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อเสริมอาณาเขตของตนซึ่งมีผล ในการรุกรานกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว ทั้งนี้รวมทั้งการยกทัพไปสู้รบกันดังเช่นสงครามใน

สมัยโบราณ หรือ (3) การล่าอาณานิคมของสังคมตะวันตก โดยกลุ่มที่มีอำนาจสามารถเข้าไปครอบครองและเผยแพร่วัฒนธรรมของตนด้วย (4) นอกจากนี้ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมอาจเกิดจากการแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยการสื่อสาร ถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชน ระบบการศึกษา และเทคโนโลยีต่างๆ

อย่างไรก็ตาม กรณีที่ความแตกต่าระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มีสูงเพราะสังคมวัฒนธรรมขัดแย้งกัน การปรับรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกันไม่เกิดขึ้น ปัญหาเรื่องความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์เกิดจากการที่แต่ละฝ่ายพยายามรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนและไม่ยอมรับวัฒนธรรมของสังคมข้างเคียง หรือถ้าความขัดแย้งเกิดจากกรณีของการช่วงชิงอำนาจ ความสัมพันธ์จะอยู่ในลักษณะศัตรูหรือคู่ปรับ เกิดสงครามช่วงชิงพื้นที่หรือผู้คน ข้อมูลในประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นตัวอย่างของความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีสังคมวัฒนธรรมภาษาพูดต่างกันอยู่เป็นประจำในกรณีที่มีความขัดแย้งทางวัฒนธรรมรุนแรง อาจเกิดขบวนการต่อต้าน เช่น ขบวนการแยกดินแดน หรือขบวนการก่อการร้าย

1.3 ทฤษฎีการจัดการ

วอร์พจน์ บุษราคัมวดี (2553 : 26) ได้ให้รายละเอียดไว้สรุปได้ว่า แนวความคิดของการจัดการโดยทั่วไปในอดีต จะเป็นการมุ่งเน้นในการประสานงานกันระหว่างผู้บริหารกับบุคลากรเพื่อมุ่งในการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร แต่จากการที่ผู้บริหารมีสมมติฐานว่ามนุษย์ว่าเป็นผู้ที่มีเหตุผลในการปฏิบัติงาน และประสิทธิภาพของผลงานเกิดจากการแบ่งงานกันทำตามความถนัด แต่ผู้บริหารไม่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านสภาวะแวดล้อมและพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์การทำให้การปฏิบัติงาน และประสิทธิภาพของผลงานไม่เป็นไปตามที่ต้องการ เช่น การที่บุคลากรไม่ทราบวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน งานมีลักษณะที่เป็นงานประจำ จนขาดการความสำคัญต่อความต้องการของลูกค้า แต่ผลผลิตสามารถจำหน่ายได้ทั้งหมด และทรัพยากรที่มีคุณภาพมิให้ใช้ได้อย่างไม่จำกัด

แม้ว่าแนวความคิดทางการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์จะช่วยเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นก็ตาม แต่ก็สามารถทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับมนุษย์ขึ้นได้ เช่น คนงานส่วนใหญ่ไม่ชอบงานในลักษณะที่เป็นงานประจำจนเป็นผลทำให้ผู้บริหารคิดหาทางนำไปสู่การขยายงาน การเพิ่มคุณค่าของงาน และการให้อำนาจตัดสินใจกับพนักงานเพิ่มขึ้น หรือการนำแนวความคิดของการจ่ายค่าตอบแทนตามจำนวนผลงานมาประยุกต์ใช้กับคนงานจนสามารถเพิ่มผลผลิตได้เกินจากมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะได้รับค่าตอบแทนที่สูงกว่าคนงานที่ทำได้น้อยกว่ามาตรฐานก็สามารถผลักดันให้คนงานแต่ละคนทำงานได้ตามเป้าหมายที่กำหนด ในการจ่ายค่าตอบแทนตามระบบดังกล่าวนี้ผู้บริหารเชื่อว่า จะทำให้หัวหน้าคนงานมีกำลังใจที่จะสอนงานให้คนงานทำงานให้ดีขึ้นกว่าเดิมด้วย

สโตนเนอร์ (Stoner. 1978 : 32) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า วิวัฒนาการตามแนวคิดหลักหรือแนวคิดที่สำคัญๆ ทางการจัดการที่เกิดขึ้นและผ่านมา 3 ยุค ได้แก่ ยุคแนวความคิดทางการจัดการสมัยดั้งเดิม ยุคแนวความคิดทางการจัดการแนวพฤติกรรมศาสตร์ และยุคแนวความคิดทางการจัดการเชิงปริมาณ วิวัฒนาการของแนวคิดทางการจัดการที่สำคัญจะนำเสนอถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใน ช่วงเวลาต่างๆ และแนวความคิดทางการจัดการซึ่งถูกนำมาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในยุคนั้นๆ และผลกระทบ ซึ่งมีผลต่อการออกแบบ โครงสร้างขององค์การอันเป็นผลทำให้เกิดเป็น สภาวะการณ์ขององค์การที่มีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ขึ้นตามมา

กริฟฟิน (Griffin. 1999 : 36) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า ทฤษฎีการจัดการ หมายถึง กรอบแนวความคิดความรู้และการกำหนดแนวทางในการจัดองค์การรวมทั้งเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ดิน ปรัชญพุทธ (2538 : 10) ได้ให้รายละเอียดไว้สรุปได้ว่า “จุดมุ่งหมายของ ทฤษฎีองค์การ คือ การมุ่งที่จะพรรณนา อธิบาย และพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ หรือพฤติกรรม โดยชี้ให้เห็นถึงส่วนประกอบหรือตัวแปรของการศึกษาในองค์การนั้นๆ”

2. ทฤษฎีเสริม

2.1 ทฤษฎีความต้องการ

มาสโลว์ (Maslow. 2000 : 80 - 81) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ไว้และเป็นที่ยอมรับกันแพร่หลาย สมมติฐานดังกล่าวมีความสำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ ดังนี้คือ

1. มนุษย์มีความต้องการ ความต้องการมีอยู่เสมอและไม่มีที่สิ้นสุด แต่สิ่งที่มนุษย์ต้องการนั้นขึ้นอยู่กับว่า เขามีสิ่งนั้นอยู่แล้วหรือยัง ขณะที่ความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นจะเข้ามาแทนที่กระบวนการณ์ไม่มีที่สิ้นสุด และจะเริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

2. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรม

3. ความต้องการของมนุษย์มีเป็นลำดับขั้นตอนตามลำดับความสำคัญ (A Hierarchy of Need) กล่าวคือ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการระดับสูงก็จะเรียกร้องให้มีการตอบสนองทันที (Demand Satisfaction)

มาสโลว์ Maslow ยังได้แบ่งลำดับขั้นของความต้องการได้ดังต่อไปนี้

1. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ และเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดสำหรับการดำรงชีวิต ร่างกายจะต้องได้รับ

การตอบสนองภายในช่วงระยะเวลาและสม่ำเสมอ ถ้าร่างกายไม่ได้รับการตอบสนองแล้ว ชีวิตก็ดำรงอยู่ไม่ได้ ความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ อาหาร อากาศ น้ำดื่ม ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความต้องการพักผ่อน และความต้องการทางเพศ ในขั้นตอนนี้องค์การทุกแห่งมักจะตอบสนองความต้องการของแต่ละคนโดยการจ่ายค่าจ้าง เพื่อคนงานหรือลูกจ้างจะได้นำเงินไปใช้จ่าย เพื่อแสดงหาสิ่งจำเป็นขั้นมูลฐานของชีวิตเพื่อการดำรงชีพของแต่ละคน

2. ความต้องการความปลอดภัย (Security Needs) เมื่อความต้องการทางร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการความปลอดภัยก็เข้ามามีบทบาทในพฤติกรรมของมนุษย์ มีความปรารถนาที่จะได้รับความคุ้มครองจากภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะมีต่อร่างกาย เช่น อุบัติเหตุ อาชญากรรม ฯลฯ เป็นอาทิ มนุษย์เราปรารถนาที่จะอยู่ในสังคมที่เป็นระเบียบ และสามารถคาดหมายได้ (Predictable world) ความต้องการความปลอดภัย หมายความว่ารวมถึงความรู้ของแต่ละบุคคลถึงข้อจำกัดหรือขอบเขตของพฤติกรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในสังคมในองค์การ ความปลอดภัย หรือความมั่นคงในการปฏิบัติงานเป็นสิ่งสำคัญ ที่มีผลต่อขวัญและกำลังใจของลูกจ้างทุกคน ถ้าคนเราทำงานด้วยรู้สึกหวั่นไหวอยู่ตลอดเวลาถึงความมั่นคงของตำแหน่งที่ทำอยู่แล้ว งานที่ทำไปย่อมไม่เป็นผลดีแก่องค์การ หัวหน้างานจึงมีหน้าที่จัดให้คนงานรู้สึกถึงความมั่นคงในการทำงาน เช่น การปลดออกหรือไล่ออกควรจะมีการพิจารณาอย่างไร ระบบความชอบพอส่วนตัว (Favoritism) การเลือกปฏิบัติ (Discrimination) เป็นสิ่งที่กระทบกระเทือนต่อทำที่ขวัญและกำลังใจของคนงานมากที่สุด

3. ความต้องการทางสังคม (Social Belonging Need) เมื่อความต้องการสองประการแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการที่อยู่ในระดับสูงกว่า ก็จะเข้าครอบงำพฤติกรรมของบุคคลนั้น ความต้องการทางสังคมหมายถึงความต้องการที่จะเป็นเข้าร่วมและได้รับการยอมรับเป็นมิตรภาพและความรักจากเพื่อนร่วมงาน ความต้องการในขั้นนี้ของบุคคลเป็นความต้องการที่จะให้บุคคลหรือเพื่อนร่วมงานยอมรับในความสำคัญของตนเององค์การย่อมตอบสนองความต้องการของลูกจ้างโดยการให้ลูกจ้างสามารถแสดงความคิดเห็น และความคิดเห็นที่ได้รับการยอมรับควรจะได้ รับการชมเชยและให้ลูกจ้างมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ

4. ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องในสังคม (Esteem or Egoistic Needs) ความต้องการอยากเด่นในสังคม รวมถึงความเชื่อมั่นในตนเอง ความสำเร็จ ความรู้ความสามารถ การนับถือตนเอง ความเป็นอิสระและเสรีภาพ และรวมถึงความต้องการที่จะมีฐานะเด่นเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั้งหลาย การมีตำแหน่งสูงในองค์การหรือการที่สามารถเข้าใกล้ชิดกับบุคคลสำคัญ ล้วนแล้วแต่ทำให้ฐานะของตนเด่นขึ้น

5. ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จตามความนึกคิด (Self Realization or Self Actualization Needs) ความต้องการขั้นสูงสุดนี้เป็นความต้องการพิเศษ ซึ่งคนธรรมดาเป็นส่วนมากนึกอยากจะเป็นนึกอยากจะได้แต่ไม่สามารถเสาะหาได้ การที่บุคคลใดบรรลุถึงความต้องการในขั้นนี้ ก็ได้รับการยกย่องเป็นบุคคลพิเศษไป เช่น ความนึกคิดที่อยากจะเป็นนายกรัฐมนตรี หรือนักกีฬาที่มีความสามารถ ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไป แต่ละคนย่อมมีความรู้สึกนึกคิดแตกต่างกันไปลำดับขั้นความต้องการของ Maslow จะมีผลต่อการสร้างแรงจูงใจในการประเมินผลงานขององค์กรที่มีผลกระทบต่อการสนองตอบต่อความต้องการของบุคคล

2.2 ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์ เป็นทฤษฎีว่าด้วยความงาม ยังหมายถึง

1. วิชาที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรับรู้ความงาม
2. วิชาที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์และคุณลักษณะของความงาม คุณค่าของความงาม และรสนิยม
3. วิชาที่ส่งเสริมให้สอบสวน และแสวงหาหลักเกณฑ์ของความงามสากล ในลักษณะของรูปธรรมที่เห็นได้ชัด รับรู้ได้ และชื่นชมได้
4. วิชาที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ตรงของบุคคล สร้างพฤติกรรมความพอใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน ในทางปฏิบัติเป็นความรู้สึกพอใจเฉพาะตน สามารถเพื่อแผ่เสนอแนะผู้อื่น ให้มีอารมณ์ร่วมรู้สึกด้วย

5. วิชาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมตอบสนองของมนุษย์จากสิ่งเร้า ภายนอกตามเงื่อนไขของสถานการณ์ เรื่องราวความเชื่อ และผลงานที่มนุษย์สร้าง

พดุงศักดิ์ กษสำโรง (ม.ป.ป. : เว็บไซต์) ได้ให้แนวคิดถึงทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ไว้ว่า “การศึกษาอบรมและพัฒนาเป็นรสนิยมความรู้และความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ สามารถเสริมสร้างพัฒนาการทางสุนทรียภาพให้เพิ่มขึ้น รู้และเข้าใจคุณค่าของความงาม”

พจนานุกรมศัพท์ศิลปฉบับไทย – อังกฤษ (2530 : 7) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “สุนทรียและสุนทรียศาสตร์ Aesthetic ว่า หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยความนิยมความงามหรือความนิยมในความงาม เป็นอารมณ์ ความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งงดงามไพเราะรื่นรมย์ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติหรืองานศิลปะ ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นด้วยประสบการณ์ การศึกษาอบรม และพัฒนาเป็นรสนิยมความรู้และความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ สามารถเสริมสร้างพัฒนาการทางสุนทรียภาพให้เพิ่มขึ้น รู้และเข้าใจคุณค่าของความงาม”

อเล็กซานเดอร์ กอตตรีบ โบมการ์เดิน (Alexander Gottlieb Baumgarten) นักปรัชญาชาวเยอรมัน ได้ตีพิมพ์ผลงานเป็นครั้งแรก เริ่มจากงานเรื่อง The Aesthetica และเป็นผู้ให้ความหมายของคำว่า สุนทรียศาสตร์ว่า Aesthetic ซึ่งโบมการ์เดินใช้อธิบาย การรับรู้ความรู้สึกทาง

ประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นสิ่งที่โคมกอร์เดินค้นพบในบทกวีนิพนธ์ และขยายไปสู่ศิลปะสาขาอื่นๆ และได้ใช้คำว่าสุนทรียศาสตร์เป็นครั้งแรกในหนังสือของเขเอง ชื่อผลสะท้อนของกวีนิพนธ์ เขาได้พิจารณาคำจากในภาษากรีก คือ การกำหนดรู้ Aesthesis และจึงเริ่มใช้คำว่า Aesthetics อธิบายการรับรู้ทางประสาทสัมผัส จนได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งสุนทรียศาสตร์ และยังได้อธิบายความหมายของคำว่าสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ไว้ว่า

1. สุนทรียศาสตร์ เป็นความรู้จากประสบการณ์ (Conceptual Knowledge) ซึ่งเป็นการนำเอาเหตุผลมาตัดสินความงาม

2. สุนทรียศาสตร์ เป็นความรู้โดยตรง (Intuitive Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน หรือเรียกว่าการหยั่งรู้เป็นความรู้ที่สูงกว่าปกติและเป็นการนำความรู้ที่ใช้มาตัดสินความงาม โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยเหตุผลอื่นมาเกี่ยวข้อง

สุนทรียศาสตร์ คือ สาขาหนึ่งของวิชาปรัชญา เป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องของความงาม ความนิยมในความงาม เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหามาตรฐานของความงามทางด้านศิลปะ ทั้งวิจิตรศิลป์ (Fine Art) และประยุกต์ศิลป์ (Applied Art) ซึ่งในสมัยกรีกโบราณใช้กล่าวถึงเรื่องของความงาม ความสะอาดใจ ซึ่งเป็นความรู้สึกทางการรับรู้ (Sense Perception) และพัฒนา

Randall and others (1970 : 279) ในภาษาไทยสุนทรียศาสตร์มาจากคำว่า “สุนทรีย” แปลว่า เกี่ยวกับความนิยมความงาม กับคำว่า “ศาสตร์” แปลว่า วิชา ดังนั้น สุนทรียศาสตร์จึงแปลว่า วิชาว่าด้วยความนิยมความงาม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 84) วิชาสุนทรียศาสตร์ ศึกษาเกี่ยวกับความงามซึ่งอาจเป็นความงามในธรรมชาติหรือความงามทางศิลปะก็ได้ เพราะในผลงานทางศิลปะ เราถือว่าเป็นสิ่งที่ดีความงามอยู่ด้วยนอกจากนี้สุนทรียศาสตร์ยังศึกษาวิชาที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกของการรับรู้ความงาม วิชาที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ของคุณลักษณะของความงาม คุณค่าของความงาม และรสนิยม วิชาที่ส่งเสริมให้สอบสวนและแสวงหาหลักเกณฑ์ของความงามสากลในลักษณะของรูปธรรมที่เห็นได้ชัด รับรู้ได้และชื่นชมได้ วิชาที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ตรงของบุคคล สร้างพฤติกรรม ความพอใจโดยไม่หวังผลตอบแทนในการปฏิบัติ เป็นความรู้สึกพอใจเฉพาะตน สามารถเพื่อแผ่เสนอแนะผู้อื่นให้มีอารมณ์ร่วมรู้สึกด้วยได้ วิชาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมตอบสนองของมนุษย์จากสิ่งเร้าภายนอกตามเงื่อนไขของสถานการณ์ เรื่องราวความเชื่อ และผลงานที่มนุษย์สร้าง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

นิคม วงศ์นันตา (2548 : 68-69) ได้ศึกษา “ศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยวชุมชน งานแม่สาใหม่ผลการศึกษาพบว่าแม่สาใหม่มี 9 แห่ง 5 แห่งในกลุ่ม B 4 แห่งในกลุ่ม C และ D ซึ่งยังไม่เหมาะสมต่อการพัฒนาให้เป็นที่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ผลการศึกษาพบว่า “ศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวไม่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละแห่งจึงทำให้ศักยภาพในการจัดการอยู่ในระดับน้อย ควรร่วมมือกับหัวหน้าศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สาใหม่ และฟื้นฟู กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวโซน B ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและควรเห็นความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และให้ อบต.ไปศึกษาข้อมูลจัดทำโครงการเพื่อรับการสนับสนุนงบประมาณ”

อรทัย จิตไธสง (2544 : 97) ได้ศึกษา “การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านผลการศึกษา” ผลการศึกษาพบว่า “มีการศึกษาทรัพยากรธรรมชาติเชิงธุรกิจชุมชน แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ชุมชนและระหว่างชุมชน โดยผู้ที่มีหน้าที่ถ่ายทอด ระดับบุคคลคือ ครอบครัว ชชาติ ผู้สูงอายุ และผู้เป็นภูมิปัญญาในระดับชุมชน มาถ่ายทอดโดยกลุ่มทางสังคม เพื่อน ผู้นำ กลุ่มอาชีพ โดยใช้วิธีการอบรม และเวทีชาวบ้าน และการถ่ายทอดระหว่างชุมชน ใช้วิธีการเรียนรู้จากการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน ทำภายในภายนอกชุมชน”

นุชศินี ยศปรกรณ์ (2547 : 124-126) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการท่องเที่ยว ที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการศึกษาพบว่า “ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวมีผลต่อการบริหารจัดการด้านกลยุทธ์ทางการตลาดของการท่องเที่ยว ลูกค้าหรือผู้รับบริการให้ความสำคัญกับกิจกรรม หรือกระบวนการบริหาร หรือพฤติกรรมของผู้ให้บริการ มากกว่าสิ่งอื่นๆ และรับรู้ด้วยความรู้สึกทางใจมากกว่า ดังนั้น คำว่า “ความประทับใจ” จึงมีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดต่อผู้รับบริการ และมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้บริหารควรมีการกำหนดแนวทางมาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีในการจัดการการท่องเที่ยว มิฉะนั้น การบริหารจัดการการท่องเที่ยว จะดำเนินไปอย่างไม่มีจุดหมาย และประสบความล้มเหลว
2. บริษัทท่องเที่ยว ควรจัดทำแบบสอบถามเพื่อตอบสนองสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาระบบการท่องเที่ยว
3. บุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกหน่วยงานควรจะต้องปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ และมีคุณภาพเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

4. ควรมีการส่งเสริมสนับสนุน ให้มีการพัฒนาศักยภาพในการทำงาน ตลอดจนปลูกฝังให้มีจิตสำนึกในการรักษานับบริการของบุคลากรในองค์กร

5. ควรมีการปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ไม่ให้เสื่อมโทรม รวมทั้งมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัย ทั้งทางร่างกาย ทรัพย์สิน และการเดินทางแก่นักท่องเที่ยว เช่น การโจรกรรมปล้นชิงทรัพย์ หลอกหลวงนักท่องเที่ยว เป็นต้น

6. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการของบริษัทท่องเที่ยวในการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาระบบการท่องเที่ยวของบริษัทท่องเที่ยว

7. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดในการปรับปรุงและพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวของบริษัทท่องเที่ยว

8. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มตลาดการท่องเที่ยวของประเทศไทยในอนาคต จากการศึกษา แสดงให้เห็นว่าค่าดัชนีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของไทยถึงแม้จะยังคงมีค่าสูงกว่าประเทศคู่แข่ง แต่อย่างไรก็ตามมีแนวโน้มลดลงในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากรายได้ประชากรในภูมิภาคเอเชียลดลง จึงไม่สามารถชี้วัดได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยขาดประสิทธิภาพหรือไม่ จึงไม่ควรที่จะเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกแนวทางหรือนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมา แต่ควรที่จะทำการศึกษาต่อไปในระยะยาวเพราะจะทำให้สามารถปรับปรุงกลยุทธ์การส่งเสริม และการลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ทันทั่วถึง ซึ่งหากมีการวางแผนการส่งเสริมที่ผิดพลาดอาจทำให้ความสามารถในการแข่งขันลดลงได้ในช่วงที่เศรษฐกิจกลับคืนสู่ภาวะปกติ

ในส่วนของอุปสงค์ของจำนวนนักท่องเที่ยวสามารถนำมาใช้ในการวางแผนการลงทุนเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวในแต่ละเชื้อชาติที่มีความต้องการที่แตกต่างกัน ให้เหมาะสมกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละปี เช่นการส่งเสริมแนะนำร้านอาหารอิสลามในช่วงที่นักท่องเที่ยวชาวมลายูเข้าสู่ประเทศมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่สามารถกำหนดได้จากภายในประเทศคือ อัตราค่าโดยสารเครื่องบิน จากแบบจำลอง 3 ใน 5 ประเทศ คือ มลายูเซีย ญี่ปุ่นและจีนแสดงให้เห็นว่า อัตราค่าโดยสารเครื่องบินที่มีความยืดหยุ่นต่ำ เมื่อลดอัตราค่าเครื่องบินลงจะทำให้ได้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นไม่มาก ส่วนปัจจัยอื่น ๆ เป็นปัจจัยภายนอกของแต่ละประเทศซึ่งไม่สามารถกำหนดได้ และอัตราการแลกเปลี่ยนในปัจจุบันใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัวแบบควบคุม (เมื่อมีความผันผวน) จึงไม่ควรพิจารณาควบคุมอัตราแลกเปลี่ยนเพื่อการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว

ดิเรก สาระวดี (2549 : 50) ได้ศึกษาเรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาธุรกิจชุมชน” ผลการศึกษาพบว่า “โดยภาพรวมของสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของสังคมไทย ที่ประสบกับปัญหา

ขอความเหลื่อมล้ำทางสังคมหลายๆ ด้าน ปัญหาทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ปัญหาช่องว่างระหว่างการออมกับการลงทุน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการพัฒนาที่ผ่านมาเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวเงินมากเกินไป ระบบการศึกษาไม่มีการปรับตัวยังเป็นแบบรวมศูนย์อยู่ในส่วนกลาง ไม่เอื้อต่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น อันจะเป็นผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างแท้จริง ฉะนั้นแนวทางที่จะพัฒนาคนและคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นจะต้องเป็นการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชน เน้นให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนพร้อมกับการพัฒนาด้านสังคม และวัฒนธรรม โดยกล่าวได้ว่า “ธุรกิจชุมชน” คือกลยุทธ์สำคัญอันหนึ่งที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน แต่การพัฒนาดังกล่าวจะสามารถบรรลุเป้าหมายได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ องค์กรเอกชน นักวิชาการ และสื่อมวลชน เป็นต้น”

คุณิต ทงทา (2536 : 26) ได้ศึกษาเรื่อง “องค์กรพัฒนาเอกชนกับการพัฒนาชนบทด้วยวิธีการ สหกรณ์ โดยศึกษาเฉพาะกรณีโครงการพัฒนาหมู่บ้านชนบทผสมผสาน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการศึกษาพบว่า “โครงการ CBIRD – นางรอง ใช้วิธีการ สหกรณ์ในการพัฒนาชนบทโดยการส่งเสริมเกษตรกรในพื้นที่ดำเนินงานของโครงการฯ ให้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มในรูปแบบของกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ รูปแบบของกิจกรรมกลุ่มแบ่งเป็นกลุ่มทางเศรษฐกิจ และกลุ่มทางสังคม กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ใช้วิธีการสหกรณ์ในการดำเนินงาน เช่น การเลือกตั้งกรรมการกลุ่ม การจัดสรรเงินส่วนเกิดของกลุ่ม เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้จัดเป็นกลุ่มปฐมภูมิแบบไม่เป็นทางการ โครงการ CBIRD – นางรอง ได้ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มปฐมภูมิแบบไม่เป็นทางการไปสู่รูปแบบของสหกรณ์การเกษตรระดับตำบล ด้านผลการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรระดับตำบลที่จัดตั้งขึ้นจำนวน 13 สหกรณ์ พบว่า สหกรณ์จัดเป็นขนาดเล็กฐานะของสหกรณ์มีแนวโน้มดีขึ้น แต่มีปริมาณธุรกิจต้องและมีอัตรากำไรสุทธิอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วม ความรู้ และทัศนคติ ไม่อยู่ในเกณฑ์สูง และการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับความรู้แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ”

พจนา สวนศรี (2540 : 6-11) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมกรณีศึกษา ชมรมชาวประมงพื้นบ้าน เกาะขาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา” ผลการศึกษาพบว่า เกณฑ์ในการพิจารณาเลือกพื้นที่ดังนี้

1. เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพเรื่องการท่องเที่ยวในเรื่องความงามทางธรรมชาติ วิถีชีวิตวัฒนธรรมมีประเด็นทางสังคม หรือทางเลือกการพัฒนาที่จะนำเสนอต่อสังคม
2. มีอาสาสมัครเพื่อพัฒนาชุมชน (อพช.) ทำงานอยู่ หรือเป็นพื้นที่เครือข่ายสำคัญ คือ อพช. สามารถเข้าใจสถานการณ์ในพื้นที่
3. มีองค์กรชาวบ้าน

สุรศักดิ์ พิมพ์เสน และศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (2552 : 8) ได้ศึกษาเรื่อง “ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไท บ้านโพน” ผลการศึกษาพบว่า “ชุมชนผู้ไทบ้านโพน ยังมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหนียวแน่นมีการนับถือพุทธศาสนาอย่างเข้มแข็ง มีการทำบุญตามจารีตประเพณี 12 เดือน สำหรับบุญประเพณีที่ชาวบ้านโพนให้ความสำคัญและจัดได้ยิ่งใหญ่ที่สุดคือ บุญบั้งไฟซึ่งใช้เวลา 2 วัน จัดขึ้นในเดือนพฤษภาคมของทุกปี”

กรอบแก้ว ชัยเดชสุริยะ (2546 :103) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการทางการตลาดด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านทุ่งสง จังหวัดกระบี่” ผลการศึกษาพบว่า “ป่าชุมชนบ้านทุ่งสง มีสิ่งที่น่าสนใจมากมายไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ โดยสามารถจัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ทั้งหมด 7 กิจกรรม ได้แก่ การพักผ่อนกับชาวบ้าน การนวดสมุนไพร การนำเที่ยวในชุมชนพื้นที่การเกษตร การขี่จักรยานชมธรรมชาติ / ชุมชน การชมเส้นทางสมุนไพร การเดินป่าแบบผจญภัย และการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นประกอบกับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ มีความพึงพอใจกับการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างมาก ยกเว้นด้านการประชาสัมพันธ์และสิ่งอำนวยความสะดวก ที่เห็นว่า ควรมีการเพิ่มการประชาสัมพันธ์ และจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้มากขึ้น อีกทั้งยังมีความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมเดินป่าแบบผจญภัยและชมเส้นทางสมุนไพรมากที่สุด โดยในส่วนของความคิดเห็นของผู้นำกลุ่มชุมชนนั้นต้องการส่งเสริมกิจกรรมชมเส้นทางสมุนไพรมากที่สุด เพราะเห็นว่าชุมชนมีความพร้อม แต่อย่างไรก็ตามชุมชนยังต้องการสนับสนุนในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ชุมชน ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ในส่วนผลของการศึกษาด้านกลยุทธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทุ่งสง โดยใช้ส่วนประสมทางการตลาดทั้ง 7P's นั้น พบว่าควรมีการจัดทำรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเป็นแพ็คเกจ ตามความสนใจของนักท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มความน่าสนใจในการเสนอขายสินค้าและสามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ตลอดปี รวมถึงการจัดการประชาสัมพันธ์เชิงรุก เพื่อให้ชุมชนบ้านทุ่งสงเป็นที่รู้จักในกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ โดยเสนอแนะว่าชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้เป็นที่รู้จักสำหรับชุมชนบ้านทุ่งสง ควรมีการนำกลยุทธ์การจัดการส่วนประสมทางการตลาดทั้ง 7P's ไปประยุกต์ใช้ในชุมชน เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นให้เป็นที่ไปอย่างยั่งยืนในอนาคต”

ขวัญสุดา ชันธวิทย์ (2541 : 26) ได้ศึกษาเรื่อง “การเปรียบเทียบการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสองแห่งในเมืองเก่าอยุธยา ที่มีผลต่อชุมชนท้องถิ่นกรณีศึกษาการจัดการแบบมูลนิธิกับแบบชุมชนดั้งเดิม” ผลการศึกษาพบว่า “การจัดการกลุ่มมูลนิธิให้ประโยชน์ต่อชุมชนมากกว่าการจัดการของชุมชนดั้งเดิม ในด้านเศรษฐกิจการจัดการด้านอนุรักษณ์และการจัดสรรเงินรายได้เพื่อพัฒนาชุมชน ส่วนการจัดการโดยกลุ่มชุมชนดั้งเดิมให้ประโยชน์ต่อชุมชนมากกว่าการ

จัดการของกลุ่มมูลนิธิในด้านการเข้าร่วมงานประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ความเหมาะสมของกิจกรรมในพื้นที่ศึกษา ผลตอบแทนทางอ้อมจากการจัดการต่อชุมชน และผลตอบแทนทางอ้อมจากการจัดการต่อครัวเรือน ส่วนการจัดการในด้านคุณภาพ สิ่งแวดล้อม ชุมชนมีความคิดเห็นว่าพื้นที่ของกลุ่มมูลนิธิมีผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมมากกว่าพื้นที่ของกลุ่มชุมชนดั้งเดิม ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ ผลการวิจัยสรุปว่าการจัดการของกลุ่มชุมชนดั้งเดิมให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นที่มีที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ได้มากกว่า เพราะการจัดการเน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่วนการจัดการของกลุ่มมูลนิธิแม้มีการจัดสรรเงินรายได้เพื่อพัฒนาหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน ทั้งเป็นการให้ประโยชน์ต่อกลุ่มคนเพียงบางคนหรือเพื่อพื้นที่ของตน”

ธงชัย อินทรพันธุ์ (2545 : 43) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” ผลการศึกษาพบว่า “การจัดการท่องเที่ยวรูปแบบนี้เพิ่งเริ่มมีได้ไม่นานนักควรตั้งประชาชนในท้องถิ่นหรือประสานงานกับหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น สำหรับผลการศึกษาในด้านผู้ที่ให้บริการให้การยอมรับหรือตอบสนองในทางที่ดี ปัญหา และอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวที่สำคัญคือความมีมาตรฐานของการบริการในเรื่องอาหาร ที่พัก และบุคคลที่ให้บริการในธุรกิจประเภทนี้ ตลอดจนการช่วยเหลือจากภาครัฐในการให้การสนับสนุนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นในเวลาเดียวกันก็จะได้ปลูกกระแสของการอนุรักษ์ให้เกิดขึ้นในชุมชนต่อไป”

นริศรา นงนุช (2544 : 3-5) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนมอญ เกาะเกร็ด ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารปรากฏขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนมอญ เกาะเกร็ด ประกอบด้วย 4 รูปแบบ คือ

1. การสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ
2. การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและมีปฏิริยาโต้ตอบมาก
3. การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการแต่มีปฏิริยาโต้ตอบน้อย
4. การสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ

ในส่วนของผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญ เกาะเกร็ดนั้น ประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ นายอำเภอ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. หน่วยงานภายนอกและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้อาวุโส เจ้าของกิจการเรือข้ามฟาก โดยกลุ่มผู้นำเหล่านี้ต่างมีบทบาทร่วมกันในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี นับตั้งแต่การก่อตั้ง การดำเนินการประสานงาน เพื่อการจัดการการท่องเที่ยว รวมไปถึงการกำหนดแผนการจัดการ และกฎระเบียบ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งการแก้ไขปัญหา

ป๋องศักดิ์ ทองเนื้อแข็ง (2544 : 33) ได้ศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการเที่ยวชมบ้านควายไทย ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมีความพึงพอใจต่อการเที่ยวชมบ้านควายไทยในภาพรวมของทุกปัจจัยหลัก อยู่ในระดับพึงพอใจมาก เมื่อพิจารณาแต่ละปัจจัยพบว่าความพึงพอใจมากเป็นอันดับ 1 ได้แก่ การบริการด้านสถานที่ของบ้านควายไทย อันดับ 2 ได้แก่ รายการแสดงในแต่ละรายการ อันดับ 3 ได้แก่ รูปแบบการแสดงของบ้านควายไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมีความพึงพอใจน้อยต่ออัตราค่าบริการต่างๆ ของบ้านควายไทย และมีความพึงพอใจน้อยที่สุดต่อกิจกรรมส่งเสริมการขายของบ้านควายไทย”

พัชรพรรณ ภูคาพิน (2545 : 78) ได้ศึกษาเรื่อง “ความพร้อมในการพัฒนาพื้นที่รอบป่าสักชลสิทธิ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ผลการศึกษาพบว่า “ในพื้นที่ศึกษา 5 ตำบลมีความพร้อมด้านพื้นที่ต่างกัน ตำบลโลกสูงมีความพร้อมด้านพื้นที่มากกว่าพื้นที่อื่น กล่าวคือ มีทิวทัศน์สวยงามเป็นแหล่งวัฒนธรรม และมีสินค้าในท้องถิ่นที่น่าสนใจ ตำบลหนองบัว พบว่าพื้นที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ คือ บ้านเขาพระ กล่าวคือ มีทิวทัศน์สวยงาม เข้าถึงได้สะดวกและใกล้กับที่ทำการเขื่อนมากที่สุด ตำบลวังม่วง พบว่า พื้นที่ที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ คือ บ้านท่าฤทธิ์ กล่าวคือ มีทิวทัศน์สวยงามและมีสินค้าในท้องถิ่นเป็นที่รู้จัก ตำบลมะนาวหวาน มีทิวทัศน์สวยงาม มีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงที่น่าสนใจ และตำบลแก่งผักกูด มีความพร้อมด้านพื้นที่น้อยที่สุด ด้านความคิดเห็นขอประชาชนท้องถิ่นของแต่ละหมู่บ้าน ไม่มีความแตกต่าง กล่าวคือ มีการรับรู้ข่าวสารด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อย การมีส่วนร่วมในท้องถิ่นน้อย มีความคิดเห็นด้านบวกต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในบางประเด็นของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านนักท่องเที่ยวสนใจไปเที่ยวชมทิวทัศน์บริเวณพื้นที่รอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์มากที่สุด และมีบางส่วนที่สนใจกิจกรรม ขี่จักรยาน กางเต็นท์พักผ่อน ชมแหล่งวัฒนธรรม และชมสินค้าที่ระลึกของท้องถิ่น”

เมตตา เสวตเลข (2539 : 3-5) ได้ศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยวประเภทนันทนาการ : ศึกษาเฉพาะกรณี สวนสัตว์ดุสิต” ผลการศึกษาพบว่า “นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อสวนสัตว์ดุสิตในภาพรวมระดับปานกลาง เมื่อจำแนกความพึงพอใจออกเป็นแต่ละด้าน พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อระยะห่างจากกลุ่มข้างเคียง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับปานกลาง ปัญหาความต้องการของนักท่องเที่ยวคือ นักท่องเที่ยวบางกลุ่มต้องการให้ขยายพื้นที่ของสวนสัตว์ดุสิต และเพิ่มจำนวนสวนสัตว์ของรัฐบาลให้มากขึ้นและปัญหาอีกประการหนึ่งของการพัฒนาสวนสัตว์ดุสิต คืองบประมาณน้อยหรือบางปีไม่ได้เลยต้องใช้จ่ายได้จากงบจําหน่ายบัตรมาใช้ซึ่งทำให้ไม่เพียงพอกับการพัฒนา”

ศมา ณ ระนอง (2545 : 1-9) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการศึกษาพบว่า การจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวงมี 3 ลักษณะ คือ

1. กลุ่มทุน มีหน้าที่ในการจัดหาและระดมทุนเพื่อให้เกิดมีทุนหมุนเวียนในชุมชนมากที่สุด นอกจากนั้นยังเปิดให้สมาชิกกู้ยืมเงินนำไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ รวมไปถึงการจัดสวัสดิการในส่วนของ การรักษาพยาบาล การศึกษา และการพัฒนาชุมชนด้วย

2. กลุ่มอาชีพ มีหน้าที่ในการส่งเสริมอาชีพ ให้สมาชิกภายในชุมชนมีอาชีพเสริม นอกจากทำการเกษตรเพียงอย่างเดียว เป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชนกลุ่มอาชีพเอง เป็นเสมือนแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งภายในชุมชนด้วย

3. กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีหน้าที่หลัก ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์และควบคุมการใช้ทรัพยากรของชุมชน ให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมไปถึงการปลูกจิตสำนึกให้คนภายในชุมชนรู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ เป็นกลุ่มดูแลเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนคีรีวงด้วย และกลุ่มตัวอย่างความคาดหวังผลประโยชน์ที่จะได้รับการจัดการด้านการท่องเที่ยว ในเรื่องการทำให้เกิดผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน การทำงานเป็นทีม การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ความรู้ที่รักชุมชนเพิ่มขึ้น เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง ส่วนเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านการท่องเที่ยว พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ ตามลำดับ ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการประชุม มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติและมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สมศักดิ์ แจ่มอุลิตร์ตัน (2542 : 40-45) ได้ศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ : โอกาสและข้อจำกัดในการพัฒนาศึกษาเฉพาะกรณีเกาะเต่า-นางยวน อำเภอพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการศึกษาพบว่า “เกาะเต่า-นางยวน มีศักยภาพสูงสำหรับพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เพราะมีความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างมาก โดยเฉพาะทรัพยากรทางทะเลและนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ประกอบกับเกาะเต่า-นางยวน มีชุมชนอาศัยอยู่ด้วย ซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ แต่ในส่วนของ การให้ความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อมยังอยู่ในระดับต่ำ การนำรายได้จากการท่องเที่ยวมาอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมยังไม่เป็นรูปธรรม และยังขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวบนเกาะเต่า-นางยวน รวมทั้งยังขาดการวางแผนและการจัดการที่ชัดเจน เพื่อการรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้คงสมบูรณ์ตลอดไป”

สิทธิรัตน์ ปาจินนุวรรณ (2531 : 40) ได้ศึกษาเรื่อง “ขีดความสามารถทางสังคมสำหรับการท่องเที่ยวชายหาดชะอำ” ผลการศึกษาพบว่า “ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพแวดล้อม ทั้งสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสภาพแวดล้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ที่มีบริการอยู่บนชายหาดโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง จนถึงค่อนข้างดี และพบว่าระดับความหนาแน่นที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจสูงสุด คือ 15,023 ตารางเมตรต่อคน โดยมีปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับความหนาแน่นที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจก็คือตัวแปรทางการศึกษา ภูมิฐานะปัจจุบัน รายได้ ซึ่งเป็นตัวแปรด้านลักษณะบุคคลของ นักท่องเที่ยว ส่วนรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กับระดับความหนาแน่นที่พึงพอใจ ได้แก่ จำนวนวันพัก เวลาพักผ่อน ระยะเวลาที่ต้องการและความพึงพอใจในสภาพแวดล้อม”

สุภาภรณ์ หาญทอง (2543 : 67-70) ได้ศึกษาเรื่อง “ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง” ผลการศึกษาพบว่า “ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว มีศักยภาพค่อนข้างต่ำ เนื่องจากขาดหน่วยงาน หลักที่จะรับผิดชอบด้านการจัดการท่องเที่ยวของจังหวัด งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดการบริหารจัดการที่ดี ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ คือปัญหางบประมาณที่ไม่เพียงพอและมีอยู่จำกัด จำนวนบุคลากรที่ไม่เพียงพอกับงาน และขนาดของพื้นที่รับผิดชอบ ปัญหาในเรื่องการประสานงาน และขาดความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว ตลอดจนปัญหาคนในพื้นที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของจังหวัดพัทลุง และมีข้อเสนอแนะจากงานวิจัยไว้ว่า ควรจะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบและให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวของจังหวัดให้มากกว่านี้ มีการจัดสรรงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์เพิ่ม ควรมีการพัฒนาบุคลากรในด้านการปฏิบัติงาน ให้ความรู้ในด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนการเก็บข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้พร้อม และสะดวกในการเรียกใช้ เพื่อการปฏิบัติเพิ่ม การประสานงานและการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น

อรพิน บุญเยี่ยม (2544 : 1-5) ได้ศึกษาเรื่อง “การเข้ามาเที่ยวในวัดพระศรีสรรเพชญ์” ผลการศึกษาสรุปได้ว่า

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่ สรุปได้ว่าเพศชายอยู่ในช่วงอายุ 24 ปีขึ้นไป มีสภาพภาพส่วนใหญ่โสดมีระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี อาชีพส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นักศึกษา รายได้ปีจจ่าย ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงไม่เกิน 3,000.-บาท ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศส่วนใหญ่ สรุปได้ว่าเพศหญิง อยู่ในช่วงอายุ 24 ปีขึ้นไป มีสถานภาพส่วนใหญ่โสด มีระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี อาชีพส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นักศึกษา รายได้ปีจจ่ายส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 9,000-12,000.-บาท

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการมาเที่ยว ด้านบุคคลชาวไทย และชาวต่างประเทศ สรุปได้ว่า สาเหตุที่เดินทางมาเที่ยว ส่วนใหญ่สนใจในประวัติศาสตร์ของวัด พระศรีสรรเพชญ์ เดินทางมาเที่ยวชมวัดพระศรีสรรเพชญ์ มาโดยรถยนต์ส่วนตัวเดินทางมาเที่ยวชม วัดพระศรีสรรเพชญ์ครั้งแรก รู้จักวัดพระศรีสรรเพชญ์ส่วนใหญ่รู้จักจากเพื่อนแนะนำ การเดินทางมายังวัดพระศรีสรรเพชญ์สะดวกสบาย การเดินทางมาท่องเที่ยวครั้งนี้ใช้จ่ายงบประมาณไม่เกิน 500.-บาท การใช้จ่ายในการท่องเที่ยวครั้งนี้ได้มุ่งเน้นใช้จ่ายค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด สถานที่ท่องเที่ยวควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข บุธนะซ่อมแซม ประทับใจความรู้ทางประวัติศาสตร์ ทางโบราณคดี และความสวยงามทางด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมมากที่สุด

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของผู้มาเที่ยว ที่มีต่อวัดพระศรีสรรเพชญ์ สถานที่ท่องเที่ยว เป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญเห็นด้วยมากที่สุดในส่วนของขนาดของแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ มีความเห็นค่อนข้างมาก การประชาสัมพันธ์ และการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว จัดอยู่ในระดับเห็นด้วยค่อนข้างมาก ในส่วนของราคาบัตรเข้าชมก็จะอยู่ในราคาที่เหมาะสม ไม่แพงเกินไป สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมถึงพนักงานขายบัตรและพนักงานรักษาความปลอดภัยก็มีมนุษยสัมพันธ์ในการรับความคิดเห็นค่อนข้างมาก พร้อมทั้งจะต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ ร้านขายของที่ระลึกและร้านอาหารประจำท้องถิ่นจัดอยู่ในชั้นความคิดเห็นที่ค่อนข้างมาก การเดินทางในการมาท่องเที่ยวถือว่ามีความสะดวกค่อนข้างมากเพราะอยู่ใกล้กับกรุงเทพฯ สามารถเดินทางได้ทั้งรถยนต์และทางรถไฟซึ่งจัดอยู่ในระดับความคิดเห็นค่อนข้างดี ในส่วนของบรรยากาศภายในวัดพระศรีสรรเพชญ์ก็ถือว่าร่มรื่นและสวยงาม สร้างความประทับใจและความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวมากพอสมควรและมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย และเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวมากเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งตรงจุดนี้ถือว่าเป็นตัวแปรสำคัญในการสร้างความสบายใจเกี่ยวกับชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีตามธรรมชาติของนักท่องเที่ยวให้กลับมาใช้บริการอีกครั้งในอนาคต และเป็นข้อรับประกันว่าจะเป็นผลในทางบวก ในการบอกกล่าวต่อแก่ครอบครัวและเพื่อนของพวกเขา

ศุภศักดิ์ ชื่นศิริ (2547 : 1) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาตลาดนัดชนบุรี สนามหลวง 2 เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” ผลการศึกษารูปได้ดังนี้ 1) ลักษณะทางกายภาพของตลาดนัดชนบุรี ตั้งอยู่บนพุทธมณฑลสาย 3 มีพื้นที่ 110 ไร่ มีแผงขายสินค้าประมาณ 4,000 แผงค้า สินค้าที่ขายแยกเป็น 3 ประเภท คือ สินค้าที่ค้าขายประจำวัน สินค้าที่ค้าขายประจำเสาร์-อาทิตย์ และสินค้าที่ค้าขายแบบหมุนเวียน 2) ศักยภาพของตลาดนัดชนบุรี พบว่า การเข้าถึงตลาดนัดชนบุรีได้ง่ายมี 2 ทาง คือ ทางรถยนต์และทางเรือ สิ่งอำนวยความสะดวก

สถานที่จอดรถสะดวกสบาย การรักษาความปลอดภัย มีป้ายบอกเส้นทางที่ชัดเจน มีการจัดกิจกรรม ให้แก่ประชาชนทั่วไป ได้แก่ การประมูลของหลุดจำนำ การสอนตัดผม เป็นต้น สินค้าอื่นๆ มีสินค้าการเกษตรจากภูมิภาคต่างๆ และสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาจำหน่าย 3) แนวทางการพัฒนาบริเวณตลาดนัดชนบุรีและบริเวณใกล้เคียง พบว่า ต้องการให้จัดกิจกรรมที่แสดงถึง วัฒนธรรม ควรมีการพัฒนาแม่น้ำลำคลองให้สวยงาม และส่งเสริมให้ผู้ขายพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพ มาตรฐาน แนวทางการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ต้องการส่งเสริมพัฒนาสินค้า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา จัดทำรายการแหล่งท่องเที่ยวบริเวณ ใกล้เคียง และจัดงานประเพณีต่างๆ 4) ลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บริเวณใกล้เคียง พบว่า ตลาดนัดชนบุรี ตั้งอยู่ระหว่างกรุงเทพมหานครกับนครปฐม เมื่อนักท่องเที่ยวมาแวะชมตลาดนัดชนบุรีแล้ว สามารถไปเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของจังหวัดนครปฐมได้สะดวกรวดเร็ว นโยบายการพัฒนาของตลาดนัดชนบุรี ให้เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีการจัดโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้วยการจัดล่องเรือ ชมสวนจากบริเวณหน้าตลาดนัดชนบุรี เชื่อมโยงกับคลองมหาสวัสดิ์และพื้นที่ใกล้เคียง ปัจจุบัน ตลาดนัดชนบุรี มีกิจกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมอยู่แล้ว เป็นต้นว่า การจัดล่องเรือชมสวนกล้วยไม้ แสดงสินค้า OTOP เป็นต้น 5) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในตลาดนัดชนบุรี กลุ่มผู้ซื้อสินค้า พบว่า ลักษณะและพฤติกรรมของผู้ซื้อสินค้า มาเพื่อซื้ออาหารสด และอาหารสำเร็จ วิธีการเดินทางมาที่ตลาดนัดชนบุรี คือมาด้วยรถยนต์ส่วนตัว ความบ่อยครั้งที่เดินทางมาตลาดนัด ชนบุรี คือมาทุกวัน การรู้จักตลาดนัดชนบุรี คือญาติแนะนำ เหตุผลที่เลือกมา คือมีของให้เลือก หลากหลาย กิจกรรมที่เข้าร่วม คือการเล่นกีฬา ปัญหาที่พบในตลาดนัดชนบุรี คือไม่มีที่นั่งพัก และเห็นว่าควรมีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สิ่งที่ต้องการให้ปรับปรุง คือ ถนน เส้นทางคมนาคม และกลุ่มผู้ขาย พบว่า ลักษณะพฤติกรรมการขายสินค้า คือมีร้านค้าอยู่ใน ตลาดนัดชนบุรี การขายสินค้าทั้งการขายปลีกและขายส่ง การรู้จักตลาดนัดชนบุรีเพราะญาติ แนะนำมา ระยะเวลาขายสินค้าในตลาดนัดชนบุรี คือ มากกว่า 2 ปี ความคาดหวังในตลาดนัด ชนบุรี คือต้องการขายต่อไป กิจกรรมที่เข้าร่วมในตลาดนัดชนบุรี เป็นกิจกรรมศาสนา เช่น การตักบาตร ปัญหาที่พบในตลาดนัดชนบุรี คือห้องน้ำไม่สะดวก และเห็นว่าควรมีการพัฒนา คลองสวนในบริเวณใกล้เคียงให้เป็นแหล่งพักผ่อน การปรับปรุงพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ต้องการ ให้ปรับปรุงถนน เส้นทางคมนาคม ข้อเสนอแนะในการพัฒนาตลาดนัดชนบุรี สนามหลวง 2 ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการพัฒนา การท่องเที่ยว ควรมีการจัดตั้งประเภทกลุ่มผู้ค้าเพิ่มขึ้น ควรมีการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้ ในเรื่องการท่องเที่ยวต่อชุมชน หน่วยงานของรัฐ ควรมีการจัดวางแผนการตลาด และวิเคราะห์แผน

เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อตลาดกลุ่มเป้าหมาย และควรมีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงทั้งการท่องเที่ยวแบบเต็มวันและแบบครึ่งวัน

พระครูสุตวิสุทธิคุณ (2552 : 1) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมวัดโสธรวรารามวรวิหารในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทราจากความเชื่อ พิธีกรรมของประชาชนเกี่ยวกับหลวงพ่อบุญรอด” ผลการวิจัยพบว่า มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อการบริหารจัดการที่เหมาะสมในรูปของคณะกรรมการประกอบด้วย ตัวแทนจากสำนักงานพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด และคณะสงฆ์ที่เป็นกรรมการวัดโดยแบ่งเป็น 4 ชุดประกอบด้วย กรรมการกลาง มีหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการทุกภาคส่วนของวัด กรรมการการเงิน ดูแลด้านรายรับรายจ่ายทั้งหมดและทำรายงานสรุปประจำวัน กรรมการสถานที่ ดูแลรับผิดชอบการใช้ประโยชน์ตัวอาคาร สถานที่ทั้งหมดตั้งแต่ ระบบจราจร ร้านค้า ร้านอาหาร ห้องน้ำห้องส้วม รวมทั้งด้านการรักษาความปลอดภัย กรรมการชุดสุดท้ายคือ กรรมการสาธารณสงเคราะห์ มีหน้าที่ดูแลจัดความช่วยเหลือให้กับองค์กรต่างๆ ด้านสาธารณประโยชน์ เช่น ทุนการศึกษา สนับสนุนโรงเรียน สถานพยาบาลของชุมชน โดยสรุประบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคมไทยยังเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนากิจการบริหารจัดการวัดพุทธโสธรวรารามวรวิหาร เป็นรูปแบบหนึ่งที่เกิดจากความร่วมมือระหว่าง คณะสงฆ์และประชาชนในชุมชนซึ่งก่อให้เกิดระบบเกื้อหนุนที่ดีในสังคม

นิวัฒน์ อมาตยกุล (2549 : 1-2) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาปัจจัยทางสังคม ผลกระทบและการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผลการศึกษาพบว่า

1. ปัจจัยทางสังคมที่มีส่วนช่วยในการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนเกาะเกร็ด คือ เครื่องใช้ของเครื่องทางสังคม กิจกรรมสำคัญทางศาสนา ความสามัคคี และความร่วมมือกันในชุมชน
  2. ผลกระทบ และความเปลี่ยนแปลงจากการที่ชุมชนเกาะเกร็ดถูกพัฒนาขึ้นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม คือ
    - 2.1 ด้านเศรษฐกิจ พบว่าการพัฒนาดังกล่าว สร้างงาน สร้างรายได้ยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชน
    - 2.2 ด้านสังคม พบว่ามีการฟื้นฟูขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวมอญในอดีตให้กลับคืนมา คนในชุมชนเกาะเกร็ดเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของตนเอง
    - 2.3 ด้านวัฒนธรรม พบว่าเกาะเกร็ดมีการรับวัฒนธรรมจากแหล่งอื่น
- เหตุผลประการสำคัญคือ ชุมชนเกาะเกร็ดอยู่ใกล้กรุงเทพฯ จึงมีการคมนาคมติดต่อได้อย่างสะดวก

2.4 ด้านสภาพแวดล้อม พบว่าสิ่งสาธารณูปโภค เช่น ถนน ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ได้รับการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ และช่วยกันดูแลสภาพแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้น

3. ในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ประเพณี วัฒนธรรมของชาวมชนเกาะเกร็ด พบว่า ยังมีการสืบทอด เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหาร การประกอบพิธีกรรม ยังคงทำในรูปแบบดั้งเดิม การผลิตเครื่องปั้นดินเผา วิธีการ แบบดั้งเดิมได้มีการอนุรักษ์ไว้ให้คนทั่วไปได้เห็น อย่างไรก็ตามได้มีการประยุกต์วัฒนธรรม ประเพณีบางด้านให้เข้ากับรูปแบบใหม่ๆ ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐ ควรปรับบทบาทในการสร้างความยอมรับจากคนในพื้นที่ด้วยการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ และมีการรณรงค์ ให้นำในชุมชนรักษามรดกวัฒนธรรมนิยมวัฒนธรรมของชุมชนเกาะเกร็ดอย่างต่อเนื่อง

สุพล ชัยพร (2552 : 2) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาวเวียงและลาวโซ่งในภาคกลางของ ประเทศไทย” ผลการศึกษาพบว่า “การจำแนกการจัดการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ เป็นสองรูปแบบตามกลุ่มชาติพันธุ์ คือ ลาวเวียงบ้านดอนคา มีเป้าประสงค์เพื่อการบริหารที่พึกและนำเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นชาติพันธุ์ลาวเวียง โดยยึดหลักการอนุรักษ์และการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนไทยทรงดำโคกสำโรง มีเป้าประสงค์เพื่อการบริหารที่พึกและนำเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นชาติพันธุ์ลาวโซ่ง โดยยึดหลักการสำคัญ 5 หลักการคือ 1) การอนุรักษ์และการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น 2) จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน 3) บริการที่ยึดนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ 4) การสัมผัสวิถีชีวิตจริง และ 5) ความโปร่งใสและเป็นธรรมลาวเวียงและลาวโซ่ง ทั้งสองรูปแบบมีองค์ประกอบ การจัดการท่องเที่ยวคล้ายคลึงกัน แต่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกันตามอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนและผู้นำท้องถิ่นเป็นเงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญ”

ศุภิสรา ประเสริฐ (2551 : 2) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางและรูปแบบการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการพัฒนาขนบธรรมเนียมประเพณีกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกรเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ” ผลการวิจัยพบว่า “องค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกร ที่สามารถนำมาพัฒนา การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดชัยภูมิได้ แนวทาง และรูปแบบการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการพัฒนาขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกรเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมของจังหวัดชัยภูมิ พบว่า ควรมีการอนุรักษ์เรื่องของภาษา ฟื้นฟูประเพณีความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของญ้อกร และพัฒนาเรื่องการละเล่นตามประเพณีคือ การเล่นปี่เรเร เนื้อหาของเพลงให้คงความเป็นญ้อกรให้มากที่สุดและแปลเป็นภาษาไทยด้วย แนวทางและรูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านญ้อกรจังหวัด

ชัยภูมิ คือการจำลองวิถีชีวิตชาวชัยภูมิ ไว้ที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามอย่างถาวร สิ่งก่อสร้าง เครื่องมือการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและอื่นๆ จัดตารางของชุมชนที่เป็นเครือข่ายเข้าไปแสดงวิถีชีวิตในช่วงเทศกาลการท่องเที่ยว หรือตามที่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจจะเข้าชม ให้ทุกชุมชนของเครือข่ายผลิตของที่ระลึก ส่งไปที่ศูนย์จำหน่ายอย่างต่อเนื่อง จัดตั้งคณะกรรมการของชุมชนเครือข่ายเพื่อบริหารผลประโยชน์ (รายได้) ที่เกิดขึ้นเพื่อให้กระจายเข้าสู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม จัดงานชุมนุมของกลุ่มเครือข่าย เพื่อนำเสนอให้กลุ่มทัวร์ที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมเช่นแสดงกิจกรรมทางวัฒนธรรม การรับประทานอาหารเย็นแบบพื้นบ้านร่วมกัน และการพักผ่อนในชุมชน ผลิตหนังสือคู่มือด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชาวชัยภูมิตัวอย่าง ภาษาพร้อมคำแปล ที่ใช้สนทนากันในชีวิตประจำวัน จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว พัฒนามัคคุเทศก์ชาวชัยภูมิ นำนักท่องเที่ยวขึ้นชมธรรมชาติตามแบบวัฒนธรรมชาวชัยภูมิ และทำให้ทราบองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ชัยภูมิ จนกระทั่งได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางและรูปแบบการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการพัฒนาขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ชัยภูมิ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดชัยภูมิให้มีคุณค่าและยั่งยืนต่อไป”

วันสาธิต ศรีสุวรรณ (2552 : 2) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี” ผลการวิจัยพบว่า “ชุมชนลุ่มน้ำตาปีจังหวัดสุราษฎร์ธานี หรือบริเวณ อ่าวบ้านดอน เป็นเมืองการค้า ทางทะเลระหว่าง อาหรับกับจีน มาช้านานตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษ ที่ 7 เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของอาณาจักร ศรีวิชัย ประชาชนส่วนใหญ่มีเชื้อสาย ไทยจีน เขมร และ มลายู ประกอบอาชีพทางการเกษตรและประมง เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำตาปีทั้งแปด มีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวทั้งภาษา วรรณกรรม การละเล่นพื้นบ้านและนาฏศิลป์ ศาสนาพิธีกรรมและความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญา โบราณสถานและโบราณวัตถุและสภาพนิเวศวัฒนธรรมลุ่มน้ำ ที่เป็นอัตลักษณ์ ปัญหาการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปีที่สำคัญประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวไม่ถึงจุดใจ กิจกรรมการท่องเที่ยวมีน้อย แหล่งท่องเที่ยวขาดการบุกเบิกฟื้นฟู ปรับปรุงและพัฒนา ขาดเจ้าภาพรับผิดชอบที่ชัดเจนจริงจังและต่อเนื่อง ขาดหน่วยงานกลางในการจัดการและสนับสนุนที่จริงจัง องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้น้อย ขาดแผนงาน โครงการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว ขาดความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมจากประชาชน และหน่วยงานองค์กรอื่นๆ ในพื้นที่และขาดการสร้างความเข้าใจและการประชาสัมพันธ์ การอนุรักษ์พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยว แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปีที่สำคัญคือต้องจัดให้มีเจ้าภาพหลักในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ต้องกำหนดให้มีแผนการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนที่เป็นแผนแบบมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของแผนชุมชน

ต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทั้งการสร้างควมดึงดูดใจ การรองรับนักท่องเที่ยวและการจัดการ เร่งสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม และการอนุรักษ์ พัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มจากการท่องเที่ยว จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวหลากหลาย และเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จัดการในเชิงธุรกิจให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมรับประโยชน์ รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี เป็นรูปแบบวิธีการ เป็นภาพวิธีการในการจัดการ ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์กิจกรรมการท่องเที่ยว เป้าประสงค์และเงื่อนไขความสำเร็จ เน้นให้เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการสืบทอดภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำตาปี โดยเร่งสร้างให้ประชาชนมีจิตสำนึกการอนุรักษ์และเห็นประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว เร่งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว ให้ประชาชนหวงแหนและได้รับประโยชน์จากวัฒนธรรมในชุมชน และให้มีการปรับปรุงพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีการจัดการครบวงจรทั้งการวางแผน การปฏิบัติ การประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนา จัดกิจกรรมท่องเที่ยวหลากหลาย โดยจัดให้มีกฎระเบียบเป็นกรอบแนวปฏิบัติในการจัดการร่วมกัน”

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Ady และ Anderson (สมจิตร กาหวงศ์. 2541 : 48-49 ; อ้างอิงมาจาก Ady and Anderson. 1978 : unpagged) ได้ศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนที่มาท่องเที่ยวในสวนสาธารณะในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา” จำนวน 1,240 คน โดยทำการสำรวจเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการให้บริการด้านสถานที่อำนวยความสะดวก สภาพภูมิอากาศและการจัดการโดยทั่วไป ผลการศึกษาพบว่า “ส่วนใหญ่ร้อยละ 80 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการจัดการทั่วไปและด้านภูมิทัศน์ สถาปัตยกรรม ส่วนด้านอื่นๆ มีความพึงพอใจรองลงมา สำหรับด้านบริการบางรายการ เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือในการประกอบกิจกรรม นันทนาการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับต่ำ”

Ealine (สมจิตร กาหวงศ์. 2541 : 48-49 ; อ้างอิงมาจาก Ealine. 1984 : 30-40) ได้ศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อนันทนาการและสวนสาธารณะของเอกชนในนิวยอร์กประเทศสหรัฐอเมริกา” ทำการศึกษาโดยการสำรวจประชาชน ที่มาท่องเที่ยวจำนวน 980 คน โดยใช้แบบสอบถามเพื่อทราบระดับความพึงพอใจในการบริการนันทนาการและสภาพสวนสาธารณะ ผลการศึกษาพบว่า “ประชาชนที่เป็นผู้หญิงมีความพึงพอใจในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 68.82 ความพึงพอใจในด้านการจัดโปรแกรมกิจกรรมนันทนาการอยู่ระดับมากที่สุด เพศหญิงและเพศชาย ใกล้เคียงกันคิดเป็นร้อยละ 50 สำหรับอาชีพส่วนใหญ่เป็นนักธุรกิจ

มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ทั้งด้านสภาพพื้นที่และนันทนาการ รองลงมาข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา”

Mcintosh และ Goeldner (1986 : 124-125) ได้ศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยวกับประชาชนมีความหมายให้ทั้งด้านการเป็นศาสตร์เป็นศิลป์และเป็นธุรกิจในการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว” ผลการศึกษาสรุปได้ว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวมี 4 ประการคือ 1) ตัวกระตุ้นทางกายภาพ (Physical Motivation) 2) ตัวกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culture Motivation) 3) ตัวกระตุ้นทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivations) 4) ตัวกระตุ้นทางด้านฐานของตนเองให้สูงขึ้นเพื่อเกียรติยศและชื่อเสียง

Cork (1996 : 101-109) ได้ศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่บริหารจัดการโดยชุมชนการสำรวจความเป็นไปได้ที่พนมบาเสทประเทศกัมพูชา” ผลการศึกษาพบว่า “เขมรได้ผ่านประสบการณ์ที่เลวร้ายและกำลังอยู่ในระหว่างการเปลี่ยนผ่านในปัจจุบันซึ่งไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าในอนาคตจะเป็นเช่นใด แต่อย่างไรก็ตามรัฐบาลเขมรก็ได้พยายามพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ และเศรษฐกิจโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นนโยบายหลัก และมีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม โดยคำนึงถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการให้อำนาจแก่ท้องถิ่น 2) ต้องให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยวด้วยการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยใช้กิจกรรมที่เหมาะสม และมีโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม 3) มีการวางแผนและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างระมัดระวังทั้งในแง่สภาพแวดล้อมและในแง่ความรู้สึกทางสังคม 4) แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นจริง และ 5) หน่วยงานต่างๆ ของรัฐจะต้องร่วมมือกันในการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอนาคต

Neal (2004 : เว็บไซท์) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่แสดงออกมาและสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือจะเป็นตัวกำหนดความพึงพอใจ และความไม่พึงพอใจโดยทั่วไป” ผลการศึกษาสรุปได้ว่า “ลักษณะเด่นพิเศษบางส่วนอาจมีความเกี่ยวข้องกับปานกลางกับความสำคัญของปัจจัย ที่ใช้เป็นเครื่องมือและปัจจัยที่แสดงออกมา จากการศึกษาอาจช่วยกำหนดจุดหมายของนักการตลาด และมีวางแผนให้เข้าใจความสลับซับซ้อนของความพึงพอใจ ซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานของพฤติกรรม การเที่ยวชมสิ่งที่มีอยู่จริงและสิ่งที้อาจเกิดขึ้นในการศึกษารุ่นนี้ ปัจจัยที่ใช้เป็นเครื่องมือปรากฏว่ามีความสำคัญมากกว่าขั้นพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยว การปฏิบัติอย่างไม่ดีพอของปัจจัยที่ใช้เป็นเครื่องมือมีผลในทางลบของความพึงพอใจ ในขณะที่สิ่งที่แสดงออกมาของความคาดหวังมีผลในทางบวกแต่ส่วนที่แสดงออกมาของความคาดหวังจะต้องได้รับการตอบสนองความพึงพอใจทั้งหมด”

Pamela (1996 : 100-104) ได้ศึกษา “North America Ecotourisms : Market Profile and Trip Characteristics” (โดยทำการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนักท่องเที่ยวทั่วไป และนักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวน 1,400 และ 1,200 ตัวอย่างตามลำดับ ด้วยวิธีสัมภาษณ์ และส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ผลการศึกษาพบว่า “นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีกลุ่มอายุที่สูงกว่านักท่องเที่ยวโดยทั่วไป ทั้งชายและหญิงมีความสนใจที่เท่าเทียมกัน ประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งหมดแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันเล็กน้อยในเรื่องเพศต่อกิจกรรมเฉพาะอย่างระดับการศึกษาของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะสูงกว่านักท่องเที่ยวทั่วไป และสูงกว่าอย่างชัดเจนในกรณีที่มีประสบการณ์ ส่วนใหญ่เป็นผู้จบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แผ่ขยายสู่ผู้มีการศึกษาดำด้วย สำหรับค่าใช้จ่ายพบว่า มีความแปรผันตามลักษณะการเดินทาง ระยะเวลาและจุดหมายปลายทาง โดยแปรผันตามระยะเวลามากที่สุด สรุปได้โดยรวมว่า คุณลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แผ่ขยายสู่ประชากรกลุ่มต่างๆ มากมาย”

Martin (1996 : 45-49) ได้ศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทวีปอเมริกาเหนือ : โครงสร้างด้านการตลาดและลักษณะการท่องเที่ยว” ผลการศึกษาพบว่า “นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีกลุ่มอายุที่สูงกว่านักท่องเที่ยว โดยทั่วไปทั้งชายและหญิงมีความสนใจที่เท่าเทียมกัน ในประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมดแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันเล็กน้อยในเรื่องเพศต่อกิจกรรมเฉพาะอย่าง ระดับการศึกษาของท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะสูงกว่านักท่องเที่ยวทั่วไป และสูงกว่าอย่างชัดเจนในกรณีที่มีประสบการณ์ ส่วนใหญ่เป็นผู้จบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แผ่ขยายสู่ผู้มีการศึกษาดำด้วย สำหรับค่าใช้จ่ายพบว่า มีความแปรผันตามลักษณะการเดินทาง ระยะเวลาและจุดหมายปลายทาง โดยแปรผันตามระยะเวลา มากที่สุด สรุปได้โดยรวมว่า คุณลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แผ่ขยายสู่ประชากรกลุ่มต่างๆ มากมาย”

Schreyögg (1996 : 199) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทางเลือกสำหรับ เอจิโด เบนิตอ จัวเรซ (The Ejido Benito Juarez) ประเทศเม็กซิโก : ศึกษาภูมิหลังและข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนา” ผลการศึกษาพบว่า “การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเหมาะสำหรับการอนุรักษ์วัฒนธรรมในพื้นที่ มีข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการคือ จัดตั้งกรรมการ ตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เขียนเอกสารแนะนำเชิญชวน ประเมินผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อมให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งข้อเสนอแนะนี้ควรปรับใช้ตามความจำเป็นของแต่ละชุมชน”

William (1992 : 55) ได้ศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรม 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ” ผลการศึกษาพบว่า “วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเป็นสาเหตุก่อให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ส่วนวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเป็นสาเหตุก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งเป็นผลกระทบจากอิทธิพลของมรดกทางวัฒนธรรม”

Scott (1993 : 2) ได้ศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยวที่ยูคาตัน เพนินซูล่า (The Yucatan Peninsula) : ความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ริโอ ลา การ์โตส ประเทศเม็กซิโก ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเป็นโอกาสที่จะปกป้องธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นจากผลกระทบจากการพัฒนา ผลการศึกษาเสนอแนะแนวทางไว้ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ที่มีความจำเป็นอย่างมาก
2. ทรัพยากรธรรมชาติจะต้องได้รับการป้องกันและจัดการอย่างรอบคอบเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว
3. ควรจูงใจให้ประชาชนปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและศึกษาแนวทางพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เปราะบาง
4. การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องทำตามความประสงค์ของทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบ

สรุปจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เป็นแนวทางในการศึกษา “การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล” จะใช้เป็นกรอบในการศึกษาประวัติความเป็นมาสภาพปัจจุบันและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ปัญหา ความต้องการ ความพึงพอใจ และแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ การพัฒนารูปแบบการเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล” เป็นการศึกษา ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย และขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
  - 1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา
  - 1.2 ขอบเขตด้านระยะเวลา
  - 1.3 วิธีวิจัย
  - 1.4 ขอบเขตด้านพื้นที่
  - 1.5 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
  - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
  - 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
  - 1.1 เนื้อหาการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล” ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาในการวิจัยตามความมุ่งหมายของการวิจัยไว้ ดังนี้
    - 1.2 ศึกษาความเป็นมา สภาพปัจจุบัน และศักยภาพ ของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ

1.3 ศึกษาปัญหา ความต้องการ ความพึงพอใจและแนวทางในการพัฒนา
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ

1.4 เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับ
นักท่องเที่ยวนานาชาติ

2. เนื้อหาที่ทำการศึกษาเพื่อให้ได้เนื้อหาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของ
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากประเด็นต่างๆ ดังนี้

2.1 ด้านคึงคูกใจทางการท่องเที่ยว

2.2 ด้านการรองรับการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว

2.3 ด้านบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

3. ขอบเขตด้านระยะเวลาในการทำวิจัย

ระยะเวลาในการวิจัย ผู้วิจัยได้วางแผนโดยการศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัย
ที่เกี่ยวข้อง การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น การสร้างเครื่องมือ การเก็บข้อมูลภาคสนาม การรวบรวมข้อมูล
การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษามาปรับปรุง วิเคราะห์
ข้อมูล สรุปผลอภิปรายและข้อเสนอแนะโดยกำหนดระยะเวลาการดำเนินการวิจัยในช่วงเวลา 12 เดือน

ตาราง 5 ตารางระยะเวลาที่ทำการวิจัย

กิจกรรม	ระยะเวลาดำเนินงาน (เดือน)											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และปฏิบัติการสำรวจเบื้องต้น												
2. ดำเนินการวิจัยสร้างเครื่องมือเก็บ ข้อมูลภาคสนาม												
3. วิเคราะห์ประเมินประมวลผล ประชุมเชิงปฏิบัติการ												
4. สันทนาการกลุ่ม												
6. สรุปผลการวิจัย												
7. รายงานการวิจัย												

4. วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล” ครั้งนี้ ผู้วิจัยผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่ง สุภางศ์ จันทวานิช (2548 : 12-15) ได้กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของการวิจัย เชิงคุณภาพไว้ดังนี้

1. เน้นการมองปรากฏการณ์ให้เห็นภาพรวม โดยการมองจากหลายแง่มุม หรือยึดแนวคิดทฤษฎีที่มีความหมาย ไม่ใช่ยึดแนวคิดใดคิดหนึ่งเพียงอย่างเดียว
2. เป็นการศึกษาติดตามระยะยาวและเจาะลึก เพื่อเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของสังคมซึ่งมีความเป็นพลวัต ซึ่งจะต้องใช้เวลาศึกษาเป็นระยะยาว อาจใช้เวลาตลอดทั้งปี
3. ศึกษาปรากฏการณ์ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและศึกษาตามความสนใจ ซึ่งส่วนมากจะมีการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ด้วย และไม่มีการควบคุมการทดลองในห้องปฏิบัติการ
4. กำเนึงถึงความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกวิจัย ผู้วิจัยจะต้องเคารพผู้ถูกวิจัยในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่มีความสำคัญเสมอตนเอง เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี สร้างความไว้วางใจ สร้างมิตรภาพที่ดี เปิดเผยความจริงใจ และไม่ข่มเหงรังแกในสิทธิ์และความรู้สึกของผู้ถูกวิจัย
5. ใช้ในการพรรณนาและการวิเคราะห์แบบอุปนัยมากกว่าการใช้สถิติ
6. เน้นปัจจัยหรือตัวแปรด้วยความรู้สึกนึกคิด จิตใจ ความหมายในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม เพราะนักวิจัยเชิงคุณภาพเชื่อว่าองค์ประกอบด้านจิตใจ ความคิด และความหมาย คือสิ่งที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์

5. พื้นที่ทำการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม (Field Study) โดยการสำรวจ สัมภาษณ์ สังเกต การสนทนากลุ่มและนำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล จำแนกตามวิธีการศึกษาในการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ทำการศึกษารื่องการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลโดยพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ชุมชน แหล่งท่องเที่ยวโบราณคดี คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคมตามข้อมูลที่ศึกษาจาก อุปสงค์-อุปทาน และความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติ รวมทั้งหน่วยงาน-องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องถึงแนวทางการบริหารจัดการ 3 ด้าน คือ ด้านการดึงดูดใจ

ของแหล่งท่องเที่ยว ด้านศักยภาพและความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการ
ซึ่งพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษาวิจัยได้เลือกไว้ดังนี้

1. ประเภทศาสนสถานและโบราณสถาน ได้แก่ วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร
2. ประเภทวิถีชีวิตและชนเผ่า ได้แก่ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ถนนข้าวสาร และ ตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
3. ประเภทแหล่งบันเทิงเชิงธุรกิจ ได้แก่ ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน จังหวัดนครปฐม

กระบวนการ ขั้นตอนในการดำเนินการศึกษา

ภาพประกอบ 18 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

6. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรเป้าหมาย ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มผู้รู้ (Key - Informant) จำนวน 20 คน ได้แก่

1.1 ผู้นำชุมชนประกอบด้วย พระสงฆ์ผู้มีความอาวุโส และดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ครู คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และวิสาหกิจชุมชน

1.2 ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบด้วย ครูภูมิปัญญาด้านศาสนา วัฒนธรรม

1.3 ประชาชนในชุมชนใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างชุมชนละ 10 คน โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

1.3.1 ต้องเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนมากกว่า 10 ปี

1.3.2 ต้องมีอายุมากกว่า 50 ปี

1.3.3 ต้องมีความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

เป็นอย่างดี

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) จำนวน 50 คน ได้แก่ ผู้ที่เข้าร่วมโครงการโดยกลุ่มผู้รู้มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการเผยแพร่วัฒนธรรมไทย

3. กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วไป (General Informant) จำนวน 20 คน ได้แก่ ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมกรุงเทพฯ และปริมณฑล

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้รูปแบบของการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษางานเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง การสังเกตและการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือโดยขั้นตอนในการสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ดังนี้

1. การศึกษาวัตถุประสงค์ แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิด

2. การกำหนดคำนิยามศัพท์ปฏิบัติการเพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์

3. การสร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ แนวคิดทฤษฎี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดของเรื่องที่ศึกษา

4. นำแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา

5. ได้แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความครอบคลุมในด้านเนื้อหา นำไปใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ในการศึกษาครั้งนี้

5.1 แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structural Interview Schedule) ผู้วิจัยกำหนดคำถามในเรื่องที่เกี่ยวกับชุมชน

5.2 แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Non-structural Interview Schedule) เป็นการศึกษาวิถีชีวิตชุมชนจากการพูดคุยในเรื่องต่างๆ ไป

5.3 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation Form) และไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation Form) เป็นการสังเกตกิจกรรมที่แต่ละท้องที่จัดขึ้นเนื่องในโอกาสหรือวันสำคัญต่างๆ รวมทั้งสังเกตสภาพความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพและกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ ทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน

5.4 แนวทางสนทนากลุ่ม (Focused Group Discussion) เป็นข้อมูลที่ต้องการหาข้อสรุปและความชัดเจนใช้กับกลุ่มผู้รู้ นักวิชาการ บุคลากรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

5.5 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อนำประเด็นปัญหา แนวทางร่วมหาหรือเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาวะปัจจุบัน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

2.1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยแจ้งไปยังบุคคล หน่วยงานที่เจาะจงให้ทราบวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยและเพื่อให้เป้าหมายเต็มในการให้ข้อมูลกับผู้วิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกต แบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) ผู้วิจัยใช้วิธีนี้ในการเก็บข้อมูลช่วงแรกโดยสังเกตสภาพแวดล้อมภายในสถานประกอบการ การจัดการบริการนักท่องเที่ยว กิจกรรมเสริมพฤติกรรมทางสังคมโดยทำแผนที่กายภาพศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรกลุ่มตัวอย่างรวมถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติเพื่อใช้สังเกตกลุ่มประชาชน นักท่องเที่ยวโดย การจดบันทึกภาคสนามในพื้นที่วิจัย

2.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์กับกลุ่มผู้รู้ นักวิชาการ บุคลากรภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ประเด็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางการจัดการบริการนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางในรูปแบบการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนานาชาติ

2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยใช้ผู้นำกลุ่ม เพื่อตรวจสอบความตรงของ ข้อมูลที่ได้รับตามประเด็นที่แยกเป็นดัชนีแล้วศึกษาความเข้าใจของกลุ่มตามกรอบรูปแบบที่ สร้างขึ้น ว่ามีความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด โดยดำเนินการวางแผนการสนทนา เวลา สถานที่ จัดเตรียมแนว คำถาม นัดหมาย เชิญสมาชิก จัดสนทนากลุ่ม บันทึกเทป จดบันทึกโดยคัดเลือก ผู้สนทนากลุ่ม ที่มีลักษณะร่วม (Homogenous)

2.5 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ผู้วิจัยจะใช้วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้กับผู้นำกลุ่ม ผู้นำชุมชน นักวิชาการในชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ทราบถึงอุปสรรค ปัญหา ที่เกิดในแนวทางการพัฒนา การประชุมจะทำในระหว่างการทำวิจัยเพื่อให้ทราบแนวทางรูปแบบ การพัฒนาศักยภาพอย่างแท้จริง

วิธีดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบ PDCA จะดำเนินการโดยเชิญตัวแทน ที่เกี่ยวข้อง ที่มีอำนาจตัดสินใจตลอดจนให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแก่ที่ประชุมได้ เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถนำไปเป็นข้อมูลหรือข้อสรุปเพื่อการวิเคราะห์ที่ถูกต้องสมบูรณ์ได้ในบางครั้ง ผลการประชุมอาจเป็นการให้ข้อมูลเพิ่มเติมหรือเติมข้อมูลจากการวิจัยที่ขาดเหลืออยู่หรืออาจเป็น การยืนยันความถูกต้องของผลการศึกษาวิจัย การประชุมจะทำมากกว่าหนึ่งครั้งตามความจำเป็น

3. การจัดการกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การจัดการกระทำข้อมูล

3.1.1 การจัดการกระทำข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์จากการ สนทนากลุ่มและบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ ทำการบันทึกข้อมูลลงในสมุดบันทึก บางกรณี จะใช้เครื่องมือบันทึกเสียงช่วยบันทึกข้อมูล ใช้กล้องถ่ายรูปในการบันทึกภาพ

3.1.2 นำข้อมูลมาสรุปในแต่ละวันทำการจัดหมวดหมู่หาคำตอบตามเนื้อหาของ การวิจัย

3.1.3 การตรวจสอบข้อมูลขณะเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยตรวจสอบ ความแม่นยำ (Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) ของข้อคำถามข้อมูลภาคสนามทุกครั้ง ที่เก็บข้อมูลด้วยการดูข้อคำถามสื่อความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่ในขณะที่สัมภาษณ์คำตอบ ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนข้อมูลเดิม ข้อสังเกตของนักวิจัยหรือทดสอบกับสภาพแวดล้อม และข้อมูลอื่นที่มีอยู่เดิมจากแหล่งอื่น ๆ ในลักษณะทดสอบแบบสามเส้า (Triangulations) ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation)
2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation)
3. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation)
4. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation)

เพื่อให้ข้อมูลมีความแม่นยำและครอบคลุมเนื้อหาได้มากที่สุดจากการสังเกต พฤติกรรมการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้ให้ข้อมูลหลักและบุคคลทั่วไป โดยมี การตรวจสอบสามเส้าในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ตรวจสอบข้อมูลโดยบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Member Checks) หรือสมาชิกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักฐานต่างๆ ในภาคสนามวิจัย ตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลพื้นฐานตลอดจนกระบวนการแสวงหาความรู้ ความจริงที่กระทำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
2. ตรวจสอบโดยกลุ่มเพื่อนนักวิจัย (Peer Group Examination) โดยขอร้องไห้บุคคลหรือเพื่อนนักวิจัยให้รายละเอียด แสดงความคิดเห็น วิพากษ์ วิจารณ์หรือตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับข้อมูลหลักฐาน และแบบแผนอันเป็นแก่นสาระที่วิเคราะห์ได้จากข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมได้จากสนามวิจัย
3. เชื่อมโยงข้อมูลการวิจัยแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อสื่อให้เห็นว่าข้อมูลหลักฐานและผลการวิจัยที่อาศัยการตีความหมายของข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมได้มีความไว้วางใจได้ว่ามีความถูกต้อง ตรงตามความเป็นจริงที่นำเสนอในทางปฏิบัติ จะกระทำโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง (Data Triangulation) หลากหลายวิธี (Methodological Triangulation) และโดยนักวิจัยหลายคน (Investigator Triangulation) เพื่อเป็นการตรวจสอบความไว้วางใจ และสามารถเข้าถึงข้อเท็จจริง (Fact) หรือปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยที่ผู้วิจัยต้องการสืบค้นหาคำตอบได้อย่างละเอียด ถี่ถ้วนและลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น ตามปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ยิ่งดังรายละเอียดในภาพประกอบ 19 (ทรงคุณ จันทจร. 2549 : 78)

แหล่ง ก. แหล่ง ข.   วิธีการ 2   วิธีการ 3   นักวิจัย B   นักวิจัย C
 ก : การใช้แหล่งข้อมูลต่างกัน ข : การใช้วิธีการเก็บรวบรวม ค : การใช้นักวิจัยทำการ
 ข้อมูลต่างกันเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกันตรวจสอบความไว้วางใจด้วยวิธีเชื่อมโยงแบบ
 สามเส้า 3 รูปแบบ

ภาพประกอบ 19 แสดงการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ด้วยวิธีการจดบันทึกไว้ในลักษณะบรรยาย (Descriptive) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ให้เห็นกระบวนการทัศนเกี่ยวกับวิถีชีวิตการประกอบอาชีพในสังคมเมืองแห่งการท่องเที่ยวชนานาชาติ การวิเคราะห์ผลการศึกษานี้ใช้วิธีวิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดของสุภางค์ จันทวานิช (2540 : 131-144) ดังนี้

1. การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ วิธีตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น กิจกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว การบริหารจัดการในการประกอบอาชีพเกี่ยวกับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นอย่างไร มีเทคนิค ความเชี่ยวชาญ กลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอย่างไร ตลอดจนการส่งเสริมให้เป็นธุรกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้เจริญอย่างยั่งยืนได้อย่างไร

2. การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด (Typologies) ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันไป โดยใช้วัฒนธรรมวิเคราะห์ และทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-functionalism) อธิบายกลไกทางสังคมในการพึ่งพาอาศัยกันและกันของการประกอบอาชีพในธุรกิจการท่องเที่ยวในสังคมหนึ่ง ใช้ทฤษฎีการสร้างปัญญา (Constructivism) ในการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นฐานองค์ความรู้ในการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ใช้แนวคิดวัฒนธรรมประชานิยมเพื่อเพิ่มมูลค่า ให้กับทรัพยากรที่มีอยู่และใช้ทฤษฎีพัฒนาสังคมให้มีการพึ่งพาและอย่างมีความสุขในสังคมโดย มีกรอบดังนี้

2.1 การกระทำ (Acts) คือเหตุการณ์หรือสถานการณ์หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง

2.2 กิจกรรม (Activities) คือเหตุการณ์หรือสถานการณ์หรือขนบธรรมเนียมและพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่องและมีความผูกพันกับบุคคลบางคนหรือบางกลุ่ม

2.3 ความหมาย (Meaning) คือการที่บุคคลอธิบายหรือสื่อสารหรือให้ความหมายเกี่ยวกับการกระทำหรือกิจกรรมอาจเป็นการให้ความหมายในลักษณะเกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน

2.4 ความสัมพันธ์ (Relationship) คือความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลหลายๆ คนในสังคมที่ศึกษาในรูปใดรูปหนึ่ง อาจเป็นรูปของการเข้ากันได้หรือความขัดแย้งก็ได้

2.5 การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Participation) คือการที่บุคคลมีความผูกพันและเข้าร่วมกิจกรรมหรือการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

2.6 สภาพสังคม (Setting) คือสถานการณ์หรือสภาพการณ์ที่การกระทำหรือกิจกรรมที่ทำการศึกษายู่

3.3 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามกระบวนการคือการสรุปผล การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษา เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยว นานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่วิจัย และในแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมายที่กำหนด โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ นำเสนอผลการศึกษิตตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย 3 ประการดังนี้ คือ

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบันและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล

1. ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว
2. สภาพปัจจุบัน ของแหล่งท่องเที่ยว
3. ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ตอนที่ 2 ปัญหา ความต้องการและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว นานาชาติ และแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามความต้องการของนักท่องเที่ยว นานาชาติ ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล

1. สภาพปัญหาและความต้องการ
  - 1.1 ปัญหาและความต้องการด้านการดึงดูดใจ
  - 1.2 ปัญหาและความต้องการด้านการรองรับการท่องเที่ยว
  - 1.3 ปัญหาและความต้องการด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว นานาชาติ
  - 2.1 ด้านความพึงพอใจและด้านการดึงดูดใจการท่องเที่ยว
  - 2.2 ด้านความพึงพอใจด้านการรองรับการท่องเที่ยว
  - 2.3 ความพึงพอใจด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว
3. แนวทางการพัฒนาตามความต้องการของนักท่องเที่ยว นานาชาติ
  - 3.1 ด้านการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
  - 3.2 ด้านการรองรับ นักท่องเที่ยว นานาชาติของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
  - 3.3 ด้านการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับ นักท่องเที่ยว นานาชาติในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล โดยผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บข้อมูลลงภาคสนาม ในพื้นที่วิจัยจำนวน 5 แห่ง 3 ประเภทดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานและโบราณสถาน วัดอรุณราชวรารามวรมหาวิหารกรุงเทพมหานคร
2. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิตและชนเผ่าเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีและตลาดน้ำตลิ่งชันกรุงเทพมหานคร
3. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทแหล่งบันเทิงเชิงธุรกิจ ถนนข้าวสาร และลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพรานจังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบันและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล

ประเภทศาสนสถานและโบราณสถาน

วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

1. วัดอรุณราชวรารามวรมหาวิหารกรุงเทพมหานคร

1.1 ประวัติความเป็นมา

วัดอรุณราชวราราม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และปากตะวันออกของถนนอรุณอมรินทร์ ระหว่างคลองนครบาล หรือคลองวัดแจ้ง กับพระราชวังเดิม แขวงวัดอรุณฯ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ วัดอรุณราชวราราม เฉพาะพื้นที่ที่เป็นเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส มีดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับโรงเรียนประถมทวีธาภิเศก

ทิศใต้ ติดกับ กำแพงพระราชวังเดิม

ทิศตะวันออก ติดกับ แม่น้ำเจ้าพระยา

ทิศตะวันตก ติดกับถนนอรุณอมรินทร์

วัดอรุณราชวรารามมีชื่อเต็มอย่างเป็นทางการว่า “วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร” เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร กรมศิลปากร ได้รวบรวม “ประวัติวัดอรุณราชวราราม” ไว้สรุปได้ว่า “มีเรื่องเล่าขานที่สืบต่อๆ เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้ทรงกอบกู้กรุงศรีอยุธยาสำเร็จใน พุทธศักราช 2310 และ มีพระราชประสงค์จะย้ายราชธานีมาตั้ง ณ กรุงธนบุรี จึงเสด็จกรีธาพลถ่วงลงมาทางชลมารค พอถึงหน้าวัดนี้ ก็ได้อรุณหรือรุ่งแจ้งพอดี ทรงเห็นเป็นอุดมม้ามงคลฤกษ์ จึงโปรดให้เทียบเรือพระที่นั่งทำน้ำเสด็จขึ้นไปทรงสักการบูชาพระมหาธาตุ คือพระปรางค์วัดอรุณ ขณะนั้นสูงประมาณ 8 วา ซึ่งประดิษฐานอยู่ริมน้ำฝั่งแม่น้ำหน้าวัด แล้วเลยเสด็จประทับแรมที่ศาลการเปรียญใกล้ริมโพธิ์ ต่อมาได้โปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์วัด แล้วเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นวัดแจ้ง เพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์”

(พระมหากษัตริย์ ธิรมโน. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 20 : พระปรารักษ์วัดอรุณฯ ยามพระอาทิตย์ตก

วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร หรือ วัดแจ้ง จัดสร้างขึ้นมาก่อนที่ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี จะทรงย้ายราชธานีมายังกรุงธนบุรี โดยพบหลักฐานจากแผนที่เมืองธนบุรี ที่ชาวฝรั่งเศส 2 คนชื่อ เรือเอกเดอ ฟอรี ยัง และ นายช่าง เดอ ลามรี ทำไว้ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) พระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาที่จะเสริมสร้างพระปรารักษ์วัดอรุณ ซึ่งแต่เดิมมีความสูงเกือบ 8 วา และยังไม่ มีพระมหาธาตุจึงควรที่จะเสริมสร้างให้ใหญ่เป็นพระมหาธาตุสำหรับพระนคร จึงโปรดให้ลงมือขุดลอก แต่การก่อสร้างได้ค้างอยู่ เพียงนั้นจนถึงรัชกาลที่ 2 ในปีพุทธศักราช 2367

ในสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงมีพระดำริถึงพระปรารักษ์ที่สมเด็จพระบรมชนกนาถ ทรงมีพระราชประสงค์จะสร้างเสริมให้สูงขึ้น จึงได้ทรงคิดแบบอย่างแล้วโปรดให้ลงมือก่อสร้าง เมื่อวันศุกร์ เดือน 9 แรม 12 ค่ำ พุทธศักราช 2385 งานสร้างเสริมพระปรารักษ์ได้ดำเนินเรื่อยมา จนสำเร็จเป็นพระมหาเจดีย์สูง 1 เส้น 13 วา 1 สอก 1 คืบ กับ 1 นิ้ว ฐานกลมวัดโดยรอบได้ 5 เส้น 17 วา และเมื่อยกยอดพระปรารักษ์ซึ่งเดิมทำเป็นยอดนราศูตามพระปรารักษ์แบบโบราณ แต่ครั้งโกสวันฤกษ์กลับโปรดให้ขมมังกฎที่หล่อสำหรับพุทธรูปทรงเครื่องที่จะเป็นพระประธาน

ในวัดนางนองมาติดต่อบนยอดคนราศูล

ภาพประกอบ 21 พระปรารักษ์วัดอรุณฯ ยามเช้า

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้โปรดให้พระยาราชนครินทร์ (นามเดิม กร หงสกุล บุตรพระราชราชสงคราม (ทิด หงสกุล) เป็นนายงานอำนวยการปฏิสังขรณ์พระปรารักษ์องค์ใหญ่ และบริเวณทั่วไปตามของเดิม แก้ไขเพิ่มเติมบางอย่างตามที่ควรแก้ไขโดยมีพระราชปรารภว่า ล่วงกาลนานมาแล้วพระปรารักษ์ชำรุดเสร้างหมองครวญแก่เวลาที่จะปฏิสังขรณ์ให้ดีขึ้น ซึ่งองค์พระปรารักษ์ใหญ่ ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไรมาก เปลี่ยนบ้างก็บางสิ่งบางอย่าง เพื่อเป็นการ ประหยัดงบประมาณในการปฏิสังขรณ์ในสมัยนั้น เช่น รูปกนิษฐ กนิฐ และแจกันปักดอกไม้ ตามช่องต่างๆ เป็นซีเมนต์ ครึ่งซีกติดกับผนังคูหาด้านในแทนของเก่าซึ่งสลักด้วยหินเป็นตุ๊ก

การซ่อมแซมบูรณปฏิสังขรณ์พระปรารักษ์วัดอรุณราชวรารามราชมหาวิหารนี้ นับเป็นการบำรุงพระพุทธศาสนาและสร้างความสง่างามแก่กรุงเทพมหานคร พระปรารักษ์องค์นี้ เป็นสมบัติที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของงานด้านสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่อย่างยิ่งของชาติ และพระปรารักษ์ก็ยังเป็นศิลปะประจำชาติ อันสง่างามควรค่าแก่การทํานุบำรุงรักษาไว้ให้ยั่งยืนสืบ ต่อไปตลอดชั่วกาลนาน ชาวต่างประเทศทั่วโลกที่ได้เดินทางมาประเทศไทยไม่ว่าจะอยู่ในส่วนไหน เมื่อเห็นภาพพระปรารักษ์วัดอรุณต่างก็เข้าใจได้ว่า “นี่คือสัญลักษณ์ของประเทศไทย” สำหรับ

ผู้ที่ผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยว “วัดอรุณราชวรารามวรมหาวิหาร” นี้ มีสำนักงานเขตบางกอกใหญ่ สำนักงานตำรวจนครบาลบางกอกใหญ่ กองทัพเรือ ชุมชนใกล้เคียง

1.2 สภาพปัจจุบัน

1.2.1 สภาพชุมชนโดยรอบวัด

ชุมชนปรกอรุณ เป็นชุมชนค่อนข้างใหญ่ มีบ้านเรือน ประมาณ 250 ครัวเรือน จำนวนประชากรประมาณ 2,000 คน แยกเป็นชาย 950 คน เป็นหญิง 1,050 คน เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของวัดอรุณ โดยมี นาเวเอก (พิเศษ) สมชัย บุญจันทร์ นายทหารเรือนอกราชการเป็นผู้นำชุมชน มีคณะกรรมการชุมชน จำนวน 19 คน การศึกษา ประชากรส่วนใหญ่จะจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และสายอาชีวศึกษา จนถึงระดับปริญญาตรี การประกอบอาชีพ อาชีพรับจ้าง ค้าขาย รับราชการ และรัฐวิสาหกิจ การนับถือศาสนา ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมา ศาสนาอิสลาม

วัดอรุณราชวรารามฯ มีความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาวัดและชุมชน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว เช่น งานประเพณีลอยกระทง เทศกาลสงกรานต์ งานแห่เทียนเข้าพรรษา งานวันเด็ก โดยความร่วมมือจากองค์กรต่างๆ ประกอบด้วย 1) สภาวัฒนธรรมแขวงวัดอรุณ 2) ประชาคมเมืองเขตบางกอกใหญ่ 3) ชมรมคนรักบางกอกใหญ่ 4) สำนักงานเขตบางกอกใหญ่ 5) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ทำให้ชุมชนปรกอรุณมีจุดเด่น และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ พระปรางค์วัดอรุณ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ประจำประเทศ และบริเวณภายในยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญทางประวัติศาสตร์ สำหรับชาวไทย และต่างประเทศ มีการเสนอโครงการที่จะพัฒนาถนนติดกับวัดอรุณให้ เป็นถนนสายวัฒนธรรม ซึ่งย้อนยุคในอดีตสมัยกรุงธนบุรี โดยทางสำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร ได้ปรับปรุงถนนอรุณอมรินทร์ ให้เป็นถนนคนเดิน ระยะทาง 500 เมตร จากหน้ากองทัพเรือถึงประตูทางเข้าหอประชุมกองทัพเรือ พื้นถนนแอสต์มลาย สวยงาม ประกอบด้วย เสาไฟฟ้า ม้านั่ง กระจ่างต้นไม้ นอกจากนี้ยังปรับปรุงบ้านเรือนริมถนน ที่ผู้พัก ให้เป็นแนวเดียวกัน พร้อมทาสีเดียวกัน มองดูแล้วสวยงามมาก ในตอนกลางคืนเปิดไฟสว่าง เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยเป็นโครงการที่สำนักงานเขต โดยความเห็นชอบของหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องร่วมมือกับชุมชนและสถาบันพระพุทธศาสนาร่วมมือกับทางชุมชน ได้กำหนดเป็นแผนแม่บทสำหรับชุมชนและวัดอรุณฯ ไว้ เมื่อโครงการนี้สำเร็จสมบูรณ์ก็จะทำให้ประชาชนในพื้นที่และใกล้เคียงมีรายได้เพิ่มขึ้น ด้วยการจัดสินค้า พื้นเมืองที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านนำมาวางขาย เป็นสินค้าหลัก ซึ่งจะเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ ได้อีกโครงการหนึ่ง

จากการลงพื้นที่และสอบถามประชากรในพื้นที่ของผู้วิจัยในประเด็นที่ว่า “ทำอะไร เราจึงจะให้คนไทยและชาวต่างชาติเกิดความนิยมที่จะมาเที่ยวชมวัดอรุณฯ กันมากๆ ปรากฏว่า มีข้อเสนอที่สรุปได้ว่า “ให้จัดทำห้องพิพิธภัณฑ์ภายในวัด ซึ่งประกอบด้วยภาพประวัติศาสตร์ในอดีต สมัยกรุงธนบุรี ที่ยกทัพจากกรุงศรีอยุธยามาตั้งราชธานีที่กรุงธนบุรี ภาพโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ให้เยาวชนได้เรียนรู้ นอกจากนี้มีคุกเทศก์ควรให้คำแนะนำ และนำเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ภายในวัดอรุณฯ ด้วยข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน ให้แก่นักท่องเที่ยว อย่างถูกต้อง มีการให้ข้อมูลเชิงลึกด้วยเสียงตามสายมีการประชาสัมพันธ์ให้คำแนะนำเกี่ยวกับ สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ภายในวัดอรุณฯ อย่างครบวงจร จัดตารางท่องเที่ยว ให้ความดูแล ความปลอดภัยชีวิต และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เพื่อเป็นการกระตุ้น และส่งเสริมการท่องเที่ยวของชาติอย่างยั่งยืน” (นาวาเอก (พิเศษ) สมชัย บุญจันทร์. 2552 : สัมภาษณ์)

1.2.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร มีสภาพเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่ได้ ไม่ลำบาก เนื่องจากมีสถานภาพเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหารมีองค์พระปรมาภิไธย ซึ่งจัดเป็นสถาปัตยกรรมที่งดงามโดดเด่น เป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นอย่างดี ดังนั้น วัดอรุณราชวรารามจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย มีผู้มาเยี่ยมชมมิได้ขาด ประกอบกับวัดอรุณราชวรารามเป็นวัดหนึ่งที่อยู่ในโครงการไหว้พระ 9 พระอารามหลวงของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยด้วย ดังนั้นในวันหยุดราชการ วันหยุดนักขัตฤกษ์ หรือวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา จะมีประชาชนชาวไทยทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดเข้ามาไหว้พระ ทำบุญกันเป็นจำนวนมากโดยมีสถิติรายรับไว้ ดังนี้ ปี พุทธศักราช 2548 มีรายรับของวัดจากการ ร่วมบริจาคเงินจำนวน 14,552,354.00 บาท (สิบสี่ล้านห้าแสนห้าหมื่นสองพันสามร้อยห้าสิบบาทถ้วน) พุทธศักราช 2549 มีรายรับจำนวน 13,332,290.00 (สิบสามล้านสามแสนสามหมื่นสองพัน สองร้อยเก้าสิบบาทถ้วน) (ฝ่ายการเงินวัดอรุณราชวราราม. 2550) กล่าวโดยสรุป วัดอรุณราชวรารามมีรายได้หลักจาก 3 แหล่ง คือ 1) จากค่าบัตรเข้าชมพระปรมาภิไธยซึ่งเก็บเฉพาะชาวต่างชาติ 2) จากประชาชนที่มาไหว้พระซึ่งทำบุญใส่ตู้บริจาค และ 3) จากงบประมาณหน่วยราชการ ซึ่งบำรุงการศึกษาของนักเรียนเป็นรายเดือนและซ่อมบำรุงโบราณสถานตามโครงการ

1.2.3 สถานภาพทางสังคม

วัดอรุณราชวราราม มีความผูกพันกับสังคมมาโดยตลอด ทั้งกับสถาบัน พระมหากษัตริย์ หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน และชุมชน กล่าวคือ วัดอรุณราชวราราม เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงบูรณปฏิสังขรณ์มาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะยุครธนบุรีถือเป็นวัด ในวังเช่นเดียวกับวัดพระศรีรัตนศาสดารามในปัจจุบัน จะเป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา

ของพระมหากษัตริย์ ส่วนในยุครัตนโกสินทร์ แม้พระราชวังจะย้ายไปฝั่งกรุงเทพมหานครแล้วก็ตาม แต่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ก็จะเสด็จมาประกอบพิธีทางศาสนาเป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 พระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาทรงปั้นหุ่นพระพักตร์พระประธานในพระอุโบสถ และเมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ได้อัญเชิญพระบรมอัฐิมาบรรจุไว้ใต้ฐานพระประธานในพระอุโบสถ ดังนั้นวัดอรุณราชวรารามจึงถือเป็นวัดประจำรัชกาลที่ 2 และทุกๆ ปีพระบรมวงศานุวงศ์ในตระกูลของพระองค์จะมานำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย ที่สำคัญซึ่งถือเป็นความภาคภูมิใจของคนไทยและชาววัดอรุณ คือพระราชพิธีอัญเชิญผ้าพระกฐินมายังวัดอรุณราชวราราม โดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค อันเป็นพระราชพิธีที่เก่าแก่ เป็นมรดกตกทอดทางวัฒนธรรม ที่สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันของคนไทยและสายน้ำ ทุกครั้งที่มีพระราชพิธีนี้ จะเป็นที่สนใจของทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นอย่างดี

สำหรับหน่วยงานราชการและเอกชน วัดอรุณราชวรารามได้ร่วมจัดกิจกรรมและอำนวยความสะดวกในหลายกรณี เช่น การจัดอุปสมบทเฉลิมพระเกียรติ 5 ธันวาคม โดยวัดอรุณราชวราราม ร่วมกับกองทัพบก กองทัพเรือ สำนักงานเขตบางกอกใหญ่ สำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ หรือโรงเรียนทวิธาภิเศก เป็นต้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดงานเทศกาลวัดอรุณ งานเทศกาลลอยกระทง หรือโครงการเย็นทั่วหล้ามหาสงกรานต์ เป็นต้น สถาบันการศึกษาหลายแห่งได้นำนิสิตนักศึกษา มาศึกษาดูงานด้านวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมเกือบทุกวัน หน่วยงานเอกชน อาทิ บริษัทต่างๆ ได้เข้ามาถ่ายทำสารคดีหรือภาพยนตร์เชิงท่องเที่ยวบ้าง เชิงวัฒนธรรมบ้าง เชิงโฆษณาบ้าง อีกทั้งพระเถระในวัดอรุณราชวรารามยังได้เป็นกรรมการแห่งสภาวัฒนธรรมเขตบางกอกใหญ่อีกด้วย (สมศักดิ์ เหมพรธัมไพเราะ. 2552 : สัมภาษณ์)

1.2.4 ระบบการบริหารของการจัดการ

วัดอรุณราชวราราม มีระบบการบริหารตามกรอบในมาตรา 15 ตรี (1) และ (3) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 และตามข้อ 5 แห่งกฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ 23 (พุทธศักราช 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งกล่าวถึงงานที่คณะสงฆ์ต้องปฏิบัติไว้ 6 งาน ประกอบด้วย 1) งานปกครอง 2) งานศาสนศึกษา 3) งานศึกษาสงเคราะห์ 4) งานเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) งานสาธารณูปการ และ 6) งานสาธารณสงเคราะห์

1.2.5 งานด้านปกครอง

วัดอรุณราชวราราม มีฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก เป็นวัดขนาดใหญ่ พระภิกษุสามเณรและศิษย์รวมถึงคนงานที่พักอาศัยอยู่ในวัดเป็นประจำมีจำนวนมากกว่า 200 รูป/คน โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองสูงสุด มีรองเจ้าอาวาสหนึ่งรูป และผู้ช่วยเจ้าอาวาสอีก 19 รูป

โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 8 คณะ ซึ่งแต่ละคณะจะมีเจ้าคณะ และรองเจ้าคณะเป็นผู้ปกครอง นอกจากนี้ยังแบ่งส่วนงานอีก 5 สำนักงาน คือ สำนักงานกลาง สำนักงานพระอุโบสถ สำนักงานพระวิหาร สำนักงานฌาปนสถาน และสำนักงานพระปรารักษ์ โดยแต่ละสำนักงานจะมีหัวหน้า และผู้ช่วยดูแล มี รักษาความปลอดภัย. คู่มือหลายจุด เทศกิจ 3 นาย ตำรวจ 2 นาย มีห้องน้ำ เพื่อบริการประชาชน 3 จุด หน่วยบริการนักท่องเที่ยว 2 แห่ง

ภาพประกอบ 22 โครงสร้างการบริหารของวัดอรุณราชวราราม

1.2.6 งานด้านศาสนศึกษา

วัดอรุณราชวรารามได้จัดการศึกษาสองแผนก คือ แผนกบาลีและแผนกธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ 1) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา 2) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา 3) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา 4) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา 5) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของศาสนา 6) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม สำหรับตำแหน่งผู้บริหารประกอบด้วย 1) เจ้าสำนักเรียน 2) อาจารย์ใหญ่ 3) ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ 4) ครูสอน และ 5) เลขานุการ สำนักเรียน ปราบกฐัดังโครงสร้าง

ภาพประกอบ 23 การบริหารการศึกษา วัดอรุณฯ

1.2.7 งานด้านการศึกษาสงเคราะห์

วัดอรุณราชวรารามได้ดำเนินงานด้านศึกษาสงเคราะห์ ดังนี้

1. จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเด็กพิการเด็กยากจนและเด็กด้อยโอกาสทั่วประเทศไทย โดยให้การศึกษาที่ถูกต้องและจัดหางานให้หลังจบการศึกษา ช่วยพัฒนาศีลธรรมระเบียบวินัยความประพฤติและบุคลิกลักษณะที่ดีและเหมาะสมในสังคมแก่เด็ก มอบโอกาสและชีวิตใหม่ให้แก่เด็กกำพร้าเด็กยากจนและเด็กด้อยโอกาส ช่วยเหลือผู้ที่ต้องการจัดทุกข์ในชีวิตประจำวัน โดยแนะนำให้ปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

2. จัดตั้งทุนศึกษาสงเคราะห์แก่นักเรียนทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต
3. จัดให้วัดเป็นสถานที่ศึกษาคุณทางด้านศาสนา ประเพณี ศิลปะ

และวัฒนธรรม

4. อนุเคราะห์ที่พักแก่นักเรียน
5. อำนวยสถานที่แก่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
6. ตั้งกลุ่มครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
7. สนับสนุนงบประมาณแก่สถาบันการศึกษาต่างๆ

1.2.8 งานด้านการเผยแผ่

วัดอรุณราชวรารามได้ดำเนินงานด้านการเผยแผ่ในหลายลักษณะ ดังนี้

1) การจัดเทศน์ประจำทุกวันอุโบสถ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และโอกาสต่างๆ

- 2) จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

- 3) จัดบรรพชาและอุปสมบทเฉลิมพระเกียรติ
- 4) จัดโครงการบวชเนกขัมม์
- 5) จัดโครงการเข้าค่ายอบรมนักเรียน
- 6) จัดเทศน์มหาชาติทำนองหลวง

1.2.9 งานด้านการสาธารณูปการ

วัดอรุณราชวราราม มีแผนผังและจัดเขตไว้อย่างชัดเจน 4 ส่วน คือ เขตพุทธาวาส (มีพระอุโบสถ พระวิหาร) เขตสังฆาวาส (มีกุฏิสงฆ์) เขตทัศนศึกษาท่องเที่ยว (มีพระปรารักษ์ และภูมิทัศน์ที่สวยงาม) และเขตจัดผลประโยชน์ (มีร้านค้า 65 คูหา)

1.2.10 งานด้านการสาธารณสงเคราะห์

วัดอรุณราชวราราม ได้ดำเนินงานในลักษณะช่วยเหลือสังคมและประชาชนทั่วไปในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย คือ (พระมหากษัตริย์ ธิรมโน. 2552 : สัมภาษณ์)

1. อำนวยความสะดวกด้านบำเพ็ญกุศลเกี่ยวกับเรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย คือ มีศาลาสวดศพ 7 ศาลา มีเตาเผาศพ มีศาลาทำบุญอื่นๆ หลายแห่ง มีที่ถวายสังฆทาน
2. การบริจาคทรัพย์แก่วัด หน่วยงานราชการ หรือชุมชน เป็นต้น ในวาระต่างๆ
3. บริจาคทรัพย์และสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ
4. เป็นสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์และสารคดีต่างๆ
5. เป็นสถานที่ส่งเสริมด้านศิลปะและวัฒนธรรม เช่น พระราชพิธี ถวายผ้าพระกฐิน งานสงกรานต์ งานลอยกระทง งานเทศกาลวัดอรุณ งานสงฆ์ทำปีเก่าต้อนรับปีใหม่ งานเทศน์มหาชาติ

1.3 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร

1.3.1 ศักยภาพด้านการดึงดูดใจ

วัดอรุณฯ มีความได้เปรียบในมิติทางการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวช่วงเทศกาล การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาด้านศิลปวัตถุ การท่องเที่ยวเพื่อแสวงบุญ วัดอรุณฯ เป็นสถานที่ที่เป็นทั้งวัดในพระพุทธศาสนา และมีโบราณสถาน que แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยอย่างเด่นชัด สิ่ง que สร้างความดึงดูดใจให้กับนักท่องเที่ยวทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างชาติได้อย่างเด่นชัด ซึ่งแยกได้เป็นแต่ละด้านดังนี้

ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหารนั้น มีศักยภาพซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และที่น่าสนใจสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชม

เพราะเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ ประกอบด้วย พระปรางค์วัดอรุณฯ โบราณสถานภายใน
วัดอรุณฯ ที่สำคัญคือ

ภาพประกอบ 24 ขบวนเรือพระที่นั่งถวายผ้าพระกฐินทางชลมารค

1. พระปรางค์วัดอรุณฯ

พระปรางค์วัดอรุณฯ ตั้งอยู่ทางหน้าวัด ซึ่งเป็นทางทิศใต้
ของโบสถ์น้อย และวิหารน้อย เดิมทีพระปรางค์มีสูงเพียง 8 วา เป็นปูชนียวัตถุและปูชนียสถานที่
สร้างขึ้นพร้อมพระอุโบสถและพระวิหารน้อย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงมีพระ
ราชศรัทธาจะเสริมสร้างให้สูงใหญ่เป็นพระมหาธาตุสำหรับพระนคร แต่ทรงกระทำได้เพียงโปรด
ให้กะที่ขุดรากเตรียมไว้เท่านั้น การยังค้างอยู่ทรงสวรรคตเสียก่อน ลุถึงรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระ
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้โปรดให้ปฏิสังขรณ์วัดนี้เป็นการใหญ่อีกครั้ง เริ่มแต่ทรงปฏิสังขรณ์
และสร้างกุฏิสงฆ์เป็นตึกใหม่ทั้งหมด และทรงมีพระราชดำริเพื่อสนองพระราชประสงค์ของสมเด็จพระ
พระบรมชนกนาถ จึงโปรดให้เสริมสร้างพระปรางค์ใหญ่มีความสูงถึง 1 เส้น 13 วา 1 สอก 1 คืบ
1 นิ้ว (67 เมตร) ฐานพระปรางค์กลม 5 เส้น 17 วา (234 เมตร) ลักษณะของพระปรางค์ที่สร้าง
ในรัชกาลที่ 3 พระปรางค์ใหญ่ อยู่ภายในวงล้อมของวิหารคดและกำแพงถึงฐานพระปรางค์ชั้นล่าง
ปูด้วยกระเบื้องหิน มีบันไดขึ้นสู่ทักษิณชั้นที่ 1 ระหว่างปรางค์ทิศและมณฑปทิศ ด้านละ 2 บันได
รวม 4 ด้านเป็น 8 บันได ประกอบด้วย

เหนือพื้นทักษิณชั้นนี้เป็นฐานทักษิณชั้น 2 รอบฐานมีรูปต้นไม้
ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีต่างๆ เหนือขึ้นไปเป็นเชิงบาตรประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีลาย
ดอกไม้ใบไม้

เหนือพื้นทักษิณชั้นที่ 2 นี้เป็นฐานของทักษิณชั้นที่ 3 มีช่องรูป
กษัตริย์และกษัตริย์สลับกันโดยรอบ เเชิงบาตรมีรูปมารแบกโดยรอบประมาณ 64 คน

เหนือพื้นทักษิณชั้นที่ 3 เป็นฐานทักษิณชั้นที่ 4 มีช่องรูปกนิรและกนิรสลับก้นโดยรอบ เว้นแต่ตรงย่อมุม 4 ด้านเป็นรูปแจกันปักดอกไม้ เพราะเป็นช่องแคบๆ ที่เชิงบาตรมีรูปกระบี่แบกโดยรอบประมาณ 46 ตัว

เหนือพื้นทักษิณชั้นที่ 4 เป็นช่องรูปกนิรและกนิรสลับก้นโดยรอบ และตรงย่อมุมเป็นรูปแจกันปักดอกไม้ เชิงบาตรมีรูปพรหมแบกโดยรอบประมาณ 52 องค์ เหนือขึ้นไปเป็นซุ้มคูหา 4 ด้าน มีรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณอยู่ในคูหาทั้ง 4 คูหา

เหนือซุ้มคูหารูปพระอินทร์เป็นยอดปราสาทขนาดย่อม และมีรูปพระนารายณ์ทรงครุฑจับนาคแบกพระปราสาทใหญ่อยู่โดยรอบประมาณ 16 องค์ ตอนสุดพระปราสาทใหญ่ขึ้นไปเป็นนภศูล และมงกุฎปิดทอง (สูง 1.20 เมตร หน้า 185 ก.ก. กว้างผ่าศูนย์กลาง 52 ซม.) (กรมศิลปากร. 2511 : 91-96)

2. มณฑปพระพุทธบาทจำลอง

มณฑปพระพุทธบาทจำลอง ตั้งอยู่ระหว่างเจดีย์ย่อเหลี่ยมไม้ยี่สิบ 4 องค์ กับพระวิหารใหญ่ ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อด้วยอิฐถือปูน ประดับด้วยกระเบื้องถ้วยสีต่างๆ มีฐานทักษิณ 2 ชั้น สร้างในรัชกาลที่ 3 หลังคามณฑปเดิมเป็นยอดเกี้ยวแบบจีน ต่อมาชำรุด รัชกาลที่ 5 โปรดให้ซ่อมใหม่ ปัจจุบันหลังคามณฑปเป็นของสร้างใหม่ ทำด้วยซีเมนต์ ทำในสมัยพระธรรมเจดีย์ (อุน) เป็นเจ้าอาวาส (รูปที่ 9) พุทธศักราช 2420 ในรัชกาลที่ 4

3. พระเจดีย์ 4 องค์

พระเจดีย์ 4 องค์ ซึ่งอยู่ระหว่างพระระเบียงของพระอุโบสถด้านใต้ กับมณฑปพระพุทธบาทจำลอง ซึ่งเรียงเป็นแถวตรงจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก เป็นเจดีย์แบบเดียวกัน มีขนาดเท่ากันทั้งหมด คือ เป็นพระเจดีย์ก่อด้วยอิฐถือปูนย่อเหลี่ยมไม้ยี่สิบ ประดับด้วยกระเบื้องถ้วยและกระจกสีต่างๆ เป็นลวดลายดอกไม้ต่างๆ งดงามมาก มีฐานทักษิณสำหรับขึ้นไปเดินรอบองค์พระเจดีย์ 1 ชั้น มีบันไดขึ้นลงทางด้านเหนือ สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 และปฏิสังขรณ์อีกครั้งในรัชสมัยของสิ้นเกล้ารัชกาลที่ 5

4. พระวิหาร

พระวิหาร มีลักษณะยกพื้นสูงเช่นเดียวกับพระอุโบสถ หลังคาลาด 3 ชั้น มุงด้วยกระเบื้องเคลือบสี หน้าบันมีรูปเทวดาถือพระขรรค์นั่งอยู่บนแท่นประดับด้วยลายกนก ลงรัก ปิดทองประดับกระจก มีมุขทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ด้านหน้ามีประตูเข้า 3 ประตู ด้านหลังมี 2 ประตู ผนังด้านนอกประดับด้วยกระเบื้องเคลือบลายก้านแย่งขบวนไทย ซึ่งเป็นกระเบื้องที่รัชกาลที่ 3 ทรงสั่งมาแต่เมืองจีน เพื่อใช้ประดับผนังด้านนอกพระอุโบสถ แต่ไม่งาม สมพระราชหฤทัย จึงโปรดให้เอามาประดับผนังด้านนอกพระวิหารนี้ ด้านนอกของประตู

และหน้าต่างทั้ง 14 ช่อง ทำขึ้นใหม่ เป็นลายรดน้ำรูปดอกไม้ ผนังด้านใน เดิมคงมีภาพจิตรกรรม ฝาผนัง เพราะเสาศีเหลี่ยมข้างในและเรือนแก้วหลังพระประธานและบนบานประตูและหน้าต่าง ด้านในยังมีภาพสีปรากฏอยู่ แต่ปัจจุบันผนังได้ฉาบด้วยน้ำปูนสีเหลืองเสียหมดแล้ว ยังเห็นเป็น รอยเลื่อนรางได้บางแห่ง แต่น้อยเต็มที ปัจจุบันวิหารหลังนี้ใช้เป็นศาลาการเปรียญของวัดวัดด้วย ภายในพระวิหารประดิษฐานด้วย “พระพุทธรูปสัมฤทธิ์มหาบุรุษลักษณะอสีตยานุบพิตร” ซึ่งเป็นพระประธานในพระวิหาร เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 6 ศอก หล่อด้วย ทองแดง ปิดทอง (กรมศิลปากร. 2511 : 98)

5. พระอรุณหรือพระแจ้ง

พระอรุณ หรือพระแจ้ง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ซึ่งองค์พระ และผ้าที่ทรงครองทำด้วยทองสีต่างกัน หน้าตักกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร ประดิษฐานอยู่บนฐาน ชุกชี ด้านหน้าพระพุทธรูปตามประวัติกล่าวว่า เป็นพระพุทธรูปที่อัญเชิญมาจากเวียงจันทน์ เมื่อปีมะเมีย พุทธศักราช 2401 และได้นำไปประดิษฐานอยู่ในพระบรมมหาราชวัง (วัดพระแก้ว ในปัจจุบัน) ต่อมาในรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้อัญเชิญมาไว้ในพระวิหารนี้ เพราะทรงมีพระราชดำริว่า มีนามพ้องกับวัด (พระมหาขวัญ ธิรมโน. 2552 : สัมภาษณ์)

6. หอระฆัง และหอกังสดาล

หอระฆัง มี 2 หอ อยู่ด้านเหนือหลังพระวิหารใกล้กำแพงที่กั้น เป็นเขตพุทธาวาสสูง 3 ชั้น มุงด้วยกระเบื้องเคลือบ มีลายปูนปั้นประดับกระเบื้องถ้วย ที่หน้าบัน เป็นลายดอกไม้ปักอยู่ในพาน ส่วนอีกหอหนึ่ง มี 3 ชั้นเหมือนกัน แขนงระฆังกังสดาลแผ่นหนา เป็นวงกลม ส่วนกว้างวัดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 ฟุต มีลายเขียนตามเสายังปรากฏอยู่ หอระฆัง ทั้ง 2 นี้ ปรากฏหลักฐานว่าเป็นของที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2

7. โบสถ์น้อย

โบสถ์น้อยอยู่หน้าพระปรารักษ์ เป็นโบสถ์เดิมของวัดที่สร้างขึ้น ในสมัยอยุธยา คู่กับพระปรารักษ์องค์เดิมเป็นรูปทรงเตี้ย มีมุขทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ที่หน้าบัน ทำเป็นลายกนก ปิดทองประดับกระจก มีประตู 4 ประตู ด้านหน้า 2 ประตู และด้านหลัง 2 ประตู ที่บานประตูด้านนอกเป็นลายรดน้ำรูปทหาร และมีรูปดอกไม้ประดับ ด้านในเป็นภาพเขียน สีทิวคาแบบทวารบาลทุกบาน หน้าต่างมีข้างละ 6 ช่อง ด้านนอกเป็นลายรดน้ำรูปดอกไม้ ด้านในเป็นภาพสิรูปนั้ตรเบญจาและดอกไม้ร่วงเหมือนกันทุกบาน ภายในโบสถ์มีฐานชุกชี ประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นจำนวนถึง 29 องค์ เป็นพระพุทธรูปนั่งบ้าง ยืนบ้าง พระประธานเป็น พระปูนปั้นปางมารวิชัยลงรักปิดทอง หน้าฐานชุกชีทำเป็นลับแลกอริฐถือปูน มีพระแท่นของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีประทับ เป็นไม้กระดานแผ่นเดียว กว้าง 17 นิ้วฟุต ยาว 120 ฟุต ตั้งอยู่

ตามพระราชพงศาวดารกล่าวว่า “สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อจวนจะสิ้นรัชกาล ได้ทรงผนวช และเสด็จมาประทับ ณ พระอุโบสถนี้ บนพระแท่นมีที่บรรทมตั้งซ้อนอยู่ สืบได้ความว่า เดิมที่บรรทมนี้อยู่ที่อื่น แล้วนำมาตั้งซ้อนไว้ มีพระบรมรูปหล่อของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงเครื่องพระมหากษัตริย์เต็มยศประทับห้อยพระบาทประดิษฐานอยู่ด้วย ทางวัดได้บันทึก รายละเอียดไว้ว่า เป็นพระบรมรูปที่พระราชวิสุทธิญาณ (อยู่) ขณะที่ดำรงสมณศักดิ์ที่ “พระสากยบุตรติวงศ” รักษาการเจ้าอาวาส ให้ช่างหล่อขึ้นเมื่อ พุทธศักราช 2489 ทางด้านใต้ พระแท่นมีศาลสถิตดวงพระวิญญูญาณของพระองค์ท่าน สร้างขึ้นพร้อมกับพระบรมรูปหล่อ (พระมหาขวัณ ภิรมโน. 2552 : สัมภาษณ์)

8. วิหารน้อย

วิหารน้อย ตั้งอยู่ทางด้านหน้าของพระปรางค์คู่กันกับโบสถ์น้อย เป็นอาคารที่มีมาแต่เดิม สันนิษฐานว่า “เป็นของสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาเช่นเดียวกัน มีลักษณะ เหมือนกับโบสถ์น้อย คือ เป็นทรงเตี้ย มีมุขหน้าและหลัง มุขหน้าปล่อยว่าง มุขหลังประดิษฐาน พระมาลัย หน้าตักกว้างประมาณ 2 ศอก มีประตู 4 ประตู คือ ด้านหน้า 2 ประตู และด้านหลัง 2 ประตู บานประตูด้านหน้าเป็นลายรดน้ำรูปทหารและรูปดอกไม้ ด้านในเป็นภาพสีรูปเทพธิดา ยืนประนมมือบนเขา และดอกไม้ร่วง หน้าต่างมี 12 หน้าต่าง ด้านเหนือ 6 และด้านใต้ 6 ด้าน นอกหน้าต่างเป็น ลายรดน้ำรูปดอกไม้ ด้านในเป็นภาพสีรูปฉัตรเบญจาและดอกไม้ร่วง ตรงกลางวิหารมีฐานชุกชี ประดิษฐานพระจุฬามณีเจดีย์” (พระมหาขวัณ ภิรมโน. 2552 : สัมภาษณ์)

9. พระจุฬามณีเจดีย์

พระจุฬามณีเจดีย์ เป็นศิลปะโลหะคล้ายๆ เนื้อชิน ลักษณะ สวยงามและมีน้ำหนักมากสามารถถอดออกได้เป็น 4 ชั้น คือ ที่ยอดชั้น 1 คอระฆังชั้น 1 และที่ฐาน 2 ชั้น ประดิษฐานอยู่บนแท่นปูนแต่ลงรักปิดทองทำลวดลายเหมือนกับพระเจดีย์ มีรูปท้าวจตุโลกบาลยืนเฝ้าพระเจดีย์ หล่อด้วยโลหะเช่น เดียวกัน มีรายละเอียด ซึ่งเป็นประวัติของ พระจุฬามณีเจดีย์ อยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 10 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 2 มหาปรินิพพานสูตร (สุต.ม.หา./10/25) ได้แสดงรายละเอียดไว้ว่า ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีพระเจดีย์ใหญ่งดงาม สร้างด้วย แก้วอินทนิล ยอดเจดีย์ทำด้วยทองคำแท้ ประดับด้วยรัตนาคือแก้ว 7 ประการ ล้อมรอบด้วยกำแพง ทอง ที่กำแพงประดับด้วยธงทิวสีต่างๆ อย่างงดงาม มีเทพเจ้าทั้งหลายมาบรรเลงดุริยางค์บูชา พระเจดีย์ทุกวัน พระจุฬามณีองค์นี้ ท้าวสักกะเทวราชพระองค์นี้ทรงสร้างไว้ให้เป็นเครื่อง ลักการบูชาของหมู่เทวดาในชั้นฟ้าด้วยความเคารพเลื่อมใสยิ่ง

10. พระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 2

พระบรมราชานุสาวรีย์ แห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ซึ่งสายราชสกุลในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 พร้อมใจกันสถาปนาเนื่องในมหามงคลวโรกาสแห่งพระราชพิธีกาญจนาภิเษกสมโภชพุทธศักราช 2539 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ แทนพระองค์ทรงเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์นี้ ณ วันเสาร์ที่ 2 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2539 ซึ่งเป็นปีที่ 50 แห่งรัชกาลของพระองค์ ช้างเผือก 3 เชือก คือ พระยาเสวตคฤช พระยาเสวตคชลักษณ์ พระยาเสวตไอยราเป็นช้างเผือกเอกที่มาสู่พระบารมีในล้นเกล้ารัชกาลที่ 2

11. ศาลาเก็งจิ้น

ศาลาทำน้ำรูปเก็งจิ้นมี 6 หลัง อยู่ที่เขื่อนหน้าวัด ศาลาเหล่านี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เหมือนกันหมด คือ หลังคาเป็นรูปเก็งจิ้นยกพื้นสำหรับนั่งพัก ทำด้วยหินทราย สีเขียว โดยเฉพาะ 3 หลังตรงประตูซุ้มยอดมงกุฏนั้น หลังเหนือและใต้มีแท่นหินทรายสีเขียวตั้งอยู่ตรงกลาง เข้าใจว่าจะเป็นที่สำหรับวางของ และหลังศาลาเก็งจิ้น 3 หลัง นี้มีรูปกิริแบบจิ้น ทำด้วยหินทรายสีเขียวตั้งอยู่ 2 ตัว

12. ภูเขาจำลอง อนุสาวรีย์พระธรรมเจดีย์

ภูเขาจำลอง ตั้งด้านอยู่หน้าของวัด เียงไปทางด้านเหนือ เดิมเป็นภูเขาจำลองที่โปรดให้สร้างขึ้นในพระบรมมหาราชวังในรัชกาลที่ 1 ต่อมาในรัชกาลที่ 3 โปรดให้นำมาไว้ที่วัดแห่งนี้ ส่วนอนุสาวรีย์พระธรรมเจดีย์ (อุม) มีกำแพงเตี้ยๆ เป็นรั้วล้อมรอบ ภายในรั้วนอกจากจะมีโกศหินทรายสีเขียวแบบจิ้น บรรจุอัฐิของพระธรรมเจดีย์แล้ว ยังมีประตูและมีภูเขาจำลองเตี้ยๆ กับปราสาทแบบจิ้นเล็กๆ มีตุ๊กตาหินนอนอยู่ภายใน มีภาษาจีนกำกับซึ่งชาวจีนอ่านว่า “ฮก ลก ชิว”

13. รูปปั้นยักษ์

รูปปั้นยักษ์ยืน หน้าประตูซุ้มยอดมงกุฏ มี 2 ตัว สูงประมาณ 3 วา ยักษ์ตัวสีขาว ชื่อว่า “สหัสเดชะ” ยักษ์ตัวสีเขียว ชื่อว่า “ทศกัณฐ์” ศิลปะปูนปั้นประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีเป็นลวดลายรูปลักษณะและเครื่องแต่งกายรูปยักษ์คู่นี้เป็นของทำขึ้นใหม่ ที่ทำไว้เก่าสมัยรัชกาลที่ 3 นั้น เป็นฝีมือหลวงเทพรจนา (กัน) มีตำนานเกี่ยวกับยักษ์ 2 คนที่ประดิษฐานอยู่ภายในวัดแห่งนี้ ซึ่งเกี่ยวพันถึงพระอารามอีกแห่งหนึ่ง คือ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปในชื่อสามัญว่า “วัดโพธิ์” โดยมีตำนานที่เรียกกันว่า “ยักษ์วัดโพธิ์กับยักษ์วัดแจ้ง” (พระมหาขวัญ ภิรมโน. 2552 : สัมภาษณ์)

14. ประตูล้อมยอดมงกุฏ

ประตูล้อมยอดมงกุฏ เป็นประตูด้านหน้าที่จะเข้าสู่บริเวณพระอุโบสถ อยู่ตรงกึ่งกลางพระระเบียงพระอุโบสถด้านตะวันออก สร้างในรัชกาลที่ 3 เป็นประตูจตุรมุข หลังคา 3 ชั้น มียอดเป็นทรงมงกุฏ ประดับด้วยกระเบื้องสลับลี หลังคามุงกระเบื้องเคลือบช่อฟ้า ใบระกา หัวนาค และหางหงส์ เป็นปูนประดับกระเบื้องถ้วย หน้าบันเป็นปูนประดับกระเบื้องถ้วยมีลวดลายใบไม้ดอกไม้ เชิงกลอนคอสอง ประดับด้วยกระเบื้องถ้วยเช่นเดียวกัน ชุ้มประตูแห่งนี้ได้ปฏิสังขรณ์ใหญ่อีกครั้งเมื่อ พุทธศักราช 2498

15. รูปปั้นและประวัตินายเรื่อง

รูปนายเรื่องเป็นหินสลักตั้งอยู่ในศาลาเล็ก ติดกำแพงด้านนอกหน้าพระอุโบสถ ทางหน้าประตูล้อมยอดมงกุฏ ประวัตินายเรื่องผู้นี้ กล่าวไว้ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ฉบับพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระปิตุลาธิราชอนุภาพสรุปได้ว่า นายเรื่อง ได้กระทำอัตวินิบาตกรรมด้วยการเผาตัวเอง เมื่อวันศุกร์ เดือน 3 ขึ้น 7 ค่ำ พุทธศักราช 2333 ปีกจอ ก่อนจะลงมือเผาตัวเอง ประมาณ 8 -10 วัน นายเรื่องกับสหาย 2 คน คือ ขุนศรีกัณฐ์ศรีกรมม้า นายทองรัก

16. พระระเบียงคต

พระระเบียงคตหรือพระวิหารคต พระอุโบสถวัดนี้ไม่มีกำแพงแก้ว แต่มีพระระเบียงหรือพระวิหารคตแทน หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีเหลืองและสีเขียวใบไม้ มีประตูเข้าออกอยู่กึ่งกลางพระระเบียงทั้ง 4 ทิศ มีชุ้มจรณะนำเหนือประตู หน้าบันทำเป็นรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ ประดับด้วยลายกระหนกกลรักปิดทองงดงามมาก พระระเบียงนี้เป็นของที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 แต่ลวดลายเขียนผนังด้านในเป็นฝีมือของช่างในสมัยรัชกาลที่ 3 เขียนเป็นชุ้มเรือนแก้วลายดอกไม้ ใบไม้ มีนกกยุงแบบจินคาบอยู่ตรงกลาง พระพุทธรูปในพระระเบียงทั้งหมดเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย รวม 120 องค์

17. ช้างหล่อโลหะ 8 เชือก

ช้างหล่อโลหะ มีอยู่ด้วยกัน 8 เชือก ขนาดสูง 1 เมตรเศษ ตั้งอยู่บนแท่นตรงประตูทางเข้าออกหน้าพระระเบียงแนวเดียวกับตุ๊กตาทหารจีนด้านละ 2 ตัว ทุกตัวหันหน้าเข้าหาพระอุโบสถ ช้างโลหะทั้ง 8 เชือก นี้มีอิริยาบถไม่เหมือนกัน บางตัวชูวง บางตัวปล่อยวง เป็นต้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้หล่อขึ้นเมื่อจุลศักราช 1208 (พุทธศักราช 2389) ในรัชกาลที่ 3 พระบรมชนกนาถ (ร.2) ทรงเฉลิมพระนามาภิไธยว่า “พระเจ้าช้างเผือก”

18. ตู๊กตาหินทั้งหมด

ตู๊กตาหินรูปทหารจีนตั้งเรียงเป็นแถว ในระยะใกล้กันจำนวน 144 ตัว สิงโตหินแบบจีนตัวเล็กตั้งอยู่ระหว่างซุ้มโอบเสมา รอบพระอุโบสถ ตั้งอยู่บนแท่น 120 ตัว ตู๊กตาหินรูปคนจีนนั่งบนเก้าอี้หน้าสิงโตจีนอีกช่องละ 2 ตัว 8 ช่อง รวมเป็น 16 ตัว

19. พระอุโบสถ

พระอุโบสถแห่งวัดอรุณฯ นี้ ตั้งอยู่ทางด้านเหนือของวัด เป็นสถาปัตยกรรมชิ้นสำคัญ และสวยงามชิ้นหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 2 ลักษณะของพระอุโบสถ เป็นพระอุโบสถที่ยกพื้นสูง หลังคาลาด 2 ชั้น มุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีเหลืองและเขียวใบไม้ ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ลงรักประดับกระจก หน้าบันทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เป็นรูปเทวดายืนถือ พระขรรค์อยู่ในปราสาท เป็นไม้แกะ มีสังข์ และคนโทน้ำวางอยู่บนพานข้างละพาน ประดับลาย กระจก ตามลายกระจกลงรักปิดทอง มีมุขยื่นทั้งด้านหน้าและด้านหลัง มีเสาใหญ่รับเชิงชาย ทั้งด้านเหนือด้านใต้ มีชานเดินได้ พื้นหน้ามุขและชานเดินรอบพระอุโบสถปูด้วยหินอ่อน บันได และเสابันไดเป็นหินทราย ระหว่างเสารอบพระอุโบสถถึงหน้ามุขทั้งสองด้านมีกำแพงเดี่ยวๆ ประดับด้วยหินสลักเป็นรูปดอกไม้ ใบไม้

20. พระประธานภายในพระอุโบสถ

พระประธานในพระอุโบสถ มีพระนามว่า “พระพุทธธรรมมิศรราชโลกธาตุดิลก” หล่อในรัชกาลที่ 2 กล่าวกันว่า พระพักตร์เป็น ฝิพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 3 ศอกเกือบ ประดิษฐานเหนือแท่นไพที บนฐานชุกชี เบื้องพระพักตร์มีรูปพระอัครสาวก 2 องค์ หันหน้าเข้าหาลงพระประธาน ระหว่างกลางพระอัครสาวก มีพืดยศพระประธานตั้งอยู่ และพืดยศดังกล่าวนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมบริพัตรฯ ได้ทรงตั้งข้อสันนิษฐานไว้ว่า “นี่ได้ว่าในเรื่องพุทธประวัติ มีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่ง ดูเหมือนจะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ได้ทำพืดถวายพระพุทธองค์ สำหรับทรงถือในเวลาประทานพระธรรมเทศนา เรื่องนั้นพวกสร้างพระพุทธรูปได้เอามาเป็นคติ ทำพระพุทธรูปปางหนึ่ง ทรงถือพืดมีมาแต่โบราณ ยกตัวอย่างดังเช่นพระชัยนารายณ์ ที่เจ้าเชียงใหม่ถวายสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง เป็นต้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงทรงสร้างพระชัยประจำรัชกาลที่ 1 เป็นปางทรงถือพืดแฉก ยังมีคติเนื่องกับพระพุทธรูปปางถือพืดต่อไปอีกอย่างหนึ่ง ที่พระเจ้าแผ่นดินถวายพืดแฉกเป็นพุทธรูปชาติตั้งไว้บนฐานชุกชีข้างหน้าพระประธานในพระอารามหลวง ด้านในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้ง 4 ด้าน ฝิมีองามมาก บนผนังตอนเหนือหน้าต่างกับผนังด้านหน้าพระประธาน และหลังพระประธาน เป็นภาพพุทธประวัติ มีข้อน่าสังเกตว่า เฉพาะหุ้มกลองด้านหน้าพระประธานนั้น ตามปกตินิยมเขียนเป็นภาพมารผจญทั้งผนัง แต่ที่พระอุโบสถวัดอรุณฯ นี้ กลับเขียนภาพพุทธประวัติตอนรับข่าวมรณูปายาส ปฐมเทศนา โปรดพุทธมารดา และตอนชนะมาร”

ผนังด้านใต้เหนือบานหน้าต่างเป็นภาพพระเวสสันดรชาดก ตามช่องระหว่างหน้าต่างทุกช่องเป็นภาพชาดกในเรื่องทศชาติ

1.3.2 ศักยภาพด้านการรองรับการท่องเที่ยว

ศักยภาพด้านนี้ของวัดอรุณ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองของกรุงเทพฯ มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างครบถ้วน ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจาก แหล่งต่างๆ ของทุกมุมโลก ที่เป็นชาวไทยและชาวต่างชาติ สิ่งรองรับขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย

สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานภายในวัดซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ด้านบริการ มีห้องสุขา ซึ่งเป็นสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน วัดอรุณฯ ได้จัดสร้างห้องน้ำห้องสุขาไว้รองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ประมาณ 50 ห้อง ซึ่งตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของพระปรางค์ ห่างจากพระปรางค์ ประมาณ 15 เมตร การเดินทาง การเดินทางจากที่พักของนักท่องเที่ยวสู่สถานที่ท่องเที่ยววัดอรุณฯ สามารถเดินทางได้ 2 ทาง คือทางบก และทางน้ำ ทางบกสามารถเดินทางมาได้ด้วยรถยนต์โดยสารประจำทาง และรถยนต์รับจ้าง ทั่วไป จากโรงแรมที่พัก ซึ่งส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวต่างชาติจะเดินทางมาชมวัดอรุณด้วยรถยนต์ โดยจอดรอไว้ ณ สถานที่จอดรถฝั่งวัดพระแก้ว พระบรมมหาราชวัง โดยทั่วไป เปิด 08.00 – 17.00 น. โดยไม่เก็บค่าเข้าชมสำหรับคนไทยส่วน ชาวต่างชาติคนละ 20 บาท การเดินทางจากฝั่งธนบุรี โดยรถยนต์โดยสารสาย 19 และ 57 จากฝั่งพระนคร สาย 25, 32, 44, 47, 82, ปอ. 25, 32, 44, 82 และ 91 ลงตรงท่าเตียน แล้วลงเรือข้ามฟาก ขึ้นท่าวัดอรุณเดินเท้าจากท่าเรือเข้าสู่สถานที่ตั้งอีกประมาณ 25 เมตร

สาธารณูปโภคภายใน ประกอบด้วย แหล่งจำหน่ายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งทางวัดได้จัดเป็นสัดส่วนให้ผู้ประกอบการ ได้นำสินค้าที่ระลึกมาจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว อย่างหลากหลาย ซึ่งสินค้าต่างๆ นั้นทางวัดได้ควบคุมราคาให้เกิดความเป็นธรรมแก่นักท่องเที่ยว

1.3.3 ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ

- 1) วัดอรุณราชวรารามมีศักยภาพสูงในด้านการบริหารจัดการเนื่องจากมีความพร้อมทั้งในด้านอาคารสถานที่ อุปกรณ์ และ เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ทันสมัยจำนวนมาก
- 2) มีบุคลากรที่มีคุณภาพสูงจำนวนมากซึ่งประกอบด้วยซึ่งมีพระผู้ใหญ่หลายรูปซึ่งมีการศึกษาสูงมีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการ
- 3) การบริหารงานของวัดโดยคณะกรรมการมีการแบ่งสายงานชัดเจนตามลำดับอาวุโส
- 4) วัดอรุณราชวรารามฯตั้งอยู่ในชุมชนปรกอรุณซึ่งบริหารโดยประชาคม

5) ชุมชนรอบวัดมีส่วนร่วมในการพัฒนาและบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดอย่างเข้มแข็ง

อาจกล่าวได้ว่าวัดอรุณราชวรารามราชมหารวิหาร เป็นวัดที่มีความสำคัญยิ่ง ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม ศิลปวัตถุ เป็นศาสนาสถานที่เก่าแก่ เป็นพระอารามหลวง ชั้นเอกพิเศษ เป็นที่ตั้งของพระปรางค์ อันเป็นสถาปัตยกรรมชั้นยอดของชาติแห่งหนึ่ง ที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองทางการช่าง ของชาติไทยในอดีตที่ผ่านมา ศักยภาพด้านการจัดการ การท่องเที่ยว ของวัดอรุณราชวราราม โดยคณะกรรมการองค์การ ได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการ การท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสรุปได้ดังนี้ เนื่องจากวัดอรุณราชวรารามราชวรวิหาร เป็นวัดที่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุตั้งอยู่ภายในวัด และแวดล้อมด้วยชุมชนที่อยู่รอบๆ วัดและใกล้เคียง จึงก่อให้เกิดความได้เปรียบทางด้านศักยภาพ ด้านการบริหารจัดการ โดย ร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ และภาคเอกชน จัดระบบการบริหาร ที่เหมาะสมกับสังคม และชุมชน อย่างเหมาะสมลงตัวได้ เพราะมีแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในวัดและย่านใกล้เคียง นักท่องเที่ยวที่เป็นชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งเดินทางมายังวัดอรุณฯ สามารถเดินทางต่อไปยัง สถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ใกล้เคียงได้อย่างสะดวก หลังจากที่เสร็จสิ้นการเดินทาง สถานที่สำคัญ ภายในวัดแล้ว สามารถเดินทางไปที่อื่นได้ทั้งทางน้ำและทางบก นับว่า เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่มีศักยภาพทางการคมนาคมอย่างดีเยี่ยมประเภทวิถีชีวิตและชนเผ่า

1. เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

1.1 ประวัติความเป็นมาของเกาะเกร็ด

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นทางสำหรับการสัญจรทางน้ำสายหลัก เป็นเส้นทางเข้า-ออกที่สำคัญสำหรับเรือชนิดต่างๆ ที่จะเข้าสู่พระนครศรีอยุธยา เนื่องจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่านกรุงศรีอยุธยาลงมาทางใต้ ผ่านเมืองสามโคก เมืองนนทบุรี จนถึงปากน้ำมีหลายแห่งที่แม่น้ำไหลคดเคี้ยวอ้อมผืนดิน เช่น ในช่วงตอนท้ายอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มาถึงคลองบางหลวง-เชิงรอก และช่วงอำเภopakเกร็ด เป็นต้น ทำให้เสียเวลาและไม่สะดวกในการสัญจรทางน้ำซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญสมัยนั้น จึงต้องขุดทางน้ำขึ้นเพื่อเป็นทางลัด ทั้งยังมีประโยชน์ในการเป็นแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก และการบริโภคของคนในชุมชนนั้นด้วย (ท่านเจ้าคุณพระสุเมธมณี. 2552 : สัมภาษณ์)

ปากเกร็ดนั้นเคยมีชื่อเรียกว่า “บ้านปากเกร็ดน้อย ส่วนเกาะเกร็ดเรียกว่า บ้านเกร็ดน้อย หรือ บ้านปากเกร็ดน้อย และ บ้านเกร็ดน้อย” ตั้งแต่สมัยก่อนรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชบริเวณบ้านเกร็ดน้อยเป็นบริเวณที่ลำน้ำเจ้าพระยาไหลอ้อมคดโค้งเป็นรูปเกือกม้าจากทางทิศเหนือย่านจังหวัดปทุมธานี ผ่านปากเกร็ดวกไปทางด้านทิศตะวันตกทางวัดใหญ่สว่าง

อารมณืวกไปทางทิศใต้จนถึงวัดแสงศิริธรรม ไหลย้อนกลับไปทางทิศตะวันออกจนถึงวัดเชิงเลน จากนั้นจึงไหลวกไปทางทิศใต้เข้าเขตอำเภอเมืองนนทบุรี ตรงที่แม่น้ำเจ้าพระยาไหลอ้อมเป็นรูปเกือบม้วน ส่วนที่เป็นแผ่นดินยื่นออกไปนี้ ชาวบ้านเรียกว่า “บ้านแหลม” ต่อมาได้มีการขุดคลองลัดเกร็ดน้อยขึ้นในปี พุทธศักราช 2265 หรือในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระแห่งกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากทรงเล็งเห็นว่าจะอำนวยให้เกิดความสะดวกต่อการเดินเรือเข้า-ออกพระนคร จึงทรงโปรดให้ขุดคลองลัดความโค้งของแม่น้ำที่อำเภอปากเกร็ดจากตำบลปากอ่าว (ปากเกร็ดในปัจจุบัน) ไปยังแอ่งน้ำซึ่งอยู่ระหว่างวัดกลางเกร็ดและวัดป่าฝ้าย (วัดป่าเลไลย์) และจากแอ่งน้ำผ่านไปตามคลองเดิม ซึ่งอยู่ระหว่างบ้านปากค่าน และวัดชมภูราย ซึ่งปัจจุบันร้างไปแล้ว (ท่านเจ้าคุณพระสุเมธมุนี. 2552 : สัมภาษณ์)

“เกาะเกร็ด” มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สังเกตได้จากวัดวาอารามต่างๆ บนเกาะส่วนใหญ่จะเป็นศิลปะในสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่คงจะมาร้างคนเมื่อพม่ามายึดกรุงศรีอยุธยา หลังจากกอบกู้เอกราชได้ พระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดให้ชาวมอญมาตั้งถิ่นฐานที่นี่ โดยชาวมอญบนเกาะเกร็ดนั้น มีทั้งที่เข้ามาในสมัยกรุงธนบุรี และสมัยรัชกาลที่ 2 ต่อมาเมื่อตั้งอำเภอปากเกร็ดขึ้นแล้ว “เกาะศาลากุน” จึงมีฐานะเป็นตำบล และเรียกว่า ตำบลเกาะเกร็ด เกาะนี้จึงมีชื่อว่า “เกาะเกร็ด” ชุมชนคนมอญที่มีชื่อเสียงในเรื่องของเครื่องปั้นดินเผา และประเพณีวัฒนธรรมแบบพื้นบ้านดั้งเดิม ที่ยังคงอนุรักษ์ไว้ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการจุดลูกหนูงานดักบาตรทางน้ำ เป็นต้น หลายปีให้หลัง การท่องเที่ยวเกาะเกร็ดดูเหมือนจะเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว (สนธยา หะสิทธิ์เวช. 2552 : สัมภาษณ์)

ตามพระราชพงศาวดารฉบับราชหัตถเลขาได้ให้รายละเอียดไว้ว่า “ในปีชวด จัตวาศก ทรงพระกรุณาโปรดให้พระชนบุรีเป็นแม่กองเกณฑ์คนนิกาห้วเมืองปากใต้ให้ได้คน 10,000 คนเศษ ให้ขุดคลองเกร็ดน้อยลัดคั้งบางบัวทองนั้นคดอ้อมหนัก ขุดลัดตัดให้ตรง พระชนบุรีรับสั่งแล้วกราบบังคมลามาให้เกณฑ์คนนิกาห้วเมืองปากใต้ได้ 10,000 คนเศษ ให้ขุดเกร็ดน้อยลึก 6 สอก กว้าง 6 วา ยาวทางไกลได้ 39 เส้นเศษ ขุดเดือนเศษจึงแล้วเสร็จ พระชนบุรีนั้นจึงกลับมากราบทูลพระกรุณาทราบทุกประการ” ชื่อของเกาะเกร็ดที่เรียกกันในปัจจุบันสันนิษฐานว่าแต่เดิมคงเรียกชื่อตามสภาพพื้นที่ที่เป็นแหลมยื่นของพื้นดินว่า “บ้านแหลม” ดังได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งในปัจจุบันบริเวณใกล้เคียงยังคงมีบ้านและคลองที่เรียกว่า บ้านแหลมเหนือ และบ้านแหลมกลาง เมื่อขุดคลองแล้วสภาพการเป็นเกาะยังคงไม่ชัดเจน เพราะเป็นเพียงคลองลัดแม่น้ำแคบๆที่เรียกว่า คลองลัดเกร็ดน้อย ด้านตะวันตกของเกาะเรียกว่า “อ้อมเกร็ด” (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรี. 2535 : 9) ต่อมากลองเล็กคลองนี้ได้ถูกความแรงของสายน้ำที่ลัดผ่านไหลตรง ทำให้กระแสน้ำกัดเซาะตลิ่งจนพังลง และกลายเป็นลำน้ำกว้างขึ้นส่วนของพื้นดินที่เป็นคั้งอยู่ระหว่างลำแม่น้ำเดิมกับคลองลัดเกร็ดน้อย จึงมีสภาพเป็นเกาะปรากฏชัดขึ้น จึงมีชื่อเรียก

พื้นที่ส่วนนี้ว่าเป็นเกาะ โดยเริ่มแรกมีชื่อเรียกว่า “เกาะศาลากุล” (อติสา รามโกมุท. 2542 : 4) การตั้งถิ่นฐานของชุมชนมอญในอดีต เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีนั้น ปรากฏว่ามีคนมอญได้เข้ามาอยู่ก่อนแล้วทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ระหว่างไทยและมอญดำเนินมาด้วยดีแต่ครั้งโบราณ ประกอบกับการเป็นพุทธศาสนิกชน และมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่คล้ายกัน ทั้งยังต้องทำศึกสงครามกับพม่ามาตลอด กรุงหงสาวดีเป็นเมืองหลวงของมอญแต่โบราณพม่าได้บุกเข้ายึดเมือง และมอญได้ยัดคินจากพม่าได้ระยะหนึ่งจนถึงปี พุทธศักราช 2300 มอญต้องเสียดังกรุงหงสาวดีแก่พม่าไป การตั้งถิ่นฐานของชุมชนมอญในอดีตจึงเป็นลักษณะการอพยพหลบหนีการรุกรานไล่ของกษัตริย์พม่าถอยเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งการอพยพของชาวมอญปากเกร็ดนั้น ได้อพยพมา 2 ครั้ง ดังนี้

ครั้งแรก พุทธศักราช 2317 สมัยพระเจ้าตากสินมหาราชเสด็จกลับจากเชียงใหม่ โปรดให้รับครอบครัวมอญของพระยาแจ้ง พระยากลางเมือง ซึ่งเป็นนายทหารหัวหน้าคนมอญครั้งกรุงเก่าที่ถูกกวาดต้อนไปเมื่อครั้งเสียดังกรุงศรีอยุธยามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และที่อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี สำหรับที่สามโคกนั้นมีพวกมอญมาอยู่แล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา (พุทธศักราช 2202) มอญที่เข้ามาอยู่ครั้งนี้นับเป็นครอบครัวทหาร โดยได้ร่วมกับทหารมอญเก่าครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาและทหารไทยทำสงครามขับไล่พม่าอย่างเข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทำสงครามเก้าทัพที่ตำบลลาดหญ้า จังหวัดกาญจนบุรีนั้นทหารมอญมีบทบาทอย่างมากในการขับไล่ข้าศึก และได้รับพระราชทานยศเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่จำนวนมาก สำหรับพระยาแจ้ง ซึ่งตั้งบ้านเรือนที่ปากคลองบางตลาด ได้รับพระราชทานตำแหน่งสูงสุดในราชการเป็นจักษรมอญ แทนพระยารามัญวงศ์ และได้เลื่อนเป็นพระยามหาโยธาในที่สุด ซึ่งเป็นต้นสกุลของ “คชเสนี”

ครั้งที่สอง พุทธศักราช 2358 เป็นการอพยพครั้งใหญ่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยได้อพยพเข้ามาถึงสองแสนกว่าคน โปรดเกล้าให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎ หรือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ในเวลาต่อมา ซึ่งในขณะนั้นมีพระชันษาเพียง 8 หรือ 9 ขวบ สมมติวงศ์เป็นจอมทัพไปปรับครอบครัวมอญ ซึ่งหนีภัยพม่าจากเมืองเมาะตะมะ โดยมีสมิงสอดเบาเป็นหัวหน้า มาตั้งอยู่ที่เจดีย์สามองค์ ที่เมืองกาญจนบุรี และให้เจ้าพระยาอภัยภูธร สมุหนายก รับครอบครัวชาวมอญที่เข้ามาทางด่านแม่ละเมาแม่สอด เมืองตาก พร้อมทั้งพระราชทานสิ่งก่อสร้างและเสบียงอาหารด้วย นับว่าเป็นเกียรติแก่มอญกลุ่มนี้มาก ซึ่งมีผู้ให้ข้อสังเกตว่า การที่ทรงกรุณาแก่ชาวมอญในครั้งนั้นอาจจะเนื่องมาจากทรงรำลึกถึงสมเด็จพระบรมราชชนนี คือ สมเด็จพระอมรินทราบรมราชชนนีซึ่งได้ชื่อว่าทรงถือกำเนิดมาในตระกูลมอญที่อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ก็เป็นได้ จากนั้นทรงโปรดให้ครอบครัวมอญเหล่านั้นอยู่ที่นนทบุรีบ้าง ปทุมธานีบ้าง เมืองนครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง) บ้าง ดังนั้นคนมอญจึงอยู่ตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่บางประอิน

ตลอดมาจนถึงกรุงเทพมหานคร คนมอญเหล่านี้ในชั้นต้นตั้งใจว่าจะอยู่ชั่วคราว และมาอยู่ในบริเวณบ้านร้างเมืองร้างของคนไทย ซึ่งทิ้งไปเพราะถูกพม่าเข้าศึกเข้าปล้นสะดมยึดหมู่บ้านเหล่านี้ไว้ เหตุนี้ชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ในสมัยนั้นตลอดมาจนถึงปัจจุบันจึงเป็นชุมชนของคนมอญเกือบทั้งหมด คนมอญที่อพยพมาส่วนใหญ่เป็นขุนนาง ทหาร และพระสงฆ์ผู้ใหญ่ ดังนั้นจึงปรับสภาพความเป็นอยู่ได้ดีประกอบกับได้เข้ารับราชการเป็นขุนนางกันมาก สภาพชีวิตจึงอยู่ในขั้นที่ดี เป็นที่ยอมรับของคนไทยโดยทั่วไปสำหรับชุมชนมอญที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เป็นอำเภอปากเกร็ด ในปัจจุบัน ซึ่งขณะนั้นยังคงมีฐานะเป็นแขวง เรียกว่า แขวงตลาดขวัญ ได้รับโปรดเกล้าฯ จากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ตั้งเป็นอำเภอ ชื่อ อำเภอปากเกร็ด เมื่อ พุทธศักราช 2427 นั้น ทรงแต่งตั้งนายอำเภอคนแรกเป็นคนมอญ คือ พระรามัญนนทเขตคคิ (เนียม นนทนาคร) และที่ว่าการอำเภอปากเกร็ด คือบ้านพระรามัญนนทเขตคคิ อยู่ที่หมู่ 7 บนเกาะศาลากุน โดยต่อมาได้เปลี่ยนนายอำเภอ และย้ายที่ว่าการอำเภอไปหลายครั้ง (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปากเกร็ด. 2541 : 6-7)

การจัดบริเวณครัวมอญคงทำกันอย่างรอบคอบ เพราะมอญได้กำหนดบริเวณโดยการสร้างวัดเป็นที่กำหนดแน่นอนสร้างวัดฉิมพลีติดกับวัดป่าเลไลยก์ คนละฝั่งคลองไว้ กำหนดเขตทางใต้ ส่วนทางด้านเหนือมีการสร้างวัดเสาชงทองเป็นสัญลักษณ์ ความจริงเสาชงนั้น คือเสาชงส์ มีรูปหงส์ หงส์ หมายถึง หงสาวดี และที่วัดปากอ่าว (วัดปรมย์อิกาวาส) ได้สร้างพระมูเตาเป็นสัญลักษณ์ไว้ ชาวไทยเชื้อสายมอญมีที่พึ่งทางใจ คือ เจ้าพ่อเกษแก้วไชยสิทธิ์ ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 ชาวมอญที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน และมีการประกอบอาชีพทำไร่ ไร่ อ่าง อย่างเป็นลำเป็นสันทำให้เกาะเกร็ดมีชีวิตชีวาขึ้นระหว่างคลองวัดปากอ่าวจนถึงวัดเสาชงทอง หมู่บ้านชาวมอญกลุ่มนี้มีชื่อเรียกว่า “บ้านโองอ่าง” สำหรับประชากรในพื้นที่เกาะเกร็ดอีกกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ กลุ่มของชาวมลายู หรือชาวมุสลิมซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม และเป็นผู้อพยพเข้ามาอาศัยในจังหวัดนนทบุรีเป็นกลุ่ม หลังสุด แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกเป็นชาวปัตตานีอพยพเข้ามาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตำบลบางกระสอบ และตำบลบางตะนาวศรี ในเขตอำเภอเมืองนนทบุรี ส่วนกลุ่มหลังเป็นชาวไทรบุรี อพยพเข้ามาสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด ซึ่งต่อมาได้ข้ามฝั่งมาตั้งถิ่นฐานก่อสร้างบ้านเรือนยังพื้นที่เกาะเกร็ด ใกล้วัดศาลากุล ในหมู่ 3 ตรงข้ามกับชุมชนเดิมที่ฝั่งตำบลท่าอิฐ (วินัย ภูมิพิทักษ์กุล. 2540 : 40)

สุนทรียา ตามวงศ์วาน (2553 : สัมภาษณ์) ได้ให้ข้อมูลสรุปได้ว่า “เจ้าของร้านขนมหวาน “ป้าสุนเกาะเกร็ด” ได้กล่าวถึงประวัติของเกาะเกร็ดสรุปได้ว่า “บ้านที่อยู่ของคุณป้าหลังนี้อายุมากกว่า 80 ปี ซึ่งเป็น 4 ช่วงอายุคน เกาะเกร็ดส่วนใหญ่เป็นคนมอญ ทุกบ้านทำโอ่งครกหินขาย มีเตายังไม่มากและมักจะเป็นเครือญาติกัน รู้จักกัน โองทุกบ้านเกาะ

ส่วนใหญ่ยังไม่เจริญมีประชากรส่วนใหญ่จะนั่งเรือแจวไฟฟ้าประพาก็ยังไม่มีบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านทรงไทยมีรายได้จากการปั้นดินเผาและทำสวนผลไม้ ทูเรียน ถิ่นจี่ และเกาะเกร็ดทุกเดือนตุลาคมน้ำท่วมทุกปีมีการเกิดการกัดเซาะเข้ามาในเกาะป่าสุน

สุภัทรดา เกดเจริญ (2553 : สัมภาษณ์) ได้เล่าถึงเกาะเกร็ดว่า “มีอายุยืนยาวกว่า 300 ปี ตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาแต่เดิมทุกบ้านเป็นโรงงานเครื่องปั้นดินเผา ทำโอ่ง อ่าง สมัยก่อนตั้งแต่ ตี 4 - ตี 5 คนงานก็จะออกมาทำงานตอนเช้าเป็นถนนต้องเข็นพินมาที่เตาซึ่งพินนั้นเหมามาจากโรงไม้ละมีทางมะพร้าวไม้ใหญ่แต่ฟองสบู่แต่ทำให้ต้นทุนสูงและคนอีสานก็ไม่เข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ ทำให้ขายครกยากประกอกกับต้นทุนสูงจึงทำให้ทำ เครื่องปั้นดินเผาตกลง”

วรพงศ์ เข็มสมุท (2553 : สัมภาษณ์) ได้ให้รายละเอียดของเกาะเกร็ดไว้ สรุปได้ว่า “เกาะเกร็ดหลายเชื้อชาติเช่น มอญ อิสลาม และไทย ตามลำดับแต่ก็สามารถที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขภายใต้ความแตกต่างของวัฒนธรรมช่วยเหลือซึ่งกันทำให้เกาะเกร็ดมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะวัฒนธรรมมอญและกันอาชีพส่วนใหญ่ทำเครื่องปั้นดินเผาและทำสวนสมัยก่อนเป็นแหล่งผลิตขนาดใหญ่ปัจจุบันวัฒนธรรมต่าง ๆ ถดถอยจากสังคมชนบทผู้สังคมเมืองทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำร่วมกันก็ลดลงประเพณีที่หลากหลายก็หายไปจึงต้องจ้างคนมาทำวัฒนธรรมให้เราดูแลที่เราจะทำกันเองซึ่งคนรุ่นใหม่จำนวนมากก็อยากจะได้วัฒนธรรมแบบเดิม ๆ ไว้”

ลักษณะทางกายภาพทำเลที่ตั้ง ขนาด และอาณาเขต เกาะเกร็ด ตั้งอยู่ละติจูดที่ 13°54' -13°55' เหนือ และลองจิจูดที่ 100°28' - 100°29' ตะวันออก อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี มีฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ชั้น 5 เกาะเกร็ดอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอปากเกร็ด โดยมีระยะห่างจากอำเภอปากเกร็ดประมาณ 2 กิโลเมตร ที่ตั้งของตำบลเกาะเกร็ดนั้นเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นเกาะ โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาล้อมรอบ มีขนาดพื้นที่ 2,188 ไร่ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่าง ๆ ในอำเภอปากเกร็ด โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาช่วงที่เรียกว่าอ้อมเกร็ด และแม่น้ำลัดเกร็ดกั้นกลาง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา และตำบลคลองพระอุดม
 ทิศใต้ ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา และตำบลท่าอิฐ
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา และตำบลปากเกร็ด
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา และตำบลอ้อมเกร็ด

ภาพประกอบ 25 แผนที่แสดงรายละเอียดเกาะเกร็ด

1.2 สภาพปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวเกาะเกร็ด

การแบ่งเขตการปกครอง ตำบลเกาะเกร็ดได้ยู่ฐานะจากสภาตำบล เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พุทธศักราช 2539 เนื่องจากมีรายได้มากกว่า ปีละ 150,000 บาท คือ รายได้ไม่รวมเงินอุดหนุน 2,788,210.22 บาท และรายรับขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตำบลเกาะเกร็ด ในปีพุทธศักราช 2540 มีจำนวนเท่ากับ 2,184,210 บาท (พัชราพร หะสีตะเวช. 2553 : สัมภาษณ์) ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พุทธศักราช 2537 เกาะเกร็ดประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน มีจำนวนพื้นที่และครัวเรือน แยกตามรายหมู่บ้านดังรายละเอียดในตาราง 6

ตาราง 6 แสดงจำนวนพื้นที่ และครัวเรือนในพื้นที่เกาะเกร็ด แยกตามหมู่บ้าน

ลำดับที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนพื้นที่ (ไร่)	สัดส่วน (%)	จำนวนครัวเรือน
1	บ้านลัดเกร็ด	166	7.6	223
2	บ้านศาลากุลนอก	179	8.2	240
3	บ้านศาลากุลใน	996	45.5	186
4	บ้านคลองสระน้ำอ้อย	271	12.4	103
5	บ้านท่าหน้า	291	13.3	213
6	บ้านเสาธงทอง	240	10.0	144
7	บ้านโอง่าง	46	2.1	81
รวม		2,188	100.0	1,190

ที่มา : สำนักงานทะเบียนราษฎรอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี (2546)

ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิประเทศของเกาะเกร็ด มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบต่ำล้อมรอบด้วยแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณริมแม่น้ำเป็นที่ลุ่มมากกว่าตอนกลาง พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นที่ราบน้ำท่วมถึง ทำให้พื้นที่ทั่วทั้งเกาะเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเกษตรกรรม ดังจะเห็นได้ว่าการทำสวนผลไม้ยืนต้นอยู่ทั่วไป ผลไม้ที่นิยมปลูกได้แก่กล้วย มะม่วง มะพร้าว ส้มโอบริเวณส่วนกลางของเกาะแต่เดิมเป็นพื้นที่ปลูกข้าวเจ้า แต่ไม่มีการทำนามาตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2525 เนื่องจากบริเวณกลางเกาะเป็นที่ดอนสูงกว่าบริเวณริมเกาะ การดึงน้ำเข้าสู่พื้นที่นาต้องอาศัยเครื่องสูบน้ำอีกทั้งสภาพคูคลองภายในเกาะเกร็ดปัจจุบันตื้นเขินไม่มีการขุดลอกมาเป็นระยะเวลานาน การทำนาจึงไม่คุ้มกับการลงทุนทำให้พื้นที่นาในอดีตกลายเป็นพื้นที่รกร้างเป็นผืนใหญ่ติดต่อกัน จากลักษณะของพื้นที่เกาะเกร็ดที่ค่อนข้างเป็นที่ราบลุ่ม โดยเฉพาะบริเวณริมเกาะจึงทำให้เกิดน้ำท่วมได้ง่าย เกาะเกร็ดจึงประสบปัญหาเรื่องน้ำท่วมซึ่งเกิดเป็นประจำทุกปีในฤดูน้ำหลาก คือ ในระหว่างเดือนกันยายน และเดือนพฤศจิกายน ประกอบกับลักษณะเนื้อดินที่เป็นดินเหนียวอุ้มน้ำได้ดี เมื่อเกิดการท่วมขังจึงทำให้การระบายน้ำค่อนข้างช้าสภาพปัจจุบัน เกาะเกร็ดยังมีศักยภาพในการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมภูมิทัศน์ยังเป็นชนบท วัฒนธรรมเกาะเกร็ดเป็นไทยมอญที่เป็นจุดเด่น ในด้านเอกลักษณ์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นจุดน่าสนใจ และเหมาะสมที่จะเป็นแหล่งเผยแพร่วัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวตอบรับกระแสนิยมการท่องเที่ยวสมัยใหม่ที่เน้น การท่องเที่ยววัฒนธรรม มาเกาะเกร็ดตอนแรกๆ เวิร์คช็อปว่าเขาต้องการอะไรสมัยก่อนสะเปะสะปะ เพราะชาวบ้านไม่ยากได้ แต่รัฐบาลยึดยึด

ให้เลยกลายเป็นขยะ เสนอให้มีผู้นำ บ้านมอญ เชื้อสายเกาะเกร็ดเครื่องปั้นดินเผาที่ไหนก็สู้เกาะเกร็ดไม่ได้ ดินของเกาะเกร็ดดีมาก มีแร่เหล็กสูง แม้ผลไม้เกาะเกร็ดก็อร่อย กลัวยหอมเปลือกทำแล้วยังอร่อยที่อื่นกินไม่ได้

ลักษณะภูมิอากาศและการกระจายตัวของฝน ลักษณะภูมิอากาศของบริเวณเกาะเกร็ด มีลักษณะคล้ายคลึงกับภูมิอากาศโดยทั่วไปของอำเภอปากเกร็ด และจังหวัดนนทบุรี คือ เขตอากาศร้อนชื้นหรือมรสุมเมืองร้อน ฝนตกชุกในช่วงฤดูฝน และตกมากที่สุดในเดือนกันยายน บางปีเกิดพายุดีเปรสชันหรือฝนตกหนาแน่น ติดต่อกันเป็นเวลานาน ส่งผลให้เกิดน้ำท่วมทั้งบริเวณเกาะเกร็ด ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในรอบปีของบริเวณเกาะเกร็ด ประมาณ 1,400 มิลลิเมตร/ปี ช่วงเดือนตุลาคมเป็นเดือนที่ปริมาณน้ำฝนและจำนวนวันที่ฝนตกมากที่สุด 365.56 มิลลิเมตร ส่วนช่วงเดือนกุมภาพันธ์จะมีปริมาณน้ำฝนและจำนวนวันที่ฝนตกน้อยที่สุด 4.1 มิลลิเมตร เพราะพื้นที่เกาะอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสวนผลไม้ ต้นไม้ยืนต้น และยังล้อมไปด้วยแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้สามารถเก็บความชุ่มชื้นได้ตลอดทั้งปี (เกษตรอำเภอปากเกร็ด, 2548 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 26 แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้านบนเกาะเกร็ด

1.3 ศักยภาพการท่องเที่ยวเกาะเกร็ด

ศักยภาพด้านต่างๆ ของเกาะเกร็ดไม่ได้เป็นสองรองจากแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอื่นๆ ในภูมิภาคนี้และพื้นที่ใกล้เคียง และคงไม่มีใครแข่งขันได้ในผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผา เป็นคลังสมองที่ทรงประสิทธิภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น จุดแข็งด้าน

วัฒนธรรม เป็นจุดแข็งที่ทรงประสิทธิภาพมาโดยตลอด เกาะเกร็ด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมที่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้ โดยทางน้ำและทางบก พร้อมกันนั้นก็ยังสามารถเดินทางต่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ของจังหวัดนนทบุรีได้อีกด้วย ซึ่งเกร็ดนั้นจะมีผลิตภัณฑ์ และสินค้าพื้นบ้าน รวมถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันโดดเด่น ของพี่น้อง ไทยรามัญ (สมชาย ทัดซัง. 2553 : สัมภาษณ์)

1.3.1 ศักยภาพด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว

1) วัดและโบราณสถาน วัดในพระพุทธที่ตั้งอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน และเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่ง ที่ทำให้เกาะเกร็ดมีศักยภาพเป็นอย่างดี ประกอบด้วย

หมู่ 1 วัดฉิมพลีสุทธาวาส มีพระจำพรรษา เป็นวัดที่ตั้งอยู่ริมคลองลัดเกร็ด ที่วัดนอกเขต พุทธาวาส มีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบ มีสถาปัตยกรรม และศิลปกรรมสมัยอยุธยาที่มีความงดงามทรงคุณค่าแห่งหนึ่งของประเทศไทย

หมู่ 2 วัดป่าเลไลย์ (ป่าฝ้าย) ปัจจุบันร้าง เหลือเพียงพระอุโบสถ พระพุทธรูปปางป่าเลไลย์ ทางด้านหน้า และเจดีย์เก่าทางด้านข้างพระอุโบสถ พื้นที่วัดถูกนำไปรวมกับวัดฉิมพลีสุทธาวาสที่มีพื้นที่อยู่ติดกัน

ภาพประกอบ 27 เจดีย์วัดปรมย์ยิกาวาส

หมู่ 3 วัดศาลากุล มีพระจำพรรษา พื้นที่วัดนอกเขต พุทธาวาส มีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบ ด้านข้างเป็นที่ตั้งสถานีอนามัย และโรงเรียนวัดศาลากุล มีความเป็นมาสำคัญในประวัติศาสตร์ของพื้นที่ แม้สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมต่างๆ จะถูกบูรณะ

ใหม่หมด สำหรับชื่อวัดนั้น เขียนแตกต่างกันเป็น 2 อย่าง คือศาลากุล และศาลากุน ปัจจุบันชื่อวัดใช้ศาลากุล ตามหลักฐานอื่นๆ เช่นในโฉนดที่ดินบนเกาะเกร็ดรุ่นเก่าใช้ตำบลศาลากุน และในทำเนียบคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2448 ใช้ว่า “วัดศาลากุน” (เอ็ด ภิรมย์. 2548 : 48)

หมู่ 4 วัดจันทร์ ปัจจุบันเป็นวัดที่ร้างมานาน เหลือเพียงศาลาประดิษฐานพระพุทธรูปเก่าพื้นที่วัดมีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบ และยังเป็นที่ตั้งของที่พัkdารวสยตรวจ ปัจจุบันพื้นที่วัดอยู่ในความดูแลของกรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

หมู่ที่ 5 วัดมะขามทอง ปัจจุบันเป็นวัดร้าง เหลือเพียงศาลาเอนกประสงค์ประดิษฐานพระพุทธรูปเก่า หลวงพ่อมะขามทอง และลูกนิมิตเก่า

หมู่ที่ 6 วัดเสาชงทอง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นวัดที่ยังมีพระสงฆ์อยู่จำพรรษาประจำ และมีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบด้านข้างเป็นที่ตั้งของห้องสมุดประชาชน และโรงเรียนวัดเสาชงทองในอดีตเพราะปัจจุบันได้ถูกยุบไปแล้ว วัดนี้ยังหลงเหลืองานด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่มีความงดงามทรงคุณค่าสมัยอยุธยาตอนปลาย ทางด้านหลังของโบสถ์ยังประดิษฐานเจดีย์ที่สูงที่สุดของอำเภอปากเกร็ด อีกด้วย

ภาพระกอบ 28 พิธีแห่นางหงส์ของชาวไทยเชื้อสายมอญเกาะเกร็ด

หมู่ที่ 7 วัดปรมัยยิกาวาส เป็นศาสนสถานสำคัญของชุมชนบนพื้นที่ และชุมชนใกล้เคียง ตั้งอยู่ตรงมุมของแม่น้ำเจ้าพระยา คลองลัดเกร็ด มีฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นโทชนิด วรวิหาร มีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบ ด้านข้างเป็นโรงเรียนวัดปรมัยยิกาวาส

มีความเป็นมาที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่ มีสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่มีความงดงามทรงคุณค่าอย่างมากมาย

2) ขนบธรรมเนียมประเพณี

ประเพณีของชาวเกาะเกร็ด ซึ่งเป็นชาวไทยเชื้อสายมอญและชาวดั้งเดิม ชาวไทยเชื้อสายมอญที่อาศัยอยู่ในเกาะเกร็ดนั้น จะมีวัฒนธรรมประเพณีและงานเทศกาลเฉลิมฉลองต่างๆ ใกล้เคียงกันมาก ซึ่งจะมีความแตกต่างกันบ้างก็ตรงที่รายละเอียดของแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมประเพณีของไทยและมอญมีรากฐานที่สำคัญร่วมกัน คือ พุทธศาสนา ชาวไทยเชื้อสายมอญทั้งหมดจะนับถือศาสนาพุทธเช่นเดียวกับชาวไทยดั้งเดิม (ประภาศรี มาเย็น. 2553 : สัมภาษณ์) ประชากรที่อาศัยบนเกาะเกร็ดมีสิ่งที่แตกต่างกันและโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ คือ ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมอญที่ส่วนใหญ่จะอยู่ในหมู่ 1, 6 และ 7 ของตำบลเกาะเกร็ด โดยชาวไทยเชื้อสายมอญซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่และเป็นปัจจุบันส่วนใหญ่ที่เกิดที่เกาะเกร็ดนี้หรือผู้ที่เข้ามาอาศัยอยู่มานานกว่า 10 ปีขึ้นไป ถือได้ว่าเป็นคนดั้งเดิมของเกาะเกร็ดจึงมีความรักในพื้นที่กรรมสิทธิ์ที่ดินที่ได้รับมรดกตกทอดกันมาชาวไทยเชื้อสายมอญบนเกาะเกร็ดยังคงมีการอนุรักษ์รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีมอญของตนไว้ เช่น ประเพณีสงกรานต์ การตั้งโรงทาน การแห่ข้าวแช่ การแห่น้ำหวาน การทำบุญกลางบ้านประเพณีออกพรรษา ประเพณีงานศพโดยเฉพาะงานศพพระ ประเพณีจุดลูกหนู โดยมีรายละเอียดดังนี้ (สมชาย โยจิ. 2553 : สัมภาษณ์)

1. ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีสงกรานต์ (ปีจจะห์

ตี้ห์) เป็นเทศกาลสำคัญเป็นเทศกาลประจำปีของคนมอญ มีการทำบุญเฉลิมฉลองเหมือนคนไทย แต่เทศกาลชุมนุมของชาวมอญใช้เวลาหลายวัน จะเริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน ของแต่ละปีเรื่อยไปจนถึงต้นเดือนพฤษภาคมของทุกๆ ปี พิธีจะเริ่มจาก การทำบุญฉลองสงกรานต์ การทำบุญกลางบ้าน และรำประจำปีของแต่ละหมู่บ้าน เทศกาลสงกรานต์ถือเป็นการขึ้นศักราชใหม่ จึงได้จัดให้มีการเฉลิมฉลองการทำบุญรักษาศีลเพื่อต้อนรับศักราชใหม่และเพื่อบูชาพระรัตนตรัย และนางสงกรานต์ ก่อนวันสงกรานต์จะเตรียมกวนกาดะแม ข้าวเหนียวแดงข้าวเหนียวแก้ว ซึ่งเป็นขนมสำหรับทำบุญ ในเทศกาลนี้มีการทำ “กะนอมจิน” หรือขนมจิน “เป็งฮกราบ” หรือข้าวแช่ สำหรับใช้ทำบุญ ในวันสงกรานต์ “ข้าวแช่เป็งฮกราบ” เป็นอาหารที่ต้องทำ

สำหรับบุชานางสงกรานต์ ชาวบ้านจะนำข้าวแช่ไป

ถวายพระสงฆ์ โดยกำหนดวันแห่ข้าวแช่ คือ เช้าวันที่ 13 เมษายน ของทุกปีเมื่อหุงข้าวแช่แล้วตอนเช้านำไปถวายพระ ไหว้นางสงกรานต์ ไหว้บรรพบุรุษ (ผีเรือน) และนำไปมอบให้ผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถือ การนำข้าวแช่ไปถวายพระที่วัดซึ่งจะจัดเป็นขบวนแห่ นำไปทักวัดบนเกาะเกร็ดในเวลาช่วงก่อนเพล เพื่อพระสงฆ์จะได้ฉันในเวลาเพลขบวนแห่ไปถึงวัดใดจะนำข้าวแช่ไปถวายพระพุทธรูปที่อยู่วัดนั้นจนครบทุกวัด ประเพณีแห่ข้าวแช่ของชาวเกาะเกร็ดนี้ มีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย

ชุมชนมอญที่อื่นจะมีการหุงข้าวแช่ และนำข้าวแช่ไปถวายพระที่วัด แต่ไม่ได้จัดเป็นขบวนแห่เหมือนที่เกาะเกร็ด ในตอนเย็นจะมีการเล่นตามหมู่บ้านต่างๆ ส่วนมากจะเป็นการเล่นสะบ้ามอญ ในหมู่บ้านหนึ่งๆ อาจมีสถานที่เล่นสะบ้าหลายแห่งก็ได้ ที่เล่นสะบ้าแต่ละแห่งจะมีอาหารเครื่องคิม เช่น น้ำแข็ง น้ำหวาน เม็ดแมงลักน้ำกะทิ ข้าวแกงขนมจีน ซึ่งชาวบ้านจะร่วมกันทำและบริจาค ในเทศกาลสงกรานต์ หลังจากวันสงกรานต์ประมาณวันที่ 16-18 เมษายนของทุกปี จะมีประเพณีแห่นางสงกรานต์ ประเพณีแห่ปลา หรือการปล่อยปลา มีการจัดขบวนแห่น้ำหวาน ซึ่งเป็นประเพณีแห่น้ำหวานของพี่น้องชาวไทยเชื้อสายมอญ ชาวบ้านจัดเตรียมน้ำหวาน เพื่อถวาย น้ำหวานแด่พระภิกษุสงฆ์ ท่านจะได้เก็บไว้ฉันในเวลากระหายน้ำ โดยชาวบ้านจะร่วมกันจัดเป็นขบวนแห่น้ำหวานที่แต่งไว้อย่างดีเข้าขบวนแห่ ถวายพระทุกองค์ในแต่ละวัด ซึ่งขบวนแห่จะเริ่มเคลื่อนขบวนประมาณ 15.00 น. เมื่อขบวนแห่ถึงวัดใด ก็นำน้ำหวานที่จัดไว้นั้นถวายแด่พระ และเณรทุกองค์ภายในวัด

ในขบวนแห่น้ำหวานจะมี นก ปลา เพื่อนำไปปล่อยตามวัดต่างๆ ด้วย ตามเส้นทางที่ขบวนแห่ผ่าน จะมีโรงทานตั้งอยู่เป็นระยะๆ มีน้ำดื่ม ขนมของว่าง บริการแก่ผู้เข้าขบวนแห่หรือผู้ที่มาร่วมงานด้วย ประเพณีแห่น้ำหวานของชาวเกาะเกร็ด ซึ่งจะเป็นอีกประเพณีหนึ่งที่ปฏิบัติอยู่เพียงแห่งเดียวในประเทศไทยเช่นเดียวกับประเพณีแห่ข้าหลังจากสงกรานต์แล้ว ชาวบ้านจะมีประเพณีแห่หางหงส์ บางแห่งเรียกว่าประเพณีแห่ธงตะขาบ หรือเรียกรวมกันว่าแห่หางหงส์ธงตะขาบ เป็นที่น่าสังเกตว่า วัดมอญส่วนใหญ่จะมีเสาหงส์อยู่หน้าวัด ทุกๆ ปี เมื่อถึงเทศกาลตรุษสงกรานต์ ชาวบ้านจะแห่หงส์ ซึ่งภาษามอญเรียกว่า เทียะ เวมเจียะนู้ มาที่วัด และช่วยกันนำเอาธงขึ้นสู่ยอดเสาหงส์ เนื่องจากหงส์เป็นสัญลักษณ์ของชาวมอญ ซึ่งสืบเนื่องจากประวัติของชนชาติมอญที่กล่าวว่า พระพุทธองค์เมื่อตรัสรู้แล้วได้ 8 พรรษา ได้เสด็จไป ณ อ่าวมะตะมะ ได้ทอดพระเนตรเห็นหงส์ 2 ตัว เกาะอยู่บนเนินดินในอ่าว มะตะมะนั้น ทรงมีพุทธพยากรณ์ว่า ในกาลข้างหน้าบริเวณที่หงส์ยืนอยู่นั้นจะเป็นแผ่นดินใหญ่ เป็นบ้านเมืองที่เจริญ พระพุทธศาสนาประดิษฐานมั่นคงในเมืองนั้นเมื่อกาลเวลาผ่านไป บริเวณที่ พระพุทธองค์ทรงพยากรณ์นั้นเป็นเมืองที่คนมอญได้สร้างขึ้นและพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาในราชอาณาจักรมอญ คนมอญจึงนำหงส์ตามพุทธพยากรณ์นั้นมาเป็นสัญลักษณ์ของแผ่นดินมอญ นครหลวงที่มอญได้สร้างขึ้นต่อมาได้ชื่อว่าหงสาวดี เพื่อเป็นสิริมงคลตามพุทธพยากรณ์นั้นด้วยชาวบ้านจะช่วยกันทำธงตะขาบซึ่งทำด้วยผ้ามาตัดเย็บเป็นรูปธงยาวประมาณ 2-3 วา ผูกปลายไม้ แห่ไปตามหมู่บ้าน เพื่อเป็นสิริมงคล ความร่มเย็นเป็นสุขของบ้านเมืองและถวายเป็นพุทธบูชา ผู้มีศรัทธาส่วนมากจะตัดผมตนเองผูกปลายธงเพื่อเป็นพุทธบูชา เมื่อขบวนแห่ไปถึงวัดชาวบ้านจะมารวมกันทำการสักการะพระเจดีย์ที่สำคัญของวัดนั้น แล้วเชิญธงขึ้นสู่เสาหงส์ของวัด พระสงฆ์สวดชัยนโต เพื่อเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองและชาวบ้านทั้งหลาย

ประเพณีแห่หางหงส์นี้เดิมชาวมอญเกาะเกร็ดไม่เคยทำมาก่อน เพิ่งริเริ่มจัดในช่วงปีอะเมซิงไทยแลนด์ พุทธศักราช 2541-2542 นี้เอง หลังจากวันสงกรานต์แล้ว พิธีการอาจจะประมาณ 7 วันชาวมอญเกาะเกร็ดจะมีประเพณีทำบุญเนื่องในเทศกาลสงกรานต์อีกวันหนึ่ง คือ ประเพณีการทำบุญกลางบ้าน หรือ ป๊ะห์กาวยา อาได้ห์กวาน ในภาษามอญ พิธีนี้จะทำบริเวณกึ่งกลางของหมู่บ้านเพื่อให้เป็นสิริมงคล มีการเลี้ยงพระในตอนเช้า เมื่อถวายพระแล้วก็จะมีการเลี้ยงกันในหมู่บ้าน เมื่อทำบุญกลางบ้านแล้วจะมีการฉลองขึ้นศักราชใหม่ ต่อเนื่องกันไปด้วยการจัดพิธีทำบุญสงฆ์น้ำพระ ชาวบ้านจะทำพิธีสงฆ์น้ำพระพุทธรูปและพระเจดีย์ที่สำคัญภายในวัด เดิมชาวมอญเกาะเกร็ดจะมีการแห่ข้าวแช่กันในวันสงกรานต์ และหลังจากวันสงกรานต์เลยจนถึงวันอาทิตย์จึงจัดขบวนแห่ปลา “นับตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2541 ชาวมอญเกาะเกร็ดจะจัดประเพณีแห่หางหงส์หรือแห่ธงตะขาบ ประเพณีแห่ข้าวแช่ ประเพณีแห่ปลา และประเพณีแห่หน้าหวานรวมไว้ในวันเดียวกัน ประมาณวันที่ 13-15 เมษายน เนื่องจากชาวมอญเกาะเกร็ดในปัจจุบันต้องออกไปทำงานนอกเกาะเกร็ดไม่มีเวลาว่างที่จะทำกิจกรรมของชุมชนมากนัก” (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปากเกร็ด. 2544 : 19)

2. ประเพณีค้ำต้นโพธิ์ ประเพณีค้ำต้นโพธิ์ของเกาะเกร็ดจะมีขึ้นในเดือนเมษายนแต่ที่เกาะเกร็ดจะแตกต่างจากชุมชนมอญแหล่งอื่นบ้างในรายละเอียดของกิจกรรมและช่วงเวลา แต่ก็มาจากคติความเชื่อและจุดมุ่งหมายเดียวกันกับประเพณีรดน้ำต้นโพธิ์ของชาวมอญย่านอื่นแต่เหตุที่ชาวเกาะเกร็ดไม่ปลูกต้นโพธิ์ตามประเพณีเพราะวัดทุกวัดในเกาะเกร็ดมีต้นโพธิ์ครบทุกวัดแล้ว บางวัดมีหลายต้น ไม่จำเป็นต้องปลูกขึ้นอีก จึงปรับเปลี่ยนพิธีมาเป็นค้ำต้นโพธิ์แทน

3. ประเพณีเทศกาลเข้าพรรษา มีประเพณีตักบาตร ถวายเทียนพุ่ม ถวายเครื่องไทยธรรม ผ้าอาบน้ำฝน อาหาร เครื่องดื่ม สิ่งของที่พระจำเป็นต้องใช้ระหว่างเข้าพรรษา นอกจากนี้ยังมีประเพณี “เจ้าภาพกัณฑ์เทศ” ทุกวันตลอดไตรมาสเข้าพรรษาซึ่งพิธีการหรือกิจกรรมของประเพณีนี้คือ ชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธาแต่ละครอบครัว แต่ละบ้าน จะสลับกันวันพระละบ้าน เป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศ ที่มีเทศนาธรรมที่วัดทุกวันพระตลอดพรรษา โดยเจ้าภาพจะจัดเครื่องกัณฑ์เทศตามกำลังศรัทธามาถวายพระถือกันว่าได้อานิสงส์ที่ได้เป็น “เจ้าภาพ” ส่งเสริมให้ญาติโยมผู้อื่นได้ฟังธรรมได้ช่วยเผยแพร่พระธรรม และเป็นการช่วยจรโลงพระศาสนาอย่างยิ่ง

4. ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ในเดือนกันยายน ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันตักบาตรน้ำผึ้ง จะมีการทำบุญตักบาตรถวายอาหารคาวหวานแก่พระภิกษุ สามเณร เช่นการทำบุญในวันพระตามปกติ ญาติ โยม อุบาสกอุบาสิกาจะจัดเตรียมกับข้าวใส่บาตร แต่มีสิ่งเพิ่มขึ้นมาเป็นพิเศษในวันนี้ก็คือ ประชาชนตักบาตรหรือถวายอาหารคาวหวานเสร็จ โดยการที่เอาน้ำผึ้งที่เตรียมมารินลงในบาตรหรือภาชนะที่จัดไว้เหมือนการตักข้าวใส่บาตรสำหรับชาวมอญ

เกาะเกร็ดจะตักบาตรน้ำผึ้งที่วัดมอญวัดใดวัดหนึ่ง เช่นวัดปรมัยยิกาวาส การตักบาตรน้ำผึ้งของชาวมอญเกาะเกร็ดจะทำข้าวต้มลูกโยน ถวายพระสงฆ์สำหรับจมน้ำผึ้งสำหรับฉันเพลด้วย นอกจากนี้ชุมชนมอญบางชุมชนหญิงสาวจะนำผ้าเช็ดหน้าสำหรับถวายพระรองกันบาตร (สรุปจากการสนทนากลุ่ม. 2553)

5. ประเพณีการทำบุญออกพรรษา เทศกาลออกพรรษา ในราวเดือน 11 หรือเดือนตุลาคม เป็นช่วงเวลาที่สำคัญของชาวพุทธทั้งหลายทั้งชาวไทย และชาวมอญพร้อมใจกันบำเพ็ญกุศล เพื่อเป็นการน้อมรำลึกถึงองค์พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อครั้งเสด็จออกเทวโลกประชาชนทั้งหลายต่างน้อมถวายสักการะแด่พระพุทธองค์ ชาวเกาะเกร็ดจะทำบุญออกพรรษากัน 3 วัน คือวันขึ้น 14 ค่ำ 15 ค่ำ และแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะเตรียมกวนกระยาสารท หมักแป้งเพื่อทำขนมจีน น้ำพริก น้ำยา แกงเผ็ดต่างๆตั้งแต่ก่อนวันออกพรรษา อีกทั้งมีการตกแต่งบ้านเรือน วัดต่างๆ ให้สวยงาม ตามเจดีย์ที่สำคัญของวัดต่างๆ จะมีผ้าแต่งห่มองค์เจดีย์อย่างสวยงามเข้ามิดของวันขึ้น 14 ค่ำ ชาวบ้านจะจัดสำรับอาหารไปถวายพระที่วัดสำรับใหญ่ มีขนมจีน น้ำยา น้ำพริก กล้วยไข่ เป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีอาหารอื่นๆ เช่น แกงเผ็ด ผลไม้ พร้อมดอกไม้ ธูปเทียน การทำบุญในวันขึ้น 14 ค่ำ 15 ค่ำ และแรม 1 ค่ำ คงมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้าและเพล ส่วนวันขึ้น 15 ค่ำนั้น จะมีการทำบุญใหญ่เป็นพิเศษ ซึ่งชาวไทยเชื้อสายมอญจะมีนิยมการทำบุญใหญ่ในวันขึ้น 15 ค่ำ แต่ธรรมเนียมไทยทำบุญพิเศษในวันแรม 1 ค่ำ มีตักบาตรเทโว เมื่อเสร็จจากการทำบุญแล้วจากนั้นก็กลับบ้าน เพื่อให้ทานต่อ คือนำอาหารที่ทำไว้ไปแบ่งปันให้แก่เพื่อนบ้าน และผู้ที่เคารพนับถือ ซึ่งเจตนาของประเพณีนี้ก็คือ การแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่และแสดงความผูกพันเอื้อเฟื้อต่อผู้ร่วมสังคม ในช่วงเวลาสามวันจะมีการตักบาตรทางน้ำ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 จะมีเรือพระและชาวบ้านมาร่วมทำบุญมากกว่าวันอื่นๆ จากนั้นจะมีการทำบุญใหญ่พิเศษ เป็นวัด ๆ ไปตามวัดที่สำคัญ ในท้องที่ ในวันนั้นจะมีการทำบุญปิดทองไหว้พระเวียนกันไปวัดละ 1 วัน

6. ประเพณีลอยกระทง ประเพณีลอยกระทงของชาวเกาะเกร็ด กระทำตามคตินิยมเช่นเดียวกับชาวไทย ชาวมอญทั่วไป แต่พิธีกรรมที่แตกต่างจากที่อื่นก็คือในเวลาเที่ยงคืน (24.00 น.) ยามพระจันทร์ตรงศรีษะ ส่องแสงสว่างกระจ่างฟ้า ช่วงเวลานั้นลำน้ำเจ้าพระยาจะนิ่ง ไม่วุ่นไม่ลง พระสงฆ์วัดต่างๆประโคมระฆังกังวาล ขณะเวลานี้ถือกันว่าน้ำในแม่น้ำคือ “น้ำมนต์” เรียกสืบกันมาว่า “น้ำเพ็ญ” ผู้ใหญ่จะนำขันมาตักหยอดใส่โอ่ง นำมารดศรีษะตนเองและลูกหลาน อธิษฐานจิต ไถ่สิ่งไม่ดีออกไปตามน้ำที่พรูพรวดสู่พื้นและน้อมนำสิ่งดีงามมาสู่ชีวิตด้วยน้ำเพ็ญอันมงคลพิสุทธ์ (เอ็ด ภิรมย์. 2542 : 87)

7. ประเพณีการจุดลูกหนู ลูกหนูเป็นดอกไม้เพลิงชนิดหนึ่ง ซึ่งชาวมอญใช้จุดศพปลงศพพระสงฆ์ การจุดลูกหนูในการปลงศพพระยังเป็นที่นิยมกันอยู่ใน

หมู่ชุมชนชาวมอญดั้งเดิมเนื่องจากชาวมอญเคารพนับถือพระภิกษุสงฆ์ ผู้ทรงศีลปฏิบัติปฏิบัติชอบ การจัดพิธีอันเกี่ยวกับพระสงฆ์จะต้องกระทำด้วยความเคารพ มักไม่นิยมจุดดอกไม้จันทร์เผาศพ พระภิกษุสงฆ์ด้วยมือตนเอง ซึ่งถือว่าการไม่สมควรจึงใช้ลูกหนูจุดศพ การใช้ลูกหนูจุดศพชาว ไทยเชื้อสายมอญ จะใช้กันเฉพาะการปลงศพพระสงฆ์เท่านั้น ไม่นิยมใช้จุดมรวัสส์ทั่วไป ปราสาท เผาศพพระสงฆ์จะไม่เผาบนเมรุร่วมกับมรวัสส์จะต้องทำเมรุสำหรับเผาเฉพาะ อาจจะเป็นประจำ 4 เสา จนถึงปราสาท 1- 9 ยอด และนิยมเผาไปกับศพ (หวน พินธุพันธ์. 2543 : 53-55)

3) หัตถกรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น

(1) เครื่องปั้นดินเผา เกาะเกร็ดได้ชื่อว่า เป็นชุมชนเครื่องปั้น ดินเผาชั้นเลิศมาตั้งแต่อดีต เป็นที่รู้จักยกย่องทั่วไปว่างดงามเหมาะแก่ประโยชน์ใช้สอยที่มีความทนทาน มีความสมบูรณ์ด้วยคุณภาพ แต่เดิมเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ดมี 2 ประเภท อย่างแรกคือ เครื่องใช้ เช่น โอ่งอ่าง ครก กระปุก อีกประเภทหนึ่ง คือ เครื่องปั้นดินเผาประเภทสวยงาม ที่เรียกว่า ลายวิจิตรที่เป็นทรงโอ่งและหม้อน้ำซึ่งเน้นความงดงามของรูปทรงและการสลักลวดลาย เครื่องปั้นประเภทสวยงามหรือโอ่งลายวิจิตรนี้ ส่วนใหญ่ช่างจะไม่ทำเพื่อขาย แต่ทำเพื่อ “ฝากฝีมือไว้ให้ลูกหลานได้ชื่นชม” หรือไว้นำไปถวายวัด หรือมอบไว้ให้แก่ลูกหลาน ชุมชนต่างๆ ได้จัดให้มีการวางจำหน่ายอย่างเป็นระบบ วางจำหน่ายอยู่บนพื้นที่อย่างเหมาะสม ทุกตารางพื้นที่จะมีสินค้าที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นตั้งวางจำหน่าย

เกาะเกร็ดเคยเป็นแหล่งผลิตภาชนะที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ป้อนให้แก่ผู้ใช้แพร่หลายไปทั่ว โดยเฉพาะวัดต่างๆ ในภาคกลาง ยุคก่อนที่สินค้าพลาสติกและสินค้าอุตสาหกรรมจะเฟื่องฟูนั้น ปัจจุบันนี้ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาหลายอย่างหลายชนิดเลิกผลิตกันไปแล้ว ด้วยไม่สามารถสู้กับสินค้าอุตสาหกรรมได้ ประกอบกับเมื่อ 50 ปี ที่ผ่านมามีผู้ที่เป็นเจ้าของสวน ไร่ นา บนเกาะเกร็ดนั้น ไม่ยอมขายหรือให้ชาวมอญนำดินในที่ของตนไปใช้ทำเครื่องปั้นดินเผา ชาวมอญจึงต้องซื้อดินจากจังหวัดปทุมธานีมาใช้ทำเครื่องปั้นดินเผาแทนดินเหนียวเนื้อดีของเกาะเกร็ดทำให้ต้นทุนการผลิตมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น เครื่องปั้นดินเผา ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นเครื่องปั้นดินเผาแบบรามัญ ซึ่งชาวมอญที่อพยพมาจากเมืองพะสิม ในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช ได้นำวิชาชีวิตติดตัวมาด้วย เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีจุดเด่นเป็นของตัวเอง คือปั้นด้วยดินแดง ไม่เคลือบและแกะสลักลวดลายทุกชิ้นจนได้รับการยกย่องให้นำมาเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัด คือ รูปหม้อน้ำลายวิจิตร นอกจากนี้ยังปั้นครก โอ่ง อ่าง และกระถางจำหน่ายด้วยเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันมีการจัดแสดงให้ชมและจำหน่ายที่ศูนย์แสดงเครื่องปั้นดินเผา (กวานอามาน) ที่เกาะเกร็ด

(2) การแสดงดนตรีปีพาทย์มอญ ซึ่งเข้าสู่สยามประเทศ

เมื่อสมัยใดไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน แต่บรรพบุรุษชาวมอญที่อพยพหลบภัยสงครามเข้ามาอยู่อาศัยในเมืองไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาหลายครั้งหลายครา และคงมีผู้มีฝีมือความรู้ด้านดนตรีเข้ามาด้วย

วงปีพาทย์มอญได้สืบทอดจากบรรพบุรุษชนรุ่นหนึ่ง ผู้ชนรุ่นหนึ่ง ทั้งที่เป็นลูกหลานโดยตรงหรือ ลูกศิษย์ที่ฝากตัวเข้าเรียนพบว่า “นาฏศิลป์และดนตรีในเกาะเกร็ดเอง นั้นก็มีชื่อเสียงในเรื่อง วงปีพาทย์ที่สามารถเครื่องปั้นดินเผา (กวานอาม่าน) ที่เกาะเกร็ด

(3) รำมอญหรือมอญรำ เป็นนาฏศิลป์ที่ใช้ทั้งในงานมงคล งานสมโภชต่าง ๆ ตลอดจนถึงงานศพโดยเฉพาะศพพระ ชาวบ้านจะนิยมรำถวายหน้าศพ ถือว่าได้บุญ คำว่า รำมอญ ที่เรียกกันในภาษาไทยนั้น ภาษามอญเรียกว่า “ปิวสะเปิ่น” ซึ่งแปลตามศัพท์ หะเปิ่น แปลว่า ตะโพนปิวหะเปิ่น แปลว่า มหรสพ หรือการแสดงที่ใช้ตะโพนเป็นหลัก เช่น เมื่อนักดนตรี ลงจังหวะที่ตะโพนด้านใหญ่ ผู้รำจะทิ้งมือลงให้พอดีกับจังหวะตะโพนทำรำจะเป็นลักษณะของการรำชนชาติมอญโดยเฉพาะดั้งเดิมนั้นมีทำรำอยู่ 10 ท่า หรือ 10 เพลง แต่ปัจจุบันนี้ รำมอญ บางแห่งมีการรำมากกว่า 10 ท่า โดยประดิษฐ์ทำรำอื่นๆ เพิ่มเติมเข้าไปด้วยจนบางคนเรียกว่ารำ 12 ภาษา เพราะเข้าใจผิดว่าการรำมี 12 ท่า รำมอญเดิมมีทำรำทั้งหมด 10 ท่ารำ มีเพลง ประกอบการรำทุกท่า ดังนี้

ท่าที่ 1 มีเพลงประกอบชื่อเพลง “ปลีหัดัว” หรือ “ขาก จ้างหะเปิ่น”

ท่าที่ 2 มีเพลงประกอบชื่อเพลง “กะบ๊ะซาน”

ท่าที่ 3 มีเพลงประกอบชื่อเพลง “คอมทอ”

ท่าที่ 4 มีเพลงประกอบชื่อเพลง “ชะว้าวตอห์”

ท่าที่ 5 มีเพลงประกอบชื่อเพลง “ชะว้าวชะนอม”

ท่าที่ 6 มีเพลงประกอบแต่สืบชื่อเพลงไม่ได้

ท่าที่ 7 มีเพลงประกอบชื่อเพลง “กะยาน” หรือ

“ชาดิยาด”

ท่าที่ 8 มีเพลงประกอบชื่อเพลง “หะวาย”

ท่าที่ 9 มีเพลงประกอบชื่อเพลง “เมี่ยงปล้ายหะเล็ย”

ท่าที่ 10 มีเพลงประกอบชื่อเพลง “ป้ากเม็ยะ”

(3) เพลงเจ้าขาว เพลงเจ้าขาว เป็นเพลงพื้นบ้านเก่าแก่ ของเกาะเกร็ด คล้ายกับเพลงเรือของชาวไทยภาคกลาง การเล่นเพลงเจ้าขาว เป็นประเพณีอย่างหนึ่ง มีวัตถุประสงค์เพื่อบอกบุญชักชวนให้คนมาทำบุญทอดผ้าป่า ทอดกฐินร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเทศกาลทอดกฐิน นิยมทำกันหลังจากเทศกาลออกพรรษาผ่านไปแล้ว คือราวเดือน 12 เป็นต้นไป ซึ่งเป็นช่วงหน้าน้ำการบอกบุญทางเรือนี้ คนมอญที่มีภูมิลำเนาในท้องถิ่นอำเภอปากเกร็ด ได้ปฏิบัติเป็นประเพณีมาช้านานแล้ว แต่จะมีกำเนิดมาตั้งแต่เมื่อใดยังหาหลักฐานไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามน่าจะมีอายุไม่น้อยกว่า 200 ปี คือ ตั้งแต่ประมาณต้นกรุงรัตนโกสินทร์เรื่อยมา ประเพณีนี้

อาจเป็นประเพณีที่มีอยู่ก่อนในเมืองมอญ และคนมอญเหล่านั้นได้นำมาใช้ แม้เมื่อมาอยู่ในเมืองไทย ดั่งจะเห็นได้ว่าประเพณีนี้มีเฉพาะในหมู่ชาวไทยเชื้อสายมอญเท่านั้น ในหมู่คนไทยแม้อยู่ใกล้เคียงกัน ก็ไม่ปรากฏว่ามีประเพณีเช่นนี้ ชาวบ้านจะออกบอกรับบุญทางเรือด้วยการพายเรือไปตามคูก้น้ำต่าง ๆ ตั้งแต่หัวค่ำโดยใช้ตะเกียงเจ้าพายุในการส่องสว่าง เมื่อจอดเทียบบ้านใดก็จะร้องเพลงบอกรับบุญ แก่เจ้าของบ้านมาร่วมทำบุญด้วยกัน ไม่ว่าจะป็นข้าวสารอาหารแห้ง เงินทองตามแต่ศรัทธาที่มอบให้ ซึ่งชาวบ้านมักจะรู้จักกัน และออกมานั่งคอยตามหัวบันได หรือทำน้ำ ทำเช่นนี้ไปเรื่อยไปจนรุ่งสาง จึงแยกย้ายกลับบ้านของตน และรวบรวมจุดปัจจัยที่ได้ถวายวัดในเวลาที้นัดหมายไว้ต่อไป

(5) อาหารเกาะเกร็ด ชาวบ้านเกาะเกร็ดได้รับการถ่ายทอดวิชาการทำอาหารหวานจากชาววังในครั้งรัชกาลที่ 5 โปรดให้ปฏิสังขรณ์วัดปรมัยยิกาวาส ระยะเวลาการก่อสร้างนานกว่า 10 ปี พระองค์ได้เสด็จบำเพ็ญพระราชกุศลหลายครั้ง การจัดทำอาหารของชาววัง ได้อาศัยชาวบ้านมาช่วย ต่อมาเกิดความชำนาญในการทำอาหารและได้ถ่ายทอดวิชาเหล่านี้ มาจนถึงลูกหลานในปัจจุบัน ชาวบ้านดังกล่าวเป็นมอญแทบทั้งสิ้นคนมอญแต่เดิมที่มาอยู่ในประเทศไทยใหม่ ๆ นั้นจะทำอาหารไทยย่อมเป็นไปไม่ได้ แต่เมื่อได้มาเป็นลูกมือชาววังดังกล่าวจึงกลายเป็นผู้มีฝีมือการทำอาหารไทยไปในที่สุด อาหารหวานที่มีชื่อ เช่น แกงมัสมันแกงบวน หมี่กรอบ ข้าใหญ่ หมูกระจกกับน้ำพริกเผา ฯลฯ ของหวานมี หันตรา ทองหยิบ ทองหยอดฝอยทอง สังขยา ขนมหักกาด ด้านอาหารมอญโบราณที่หารับประทานและหาคนทำได้ยากในท้องถิ่นอื่น แต่คนเกาะเกร็ดยังทำเป็นปกติกันอยู่ คือ คะนอมจิน แกงกล้วยคิบ แกงเขียวหวานค่อมะพร้าว แกงลูกโยนผักบุ้งใบมะขามอ่อน แกงส้มมะตาด พริกกะเกลือ ข้าวแช่ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีอาหารที่ใช้หน่อกะลา เป็นส่วนประกอบ เช่น แกงเลียงหน่อกะลา ก้วยเตี๋ยหน่อกะลา และทอดมันหน่อกะลา

ภาพประกอบ 29 เกาะเกร็ดขามพระอาทิตย์อัสดง

1.3.2 ศักยภาพด้านการรองรับการท่องเที่ยว

ด้านการคมนาคม และความผูกพันของนักท่องเที่ยวต่อสถานที่ท่องเที่ยว เกาะเกร็ดนั้น เนื่องจากพื้นที่มีลักษณะเป็นเกาะ การคมนาคมติดต่อกับภายนอกเข้าสู่พื้นที่ เกาะเกร็ดโดยทางบกนั้นจะสิ้นสุดที่บริเวณท่าแยกปากเกร็ด จากนั้นต้องอาศัยการคมนาคมทางน้ำ จึงเข้าสู่พื้นที่ได้ การสัญจรไป-มาจึงต้องอาศัยทางน้ำเป็นหลัก โดยมีท่าเรือทั้งหมด 6 แห่ง โป๊ะเทียบเรือ 16 แห่ง กระจายอยู่แต่ละหมู่บ้าน บ้านที่อยู่ริมน้ำส่วนใหญ่จะมีทำนน้ำเป็นของตนเองเพื่อสะดวกในการเดินทาง สำหรับการเริ่มต้นเดินทางไปเกาะเกร็ดสามารถไปได้ทั้งทางน้ำ และทางบก จากนั้นต้องนั่งเรือข้ามฟากไปยังเกาะเกร็ดทำได้ดังนี้

1. โดยทางรถยนต์ รถโดยสารประจำทาง ได้แก่ สาย ปอ.5, ปอ.6, 32, 51, 52, 166, 356
2. รถตู้บริการจากสนามหลวง-ทำนน้ำปากเกร็ด และจากอนุสาวรีย์ชัย-ทำนน้ำปากเกร็ด โดยลงจากทางด่วนแจ้งวัฒนะ
3. รถส่วนตัวเดินทางไปจนสุดถนนแจ้งวัฒนะถึงบริเวณทำนน้ำปากเกร็ดจากนั้นมาขึ้นเรือที่ทำนน้ำ เพื่อข้ามฟากไปยังเกาะเกร็ด
4. โดยทางเรือ การใช้บริการเรือด่วนเจ้าพระยาลักษณะเรือด่วนพิเศษ (ธงเขียว) ซึ่งเปิดบริการระหว่างเส้นทางปากเกร็ด-นนทบุรี-วัดราชสิงขร เดินเรือทุกวันจันทร์-เสาร์ ออกจากปากเกร็ด เวลา 06.00-08.20 น. และออกจากท่าวัดราชสิงขร เวลา 15.00 -18.30 น. ระยะเวลาเรือออกทุกๆ 10-15 นาที ใช้เวลาวิ่งประมาณ 1 ชั่วโมง 25 นาที การใช้บริการทางเรือ

มี 2 แบบ คือเรือที่รับส่งผู้โดยสารตามท่าต่างๆ และเรือที่ให้บริการแบบเช่าเหมาลำ ในการเหมาเรือ ขึ้นต่ำประมาณ 500 บาท ตามแต่จะต่อรองราคา การขึ้นเรือข้ามฟากไปยังเกาะเกร็ดสามารถขึ้นได้ที่ท่าเรือหลายท่า ดังนี้

1. ท่าเรือข้ามฟากที่บริเวณวัดสนามเหนือ ข้ามไปยังวัด

ปรมัยยิกาวาส หมู่ที่ 7 ตำบลเกาะเกร็ด มีเรือบริการระหว่างเวลา 05.00 - 21.30 น. อัตราค่าโดยสาร ท่านละ 2 บาท และหากเลยเวลาดังกล่าวจะต้องเหมาเรือข้ามฟากไปเอง ราคาจะขึ้นอยู่กับการตกลงกันระหว่างผู้โดยสารกับเจ้าของเรือ

2. ท่าเรือวัดกลางเกร็ด ข้ามไปยังวัดฉิมพลี หมู่ 1 ตำบล

เกาะเกร็ด มีเรือบริการระหว่างเวลา 05.00-21.30 น. อัตราค่าโดยสารท่านละ 2 บาท แต่ในช่วงเวลา 18.00 - 21.30 น. คิดค่าบริการเพิ่มเป็นคนละ 4 บาท โดยจ่ายค่าโดยสารที่ทำเรือวัดกลางเกร็ด หากเลยเวลาดังกล่าวจะต้องเหมาเรือข้ามฟากไปเอง ดังนั้นราคาจึงอยู่กับการตกลงกันระหว่างผู้โดยสารกับเจ้าของเรือเช่นเดียวกัน

1.3.3 ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ

1. ด้านกิจกรรม เกาะเกร็ดมีความหลากหลายของกิจกรรม

การท่องเที่ยววัฒนธรรมในพื้นที่เปิดโอกาสในการศึกษา ตลอดถึงการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ วัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น และวัฒนธรรมระดับชาติ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างความดึงดูดใจให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัย พบว่า มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมากกว่า 50 % เคยมาเที่ยวเกาะเกร็ดเกิน 3 ครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งที่มา ก็มีความประทับใจเป็นอย่างมาก ในอนาคตก็จะเดินทางมาเที่ยวประเทศไทยอีกและที่ขาดมิได้คือการเดินทางมาเที่ยวเกาะเกร็ด เพราะประทับใจในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ของพื้นที่ได้

ภาพประกอบ 30 เรือข้ามฟาก ระหว่างเกาะเกร็ด – ฟังปากเกร็ด

2. ด้านการมีส่วนร่วม คือ องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดี เกาะเกี๊ยะเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ชัดเจน ชุมชนแม้ว่าจะต่างกันทางด้านเอกลักษณ์และชาติพันธุ์ แต่ก็สามารถรวมตัวกันได้ เพื่อความเป็นหนึ่งทางด้านเอกลักษณ์ที่พิเศษ

3. ด้านการวางแผนจัดกิจกรรมดึงดูดนักท่องเที่ยวนานาชาติในเชิงนิเวศทางเท้า สามารถประยุกต์แนวทางการพิจารณาได้ดังนี้

4. ด้านพื้นที่ มีทรัพยากรการท่องเที่ยวใดบ้างที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น มีคุณค่าต่อการศึกษารเรียนรู้ มีบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น มีวิทยากร การสื่อความหมาย

ภาพประกอบ 31 ความประทับใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติบนเกาะเกี๊ยะ

2. ตลาดน้ำตลิ่งชัน

2.1 ประวัติความเป็นมาของตลาดน้ำตลิ่งชัน

ตลาดน้ำตลิ่งชันจัดตั้งเมื่อ พุทธศักราช 2530 ตามนโยบายของผู้บริหารกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมปีการท่องเที่ยวตามนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้น เนื่องจากสภาพทางกายภาพของเขตตลิ่งชันในสมัยนั้น มีลักษณะเหมือนเกาะมีคลองล้อมรอบเกือบทุกด้าน อันได้แก่

ทิศเหนือ จดเขต จังหวัดนนทบุรี มีคลองมหาสวัสดิ์กั้น
 ทิศตะวันออก จดเขตบางกอกน้อย มีคลองบางกอกน้อยและคลองซั๊กพระกั้น
 ทิศตะวันตก จดเขตจังหวัดนครปฐม มีคลองขุดทิววัฒนา
 ทิศใต้ จดเขตภาษีเจริญ มีคลองบางเชือกหนังกั้น

แบ่งพื้นที่การปกครองทางด้านตะวันตก จึงเชื่อมต่อกับเขตทิววัฒนา โดยแบ่งเขตที่ถนนกาญจนาภิเษก (วงแหวนตะวันตก) ครอบคลุมในพื้นที่ตลิ่งชันสมัยนั้น มีสภาพเป็นธรรมชาติใสสะอาดดี มีมากกว่า 20 สาย สภาพอากาศเป็นไปตามฤดูกาลทำให้ผลิตผลทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพท้องถิ่นได้ผลดีชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ใช้สายน้ำลำคลองในการขนส่งและค้าขายผลิตผลการเกษตรต่างๆของตัวเองในอดีตตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ตลิ่งชัน-บางระมาดเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมน้ำเจ้าพระยา (สายเก่า) ปัจจุบันคือคลองซั๊กพระ ตรงบริเวณปากคลองบางระมาดเคยมีตลาดน้ำแท้ ๆ คือ การค้าขายโดยใช้เรือ ชาวบ้านส่วนมากเป็นชาวสวนจะนำผลิตผลการเกษตรล่องเรือมาค้าขาย มีชาวจีนขายหมูและก๊วยเตี๋ยคนมอญล่องเรือมาจากบางกระดี่ นำหม้อ ไห โอ่งน้ำ มาขาย เป็นต้น ทั้งหมดจะมารวมกันพายเรือค้าขายในช่วงเช้า ชาวบ้านที่มาจับจ่ายสินค้ามีทั้งมาทางบก และทางเรือ พอสาย ๆ ตลาดวาย ผู้ค้ารายใดมีสินค้าเหลือก็จะแลกสินค้ากันเอง จึงได้ชื่อว่าตลาดน้ำพายเรือค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า หรืออีกนัยหนึ่งชาวบ้านเรียกว่าตลาดเรือปากคลองบางระมาด (สุรเดช เอี่ยมสะอาด. 2552 : สัมภาษณ์)

หลังจากปี พุทธศักราช 2534 หมดวาระการบริหารงานของท่านผู้อำนวยการประชุม เจริญผลแล้วตลาดน้ำเริ่มซบเซา ผู้บริหารสำนักงานเขตในระยะต่อมาไม่มีท่านใดให้ความสนใจอย่างจริงจัง แพที่ใช้ประโยชน์เริ่มชำรุดทรุดโทรมผู้ประกอบการค้าบางรายเลิกกิจการค้าขาย นักท่องเที่ยวลดน้อยลง เพราะห่วงเกรงเรื่องความปลอดภัยแต่ยังคงมีผู้ประกอบการรายเก่าๆ ซึ่งหลงเหลืออยู่บ้าง ได้รวมตัวกันปรับปรุงซ่อมแซมโป๊ะแพให้แข็งแรงโดยการเสริมถึงน้ำมันกับแพไม้ไผ่บางรายรวมตัวกันซึ่งมีลักษณะเหมือนโป๊ะแพที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งกลุ่มผู้ประกอบการค้ากลุ่มนี้จะช่วยกันในด้านรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย แต่ก็ไม่อาจทำให้ตลาดน้ำคึกคักเหมือนในสมัยเริ่มต้นใหม่ๆ เพราะขาดทักษะด้านการประชาสัมพันธ์ที่ดี แต่ตลาดน้ำก็ยังอยู่ได้ (สมบุญ บุญประกอบ. 2552 : สัมภาษณ์)

ต่อมาในปี พุทธศักราช 2540 เรืออากาศโท อีราวัสส์ ปัทมสุคนธ์ ได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการเขตตลิ่งชัน และได้เล็งเห็นว่าตลาดน้ำน่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวและอนุรักษ์ให้เป็นของดีของเขตตลิ่งชันได้ เพราะตลาดน้ำที่เหมือนในอดีตและเป็นธรรมชาติมีแต่ตามต่างจังหวัดเท่านั้นซึ่งต้องใช้เวลาในการเดินทาง แต่สำหรับตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นข้อได้เปรียบอยู่ในกรุงเทพฯ ซึ่งห่างจากสนามหลวงที่เปรียบเสมือนใจกลางกรุงเทพฯ และการเดินทางเพียง 5 กิโลเมตร เท่านั้น จึงได้มีนโยบายพัฒนาตลาดน้ำตลิ่งชันขึ้นมาใหม่ ซึ่งได้ดำเนินการตลาดน้ำ

โดยความเห็นชอบจากผู้บริหารกรุงเทพฯ ในสมัยนั้น และได้รับความเห็นชอบโดยได้รับงบประมาณในการจัดสร้างโปิ๊ะแพที่มีโครงสร้างและท่อนเหล็ก จำนวน 11 หลัง นอกจากนี้ได้มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเข้าสู่ตลาดน้ำ เช่น ปรับปรุงถนนชักพระ ถนนฉิมพลี สร้างสวนหย่อมบริเวณตลาดน้ำ ตัดแต่งต้นไม้ริมทางให้ดูสวยงาม สร้างลานจอดรถริมทางรถไฟ ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากการรถไฟฯ อนุญาตให้สร้างได้ ทำป้ายสัญลักษณ์และป้ายบอกทางเข้าตลาดน้ำตลอดจนสร้างห้องสุขา โดยมีรองผู้อำนวยการเขต นายประเสริฐ อินทุโสมา และนางยอดฤดี ปัทมสุคนธ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์สำนักงานเขตสมัยนั้น เป็นผู้สนับสนุนให้คำปรึกษาด้านการประชาสัมพันธ์ จึงทำให้ตลาดน้ำกลับมาเจริญอีกครั้ง และเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมากจนถึงปัจจุบัน

2.2 สภาพปัจจุบัน

ปีพุทธศักราช 2541 ผู้บริหารสำนักงานเขตเห็นว่า ตลาดน้ำตลิ่งชัน เป็นของชาวตลิ่งชัน จึงสมควรให้คนตลิ่งชันมีส่วนดูแลรักษา และเห็นว่าผู้ประกอบการค้าเริ่มมีจำนวนมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่มีความจริงใจที่จะอนุรักษ์และพัฒนาตลาดน้ำให้ยั่งยืน กอปรกับกรุงเทพฯ ไม่มีงบประมาณให้ตลาดน้ำต่อไป จึงได้มอบนโยบายให้ผู้ค้ารวมตัวกันจัดตั้งเป็น “ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน” โดยให้มีผู้แทนของผู้ประกอบการค้า ในตำแหน่งประธานประชาคมฯ และมีคณะกรรมการทำงานบริหารของตลาดน้ำ กำหนดระเบียบข้อปฏิบัติให้ผู้ประกอบการค้าดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยในตลาดน้ำตลอดจนผู้ค้า ได้จัดตั้งกองทุนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ของประชาคมฯ ผู้ค้าทุกคนต้องเป็นสมาชิกของประชาคมฯ และต้องเสียค่าสมาชิกเข้ากองทุนประธานประชาคมฯ อยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี และจากการที่กรุงเทพฯ จัดสรรงบประมาณในการสร้างโปิ๊ะแพและห้องน้ำ ให้แล้วนั้น ประชาคมฯ ต้องทำสัญญาเช่ากับกรุงเทพฯ ปีต่อปี และเสียค่าเช่าโปิ๊ะแพและห้องน้ำ ค่าธรรมเนียมต่างๆ ตลอดจนภาษีโรงเรือนประมาณปีละ 150,000 บาท (หนึ่งแสนห้าหมื่นบาท) ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นประชาคมตลาดน้ำฯ และจะไม่มีส่วนสนับสนุนต่อก็คงสามารถทำรายได้ให้กับกรุงเทพฯ ได้อีก

ปี พุทธศักราช 2541 – 2542 เป็นปีอะเมซิ่งไทยแลนด์ ประชาคมตลาดน้ำฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าในยุคเริ่มตั้งตลาดน้ำสมัย ท่านผู้อำนวยการเขต ประชุม เจริญลาภ ได้มีการจัดทัวร์ทางน้ำและได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวอย่างมาก และประชาคมตลาดน้ำฯ เองยังไม่มีกิจกรรมใดที่เป็นผลงานและในขณะนั้นพื้นที่ตลิ่งชันยังคงความเป็นธรรมชาติ ुकคลองรื่นรมย์น่าทัศนา จึงได้ขออนุญาตจากสำนักงานเขตฯ จัดกิจกรรมทัวร์คลองโดยใช้ชื่อ “ตลิ่งชันทัวร์” ดำเนินแนวทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและท้องถิ่น ซึ่งทางสำนักงานเขตฯ ก็ให้ความกรุณาอนุญาตและเป็นที่พักพิงตลอดจนการประชาสัมพันธ์ให้เป็นอย่างดี ซึ่งกิจกรรมนี้ปัจจุบันก็ยังดำเนินการอยู่

ปัจจุบันตลาดน้ำตลิ่งชันดำเนินมาเมื่อ 20 ปี เมื่อ 12 สิงหาคม 2550 (วันก่อตั้งตลาดน้ำอย่างเป็นทางการ เมื่อ 12 สิงหาคม 2530) ด้วยสติปัญญา ความตั้งใจของ คณะผู้ก่อตั้งฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ในอดีต ซึ่งเป็นกำลังใจให้คณะทำงานของประชาคมตลาดน้ำฯ ในปัจจุบันมีความมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์ตลาดน้ำแห่งนี้ให้เป็นแหล่งชุมชนทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ด้วยจุดประสงค์หลัก 3 ประการ

1. เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมพื้นฐาน
2. เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้เสริม
3. เพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์การท่องเที่ยวทางน้ำ

ตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งในกรุงเทพฯ ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมากพอสมควร เนื่องจากสภาพทางกายภาพของตลาดน้ำ ในปัจจุบันไม่สามารถจะขยายให้กว้างขวางออกไปได้ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ในน้ำหรือทางบก แต่ถึงกระนั้นประชาคมตลาดน้ำฯ ก็มีแนวคิดจะพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ให้เกิดความสะดวก ปลอดภัย เพื่อนักท่องเที่ยวให้มากที่สุดบำรุงรักษาทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้คงอยู่ไม่ให้เกิดการทำลายทั้งทางตรงและทางอ้อม พัฒนาตลาดน้ำแบบบูรณาการภายใต้พื้นฐานปรัชญาแห่ง ความพอเพียง ประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน ต้องขอขอบคุณอย่างสูง ต่อคณะทำงานโครงการชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลิ่งชัน จากคณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้ให้เกียรติมาศึกษาวิจัย ตลอดจนแนะแนวทางและหลักการดำเนินงานที่ถูกต้องให้กับประชาคมตลาดน้ำฯ ซึ่งข้อเสนอแนะและเหตุผลทั้งหลายทั้งปวง เป็นประโยชน์และสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะนำมาปรับใช้ และเพื่อการพัฒนาตลาดน้ำตลิ่งชันให้ยั่งยืนตลอดไป “บทความที่ผู้เขียนนำมาถ่ายทอด ให้ผู้ที่ต้องการทราบถึงความเป็นมา ของสถานที่แห่งนี้ เป็นเพียงช่วงเวลาที่ต้องทราบตั้งแต่เริ่มจนถึง ปัจจุบันเท่านั้น ยังมีเรื่องราวเหตุการณ์มากมายที่เกิดขึ้นกับตลาดน้ำ หากแต่ผู้เขียนต้องการให้ผู้ที่มาศึกษาวิจัย ได้ข้อมูลความเป็นมาที่มีเนื้อหาสาระที่เป็นความจริงมากที่สุด ในการจัดทำรายงาน เพื่อเป็นประโยชน์ด้านการศึกษา”

2.3 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย

ตลาดน้ำตลิ่งชัน ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำบางขุนศรี หรือที่คนทั่วไปคุ้นเคยเรียกกันติดปากว่า “คลองชักพระ” มีความสวยงาม มีอากาศบริสุทธิ์วังวนหล่อเลี้ยงอยู่ทุกอณูของลมหายใจ รวบรวมได้ย้อนยุคกลับไปสู่สังคมในอดีตที่มลพิษยังไม่ก้าวล้ำข้ามเส้นแบ่งมารบกวน ภาพโดยรวมของสถานที่แห่งนี้เป็นตลาดกึ่งชนบท ที่ผสมผสานวิถีชีวิตริมน้ำของชาวบ้านกับธรรมชาติเอาไว้ด้วยกันอย่างลงตัว ทำให้สิ่งที่ปรากฏให้เห็นอยู่ตรงหน้าเมื่อไปเยือน คล้ายภาพถ่ายในอดีตที่ผู้คนต่างทำมาหากินในระดับชีวิตแบบพอเพียง ด้วยการเก็บพืชผัก ผลไม้ จากไร่สวนมาขายทำให้ผลผลิตที่วางเรียงรายขายจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปตามฤดูกาล บางคนก็เปล่งกายจากแม่บ้านเป็นแม่ค้า

โซวี่ฝีมือทำอาหารรสเด็ดตามสไตล์ที่ถนัด ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นหนักไปที่ของหวานและอาหารรสจัด รสชาติไทยแท้แบบดั้งเดิม ด้านหน้าของตลาดน้ำก่อนจะลงไปสู่ตัวแพ สองข้างทางเต็มไปด้วยของ ขายละลานตามากมาย ทั้งขนมหวานที่หาทานยาก ผลไม้เนื้อนุ่มหวานฉ่ำ งานหัตถกรรมฝีมือดี นำขึ้นชมจากภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมถึงของดีฝั่งธน ต้นไม้และกล้วยไม้นานาพันธุ์ที่เพาะส่งตรงมาจากสวนส่วนตัวมีการตัดถนนบรมราชชนนี ถนนคู่ขนานลอยฟ้าบรมราชชนนี ถนนกาญจนาภิเษก ถนนพุทธมณฑลสาย 1 ซึ่งเป็นถนนสายสำคัญทำให้พื้นที่เขตคลองสานมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากถนนพระบรมราชชนนี ยังประกอบด้วยถนนสายหลัก ได้แก่ ถนนรัชพระ ถนนสวนผัก ถนนชัยฤกษ์และถนนทุ่งมั่งกร ฉะนั้น จากสภาพการเปลี่ยนแปลงด้านคมนาคม จึงทำให้บรรดาเจ้าของสวน และเจ้าของที่ริมถนนต่างๆ หันมาขายที่ดินแทนการลงทุนทำสวน เพราะที่ดินมีราคาสูงมาก ซึ่งให้ผลคุ้มค่ากว่าจึงทำให้เกิดชุมชนใหม่ ๆ ขึ้นบริเวณที่ถนนตัดผ่าน โดยเฉพาะพื้นที่บางส่วนถูกจำกัดให้เป็นพื้นที่สีเขียวได้แก่ แขวงบางระมาด แขวงบางพรหม แขวงบางเชือกหนัง และแขวงฉิมพลี จึงทำให้มีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นมากมาย เป็นที่นิยมเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก

2.3.1 ศักยภาพด้านการดึงดูดใจ

เนื่องจากบริเวณพื้นที่สีเขียวปลอดจากมลพิษ โรงงานอุตสาหกรรม ส่วนการขยายตัวด้านเศรษฐกิจในเขตพื้นที่คลองสานนั้น ยังคงชะลออยู่นอกจากการตัดถนนสายสำคัญเหล่านี้ นอกจากจะมีการขยายตัวด้านหมู่บ้านจัดสรรแล้วยังมีกิจการร้านอาหาร สวนอาหารเกิดขึ้นมากมาย ทั้งริมถนนบรมราชชนนี และถนนสายต่างๆ เป็นที่นิยมของผู้ที่ชอบแสวงหาอาหารอร่อยบรรยากาศดี ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของการขยายตัวด้านเศรษฐกิจในพื้นที่เขตคลองสาน อาชีพและการใช้ที่ดิน ประชาชนส่วนใหญ่ประมาณ 80 % ประกอบอาชีพการเกษตรได้แก่ การทำนา การทำสวน เช่น สวนผักสวนผลไม้ สวนไม้ดอกต่างๆ อาชีพรองลงมาได้แก่ ค้าขาย รับจ้าง และอาชีพอื่นๆ ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนที่เข้ามาอยู่ใหม่

ภาพประกอบ 32 20 ปีตลาดน้ำตลิ่งชัน

ในเรื่องราวการใช้ที่ดิน เพื่อการเกษตรนั้น เนื่องจากเขตตลิ่งชันมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มล้อมรอบด้วยคลองทั้งสามด้าน เมื่อถึงฤดูน้ำท่วมขังในพื้นที่ ซึ่งน้ำจะพัดพาเอาตะกอนปุ๋ยต่างๆ มาทิ้งไว้ในพื้นที่จึงทำให้พื้นที่เขตตลิ่งชันอุดมไปด้วยปุ๋ยต่าง ๆ เหมาะกับการปลูกพืชผลเขตตลิ่งชันจึงเป็นแหล่งผลิตผลการเกษตรแหล่งใหญ่ ที่ส่งผลผลิตออกสู่ตลาดในกรุงเทพมหานครโดยแบ่งเป็น การทำสวนผัก ในเขตพื้นที่ตลิ่งชันพบว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ไร่สวนผัก คือพื้นที่ทุกแขวงเว้นแขวงคลองชักพระ จะมีการปลูกพืชผักโดยเฉพาะผักจีน เช่น คะน้า กุยช่าย และสวนผักสวนครัวจำพวกตะไคร้ โหระพา จิง ข่า มะกรูด ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจสามารถทำรายได้ไม่น้อยสวนไม้ผลและไม้ยืนต้น แต่เดิมเกษตรกรเขตตลิ่งชัน ประกอบอาชีพทำสวนไม้ยืนต้นเป็นส่วนใหญ่

ภาพประกอบ 33 เรือสินค้าในตลาดน้ำตลิ่งชัน

ปัจจุบันลดระดับลง เนื่องจากประสบกับสภาวะน้ำท่วมอย่างหนัก ปี 2518 และปี 2526 ทำให้การเปลี่ยนแปลงใช้ที่ดินจากการปลูกพืชเพื่อหวังผล เป็นการขยายพื้นที่ไม้ โดยวิธีการตอนและเพราะชำอันได้แก่ มะม่วง กระท้อน กล้าย พุเรียน มะพร้าว ฯลฯ เพราะให้ผลรวดเร็วคุ้มค่ากว่า อย่างไรก็ตามพื้นที่ปลูกไม้ผลก็ยังมีเหลืออยู่บ้าง รองลงมาจากการทำสวนผัก คือ มีปลูกในทุกแขวงเว้นแขวงคลองชักพระ ไม้ดอกไม้ประดับ มีการเปลี่ยนแปลง การใช้ที่ดินจากการทำนา การทำสวนไม้ยืนต้นมา เป็นการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ และการขยายพื้นที่ไม้ ได้แก่ กล้ายไม้ เฮอร์บีร่า กุหลาบ โดยใช้พื้นที่ปลูกเป็นอันดับ 3 ของพื้นที่เกษตรทั้งหมด

2.3.2 ศักยภาพด้านการรองรับการท่องเที่ยว

ศักยภาพด้านการรองรับการท่องเที่ยวของตลาดน้ำตลิ่งชัน สำหรับการเดินทาง โดยรถยนต์ส่วนตัว ใช้ถนนบรมราชชนนี โดยถ้าใช้ถนนพื้นราบ มาจากทางสะพานกรุงธน หรือสะพานพระปิ่นเกล้า พอข้ามสะพานข้ามคลอง (ที่มีขนส่งสายใต้อยู่ทางซ้าย) ก็ให้ชิดซ้ายสุด เข้าทางคู่งานแล้ว เลี้ยวซ้าย เข้าซอยแรกทันที ตรงนี้ต้องขับรถระวังหน่อยเพราะต้องรีบชิดเข้าซ้าย พอเข้าซอยมาได้แล้วก็มา เลี้ยวขวา ที่แยกแรกที่เจอ แล้วตรงไปจนเจอสามแยก เลี้ยวซ้าย เข้าไปก็จะถึงแล้ว ถ้าใช้ทางยกระดับคู่งานลอยฟ้าฯ มาจากสะพานพระราม8 ขาออกหรือปิ่นเกล้า ให้ใช้ทางออก ตลิ่งชัน ลงมา วิ่งผ่าน สน.ตลิ่งชันมานิดเดียวก็ ชิดซ้ายเลี้ยวเข้าถนนนิมพลี ได้เลย สังเกตว่าแยกเข้าถนนนิมพลีจะอยู่ตรงทางลาดขึ้นสะพานลอยกลับรถ ขับเข้ามาตามถนนนิมพลี

เรื่อย ๆ ไม่ต้องเลี้ยงที่แยกไหน ก็จะมาเจอกับตลาดน้ำตลิ่งชัน ระวังอย่าขับเพลินเลยทางเลียวจำถนนฉิมพลีไป เพราะเลยไปอีกนึคจะเป็นถนนราชพฤกษ์ ที่เลียวจ้ำยไปเพชรเกษมโน้นเลย สำหรับใครจะใช้บรมราชชนนีขาเข้ากลับเข้ามา เพื่อจะข้ามสะพานพระปิ่นเกล้าหรือสะพานกรุงธนแนะนำว่าให้กลับออกมาทางถนนฉิมพลี คือ ถนนที่ถ้าเดินออกจากตลาดก็ตรงต่อไปเลย ระวังตามทางไปเรื่อยพอมาถึงถนนบรมราชชนนีแล้ว ไม่ต้องวิ่งไปหาสะพานลอยกลับรถที่อยู่ไกล เราจะมาใช้ถนนราชพฤกษ์ช่วยพาเรากลับเข้าเมืองกัน พอเลียวจออกจากถนนฉิมพลีมาเข้าบรมราชชนนีกันแล้วเลยมานิดเดียวก็ให้ เลียวจ้ำย เข้าถนนราชพฤกษ์ที่ชื่อว่าไป "เพชรเกษม" ได้เลย เข้าราชพฤกษ์มาจะมี ทางกลับรถลอดใต้สะพาน อยู่ข้างหน้า ให้กลับรถ มาแล้วชิดขวาเข้ามาในทางด่วนวิ่งข้ามบรมราชชนนีมา แล้วก็ ใช้ทางออกด้านซ้าย ตามป้ายชี้ทาง "ปิ่นเกล้า" มา แค่นี้ก็สามารรถย้อนกลับเข้าเมืองมาได้แล้ว

ตลาดน้ำตลิ่งชัน มีความได้เปรียบในด้านสาธารณูปโภค ซึ่งสามารถใช้ระบบขนส่งมวลชน ได้ทุกๆ ระบบ นอกจากทางรถยนต์ ซึ่งมีทั้งรถแท็กซี่ สามล้อรับจ้าง เรือหางยาว มีทั้งเรือด่วน และเรือหางยาวแบบเหมาเช่า ในอนาคตจะเป็นศูนย์กลางเชื่อมต่อกับรถไฟฟ้าทุกสาย (มีทั้ง BRT, MRT) จะเชื่อมต่อกันอย่างครบวงจร จึงมองเห็นอนาคตในด้านนี้ของตลาดน้ำตลิ่งชันได้เป็นอย่างดี และชัดเจนปัจจุบันนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาเป็นปริมาณที่มากซึ่งเพิ่มขึ้นทุกๆ วันหยุด ทั้งทางน้ำ และทางบก และตลาดน้ำตลิ่งชันได้จัดให้มีการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและเพิ่มขึ้นทุกปี

2.3.3 ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ

ศักยภาพด้านการจัดการของตลาดน้ำตลิ่งชัน ประกอบด้วย

1. ตลาดน้ำตลิ่งชันได้เปิดดำเนินการมาแล้ว 22 ปี ริเริ่มโดยนายประชุม เจริญลาภ ผู้อำนวยการ เขตตลิ่งชัน ในสมัยนั้น เนื่องจากอยู่ใกล้สถานีรถไฟ จึงสนใจที่จะส่งสินค้าทางการเกษตร และได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง
2. ตลาดน้ำตลิ่งชัน ยังมีเอกลักษณ์ความเป็นธรรมชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่น ท่าเลที่ตั้งอยู่ย่านใจกลางเมือง จึงใช้กลยุทธ์ดึงคนข้างนอกเข้ามาเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ปัจจุบันบริหารจัดการโดยประชาคม ซึ่งเป็นทีมงานที่เข้มแข็ง โดยใช้ระบบการเป็นสมาชิกของประชาคม จึงจะเข้ามาประกอบการได้

3. ถนนข้าวสาร

3.1 ประวัติความเป็นมา

ถนนข้าวสาร (อังกฤษ: Thanon Khao San หรือ Khao San Road) ถือเป็นศูนย์กลางของนักท่องเที่ยวต่างชาติก็ว่าได้ เพราะถ้าใครที่ชื่นชอบการเดินทาง ถนนข้าวสาร

เป็นแหล่งที่พักราคาประหยัดยอดนิยมของนักท่องเที่ยวต่างชาติ และเป็นจุดนัดพบนักเดินทางทั่วโลก ที่มาเที่ยวกรุงเทพฯ และเป็นอีก สถานที่ท่องเที่ยวในประเทศไทย อีกแห่งหนึ่งที่นักท่องเที่ยวต้องแวะเวียนมาให้ได้ เพราะตลอดระยะทาง 500 เมตร บนถนนข้าวสาร เรียงรายด้วยเกสต์เฮาส์ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ร้านเสื้อผ้า และบริการท่องเที่ยวต่างๆ มากมาย เป็นถนนในท้องที่ แขวงตลาดยอด เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เชื่อมระหว่างถนนตะนาว และถนนจักรพงษ์ ซึ่งเป็นถนนในย่านบางลำพูและแหล่งค้าขายที่สำคัญในเกาะรัตนโกสินทร์ สมัยก่อน ถนนข้าวสาร เป็นเพียงแค่อถนนเล็กๆ ที่คนไม่พลุกพล่าน มีเกสต์เฮาส์จำนวนไม่มาก และสินค้าราคาถูกเท่านั้น

ถนนข้าวสาร เป็นถนนที่สร้างขึ้นใน พุทธศักราช 2435 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยกรมโยธาธิการได้ กราบบังคมทูลให้ตัดถนนตรอกข้าวสาร เริ่มตั้งแต่ถนนหน้าวัดชนะสงคราม (ซึ่งได้นามว่าถนนชนะสงคราม) ตัดมาทางตะวันออกตามตรอกข้าวสาร แล้วสร้างสะพานข้ามคลองมาบรรจบกับถนนเพื่อถนนตอนหน้าสวนหลวงตึกดิน พระราชทานนามถนนตามเดิมว่า “ถนนข้าวสาร” เดิมเป็นย่านเก่าตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นตรอกที่ขายข้าวสาร เป็นแหล่งค้าขายข้าวสารที่ใหญ่ที่สุดของเขตพระนคร ซึ่งข้าวสารจำนวนมากจะถูกขนส่งมาจากฉางข้าวหลวง สะพานช้างโรงสี ริมคลองคูเมืองเดิม หรือ ปัจจุบันก็คือ คลองหลอด เลียบมาตามแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นที่ท่าเรือบางลำพู เพื่อนำข้าวมาขายให้แก่ชาวบ้านในชุมชนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ นอกจากนี้ก็ยังขายถ่านหุงข้าว ของชำ โดยถัดออกไป 1 ถนน จะเป็นคลองที่เชื่อมต่อมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา มีการค้าขายข้าวสารมากมายจึงเรียกว่าตรอกข้าวสาร (เพราะขนาดเล็ก) ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นถนนข้าวสาร หลังจากนั้นก็เริ่มเกิดชุมชนขึ้น และขยายขยายต่อไป ต่อมาเริ่มมีร้านขายของมากขึ้น เช่นร้านขายของเล่น อย่างลูกข่าง ร้านขายก๊วยเตี๋ยวเรือ

ต่อมาความเป็นอยู่ของชุมชนแห่งนี้เริ่มเปลี่ยนไป เมื่อมีนักท่องเที่ยวต่างประเทศเข้ามาในช่วงปี พุทธศักราช 2525 ซึ่งเป็นปีแห่งการเฉลิมฉลองกรุงเทพมหานครครบรอบ 200 ปี ได้เข้ามาเช่าห้องพักอาศัยเพื่อเที่ยวชมเมืองหลวงของไทยในช่วงเทศกาลสำคัญนี้ และเริ่มมีฝรั่งเข้ามาถ่ายภาพยนตร์ฮอลลีวู้ด โดยมีทีมงานกองถ่ายมาอยู่กันจำนวนมาก ที่มาเช่าที่ เช่าเกสต์เฮาส์ ซึ่งตอนนั้นยังไม่มี ก็ต้องเช่าจากบ้านที่อยู่แถวนั้นซึ่งใช้แบ่งเช่า จึงเป็นที่มาของเกสต์เฮาส์ เกสต์เฮาส์ของชาวต่างชาติเริ่มมีมาตั้งแต่ พุทธศักราช 2528-2529 ระยะเวลาหลังเริ่มมีคนเข้ามาเรื่อยๆ จนกลายเป็นศูนย์รวมของพวกแบ็คแพ็คเกอร์ที่มาท่องเที่ยวประเทศไทย จนเป็นที่โด่งดังในที่สุด ก่อนที่จะมาปรับเปลี่ยนรูปแบบอีกทีในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา กลายเป็นย่านบันเทิงยามราตรีที่สำคัญของกรุงเทพฯ

ภาพประกอบ 34 ถนนข้าวสารยามเย็น

3.2 สภาพสภาพปัจจุบัน

สภาพปัจจุบันของถนนข้าวสารว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งมาจากหลายประเทศทั่วโลก ตามถนนเต็มไปด้วยสินค้าต่างๆ มากมายในราคาถูก ไม่ว่าจะเป็น กระเป๋า รองเท้า เสื้อผ้า กางเกง แผ่นเพลง แผ่นหนัง นาฬิกา รวมไปถึงร้านอาหาร และบริการต่างๆ ครบวงจร ทั้ง บริการทำผม ทำเล็บ โทรศัพท์ทางไกล โทรศัพท์ทางไกลระหว่างประเทศ และร้านอินเทอร์เน็ต หาได้ที่ ถนนข้าวสาร หรือถ้านักท่องเที่ยวอยากนั่งชมวิวสองข้างทางเพลินๆ ก็ยังสามารถแวะหาร้านกาแฟหรือบาร์เบียร์ (อารียา สาดแล. 2553 : สัมภาษณ์)

สงกรานต์บนถนนข้าวสารถนน ข้าวสารถือเป็นถนนที่ได้รับความนิยมในการเล่นน้ำวันสงกรานต์ ที่คราคร่ำไปด้วยนักท่องเที่ยวต่างชาติจากทั่วทุกมุมโลก การเล่นสงกรานต์บนถนนข้าวสารเริ่มเมื่อประมาณ พุทธศักราช 2533 เนื่องจากที่ถนนข้าวสารนี้เป็นแหล่งที่พักอาศัยชั่วคราวหรือที่เรียกว่าเกสต์เฮาส์ ดังนั้นประเพณีการเล่นน้ำสงกรานต์ของคนไทยจึงถูกใจนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มาพักในถนนข้าวสารเป็นอย่างมาก โดยการเล่นสงกรานต์ถนนข้าวสารในช่วงแรกๆ ก็เป็นแต่เพียงเล่นสาดน้ำกันธรรมดาเท่านั้นแต่เทศกาลสงกรานต์นี้มาโด่งดังในช่วงพุทธศักราช 2542-2543 โดยนอกจากการเล่นสาดน้ำเป็นปกติแล้ว ก็ยังมีทั้งการจัดกิจกรรม มีเวทีการแสดง มีสปอนเซอร์เข้ามาสนับสนุน จากแต่ก่อนที่คนเล่นต้องเตรียมน้ำเตรียมแป้งมาเล่นกันเอง และมีน้ำเตรียมไว้ให้เล่นตามจุดต่างๆ ด้วย

ภาพประกอบ 35 บันยาศยามคำคืบบนถนนข้าวสาร

ถนนข้าวสารถือเป็นถนนที่ได้รับความนิยมในการเล่นน้ำในวันสงกรานต์ที่คราคร่ำไปด้วยนักท่องเที่ยวต่างชาติจากทั่วทุกมุมโลก การเล่นสงกรานต์บนถนนข้าวสารเริ่มเมื่อประมาณ พุทธศักราช 2533 เนื่องจากที่ถนนข้าวสารนี้เป็นแหล่งที่พักราคาประหยัด หรือที่เรียกว่าเกสต์เฮาส์ ดังนั้นประเพณีการเล่นน้ำสงกรานต์ของคนไทยจึงถูกใจนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มาพักในถนนข้าวสารเป็นอย่างมาก โดยการเล่นสงกรานต์ถนนข้าวสารในช่วงแรกๆ ก็เป็นแต่เพียงเล่นสาดน้ำกันธรรมดาเท่านั้น แต่เทศกาลสงกรานต์นี้มาโด่งดังในช่วง พุทธศักราช 2542-2543 โดยนอกจากการเล่นสาดน้ำเป็นปกติแล้ว ก็ยังมีทั้งการจัดกิจกรรม มีเวทีการแสดง มีสปอนเซอร์เข้ามาสนับสนุน จากแต่ก่อนที่คนเล่นต้องเตรียมน้ำเตรียมแป้งมาเล่นกันเอง และมีน้ำเตรียมไว้ให้เล่นตามจุดต่าง ๆ ด้วย อเล็กซ์ การ์แลนด์ (Alex Garland) เจ้าของบทประพันธ์ เรื่อง The Beach เคยให้คำนิยามถนนสายนี้ ในรายการวิทยุ BBC-Radio 1 ไว้ที่น่าสนใจว่า “จะมีที่ไหนหนอที่มี คนสารพัดชาติ มารวมตัวกันที่นี่ ที่ถนนข้าวสาร ถนนที่เพียบไปด้วยเรื่องเหลือเชื่อ เพราะที่นี่คุณจะสามารถหนีจากวงดั่งวงไหนก็ได้ในโลก มีที่พักราคาถูก” สำหรับเกสต์เฮาส์ที่มีชื่อเสียงมาช้านานและเป็นที่ยึดของนักท่องเที่ยวประเภทแบกเป้ต่างประเทศเป็นอย่างดีจะมีอยู่ไม่กี่แห่ง ได้แก่ TOP GUEST HOUSE ที่ตั้งอยู่ข้างตรอกสวัสดี และ BONNY GUEST HOUSE ซึ่งเป็นเกสต์เฮาส์แห่งแรกของถนนข้าวสารที่ได้รับความนิยมมาตั้งแต่ปี 2527 เป็นที่ยึดของนักท่องเที่ยวทั่วโลกที่เดียวราคาเช่าห้องค้างคืนตามเกสต์เฮาส์ต่างๆ จะถูกมาก ถูกกว่าไปพักตามโรงแรมหรูๆ คือราคาเช่าห้องเริ่มตั้งแต่ 100 บาทไปจนถึง 500-600 บาทต่อวัน แต่ก็อยู่กันเป็นเดือนๆ แต่คิดค่าเช่าเป็นรายวัน ราคาที่เวลานี้ขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละสถานที่ที่เปิดให้บริการ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันมีโรงแรมขนาดกลางมาเปิดเพิ่มมากขึ้น เช่น Buddy Botique Hotel ซึ่งค่าห้องจะมีราคาสูงกว่าเกสต์เฮาส์ทั่วไปอยู่ในระดับหลักสองพันบาทขึ้นไปถนนข้าวสารเป็นย่านการค้าทั้งกลางวันและกลางคืนที่มีสินค้ามากมายเช่น

ร้านขายอาหารพร้อมกิน ตั้งแต่อาหารฝรั่งเศส อาหารอินเดีย อาหารอิตาลี และอาหารไทยยอดนิยม อย่างผัดไทย และปอเปี๊ยะ กิจกรรมบริการที่พักจะหนีไม่พ้น ร้านอาหาร โทรศัพท์ทางไกล ไปจนถึง การให้บริการรับแลกเปลี่ยนสกุลเงินต่างประเทศ แม้ว่าบรรดาเกสต์เฮาส์ทั้งหลาย จะมีบริการครบ วงจรให้ลูกค้า แต่ก็ยังมีร้านอินเทอร์เน็ตราคาถูก 50 สตางค์ต่อนาที หรือแม้แต่บาร์เบียร์ โดยมีร้าน เช่า- ขายหนังสือมือสอง ร้านเสื้อผ้า รับบริการซักผม และร้านขายของพื้นเมือง ร้านเสื้อผ้า ที่ข่าวสารนี้ก็มีให้เลือกหา ตั้งแต่ร้านผ้าไหมชั้นดีไปจนถึงเสื้อยืดคอกลมตราहांราคาประหยัด เสื้อฝ้ายออดนิยมนที่เห็นวางขายกันมากที่สุด ก็เป็นเสื้อฝ้ายเนื้อบางประเภท กางเกงเล ฝ้ายบาติก เสื้อฝ้าย ฝ้าย มีกางเกงนักมวยและผ้าถุงแบบสำเร็จรูปให้เลือกสารพัดสีถนนข่าวสารกับวัฒนธรรมสมัยนิยม ถนนข่าวสาร เป็นสถานที่ที่ได้รับความนิยมจากวงการภาพยนตร์และเพลงทั้งจากชาวต่างประเทศ และคนไทยเอง ซึ่งมักจะมาถ่ายทำกันที่ถนนข่าวสารนี้ชื่อของถนนข่าวสารมีที่มา โดยเดิมบริเวณนี้ เคยใช้เป็นสถานที่ขายข่าวสาร การเดินทางการเดินทางสู่ถนนข่าวสาร สามารถเดินทางไปได้ถนน ข่าวสารได้ทั้งรถยนต์ส่วนตัว รถแท็กซี่ และรถโดยสารประจำทางของขนส่งมวลชน กรุงเทพมหานคร (ขสมก.) ได้ด้วยสายที่ 3, 6, 30, 33, 64 และ 65 ซึ่งมีทั้งรถธรรมดา และรถปรับอากาศ (ปอ.)

ภาพประกอบ 36 แผนที่แสดงที่ตั้งถนนข่าวสาร

3.3 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย

ถนนข่าวสารยาว 300 เมตร นักท่องเที่ยวชาวยุโรปที่นี้มักจะใส่กางเกงเล ส่วนนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นซึ่งชอบข้อมผมสีแดง มักจะใส่เสื้อกล้าม กางเกงขาสั้น และเจาะจมูก นักท่องเที่ยวผู้หญิงที่พบในถนนข่าวสารมักจะฉกผมเปีย ที่พักในบริเวณนี้ ราคาถูกที่สุดในประเทศไทย ราคาของเกสต์เฮาส์ส่วนใหญ่จะประมาณ 250 บาท ต่อคืน หรือ ประมาณ

7.53 ดอลลาร์สหรัฐฯ รวมถึง ก๋วยเตี๋ยวราคาราชาวมละ 25 บาท หรือ อาจจะถูกกว่านั้น ซึ่งมีค่าเท่ากับประมาณ 0.70 ดอลลาร์สหรัฐฯ นอกจากนี้ยังมีทัวร์ และพาหนะเดินทางราคาถูกไว้ให้ต่อรองราคาได้อีก นักท่องเที่ยวนานาชาติจะมาเที่ยวประเทศไทย ส่วนใหญ่จะไม่พลาดที่จะเดินทางมาแวะชมถนนข้าวสารซึ่งถือเป็นหลักที่จะต้องเดินทางมา

3.3.1 ศักยภาพด้านการดึงดูดใจ

ถนนข้าวสารมีข้อได้เปรียบด้านดึงดูดใจนักท่องเที่ยวนานาชาติ คือ พวกเขาสามารถหาสิ่งต่างๆ หลายสิ่งได้จากที่นี่ เช่น รองเท้าขนาดของชาวยุโรป และสามารถเดินทางไปดูสิ่งน่าสนใจหลายๆ ได้จากที่นี่ หรือแม้กระทั่ง ไปเที่ยวที่ ตลาดน้ำ ถึงแม้ว่า ถนนนี้มีความยาวแค่ 300 เมตร แต่ที่นี่มีบริการต่างๆ มากมายให้นักท่องเที่ยวได้เลือกใช้ ซึ่งนักท่องเที่ยวนานาชาติสามารถใช้บริการร้านเสริมสวย หรือ ร้านนวดได้ที่นี่ หรือแม้กระทั่ง คุณจะสมัครวีซ่า และ บัตรนักเรียนก็ทำได้ นักท่องเที่ยวที่นี่มีจำนวนประมาณ 8,000 คนต่อวัน และที่พิกบนถนนสายนี้ก็ไม่สามารถจะรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวขนาดนั้นได้อย่างเพียงพอ แคมราคาก็ถูก หากไปที่ถนนข้าวสารแล้วพบว่า ที่พักเต็มหมด นักท่องเที่ยวก็สามารถไปที่ โรงแรม บัดดี้ ลอดจ์ หรือ โรงแรม ไทยปิ่น ซึ่งอยู่ถัดจากถนนข้าวสาร นิดหน่อย

ภาพประกอบ 37 นักท่องเที่ยวนานาชาติย่านถนนข้าวสาร

3.3.2 ศักยภาพด้านการรองรับการท่องเที่ยว

นายณภดล ชีวรโนนัยกุล ประธานกลุ่มธุรกิจนันทนาการขอนแก่น ได้ให้รายละเอียดด้านการรองรับนักท่องเที่ยวนานาชาติเกี่ยวกับขอนแก่นว่า “ผมไม่เคยคิดเลยว่าขอนแก่นจะกลายมาเป็นอย่างทุกวันนี้ เมื่อ 20 ปีก่อน ผู้คนมักไม่กล้าออกมาเดินริมถนนในเวลากลางคืน และกลัวความมืด ผมน่าจะซื้อร้านที่มีคนมาเสนอขายเมื่อ 7 ปีก่อน ในราคา 100,000 บาท คุณตอนนี้สิ แค่ค่าเช่ารายเดือนก็ 70,000 บาท แล้ว” โรงแรมขนาดเล็กเป็นธุรกิจแรกๆ ที่เข้ามาเปิด ตามมาทีหลัง คือ ส. ธรรมภักดี ซึ่งทำธุรกิจเกี่ยวกับการขายเครื่องสำอางค์ จากนั้นก็มีนักธุรกิจอีก 4 รายเข้ามาทำธุรกิจเดียวกัน และขอนแก่นก็เป็นที่รู้จักในเรื่องธุรกิจเครื่องสำอางค์

ภาพประกอบ 38 สัมภาษณ์นักท่องเที่ยวนานาชาติขอนแก่น

ในปี ค.ศ. 1980 สิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนไปเมื่อมีชาวตะวันตกเข้ามาพักในเกสเฮ้าส์เพื่อช่วยสอนภาษาอังกฤษให้กับเจ้าของที่นั่น หลังจากนั้นก็มีการบอกต่อกันไปถึงความใจดี มีน้ำใจ และการใช้ชีวิตแบบง่าย ๆ จนในที่สุดก็กลายเป็นธุรกิจสำหรับนักท่องเที่ยวชาวตะวันตกขึ้นมา ธุรกิจที่พักที่เปิดเป็นที่แรก คือ โรงแรมบอนนี่ ซึ่งมี 6 ห้องนอนให้บริการ

ปัจจุบันที่ขอนแก่นมีเกสเฮ้าส์ให้บริการอยู่มากกว่า 100 แห่ง ซึ่งนับเป็นประมาณ 4,000 ห้อง และมีโรงแรมให้บริการอยู่ 20 แห่ง กิจดาการและร้านอาหาร มีอยู่ 125 แห่ง ธุรกิจอื่นๆ อีก 144 แห่ง เช่น ร้านจำหน่ายอัญมณี หรือร้านนวด มีร้านรับแลกเปลี่ยนเงินตราอยู่ 8 แห่ง อินเทอร์เน็ตคาเฟ่ 20 แห่ง บริษัททัวร์ 20 แห่ง และร้านรวงริมถนนอีกมากมาย หนึ่งในนั้นก็ยังมี เวสเทิร์น ยูเนียน ซึ่งเปิดให้บริการโดย ธนาคารเอเซีย

3.3.3 ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ

1. ถนนข้าวสารมีศักยภาพสูงในด้านบริหารจัดการเพราะขึ้นอยู่กับเขตพระนครและยังได้รับความร่วมมือกับภาคเอกชนทำให้มีความพร้อมในด้านเงินทุนได้รับเงินสนับสนุนจากเขตพระนครบางส่วน
2. เอกชนจะเป็นผู้เก็บค่าเช่าด้วยตนเองโดยแบ่งให้ร้านต่าง ๆ เจ้าของของหน้าร้านในตอนเย็น
3. มีกิจกรรมหลากหลายและมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากทำให้บริหารจัดการได้ในต้นทุนที่ต่ำ

ประเภทบันเทิงเชิงธุรกิจ

1. ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน จังหวัดนครปฐม

1.1 ประวัติความเป็นมา

ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพรานก่อตั้งโดยคุณพิชัย ชัยมงคลตระกูล เปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2528 เป็นแหล่งความรู้ แหล่งเพาะพันธุ์พืช และสัตว์ โดยเฉพาะจระเข้ซึ่งใกล้สูญพันธุ์จากแหล่งน้ำธรรมชาติ และเป็นแหล่งอนุรักษ์ช้าง โดยมีการนำช้างตกลานจากสุรินทร์มาฝึกหัดเพื่อแสดงให้นักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวชม ทำให้ช้างจำนวนหนึ่งได้อยู่เป็นหลักแหล่ง ไม่ต้องออกร่อนเร่หากินตามท้องถนนโดยเริ่มต้นจากความรักต้นไม้และรักสัตว์ของครอบครัว “ชัยมงคลตระกูล” คุณพิชัยผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว ในวัยหนุ่มมีความสนใจเรื่องต้นไม้อย่างมากโดยเฉพาะกล้วยไม้ จึงเริ่มศึกษาและเพาะพันธุ์เป็นงานอดิเรก เริ่มจากพื้นที่ 4 ไร่เศษ โดยระหว่างนั้นก็หาปลาตุกมาเลี้ยงด้วย พอปี 2521 คุณพิชัยได้ส่งกล้วยไม้เข้าประกวดในงาน World Orchid Conference และได้รางวัลจากการประกวดหลายรางวัล หนึ่งในนั้นมีได้แชมป์เหรียญทองโลก จากแคลิฟอร์เนียเหลืองปากแดง “อารมณ โกศล” ทำให้หลังประกวดมีรายได้จากการขายกล้วยไม้พอสมควร จึงรวบรวมไปซื้อจระเข้ 27 ตัวแรกมาเลี้ยง และเพาะพันธุ์มาเรื่อยๆ จนต้องขยายพื้นที่และเปิดเป็นฟาร์มจระเข้และสวนสัตว์ในปี 2528 ปีเดียวกันก็นำช้างตกลานจำนวน 4 เชือก มาฝึกให้ต้อนรับนักท่องเที่ยวเมื่อนักท่องเที่ยวเริ่มมากขึ้น และการแสดงช้างได้พัฒนาขึ้นโดยจัดให้มีการแสดงประกอบเสียงที่สมบูรณ์แบบแห่งแรก จึงได้เปิดเป็นทางการวันที่ 12 กันยายน 2529 ปัจจุบันผลจากความรักต้นไม้และรักสัตว์ของคุณพิชัย ถูกถ่ายทอดมายังทายาทรุ่นต่อมา ซึ่งเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้สถานที่แห่งนี้ถูกแต่งเติมปรับปรุงและพัฒนาอยู่ตลอด จึงทำให้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาจนถึงทุกวันนี้ (ภาริตา วัชรกุล. 2553 : สัมภาษณ์)

1.2 สภาพปัจจุบัน

สภาพปัจจุบันและรายละเอียดของลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพรานว่า ตั้งอยู่บนถนนเพชรเกษม กิโลเมตรที่ 30 อำเภอสามพราน มีเนื้อที่ 130 ไร่ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีการแสดงช้างประกอบเสียงชมความน่ารัก แสนรู้ของช้าง รวมถึงฉากยุทธหัตถี ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีการแสดงการจับจระเข้ด้วยมือเปล่า การแสดงมายากล อุทยานกล้วยไม้ระดับแชมป์โลก และนั่งช้างลoden้ำตก รายการพิเศษ ทุกวันอาทิตย์ต้นเดือน มีการแสดงคอนเสิร์ตของศิลปินดังจากค่ายต่าง ๆ องค์กรระดับสากล (CITES) ยอมรับว่าเป็นสถานที่ที่สะอาดที่สุดและจัดระบบนิเวศน์ ได้ลงตัวเหมาะสมที่สุดแห่งหนึ่งของโลก (อุทัย บุญศรีพิทยานนท์. 2553 : สัมภาษณ์)

1.3 ศักยภาพการท่องเที่ยว

1.3.1 ด้านศักยภาพการดึงดูดใจ

สภาพปัจจุบันที่สามารถดึงดูดใจของลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพรานคือ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีการแสดงช้างประกอบเสียง ชมความน่ารัก แสนรู้ของช้าง รวมถึงฉากยุทธหัตถี ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีการแสดงการจับจระเข้ด้วยมือเปล่า การแสดงมายากล อุทยานกล้วยไม้ระดับแชมป์โลก และนั่งช้างลoden้ำตก รายการพิเศษ ทุกวันอาทิตย์ต้นเดือน มีการแสดงคอนเสิร์ตของศิลปินดังจากค่ายต่างๆ องค์กรระดับสากล (CITES) ยอมรับว่าเป็นสถานที่ที่สะอาดที่สุดและจัดระบบนิเวศน์ ได้ลงตัวเหมาะสมที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ภายในลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพรานแบ่งเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้ (อุทัย บุญศรีพิทยานนท์. 2553 : สัมภาษณ์)

1) ส่วนที่เป็นฟาร์มเพาะเลี้ยงจระเข้

- (1) บ่อเพาะเลี้ยงจระเข้ น้ำจืด น้ำเค็ม และพันธุ์ผสม

ซึ่งสามารถอยู่รวมกันได้โดยแบ่งตามช่วงอายุ

- (2) บ่ออนุบาล ใช้เลี้ยงจระเข้แรกเกิด
- (3) บ่อพ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ ใช้เลี้ยงจระเข้ตั้งแต่อายุ 8-20 ปี
- (4) บ่อจระเข้ตัวใหญ่ โดยอายุสูงสุดอยู่ที่ประมาณ 70 ปี

โดยบ่อนี้มีน้ำลึกประมาณ 6 เมตร

- (5) บ่อจระเข้พิการ

- (6) บ่อเพาะพันธุ์ตะโขง

2) ส่วนที่เป็นการแสดง

(1) บ่อทำการแสดงจับจระเข้ด้วยมือเปล่า จะทำในบ่อน้ำตื้นแลมีอิฐจรรยาสำหรับให้นักท่องเที่ยวได้ชม 2 ชั้น

- (2) ลานแสดงช้าง ใช้ทำการแสดงมายากล และการแสดงช้างประกอบเสียง
- 3) ส่วนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ และทัศนศึกษา
- (1) ส่วนนิทรรศการ อยู่บริเวณหน้าเรือนกล้วยไม้ประกอบไปด้วยบอร์ดวิชาการ เกี่ยวกับวงจรชีวิตของช้างและจระเข้ กล้วยไม้
- (2) เรือนเพาะพันธุ์กล้วยไม้ เป็นสวนกล้วยไม้ขนาดประมาณ 5 ไร่ สำหรับเพาะพันธุ์กล้วยไม้สายพันธุ์ต่างๆ โดยเฉพาะแคทลียา อนุญาตให้นักท่องเที่ยว นักเรียน นักศึกษา ที่สนใจเข้าเยี่ยมชมได้
- 4) ส่วนที่เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ และอื่นๆ
- (1) อุทยานปลาน้ำจืด
- (2) สนามเด็กเล่น มีเครื่องเล่นต่างๆ ให้เด็กได้เล่น
- (3) ลานต้นไม้ทร เหมาะสำหรับนั่งพักผ่อนได้ร่มไม้ และเยี่ยมชมลูกช้างเกิดใหม่ และป้อนอาหารช้าง
- (4) สวนสัตว์ขนาดเล็ก มี งู ลิง ชะนี กระจ่าง นกยูง เสือ
- (5) ศูนย์สัมมนา และจัดเลี้ยง
- (6) ร้านอาหารไทย ชุมนอาหาร ชุมนขนม และน้ำดื่มสำหรับบริการขายอาหารให้แก่นักท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 39 การแสดงช้างและจระเข้

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามจากที่สวนสามพรานจากนักท่องเที่ยวนานาชาติ จำนวนทั้งสิ้น 30 รายพบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวที่นิยมเข้ามาเที่ยวเป็นจำนวนมากน้อยตามลำดับคือ เอเชีย ยุโรป ออสเตรเลีย และอเมริกา โดยนักท่องเที่ยวนิยมมากับกรู๊ปทัวร์เป็นส่วนใหญ่ประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์โดยจำเหมาะเป็นแพคเกจรวมทั้งค่าอาหารค่านั่งช้างและชมการแสดงต่าง ๆ ของ นักท่องเที่ยวและบางส่วนนิยมซื้อ โปรแกรมมาจาก โรงแรมที่พักเองโดยเช่ารถนิมูลชินแล้วมาเที่ยว เป็นแพคเกจและบางส่วนเช่ารถแท็กซี่มาเองและบางส่วนนั่งรถสาธารณะมาเอง เช่นนักท่องเที่ยวที่ ถนนข้าวสารนั่งรถเมล์เข้ามาเที่ยวด้วยตนเอง และนักท่องเที่ยวส่วนมากก็มาเที่ยวเมืองไทยมากกว่า 2 ครั้ง วัตถุประสงค์ที่มาเที่ยวที่สวนสามพราน มาเพื่อพักผ่อนสิ่งที่สนใจมากที่สุดก็คือ

การทัศนศึกษาและเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ โดยสิ่งที่นักท่องเที่ยวทุกชาติชอบมากที่สุดคือ การแสดงช้าง ซึ่งมีความน่ารักและหลากหลาย รองลงมาชอบนั่งช้างและดูโชว์จระเข้ และทำกิจกรรมอื่นๆ ตามลำดับ และจากการสังเกตพบว่านักท่องเที่ยวชาวยุโรปและญี่ปุ่นชอบในความเป็นกรีนฟิส และธรรมชาติมากกว่าและไม่ชอบเห็นการ ทรมานสัตว์และจะรับไม่ได้กับการที่เห็นความขังขัง โดยรู้แบบต่าง ๆ รวมทั้งการกักขังสัตว์ไว้ในกรงไม่ค่อยสนับสนุน ส่วนชาวเอเชียอื่นๆ (จีน ฮองกง ใต้หวัน) ก็จะยอมรับได้ง่ายกว่าชาวยุโรปและญี่ปุ่นในกิจกรรมต่างๆ สำหรับกิจกรรมต่างๆที่ฟาร์ม จระเข้จัดให้ดูส่วนการซื้อของที่ระลึกนั้นชาว เอเชีย นิยมซื้อเสื้อผ้าทั่วไปชาวยุโรปนิยมซื้อเสื้อรูปช้าง ส่วนพวงกุญแจรูปช้างส่วนกระเป๋าหนังจระเข้ที่ขายเนื่องจากราคาสูงคนที่นิยมซื้อจึงเป็นคนชาวญี่ปุ่น และชาวยุโรปเป็นส่วนใหญ่สำหรับส่วนคนจีนที่เข้ามาเยอะมากก็จะนิยมในเรื่องการกินอาหาร ะมากกว่าซื้อของที่ระลึก

ฟาร์มจระเข้สามพรานเป็นสถานที่เดียวในประเทศไทย ที่มีการแสดงช้าง ประกอบเสียงและประเพณีการคล้องช้างอันศักดิ์สิทธิ์ ความผูกพันของช้างกับชาวยุโรป ผู้สืบทอด การเลี้ยงช้างมาหลายชั่วอายุคน ประทับใจกับความน่ารักของเจ้าช้างน้อย นักเดินเท้าไฟ นักวิ่ง ลมกรด และดาวซัลโว ช้อนรำลึกถึง สงครามยุทธหัตถีที่ยิ่งใหญ่ และการแสดงอื่นๆ อีกกว่า 10 รายการ ด้วยระบบ Sound Track และ Effect ประกอบการแสดงที่สมบูรณ์แบบตื่นเต้นระทึกใจ กับการแสดงจับจระเข้โชว์ด้วยมือเปล่าจากหมอจระเข้ผู้สืบสานตำนานไกรทอง จับดาการสาธิตวิธี ฝากเงินในปากเจ้าเขี้ยวคม และการหยอดหัวใส่ปากจระเข้ ทุกฉากไม่ควรกระพริบตา ชมจระเข้สัตว์ ยุคไดโนเสาร์นับ หมื่นตัว ในฟาร์มที่ได้รับการข่งว่าสะอาดที่สุด และจัดระบบนิเวศน์ได้ลงตัวที่สุด แห่งหนึ่งของโลก (Accredit by CITES 1991) และก้าวสู่โลกแห่งความพิศวงในโลกมายา จากนักมายากลเอกของเอเชียในการแสดงมายากลโชว์ ตั้งอยู่ที่อำเภอสามพราน บนเนื้อที่ 62 ไร่ ภายในบริเวณจัดเป็นสวนสัตว์นานาชาติ นอกจากนี้ยังมีการแสดงการจับจระเข้ด้วยมือเปล่า และการแสดงช้าง และยังมีการแสดงโชว์พิเศษ เช่น โชว์มายากล และการแสดงยุทธหัตถี

1.3.2 ศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยว

ด้านการรองรับ เนื่องจากฟาร์มจระเข้สามพรานอยู่ห่างจากใจกลาง เมืองจึงขาดความสะดวกในการเดินทางและหากเรียกรถแท็กซี่ก็ทำให้ราคาสูงและรถสาธารณะประจำ ทางก็มีน้อยจึงไม่สะดวกต่อการเดินทางจากกรุงเทพฯ ใช้ถนนสายปิ่นเกล้า - นครชัยศรี (ทางหลวง หมายเลข 338) มุ่งหน้าสู่จังหวัดนครปฐม ขับตรงมาระหว่างกิโลเมตรที่ 17 - 18 จะมีแยกซ้ายมือ เข้าพุทธมณฑล จากนั้นให้ท่านเลี้ยวซ้ายมือ จากนั้นขับตรงไปประมาณ 15.8 กิโลเมตร ท่านจะพบ 4 แยก (แยกซ้ายไปบางแค ตรงไปจะไปจังหวัดสมุทรสาคร) ให้ท่านเลี้ยวขวาที่แยกนี้ มุ่งหน้า จังหวัดนครปฐม จากนั้นขับตรงไปประมาณ 8.8 กิโลเมตร ก็จะถึง ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้ สามพราน ซึ่งอยู่ทางด้านซ้ายมือ

1.3.3 ด้านการบริหารจัดการ

ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพรานเป็นรูปแบบบริษัทจำกัด โดยใช้กลยุทธ์ทางการตลาด Road Show, Sales Call กับ Agent ต่างประเทศ ให้ราคา Contract Rate กับ Land Operator และ Travel Agent ในประเทศ ร่วมงานนิทรรศการกับการท่องเที่ยว และ Organizer สำหรับตลาด Domestic กลุ่มนักท่องเที่ยวหลัก ตลาดเอเชีย ได้แก่ จีน ใต้หวัน ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย สิงคโปร์ อินเดีย ตลาดตะวันออกกลาง UAE ตลาดสแกนดิเนเวีย รูปแบบการเดินทาง ใช้บริการบริษัทนำเที่ยว ใช้บริการรถสาธารณะ Product ที่นักท่องเที่ยวต้องการ การแสดง นั่งช้าง ถ่ายรูปกับเสือ กล้วยไม้ กิจกรรมหลัก การแสดง นั่งช้าง ถ่ายรูปกับเสือ กล้วยไม้ บริการจัดเลี้ยง (ภริตา วัชรกุล. 2553 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 40 แผนที่แสดงที่ตั้งลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน จังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 2 ปัญหา ความต้องการ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ผู้วิจัยได้ปฏิบัติการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ด้านปัญหา ความต้องการ ความพึงพอใจ และแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย นักท่องเที่ยว ผู้บริหาร ผู้รู้ ชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป้าหมายทั้ง 5 แห่ง โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ประเภทศาสนสถานและโบราณสถาน

1. วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร

จากการที่ผู้วิจัยลงพื้นที่และสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จำนวน 53 คน ที่มาเที่ยววัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร โดยมีนักท่องเที่ยวจากชาติต่างๆ มากที่สุดและรองลงไป ตามลำดับ คือนักท่องเที่ยวชาวยุโรป ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา และ นักท่องเที่ยวชาวเอเชีย ตามลำดับ โดยนิยมมาเป็นกลุ่มตั้งแต่จำนวน 1 – 7 คน และ พฤติกรรมการท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยวกับเพื่อน ครอบครัว และส่วนตัวตามลำดับ นักท่องเที่ยวส่วนมากเคยมาเที่ยวเมืองไทยมากกว่า 2 ครั้ง และใช้เวลาพักในเมืองไทยส่วนมากมากกว่า 1 สัปดาห์ วัดอุประสงค์ที่มาเพื่อท่องเที่ยวเมืองไทยเพื่อดำเนินบันเทิง เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ รวมทั้งบางคนมาจัดงานแต่งงานในประเทศไทยก็มี นักศึกษานานาชาติเข้ามาเพื่อศึกษาต่อ ในระดับต่างๆ บางคนมาเป็นอาจารย์ตามโครงการแลกเปลี่ยน ตามลำดับ การเดินทางมาวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร ส่วนมากมาทางบก และทางน้ำ โดยใช้รถและเรือมีสัดส่วนที่เกือบเท่ากัน ผู้ที่ใช้เรือโดยสารข้ามฟาก จะนำรถมาจอดไว้ที่ฝั่งพระนคร ณ ลานจอดรถด้านหลังพระบรมมหาราชวัง และวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถสรุปได้ ดังนี้

ภาพประกอบ 41 การลงภาคสนามครั้งที่ 1

1.1 ปัญหาและความต้องการ จากการปฏิบัติการภาคสนามด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย นักท่องเที่ยว ผู้บริหาร ผู้รู้ ชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ในด้าน ด้านสภาพปัญหา ความต้องการ และความพึงพอใจของการท่องเที่ยววัดอรุณราชวราราม

1.1.1 ปัญหาและความต้องการ ด้านการดึงดูดใจ

1) ปัญหา จากการทำลาย หรือการทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุ ชำรุด ทรุศโทรม เพราะการเข้าชมของผู้มาท่องเที่ยว หรือผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยว นั้นๆ โดยประพตติ ปฏิบัติในการแสวงหาผลประโยชน์ของตนเอง จนทำให้เกิดผลเสียต่อ สภาพธรรมชาติ บริเวณโดยรอบ เช่น การปลูกสร้างอาคารสูงบดบังโบราณสถานที่สวยงาม ทำให้เสียทัศนียภาพ หรือการทิ้งขยะเกลื่อนกลาด การขูดขีดผนังกำแพง หรือต้นไม้ของผู้มาท่องเที่ยว และการปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำลำคลองของบรรดาผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยวนานาชาติ มีความต้องการที่จะได้เห็น ความสะอาดสวยงามของพื้นที่ท่องเที่ยว และรักษาสีสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ ตลอดถึงการจัดภูมิทัศน์ และทัศนียภาพที่สวยงาม

2) ปัญหาความไม่สะดวกในการเข้าถึงจุดต่างๆ เนื่องจากถนนที่มีความคับแคบเกินไปในการนำยานพาหนะเข้าและออก บางครั้งเกิดอันตรายกับคนเดินเท้า เนื่องจากมีผู้มาท่องเที่ยวเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยว บางครั้งมีจำนวนมากจนเกินกว่าที่ความสามารถของสถานที่นั้นๆ จะรองรับได้ และขาดการกำหนดเส้นทางสัญจรในแหล่งท่องเที่ยวให้มีระบบหมุนเวียนของผู้ชมที่ดี ทำให้การเข้าชมสถานที่ที่น่าสนใจสำหรับผู้มาท่องเที่ยวไม่อาจกระทำได้นี้เนื่องจากมีบาทวิถีคับแคบเกินไป นักท่องเที่ยวต้องการควรรขยายทางเดินและเพิ่มความร่มรื่นสีเขียว

3) ปัญหาที่มีอากาศร้อน มีฝุ่น และเสียงดังหนวกหูจากยวดยานพาหนะมาก ทำให้บรรยากาศในแหล่งท่องเที่ยวไม่สงบ ไม่ร่มรื่น นักท่องเที่ยวต้องการควรรปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ทั้งด้านบรรยากาศและมลภาวะแวดล้อมอื่นๆ

4) ปัญหาด้านกิจกรรมการแสดงเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและการจำหน่ายของที่ระลึก การจำหน่ายสินค้าต่างๆ ซึ่งเป็นสินค้าพื้นเมืองหรือสินค้าที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภคมีราคาแพงเกินกว่าที่กำหนด นักท่องเที่ยวต้องการควรมีป้ายบอกราคาสินค้าที่เป็นภาษาต่างประเทศ และราคาควรมีมาตรฐานเดียวกันในแต่ละร้าน ซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกัน

1.2 ปัญหาและความต้องการ ด้านการรองรับการท่องเที่ยว

1.2.1 ขาดความสะดวกสบาย ในบริเวณวัดอรุณฯ เนื่องจากบริการของห้องน้ำ ห้องสุขา มีบริการไม่เพียงพอ และ ไม่มีป้ายบอกที่ชัดเจน นักท่องเที่ยวต้องการควรรเพิ่มปริมาณห้องน้ำ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมทั้งมีป้ายบอกทิศทางให้ละเอียดเป็นภาษาต่างประเทศ นักท่องเที่ยวต่างชาติให้ความเห็นในเรื่องนี้เป็นทิศทางเดียวกัน (นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ. 2552 : สัมภาษณ์)

1.2.2 ปัญหาเรื่องระบบการขนส่งที่ไม่สะดวกและไม่เพียงพอ ขาดความปลอดภัยในการเดินทาง การเดินทางมีความเสี่ยงสูง ต่อการเกิดอุบัติเหตุ เช่น นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะบ่นว่ารถแท็กซี่ ไร้มารยาทในการขับ มีการโกงราคา ในการขับรถพานักท่องเที่ยวกววนเพื่อให้ได้ระยะทาง รถสามล้อโกงราคา เกินความเป็นจริง รวมทั้งเรือโดยสารข้ามฟาก และเรือโดยสาร บรรทุกผู้โดยสารเกินขนาดโดยเฉพาะเรือด่วนเจ้าพระยา นักท่องเที่ยวต้องการควรเพิ่มปริมาณการขนส่งนักท่องเที่ยวนานาชาติ โดยควบคุมผู้ขับทั้งในด้านมารยาทและด้านราคา ต้องมีความยุติธรรม (นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ. 2552 : สัมภาษณ์)

1.2.3 ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่จอดรถของนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยวในวันธรรมดา ไม่มีสถานที่จอดรถเลย ซึ่งเป็นปัญหาที่วิกฤตมาก เนื่องจากถนนวงเวียนที่ติดกับวัดอรุณฯ ส่วนมากทหารเรือใช้จอดรถส่วนตัวเต็มถนนไม่มีพื้นที่ว่าง สำหรับรถรับส่งนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ ที่จะเดินทางเข้าชมโดยทางรถจึงต้องไปจอดรถที่สนามหลวง แล้วนั่งเรือข้ามฟากมาทำให้ขาดความสะดวกในการเดินทาง (สรุปจากการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2. 2553)

1.2.4 ภายในสถานที่ท่องเที่ยว มีอากาศร้อน ขาดที่นั่งพักผ่อน นักท่องเที่ยวต้องการควรมีรูปแบบอาคารเพื่อเป็นที่นั่งพักหลังจากเข้าชมสถานที่ และด้านการขายของที่ระลึก ควรมีสินค้าพื้นเมือง ซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมแบบไทยๆ ที่หลากหลายและมีราคาที่เหมาะสม

1.3 ปัญหาและความต้องการด้านการบริหารจัดการ วัดอรุณฯ จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์และสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ โดยเฉพาะ ผู้ที่ประกอบอาชีพในวัดเป็นเวลานาน ซึ่งรวมทั้งพ่อค้า แม่ค้า เจ้าหน้าที่ของวัดในแผนกต่างๆ เกี่ยวกับนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติ รวมทั้งการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวต่างชาติต่างๆ พบว่า ความสนใจของผู้มาท่องเที่ยว สามารถแบ่งกลุ่ม เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1.3.1 นักท่องเที่ยวชาวไทย ส่วนมาก มาเพื่อวัตถุประสงค์ของการพักผ่อน หย่อนใจมากกว่า ไม่ค่อยมีความสนใจชื่อของที่ระลึก และไม่จำเป็นต้องมีการแนะนำเส้นทาง การเข้าชมมากนัก เนื่องจากสามารถสอบถามได้เอง และไม่ค่อยสนใจในเรื่องของเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวมากนัก

1.3.2 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ให้ความสำคัญและความสนใจต่อ ศิลปวัฒนธรรมตลอดจนวิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ มากกว่า ซึ่งมีพฤติกรรมที่แตกต่างจากความสนใจของนักท่องเที่ยวไทยอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นการบริหารจัดการจึงแตกต่างกัน ปัญหาและความต้องการ ที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติพบ ส่วนมากมีลักษณะที่คล้ายกัน ดังนี้

1) ขาดแผนผังเฉพาะ และป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่ของวัด ที่แสดงรายละเอียดที่จะบอกทิศทางในแหล่งท่องเที่ยว ขาดป้ายบอกทิศทาง นักท่องเที่ยวต้องการควรเป็นป้ายอักษรที่มีรูปภาพกำกับ ซึ่งสามารถสื่อสารการเข้าถึงจุดต่างๆ ได้โดยง่าย โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และภาษาจีนกำกับไว้

2) ขาดศูนย์ประชาสัมพันธ์และบริการสารสนเทศการท่องเที่ยว พร้อมกับแผ่นพับที่แสดงถึงรายละเอียดต่างๆ ของพื้นที่ นักท่องเที่ยวต้องการควรมีพนักงานต้อนรับที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษา และมีทักษะด้านความรู้ของแต่ละจุด

3) ขาดพิพิธภัณฑ์ที่แสดงรายละเอียดถึงประวัติความเป็นมาของพระปรารักษ์และประวัติการก่อสร้างวัด และประวัติความเป็นมาของชุมชนรอบวัด นักท่องเที่ยวต้องการควรมีมักกุเทศน์ของวัด รวมถึงการให้ความรู้ที่เกี่ยวกับประวัติต่างๆ

สรุปว่า การบริหารหรือการจัดการ เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน มีเครื่องจักรและวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ วัสดุสิ่งของ และตลอดรวมถึงวิธีการปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินการ ส่วนการจัดการ หมายถึง เป็นกระบวนการออกแบบ และรักษาสภาพแวดล้อม ซึ่งบุคคลจะทำงานร่วมกันในกลุ่มเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักรและวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย

1.4 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ

1.4.1 ความพึงพอใจด้านการดึงดูดใจ

นักท่องเที่ยวมีความพอใจในความงดงามของสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งความงดงามของทัศนียภาพที่สวยงาม ซึ่งอยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับพระบรมมหาราชวัง ซึ่งให้ความงามด้านทัศนียภาพที่ตัดกันอย่างแปลกที่สุด รวมทั้งชื่นชอบถึงวิถีชีวิต เอกลักษณ์ไทย และความเป็นไทย และนักท่องเที่ยวต่างชาติทุกๆ คนชื่นชมและประทับใจในอธยาศัยไมตรีของบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ในวัดอรุณฯ เป็นอย่างมากตลอดถึงแหล่งจำหน่ายของที่ระลึกอันเป็นแบบอย่างและเป็นเอกลักษณ์อย่างไทยๆ และทุกคนจะแนะนำให้รักษาสถานที่ท่องเที่ยวคงสภาพความเป็นเอกลักษณ์เดิมๆ เอาไว้ เพื่อจะได้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าของสังคมในระดับโลกต่อไป

ภาพประกอบ 42 ความประทับใจวันลอยกระทงที่วัดอรุณฯ

1.4.2 ความพึงพอใจด้านการรองรับการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวส่วนมากมีความพอใจต่อระบบการขนส่งที่สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้หลายทาง แต่หากมีการเพิ่ม การขนส่งมวลชนทุกระบบทั้งทางบก และ ทางน้ำ เนื่องจากวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหารเป็นสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งตั้งอยู่ใจกลางเมืองหลวง จึงมีความพร้อมด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา และระบบสารสนเทศทุกระบบ รวมทั้งสาธารณูปโภคขั้นสูง เช่น โรงแรมที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีปริมาณรองรับนักท่องเที่ยวต่างๆ อย่างเพียงพอ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่วัดอรุณฯ

1.4.3 ความพึงพอใจด้านการบริหารจัดการ

นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการบริหารจัดการ ของวัดในระดับสูง ที่ได้อนุรักษ์ความเป็นดั้งเดิมไว้ ตลอดถึงการสืบสานวัฒนธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา การสืบสานวัฒนธรรมต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ไทย ให้อยู่คู่กับสังคมไทย เช่น ประเพณี

การลอยกระทง และประทับใจในศูนย์ ศิลปวัฒนธรรมของฮาดันโตเป็นอย่างมาก ที่มีการสอน ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ให้กับชาวต่างชาติ การสอนฝึกวิปัสสนาให้กับชาวต่างชาติ รวมทั้งการสอน วิธีการแสดงรำไทย ศิลปะการต่อสู้มวยไทย กระบี่กระบอง เป็นต้น

1.5 แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมวัดอรุณราชวราราม

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ เก็บข้อมูล ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสังเกตการณ์ สัมภาษณ์นักท่องเที่ยวนานาชาติ และนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ประชาชนชาวบ้าน และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่วัดอรุณฯ จัดประชุมกลุ่ม สุดท้ายคือการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2553 ณ ห้องประชุม วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร จำนวน 14 คน ประกอบด้วย

พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย ป.ธ.9) พระมหาขวัญ ธิรมโน ป.ธ.9 ดร.กล้า สมตระกูล ดร.ไพรัช ถิตย์ผาด นางสุพัตรา ดิษฐเล็ก นายศิริเวช รัตนเทพสถิต น.อ.(พิเศษ) สมชัย บุญจันทร์ นายสมศักดิ์ เหมพรรณไพเราะ นายวรเศรษฐ จิรายุเสถียร พระมหาสมพงษ์ สุนตจิตโต ฮาดันโต กวางวัน พระครูอรุณธรรมานุวัตร นางเปรมจิต พรหมสารเมธี จึงได้แนวคิดในการ พัฒนา ดังนี้

1.5.1 แนวทางการพัฒนาทั่วไป

- 1) ศึกษาความต้องการอย่างแท้จริง และใช้ข้อมูลความต้องการของ นักท่องเที่ยวเป็นกรอบกำหนดแนวทางพัฒนา
- 2) พัฒนาตามจุดอ่อน จุดแข็งของศักยภาพในแต่ละด้านโดย ผู้รับผิดชอบและผู้บริหารต้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง
- 3) การพัฒนาต้องครบวงจรต่อเนื่องประกอบด้วยขบวนการคือวางแผน ดำเนินงาน ผลติดตาม และประเมินผล
- 4) พัฒนาตามภารกิจของวัด โดย
  - (1) การพัฒนาต้องไม่ขัดต่อหลักคุณธรรม จริยธรรม ของศาสนา และสร้างความเสื่อมเสียให้แก่วัด
  - (2) พัฒนาโดยยึดกิจกรรมและพิธีกรรมทางศาสนา และวัฒนธรรม เป็นจุดขาย
  - (3) ต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ สังฆ ฆราวาส ผู้เกี่ยวข้องของวัดและชุมชนรอบวัด

1.5.2 แนวทางการพัฒนาตามความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติ

พัฒนาตามความต้องการของลูกค้ำ โดยนำสภาพปัญหา ความต้องการ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ ซึ่งได้จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัย มาเป็นแนวทางในการพัฒนา ซึ่งได้แนวทางแต่ละด้านประกอบด้วย

1. “ปัญหาการถูกทำลายโบราณสถาน โบราณวัตถุชำรุด ทรุคโทรม” ควรรักษาความสะอาดของพื้นที่ให้เป็นระเบียบ มีความสวยงาม ของพื้นที่ท่องเที่ยว และรักษาสีเงาแวดล้อมด้านต่างๆ ตลอดจนการจัดภูมิทัศน์และสภาพพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน แบ่งพื้นที่ที่เหมาะสม เพื่อเป็นการไม่บดบัง ทัศนียภาพอันสวยงามของวัดและภูมิทัศน์อันสวยงามของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งทั้งสองฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณตรงข้ามกับวัดอรุณฯ จะมีพระบรมมหาราชวัง และวัดพระแก้ว

2. “ปัญหาของความไม่สะดวกในการเข้าถึงจุดต่างๆ ของพื้นที่” ควรร่วมมือกับชุมชนและภาคเอกชน จัดหาพื้นที่ว่างไว้เพื่อจอดรถและสร้างแหล่งจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง จัดถนนสายวัฒนธรรม และพื้นที่แสดงศิลปะการแสดง ซึ่งอยู่ในย่านถนนวังเดิม เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยว นอกจากที่จัดในช่วง เทศกาล ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้มีถนนสายวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้แก่ชุมชน และมูลค่าเพิ่มด้านเศรษฐกิจชุมชน อีกแนวทางหนึ่ง

3. “สภาพปัญหาเกี่ยวกับอากาศร้อนอบอ้าว มีฝุ่น และเสียงดัง” ควรปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ทั้งด้านบรรยากาศและมลภาวะแวดล้อมอื่นๆ โดยการเพิ่มพื้นที่นั่งพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ม้านั่งอ่อน บริเวณภายใต้ต้นไม้ เพราะวัดอรุณฯ มีต้นไม้โพธิ์ และไม้อื่นๆ มาก ตลอดจนการเพิ่มซุ้มขายของว่าง และเครื่องดื่มในปริมาณที่เพียงพอ จัดศาลาที่พักด้วยการติดเครื่องปรับอากาศ จัดพื้นที่ดื่มกินไว้บนถนนวัฒนธรรม และบริเวณวัดบ้าง เพราะพื้นที่วัดไม่อำนวย มีสภาพคับแคบ สิ่งที่ทำนาย ประเภทอาหาร ควรเป็นแบบไทยๆ เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การแพะโบราณของไทย ประเภทต่างๆ อาหารประเภทของหวาน เช่น สาคูหริ่ม ขนมเบื้อง ขนมครก ขนมไทยๆ ประเภทต่างๆ รวมทั้งจัดให้มีซุ้มทรงไทย สอนการแกะสลักอาหาร ร้อยพวงมาลัย โดยวิทยากรต้องแต่งกายแบบไทยเดิมยุคต่างๆ

4. “สภาพปัญหาด้านกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและการจำหน่ายของที่ระลึก” ควรมีการควบคุมราคาสินค้าอย่างเป็นระบบตลอดถึงจัดฝึกอบรมให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้ตระหนักถึงความจำเป็นถึงความสำคัญที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเมืองไทยและสร้างจิตบริการให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมคุณค่าของความเป็นไทยที่ชาวต่างชาติประทับใจ และไม่สามารถหาได้จากที่อื่นๆ ในโลก จากคำนิยามที่ว่า “สยามเมืองยิ้ม” ซึ่งใครทั่วโลกก็มีความประสงค์ที่จะมาสัมผัสสิ่งเหล่านี้

5. “สภาพปัญหาเกี่ยวกับการขาดแผนผังเฉพาะ และป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่ของวัด” ควรมีป้ายที่อักษรภาษาต่างประเทศขนาดใหญ่ ติดตั้งไว้บริเวณทางเข้าพื้นที่

6. “สภาพปัญหาด้านการขาดศูนย์ประชาสัมพันธ์และบริการสารสนเทศการท่องเที่ยว” ควรมีพนักงานต้อนรับในรูปของอาสาสมัคร ที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาอย่างน้อย 5 ภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีนกลาง ภาษาฝรั่งเศส และภาษาญี่ปุ่นและมีทักษะด้านความรู้ของแต่ละจุด

1.5.3 แนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววัดอรุณราชวรารามสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ

จากปัญหาและความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติและผลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ของผู้เชี่ยวชาญผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ได้สรุปแนวทางพัฒนาและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน ด้านต่างๆ ตามความเหมาะสม สรุปเป็นโครงการรองรับด้านต่างๆ ดังนี้

ภาพประกอบ 43 การประชุมเชิงปฏิบัติการ ณ ห้องประชุมวัดอรุณฯ

1. แนวทางพัฒนาศักยภาพด้านการดึงดูดใจ

แนวทางที่เป็นยุทธศาสตร์ คือ การเพิ่มกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้หลากหลาย ได้แก่การแสดงดนตรีไทยและการแสดงศิลปวัฒนธรรมโดยร่วมกับโรงเรียนเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกการแสดง การพ่อน้ำที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดแสดงการละเล่น นาฏศิลป์ การพ่อน้ำในแหล่งโบราณสถาน จัดท่องเที่ยวสังฆทาน ศูนย์ฝึกสมาธิ จัดบริการฝึกสมาธิให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยจัดโครงการทัวร์สมาธิ โครงการจัดตั้งศูนย์ฝึกสมาธิเพื่อชาวต่างชาติ โครงการจัดศูนย์สังฆทานเผยแพร่วัฒนธรรมและกิจกรรมทางวัฒนธรรม โครงการถนนวัฒนธรรม

จำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม นวดแผนโบราณ โครงการสร้างเครือข่ายราชการ เอกชน และประชาชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2. แนวทางพัฒนาศักยภาพด้านการรองรับการท่องเที่ยว

แนวทางที่เป็นยุทธศาสตร์ คือ การขยายขีดความสามารถด้านการรองรับการท่องเที่ยวโดยการปรับปรุงสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งในด้านห้องสุขา ด้านการจัดร้านค้าและร้านอาหาร ที่นั่งพักผ่อน ปรับภูมิทัศน์ภายในวัด ฟังวัดและฟังการท่องเที่ยว เป็นภาษาต่างประเทศ ตลอดจนจัดโซนนิ่งร้านค้าและทัศนียภาพต่าง ๆ เพื่อความสวยงาม โดยจัดโครงการเพิ่มขีดความสามารถด้านการรองรับการท่องเที่ยววัดอรุณราชวราราม

3. แนวทางพัฒนาด้านด้านการบริหารจัดการ

แนวทางที่เป็นยุทธศาสตร์ คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ โดยมีการสร้างเครือข่าย ททท. ถนนคนเดิน จัดเวทีชาวบ้านอย่างต่อเนื่องโดยดำเนินโครงการจัด ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเอกสารประชาสัมพันธ์ โครงการพระมัลลเทศก์เพื่อให้พระในวัด ให้มีการจัดการท่องเที่ยวและจัดทำสื่อเกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมและยังจัดให้มีมัลลเทศก์น้อย เพื่อส่งเสริมให้เด็กโดยรอบวัดได้ฝึกภาษาต่างประเทศโดยมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิต และชนเผ่า

2. เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

2.1 ปัญหาและความต้องการ

2.1.1 ปัญหาและความต้องการใน การเพิ่มศักยภาพการดึงดูดใจ

จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ที่มาท่องเที่ยวเกาะเกร็ดจำนวน 30 คนพบว่านักท่องเที่ยวจากชาติต่างๆ ที่เข้ามาเที่ยวเกาะเกร็ด ก็ยังคงเป็นนักท่องเที่ยวชาวยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย และ นักท่องเที่ยวชาวเอเชีย จำนวนมาก น้อยตามลำดับ พบว่า จุดประสงค์ในการมาท่องเที่ยวไม่แตกต่างจากการพบเจอในแหล่งที่ 1 มากนัก ที่แตกต่างก็คือการมาเที่ยวเกาะเกร็ดของนักท่องเที่ยวมุ่งเน้นวิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นของชาวไทยเชื้อสายมอญมากกว่า และธุรกิจการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด เกิดผลกระทบขึ้นกับวัฒนธรรมของชุมชน และ ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ด้านบวก และ ด้านลบได้แก่

1. ปัญหาด้านภูมิทัศน์ ถูกทำลายและเปลี่ยนแปลง เนื่องจาก ผู้ประกอบการต่างๆ จัดร้านค้าเพื่อ ค้าขาย บทบาททัศนียภาพที่สวยงาม ไม่สามารถมองเห็น ทัศนียภาพที่สวยงามของพื้นที่โดยรอบและแม่น้ำดั้งเดิมและแม่น้ำที่ถูกตัดผ่าน ตลอดถึงทัศนียภาพภายในเกาะที่ถูกบดบังโดยสิ่งก่อสร้างที่ขาดการศึกษาถึงผลกระทบด้านต่างๆ อย่างเหมาะสม นักท่องเที่ยวนานาชาติ ที่ให้ข้อมูลเชิงลึกกับผู้วิจัย แต่ละท่าน และต้องการเห็นสภาพแบบดั้งเดิม

ของเกาะเกร็ด อันแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิม ของชุมชน มากกว่าการพัฒนา
แบบสมัยใหม่

ภาพประกอบ 44 กิจกรรมการลอยกระทง ณ พื้นที่วิจัยเกาะเกร็ด

ภาพประกอบ 45 การลงภาคสนามครั้งที่ 2

2. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ผู้ประกอบการทิ้งขยะสิ่งปฏิกูล ลงบนพื้นที่
บริเวณเกาะในลำคลอง ทำให้สกปรกมากก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นนอกจากทำให้ทัศนียภาพที่ไม่สวยงาม
แล้วยังทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย นักท่องเที่ยวนานาชาติให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อม ที่สะอาด
สะอาด ปลอดภัย มีความสวยงามแบบธรรมชาติ ซึ่งอุดมด้วยพรรณไม้นานาชนิด

3. ขาดความหลากหลายด้านกิจกรรมอันแสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของพี่น้องไทยเชื้อสายมอญ จะเห็นได้ในช่วงเทศกาลเท่านั้น นักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะเห็นความหลากหลายทางด้านกิจกรรมและต้องการมีส่วนร่วมของกิจกรรมแบบไทยๆ มากกว่าการชมจากที่บริษัทท่องเที่ยวร่วมกับพื้นที่จัดให้ชม

2.1.2 ปัญหาและความต้องการด้านการรองรับการท่องเที่ยว

1) ปัญหาเรื่องระบบการขนส่งที่ไม่สะดวกและไม่เพียงพอ เนื่องจากเกาะเกร็ดอยู่เขตปริมณฑลซึ่งไกลจากตัวเมืองหลวงทำให้รถมีน้อยและราคาสูงไม่สะดวก และ ขาดความปลอดภัยในการเดินทางรวมทั้งการเดินทางมีความเสี่ยงสูง ต่อการเกิดอุบัติเหตุ เช่น นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะบ่นว่ารถแท็กซี่ ไร้มารยาทในการขับชี้และขับนำหวาดเสียว และ ยังโง่งราคาขับรถพานักท่องเที่ยววกวนเพื่อให้ได้ระยะทาง นักท่องเที่ยวต้องการว่า ควรเพิ่มปริมาณรถโดยสารจากกรุงเทพฯ – นนทบุรี ให้มีเส้นทางที่หลากหลาย เช่นรถตู้ รถเช่าโดยนักท่องเที่ยวขับเอง และรถแท็กซี่พิเศษแบบเหมาจ่ายราคาไม่แพงจนเกินไป

2) ปัญหาเรือโดยสารข้ามฟากมีน้อย และเรือโดยสาร บรรทุกผู้โดยสารเกินขนาด และยังขาดชูชีพไว้ในยามฉุกเฉิน ทำให้นักท่องเที่ยวไม่มั่นใจในความปลอดภัย ตลอดถึงเรือขนส่งข้ามฟาก ให้มีความปลอดภัย นักท่องเที่ยวต้องการควรเพิ่มพื้นที่การขึ้นเรือข้ามฟากอยู่บนบก ไม่ควรขึ้นเรือในพื้นที่ริมคลอง (บนโป๊ะ) มากเกินไป จะเป็นการป้องกันอุบัติเหตุได้ และควรเพิ่มจำนวนเรือให้มีปริมาณที่เพียงพอในวันที่มีนักท่องเที่ยวมากๆ เช่นวัดหยุดสุดสัปดาห์ และวันนักขัตฤกษ์ ต่างๆ (นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ. 2552 : สัมภาษณ์)

3) ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่จอดรถของนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยว ในวันเสาร์-อาทิตย์ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติไปเที่ยวจำนวนมาก ไม่มีสถานที่จอดรถ นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมาเป็นส่วนตัว ด้วยยานพาหนะเฉพาะ ปัญหาที่พบ คือขาดพื้นที่จอดรถ มีปริมาณไม่เพียงพอ ทางราชการโดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวต้องการควรจัดสถานที่จอดรถให้เพียงพอและมีความปลอดภัยสูง

4) ปัญหาภายในสถานที่ท่องเที่ยว มีอากาศร้อนเพราะพื้นที่เป็นเกาะ ขาดสถานที่นั่งพักผ่อน ควรมีรูปแบบอาคารเพื่อเป็นที่พักผ่อนหลังจากเข้าชมพื้นที่เสร็จแล้ว นักท่องเที่ยวต้องการควรมีพื้นที่นั่งเล่นรองรับนักท่องเที่ยวและขายสินค้าพื้นเมือง แบบไทยๆ ซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมแบบไทยรามัญ และไทยดั้งเดิม

5) ปัญหาขาดความสะดวกสบายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากบริการห้องน้ำ ห้องสุขา ศาลาที่นั่งพัก หรือบริเวณที่พักรอคอยกลุ่มท่องเที่ยวของตน ซึ่งการบริการเหล่านี้มักมีจำนวนไม่เพียงพอ หรือที่มีก็ไม่ได้คุณภาพไม่ดีพอที่จะรองรับกลุ่ม นักท่องเที่ยวต้องการที่จะให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก สะอาด และปลอดภัย

2.1.2 ปัญหาและความต้องการด้านการบริหารจัดการ

- 1) ปัญหาขาดแผนที่มีรวมขนาดใหญ่ที่เป็นภาษาอังกฤษที่แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของเกาะ นักท่องเที่ยวต้องการควรรสร้างแผนที่ ที่มีขนาดใหญ่ แสดงรายละเอียดบนพื้นที่ด้วยภาษาที่เป็นภาษาอังกฤษ
- 2) ปัญหาขาดป้ายบอกทิศทางภายในเกาะ และ การสื่อสารที่เป็นภาษาอังกฤษ นักท่องเที่ยวต้องการควรมีป้ายแสดงรายละเอียดที่เป็นอักษรภาษาอังกฤษและภาษาจีนกลาง
- 3) ปัญหาขาดการประชาสัมพันธ์ และ ขาดป้ายขนาดใหญ่นอกพื้นที่ นักท่องเที่ยวต้องการควรมีป้ายที่มีขนาดใหญ่เพื่อประชาสัมพันธ์ในเชิงลึกให้กับพื้นที่
- 4) ปัญหาขาดศูนย์บริการข้อมูลรวมทั้งเอกสารต่างๆ ที่เป็นแผ่นพับต่างๆ นักท่องเที่ยวต้องการควรมีศูนย์บริการสารสนเทศเกี่ยวกับพื้นที่พร้อมกับเจ้าหน้าที่ไว้ให้บริการนักท่องเที่ยวนานาชาติ
- 5) ปัญหาขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่น นักท่องเที่ยวต้องการควรมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นทั้งในรูปของอาสาสมัคร และมัคคุเทศก์อาชีพที่มีความรู้เรื่องพื้นที่ได้ละเอียด มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาเป็นอย่างดี ตลอดจนมีความรู้เรื่องท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี (นักท่องเที่ยวนานาชาติ. 2553 : สัมภาษณ์)

2.2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ

2.2.1 ความพึงพอใจด้านการดึงดูดใจ

นักท่องเที่ยวมีความพอใจในความงดงามของสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งความงดงามของทัศนียภาพที่สวยงาม ซึ่งอยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาสายหลัก รวมทั้งชื่นชอบถึงวิถีชีวิต เอกอัครราชทูตไทย และความเป็นไทย และนักท่องเที่ยวต่างชาติทุกๆ คนชื่นชมและประทับใจในอัธยาศัยไมตรีของบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่บนเกาะเกร็ดเป็นอย่างมาก ตลอดจนแหล่งจำหน่ายของที่ระลึกอันเป็นแบบอย่างและเป็นเอกลักษณ์อย่างไทยๆ โดยเฉพาะอาหารมีความหลากหลาย ทั้งที่เป็นอาหารแบบไทยๆ อาหารไทยที่เป็นของพี่น้องไทยเชื้อสายมอญ และอาหารอิสลาม และทุกคนจะแนะนำให้รักษาสถานที่ท่องเที่ยวคงสภาพความเป็นเอกลักษณ์เดิมๆ เอาไว้ เพื่อจะได้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า ต่อไป

ภาพประกอบ 46 การสนทนากลุ่มแบบเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ณ สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เกาะเกร็ด

2.2.2 ความพึงพอใจด้านการการรองรับการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวส่วนมากมีความพอใจต่อระบบการขนส่งที่สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้หลายทาง แต่หากมีการเพิ่ม การขนส่งมวลชนทุกระบบทั้งทางบก และทางน้ำ เนื่องจากเกาะเกร็ดสาธารณูปโภคพื้นฐานมีรองรับนักท่องเที่ยวไม่ได้มาตรฐาน โรงแรมที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไม่มีไว้บริการรับนักท่องเที่ยวต่างๆ แต่เกาะเกร็ด มีศักยภาพด้านธรรมชาติ เช่น ที่พักแบบโฮมสเตย์ และการปั่นจักรยานรอบเกาะ ช่วงกลางคืนจะเงียบสงบเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยว ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวหลายท่านหวนกลับมาเป็นรอบที่สองและที่สามในรอบหลายๆ ปี

2.2.3 ความพึงพอใจด้านการบริหารจัดการ

ความพึงพอใจด้านการบริหารจัดการ ของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยววัดปรมัยยิกาวาส ที่ได้อนุรักษ์ความเป็นดั้งเดิมไว้ ตลอดถึงการสืบสานวัฒนธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา การสืบสานวัฒนธรรมต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ไทย ให้อยู่คู่กับสังคมไทย เช่น ประเพณีการลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ และ แห่น้ำหวาน

ภาพประกอบ 47 ผู้ให้สัมภาษณ์ และสภาพปัจจุบันของเกาะเกร็ด

2.3 แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม “เกาะเกร็ด” จังหวัดนนทบุรี
จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ เก็บข้อมูล ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการ
สังเกตการณ์ สัมภาษณ์นักท่องเที่ยว นานาชาติ และนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ประชาชนชาวบ้าน
และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่เกาะเกร็ด จัดประชุมกลุ่ม สุดท้ายคือการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เมื่อวันที่
22 กุมภาพันธ์ 2553 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารตำบลเกาะเกร็ด จำนวน 18 คน ประกอบด้วย
นายสมชาย ทัดซัง ดร.กล้า สมตระกูล นางนันทพร วันงาม น.ส.ประภาศรี มาเย็น ร.อ.สมชาย
ยูจีนายศักดิ์ชัย เสนาพรหม นายจำลอง มาเที่ยง นางจุฬาลักษณ์ จุฑาทิรภัยนายสุรจิตต์ ชื่นพันธุ์
นายไพรัตน์ จิตเจียน นายสมพร มีจันทร์ น.ส.ชญากานต์ ปิณฑุมินุรักษ์ นายนิวัชร เครื่องแวงมา
นางพัชรพร หะสีตะเวช น.ส.กัลยารัตน์ สีนสีบผล นางสนทยา หะสีตะเวช น.ส.สุพัตรา เกตุเจริญ
อาจารย์เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เริ่มประชุมเวลา 14.00 น. ได้แนวคิดในการพัฒนา ดังนี้

2.3.1 แนวทางการพัฒนาทั่วไป

- 1) ศึกษาความต้องการอย่างแท้จริง และใช้ข้อมูลความต้องการของ
นักท่องเที่ยวเป็นกรอบกำหนดแนวทางพัฒนา
- 2) พัฒนาตามจุดอ่อน จุดแข็งของศักยภาพในแต่ละด้านโดยผู้รับผิดชอบ
และผู้บริหารต้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง
- 3) การพัฒนาต้องต่อเนื่องครบวงจร ประกอบด้วย กระบวนการ วางแผน
ดำเนินงาน ประมวลผล

4) พัฒนาตามภารกิจของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่ง ซึ่งของเกาะเกร็ด มีพันธกิจที่สำคัญ

4.1 การพัฒนาต้องไม่ขัดต่อหลักคุณธรรม จริยธรรม ของศาสนา และสร้างความเสื่อมเสียให้แก่ชุมชน วัด และสถานศึกษาบนเกาะ

4.2 จะพัฒนาโดยยึดกิจกรรมและพิธีกรรมทางศาสนา และวัฒนธรรม ท้องถิ่นเป็นจุดขาย

4.3 ต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ คณะสงฆ์ ชุมชน องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.) และผู้เกี่ยวข้องที่อยู่ในภาครัฐและเอกชน

2.3.2 พัฒนาตามความต้องการและข้อเสนอแนะ

พัฒนาตามความต้องการของลูกค้า โดยนำสภาพปัญหา ความต้องการ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ ซึ่งได้จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัย มาเป็นแนวทาง ในการพัฒนา ซึ่งได้แนวทางแต่ละด้านประกอบด้วย

1. “สภาพปัญหาด้านภูมิทัศน์ ถูกทำลายและเปลี่ยนแปลง” แนวทาง การพัฒนานักท่องเที่ยวนานาชาติ ต้องการเห็นสภาพแบบดั้งเดิมของเกาะเกร็ด อันแสดงให้เห็นถึง วิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิม ของชุมชน มากกว่าการพัฒนาแบบสมัยใหม่ มีการปรับภูมิทัศน์ จัดแบ่งเขตพื้นที่ออกเป็นเขตๆ โดยเน้นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่อย่างชัดเจนเช่น หมู่ 1 เน้นหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา หมู่ 6 และ 7 เน้นค้าขายส่วนหมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 หมู่ 4 เน้นเกษตรกรรมและส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

2. “สภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ผู้ประกอบการทิ้งขยะสิ่งปฏิกูล ลงบน พื้นที่บริเวณเกาะในลำคลอง ทำให้สกปรกมาก” แนวทางพัฒนา สร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นกับชุมชน มีการวางแผนและเป็นเครือข่ายการเฝ้าระวัง

3. “สภาพปัญหาด้านการขาดความหลากหลายด้านกิจกรรมอันแสดงถึง วัฒนธรรมท้องถิ่น” แนวทางพัฒนา คือการเพิ่มกิจกรรมด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ ของวัฒนธรรม การแต่งกายตามวิถีไทยเชื้อสายมอญ มีกีฬาพื้นบ้าน ชุมนุมอาหารพื้นบ้าน โดยให้ นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมการปรุงอาหารพื้นบ้าน

2.3.3 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ

จากปัญหาและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่างชาติและผลที่ได้จากการ ประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้เชี่ยวชาญผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ได้สรุปแนวทางพัฒนาและแบ่งหน้าที่ รับผิดชอบอย่างชัดเจน ด้านต่างๆ ตามความเหมาะสม สรุปเป็นโครงการรองรับด้านต่างๆ ดังนี้

ภาพประกอบ 48 การประชุมปฏิบัติการ ณ พื้นที่วิจัยเกาะเกร็ด

1. ด้านการดึงดูใจ

แนวทางที่เป็นยุทธศาสตร์ได้แก่ การเพิ่มกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้หลากหลาย ได้แก่ การจัดให้มีถนนวัฒนธรรมมีโครงการแสดงดนตรีไทย และศิลปวัฒนธรรมร่วมกับโรงเรียนจัดแสดงและสอนให้มีเล่นดนตรีการรำไทยแก่คนไทยและชาวต่างชาติด้านการโครงการท่องเที่ยวสังฆทานประสานจัดทัวร์ จัดให้มีการแสดงด้านนาฏศิลป์ ฟ้อนรำ จัดถนนวัฒนธรรมเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมและกิจกรรมทางวัฒนธรรม จำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม

2. ด้านการรองรับนักท่องเที่ยว

แนวทางที่เป็นยุทธศาสตร์ คือ การขยายขีดความสามารถด้านการรองรับการท่องเที่ยวโดยการปรับปรุงสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งในด้านห้องสุขาทั้งในด้านจัดการค้าและอาหารรวมทั้งมีการปรับปรุงทัศนียภาพในวัดเพื่อจัดทำผังวัดและผังการท่องเที่ยวเป็นภาษาอังกฤษและจัดโซนนิ่งร้านค้าและทัศนียภาพต่างๆ เพื่อความสวยงามปรับปรุงทัศนียภาพในเกาะเกร็ดจัดโซนนิ่งร้านค้าและจัดทัศนียภาพแหล่งโบราณสถานจัดทำผังเกาะเกร็ดผังการท่องเที่ยวเป็นภาษาต่างประเทศจัดโซนนิ่งร้านค้าจัดทำป้ายประกาศ แนะนำ ดูแลความสะอาดห้องน้ำ พัฒนาท่าเรือเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยวป้องกันอุบัติเหตุการเดินทางทางน้ำ ทำท่าเรือให้มีมาตรฐานขึ้นเพิ่มจำนวน โป๊ะเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวประสานงานการหน่วยงานกรมเจ้าท่า

3. ด้านบริหารจัดการ

แนวทางที่เป็นยุทธศาสตร์ที่ใช้ คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการโดยมีการสร้างเครือข่าย ถนนคนเดิน มีการจัดเวทีชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง และให้มีมีคฤหาสน์น้อยไว้บริการการท่องเที่ยวจัดให้มีสื่อสำหรับบริการเพียงพอและมีคุณภาพจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

จัดทำแผ่นพับและเอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเกาะเกร็ดประชาสัมพันธ์เชิงรุกแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนและในเกาะเกร็ดฟังความคิดเห็น
ของชาวบ้านเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสร้างเครือข่ายร่วมมือกับภาครัฐบาลร่วม
ประชาสัมพันธ์ เครือข่าย ททท.

3. ตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

3.1 ปัญหาและความต้องการในการพัฒนา

3.1.1 ปัญหาและความต้องการ ด้านการดึงดูดใจ

ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน จากการที่ผู้วิจัยลง
พื้นที่วิจัย และสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวน 42 คน ก็ได้คำตอบลักษณะคล้ายกับพื้นที่
อื่นๆ คือนักท่องเที่ยวมากกลุ่มละประมาณ 1 – 7 คน และส่วนมากมาประเทศไทยแล้วมากกว่า 2
ครั้งเป็นอย่าง น้อย และพักอยู่ในเมืองไทยมากกว่า 1 – 2 สัปดาห์ และจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ
ที่เข้ามาเที่ยวตลาดน้ำก็ยังคงเป็นชาวยุโรป ออสเตรเลีย อเมริกา และชาวเอเชียเช่นกัน สิ่งที่
นักท่องเที่ยวชอบมากที่สุดในตลาดน้ำ คือ เรือพายจำหน่ายสินค้าในลำคลองของกลุ่มแม่ค้า วิถีชีวิต
และที่ชอบมาก คือ อาหารที่จำหน่ายอยู่ในแพที่มีความสด อร่อย คนในท้องถิ่นที่มีความเป็นมิตร
ไมตรี ยิ้มแย้มแจ่มใส การแต่งตัวของแม่ค้าที่เป็นไทย อย่างแท้จริง แต่มีปัญหาเล็กน้อย คือ

สภาพปัญหาและความต้องการ จากการปฏิบัติการภาคสนามด้วยการสังเกตสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย นักท่องเที่ยว ผู้บริหาร ผู้รู้ ชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ในด้านสภาพปัญหา ความต้องการ และ ความพึงพอใจของการท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน

1. ปัญหา พื้นที่ถูกทำลาย ทรุศโทรม การแสวงหาผลประโยชน์ของตนเอง จนทำให้เกิดผลเสียต่อ สภาพธรรมชาติบริเวณโดยรอบ เช่น การตั้งร้านค้าปิดบังทัศนียภาพ หรือการทิ้งขยะเกลื่อนกลาดลงในคลอง และ การปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำลำคลองของบรรดาผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยวนานาชาติ มีความต้องการที่จะได้เห็นความสะอาดสวยงามของพื้นที่ทัศนียภาพอันสวยงาม

2. ปัญหาความไม่สะดวกในการเข้าถึงจุดต่างๆ เนื่องจากถนนที่มีความคับแคบเกินไปในการนำยานพาหนะเข้าและออก บางครั้งเกิดอันตรายกับคนเดินเท้า เนื่องจากมีผู้มาท่องเที่ยวเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยว บางครั้ง มีจำนวนมากจนเกินกว่าที่ความสามารถของสถานที่นั้นๆ จะรองรับได้นักท่องเที่ยวต้องการควรเพิ่มปริมาณต้นไม้และขยายพื้นที่เดินเท้าให้มีปริมาณที่กว้างขึ้นอีก

3. ปัญหาเสียงดังหนวกหูจากขบวนพาหนะมาก ทำให้บรรยากาศในแหล่งท่องเที่ยวไม่สงบ ไม่ร่มรื่น นักท่องเที่ยวต้องการควรปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมทั้งด้านบรรยากาศและมลภาวะแวดล้อมอื่นๆ

4. ปัญหาด้านกิจกรรมการแสดงเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและการจำหน่ายของที่ระลึก การจำหน่ายสินค้าต่างๆ มีน้อยไม่หลากหลายนักท่องเที่ยวต้องการควรเพิ่มสิ่งๆ ที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นสินค้าพื้นเมือง เพื่อให้เกิดความหลากหลาย และเกิดความคุ้มค่าแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาอย่างยาวไกล

3.1.1 ปัญหาและความต้องการ ด้านด้านการรองรับการท่องเที่ยว

1) ขาดความสะดวกสบาย ในบริเวณพื้นที่โดยรวม เนื่องจากบริการของห้องน้ำ ห้องสุขา มีบริการไม่เพียงพอ และ ไม่มีป้ายบอกที่ชัดเจน นักท่องเที่ยวต้องการควรเพิ่มปริมาณห้องน้ำ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมทั้งมีป้ายบอกทิศทางให้ละเอียดเป็นภาษาต่างประเทศ ซึ่งนักท่องเที่ยวต่างชาติให้ความเห็นในเรื่องนี้เป็นทิศทางเดียวกัน (นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ. 2552 : สัมภาษณ์)

2) ปัญหาเรื่องระบบการขนส่งที่ไม่สะดวกและไม่เพียงพอ ขาดความปลอดภัยในการเดินทาง การเดินทางมีความเสี่ยงสูง ต่อการเกิดอุบัติเหตุ เช่น นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะปั่นวอเตอร์สแอมล้อย์ แท็กซี่ ไร้มารยาทในการขับ มีการโกงราคา ในการขับรถพานักท่องเที่ยววอวนเพื่อให้ได้ระยะทาง และเรือโดยสารมีน้อยเกินขนาดโดยเฉพาะเรือค่านเจ้าพระยา

นักท่องเที่ยวต้องการควรเพิ่มปริมาณการขนส่งทุกระบบ (นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ. 2552 : สัมภาษณ์)

3) ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่จอดรถของนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยว ในนารถไปจอด ณ ที่จอดรถอื่น ซึ่งไกลจากพื้นที่มาก ก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการเดินทางนักท่องเที่ยวที่ต้องการให้มีพื้นที่รองรับเพียงพอ (สรุปจากการสนทนากลุ่ม. 2553)

4) ภายในสถานที่ท่องเที่ยว มีอากาศร้อน ขาดที่นั่งพักผ่อน แพ้ที่รองรับนักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อยอากาศร้อนอบอ้าว และ ชาวตะวันตกไม่คุ้นเคยการนั่งรับประทานอาหารแบบนั่งพื้นตามลักษณะแบบไทยโบราณ นักท่องเที่ยวต้องการให้เพิ่มปริมาณแพลดความร้อนด้วยแพไม้ไผ่มีรูปแบบอาคารเพื่อเป็นที่นั่งพักหลังจากเข้าชมสถานที่ และด้านการขายของที่ระลึกควรมีสินค้าพื้นเมือง ซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมแบบไทยๆ ที่หลากหลายและมีราคาที่เหมาะสมนักท่องเที่ยวมองว่าตลาดน้ำมีขนาดเล็ก หากเปรียบเทียบความสะดวกมองว่าสะดวกตามทางมาทางไกลไปคูมา

3.1.1 ปัญหาและความต้องการ ด้านการบริหารจัดการ

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์และสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ โดยเฉพาะ ผู้ที่ประกอบอาชีพในวัดเป็นเวลานาน ซึ่งรวมทั้งพ่อค้า แม่ค้า เจ้าหน้าที่ของวัดในแผนกต่าง ๆ เกี่ยวกับนักท่องเที่ยวชาวไทย และ ชาวต่างชาติ รวมทั้งการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติต่าง ๆ พบว่าความสนใจของผู้มาท่องเที่ยว สามารถแบ่งกลุ่มเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1. นักท่องเที่ยวชาวไทย ส่วนมาก มาเพื่อวัตถุประสงค์ของการพักผ่อนหย่อนใจมากกว่า ไม่ค่อยมีความสนใจซื้อของที่ระลึก และไม่ จำเป็นต้องมีการแนะนำเส้นทาง การเข้าชมมากนัก เนื่องจากสามารถสอบถามได้เอง และไม่ค่อยสนใจในเรื่องของเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวมากนัก

2. นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ให้ความสำคัญและความสนใจต่อศิลปวัฒนธรรมตลอดจนวิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ มากกว่า ซึ่งมีพฤติกรรมที่แตกต่างจากความสนใจของนักท่องเที่ยวไทยอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นการบริหารจัดการจึงแตกต่างกันปัญหาและความต้องการ ที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติพบ ส่วนมากมีลักษณะที่คล้ายกัน ดังนี้

2.1 ปัญหา ขาดแผนผังเฉพาะ และป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่ของพื้นที่ อันแสดงรายละเอียดที่จะบอกทิศทางในแหล่งท่องเที่ยวและขาดป้ายบอกทิศทาง นักท่องเที่ยวต้องการ ว่าควรมีป้ายอักษรที่มีรูปภาพกำกับ ซึ่งสามารถสื่อสารการเข้าถึงจุดต่างๆ ได้โดยง่าย โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และภาษาจีนกำกับไว้

2.2 ปัญหาขาดศูนย์ประสานสัมพันธ์และบริการสารสนเทศการท่องเที่ยวพร้อมกับแผ่นพับที่แสดงถึงรายละเอียดต่างๆ ของพื้นที่ ควรมีพนักงานต้อนรับ ที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษา และมีทักษะด้านความรู้ของแต่ละจุด

สรุปว่า การบริหารหรือการจัดการ เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน มีเครื่องจักรและวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ วัสดุสิ่งของ และตลอดรวมถึงวิธีการปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินการ ส่วนการจัดการ หมายถึง เป็นกระบวนการออกแบบ และรักษาสภาพแวดล้อม ซึ่งบุคคลจะทำงานร่วมกันในกลุ่มเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักรและวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย

3.2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ

3.2.1 ความพึงพอใจด้านการดึงดูดใจ

นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจสูงในด้านวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตลาดน้ำตลิ่งชันตั้งอยู่ ณ ริมฝั่ง “คลองบางขุนศรี” หรือคนทั่วไป มักเรียกว่า “คลองซังพระ” ยังคงบรรยากาศ และวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ ชาวบ้าน วัด บ้านทรงไทย ทั้งแบบเก่า และ แบบประยุกต์ ร้านค้า เรือขายของ สองฝั่งแวดล้อมด้วยสวนกล้วยไม้ สวนผักและผลไม้พื้นบ้าน อาทิ กระถ่อนห่อขนุน มะพร้าวไข่ มะม่วง เป็นต้น ตลาดน้ำตลิ่งชัน เป็นตลาดกึ่งชนบท ผสมผสานระหว่างชีวิตริมน้ำกับธรรมชาติ ตลาดมีเฉพาะวันเสาร์ - อาทิตย์ เท่านั้น โดยประมาณ 07.00 น. พ่อค้า แม่ค้า ซึ่งก็คือ ชาวสวนในพื้นที่จะเริ่มนำผลผลิตจากสวน ซึ่งมีทั้งพันธุ์ไม้ ผักสด ผลไม้ ปลา และสัตว์น้ำต่างๆ มาจำหน่ายเหมือนตลาดสดทั่วไป เพียงแต่ผลผลิตเหล่านี้ จะเปลี่ยนไปตามฤดูกาล และวิถีชีวิตชาวสวน

นอกจากนี้ยังมีร้านอาหารบนแพริมน้ำ ซึ่งมีอาหารไทยและขนมหวานหลากหลายชนิด งานหัตถกรรมจากภูมิปัญญาชาวบ้าน การจัดทัวร์ทางน้ำท่องเที่ยววิถีชีวิตริมคลองและฟังดนตรีไทยที่จะมาบรรเลงเพลงในวาระโอกาสพิเศษต่างๆ นอกจากนี้นักท่องเที่ยวมีความพอใจในความงดงามของธรรมชาติรอบๆ พื้นที่ อันแสดงถึงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งความงดงามของทัศนียภาพที่สวยงาม ซึ่งอยู่ติดกับริมคลอง ให้ความงามด้านทัศนียภาพที่ตัดกันอย่างแปลกที่สุดรวมทั้งชื่นชอบถึงวิถีชีวิต เอกลักษณ์ไทย และความเป็นไทย และนักท่องเที่ยวต่างชาติทุกคนชื่นชมและประทับใจในบรรยากาศไมตรีของบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ในตลาดน้ำตลิ่งชัน เป็นอย่างมากตลอดถึงแหล่งจำหน่ายของที่ระลึกอันเป็นแบบอย่างและเป็นเอกลักษณ์อย่างไทยๆ และทุกคน

จะแนะนำให้รักษาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงสภาพความเป็นเอกลักษณ์เดิมๆ เอาไว้ เพื่อจะได้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าของสังคมในระดับโลกต่อไป

3.3.2 ความพึงพอใจด้านการรองรับการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวส่วนมากมีความพอใจต่อระบบการขนส่งที่สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้หลายทางเนื่องจากการขนส่งมวลชนทุกระบบนอกจากทางบก และ ทางน้ำ ยังมีทางรถไฟ เนื่องจากตลาดน้ำตลิ่งชันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งตั้งอยู่ในเมืองหลวง มีความสะดวกหลายอย่าง มีความพร้อมด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา และระบบสารสนเทศทุกระบบ รวมทั้งสาธารณูปโภคขั้นสูง เช่น โรงแรมที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีปริมาณรองรับนักท่องเที่ยวต่างๆ อย่างเพียงพอ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ตลาดน้ำตลิ่งชัน

3.3.3 ความพึงพอใจด้านการบริหารจัดการของตลาดน้ำตลิ่งชัน

นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการบริหารจัดการ ของตลาดน้ำตลิ่งชันสูง แม้ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เพิ่งเกิดใหม่แต่ก็ได้อนุรักษ์ความเป็นดั้งเดิมไว้ ตลอดถึงการสืบสานวัฒนธรรมด้านต่างๆ การสืบสานวัฒนธรรมต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ไทย ให้อยู่คู่กับสังคมไทย เช่น ประเพณีการลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญของชาติ

ภาพประกอบ 50 การสนทนากลุ่มแบบเป็นกันเอง นักท่องเที่ยวนานาชาติ ตลาดน้ำตลิ่งชัน

3.3 แนวทางการพัฒนาตามความต้องการและข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ เก็บข้อมูล ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสังเกตการณ์ สัมภาษณ์นักท่องเที่ยว และนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ประชาชนชาวบ้าน และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่วัดอรุณฯ จัดประชุมกลุ่ม สุดท้ายคือการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2552 ณ ห้องประชุมโรงเรียนตลิ่งชัน จำนวน 11 คน ประกอบด้วย ดร.ไพรัตน์ ถิษฐ์ผาด นายสมบูรณ์ บุญประกอบ นายสุรเดช เอี่ยมสะอาด นายพลกฤษณ์ สุภรัตน์ชาติพันธ์ นายสันติ ศรีทอง นายประชา สุทธิศักดิ์ นายอภิชัย ศิลปะสุวรรณ นางสาวสุนีย์ ลิมป์ภัย นางสาวนิลบล พูนชนสมบัติ นางสาวผานิต ต่อเสวพงษ์ โดยมี นางเปรมจิต พรหมสาระเมธี ในฐานะนักวิจัย ร่วมกันกลุ่มบุคคลดังกล่าว ได้ร่วมกันสนทนากลุ่มแบบเป็นกัน ท้ายที่สุดจึงได้กรอบแนวคิดในการพัฒนาตลาดน้ำตลิ่งชันดังนี้

3.3.1 แนวทางการพัฒนาทั่วไป

- 1) ศึกษาความต้องการอย่างแท้จริง และใช้ข้อมูลความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นกรอบกำหนดแนวทางพัฒนา
- 2) พัฒนาตามจุดอ่อน จุดแข็งของศักยภาพในแต่ละด้าน โดยผู้รับผิดชอบและผู้บริหารต้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง
- 3) การพัฒนาต้องต่อเนื่องครบวงจร ประกอบด้วย กระบวนการ วางแผน ดำเนินงาน ประมวลผล
- 4) พัฒนาตามภารกิจของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่ง ซึ่งตลาดน้ำตลิ่งชันฯ มีพันธกิจที่สำคัญ คือ

4.1 การพัฒนาต้องไม่ขัดต่อคุณธรรม จริยธรรมตลอดถึงการสร้างความเชื่อมโยงให้แก่สังคมในท้องถิ่นและโดยรวม

4.2 ต้องพัฒนาโดยยึดกิจกรรมทางด้านประเพณีท้องถิ่น พิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมทั้งที่เป็นของท้องถิ่นและของชาติเป็นจุดขาย

4.3 พัฒนาเน้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธุรกิจเป้าหมายมีกำไร และการมีส่วนร่วม

4.4 ต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้บริหารในท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน ร่วมมือกับองค์การบริหารด้านการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกันเป็นระบบเครือข่าย โดยดำเนินกิจกรรม แบ่งเป็น 3 ส่วน

ส่วนของพื้นที่ จัดศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับเอกสาร ประชาสัมพันธ์ จัดมัคคุเทศก์อาสา มัคคุเทศก์ที่เป็นเยาวชนอาสา เน้นการพูดภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน และภาษารัสเซีย

ส่วนของชุมชน จัดเวทีชาวบ้านแบบต่อเนื่อง จัดถนนวัฒนธรรม ถนนคนเดิน

ส่วนภายนอก เช่น สร้างเครือข่ายร่วมมือกับภาครัฐร่วม ประชาสัมพันธ์ เครือข่าย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จัดถนนคนเดิน และเส้นทางสายริมคลองที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะเป็นเครือข่าย

3.3.2 แนวทางการพัฒนาตามความต้องการและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาตามความต้องการของลูกค้า โดยนำสภาพปัญหา ความต้องการ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ ซึ่งได้จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัย มาเป็นแนวทางในการพัฒนา ซึ่งได้แนวทางแต่ละด้านประกอบด้วย

1. “ด้านสภาพปัญหาโบราณสถาน โบราณวัตถุ บริเวณพื้นที่” แนวทางพัฒนาตามทัศนะของนักท่องเที่ยวและนักวิชาการตลอดถึงผู้เกี่ยวข้อง มีความเห็นว่าควรรักษาความสะอาดของพื้นที่ให้เป็นระเบียบ มีความสวยงาม ของพื้นที่ท่องเที่ยว และรักษาสีเงาแวดล้อมด้านต่างๆ ตลอดถึงการจัดภูมิทัศน์และสภาพพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน แบ่งพื้นที่ให้เหมาะสมเพื่อเป็นการไม่บดบัง ทัศนียภาพอันสวยงามของพื้นที่และภูมิทัศน์อันสวยงามของริมคลอง ทั้งสองฝั่งของริมคลอง

2. “จากสภาพปัญหาของความไม่สะดวกในการเข้าถึงจุดต่างๆ ของพื้นที่” แนวทางการพัฒนาพื้นที่จ่อตรง ตลาดน้ำควรร่วมมือกับชุมชนและภาคเอกชน จัดหาพื้นที่ว่างไว้เพื่อจ่อตรงและสร้างแหล่งจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง จัดถนนสายวัฒนธรรม และพื้นที่แสดงศิลปะการแสดงเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยว

3. “สภาพปัญหาเกี่ยวกับอากาศร้อนอบอ้าว มีฝุ่น และเสียงดัง” แนวทางในการพัฒนาด้วยการปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ทั้งด้านบรรยากาศและมลภาวะแวดล้อมอื่นๆ โดยการเพิ่มพื้นที่สีเขียว และ ที่นั่งพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ม้านั่งอ่อน ตลอดถึงการเพิ่มซุ้มขายของว่าง และเครื่องดื่มในปริมาณที่เพียงพอ ประเภทของหวาน เช่น สาหร่ายขนมเบื้อง ขนมครก ขนมไทยๆ ประเภทต่างๆ รวมทั้งจัดให้มีซุ้มทรงไทย สอนการแกะสลักอาหาร ร้อยพวงมาลัย โดยวิทยากรต้องแต่งกายแบบไทยเดิมยุคต่างๆ

4. “สภาพปัญหาด้านกิจกรรมการแสดงเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม” แนวทางการพัฒนาควรมีการควบคุมราคาสินค้าอย่างเป็นระบบตลอดถึงจัดฝึกอบรมให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความจำเป็นถึงความสำคัญที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเมืองไทยและสร้างจิตบริการให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมคุณค่าของความเป็นไทยที่ชาวต่างชาติประทับใจและไม่สามารถหาได้จากที่อื่นๆ ในโลก

5. “สภาพปัญหาเกี่ยวกับการขาดแผนผังเฉพาะ และป้ายประชาสัมพันธ์” แนวทางการพัฒนา ควรมีป้ายที่อักษรที่เป็นภาษาต่างประเทศขนาดใหญ่ ติดตั้งไว้ บริเวณทางเข้าของพื้นที่

6. “สภาพปัญหาด้านการขาดศูนย์ประชาสัมพันธ์และบริการสารสนเทศ” แนวทางการพัฒนาควรมีพนักงานต้อนรับในรูปของอาสาสมัคร ที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาอย่างน้อย 5 ภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีนกลาง ภาษาฝรั่งเศส และภาษาญี่ปุ่นและมีทักษะด้านความรู้ของแต่ละจุด

3.3.3 แนวทางการพัฒนาศักยภาพ 3 ด้าน

จากปัญหาและความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติและผลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ของผู้เชี่ยวชาญผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ได้สรุปแนวทางการพัฒนาและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน ด้านต่างๆ ตามความเหมาะสม สรุปเป็นโครงการรองรับด้านต่างๆ ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาด้านการดึงดูดใจ

ยุทธศาสตร์ที่ใช้ คือ การเพิ่มกิจกรรมให้หลากหลายควรมีการแสดงดนตรีไทยและการแสดงศิลปวัฒนธรรมไทย โดยร่วมกับโรงเรียนและชุมชน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนนักศึกษาได้ฝึกการแสดง การฟ้อนรำที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดแสดงการละเล่น การฟ้อนรำ จัดถนนวัฒนธรรม นวดแผนโบราณ สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกันหน่วยราชการ และภาคเอกชน ตลอดถึงการร่วมมือกับภาครัฐในการประชาสัมพันธ์ เครือข่าย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

ภาพประกอบ 51 การสนทนากลุ่มตลาดน้ำตลิ่งชัน ครั้งที่ 2

2. แนวทางการพัฒนาด้านการรองรับการท่องเที่ยว

2.1 แนวทางที่เป็นยุทธศาสตร์ที่ใช้คือการขยายขีดความสามารถด้านการรองรับการท่องเที่ยวโดยการปรับปรุงสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งในด้านห้องสุขา การจัดร้านค้าและร้านอาหาร ที่นั่งพักผ่อน รวมทั้งมีการปรับภูมิทัศน์ภายในพื้นที่ให้เกิดความร่มรื่น จัดผังการท่องเที่ยวเป็นภาษาอังกฤษรวมทั้งจัดพื้นที่ตั้งร้านค้าประเภทต่าง ๆ ให้เกิดทัศนียภาพที่สะอาดตา เพื่อความสวยงาม โดยชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม และจัดทำแผนกลยุทธ์

2.2 แนวทางที่เป็น กลยุทธ์ด้านการเตรียมความพร้อม การเตรียมความพร้อมเป็นอีกขั้นตอนที่มีความสำคัญ และอีกความหมายของการเริ่มต้นการเตรียมความพร้อม จะดำเนินการต่อเนื่องภายหลังจากที่ได้คัดเลือกพื้นที่หรือสินค้าการท่องเที่ยวได้แล้ว โดยเตรียมความพร้อมในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

2.3 แนวทางที่เป็นกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนและผู้บริหารชุมชนจะต้องทำความเข้าใจแก่องค์กรประชาชนและประชาชนในทุกชุมชน ชุมชนใกล้เคียง เกี่ยวกับการดำเนินงาน ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนที่จะจัดขึ้น โดยการนำเจ้าหน้าที่ภาครัฐและภาคเอกชนที่รับผิดชอบ และมีความรู้เข้าร่วมประชุมกับองค์กรประชาชนและประชาชนเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะแนวทางการพัฒนาสินค้าท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ผลในด้านบวกและด้านลบที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยคำนึงถึงความคิดเห็นและมติของประชาชนเป็นสำคัญ

2.4 จัดทำแผนงาน/โครงการ ร่วมกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น องค์กรประชาชนจะต้องจัดทำแผนงาน/โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้าประปา ขยะ สถานพยาบาล ภูมิทัศน์ของชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนแผนงาน/โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

2.5 จัดทำเส้นทางและแผนที่ท่องเที่ยว รายการท่องเที่ยวที่ชุมชนจัดขึ้นว่ามีรายการอะไรมีความแตกต่างจากที่อื่นอย่างไร นักท่องเที่ยวจะได้อะไร ชุมชนจะได้อะไร

2.6 การอบรมการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์อาสา ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อเตรียมความพร้อมในอาชีพการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวนานาชาติ และนักท่องเที่ยวที่เป็น ชาวไทย ตลอดถึงมาตรการในเรื่อง การรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมในทุก ๆ ด้านของชุมชนต้องคำนึงและให้ความสำคัญในเรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการขององค์กรประชาชน และประชาชนเป็นสำคัญ (สรุปจากการสนทนากลุ่ม. 2553)

3. แนวทางพัฒนาด้านการบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์ที่ใช้คือการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ โดยมีการสร้างเครือข่ายกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) การจัดถนนคนเดิน มีการจัดเวทีชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีโครงการจัดศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเอกสารประชาสัมพันธ์ ซึ่งประกอบด้วยกลยุทธ์ ดังนี้

3.1 กลยุทธ์ด้านนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวนับเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยว เมื่อมีสถานที่ท่องเที่ยวแล้วการท่องเที่ยวจะยังไม่สมบูรณ์ ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวหรือไปใช้บริการ

การจัดหานักท่องเที่ยวสามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธี เช่น การจัดทำใบปลิว แผ่นพับ ระบุรายละเอียดของการท่องเที่ยว โปรแกรมการท่องเที่ยว พร้อมค่าใช้จ่าย เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ แจกจ่ายเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ขอความร่วมมือ ส่วนราชการ อำเภอ จังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ส่วนราชการอื่นๆ ตลอดจนภาคเอกชนช่วยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เชิญชวน เชิญสื่อมวลชนเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสาธารณะต่าง ๆ ส่งข้อมูลแผ่นปลิวแผ่นพับไปประชาสัมพันธ์ยังบริษัททัวร์ต่างๆ และหนังสือมวลชนที่มีรายการท่องเที่ยว ส่งแผ่นปลิวแผ่นพับไปประชาสัมพันธ์ตามกลุ่มเป้าหมายที่คาดหวัง จัดให้มีพนักงานเดินขายการบริการการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น แจกจ่ายแผ่นพับแก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบริเวณใกล้เคียง

3.2 กลยุทธ์การให้บริการการท่องเที่ยว

กลยุทธ์การให้บริการเป็นขั้นตอนสุดท้ายของวิธีการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นขั้นตอนที่บุคลากรด้านการท่องเที่ยวของชุมชนจะต้องสัมผัสกับนักท่องเที่ยวในฐานะผู้ให้บริการ การให้บริการจำเป็นต้องมีบุคลิกภาพ ผู้ให้บริการการท่องเที่ยว ต้องบริการนักท่องเที่ยวด้วยน้ำใจอารี สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเพื่อความสะดวกสบาย ให้ตรงต่อเวลา เป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนด หากต้องมีการยืดหยุ่นก็ควรเป็นไปตามความต้องการของนักท่องเที่ยว และให้ความเป็นธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวไม่เอาัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายราคา เป็นไปอย่างเปิดเผย

4. “ถนนข้าวสาร” กรุงเทพมหานคร

จากการที่ผู้วิจัยลงพื้นที่และสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จำนวน 30 คนที่มาเที่ยวและพัก ณ ย่านถนนข้าวสาร โดยมีนักท่องเที่ยวจากชาติต่างๆ ในแถบยุโรปมากที่สุด นอกนั้นจะเป็นนักท่องเที่ยว ชาวออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา และ นักท่องเที่ยวชาวเอเชีย ตามลำดับ โดยนิยมมาเป็นกลุ่มตั้งแต่จำนวน 1 – 7 คน และ พฤติกรรมการท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยวกับเพื่อนครอบครัว และส่วนตัวตามลำดับ นักท่องเที่ยวส่วนมากเคยมาเที่ยวประเทศไทยแล้วมากกว่า 2 ครั้ง และใช้เวลาพักในประเทศไทยส่วนมากมากกว่า 1 สัปดาห์ วัตถุประสงค์ที่มาเพื่อท่องเที่ยวประเทศไทย ด้านบันเทิง เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ รวมทั้งบางคนมาจัดงานแต่งงานในประเทศไทยก็มี บางคนเป็นนักเรียนนานาชาติเข้ามาเพื่อศึกษาต่อ ในระดับต่างๆ บางคนมาเป็นอาจารย์ตามโครงการแลกเปลี่ยน ตามลำดับ การเดินทางมาถนนข้าวสาร ส่วนมากมาทางบกและทางน้ำ โดยใช้รถและเรือมีส่วนที่เกือบเท่ากัน ผู้ที่ใช้เรือโดยสาร จะขึ้นที่ท่าพระอาทิตย์ ท่าพระจันทร์ สรุปได้ ดังนี้

4.1 สภาพปัญหาและความต้องการ

4.1.1 ปัญหาและความต้องการ ด้านการดึงดูดใจ

1. ปัญหา ที่เกิดจากการทำลาย และ การทรุดโทรมของแหล่งท่องเที่ยว เพราะผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ประพฤติ ปฏิบัติในการแสวงหาผลประโยชน์ของตนเอง จนทำให้เกิดผลเสียต่อสภาพธรรมชาติบริเวณโดยรอบ เช่น การปลูกสร้างอาคารสูงคับบัง สถานที่ที่มีทัศนียภาพที่สวยงาม และ การทิ้งขยะเกลื่อนกลาด นักท่องเที่ยวต้องการที่จะได้เห็น ความสะอาดสวยงามของพื้นที่ท่องเที่ยว และรักษาสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ ตลอดถึงการจัดภูมิทัศน์ และสภาพพื้นที่ให้เป็นสัดส่วนที่สวยงาม
2. ปัญหาความไม่สะดวกในการเข้าถึงจุดต่างๆ เนื่องจากถนนที่มีความคับแคบเกินไปในการนำยานพาหนะเข้าและออก เกิดอันตรายกับนักท่องเที่ยวที่เดินเท้า เนื่องจาก มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากจนเกินกว่าสถานที่ที่จะรองรับได้ แนวทางก็คือ นักท่องเที่ยวต้องการ ควรเพิ่มปริมาณต้นไม้และขยายพื้นที่เดินเท้าให้มีปริมาณที่กว้างขึ้นทั้งสองฟากฝั่งถนน ควรกำหนด เส้นทางสัญจรในแหล่งท่องเที่ยวให้มีระบบหมุนเวียน
3. ปัญหา มีอากาศร้อน มีฝุ่น และเสียงดังจากยานพาหนะมาก ทำให้ บรรยากาศในแหล่งท่องเที่ยวไม่สงบ ไม่ร่มรื่น ควรปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ทั้งด้าน บรรยากาศและมลภาวะแวดล้อมอื่นๆ นักท่องเที่ยวต้องการควรเพิ่มพื้นที่นั่งพักชั่วคราวสำหรับ นักท่องเที่ยวนานาชาติ เช่น ม้าหินอ่อนตามริมทาง ตลอดถึงการเพิ่มชุ้มชายของว่าง และเครื่องดื่ม ในปริมาณที่เพียงพอ
4. ปัญหาด้านกิจกรรมการแสดงเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและการจำหน่าย ของที่ระลึก การจำหน่ายสินค้าต่างๆ ซึ่งเป็นสินค้าพื้นเมืองหรือสินค้าที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค มีราคาแพงเกินกว่าที่กำหนด นักท่องเที่ยวต้องการควรมีป้ายบอกราคาสินค้าที่เป็นภาษาต่างประเทศ และราคาควรมีมาตรฐานเดียวกันในแต่ละร้าน ซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกัน

4.1.2 ปัญหาและความต้องการ ด้านการรองรับการท่องเที่ยว

- 1) ขาดความสะดวกสบาย ในบริเวณพื้นที่ เนื่องจากการบริการของห้องน้ำ ห้องสุขาซึ่งเป็นส่วนบริการพื้นฐานด้านสาธารณสุข ไม่มีให้บริการเพียงพอ และไม่มีป้ายบอกที่ชัดเจน นักท่องเที่ยวต้องการควรเพิ่มปริมาณห้องน้ำสาธารณะ สิ่งอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ ให้เพียงพอ (นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ. 2552 : สัมภาษณ์)
- 2) ปัญหาเรื่องระบบการขนส่งที่ไม่สะดวกและไม่เพียงพอ ขาดความปลอดภัยในการเดินทาง การเดินทางมีความเสี่ยงสูง ต่อการเกิดอุบัติเหตุ เช่น นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติจะบนว่ารถแท็กซี่ ไร้มารยาทในการขับ มีการโกงราคา ในการขับรพานักท่องเที่ยว วกวนเพื่อให้ได้ระยะทาง รถสามล้อ โกงราคา เกินความเป็นจริง รวมทั้งเรือโดยสาร บรรทุก

ผู้โดยสารเกินขนาด โดยเฉพาะเรือด่วนเจ้าพระยา นักท่องเที่ยวต้องการควรเพิ่มปริมาณการขนส่ง นักท่องเที่ยวนานาชาติ โดยควบคุมผู้ขับทั้งในด้านมารยาทและด้านราคา ต้องมีความยุติธรรม (นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ, 2552 : สัมภาษณ์)

3) ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่จอดรถของนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอที่จะรองรับ นักท่องเที่ยว เนื่องจากถนนข้าวสารเป็นถนนที่มีรถสัญจรไปมา และเป็นย่านการค้า แหล่งท่องเที่ยว จึงทำให้ถนนไม่มีพื้นที่ว่าง สำหรับรถรับส่งนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ ที่จะเดินทางเข้าชม บรรยากาศของถนน ผู้ที่เดินทางมาด้วยรถส่วนตัวหรือรถรับจ้างต้องนำรถไปจอดในสถานที่จอดไกล มากเกิดปัญหาด้านการเดินเท้าที่ต้องใช้ระยะทางที่ยาวไกล นักท่องเที่ยวต้องการเพิ่มพื้นที่ในการ จอดรถให้มากกว่านี้ (นักท่องเที่ยวนานาชาติ, 2553)

4) ภายในสถานที่ท่องเที่ยว มีอากาศร้อน ขาดที่นั่งพักผ่อนนักท่องเที่ยว ต้องการควรสร้างอาคารที่พักชั่วคราว และมีร้านขายเครื่องดื่ม อาหาร และของที่ระลึก

4.1.3 ปัญหาและความต้องการด้านการบริหารจัดการ

1) นักท่องเที่ยวชาวไทย ส่วนมาก มาเพื่อวัตถุประสงค์ของการพักผ่อน หย่อนใจ และชมสินค้านานาชาติที่มีวางจำหน่ายในย่านถนนข้าวสาร ไม่ค่อยมีความสนใจซื้อของที่ระลึก และไม่จำเป็นต้องมีการแนะนำเส้นทางการเข้าชมมากนัก เนื่องจากสามารถสอบถามได้เอง และไม่ค่อยสนใจในเรื่องของเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวมากนัก

2) นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ให้ความสำคัญและความสนใจต่อ ศิลปวัฒนธรรมตลอดจนวิถีชีวิต และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ มากกว่า ซึ่งมีพฤติกรรมที่แตกต่าง จากความสนใจของนักท่องเที่ยวไทยอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นการบริหารจัดการเพื่อตอบสนอง ความต้องการนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มจึงแตกต่างกัน ปัญหาและความต้องการ ที่นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติที่พบ ส่วนมากมีลักษณะที่คล้ายกัน ดังนี้

2.1 ขาดแผนผังเฉพาะ และป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่ของพื้นที่ แสดงรายละเอียดที่จะบอกทิศทางในแหล่งท่องเที่ยว ขาดป้ายบอกทิศทาง นักท่องเที่ยวต้องการ ควรเป็นป้ายอักษรที่มีรูปภาพกำกับ ซึ่งสามารถสื่อสารการเข้าถึงจุดต่างๆ ได้โดยง่าย โดยเฉพาะ ภาษาอังกฤษ และภาษาจีนกลางกำกับไว้

2.2 ขาดศูนย์ประชาสัมพันธ์และบริการสารสนเทศการท่องเที่ยว พร้อมกับแผนที่แสดงถึงรายละเอียดต่างๆ ของพื้นที่ นักท่องเที่ยวต้องการควรมีพนักงานต้อนรับ ที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษา และมีทักษะด้านความรู้ของแต่ละจุด

4.2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ ถนนข้าวสาร

ถนนข้าวสาร (Thanon Khao San หรือ Khao San Road) เป็นถนนในท้องที่แขวงตลาดยอด เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีระยะทางเริ่มตั้งแต่ถนนจักรพงษ์หน้าวัดชนะสงคราม ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ จนถึงถนนตะนาวใกล้สี่แยกคอกวัว เป็นถนนเก่าแก่มาดั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6

ภาพประกอบ 52 การลงพื้นที่ ครั้งที่ 4 ถนนข้าวสาร

4.2.1 ความพึงพอใจด้านการดึงดูดใจ

เนื่องจากถนนข้าวสารเป็นย่านบันเทิงและย่านการค้า มีธุรกิจมากมายที่ประกอบการอยู่บนย่านถนนข้าวสาร แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญที่ตั้งอยู่ในย่านที่ไม่ห่างไกล เพราะสามารถเดินทางต่อไปแวะชมได้อย่างสะดวก หากเป็นเวลากลางวัน แต่ส่วนมากนักท่องเที่ยวนานาชาติจะเดินทางมาที่ถนนข้าวสารในยามค่ำคืนมากกว่า นักท่องเที่ยวมีความพอใจในความสะดวกที่จะเดินทางไปเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ โดยเริ่มต้นจากถนนข้าวสาร หากนักท่องเที่ยวกลุ่มนั้นเดินทางมาในเวลากลางวัน ในยามค่ำคืน ที่ถนนข้าวสารจะเต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวนานาชาติเดินทางมาหาความสุขสำราญความงดงามของถนนข้าวสารยามราตรีได้ให้สีสันที่แปลกตา มีบรรยากาศที่แปลกออกไป สร้างความชื่นชมและชื่นชอบแก่นักท่องเที่ยวนานาชาติมาก รวมทั้งนักท่องเที่ยวนานาชาติยังชื่นชอบในวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะแบบไทย และความเป็นไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทุกๆ คนชื่นชมและประทับใจในอัธยาศัยไมตรีของผู้คนที่อยู่ในย่านถนนข้าวสารเป็นอย่างมาก ตลอดถึงแหล่งจำหน่ายของที่ระลึกอันเป็นแบบอย่างและเป็นเอกลักษณ์อย่างไทยๆ และทุกคนจะแนะนำให้รักษาสถานที่ท่องเที่ยวคงสภาพความเป็นเอกลักษณ์เดิมๆ เอาไว้ เพื่อจะได้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าของสังคมในระดับโลกต่อไป

4.2.2 ความพึงพอใจด้านการรองรับการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวส่วนมากมีความพอใจต่อระบบการขนส่งที่สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้หลายทาง แต่หากมีการเพิ่มการขนส่งมวลชนทุกระบบทั้งทางบก และทางน้ำ เนื่องจากถนนข้าวสารเป็นสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งตั้งอยู่ใจกลางเมืองหลวงจึงมีความพร้อมด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา และระบบสารสนเทศทุกระบบ ตลอดถึงสาธารณูปโภคขั้นสูง เช่น โรงแรมที่พักมีทั้งระดับราคาถูก ปานกลาง และระดับหรู ตั้งอยู่ในย่านถนนข้าวสารและบริเวณใกล้เคียง และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีปริมาณรองรับนักท่องเที่ยวต่างๆ อย่างเพียงพอ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ท่องเที่ยวถนนข้าวสาร

4.2.3 ความพึงพอใจด้านการบริหารจัดการ

ความพึงพอใจด้านการบริหารจัดการ ของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวถนนข้าวสารที่ได้อนุรักษ์ความเป็นดั้งเดิมไว้ ตลอดถึงการสืบสานวัฒนธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับความเป็นไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านพระพุทธศาสนา การแสดงออกที่เป็นเอกลักษณ์ในวันสำคัญหรือเทศกาลการสำคัญ เช่น วันลอยกระทง วันสงกรานต์ โดยเฉพาะวันสงกรานต์ ถนนข้าวสารจะโด่งดังไปทั่วโลก นักท่องเที่ยวนานาชาติจะจองมาประเทศไทยและมาที่ถนนข้าวสารนี้ ในเทศกาลสงกรานต์โดยเฉพาะก็มีเป็นจำนวนมาก ก่อนที่จะเดินทางไป ณ จุดอื่นๆ ของประเทศไทย

ภาพประกอบ 53 เทศกาลสงกรานต์บนถนนข้าวสาร

งานเทศกาลสงกรานต์บนถนนข้าวสาร เป็นเสน่ห์ที่ไม่เคยจืดจาง เป็นที่กล่าวขานของนักท่องเที่ยวทั่วโลก ตลอดทั้งปี ถนนเส้นนี้จึงไม่เคยร้างไร้ผู้คน และวันที่ถนนข้าวสารมีความคึกคักมากที่สุด ก็คือวันสงกรานต์ ผู้คนต่างหลั่งไหลเข้ามาร่วมเฉลิมฉลองกันที่นี่เช่นเดียวทุกๆ ปี ถนนข้าวสารได้จัดงานสงกรานต์มาแล้วเป็นเวลากว่า 30 ปีภายใต้ชื่องานมหาสงกรานต์ ถนนข้าวสารย้อนยุคโดยงานจะจัดขึ้นในระหว่างวันที่ 12-15 เมษายน ของทุกๆ ปี

โดยจำลองบรรยากาศภายในงานแบบย้อนยุค เพื่อนำเสนอประเพณีอันดีงาม เช่น การก่อบพระเจดีย์ ทรายนานาชาติ พิธีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ สาวรำวง และการละเล่นต่างๆ แบบไทยโบราณ รวมทั้งการจัดงานวันผู้สูงอายุแห่งชาติ ซึ่งตรงกับวันที่ 13 เมษายนวันสงกรานต์ถือว่าเป็นวันขอดีที่มีผู้คนมาเที่ยวในถนนข้าวสารเป็นจำนวนมาก การจัดงานในแต่ละปีจึงมุ่งเน้นการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามให้คงอยู่กับประเทศไทย และนำเสนอมุมมองที่ดึงดูดสายตาของชาวต่างชาติอย่างถูกต้องงานสงกรานต์ ที่ถนนข้าวสาร ถือเป็นเทศกาลระดับโลกเพราะชาวต่างชาติหลายคนรู้จักประเทศไทยจากงานสงกรานต์ข้าวสาร ทั้งจากประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวที่บอกต่อกันไป และจากรายงานของสำนักข่าวจากประเทศต่างๆ ที่ให้ความสำคัญกับงานปีใหม่ของไทยบนถนนข้าวสารเป็นจำนวนมาก ในทุกๆ ปี

4.3 แนวทางการพัฒนาถนนข้าวสาร

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ เก็บข้อมูล ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสังเกตการณ์ สัมภาษณ์นักท่องเที่ยวนานาชาติ และนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ประชาชนชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ ถนนข้าวสาร ด้วยการจัดประชุมกลุ่ม สูดท้ายคือการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2553 ณ ถนนข้าวสาร จำนวน 8 คน ประกอบด้วย ดร.ไพรัตน์ ถิษฐ์ผาด นายวรเศรษฐ จิรายุเสมีธร กานต์รัง สมสกุล อรวี วงศ์ทองดี อารียา สาละละสุกัญญา หลามิทส บุญฐา อัยคำ พนิกา มุนจันทร์ จึงได้แนวคิดในการพัฒนา ดังนี้

4.3.1 แนวทางการพัฒนาทั่วไป

1. ศึกษาความต้องการอย่างแท้จริง และใช้ข้อมูลความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นกรอบกำหนดแนวทางพัฒนา
2. พัฒนาตามจุดอ่อน จุดแข็งของศักยภาพในแต่ละด้าน โดยผู้รับผิดชอบและผู้บริหารต้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง
3. การพัฒนาต้องต่อเนื่องทุกวงจรประกอบด้วยทุกวงการวางแผนดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผล
4. พัฒนาตามภารกิจของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่ง ซึ่งของวัดอรุณฯ มีพันธกิจที่สำคัญ คือ
  - 4.1 การพัฒนาต้องไม่ขัดต่อหลักคุณธรรม จริยธรรม และสร้างความเสื่อมเสียให้แก่พื้นที่
  - 4.2 จะพัฒนาโดยยึดกิจกรรมและประเพณีต่างๆ และวัฒนธรรมเป็นจุดขาย
  - 4.3 พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธุรกิจและต้องการมีส่วนร่วม
  - 4.4 ต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

งานเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของถนน
ข้าวสาร โดยดำเนินกิจกรรม แบ่งเป็น 3 ส่วน

1. ส่วนของพื้นที่ จัดศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับเอกสาร
ประชาสัมพันธ์ จัดพระมัลลเทศก์ มัลลเทศก์น้อยเน้นการพูดภาษาอังกฤษ ร่วมกับโรงเรียนจัดแสดง
การละเล่นฟ้อนรำ ศูนย์สมาธิเพื่อรักษาการท่องเที่ยว ทำบุญท่องเที่ยวสังฆทาน ปรับภูมิทัศน์ภายในวัด

2. ส่วนของชุมชน จัดเวทีชาวบ้านแบบต่อเนื่อง จัดถนนวัฒนธรรม
ถนนคนเดิน

3. ส่วนภายนอก เช่น สร้างเครือข่ายร่วมมือกับภาครัฐร่วมประชาสัมพันธ์
เครือข่าย (ททท.) ถนนคนเดิน เครือข่ายนักท่องเที่ยวทำบันทึกเยี่ยมชม

4.3.2 พัฒนาตามความต้องการและข้อเสนอแนะ

1. พัฒนาตามความต้องการของลูกค้า โดยนำสภาพปัญหา ความต้องการ
และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ ซึ่งได้จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัย มาเป็นแนวทาง
ในการพัฒนา ซึ่งได้แนวทางแต่ละด้านประกอบด้วย

1.1 “ด้านสภาพปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่เสื่อมโทรม” แนวทางพัฒนาตาม
ทัศนะของนักท่องเที่ยวนานาชาติและนักวิชาการตลอดถึงผู้เกี่ยวข้อง มีความเห็นว่า ควรรักษา
ความสะอาดของพื้นที่ให้เป็นระเบียบ มีความสวยงาม รักษาสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ ตลอดถึงการจัด
ภูมิทัศน์ และสภาพพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน แบ่งพื้นที่ให้เหมาะสม เพื่อเป็นการไม่บดบัง ทัศนียภาพ
อันสวยงามของสถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือนทรงโบราณทั้ง 2 ฟากฝั่งถนน ภูมิทัศน์อันสวยงาม
ของพื้นที่ และวัดที่อยู่ใกล้กับถนนข้าวสาร เช่น วัดชนะสงคราม วัดบวรนิเวศวิหาร อาคารทรงโบราณ
สมัยเก่า

1.2 “จากสภาพปัญหาของความไม่สะดวกในการเข้าถึงจุดต่างๆ
ของพื้นที่” แนวทางการพัฒนา คือ ต้องขยายเขตพื้นที่ให้เป็นย่านเชื่อมต่อกันกับถนนข้าวสาร
สร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้มีความใกล้เคียงกัน โดยร่วมมือกับชุมชนและภาคเอกชน
จัดหาพื้นที่ว่างไว้เพื่อจอดรถและสร้างแหล่งจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง จัดถนนสายวัฒนธรรม
และพื้นที่แสดงศิลปะการแสดง ซึ่งอยู่ในย่านถนนข้าวสาร จะเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่ง
ท่องเที่ยว บนถนนข้าวสาร และแหล่งชุมชนใกล้เคียง การแสดงนอกจากที่จัดในช่วงเทศกาลแล้ว
ควรมีการแสดงในวันธรรมดาบ้าง อาจจะจัดในวัน อาทิตย์ หรือวันอื่นๆ สลับกัน ซึ่งจะเป็นการ
ส่งเสริมให้มีถนนสายวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง จะเป็นการเพิ่มรายได้แก่ชุมชน และมูลค่าเพิ่มด้าน
เศรษฐกิจชุมชน อีกแนวทางหนึ่ง (สรุปจากการสนทนากลุ่ม. 2553)

1.3 “สภาพปัญหาเกี่ยวกับอากาศร้อนอบอ้าว มีฝุ่น และเกิดเสียงดัง”
แนวทางในการพัฒนาด้วยการปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ทั้งด้านบรรยากาศและมลภาวะ

แวดล้อมอื่นๆ โดยการเพิ่มพื้นที่นั่งพักชั่วคราวสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ม้านอนอ่อน บริเวณทางเท้า สร้างศาลาทรงไทยไว้เป็นที่นั่งพัก ตลอดถึงการเพิ่มชুমชายของว่าง และเครื่องดื่มในปริมาณที่เพียงพอ จัดสร้างศาลาที่พักด้วยการติดเครื่องปรับอากาศ จัดพื้นที่คืมกินไว้บนถนนวัฒนธรรม และบริเวณที่ใกล้เคียง เพราะพื้นที่ไม่อำนวย มีสภาพคับแคบ สินค้าที่นำมาจำหน่าย ที่เป็นประเภทอาหาร ควรเป็นแบบไทยๆ เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การแปะโบราณของไทย ประเภทต่างๆ อาหารประเภทของหวาน เช่น สาคูห่ม ขนมเบื้อง ขนมครก ขนมไทยๆ ประเภทต่างๆ รวมทั้งทั้งจัดให้มีชุมทรงไทย สอนการแกะสลักอาหาร ร้อยพวงมาลัย โดยวิทยากรต้องแต่งกายแบบไทยเดิม ยุคต่างๆ

1.4 “สภาพปัญหาด้านกิจกรรมการแสดงเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม และการจำหน่ายของที่ระลึก” แนวทางการพัฒนาควรมีการควบคุมราคาสินค้าอย่างเป็นระบบ ตลอดถึงจัดฝึกอบรมให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความจำเป็นถึงความสำคัญที่นักท่องเที่ยวเมืองไทยและสร้างจิตบริการให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมคุณค่าของความเป็นไทยที่ชาวต่างชาติประทับใจ และไม่สามารถหาได้จากที่อื่นๆ ในโลก จากคำนิยามที่ว่า “สยามเมืองยิ้ม” ซึ่งใครทั่วโลกก็มีความประสงค์ที่จะมาสัมผัสสิ่งเหล่านี้

1.5 “สภาพปัญหาเกี่ยวกับการขาดแผนผังเฉพาะ และป้ายประชาสัมพันธ์” แนวทางการพัฒนา ควรมีป้ายที่อักษรภาษาต่างประเทศขนาดใหญ่ ติดตั้งไว้ บริเวณทางเข้าพื้นที่

1.6 “สภาพปัญหาด้านการขาดศูนย์ประชาสัมพันธ์และบริการสารสนเทศ” แนวทางการพัฒนาควรมีพนักงานต้อนรับในรูปของอาสาสมัคร ที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาอย่างน้อย 5 ภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีนกลาง ภาษาฝรั่งเศส และภาษาญี่ปุ่นและมีทักษะด้านความรู้ของแต่ละจุด

4.3.3 แนวทางการพัฒนาศักยภาพ 3 ด้าน

จากปัญหาและความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติและผลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ของผู้เชี่ยวชาญผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ได้สรุปแนวทางการพัฒนาและหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนได้ใน ด้านต่างๆ ตามความเหมาะสม สรุปเป็นโครงการรองรับได้ ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาด้านการดึงดูดใจ

ยุทธศาสตร์ที่ใช้ คือ การเพิ่มกิจกรรมให้หลากหลายเนื่องจากถนนข้าวสารเป็นแหล่งท่องเที่ยวอยู่ใจกลางเมืองหลวง มีความใกล้ชิดชิดกับแหล่งท่องเที่ยวหลักที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมล้ำค่าของชาติ เช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือวัดพระแก้ว พระบรมมหาราชวัง เสาชิงช้า โลหปราสาท วัดราชนัคดาราม ภูเขาทอง วัดสระเกษ วัดชนะสงคราม วัดบวรนิเวศวิหาร พระพุทธรูปทองคำ หลวงพ่อพระร่วง วัดมหรณพาราม พระวิหารหลวงวัดสุทัศน์เทพวราราม และศาลเจ้าพ่อเสือ ถนนวัฒนธรรมบริเวณ

รอบเกาะรัตนโกสินทร์ ล้วนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามายังบริเวณถนนข้าวสาร ควรมีป้ายบอกทิศทางที่ชัดเจน การเดินทางต่อไปยังสถานที่ต่างๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญต้องมีป้ายประชาสัมพันธ์ชัดเจนมีการแสดงดนตรีไทยและการแสดงศิลปวัฒนธรรม โดยร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวกับด้านศิลปวัฒนธรรม การแสดงต้องเป็นการแสดงที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชาติ การพ็อนรำที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดแสดงการละเล่นศิลปะการแสดง 4 ภาค เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมและกิจกรรมทางวัฒนธรรม มีการออกร้านเพื่อจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม จัดถนนวัฒนธรรมในบางวัน มีการสาธิตนวดแผนไทยและนวดโบราณ สร้างเครือข่ายเชื่อมต่อกับทางราชการ และภาคเอกชน ร่วมมือกับภาครัฐจัดแผนประชาสัมพันธ์เป็นระบบเครือข่าย โดยผ่านการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

2. แนวทางพัฒนาด้านการรองรับการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ใช้คือการขยายขีดความสามารถด้านการรองรับการท่องเที่ยวโดยการปรับปรุงสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งในด้านห้องสุขาทั้งในด้านการจัดร้านค้าและร้านอาหาร สถานที่สำหรับเป็นที่นั่งพักผ่อนชั่วคราว รวมทั้งมีการปรับภูมิทัศน์ภายในบริเวณให้คงเอกลักษณ์เฉพาะ แนวทางการพัฒนา ควรกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและน้ำเสียในชุมชนและท้องถิ่น และชุมชนใกล้เคียง การจัดการ บำรุงรักษา และการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อให้เกิดบรรยากาศทางธรรมชาติและรักษาสิ่งแวดล้อม

3. แนวทางพัฒนาด้านการบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์ที่ใช้คือการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ โดยมีการสร้างเครือข่าย ททท. ถนนคนเดิน มีการจัดเวทีชาวบ้านอย่างต่อเนื่องรวมทั้งมีโครงการจัดศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเอกสารประชาสัมพันธ์ การพัฒนาต้องเชื่อมโยงกับ แผนพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน แผนพัฒนาคนและสังคมของกระทรวงทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อม แผนงานพัฒนาการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและการกีฬา ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา แผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จะเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ประเภทบันเทิงเชิงธุรกิจ

5. ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน จังหวัดนครปฐม

จากการที่ผู้วิจัยลงพื้นที่และสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จำนวน 25 คน ที่มาเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวเอกชน สวนสามพราน โดยมีนักท่องเที่ยวจากชาติต่างๆ ที่มากที่สุดและรองลงไปตามลำดับ คือนักท่องเที่ยวชาวยุโรป ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา และ นักท่องเที่ยวชาวเอเชีย ตามลำดับ โดยนิยมมาเป็นกลุ่มตั้งแต่จำนวน 1 – 7 คนเช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ พฤติกรรมการท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยวกับเพื่อน ครอบครัว และส่วนตัว นักท่องเที่ยวส่วนมากเคยมา

เที่ยวเมืองไทยมากกว่า 2 ครั้ง ใช้เวลาพักในเมืองไทยส่วนมากกว่า 1 สัปดาห์ วัตถุประสงค์ที่มาเพื่อท่องเที่ยวประเทศไทยเพื่อความบันเทิง พักผ่อนประจำปี เพื่อเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ การศึกษาศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งบางคนมาจัดงานแต่งงานในประเทศไทยก็มี บางคนเป็นนักเรียนนานาชาติเข้ามาเพื่อศึกษาต่อ ในระดับต่างๆ บางคนมาเป็นอาจารย์ตามโครงการแลกเปลี่ยน การเดินทางมาสวนสามพรานต้องเดินทางมาบกเท่านั้นโดยใช้รถยนต์ทั้งรถรับจ้างและรถโดยสารประจำทาง ใช้ถนนเพชรเกษม ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4เดือะ ทางแยกหลัก กิโลเมตรที่ 9 ถนนกาญจนาภิเษก บางแค กรุงเทพฯ ถนนบรมราชชนนี - นครชัยศรี นครปฐมเส้นทาง กรุงเทพฯ - นครปฐม ผลการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถสรุปได้ ดังนี้

ภาพประกอบ 54 การลงพื้นที่ครั้งที่ 5 ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน

5.1 สภาพปัญหาและความต้องการ

5.1.1 ปัญหาและความต้องการ ด้านการดึงดูดใจ

1. ปัญหาความเสื่อมโทรมของพื้นที่ ทั้งขยะเกลื่อนกลาด ขูดขีดกำแพง และต้นไม้หักท่อนักท่องเที่ยวต้องการพื้นที่สะอาดสะอ้าน สภาพแวดล้อมที่ดี
2. ความไม่สะดวกในการเข้าถึงจุดต่างๆ เนื่องจากฟาร์มจระเข้อยู่ไกล กรุงเทพฯ ทำให้ปริมาณรถขนส่งทุกระบบมีน้อยและราคาแพง นักท่องเที่ยวต้องการเพิ่มรถและระบบขนส่งที่ราคาถูกลง
3. ในฤดูร้อน มีอากาศร้อน มีฝุ่น นักท่องเที่ยวต้องการพื้นที่สีเขียวและที่นั่งพักผ่อน

4. ปัญหาด้านกิจกรรมการแสดงเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและการจำหน่ายของที่ระลึก นักท่องเที่ยวต้องการให้มีราคามาตรฐาน

5.1.2 ปัญหาและความต้องการ ด้านการรองรับการท่องเที่ยว ฟาร์มจระเข้สามพราน

1. ขาดความสะดวกสบาย ในบริเวณพื้นที่ (นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ. 2552 : สัมภาษณ์)
2. ปัญหาเรื่องระบบการขนส่งที่ไม่สะดวกและไม่เพียงพอ (นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ. 2552 : สัมภาษณ์)
3. ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่จอดรถของนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอ (สนทนากลุ่ม. 2553 : สัมภาษณ์)
4. ภายในสถานที่ท่องเที่ยว มีอากาศร้อน

5.1.3 ปัญหาและความต้องการด้านการบริหารจัดการ

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์และสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ โดยเฉพาะ ผู้ที่ประกอบอาชีพในสถานที่ท่องเที่ยว เป็นเวลานาน ซึ่งรวมทั้งพ่อค้าแม่ค้า เจ้าหน้าที่ของพื้นที่ในแผนกต่างๆ เกี่ยวกับนักท่องเที่ยวชาวไทย และ ชาวต่างชาติ รวมทั้งการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติต่างๆ พบว่าความสนใจของผู้มาท่องเที่ยว สามารถแบ่งกลุ่มเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1. นักท่องเที่ยวชาวไทย ส่วนมาก มาเพื่อวัตถุประสงค์ของการพักผ่อนหย่อนใจมากกว่า ไม่ค่อยมีความสนใจซื้อของที่ระลึก และไม่ จำเป็นต้องมีการแนะนำเส้นทาง การเข้าชมมากนัก เนื่องจากสามารถสอบถามได้เอง และไม่ค่อยสนใจในเรื่องของเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวมากนัก

2. นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ให้ความสำคัญและความสนใจต่อศิลปวัฒนธรรมตลอดจนวิถีชีวิต และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ มากกว่า ซึ่งมีพฤติกรรมที่ แตกต่างจากความสนใจของนักท่องเที่ยวไทยอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นการบริหารจัดการจึงแตกต่างกัน

- 2.1 ขาดความสะดวกสบาย ในบริเวณพื้นที่ เนื่องจากการบริการของห้องน้ำ ห้องสุขาซึ่งเป็นส่วนบริการพื้นฐานด้านสาธารณสุข ไม่มีให้บริการเพียงพอ และไม่มีป้ายบอกที่ชัดเจนนักท่องเที่ยวต้องการควรเพิ่มปริมาณห้องน้ำสาธารณะ สิ่งอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ ให้เพียงพอ (นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ. 2552 : สัมภาษณ์)

- 2.2 ปัญหาเรื่องระบบการขนส่งที่ไม่สะดวกและไม่เพียงพอ ขาดความความปลอดภัยในการเดินทาง การเดินทางมีความเสี่ยงสูง ต่อการเกิดอุบัติเหตุ เช่น นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะบ่นว่ารถแท็กซี่ ไร้มารยาทในการขับ มีการโกงราคา ในการขับรถพา

นักท่องเที่ยวควนเพื่อให้ได้ระยะทาง นักท่องเที่ยวต้องการควรเพิ่มปริมาณการขนส่งนักท่องเที่ยว นานาชาติ โดยควบคุมผู้ขับทั้งในด้านมารยาทและด้านราคา ต้องมีความยุติธรรม (นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ. 2552 : สัมภาษณ์)

2.3 ขาดแผนผังเฉพาะ และป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่

นักท่องเที่ยวต้องการควรเป็นป้ายอักษรที่มีรูปภาพกำกับ ซึ่งสามารถสื่อสารการเข้าถึงจุดต่างๆ ได้ โดยง่าย โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และภาษาจีนกลางกำกับไว้

2.4 ขาดศูนย์ประชาสัมพันธ์และบริการสารสนเทศการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวต้องการควรมีพนักงานต้อนรับ ที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษา และมีทักษะด้านความรู้ ของแต่ละจุด

2.5 ขาดพิพิธภัณฑ์ที่แสดงรายละเอียดถึงประวัติความเป็นมาของพื้นที่

สรุปว่า การบริหารหรือการจัดการ เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน มีเครื่องจักรและวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย การบริหาร หมายถึง การดำเนินงาน ให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ วัสดุสิ่งของ และตลอดรวมถึงวิธีการปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินการ ส่วนการจัดการ หมายถึง เป็นกระบวนการออกแบบ และรักษาสภาพแวดล้อม ซึ่งบุคคลจะทำงานร่วมกันในกลุ่มเพื่อให้บรรลุ เป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่ง ภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักรและวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย

ภาพประกอบ 55 ลานแสดงช้าง และการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง

5.2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ

5.2.1 ความพึงพอใจด้านการดึงดูดใจ

นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพรานสูง ซึ่งเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีการแสดงช้างประกอบเสียง ชมความน่ารัก แสนรู้ของช้าง รวมถึงฉลากยุทธหัตถี ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีการแสดงการจับจระเข้ด้วยมือเปล่า การแสดงมายากล อุทยานกล้วยไม้ระดับแชมป์โลก และนั่งช้างลอดน้ำตก นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอย่างที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม

ภาพประกอบ 56 การลงภาคสนามครั้ง 5

5.2.2 ความพึงพอใจด้านการรองรับการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและความพร้อมของสาธารณูปโภคเนื่องจากภาคเอกชนที่กล้าลงทุน

5.2.3 ความพึงพอใจด้านการบริหารจัดการ

นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจระดับหนึ่งเนื่องจากมีการบริหารจัดการในรูปของบริษัทและเป้าหมายของธุรกิจคือความเติบโตอย่างยั่งยืน และตอบสนองความพึงพอใจแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกด้าน

5.3 แนวทางการพัฒนา

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ เก็บข้อมูล ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสังเกตการณ์ สัมภาษณ์นักท่องเที่ยวนานาชาติ และนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ประชาชนชาวบ้าน และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่วัดอรุณฯ จัดประชุมกลุ่ม สุดท้ายคือการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2553 ณ ห้องประชุม ฟาร์มจระเข้ จำนวน 6 คน

5.3.1 แนวทางการพัฒนาทั่วไป

1. ศึกษาความต้องการอย่างแท้จริง และใช้ข้อมูลความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นกรอบกำหนดแนวทางพัฒนา
2. พัฒนาตามจุดอ่อน จุดแข็งของศักยภาพในแต่ละด้าน โดยผู้รับผิดชอบและผู้บริหารต้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง
3. พัฒนาตามภารกิจของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่ง ซึ่งของวัดอรุณฯ มีพันธกิจที่สำคัญ คือ

- 3.1 การพัฒนาต้องไม่ขัดต่อหลักคุณธรรม จริยธรรม และสร้างความเสื่อมเสียให้แก่พื้นที่
  - 3.2 จะพัฒนาโดยยึดกิจกรรมและภารกิจทางวัฒนธรรมเป็นจุดขาย
  - 3.3 ต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
- งานเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของฟาร์มจระเข้ โดยดำเนินกิจกรรม แบ่งเป็น 3 ส่วน

1. ส่วนของพื้นที่ จัดศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับเอกสารประชาสัมพันธ์ จัดพระมัลลเทศก์ มัลลเทศก์น้อยเน้นการพูดภาษาอังกฤษ ร่วมกับโรงเรียนจัดแสดงการละเล่นฟ้อนรำ ศูนย์สมาธิเพื่อรักษาการท่องเที่ยว ทำบุญท่องเที่ยวสังฆทาน ปรับภูมิทัศน์ภายในพื้นที่

2. ส่วนของชุมชน ดึงชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรม

3. ส่วนภายนอก เช่น สร้างเครือข่ายร่วมมือกับภาครัฐร่วมประชาสัมพันธ์ เครือข่าย ททท. ถนนคนเดิน เครือข่ายนักท่องเที่ยวทำบันทึกเยี่ยมชมพัฒนาตามความต้องการและข้อเสนอแนะ

5.3.2 แนวทางการพัฒนาตามความต้องการของลูกค้า โดยนำสภาพปัญหา ความต้องการ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ ซึ่งได้จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัย มาเป็นแนวทางในการพัฒนา ซึ่งได้แนวทางแต่ละด้านประกอบด้วย

- 1) “ด้านสภาพปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่เสื่อมโทรม” แนวทางพัฒนาตามทัศนคติของนักท่องเที่ยวนานาชาติและนักวิชาการตลอดถึงผู้เกี่ยวข้อง มีความเห็นว่า ควรรักษาความสะอาดของพื้นที่ให้เป็นระเบียบ มีความสวยงาม รักษาสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ ตลอดถึงการจัดภูมิทัศน์ และสภาพพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน แบ่งพื้นที่ให้เหมาะสม เพื่อเป็นการไม่บดบัง ทัศนียภาพอันสวยงามของพื้นที่

2) “จากสภาพปัญหาของความสะดวกในการเข้าถึง” แนวทางการพัฒนา คือ ต้องขยายเขตพื้นที่ สร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้มีความใกล้เคียงกัน จัดหาพื้นที่ว่างไว้เพื่อจอดรถและสร้างแหล่งจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง จัดถนนสายวัฒนธรรม และพื้นที่แสดงศิลปะการแสดง จะเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับแหล่งท่องเที่ยว และแหล่งชุมชนใกล้เคียง การแสดงนอกจากที่จัดในช่วงเทศกาล แล้ว ควรมีการแสดงในวันธรรมดา จะเป็นการเพิ่มรายได้แก่ชุมชน และมูลค่าเพิ่มด้านเศรษฐกิจชุมชน อีกแนวทางหนึ่ง (สรุปจากการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 3. 2553)

3) “สภาพปัญหาเกี่ยวกับอากาศร้อนอบอ้าว มีฝุ่น และเกิดเสียงดัง” แนวทางการพัฒนาด้วยการปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ทั้งด้านบรรยากาศและมลภาวะแวดล้อมอื่นๆ โดยการเพิ่มพื้นที่นั่งพักชั่วคราวสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ม้านั่งอ่อน บริเวณทางเท้า สร้างศาลา ทรงไทยไว้เป็นที่นั่งพัก ตลอดถึงการเพิ่มชুমชายของว่าง และเครื่องดื่มในปริมาณที่เพียงพอ จัดสร้างศาลาที่พักด้วยการติดเครื่องปรับอากาศ จัดพื้นที่ดื่มกินไว้บนถนนวัฒนธรรม และบริเวณที่ใกล้เคียง เพราะพื้นที่ไม่อำนวย มีสภาพคับแคบ สินค้าที่นำมาจำหน่าย ที่เป็นประเภทอาหาร ควรเป็นแบบไทยๆ เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การแพ็โบราณของไทย ประเภทต่างๆ อาหารประเภทของหวาน เช่น สาคูหริ่ม ขนมเบื้อง ขนมครก ขนมไทยๆ ประเภทต่างๆ รวมทั้งจัดให้มีชুমทรงไทย สอนการแกะสลักอาหาร ร้อยพวงมาลัย โดยวิทยากรต้องแต่งกายแบบไทยเดิม ยุคต่างๆ

4) “สภาพปัญหาด้านกิจกรรมการแสดงเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและการจำหน่ายของที่ระลึก” แนวทางการพัฒนาควรมีการควบคุมราคาสินค้าอย่างเป็นระบบตลอดถึงจัดฝึกอบรมให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความจำเป็นถึงความสำคัญที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเมืองไทย และสร้างจิตบริการให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมคุณค่าของความเป็นไทยที่ชาวต่างชาติประทับใจ และไม่สามารถหาได้จากที่อื่นๆ ในโลก จากคำนิยามที่ว่า “สยามเมืองยิ้ม” ซึ่งใครทั่วโลกก็มีความประสงค์ที่จะมาสัมผัสสิ่งเหล่านี้

5) “สภาพปัญหาเกี่ยวกับการขาดแผนผังเฉพาะ และป้ายประชาสัมพันธ์” แนวทางการพัฒนา ควรมีป้ายที่อักษรภาษาต่างประเทศขนาดใหญ่ ติดตั้งไว้ บริเวณทางเข้าพื้นที่

6) “สภาพปัญหาด้านการขาดศูนย์ประชาสัมพันธ์และบริการสารสนเทศ” แนวทางการพัฒนาควรมีพนักงานต้อนรับในรูปของอาสาสมัคร ที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาอย่างน้อย 5 ภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีนกลาง ภาษาฝรั่งเศส และภาษาญี่ปุ่นและมีทักษะด้านความรู้ของแต่ละจุด

5.3.3 แนวทางการพัฒนาศักยภาพ 3 ด้าน

จากปัญหาและความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติและผลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้เชี่ยวชาญผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ได้สรุปแนวทางการพัฒนาและหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนได้ในด้านต่างๆ ตามความเหมาะสม สรุปเป็นโครงการรองรับได้ ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาด้านการดึงดูดใจ

แนวทางที่เป็นยุทธศาสตร์ที่ใช้ คือ การเพิ่มกิจกรรมให้หลากหลาย เนื่องจากพื้นที่มีความพร้อม ในด้านกิจกรรมหลายด้านจึงควรเพิ่มเวลาและรูปแบบการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น เพื่อเพิ่มรายได้แก่พนักงานและชุมชน เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามายังบริเวณถนนพื้นที่ ควรมีป้ายบอกทิศทางที่ชัดเจน การเดินทางต่อไปยังสถานที่ต่างๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญต้องมีป้ายประชาสัมพันธ์ชัดเจนมีการแสดงดนตรีไทย และการแสดงศิลปวัฒนธรรมโดยร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวกับด้านศิลปวัฒนธรรม การแสดงต้องเป็นการแสดงที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชาติ การพ่อน้ำที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดแสดงการเล่นศิลปะการแสดง 4 ภาค เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมและกิจกรรมทางวัฒนธรรม มีการออกร้านเพื่อจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม จัดถนนวัฒนธรรมในบางวัน มีการสาธิตนวดแผนไทย และนวดโบราณ สร้างเครือข่ายเชื่อมต่อกับทางราชการ และภาคเอกชน ร่วมมือกับภาครัฐจัดแผนประชาสัมพันธ์เป็นระบบเครือข่าย โดยผ่านการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

2. แนวทางการพัฒนาด้านการรองรับการท่องเที่ยว

แนวทางที่เป็นยุทธศาสตร์ที่ใช้คือการขยายขีดความสามารถด้านการรองรับการท่องเที่ยวโดยการปรับปรุงสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งในด้านห้องสุขาทั้งในด้านการจัดร้านค้าและร้านอาหาร สถานที่สำหรับเป็นที่นั่งพักผ่อนชั่วคราว รวมทั้งมีการปรับภูมิทัศน์ภายในบริเวณให้คงเอกลักษณ์เฉพาะ แนวทางการพัฒนา ควรกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและน้ำเสียในชุมชนและท้องถิ่น และชุมชนใกล้เคียง การจัดการ บำรุงรักษา และการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อให้เกิดบรรยากาศทางธรรมชาติและรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม

3. แนวทางการพัฒนาการด้านการบริหารจัดการ

แนวทางที่เป็นยุทธศาสตร์ที่ใช้คือการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ โดยมีการสร้างเครือข่าย ททท. ถนนคนเดิน มีการจัดเวทีชาวบ้านอย่างต่อเนื่องรวมทั้งมีโครงการจัดศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเอกสารประชาสัมพันธ์ การพัฒนาต้องเชื่อมโยงกับ แผนพัฒนา ด้านเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน แผนพัฒนาคนและสังคมของกระทรวงทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อม แผนงานพัฒนาการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและการกีฬา ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา แผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จะเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

สรุปว่า พื้นที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ กรุงเทพฯ และปริมณฑล ทั้ง 3 พื้นที่ ลักษณะภูมิศาสตร์ และความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มพื้นที่ มีลักษณะโดดเด่นของวิถีชีวิตซึ่งเชื่อมโยงกันทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน ของพื้นที่สามพื้นที่ คือ กรุงเทพมหานคร จังหวัดนนทบุรี จังหวัดนครปฐม การกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปตามสถานที่ท่องเที่ยวในแหล่งพื้นที่ท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน ควรให้ความสำคัญ เพราะในอัตราการเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน อาจทำให้พื้นที่นั้นๆ ไม่สามารถรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างพอเพียงในอนาคต หากนักท่องเที่ยวจะจริงที่จะไปท่องเที่ยวเฉพาะสถานที่แห่งเดียวเป็นส่วนใหญ่ การประกอบธุรกิจ การท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดการสร้างอาชีพ และรายได้ให้แก่ชุมชน ทำให้เกิด กระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น จากทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม ที่เกิดจากการท่องเที่ยว รูปแบบ การดำเนินการด้านการตลาดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในกลุ่มพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวนี้ ส่วนใหญ่เป็นเพียง การนำเสนอรูปแบบการตลาดของผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเป็นผู้ตัดสินใจเลือกบริการ เองโดยตรงเพื่อให้ตรงกับความต้องการของตน พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ยังไม่มีแผนการตลาด ชุมชนอย่างเป็นทางการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรร่วมกันดำเนินงานตามแผนเพื่อให้เกิดระบบการตลาด ที่จะนำไปสู่มาตรฐานต่อไป การบริหารจัดการให้พื้นที่บริเวณตลาดน้ำให้มีประสิทธิภาพในการ รองรับอัตราการเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญ ในประเด็นนี้เป็นอย่างยิ่ง การวางแผนเพื่อกำหนดแนวทางในการเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวในทุกมิติ เพื่อรองรับปริมาณและความต้องการของนักท่องเที่ยว ความร่วมมือของภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งชุมชน

ตอนที่ 3 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ

จากข้อมูลที่ได้วิจัยได้ลงพื้นที่โดยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวนานาชาติ และผู้เกี่ยวข้อง ด้านต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย ด้วยวิธีการประชุมกลุ่ม สัมภาษณ์นักวิชาการ สุดท้าย คือ การประชุมเชิงปฏิบัติการ จึงได้รูปแบบแนวทางพัฒนาศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ โดยแบ่งแนวทางการพัฒนาออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

1. แนวทางการพัฒนาโดยทั่วไป ต้องพัฒนาตามพันธกิจ จุดอ่อน จุดแข็งของแต่ละพื้นที่ โดยเจ้าของพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วม โดยการวางแผน สร้างกลยุทธ์ และปฏิบัติการตามแผนงาน โดยแต่ละบริบทต้องสอดคล้องกับนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐและกลไกทางการตลาด

2. แนวทางการพัฒนาตามความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติ โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ และสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวนานาชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายโดยตรง ซึ่งคำตอบที่ได้ของแต่ละชาติที่ได้ให้รายละเอียดมีความแตกต่างกันของแต่ละกลุ่ม ผู้วิจัยได้สรุปแต่ละประเด็นคำถามจึงได้แนวทางที่มาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท เช่นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นศาสนสถาน ประเภทวิถีชีวิตและชนเผ่า และประเภทบันเทิงเชิงธุรกิจ

3. แนวทางการพัฒนาตามศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการดึงดูดใจ ด้านการรองรับ ด้านการบริหารจัดการ

จาก 3 แนวทางดังกล่าว จึงได้รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแต่ละประเภทโดยสังเคราะห์ได้เป็นรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อศาสนสถานและโบราณสถาน รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตและชนเผ่า รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวบันเทิงเชิงธุรกิจ และรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในภาพรวม ตามลำดับ ได้ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน ได้แก่ “วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร” ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้านศาสนสถานที่สำคัญยิ่งและมีชื่อเสียงระดับโลกภายในพื้นที่ที่มีศาสนวัตถุ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าชมมากกว่าแสนคนผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ จึงได้ข้อสรุปแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้านศาสนสถาน คือ วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร โดยมีรายละเอียดขั้นตอนและกระบวนการพัฒนา ดังนี้

1.1 เป้าประสงค์ วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสูง และมีชื่อเสียงระดับโลกแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีศักยภาพสูงตามจุดขายทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับความต้องการและดึงดูดใจนักท่องเที่ยวต่างชาติ

1.2 พันธกิจ พันธกิจ เพื่อให้ประสบความสำเร็จตามเป้าประสงค์ ต้องมีการพัฒนา 3 ด้าน (1) ด้านดึงดูดใจ (2) เพิ่มขีดความสามารถด้านการรองรับ(3) เพิ่มขีดความสามารถด้านการบริหารจัดการ คือ เพื่อให้บังเกิดผลตามเป้าประสงค์ การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ต้องดำเนินภารกิจ 3 ประการ เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ พัฒนาการบริหารจัดการ เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

1.3 กลยุทธ์ กำหนดกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพันธกิจ และเป้าประสงค์มีกลยุทธ์ดังนี้

1.3.1 กลยุทธ์การเพิ่มสิ่งดึงดูดใจด้านศาสนาและวัฒนธรรม : เพิ่มศักยภาพและวัฒนธรรม เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมการนั่งสมาธิ เนื่องจากการทำสมาธิจิตเป็นรูปแบบ

การพัฒนาจิตและการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในเรื่องของจิตใจ ศูนย์ฝึกสมาธินี้เป็นศูนย์ฝึกสมาธิ นานาชาติโดย นายฮัตตันโต เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสมาธิ มีศิษยานุศิษย์มากและเครือข่ายทางกิจกรรม การฝึกสมาธิทั่วโลก สามารถดึงดูดให้ชาวตะวันตกที่เป็นนักท่องเที่ยวได้มาทดลองทำการฝึกสมาธิ มีผลส่งเสริมให้ลดความเครียด จิตใจสงบ ซึ่งชาวตะวันตกเหล่านี้บางท่านก็เป็นชาวพุทธและไม่ได้ เป็นชาวพุทธโดยตรง กิจกรรมการทำสังฆทาน จากการใช้กลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการ ภายใตกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างกุศลด้วยการถวายสังฆทาน แล้วจะได้พบกับเนื้อคู่ สอดคล้อง กับความเชื่อดั้งเดิมของลัทธิศาสนาพุทธนิกายมหายานแบบเกาหลีและญี่ปุ่น จึงส่งผลให้กิจกรรม ส่วนนี้ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวเกาหลีและญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก กิจกรรมทางวัฒนธรรม กิจกรรมถนนวัฒนธรรม กิจกรรมตามประเพณี กิจกรรมการละเล่น และการแสดงศิลปะพื้นเมือง ตลอดจน การจัดจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม

1.3.2 กลยุทธ์เพิ่มขีดความสามารถทางการรองรับ ด้วยการปรับภูมิทัศน์และ เส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ปรับภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวให้มีทัศนียภาพที่สวยงาม สถานที่ เอื้ออำนวยต่อนักท่องเที่ยว โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม รวมทั้งเพิ่มเส้นทางเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น

1.3.3 กลยุทธ์การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว : เพิ่มประสิทธิภาพ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการบริหารจัดการแบบครบวงจร เน้นความต้องการ ของนักท่องเที่ยวผู้รับบริการ ใช้วิธีการเชิงยุทธศาสตร์ และการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1.4 ความสำเร็จและตัวชี้วัดความสำเร็จ : การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มุ่งผลสัมฤทธิ์ที่เป็นความสำเร็จของการดำเนินการ และตัวชี้วัดสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1.4.1 นักท่องเที่ยวนานาชาติรู้จักและพึงพอใจแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น (ระดับ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ)

1.4.2 จำนวนและระดับการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น (อัตราการเพิ่มของนักท่องเที่ยวต่างชาติและอัตราการเพิ่มของการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของ นักท่องเที่ยวต่างชาติ)

1.4.3 แหล่งท่องเที่ยวมีความเข้มแข็งและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริการการ ท่องเที่ยวมากขึ้น (ระดับความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน

1.5 กระบวนการพัฒนา : การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีกระบวนการ ในการพัฒนาครบวงจร ขั้นตอน ตามลำดับ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว

ดำเนินการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติ โดยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่ใช้บริการในแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมายในด้านความพึงพอใจ การรองรับนักท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการกำหนดแนวทางและแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ประสานงานและจัดประชุมปฏิบัติการกรรมการและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแผนที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันกำหนด และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยจัดให้มีคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการในแต่ละโครงการและสนับสนุนปฏิบัติการจากหน่วยงานที่ปรึกษา

ขั้นที่ 4 ขั้นติดตามประเมินผลการพัฒนา

จัดให้มีการติดตามประเมินและรายงานผลการพัฒนาในแต่ละโครงการ ทั้งการประเมินตนเองของผู้รับผิดชอบโครงการ การประเมินภายในโดยคณะกรรมการพัฒนา และการประเมินภายนอกโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือสถาบันทางวิชาการที่ได้รับมอบหมาย

ขั้นที่ 5 ขั้นปรับปรุงพัฒนา

ดำเนินการนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนา ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละด้าน โดยจัดให้มีการเผยแพร่ผลการประเมิน การประชุมสัมมนาผลการประเมินและการทบทวนแผนการพัฒนาศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวในรอบ 6 เดือน/ รอบ 1 ปี ตามความเหมาะสม

1.6 เงื่อนไขความสำเร็จ

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตามรูปแบบที่กำหนดนี้จะประสบความสำเร็จจริงเมื่อ

1. จะต้องมีการบริหารจัดการการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแบบครบวงจร โดยดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง 6 ขั้นตอน มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการ และรับผิดชอบงานการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

2. การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ต้องพัฒนาทั้งตามความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติ ควบคู่กับความต้องการและภารกิจหลักของแหล่งท่องเที่ยวนั้น เป็น Need – Functional Approach) เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวัดต้องคำนึงถึงภารกิจของวัดเป็นสำคัญ ตลาดน้ำต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมรายได้และการอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นสำคัญ

3. ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา การดำเนินการพัฒนาต้องให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและยอมรับการพัฒนา ทั้งร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมรับประโยชน์

4. องค์กรที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้นำการพัฒนานั้นคือผู้รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องเห็นชอบต้องการและเป็นผู้นำ ริเริ่มในการพัฒนา รวมทั้งต้องสนับสนุน ส่งเสริม และดูแลการปรับปรุงพัฒนาให้ขึ้นไปตามแผนและเป้าประสงค์ที่กำหนด

จากแนวทางการพัฒนาดังกล่าว สรุปในภาพรวมได้ดังนี้

ภาพประกอบ 57 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน

สรุป ผลจากการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถาน “วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร” ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อประเมินผลจากการพัฒนา ได้ผลตอบรับ คือ ศักยภาพด้านการดึงดูดใจสูงขึ้น โดยผลจากการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมด้านศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี ศิลปะพื้นบ้านรวมทั้งหัตถกรรม ส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการฝึกนาฏศิลป์ประเภทรำไทย การสอนเล่นดนตรีไทย รวมถึงกิจกรรมทางศาสนาโดยตรงคือการฝึกสมาธิและการถวายสังฆทาน จากการที่วัดได้เพิ่มการบริหารจัดการด้านการประชาสัมพันธ์เชิงรุก ส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น จึงมีผลทำให้นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นตามลำดับ

สำหรับกิจกรรมถนนวัฒนธรรมและกิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีอื่นๆ ส่งผลด้านเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น เนื่องจากชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ส่งผลให้เกิดรายได้ชุมชนเพิ่มขึ้น ด้วยการจำหน่ายสินค้าประเภทต่างๆ

2. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทวิถีชีวิตและชนเผ่า (เกาะเกร็ด ตลาดน้ำตลิ่งชัน ถนนข้าวสาร) แนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ

จากข้อมูลการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวนานาชาติ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ กำหนดแนวทางและแผนพัฒนา ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย การศึกษาแต่ละแห่ง มีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ตามโอกาส และข้อจำกัด (อุปสรรค) ของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแต่ละแห่ง ดังนี้

1. เกาะเกร็ด ตลาดน้ำตลิ่งชัน และถนนข้าวสาร เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตและชนเผ่า เน้นจุดขายในด้านวัฒนธรรมเกี่ยววิถีชีวิตและชนเผ่า ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ได้ข้อสรุปแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ให้มีศักยภาพสูงขึ้น โดยให้สอดคล้องกับพันธกิจ 3 ด้าน ดังนี้

1.1 เป้าประสงค์ เกาะเกร็ด ตลาดน้ำตลิ่งชัน และถนนข้าวสาร เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสูง โดยเน้นจุดขายด้านวิถีชีวิตและชนเผ่า

1.2 พันธกิจ เพื่อให้บังเกิดผลตามเป้าประสงค์ การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต้องดำเนินการกิจ 3 ประการ 1) เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ 2) พัฒนาการบริหารจัดการ 3) เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

1.3 กลยุทธ์ กำหนดกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพันธกิจและเป้าประสงค์ 3 กลยุทธ์ ดังนี้

1.3.1 กลยุทธ์การเพิ่มสิ่งดึงดูดใจด้านศาสนาและวัฒนธรรม เพิ่มศักยภาพและวัฒนธรรม

1) กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมด้านวันสำคัญทางศาสนาและเทศกาล เนื่องจากเกาะเกร็ดเป็นชนเผ่า ที่มีลักษณะอัตลักษณ์ที่หลากหลาย ผสมกันอยู่หลายชาติพันธุ์ คือ ชาวไทยเชื้อสายมอญ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยดั้งเดิม จึงเป็นเป็นสถานที่ที่มีกิจกรรม ด้านศาสนาที่หลากหลาย ตามคติความเชื่อของแต่ละศาสนา ในชนเผ่า เนื่องจากเป็นสถานที่ซึ่งตั้งอยู่ไม่ห่างจากกรุงเทพฯ มากนัก จึงทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและนักท่องเที่ยวนานาชาติหลั่งไหลมาอย่างมากมาย และเข้าร่วมกิจกรรมตลอด ส่งผลให้ ชุมชนในพื้นที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว

2) กิจกรรมทางวัฒนธรรม กิจกรรมถนนวัฒนธรรม เนื่องจากเกาะเกร็ดมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ต้องส่งเสริมให้นำสินค้าที่เป็นของชุมชนอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น สินค้าพื้นเมือง ประเภทของใช้ประจำวันและของใช้ในครัวเรือน ประเภทอาหารขนมหวาน และผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น เครื่องปั้นดินเผา สอนการทำอาหาร ทำขนมหวาน สอนการแกะสลัก ซึ่งกิจกรรมนี้ได้รับความสนใจอย่างมากจากนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวญี่ปุ่น

1.3.2 ด้านการรองรับ – เนื่องจากเกาะเกร็ดมีสภาพเป็นเกาะ มีแม่น้ำกั้น มีพื้นที่จำกัด จึงขาดสาธารณูปโภคทั้งขั้นพื้นฐานและขั้นสูง แม้มืออยู่แล้วก็ไม่เพียงพอ จำเป็นต้องเพิ่มสิ่งที่เป็นสาธารณูปโภค เช่น ห้องสุขา ท่าเรือข้ามฟาก พื้นที่นั่งพักผ่อน และการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและคงความเป็นเอกลักษณ์ไว้อย่างครบถ้วน

1.3.3 ด้านการบริหารจัดการ เน้นเรื่องของความ สะดวก สะอาด ปลอดภัย รักษาสิ่งแวดล้อม เพิ่มรูปแบบการต้อนรับ การบริการ การประชาสัมพันธ์ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวแบบครบวงจร จัดฝึกอบรมภาษาต่างประเทศ เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวในภาพรวม

1.3.4 กลยุทธ์เพิ่มขีดความสามารถทางการรองรับ ด้วยการปรับปรุงทัศนียภาพและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ปรับภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวให้มีทัศนียภาพที่สวยงาม สถานที่เอื้ออำนวยต่อนักท่องเที่ยว โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม รวมทั้งเพิ่มเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น

1.3.5 กลยุทธ์การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการบริหารจัดการแบบครบวงจร เน้นความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้รับบริการ ใช้วิธีการเชิงยุทธศาสตร์ และการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1.4 ความสำเร็จและตัวชี้วัดความสำเร็จ การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล มุ่งผลสัมฤทธิ์ที่เป็นความสำเร็จของการดำเนินการ และตัวชี้วัดสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ 1) นักท่องเที่ยวนานาชาติรู้จักและพึงพอใจแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

(ระดับ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ) 2) จำนวนและระดับการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น (อัตราการเพิ่มของนักท่องเที่ยวนานาชาติและอัตราการเพิ่ม ของการร่วม
3) แหล่งท่องเที่ยวมีความเข้มแข็งและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริการนักท่องเที่ยวมากขึ้น (ระดับความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน)

1.5 กระบวนการพัฒนา การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
มีกระบวนการในการพัฒนาครบวงจร ขึ้นตอน ตามลำดับ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว ดำเนินการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติ โดยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่ใช้บริการในแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย ในด้านความพึงพอใจ การรองรับนักท่องเที่ยวและการบริหารจัดการ

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการกำหนดแนวทางและแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประสานงานและจัดประชุมปฏิบัติการกรรมการและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแผนที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยจัดให้มีคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการในแต่ละ โครงการและสนับสนุนปฏิบัติการจากหน่วยงานที่ปรึกษา

ขั้นที่ 4 ขั้นติดตามประเมินผลการพัฒนา จัดให้มีการติดตามประเมินและรายงานผลการพัฒนาในแต่ละโครงการ ทั้งการประเมินตนเองของผู้รับผิดชอบโครงการ การประเมินภายในโดยคณะกรรมการพัฒนา และการประเมินภายนอกโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือสถาบันทางวิชาการที่ได้รับมอบหมาย

ขั้นที่ 5 ขั้นปรับปรุงพัฒนา ดำเนินการนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละด้าน โดยจัดให้มีการเผยแพร่ผลการประเมิน การประชุมสัมมนาผลการประเมิน และการทบทวนแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในรอบ 6 เดือน/ รอบ 1 ปี ตามความเหมาะสม

ขั้นที่ 6 เงื่อนไขความสำเร็จ : การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตามรูปแบบที่กำหนดนี้จะประสบความสำเร็จจริง เมื่อ 1) จะต้องมีการบริหารจัดการการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแบบครบวงจร โดยดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง 6 ขั้นตอน มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการ และรับผิดชอบงานการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม 2) การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ต้องพัฒนาทั้งตามความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติ ควบคู่กับความต้องการและภารกิจหลักของแหล่งท่องเที่ยว นั้น เป็น Need – Functional Approach) เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวัดต้องคำนึงถึงภารกิจของวัดเป็นสำคัญ ตลาดน้ำต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมรายได้และการอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นสำคัญ

3) ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา การดำเนินการพัฒนาต้องให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม และยอมรับการพัฒนา ทั้งร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมรับประโยชน์ 4) องค์กรที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้นำการพัฒนานั้นคือผู้รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องเห็นชอบต้องการและเป็นผู้นำ ริเริ่มในการพัฒนา รวมทั้งต้องสนับสนุน ส่งเสริม และดูแลการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปตามแผนและเป้าประสงค์ที่กำหนด

จากแนวทางการพัฒนาดังกล่าว สรุปในภาพรวมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับวิถีชีวิตและชนเผ่าได้ ดังภาพประกอบ 58

ภาพประกอบ 58 รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทวิถีชีวิต และชนเผ่า เกาะเกร็ด ตลาดน้ำตลิ่งชัน และถนนข้าวสาร

สรุป จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อติดตามผลการดำเนินการพัฒนาตามกลยุทธ์ 3 ด้านตามแผนของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เกาะเกร็ด ตลาดน้ำตลิ่งชัน และถนนข้าวสาร พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในแต่ละด้านสูงขึ้น เนื่องจากพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้มีการพัฒนา โดยเพิ่มจำนวนกิจกรรมที่หลากหลาย และมีการปรับภูมิทัศน์ตลอดจนปรับปรุงสาธารณูปโภค ด้านสถานที่จอดรถ ท่าเทียบเรือ ถนนคนเดิน และเกาะเกร็ดได้นำแนวคิดนี้ไปจัดทำเป็นแผนการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดนนทบุรี ผู้บริหารประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชันได้นำแนวคิดนี้ไปปรับปรุงใช้ โดยการปรับเป็นรูปแบบใหม่ตามสมัยนิยมแบบอยุธยา ปรับท่าเทียบเรือ เพิ่มปริมาณลานจอดรถ เพิ่มห้องสุขา ส่วนด้านการรองรับตลาดน้ำตลิ่งชันได้ร่วมมือกับเจ้าของกิจการด้านที่พัก คือ โรงแรมและรีสอร์ทในพื้นที่ใกล้เคียงกับชุมชน รวมทั้งการเพิ่มกิจกรรมด้านบันเทิง เช่น การแสดงดนตรีไทย การปั่นจักรยาน การนั่งเรือท่องเที่ยวชมสวนงูและสวนกล้วยไม้ สำหรับศักยภาพด้านบริหารจัดการ ตลาดน้ำตลิ่งชันได้ร่วมมือกับการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร เพิ่มระบบการพัฒนาในเชิงรุก ด้านการตลาดทางการเที่ยวในหลายรูปแบบและหลายมิติ ทั้งตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ

3. รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทแหล่งบันเทิงเชิงธุรกิจ

แนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ประเภทแหล่งบันเทิงเชิงธุรกิจ “ลานแสดงช้างฟาร์มจระเข้สามพราน” จังหวัดนครปฐม จากข้อมูลการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวนานาชาติ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ กำหนดแนวทางและแผนพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย การศึกษาแต่ละแห่ง มีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ตามโอกาส และข้อจำกัด (อุปสรรค) ของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแต่ละแห่ง ซึ่งลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เน้นจุดขายในด้านวัฒนธรรมเกี่ยวกับการแสดงและบันเทิงเชิงวิถีชีวิตเพื่อการพักผ่อน ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ได้ข้อสรุปเป็นรูปแบบในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ให้มีศักยภาพสูงขึ้น ดังนี้

3.1 เป้าประสงค์ ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสูงโดยเน้นจุดขายด้านบันเทิงเชิงวิถีชีวิต เพื่อการพักผ่อนของนักท่องเที่ยวนานาชาติ

3.2 พันธกิจ เพื่อให้บังเกิดผลตามเป้าประสงค์ การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต้องดำเนินการกิจ 3 ประการ 1) เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ 2) เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว 3) พัฒนาการบริหารจัดการ

3.3 กลยุทธ์ กำหนดกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพันธกิจ และเป้าประสงค์ 3 กลยุทธ์ ดังนี้

3.3.1 กลยุทธ์การเพิ่มสิ่งดึงดูดใจด้านวัฒนธรรมบันเทิงเชิงสร้างสรรค์

1) กิจกรรมด้านบันเทิงที่หลากหลาย โดยเน้นความเป็นไทย ผสมกับเป็นสากล เช่นการแสดงดนตรีสากลประจำเดือน การแสดงกิจกรรมพีชด้านการเกษตร เช่น กล้ายไม้ พันธุ์ไทย และต่างประเทศ ทั้งที่เป็นของโครงการหลวง การจัดประกวดเทพีเทพธิดาช้าง ซึ่งมีอยู่แห่งเดียวในโลก และการแสดงความสามารถด้านต่างๆ ของช้างไทย และความสามารถของฟาร์มจระเข้ การฝึกจระเข้ ซึ่งนักท่องเที่ยวเกิดความชื่นชอบในความน่ารักของสัตว์ ทั้งสองประเภท และการแสดงมายากล

2) กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี โดยเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี โดยให้นักท่องเที่ยวนานาชาติเข้ามามีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมนั่งช้างชมวิวาททัศน์ กิจกรรมล่องเรือ กิจกรรม เดินชมนสวนสัตว์ กิจกรรมประเภท ตื่นเต้น บ้านผีสิง กิจกรรมถ่ายภาพกับสัตว์ประเภทดุร้าย เช่น เสือ สิงโต งู นอกจากนี้ยังมีสินค้าที่เป็นของที่ระลึก คือ เสื้อผ้าจากหนังสัตว์ โดยเฉพาะกระเป๋าที่ทำจากหนังจระเข้ ที่ราคาถูกสำหรับชาวยุโรป ด้วยเงื่อนไขทางอัตราแลกเปลี่ยนและสกุลเงิน สำหรับพวงกุญแจและเสื้อผ้าสำเร็จรูปส่วนใหญ่จะจำหน่ายได้มากเฉพาะชาวเอเชีย เนื่องจากราคาไม่สูง และมีรูปร่างวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน

3.3.2 ด้านการรองรับ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสถานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน อยู่ในพื้นที่ปริมณฑลนอกกรุงเทพฯ ซึ่งห่างจากกรุงเทพฯ ทำให้สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและและขั้นสูง แม้มีอยู่แล้วก็ไม่เพียงพอ จำเป็นต้องเพิ่มสิ่งที่เป็นสาธารณูปโภค เช่น ห้องสุขา พื้นที่นั่งพักผ่อน และการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและคงความเป็นเอกลักษณ์ไว้อย่างครบถ้วน และการเพิ่มระบบการขนส่งที่คล่องตัว โดยเพิ่มปริมาณรถรับส่งที่มีราคาเป็นมาตรฐาน ไม่มีอัตราที่แพงจนเกินไป

3.3.3 ด้านการบริหารจัดการ เน้นเรื่องของความ สะอาด สะอาด ปลอดภัย รักษาสิ่งแวดล้อม เพิ่มรูปแบบการต้อนรับ การบริการ การประชาสัมพันธ์ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวแบบครบวงจร จัดฝึกอบรมภาษาต่างประเทศ เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวในภาพรวม

1) ด้านการดึงดูดใจ โดยเพิ่มกลยุทธ์ความหลากหลายของกิจกรรมและให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมมากขึ้น โดยใช้เวลาอยู่ในพื้นที่นาน เช่น กิจกรรมนั่งช้างท่องเที่ยว ล่องเรือในสระน้ำ การแสดงความสามารถของสัตว์ประเภทต่างๆ รวมทั้งการแสดงมายากลของนักแสดงมายากลนานาชาติ

2) กลยุทธ์ด้านการรองรับด้วยการปรับปรุงภูมิทัศน์และเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวให้มีทัศนียภาพที่สวยงาม สถานที่เอื้ออำนวยต่อนักท่องเที่ยว

โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม รวมทั้งเพิ่มเส้นทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น

3) กลยุทธ์การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพิ่ม

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม โดยการบริหารจัดการแบบครบวงจร เน้นความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้รับบริการ ใช้วิธีการเชิงยุทธศาสตร์ และการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3.4 ความสำเร็จและตัวชี้วัดความสำเร็จ การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มุ่งผลสัมฤทธิ์ที่เป็นความสำเร็จของการดำเนินการและ ตัวชี้วัดสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ 1) นักท่องเที่ยวนานาชาติรู้จักและพึงพอใจแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น (ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ) 2) จำนวนและระดับการร่วมกิจกรรมทาง วัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น (อัตราการเพิ่มของนักท่องเที่ยวต่างชาติและอัตราการเพิ่มของ การร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวต่างชาติ) 3) แหล่งท่องเที่ยวมีความเข้มแข็งและชุมชน มีส่วนร่วมในการบริการนักท่องเที่ยวมากขึ้น (ระดับความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของผู้รับผิดชอบ แหล่งท่องเที่ยวและชุมชน

3.5 กระบวนการพัฒนา การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีกระบวนการในการพัฒนาครบวงจร ขึ้นตอน ตามลำดับ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว ดำเนินการศึกษาความต้องการ ของนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่ใช้บริการในแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย ในด้านความพึงพอใจ การรองรับนักท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการกำหนดแนวทางและแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่ง ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประสานงานและจัดประชุมปฏิบัติการกรรมการและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ดำเนินการพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวตามแผนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยจัดให้มีคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการในแต่ละ โครงการและสนับสนุนปฏิบัติการจาก หน่วยงานที่ปรึกษา

ขั้นที่ 4 ขั้นติดตามประเมินผลการพัฒนา จัดให้มีการติดตามประเมิน และรายงานผลการพัฒนาในแต่ละ โครงการ ทั้งการประเมินตนเองของผู้รับผิดชอบ โครงการ การประเมินภายในโดยคณะกรรมการพัฒนา และการประเมินภายนอกโดยการท่องเที่ยวแห่ง ประเทศไทย หรือสถาบันทางวิชาการที่ได้รับมอบหมาย

ขั้นที่ 5 ขั้นปรับปรุงพัฒนา ดำเนินการนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนา ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละด้าน โดยจัดให้มีการเผยแพร่ผลการประเมิน การประชุมสัมมนา ผลการประเมินและการทบทวนแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในรอบ 6 เดือน/ รอบ 1 ปี ตามความเหมาะสม

ขั้นที่ 6 เงื่อนไขความสำเร็จ : การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตามรูปแบบ ที่กำหนดนี้จะประสบความสำเร็จจริงเมื่อ 1) จะต้องมีการบริหารจัดการการพัฒนา ศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวแบบครบวงจรโดยดำเนินการตามขั้นตอน

ทั้ง 6 ขั้นตอน มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการ และรับผิดชอบงาน การพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม 2) การพัฒนา ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ต้องพัฒนาทั้งตามความต้องการ ของนักท่องเที่ยวนานาชาติ ควบคู่กับความ ต้องการและภารกิจหลักของแหล่งท่องเที่ยว นั้น เป็น Need – Functional Approach) เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวัดต้องคำนึงถึงภารกิจของวัด เป็นสำคัญ ตลาดน้ำ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมรายได้และการอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นสำคัญ 3) ชุมชนมีส่วนร่วมในรูปของการจ้างงาน การจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง และอาหาร และการ จำหน่ายสินค้าพื้นบ้านและประเภทของที่ระลึก 4) องค์กรที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้ นำ การพัฒนานั้นคือผู้รับผิดชอบดูแลแหล่งเที่ยวนั้นจะต้องเห็นชอบต้องการและเป็นผู้นำ ริเริ่ม ในการพัฒนา รวมทั้งต้องสนับสนุน ส่งเสริม และดูแลการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปตามแผน และเป้าประสงค์ที่กำหนด

จากแนวทางการพัฒนาดังกล่าว สรุปในภาพรวมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมสำหรับแหล่งบันเทิงได้ ดังภาพประกอบ 59

ภาพประกอบ 59 รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทบ้านเทิงเชิงธุรกิจ

จากรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท ได้แก่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถานและโบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทวิถีชีวิตและชนเผ่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทบ้านเทิงเชิงธุรกิจ จึงได้สรุปเป็นรูปแบบการพัฒนาแบบองค์รวม ภายใต้ “เปรมจิต โมเดล” ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบดังนี้ ดังนี้

1. เป้าประสงค์ (2) ภารกิจการพัฒนา (3) กลยุทธ์การพัฒนา (4) ความสำเร็จและตัวชี้วัดความสำเร็จ (5) กระบวนการพัฒนา (6) การบริหารจัดการและเงื่อนไขความสำเร็จ

เปรมจิต โมเดล

ภาพประกอบ 60 รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แบบ “เปรมจิต โมเดล”

1. เป้าประสงค์ : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีศักยภาพสูง ตามจุดขายทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับความต้องการและดึงดูดใจนักท่องเที่ยว นานาชาติ
2. พันธกิจ : เพื่อให้บังเกิดผลตามเป้าประสงค์ การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ต้องดำเนินการกิจ 3 ประการ

- 2.1 เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ
  - 2.2 พัฒนาการบริหารจัดการ
  - 2.3 เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว
3. กลยุทธ์ : กำหนดกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพันธกิจและเป้าประสงค์ 3 กลยุทธ์ ดังนี้
- 3.1 กลยุทธ์การเพิ่มสิ่งดึงดูดใจด้านศาสนาและวัฒนธรรม : เพิ่มศักยภาพและวัฒนธรรม เช่น
    - กิจกรรมทางศาสนา - กิจกรรมการนั่งสมาธิ กิจกรรมการทำสังฆทาน
    - กิจกรรมทางวัฒนธรรม- กิจกรรมถนนวัฒนธรรม กิจกรรมตามประเพณี
    - กิจกรรมการเล่น และการแสดงศิลปพื้นเมือง
    - ตลอดจนการจัดจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม
  - 3.2 กลยุทธ์การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว : เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการบริหารจัดการแบบครบวงจร เน้นความต้องการของนักท่องเที่ยวผู้รับบริการ ใช้วิธีการเชิงยุทธศาสตร์ และการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
  - 3.3 กลยุทธ์การปรับภูมิทัศน์และเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว : ปรับภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวให้มีทัศนียภาพที่สวยงาม สถานที่เอื้ออำนวยต่อนักท่องเที่ยว โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม รวมทั้งเพิ่มเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น
4. ความสำเร็จและตัวชี้วัดความสำเร็จ : การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มุ่งผลสัมฤทธิ์ที่เป็นความสำเร็จของการดำเนินการและตัวชี้วัดสำคัญ 3 ประการ ดังนี้
- 4.1 นักท่องเที่ยวนานาชาติรู้จักและพึงพอใจแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น (ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ)
  - 4.2 จำนวนและระดับการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น (อัตราการเพิ่มของนักท่องเที่ยวนานาชาติและอัตราการเพิ่มของการร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวนานาชาติ)
  - 4.3 แหล่งท่องเที่ยวมีความเข้มแข็งและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริการนักท่องเที่ยวมากขึ้น (ระดับความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมของผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน)
5. กระบวนการพัฒนา : การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีกระบวนการในการพัฒนาครบวงจร ขึ้นตอน ตามลำดับ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยว ดำเนินการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติ โดยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่ใช้บริการในแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย ในด้านความพึงพอใจ การรองรับนักท่องเที่ยวและการบริหารจัดการ

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการกำหนดแนวทางและแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประสานงานและจัดประชุมปฏิบัติการกรรมการและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ขั้นปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแผนที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยจัดให้มีคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการในแต่ละโครงการและสนับสนุนปฏิบัติการจากหน่วยงานที่ปรึกษา

ขั้นที่ 4 ขั้นติดตามประเมินผลการพัฒนา จัดให้มีการติดตามประเมินและรายงานผลการพัฒนาในแต่ละโครงการ ทั้งการประเมินตนเองของผู้รับผิดชอบโครงการ การประเมินภายในโดยคณะกรรมการพัฒนา และการประเมินภายนอกโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือสถาบันทางวิชาการที่ได้รับมอบหมาย

ขั้นที่ 5 ขั้นปรับปรุงพัฒนา ดำเนินการนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละด้าน โดยจัดให้มีการเผยแพร่ผลการประเมิน การประชุมสัมมนาผลการประเมินและการทบทวนแผนการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในรอบ 6 เดือน/ รอบ 1 ปี ตามความเหมาะสม

ขั้นที่ 6 เงื่อนไขความสำเร็จ : การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตามรูปแบบที่กำหนดนี้จะประสบความสำเร็จจริง เมื่อ

1. จะต้องมีการบริหารจัดการการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแบบครบวงจร โดยดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง 6 ขั้นตอน มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการ และรับผิดชอบงานการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม
2. การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ต้องพัฒนาทั้งตามความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติ ควบคู่กับความต้องการและภารกิจหลักของแหล่งท่องเที่ยวนั้น เป็น Need – Functional Approach) เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวัดต้องคำนึงถึงภารกิจของวัดเป็นสิ่งสำคัญ ตลาดน้ำต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมรายได้และการอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญ
3. ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา การดำเนินการพัฒนาต้องให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและยอมรับการพัฒนา ทั้งร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมรับประโยชน์

4. องค์กรที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้นำการพัฒนานั้นคือผู้รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องเห็นชอบต้องการและเป็นผู้นำ ริเริ่มในการพัฒนา รวมทั้งต้องสนับสนุนส่งเสริม และดูแลการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปตามแผนและเป้าประสงค์ที่กำหนด

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล” มีจุดมุ่งหมายหลัก 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบันและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขต กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล 2) เพื่อศึกษาปัญหาความต้องการ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขต กรุงเทพมหานครและปริมณฑล 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้พื้นที่ในการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยศึกษาประเด็นหลัก 3 ด้าน คือ ด้านศาสนสถานและโบราณสถานใช้พื้นที่วัดอรุณราชวราราม ด้านวิถีชีวิตและชนเผ่า ใช้พื้นที่เกาะเกร็ด ตลาดน้ำตลิ่งชัน ถนนข้าวสาร และแหล่งบันเทิงเชิงธุรกิจใช้ถนนแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน ผลการศึกษาดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมาสภาพปัจจุบันและศักยภาพของ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขต กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล
2. เพื่อศึกษาปัญหา ความต้องการ ความพึงพอใจ และแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขต กรุงเทพมหานครและปริมณฑล
3. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

สรุปผล

1. ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลมีประวัติความเป็นมาสภาพปัจจุบันและศักยภาพการท่องเที่ยว โดยสรุปดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมา แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวศาสนสถานและโบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิต และชนเผ่าและแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งบันเทิงที่จัดขึ้นเพื่อการท่องเที่ยวเป็นการเฉพาะ แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศาสนสถานได้รับการก่อตั้งหรือบูรณะให้มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ก่อนแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นและส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจัดตั้งขึ้นด้วยพระมหากษัตริย์ หรือโดยพระราชดำริขององค์พระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตและวัฒนธรรมชนเผ่า ส่วนใหญ่มีการพัฒนาขึ้นควบคู่กับการจัดตั้งชุมชน เช่น ตลาดน้ำตลิ่งชัน เกาะเกร็ด ถนนข้าวสาร เป็นอาทิ ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งบันเทิง เช่น ลานแสดงช้างและฟาร์มจระเข้สามพราน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นภายหลังเมืองโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการบันเทิงเชิงพาณิชย์เป็นสำคัญ ทั้ง 3 ประเภท เกิดขึ้นในช่วงการสถาปนาและพัฒนาการของกรุงเทพมหานคร

1.2 สภาพปัจจุบัน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลในภาพรวมมีวัตถุประสงค์ สภาพและคุณค่าทางวัฒนธรรมตามสภาพปกติของแหล่งวัฒนธรรมนั้น โดยมิได้รับผิดชอบดูแลแตกต่างกันไปตามประเภทแหล่งท่องเที่ยวดังนี้

1.1.2 แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสถานอยู่ประจำภายใต้การดูแลทางวัด โดยมีเจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัดเป็นผู้รับผิดชอบดูแลและมีวัตถุประสงค์เฉพาะของตนเอง

1.2.2 แหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนและชนเผ่า สภาพวิถีชีวิตเป็นไปตามความพร้อมและลักษณะเฉพาะของแต่ละแห่งและส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.2.3 แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งบันเทิง อยู่ภายใต้การดูแลของผู้ประกอบการหรือเจ้าของกิจการมีส่วนใหญ่เป็นเอกชน มีสภาพการดูแล และความพร้อมค่อนข้างมากด้วยมิได้รับผิดชอบดูแลเป็นการเฉพาะ

1.3 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในการกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ในภาพรวมศักยภาพทุกด้านอยู่ในระดับดี แหล่งท่องเที่ยวเป้าหมายการศึกษามีศักยภาพในระดับดี ดังนี้

1.3.1 ด้านความดึงดูดใจ ใช้ศาสนสถาน ศาสนา และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสิ่งดึงดูดใจเช่นวัดอรุณราชวรารามดึงดูดใจ คือ สถาปัตยกรรมและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์ของกรุงเทพมหานคร

1.3.2 ด้านการรองรับนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศาสนสถานมีสถานที่เป็นการเฉพาะมีสิ่งอำนวยความสะดวกระดับหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวิถีชีวิตอำนวยความสะดวกน้อยกว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ที่มีการจัดการ อำนวยความสะดวกทั้งสถานที่และการคมนาคมสะดวกเนื่องจากจัดเพื่อการท่องเที่ยวเป็นเฉพาะ

1.3.3 ด้านการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยว ประเภทหนึ่งและสองมีการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวยังไม่เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะศาสนสถานไม่มีภารกิจเพื่อการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตไม่ได้กำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นภารกิจสำคัญการจัดการจึงยังไม่เอื้อต่อการท่องเที่ยว ส่วนแหล่งท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์มีการจัดการเป็นอย่างดีและมักจะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้มากกว่าแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น

2. ปัญหาความต้องการ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติ

2.1 ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นเป้าหมายการศึกษามีปัญหาแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประเภทแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาสำคัญ ประกอบด้วย

2.1.1 แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศาสนสถาน (วัดอรุณฯ)

1. มีสถานชำระธุระ เสื่อมโทรม ด้วยขาดการบำรุง และดูแลรักษาที่ดีให้คงไว้คุณค่าทางวัฒนธรรมภูมิทัศน์ที่งดงามถูกบดบังความแออัดของชุมชน โดยรอยและมลภาวะทางวัฒนธรรมทั้งจากใกล้และไกล

2. สถานที่คับแคบอากาศร้อนและมีมลภาวะโดยรอบเข้าตั้งได้ยาก ไม่มีสถานที่ส่งเสริมทางวัฒนธรรมและเป็นการเฉพาะ

3. การจัดการเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวยังไม่ได้ดำเนินการเป็นการเฉพาะด้วยการท่องเที่ยวเป็นภารกิจเสริมของทางวัด

2.1.2 แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตและชนเผ่า (เกาะเกร็ด ตลาดน้ำตลิ่งชัน และถนนข้าวสาร)

1. สภาพวิถีชีวิตจริงลดลงด้วยกระแสความเจริญในทุกด้านขาดความปรับเปลี่ยนอย่างกลมกลืน วิถีชีวิตจึงเป็นเรื่องการแสดงให้เห็นเท่านั้น

2. รองรับนักท่องเที่ยวได้น้อยทั้งสถานที่และการคมนาคมผู้แหล่งท่องเที่ยว

3. ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกและความเป็นระเบียบเรียบร้อยด้วยการขาดการจัดการที่ดีของท้องถิ่นที่รับผิดชอบ

2.1.3 แหล่งท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์

1. กิจกรรมการแสดงในมิติวัฒนธรรมลดน้อยลงด้วยเน้นความบันเทิงและความแปลกใหม่เป็นสำคัญ

2. นักท่องเที่ยวไม่ได้รับความเป็นธรรมในการเดินทางและการเข้าชม
  3. จัดการเพื่อสนองนักท่องเที่ยวบางกลุ่มเท่านั้น
3. ความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติ นักท่องเที่ยวนานาชาติมีความต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ดังนี้
- 3.1 แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศาสนสถาน (วัดอรุณฯ) นักท่องเที่ยวต้องการเกี่ยวกับ
    1. รักษาความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สิ่งแวดล้อม ทัศนียภาพ ให้คงสภาพทางศิลปวัฒนธรรมและความสง่างามของโบราณสถานโบราณวัตถุ
    2. จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในหรือโดยรอบแหล่งให้น่าสนใจยิ่งขึ้น
    3. มีปริมาณห้องน้ำและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ตามสมควร
    4. จัดระบบดูแลการขนส่งเพื่อป้องกันมิให้มีการเอาเปรียบผู้โดยสาร
    5. จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ มากขึ้นและมีมัลติมีเดียที่รอบรู้เรื่องศาสนาและวัฒนธรรมเป็นอย่างดี
  - 3.2 แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิต (เกาะเกร็ด ถนนข้าวสาร ตลาดน้ำตลิ่งชัน)
    1. รักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ให้น่าเยี่ยมชมและน่ารื่นรมย์
    2. กำหนดเส้นทางสัญจร การคมนาคม และการเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยว ให้เอื้อต่อการเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยว
    3. อำนวยความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยวทั้งด้านข่าวสารข้อมูล ด้านที่พัก ด้านอาหารและมัลติมีเดียที่รอบรู้วิถีชีวิตของคนในพื้นที่เป็นอย่างดี
  - 3.3 แหล่งท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์
    1. จัดสภาพแวดล้อมให้สะอาดสะอ้านและสวยงาม
    2. เพิ่มระบบขนส่งสู่แหล่งท่องเที่ยว
    3. เพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อการพักผ่อน
    4. ราคาถูกเข้าชมเป็นความและได้มาตรฐาน
  - 3.4 แนวทางในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ
    1. เพิ่มสิ่งดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวตามศักยภาพและภารกิจของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภทโดยจัดกิจกรรมทางศาสนาให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรมจริง จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม บูรณาการในกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การละเล่น การแสดงศิลปะพื้นเมือง การจัดถนนวัฒนธรรม และการจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม จัดแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตตามสภาพจริง

2. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวโดยจัดจัดให้มีผู้รับผิดชอบเป็นการเฉพาะกำหนดแผนในการบริหารจัดการอีคลุกค้าหรือนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญรวมทั้งจัดให้มีการประเมินผลการจัดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและปรับปรุงพัฒนาอย่างต่างเนื่อง

3. ปรับภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ให้คงความสวยงาม เพราะงดงามทางศิลปะและคุณค่าทางประวัติศาสตร์เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

4. เพิ่มศักยภาพการรองรับนักท่องเที่ยวโดยจัดระบบการขนส่งเฉพาะสู่แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยสถานที่ให้เอื้อต่อการท่องเที่ยว

5. แสวงหาวิธีการในการยกระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้วยการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่างเนื่อง

4. รูปแบบในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในมุมมองของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นรูปแบบวิธีการในองค์รวมในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประกอบด้วย เป้าประสงค์ พันธกิจ กลยุทธ์ ความสำเร็จและตัวชี้วัดกระบวนการพัฒนาและเงื่อนไขความสำเร็จ โดยเป้าประสงค์- เป็นจุดหมายของการพัฒนา-มุ่งพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงตามจุดขายทางวัฒนธรรมและดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ

พันธกิจ-เป็นงานที่ต้องดำเนินการ-ดำเนินงานที่สำคัญใน 3 เรื่อง คือ 1) เพิ่มสิ่งดึงดูดใจ 2) พัฒนาการบริหารจัดการและ3) เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว กลยุทธ์-วิธีการพัฒนา-ดำเนินการพัฒนาในแต่ละพันธกิจ โดย 1) การเพิ่มสิ่งดึงดูดใจทางศาสนาและวัฒนธรรม 2) เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการการบริการนักท่องเที่ยวและ 3) การปรับปรุงภูมิทัศน์และเส้นทางการเดินทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและความสำเร็จ-ผลที่ต้องการให้เกิดขึ้นเมื่อพัฒนาแล้ว-ประกอบด้วย

1. นักท่องเที่ยวรู้จักและพอใจในแหล่งท่องเที่ยว
2. นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมทางศาสนาและส่วนตามเพิ่มขึ้นและ
3. แหล่งท่องเที่ยวเข้มแข็งชุมชนมีส่วนร่วม

ตัวชี้วัดความสำเร็จ-วิธีการวัดความสำเร็จมี 3 ตัวชี้วัดประกอบด้วย 1) ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 2) อัตราการเพิ่มของนักท่องเที่ยวที่ร่วมกิจกรรมและ 3) ระดับการมีส่วนร่วมของผู้รับผิดชอบและชุมชน

กระบวนการพัฒนา-ขั้นตอนการพัฒนา-ดำเนินการพัฒนารับขั้นตอนประกอบด้วย 1) ขั้นศึกษาความต้องการนักท่องเที่ยว 2) ขั้นตอนปฏิบัติการกำหนดแนวทางการพัฒนา 3) ขั้นตอนปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว 4) ขั้นติดตามและประเมินผล และ 5) ขั้นตอนปรับปรุงพัฒนา เงื่อนไขความสำเร็จ-สิ่งที่เป็นเงื่อนไขตามความเสี่ยงที่ต้องจัดการ-ต้องการควบคุม

เงื่อนไขการพัฒนา 4 เงื่อนไขสำคัญคือ 1) ต้องการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 2) ต้องพัฒนาตามความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ควบคู่กับภารกิจหลักของแหล่งท่องเที่ยว 3) ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และ 4) ผู้รับผิดชอบต้องเป็นผู้ริเริ่มและศูนย์การพัฒนา

อภิปรายผล

ผลการศึกษาทั้งความเป็นมา สภาพ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการของนักท่องเที่ยว ปัญหาและแนวทางการพัฒนารวมทั้งรูปแบบการพัฒนา ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ค้นพบมีข้ออภิปรายเพิ่มเติมตามลำดับดังนี้

1. ผลวิจัยพบว่า แหล่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแต่ละประเภทมีความเป็นมาแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประเภทของแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภทมีภารกิจหรือบทบาทแตกต่างกันและแต่ละแหล่งต้องทำหน้าที่นั้นๆ ความที่สังคมจึงจะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน การที่แหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภทมีความเป็นมาต่างกัมนั้นสาระหลักอยู่ที่วัตถุประสงค์การจัดตั้งแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ กล่าวคือแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศาสนามีความเป็นมาเป็นรูปตามก่อนแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เนื่องจากศาสนาสถานในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ได้รับการจัดตั้งจับควบคู่กับการเกิดชุมชนหรือการตั้งกรุงรัตนโกสินทร์โดยพระมหากษัตริย์เป็นผู้ดำริให้จัดตั้งวัดต่างๆ ขึ้นหรือขุนนางหรือประชาชนเป็นคู่สร้างถวายเป็นการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์มีความเป็นมาก่อนค่อนข้างยาวนานกว่าแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นคือแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวิถีชีวิตซึ่งเกิดขึ้นเมื่อเกิดชุมชนที่มั่นคงและส่วนแหล่งท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์นั้นเกิดขึ้นหลังสงครามต้องการทางวัฒนธรรมการตลาดของการท่องเที่ยว นอกจากนั้นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละแห่งเกิดขึ้นคร้ววัตถุประสงค์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งวัตถุประสงค์และภารกิจของแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เราเกิดแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ สอดคล้องกับโครงสร้างทำหน้าที่ที่กล่าวหน้าที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของที่ทำให้เกิดโครงสร้างต่างๆ ในสังคมโครงสร้างต่างๆ ของสังคมของที่ทำให้เมื่อได้ดำเนินการความบทบาทหน้าที่นั้นๆ สังคมก็จะสามารถดำรงอยู่อย่างสมดุล นอกจากนั้นแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยอัตลักษณ์เฉพาะที่สามารถดำรงอยู่ได้ พระปรารภวัดอรุณราชวรารามที่รับรู้ในฐานะหรือเป็นตัวแทนของกรุงเทพมหานครหรือสัญลักษณ์ของประเทศไทยสอดคล้องกับทฤษฎีสัญลักษณ์คล้ายที่มีสังคมพยายามสื่อสารในเรื่องราวต่างๆ ให้เน้นที่รับรู้ร่วมกันโดยใช้สัญลักษณ์คล้ายที่มีความหมายเป็นข้อกำหนดแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจึงเกิดขึ้นสอดคล้องวัตถุประสงค์หรือบทบาทหน้าที่ของแต่ละแห่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ต้องดำรงไว้ซึ่งกำหนดที่ทางสังคมนั้นๆ แหล่งท่องเที่ยวนั้นกำลังจะดำรงอยู่ได้

2. ผลการวิจัยพบว่าแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีศักยภาพในภาพรวมในระดับกลาง โดยมีศักยภาพด้านการดึงดูดใจสูงกว่าด้านอื่น ๆ และสิ่งดึงดูดใจสำคัญคืออัตลักษณ์ทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการจัดลำดับความสำคัญและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานครที่พบว่า เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับนานาชาติ แห่งและระดับชาติ 26 แห่งในจำนวนนี้ส่วนใหญ่มีศักยภาพค่อนข้างไปทางสูงและปานกลาง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ นิคม วงศ์นั้นมา (2548 : 1) ที่ศึกษาศักยภาพ แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ผู้ไทบ้านโปง จังหวัดถลาง สันเลียบพบว่าชุมชนผู้ไทมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหนียวแน่น มีพุทธศาสนาที่เข้มแข็งและการทำบุญความประเพณีเป็นจุดเด่นของศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว สอดคล้องกับผลศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชะอำ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของสิทธิรัตน์ ปาจิณบรวณ (2531 : 1) ที่พบว่าศักยภาพในระดับปานกลาง สิ่งจูงใจสำคัญที่ทำให้ศักยภาพในภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลลดลงนั้น ได้แก่ การจัดการและการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก การดูแลรักษาและความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น โดยรอบ กล่าวคือแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศาสนามีหลักการเกี่ยวกับการเผยแพร่ศาสนาจึงไม่ได้ให้ความสำคัญของการท่องเที่ยว ชุมชนรอบวัดที่มีผลพลอยได้จาก การท่องเที่ยวจึงมักจะขัดแย้งกับทางวัดเสมอและ โดยที่ขาดการจัดการที่ดีความพึงพอใจในความรวม จึงลดลงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวิถีชุมชนและเก่า มีหน่วยงานผู้รับผิดชอบดูแลร่วมกันหลายหน่วยงาน การจัดการจะขาดเอกธรรม ตรงหน่วยต่างเน้นความรับผิดชอบของหน่วยตนเองคนประสิทธิภาพ การจัดการจัดการในภาพรวมจึงต่ำลงส่วนแหล่งท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์นั้นแม้จะมีศักยภาพในการจัดการสูงกว่าประเภทอื่นๆ แต่มักจะละเลยความเน้นอัตลักษณ์ที่ทางวัฒนธรรมความเป็นธรรม ในการจัดการและความมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศักยภาพในภาพรวมจึงอยู่ในระดับ ปานกลางเช่นกัน

3. ผลการวิจัยพบว่านักท่องเที่ยวนานาชาติมีความพึงพอใจในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความสะดวกสบายและการให้บริการท่องเที่ยว ต้องการให้แหล่งการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ดูแลรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม รักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวจัดขึ้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของป้อมศักดิ์ ทองเนื้อแข็ง (2544 : 1) ที่ศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างเที่ยวชมประเภทต่อการบ้านความไทยที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์และพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจเกี่ยวกับการจัดบริการ รายการแสดงและรูปแบบการแสดงและต้องการให้มีการปรับปรุงราคาค่าบริการและกิจกรรมส่งเสริมการขาย สอดคล้องกับการศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งของเที่ยวสวนสัตว์ดุสิตของเมตตา เสวตเลข (2539 : 1) และพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับปานกลางและต้องการขยายพื้นที่สวนสัตว์ให้มากขึ้น

การที่นักท่องเที่ยวนานาชาติต้องการแหล่งท่องเที่ยวรักษาไว้ซึ่งความเป็นมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งดึงดูดใจ นักท่องเที่ยวที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ส่วนความต้องการความสะดวกสบายนั้นเป็นกิจกรรมพื้นฐานของการท่องเที่ยวสภาพจริงที่ปรากฏคือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่ไม่ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อการท่องเที่ยวเป็นการเฉพาะ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จึงน้อยกว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ ความต้องการให้แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตเป็นการดำเนินชีวิตสภาพจริงนั้นเนื่องจากแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตบางแห่งหนึ่งจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ไม่เป็นไปตามวิถีชีวิตจริงเป็นเพียงการจัดแสดงวิถีชีวิตซึ่งไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ นอกจากนี้การที่นักท่องเที่ยวต้องการร่วมความทางศาสนาและวัฒนธรรมมากขึ้นนั้นนับเป็น โอกาสการพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่จะช่วยเสริมสร้างความดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น

4. ผลการวิจัยพบว่าปัญหาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ปัญหาการสร้าง ความดึงดูดใจสิ่งอำนวยความสะดวกและปัญหาการจัดแหล่งท่องเที่ยวไม่ตรงกับบทบาทหน้าที่ปัญหา การสร้างความดึงดูดใจเป็นจุดอ่อนสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สาเหตุสำคัญเกิดจากความไม่เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของผู้รับผิดชอบดูแล ทำให้ละเลยเรื่องการจัดการดูแล การให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศาสนสถาน มีบทบาทเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นการเฉพาะด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวจัดเป็นงานรองไม่ได้ผสมผสานเป็น ภารกิจส่วนหนึ่งของแหล่งเที่ยวนั้น ในขณะที่ชุมชนโดยรอบจะคือการท่องเที่ยวศาสนสถาน ที่ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อมนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างวัดและชุมชน โดยรอบ อีกด้วยการจัดแหล่งท่องเที่ยวศาสนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวศาสนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงค่อนข้างมากมีความละเอียดอ่อน ต้องอาศัยความศรัทธาและความเห็นที่สอดคล้องกันของ ผู้เกี่ยวข้องทุกอย่าง

5. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 3 แนวทางสำคัญได้แก่ การเพิ่มกิจกรรมความดึงดูดใจ การอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวและเพิ่มการบริการชนิด เข้าถึงและรองรับนักท่องเที่ยวแนวทางการพัฒนานั้นเป็นผลความเห็นที่สอดคล้องกันของผู้รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องและเป็นแนวทางที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติ โดยเรื่องลำดับความระดับความต้องการ

การเพิ่มกิจกรรมความดึงดูดใจทั้งกิจกรรมทางพร้อมกิจกรรมทางศาสนา การบูรณาการกิจกรรมทางวัฒนธรรมสอดคล้องกับประสงค์ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ประสงค์ จะร่วมกิจกรรมทางศาสนาเช่นการทำบุญตักบาตร การนั่งสมาธิ แม้กระทั่งการเข้าวัดปฏิบัติธรรม

ที่กำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวพุทธและศาสนาอื่น การบูรณาการกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยจัดกิจกรรมการละเล่นการแสดงการจัดการแสดงและการจัดถนนวัฒนธรรมเป็นการเพิ่มโอกาส พร้อมกิจกรรมการบูรณาการกิจกรรมให้เบ็ดเสร็จเฉพาะจุดที่ช่วยให้การท่องเที่ยวแต่ละแห่ง และการจัดกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตต้องจัดสภาพจริงนั้นเป็นแนวทางพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางพัฒนาความที่สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ยังคงให้แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งได้ ปฏิบัติหน้าที่หลักควบคู่กับการจัดบริการท่องเที่ยวอย่างบูรณาการจะช่วยให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เป็นไปอย่างยั่งยืนสำหรับการเพิ่มบริการเพื่อการเข้าถึงและการรองรับนักท่องเที่ยวและการบริหารจัดการ เป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวสอดคล้องกับทฤษฎีการบริหารจัดการ สมัยใหม่มุ่งความสำคัญของผู้รับบริการ เพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและความพึงพอใจ ของผู้บริการ รวมทั้งการใช้ความเหนือการพัฒนากิจการบริการอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาของศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยยึดความต้องการของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของนุชคินี ยศปกรณ (2547 : 1) ได้ศึกษาศักยภาพความพึงพอใจ ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการบริการจัดการด้านกลยุทธ์การตลาดของการท่องเที่ยวและพบว่า ความประทับใจมีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดของผู้รับบริการการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ในจุดด้านจึงต้องอาศัยความต้องการและความประทับใจของนักท่องเที่ยวเป็นข้อมูลสำคัญในการ พัฒนา สอดคล้องกับผลงานวิจัยของดิเรก สาระวดี (2549 : 1) ที่ศึกษาพุทธศาสตร์สถาปนาธุรกิจ ของชุมชน และพบว่าการพัฒนาธุรกิจชุมชนและประสบความสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของผู้เที่ยว ของทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ องค์กรเอกชน นักวิชาการและสื่อมวลชน ในกรณีการท่องเที่ยวแบบ มีส่วนร่วมสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพจนาน สุวนศรี (2541 : 1) ที่เปรียบเทียบการจัดการแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองเก่าอยุธยาและทรายว่าการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยกลุ่มมูลนิธิ ให้มีประโยชน์ต่อชุมชนมากกว่าการจัดการของชุมชนดั้งเดิม

6. ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เป็นแบบวิธีการในองค์กรรวมเป็นวิธีการพัฒนาความจุด้วยของ ศักยภาพแต่ละด้านสอดคล้องกับภารกิจหลักของแหล่งท่องเที่ยวยึดความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นสำคัญและพัฒนาอย่างเป็นระบบครบวงจรพัฒนามีข้อควรอภิปรายเพิ่มเติม ดังนี้

รูปแบบวิธีการ (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่มุ่งสรุปความคิดรวบยอด ของแนวทางการดำเนินหรือการพัฒนาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เห็นสภาพรวมของแนวทางการ ดำเนินการ รูปแบบสถาปนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลนี้จึงเป็นรูปแบบสภาพรวมของแนวทางการดำเนินงานทั้งเป้าประสงค์ซึ่งเป็นจุดหมาย ปลายทางของการพัฒนาและความสำเร็จซึ่งผลการในแต่ละด้าน แนวทางในการพัฒนา ซึ่งเน้นสาระสำคัญของรูปแบบชี้ให้เห็นพันธกิจที่ต้องระมัดระวัง และการในการและวิธีการ

ในการพัฒนาการดำเนินการ (กลยุทธ์) สำเร็จที่ต้องระมัดระวัง และการจัดการในการพัฒนาศักยภาพ ประกอบด้วยขั้นตอนการพัฒนา และเงื่อนไขความสำเร็จในการพัฒนาที่ต้องระมัดระวังหรือสร้าง ภูมิคุ้มกันไว้ก่อน สารของรูปแบบจึงเป็นวิธีการในองค์รวมครบถ้วน 3 ด้าน ความแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์ คือ ส่วนเป้าประสงค์ส่วนแนวทางและส่วนการจัดการ

รูปแบบการพัฒนานี้ เป็นรูปแบบที่กำหนดแนวทางการพัฒนาตามความต้องการของนักท่องเที่ยว สังเคราะห์วิธีการโดยผู้รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องมีการทดลองปฏิบัติการโดยจัดให้มีแผนและด้านการรองรับ มีการกำกับการสถาปนาทำหน้าที่ผลเป็นรูปความ และรูปแบบนี้ได้ผ่านการตรวจสอบของผู้ปฏิบัติและผู้เกี่ยวข้องด้วยแล้ว ผู้วิจัยใช้ข้อมูลความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นข้อมูลระดมปัญหาและแนวคิดการของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมายแต่ละแห่ง ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ต่างกัน มีความปฏิบัติจริงและการตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบวิธีการที่กำหนดความรูปร่างนี้จึงมีความเป็นไปได้จริงและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว นานาชาติจริง

แนวทางการพัฒนาที่ดี โดยสร้างสิ่งดึงดูดใจ จึงถึงความสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของแหล่งท่องเที่ยวบูรณาการจัดกิจกรรมให้เบ็ดเสร็จและโดดเด่นและพฤติกรรมบริหารจัดการให้ประทับใจ เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับทฤษฎีสำคัญมีและทฤษฎีการบริหารจัดการแนวใหม่ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวความภารกิจหน้าที่ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท หรือจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับภารกิจหลักการของแหล่งท่องเที่ยว โดยพยายามรับรองชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะช่วยให้การพัฒนาจะเป็นไปอย่างมั่นคงยั่งยืนผู้เกี่ยวข้องได้ประโยชน์รองรับอย่างสมดุลทั้งคู่แหล่งการท่องเที่ยวผู้ประกอบการท่องเที่ยวและชุมชน โดยรอบหรือผู้เกี่ยวข้อง ได้ประโยชน์ร่วมกันกับจะช่วยให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมั่นคงดังกล่าว

รูปแบบการพัฒนานี้ ควรศึกษาความเป็นไปได้และยอมรับในวงจรวิชาการ ในวงกว้างและได้รับผลผลักดันให้มีการแนะนำไปสู่การผลิตศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง รวมทั้งมีการบริหารจัดการพัฒนาการประเมินผลการพัฒนาและการปรับปรุงผลิตอย่างครบวงจรต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยดังกล่าวแล้วผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้สำหรับผู้วิจัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

1.1 ผู้วิจัยควรเผยแพร่ผลการวิจัยให้ผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ร่วมวิจัยได้รับทราบ ผลการวิจัยและใช้เป็นสารสนเทศในการปรับปรุงพัฒนา

1.2 วัดและผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวควรใช้ผลการวิจัยนี้เป็นข้อมูลสำคัญ ในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่รับผิดชอบ โดยวัดเป็นการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม เพิ่มกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้เบ็ดเสร็จในแต่ละแหล่งเพิ่มการบริหารการเข้าถึงและการบริการ การท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวิถีชีวิตเน้นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เป็นสภาพจริงส่วนแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงธุรกิจให้เน้นการสร้างอัตลักษณ์และการจัดการให้สนองตามความต้องการการท่องเที่ยว ให้มากขึ้นทั้งนี้ต้องดำเนินการอย่างมีแผนครบวงจรและปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1.3 กรุงเทพมหานครจัดท้องถิ่นปริมาตรและหน่วยงานด้านงานที่ได้รับผิดชอบ การท่องเที่ยวโดยพัฒนาศักยภาพทุกด้านพัฒนาอย่างเน้นระบบครบวงจรและใช้ความร่วมมือ ของชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเป็นกรอบแนวทางการพัฒนา

1.4 สร้างความเข้าใจในความต้องการของนักท่องเที่ยวนานาชาติความเข้าใจ ในศักยภาพ ของแหล่งท่องเที่ยวและดำเนินในการพัฒนาโดยเฉพาะความร่วมมือของชุมชน ที่เป็นที่ตั้งหรือ โดยการ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับศักยภาพ ความต้องการ ปัญหาและแนวทางการพัฒนา ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดย

2.1.1 ศึกษาถึงปัจจัย หรือ สาเหตุที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมรวมทั้ง มีศักยภาพปานกลาง ปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวนานาชาติมีความต้องการในความพร้อมกิจกรรม และต้องการให้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวความเป็นจริงปัจจัยที่ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในควรวพัฒนา น้อยศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวไม่เต็มที่และปัจจัยที่ทำให้วัดไม่ให้ความสำคัญของการท่องเที่ยว

2.1.2 สภาพปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของคนเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม

2.1.3 ประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการจัดการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครและปริมาตรเพื่อปรับปรุงพัฒนา

2.1.4 ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ และรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว โดย

2.1.4.1 ศึกษาแนวทางการศึกษาและปัจจัยที่ส่งผลความสำเร็จต่อการศึกษาภาพ แหล่งท่องเที่ยวแต่ละด้าน

2.1.4.2 ศึกษาความเป็นไปได้ตามความเหมาะสมและประสิทธิภาพของรูปแบบ กับกลุ่มเป้าหมายแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอื่นๆ

2.3 ศึกษารูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในมิติอื่น ๆ

2.3.1 ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างทัศนียภาพแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน
และศาสนาสถาน

2.3.2 ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้าง
อัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว

2.3.3 ศึกษารูปแบบการจัดการศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อสร้างความดึงดูดใจ
และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

2.3.4 ศึกษาแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม

2.3.5 ศึกษาแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาชุมชน. องค์ความรู้ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, 2543.
- กรมศิลปากร. พระปรางค์วัดอรุณวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2511.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : กองส่งเสริมการเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2541.
- กรอบแก้ว ชัยเดชสุริยะ. การจัดการทางการตลาดด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านทุ่งสง จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546.
- กฤตติกา แสนโกชน์. การพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษาสินค้าหัตถกรรมของจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.
- กล้า สมตระกูล. เครือข่ายการเรียนรู้ : ยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อความยั่งยืน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2536.
- กันณวัน อภิรักษ์ชนากร. การสื่อสารการตลาดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2544.
- ก่อ สวัสดิพานิชย์. แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา : ชุมวิชาวศีกอบรมการวางแผนพัฒนาการศึกษาแบบบูรณาการในระดับจังหวัด หน่วยที่ 1. กรุงเทพฯ : กองนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, 2529.
- กิติมา ปรีดีดิลก. ทฤษฎีการบริหารองค์การ. กรุงเทพฯ : ธนะการพิมพ์, 2529.
- กาญจนา แก้วเทพ. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2538
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 36 ปี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ดอกเบี๋ย, 2539
- . ข้อมูลบัญชีประชาชาติด้านการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545.
- . โครงการสำรวจสถิติการท่องเที่ยวภายในประเทศปี 2545. กรุงเทพฯ : ฝ่ายสถิติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545.

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ทำเนียบแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทย. เอกสารประกอบการวางแผนการท่องเที่ยว เล่มที่ 7 เพื่อสนับสนุนปี Amazing Thailand 1998-1999.
กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.
- . นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ปี พ.ศ. 2538 – 2539.
กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538.
- . แผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 ก.
- . นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ปี พ.ศ. 2538-2539. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539.
- . นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542 ก.
- . แนวทางพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งชาติ. เอกสารประกอบการประชุมเรื่อง “แนวทางพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งชาติ” 20 -21 เมษายน 2544.
เชียงใหม่ : โรงแรมเชียงใหม่พลาซ่า, 2545 ก.
- . บทบาทของภาครัฐและเอกชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : กองวิชาการและฝึกอบรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2529.
- . แผนการตลาดการท่องเที่ยวปี 2547 (MAP 2547). เอกสารประกอบการประชุม เรื่อง “แผนการตลาดการท่องเที่ยวปี 2547 (MAP 2547)” 30 มิถุนายน - 4 กรกฎาคม 2546.
กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546 ก.
- . แผนการท่องเที่ยวปี 2546. เอกสารประกอบการแถลง “แผนการท่องเที่ยวปี 2546”.
กรุงเทพฯ : โรงแรมรอยัล ออร์คิดเซอร์ราตัน, 2547 ก.
- . แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ระยะ 2 ปี (พ.ศ. 2533-2534).
กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.
- . แผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4-9.
กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2534.
- . แผนแม่บทอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543 ก.
- . มาตรการเร่งด่วนด้านการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ.
กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544.
- . ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวไทย. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547 ข.

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ยุทธศาสตร์การพัฒนการท่องเที่ยวไทย 2545-2547. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545.
- . รายงานการดำเนินงานเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ดอกเบี๋ย, 2540.
- . รายงานการดำเนินงานเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551.
- . รายงานประจำปี 2536. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2537.
- . รายงานประจำปี 2537. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538.
- . รายงานประจำปี 2538. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539.
- . รายงานประจำปี 2539. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540 ก.
- . รายงานประจำปี 2540. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2541.
- . รายงานประจำปี 2541. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542 ข.
- . รายงานประจำปี 2542. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543 ข.
- . รายงานประจำปี 2543. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 ข.
- . รายงานประจำปี 2544. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545 ข.
- . รายงานประจำปี 2545. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546 ข.
- . รายงานสถิติประจำปี 2536. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2537.
- . รายงานสถิติประจำปี 2537. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538.
- . รายงานสถิติประจำปี 2538. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539.
- . รายงานสถิติประจำปี 2539. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.
- . รายงานสถิติประจำปี 2540. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2541.
- . รายงานสถิติประจำปี 2541. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542.
- . รายงานสถิติประจำปี 2542. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543 ค.
- . รายงานสถิติประจำปี 2543. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 ค.
- . รายงานสถิติประจำปี 2544. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545 ค.
- . รายงานสถิติประจำปี 2545. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546 ค.
- . รายงานฉบับสมบูรณ์บัญชีประชาชาติด้านการท่องเที่ยว ขั้นตอนที่ 3 ปีที่ (Tourism Satellite Account) ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวภายในประเทศ ปี พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544.

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. สรุปผลการประชุมเพื่อการแก้ไขปัญหาการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5. รายงานการประชุม เรื่อง สรุปผลการประชุม ณ โรงแรมแมนดาริน วันที่ 9-11 สิงหาคม, 2525
- . สรุปสถานการณ์และยกร่างแผนการตลาดการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552.
- . แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมและปัญหาวิกฤต : เอกสารประกอบการวางแผนการท่องเที่ยว เล่มที่ 8. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540 ข.
- . อุตสาหกรรมท่องเที่ยว เครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540 ค.
- เกรียงศักดิ์ เจียวยิ่ง และวิรัช วิรัชนิภาวรรณ. ศักยภาพในการบริหารงานพัฒนาสภาพแวดล้อม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2530.
- เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. สังคมนิยมแบบพึ่งตัวเองของแทนซาเนีย. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2522.
- เกษรา เกิดมงคล. รูปแบบการดำเนินชีวิต” การแสวงหาข้อมูลเพื่อการตัดสินใจท่องเที่ยว และพฤติกรรมการท่องเที่ยวของคนวัยทำงาน. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. ประชากรกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. การสร้างเครือข่ายการพัฒนา. กรุงเทพฯ : กลุ่มงานวิจัยการพัฒนากิจกรรมพัฒนาชุมชน, 2545.
- ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ และคณะ. รายงานผลโครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบกระบวนการชุมชน และเชื่อมต่อกับระบบการบริหารการพัฒนาของรัฐ ช่วงที่ 2. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน, 2545.
- ขนิษฐา เประแดง. การจัดการและการปรับปรุงตัวขององค์กร : ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์เครดิตยูเนียนกลุ่มพลังสามัคคี จำกัด. ภาคนิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันมหาบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2540.
- ขวัญกมล ตรีสุคนธ์. ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการท่องเที่ยว หมู่บ้านควายอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี. ภาคนิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2545.

- ขวัญสุดา ชันชวิทย์. การเปรียบเทียบการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสองแห่งในเมืองเก่าอยุธยาที่มีผลต่อชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษา : การจัดการแบบมูลินีธิ กับแบบชุมชนดั้งเดิม. วิทยานิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.
- คณะกรรมการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.). แนวนโยบายการบริหารจัดการระบบการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2552. <<http://thai.tourismthailand.org/about-tat/about-tat-24-1.html>, 2553> 15 มีนาคม 2553.
- คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนพัฒนาชนบท (กป.อพช.) ภาคอีสาน. “การพัฒนาองค์กรชุมชนขององค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน,” ใน NGOs : ทางเลือกแห่งการเปลี่ยนแปลง. หน้า 67-68. ขอนแก่น : พิมพ์ดี, 2539.
- คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. แผนปฏิบัติการการจัดการการท่องเที่ยว บ้านคอนมุล อำเภอน้ำหนาว จังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545.
- คณบดีศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. รายงานสรุปผลการสัมมนาเรื่องอนาคตการท่องเที่ยวภาคเหนือ. เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- คณะอนุกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต : ให้ชุมชนตัดสินใจด้วยตนเองเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, 2542.
- โครงการจัดการลุ่มน้ำน่านตอนบน. เอกสารเพื่อการสัมมนาเชิงปฏิบัติการการพัฒนากรอบความร่วมมือโครงการ DANCED ประเทศไทย. โครงการจัดการลุ่มน้ำน่านตอนบน. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543.
- โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. เอกสารทางวิชาการสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์, 2529.
- จักรนันทน์ เหล่าพินนา. ขบวนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาองค์กรชุมชนของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น. ภาคนิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2546.
- จรรยา คำทิพย์. หลักสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. อุดรดิตต์ : ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาครุอุดรดิตต์, 2534.
- จอน อึ้งภากรณ์ และคณะ. เอกสารการสอนชุดวิชาปัญหาการพัฒนาชนบทไทย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2529.
- จิงใจ. “เสี้ยวหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ,” ป่าชุมชน. 5 : 27-36 ; กันยายน, 2541.
- จิรภา แสนเกษม และคณะ. การวิจัยทางธุรกิจ. กรุงเทพฯ : พิทักษ์อักษร, 2545.

- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การบริหารงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2527.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. บ้านกับเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ฉลองศรี พิมลสมพงษ์. การวางแผนการพัฒนาลาดการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.
- ฉลาดชัย รมิตานนท์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทภาคเหนือของประเทศไทย. รายงานการวิจัย. United Nation Research Institute For Social Development, 2525.
- เจลิยว บุรีภักดี. การฝึกอบรมพัฒนา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2520.
- ชมรมพัฒนาสังคม. ทฤษฎีสังคม. กรุงเทพฯ : คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2543.
- ชยกร ทาระวรรณ. ศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อบทบาทของสื่ออินเทอร์เน็ตของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในการจูงใจด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2548.
- ��ชาวล สุทธิศรีศิลป์. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการคณะทำงานวางแผนหลักครั้งที่ 2/2540 ภายใต้โครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำเชิญ โครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำ. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540.
- ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์. การจัดการการเกษตรทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ชรินิ เดชจินดา. ความพึงพอใจของผู้ประกอบการต่อศูนย์บริการจำกัดภาคอุตสาหกรรมแขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2535.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ชุดภูมิปัญญา ลำดับที่ 1. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้งเอนด์พับลิชชิ่ง, 2540.
- ชาติ ถาวรานุรักษ์. วัฒนธรรมกับการเสริมสร้างสังคมไทยในสู่ทิศทางการบริหารวัฒนธรรม : ปัจจุบันและอนาคต. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.
- . สู่ทิศทางการบริหารงานวัฒนธรรมปัจจุบันและอนาคต. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.
- ชาญันท์ หังสสุติ. หลักและการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ภาควิชาอุตสาหกรรมการบริหาร คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2529.

- ชินรัตน์ สมสืบ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539.
- เณรมาลัย ราชภัฏทาร์กย์. พัฒนาการเกษตรกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย พ.ศ. 2435-2475
(ค.ศ. 1892-1932). วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- เณรมาลัย ราชภัฏทาร์กย์. พัฒนาการเกษตรกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย พ.ศ. 2435-2475.
กรุงเทพฯ : มุลินธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2523.
- . มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545.
- ณัฐพล ขันไชย. ทฤษฎีการพัฒนาและคอยพัฒนา. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์, 2528.
- ณรงค์ ศรีสวัสดิ์. คำบรรยายประกอบวิชาสังคมวิทยาชนบทขั้นสูง. กรุงเทพฯ : ภาควิชา
สังคมวิทยาและ มนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2525.
- ณรงค์ เส็งประชา. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, 2541.
- ดร.รชนี เอมพันธุ์ และสุรเชษฐ์ เชษฐมาศ. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : แนวคิดหลักการ
และความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ. เอกสารประกอบการ
สัมมนาอุทยานแห่งชาติกับนันทนาการและการท่องเที่ยวในทศวรรษหน้าเพื่อทรัพยากร
ที่ยั่งยืน, 2539.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. “การพัฒนาชนบทของประเทศไทย ปี 2509 – 2520 : ผลสำเร็จปัจจัยเกี่ยวข้อง
และปัญหา,” วารสารเกษตรศาสตร์. 24(24) : สิงหาคม – กันยายน 2552.
- . การพัฒนาชนบทเน้นการพัฒนาสังคมและแนวความคิดความจำเป็นพื้นฐาน.
กรุงเทพฯ : โครงการตำราพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527.
- ดิเรก สาระวดี. สัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ทางเลือกและศักยภาพชาวอีสาน” 5-6 กันยายน 2539.
ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539.
- ดุสิต ทองทา. องค์กรพัฒนาเอกชนกับการพัฒนาชนบทด้วยวิธีการสหกรณ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี
โครงการพัฒนาหมู่บ้านชนบทผสมผสาน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์
ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2536.
- ตัน ตันสุทธีวงศ์, สุพจน์ ปุณณชัยยะ และสุวัฒน์ ปุณณะชัย. รอบรู้ Internet และ World
Wide Web. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2539.
- ดุษฎี ชุมสาย, มล. และ ญิบพัน พรหมโยธี. ปฐมนิเทศแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ทรงคุณ จันทอร. การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม. กภาพสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, 2549.

- ทะนงศักดิ์ คุ่มไชนะ. หลักการพัฒนาชุมชน. ขอนแก่น : ภาควิชาพัฒนาสังคม
คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540.
- ทวีป ศิริรัศมี. ชุดโครงการนโยบายและแผนอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. นนทบุรี : พี.เอส.พริ้นท์,
2547.
- ทิตยา สุวรรณชฎ. “พัฒนาสังคม : ขอบเขตและแนวความคิด,” วารสารพัฒนาบริการศาสตร์.
19(B) : 2-3 ; กรกฎาคม, 2522.
- ธนภัต ศิริสัมพันธ์ กอร์ดอน. รายงานผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานทางสังคม-เศรษฐกิจและการใช้
ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน หน่วยจัดการต้นน้ำสบสาย. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัย
นเรศวร, 2542.
- ธนาภรณ์ เมทธิศคดี. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีต่อการรับบริการ
สื่อวีดิทัศน์ : ศึกษาเฉพาะวัดเชตุพนวิมลมังคลาวาส. สารนิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.
- ธงชัย สันติวงษ์. องค์การและการบริหาร การศึกษาการจัดการแผนใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 11.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2543.
- ธงชัย อินทรพันธุ์. การจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบล
ปลาบโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. ปัญหาพิเศษ รป.ม. ชลบุรี :
มหาวิทยาลัยบูรพา, 2545.
- ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. โครงการสร้างอำนาจของชุมชน : ศึกษากรณีชุมชนชาวอโศก.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2536.
- นริศนา นงนุช. รูปแบบการสื่อสารในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา, 2535.
- นิคม พรหมมาเทพย์. ภาวะผู้นำและกระบวนการกลุ่มในการพัฒนาชนบท. วิทยานิพนธ์
ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538.
- นิพนธ์ เชื้อเมืองพาน. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษา :
วนอุทยานภูชี้ฟ้า จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2542.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. “แนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน,”
การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. หน้า 25-27. กรุงเทพฯ : สักดิ์โสภา
การพิมพ์, 2527.

- นิวัฒน์ อมาตยกุล. การศึกษาปัจจัยทางสังคม ผลกระทบ และการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. ปริญญาพนธ์ ศศ.ม. จะเชิงเทรา : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, 2549.
- นิตา ชัชกุล. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- นิตา ชัชกุล. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- นุชสินี ยศปกรณ. การบริหารจัดการของบริษัทท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2547.
- เนาวรัตน์ พลายน้อย. ความสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทกับการย้ายถิ่น. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การขนส่งผู้โดยสารเพื่อการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2548 ก.
- . การจัดการธุรกิจสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : ซี.พี.บุ๊ก สแตนดาร์ด, 2548 ข.
- . การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547.
- . การพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือท่องเที่ยวไทย, 2549.
- . การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- . ธุรกิจการบิน. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550.
- . ธุรกิจนำเที่ยว. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือท่องเที่ยวไทย, 2546.
- . อุตสาหกรรมการบินและการจำหน่ายตั๋วเครื่องบิน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และคณะ. ระเบียบวิธีวิจัยทางการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- . อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- ปกรณ ปรียากร. เอกสารการสอนชุดวิชาการบริการพัฒนาชนบท หน่วยที่ 1 – 16. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2538.

- ป๋องศักดิ์ ทองเนื้อแข็ง. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวชมบ้านควายไทย.
 วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2544.
- ประชุม รอดประเสริฐ. นโยบายและการวางแผน : หลักการและทฤษฎี. ชลบุรี : ภาควิชา
 การบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2539.
- ประยงค์ สุวรรณบุบผา. ศาสนาและวัฒนธรรม แนวคิดตะวันตก-ตะวันออก. กรุงเทพฯ :
 โสภณการพิมพ์, 2543.
- ประเวศ วะสี. การดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองระดับจังหวัด ปี 2541. กรุงเทพฯ :
 โรงพิมพ์อสาธาภิษาคินแดน, 2542.
- . “องค์กรชุมชนกับกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนหัวใจของการพัฒนา,” ทรรศนะจาก
 คนทำงานพัฒนา. 2544. <<http://codi.or.th/attitute/pravat.html>> 31 กรกฎาคม 2544.
- ปรัชญา ศรีภา. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
 ในการพัฒนาหมู่บ้าน : ศึกษากรณี อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
 ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540.
- ปรีชา สันรัมย์. การพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดทำ
 แผนพัฒนาตำบล. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร . กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ :
 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.
- เปลก เทพรักษ์. การรับรู้บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของปลัด องค์การบริหาร
 ส่วนตำบล. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2541.
- แผน น้ำจันทร์. ความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนเส้นทางผ้าไหม :
 ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิต
 พัฒนบริหารศาสตร์, 2548.
- พะยอม วงศ์สารศรี. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏ
 สวนคูสิต, 2542.
- พงศธร เกษสำลี. การท่องเที่ยวกับวัฒนธรรม : โครงการสืบสานวัฒนธรรมไทย “ภูมิไทย
 นิยมไทย”. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ ครั้งที่ 3 เรื่อง “วัฒนธรรม
 กับการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนา” 11 ธันวาคม 2539. สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และบริษัทเงินทุนเอกชนกิจ จำกัด (มหาชน), 2539.
- พจนาน สวนศรี. การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ
 อาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.), 2540.

- พดุงศักดิ์ กษสำโรง. ความหมายของสุนทรียศาสตร์. 2553.
<<http://www1.finearts.cmu.ac.th>> 15 มีนาคม 2553.
- พรวิไล โพธิ์เผือก. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการศึกษา : หมู่บ้านมั่งคองปุย อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่. ภาคนิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2547.
- พระครูสุตวิสุทธิคุณ. รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมวัดโสมนัสวรารามวรวิหารในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทราจากความเชื่อ พิธีกรรมของประชาชนเกี่ยวกับ หลวงพ่อพระพุทธรูปโสมนัส. วิทยานิพนธ์ ปร.ค. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). วัฒนธรรม. 2548. <<http://www.kroobannok.com/1609>> 15 มีนาคม 2552.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การศึกษา : การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2540.
- พัชรพรรณ ภูคาพิน. ความพร้อมในการพัฒนาพื้นที่รอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เป็นแห่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545.
- พิมลจรรย์ นามวัฒน์. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. “นโยบายและกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา
กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภการพิมพ์, 2526.
- มิศรา สมารถ. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : แอล.ที.เพรส, 2543.
- มูลนิธิสคศรี สฤยดิวงศ์. กรอบแนวคิดและข้อเสนอแนะการวิจัยเกี่ยวกับระบบการศึกษาที่ชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันดำรงราชานุภาพ. คู่มือการบริหารและหารจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.). กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2543.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. จิตวิทยาการบริการ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539.
- มัลลิกา ต้นสอน. การจัดการยุคใหม่. กรุงเทพฯ : เอ็กเซอร์เน็ท, 2544.
- เมตตา เสวตเลข. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งเที่ยวประเภทนันทนาการ : ศึกษาเฉพาะกรณีสวนสัตว์ดุสิต. วิทยานิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539.

- ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2544.
- ยูวัฒน์ วุฒิเมธี. การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บางกอกบล็อก, 2534.
———. หลักการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยอนุเคราะห์ไทย, 2526.
- ยูวดี นิรันดร์ตระกูล. ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย พ.ศ. 2548-2549.
กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547.
- รัชวิภา ตาลพันธ์. สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กองงาน
อนุรักษ์และฟื้นฟูการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.
- รัชนัน เรื่องชัชวรงค์. ความคิดเห็นของผู้ใช้อินเตอร์เน็ตเกี่ยวกับลักษณะทางการสื่อสารการตลาด
ในเว็บไซต์พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ด้านการท่องเที่ยว. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ :
ราชบัณฑิตยสถาน, 2525.
- ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
(Sustainable Tourism) ททท. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539.
———. หลักการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,
2545.
- ฤตินันท์ สมุทร์ทัย. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน : การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน
เชียงใหม่ : ภาควิชาประเมินผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่, 2553.
- ธนาลี งามดี. การเปิดรับสื่อ การรับรู้ข่าวสารและความพึงพอใจต่อประโยชน์ของเว็บไซต์ที่บ้าน
เกิดคอตคอมของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร. วิทยานิพนธ์ นท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต, 2547.
- ลำพอง ศรีทับทิม. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพบริเวณ
สะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2535.
- ลิขิต วีระเวทิน. การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัย
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527.

- วัชรดา คลายนาทร. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2530.
- วันสาด ศรีสุวรรณ. รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
ลุ่มน้ำตาปี. วิทยานิพนธ์ ปร.ค. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- วัลลิพันธุ์ สถิตยยุทธการ. การท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : สถาบันการท่องเที่ยว
เพื่อการอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน, 2539.
- วรัญญู เวียงอำพล. การจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย. สารนิพนธ์ สค.ม.
กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2546.
- วิชัย ทรงวัฒนา และวันเพ็ญ คำน้อย. ชุมชนกับการจัดการป่าต้นน้ำ กรณีบ้านคอนมูล.
โครงการจัดการลุ่มน้ำน่านตอนบน. น่าน : ม.ป.ท., 2543.
- วิจิต ฅ ป้อมเพชร. เอกสารวันสถาปนากระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน.
กรุงเทพฯ : กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน. 2529.
- วิรัชฎ์ คงคะจันทร์. องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการบริหารงานพัฒนา
ของสภาตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2530.
- วิวัฒน์ บุญยภักดี. วัฒนธรรมพื้นบ้าน ทรัพยากรการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง. เอกสารประกอบ
โครงการอบรมผู้นำเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์พิทักษ์ท่องเที่ยวไทย ครั้งที่ 4 เรื่อง
“นิเวศสัญจร วิถีทางสู่การอนุรักษ์”. วันที่ 12–17 ตุลาคม 2537. หน้า 32–37.
- วีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. คุณภาพในการบริการ. กรุงเทพฯ : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี
(ไทย – ญี่ปุ่น), 2539.
- วุฒิชัย จานง. พฤติกรรมมการตัดสินใจ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2523.
- วิไลลักษณ์ ชมพูศรี. การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคิดและพฤติกรรมการท่องเที่ยวนิเวศ
(Ecotourism) ของนักท่องเที่ยวชาวไทย. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต, 2544.
- สมา ฅ ระนอง. การจัดการด้านการท่องเที่ยวโดย ชุมชนท้องถิ่นศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนคีรีวง
ตำบลกำโลน อำเภอบ้านสภ จังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- ศรีญา วรากุลวิทย์. ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยี
ราชมงคล, 2546.
- ศรีพร สมบุญธรรม. “Ecotourism การท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์ สัญลักษณ์ใหม่แห่งทศวรรษ,”
จุดสารการท่องเที่ยว. 12 : 1 ; มกราคม-มีนาคม, 2539.
- ศิริ งามสุโพธิ์. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวตนเองในระดับหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ ศษ.ค.
ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.

- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : ชีระฟิล์ม และไซเท็กซ์, 2539.
- . องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : ชีระฟิล์มและไซเท็กซ์, 2545.
- ศิวัพร เรืองใจ. ความพร้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลสะแกกรัง อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี. ภาคนิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2546.
- ศุภิสรา ประเสริฐ. แนวทางและรูปแบบการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการพัฒนาชนบทธรรมนิยม ประเพณีกลุ่มชาติพันธุ์อุษุธรเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- ศุภศักดิ์ ชื่นศิริ. การพัฒนาตลาดนัดชนบุรี สนามหลวง 2 เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2547.
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. รายงานฉบับสมบูรณ์แผนพัฒนาการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานครและปริมณฑล. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.
- ศูนย์วิจัยป่าไม้. โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ : กรณีศึกษาภาคใต้. กรุงเทพฯ : คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2538.
- . แผนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบชุมชนมีส่วนร่วมบริเวณเขานอจู้จี้ จังหวัดกระบี่. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.
- สถาบันดำรงราชานุภาพ. รูปแบบการประสานแผนพัฒนาจังหวัด อำเภอ ตำบลและท้องถิ่น ในอนาคต. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี, 2539.
- สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. การประเมินการพัฒนาชนบทภายใต้ระบบ กนท. ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8. กรุงเทพฯ : ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2542.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติในช่วงพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2549.
- . การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2538.

สนธยา บำรุงศักดิ์. ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเบตง จังหวัดยะลา. ภาคนิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2545.

สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาเรื่อง “การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย” เนื่องในโอกาสครบรอบ 1 ปี สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 8 กันยายน 2546. กรุงเทพฯ : โรงแรม อิมพีเรียลควีนส์ปาร์ก, 2546.

—————. แนะนำสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เอกสารประกอบการประชุมเรื่อง “แนะนำสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย”. 22 กุมภาพันธ์ 2546.
นครปฐม : โรงแรมโรสการ์เด้น สวนสามพราน, 2546.

—————. สรุปปัญหาและข้อเสนอแนะความเห็นเบื้องต้นของผู้ประกอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจากเขตพื้นที่ต่าง ๆ และสาขาอาชีพต่าง ๆ ทั่วประเทศสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. รายงานกรรมาธิการวิสามัญเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ม.ป.ท. : ม.ป.พ, 2543.

สมชัย ใจดี. ประเพณีและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2528.

สมชัย ใจดี และขรรจง ศรีวิริยาภรณ์. ประเพณี และวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 9.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2539.

สมบัติ กาญจนกิจ. นันทนาการและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

สมบัติ ชำรงชัยวงศ์. ปัญหารากฐานของชนบท. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2539.

สมศักดิ์ แจ่มอุลิตร์ตัน. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ : โอกาสและข้อจำกัดในการพัฒนาศึกษาเฉพาะกรณีเกาะเต่า – นางยวน อำเภอพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.

สยามล ชัยรัตอุดมกุล. ความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทย : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ สค.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. จังหวัดนครปฐม. ม.ป.ป.

<<http://school.obec.go.th/pailom/html-nakhon/nakhon.html>> 16 มีนาคม 2552.

- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ประเพณีไทย. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2529.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม. วัฒนธรรมกับสังคม. ม.ป.ป. <<http://www.kroobannok.com/1609>> 15 มีนาคม 2552.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาการธุรกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2551.
- . แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544). กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2539.
- . แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544 – 2549). กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2543.
- . ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2544.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. รายงานสำมะโนประชากร และเคหะ พ.ศ. 2543. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2543.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี 26 กุมภาพันธ์ 2544. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2544.
- สินธุ์ สโรบล และอุคร วงษ์ทับทิม. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546.
- สิทธิรัตน์ ปาจินบูรวรรณ์. ขีดความสามารถสังคมสำหรับการท่องเที่ยวชายหาดชะอำ. วิทยานิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531.
- สุนันทา พูนน้อย. บทบาทของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ ร.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.
- สุพัตรา กลับดี. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีการท่องเที่ยวที่ตลาดริมน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2545.
- สุพล ชัยพร. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงและลาวโซ่งในภาคกลางของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.

- สุภากรณ์ หาญทอง. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2543.
- สุรศักดิ์ พิมพ์เสน และศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไท บ้านโพน. รวมบทความวิจัย. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552.
- สุวิทย์ เนาสวัสดิ์. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของราษฎรผู้ประกอบท่องเที่ยวในพื้นที่พัฒนาและส่งเสริม การอนุรักษ์สัตว์ป่า ถ้ำน้ำลอด ตำบลถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549.
- สุวิมล ร่องวานิช. การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน. กรุงเทพฯ : อักษรไทย, 2548.
- . การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน. กรุงเทพฯ : อักษรไทย, 2540.
- เสรี วงศ์ไพจิตร. ท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน. เอกสารประกอบโครงการอบรมผู้นำเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์พิทักษ์ท่องเที่ยวไทย ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2537.
- องค์ปฐมเจดีย์. 2553. <http://www.siristore.com/Products/Kringpathom_1.asp> 16 มีนาคม 2552.
- อนงค์นาด อัสวตั้งเสถียร. การแสวงหาข่าวสาร ความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม การตรวจสอบคุณภาพก่อนแต่งงานของกลุ่มสมรสที่ใช้บริการโรงพยาบาลในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.
- อรพิน บุญเยี่ยม. การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการมาเที่ยวในวัดพระศรีสรรเพชญ์. พระนครศรีอยุธยา : สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2544.
- อรวรรณ ปิลันท์โอวาท. การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- อรอุมา ศรีสุทธิพันธ์. ความคิดเห็น และพฤติกรรม การเปิดรับสื่ออินเทอร์เน็ตกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- อนุสิทธิ เมรารวรักษ์. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545.
- อานันท์ ปันยารชุน. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543.
- . “การท่องเที่ยวเชิงลักษณะธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน,” จุลสารการท่องเที่ยว. 19 : 4-9 ; เมษายน-มิถุนายน, 2544.

- อุดม เขยกิจวงศ์, และวิมล วิโรจน์พันธุ์. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2548.
- อุทัย ดุลยเกษม. เอกสารการสอนชุดวิชาปัญหาการพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529.
- อุษณีย์ พันธุ์จันทร์อุไร. “ธุรกิจชุมชน” ทางเลือกใหม่ในการพัฒนาอุตสาหกรรม : กรณีศึกษา สถานีบริการน้ำมันบางจาก. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.
- อุษาพรรณ ศรีสกุลประเสริฐ. ปัจจัยในการใช้สื่อ และความพึงพอใจต่อสื่ออินเทอร์เน็ตของนักเรียนระดับมัธยมปลายในโรงเรียนนานาชาติใหม่แห่งประเทศไทยและโรงเรียนเซนต์คาเบรียล. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2543.
- โอวาท สุทรนารักษ์. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- Aphinant Chantanee. Efficiency in the Management of Sub – District Administration Organization (SAO) in Phranakhonsriayuthaya, Thailand : An Analysis. Ph.D. Dissertation. Philliphines : Adamson University, 2001.
- Applewhite, P.B. Organization Behavior. Englewood Cliffs : Prentice – Hall, 1965.
- Ainsworth, Scott. “Regulating Lobbyists and Interest Group Influence,” Journal of Politics American Journal of Political Science, 1993.
- Andres, Villarrcal. “The Social Ecology of Rural Violence : Land Scarcity, the Organization of Agricultural Production, and Presence of the State,” American Journal of Sociology. 10(2) : 313-348 ; July, 2004.
- Barry, R. and Ralph, M.S. Quantitative Analysis for Management. 6th ed. New York : Prentice – Hall, Inc, 1997.
- Besha , M.P. Towards Educational Self – reliance In Developing Countries : National Examinations in Tanzania, East Africa and Some of Their Ualitiws. Ph.D. Thesis in Education. U.S.A : University of Wisxonsin-Madison, 1987.
- Bryant, C. and Whitw, L.G. Managing Development in The Third World. Boulder, Colorado : Westview Press, 1982.
- Caayupan, R.B. Poplar Participation in Rural Development Occasional Paper 19 University of the Philippines at Los Barrios. Management of Rural Development Program, 1983.

- Chaplin, J.P. Dictionary of Psychology. New York : dell Publishing, 1973.
- Cork, Carolyn. Community-managed Ecotourism : A Feasibility Survey in Phnom Baset, Cambodia. Master's Thesis Canada : University of Calgary Canada, 1996.
- Doyle, R. Community Development in an Age of Globalization : The Partnership Option. Prepare for the Presentation to the 1. International Conference on Community Development in the Asia-Pacific at Sukothai Thamathirat University, 1998.
- Derek Hall and Greg Richards. Tourism and Sustainable Community Development. Routledge Taylor & Friends Group. Great Britain, 2003.
- Ebert, R. and Micheal, T. Organization Decision Process. New York : Free Press of Glenco, 1975.
- Eckhard, D. and Gudrun, K.O. "Towards the Global Knowledge and Information," Society Development and Cooperation. 4 : July-August, 1999.
- Emphandhu, Dachanee. Ecotourism Study in The Upper Nan Watershed Area. Upper Nan Watershed Management Project, 2000.
- Everett, M.G. Communication of Innovations. 2nd ed. New York : Free Press of Glencoe, 1971.
- Fernandez, C.D.G. Delsilife, The First Decade 1978 to 1990 (Rural Poor, Self-Reliance). Ph.D. Thesis in Social Development. U.S.A. : University of South Carolina, 1992.
- Holloway, J. Chritopher. The Business of Tourism. Plymouth : Macdonald and Evens ltd., 1998.
- Jim, Sato. Toward a New Generation of Resource Professionals. Proceedings of a Regional Seminar on Natural Resources and Environment in the Greater Mekong Sub-region. Changrai : TTP, 2006.
- Jonson, L. Nanna. Proto Southwestern Tai (Historical linguistics, Tai Language). New York : State University of New York at Albany, 1991.
- Kolter, Philip. Markerting Management : Analysis, Planning , Implementation, and Control. 8^h ed. Emglewood Cliffs : Prentice Hall, 1994.
- Kaufment, H.F. "Participation Organization activities in Selected Kentucky Localities," Agricultural Experiment Station Bulletins. 102 : 30-41 ; May, 1949.
- Kenichi Ohmae. The Mind of the Strategist. New York : McGraw-Hill1, 1982.

- Kongkiat Panprommin. The Study of Readiness of Local Community for Tourism Development Case Study : Koh Chang, Trat Province. M.Sc. Thesis Bangkok : Mahidol University, 2002.
- Lowie, Robert. Social Organization. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1954.
- Laurence, D. Guide to Starting and Operating a Successful Travel Avenue. 3rd ed. New York : Van Notsand Rrinheld, 1990.
- Muzaffe, Uysal and Clauia Jurowski. "Environmental Attitude by Trip and Visitor Characteristics," Tourism of Management. 15(4) : 77-79 ; July, 1997.
- Maslow, S. Motivtion and Personality. 2nd ed. New York : Harper and Row, 1970.
- McIntosh, Robert W, and Charles R. Goeldner. Tourism : Principles Practices, Phiosophice. New York : John & Wiley, 1984.
- Neal, Janct D. How Torism Services Impact Travelers's Quality of Life (OOL) : A Macromarketing Persectiver. 2004. <<http://www.ttra.com/pub/uploads/024.pdf>,> 2005.
- Porter, D. E. and Applewhite, P.B. Organizational Behavior and Management. Pennsylvania : Stanford University, 1968.
- Pamela, A. Wright. "North American Ecotourists : Market Profile and Character," Journal of Travel Research. 34(4) : 101-104 ; March, 1996.
- Pond, Kathleen Lingle. The Professional Guide : Dynamice of Tour Guiding. New York : Van Notsand Reinhold, 1993.
- Redfield, Robert. The Primitive World and Its Transformations. Ithaca : Cornell University Press, 1965.
- Stevens, Songsak Prangwatthanakan, and Patricia Naen. Central Thai Testiles. Bangkok : National Identity Board, 1994.
- Stevens, Laurce. Guide to Starting and Operating A Successful Travel AGENCY. 3rd ed. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1990.
- Swarbrooke, J. Sustainable Tourism Management. London : CABI Publishing, 1999.
- Smith, E.W. The Lexican Webster Dictionary Encyclopedia. U.S.A. : The Englihhlanguage Institute of America Inc, 1977.

- Schreyögg, Astrid . Eine Einführung in Die Praxis und Ausbildung. New York : Campus, Frankfurt Coaching, 1996.
- Pamela, A.Wight. “Ecotourism Accommodation Spectrum Does Supple Match Demand,” Tourism of Management. 18(4) : 209–219, 1997.
- . “North American Ecotourists : Market Profile and Characteristics,” Journal of Travel Research. 34(4) : 25-29 ; May, 1996.
- Scott, John T. Purposive Diversification and Economic Performance. New York : Cambridge University Press, 1993.
- Waewdaw Nambutr. The Community Ecotourism Route Network Development on the Lower of the Mekong River. M.Sc. Thesis Bangkok : Mahidol University, 2005.
- Wight, Martin. International Theory : The Three Traditions. Leicester : Leicester University Press,1996.
- William, F. Ogburn. Social Change : With Respect to Culture and Original Nature. New York : zuerst ebd., 1992.
- Wood, Robert. “Ethnic Tourism, the State and Cultural Chango in Southeast Asia,” Annals of Tourism Research. 11(5) : 22 ; July, 1984.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

จดหมายนำเพื่อขออนุญาตเข้าถึงข้อมูลในพื้นที่วิจัย

ที่ พิเศษ / 2553

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยสยาม
235 ถ.เพชรเกษม แขวงบางหว้า
เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10163

19 กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอเรียนเชิญประชุม
เรียน

เนื่องด้วย ดิฉัน อาจารย์เปรมจิต พรหมสารเมธี (Ph.D Candidate) ตำแหน่งผู้ช่วยคณบดี คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยสยาม และตำแหน่งผู้จัดการศูนย์การศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สาขาอ้อมน้อย กำลังทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลและประมวลแนวคิดจากการระดมสมอง ในลักษณะของการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในงานวิจัย

ดิฉันมีความเห็นว่า พื้นที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีศักยภาพสูงในการดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติ ให้เข้ามาศึกษาวิถีชีวิตแบบธรรมชาติในเชิงวัฒนธรรมและมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าต่อการอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ดิฉันจึงเลือกพื้นที่แห่งนี้ เป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาวิจัย โดยทำการเก็บข้อมูลภาคสนามตั้งแต่เดือนตุลาคม 2552 ถึง 31 มกราคม 2553 เป็นเวลา 4 เดือน มาแล้ว

ในครั้งนี้ ดิฉันขอกราบเรียนท่านเข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม โดยให้ท่านในฐานะที่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นในประเด็นของการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ

ในการนี้ ดิฉันขอความอนุเคราะห์จากท่าน โดยขอเชิญท่านเข้าร่วมประชุม ในวันจันทร์ที่ 22 กุมภาพันธ์ 2553 เวลา 14.00 – 16.00 น. ณ ห้องประชุม ของ อบต.เกาะเกร็ด

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดพิจารณา และขอกราบขอบพระคุณท่านที่ให้โอกาสในการศึกษาวิจัย

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์เปรมจิต พรหมสารเมธี)
ผู้ช่วยคณบดี คณะบริหารธุรกิจ

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์ภาคภาษาอังกฤษ

Part I: General Information

Sex :   Male :   Female :   Age :

Part II: Introduction

1. Good morning Sir/Madam. How are you doing today?

I am fine Thank you

2. Would you mind to give us for a few minutes?

3. My name is..... I am a Master Degree student from Ratchapat University.

Today, we are having a work-shop on English for communicatios and our group in focusing on tourism. So, may I ask you some questions on your background and your opinion about traveling in Thailand?

Part III: Questions

1. Where are you from?.....

Asia

U.S.A.

Europe

Australia

Others

2. How many people are traveling with you to Thailand on this trip?

Alone

With family

With tour group

Others

3. How many times have you visited Thailand?

1

2

More than 2

4. How long will you stay in Thailand for this trip?
  - less than 1 week
  - 1 week
  - More than 1 week
5. What is your purpose of visiting Thailand
  - Business
  - Education
  - Conference/Seminar
  - Pleasure
  - others
6. What kind of transportations did you take to this place?
  - By boat
  - By bus
  - Taxi/tuk tuk
  - Others
7. What are your main interests of visiting Wat Arun?
  - Beauty of the scenery along the river
  - Architecture
  - Culture and Life style
  - Relaxing
  - Sight seeing
  - Shopping/souvenirs
8. What do you think about transportation to this place?
  - Convenient
  - Inconvenient
9. What do you think about infrastructure and facilities around this area?
  - O.K.
  - Needs to be improved

10. What do you think about the management of this place?

Bad

O.k.

Good

Needs to be improved

11. Do you have any suggestions how and what should this place be improved?

.....
.....
.....
.....

Part IV: Thank you

Thank you very much for your time and your information. I really enjoy talking to you and very appreciate for your kindness. Have a nice day and enjoy your staying in Thailand.

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
แบบสังเกต (แบบมีส่วนร่วม)
เรื่อง

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ในเขต
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

**The Potential Development of Cultural Tourism Attraction for International Tourists in
Bangkok and Surrounding Provinces**

** *** **

*** *** **

ชื่อพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

.....

การสังเกต (Observation) เกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาสภาพปัจจุบันและศักยภาพของ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ความต้องการ ความพึงพอใจ และแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ แนวทางการพัฒนารูปแบบการเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เกี่ยวกับ

1) การดึงดูดใจนักท่องเที่ยว .....

.....
.....
.....

2) การเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว .....

.....
.....
.....

3) การบริหารจัดการ .....

.....
.....
.....

สรุปและวิเคราะห์ .....

.....

.....

.....

กิจกรรมประกอบการสังเกต ( ) การถ่ายภาพ ( ) ถ่ายวิดีโอ ( ) การสัมภาษณ์

ผู้สังเกต .....

(เปรมจิต พรหมสารเมธี)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
แบบสังเกต (แบบไม่มีส่วนร่วม)

เรื่อง

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ในเขต
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

**The Potential Development of Cultural Tourism Attraction for International Tourists in
Bangkok and Surrounding Provinces**

*** **

การสังเกต (Observation)

วัน/เดือน/ปี ..... พื้นที่

ชื่อพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การสังเกต (Observation) เกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาสภาพปัจจุบันและศักยภาพของ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ความต้องการ ความพึงพอใจ และแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ แนวทางการพัฒนารูปแบบการเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เกี่ยวกับ

1) รูปแบบการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว .....

2) รูปแบบการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว .....

3) รูปแบบด้านการบริหารจัดการ .....

.....
.....
.....

สรุปและวิเคราะห์ .....

.....
.....
.....

กิจกรรมประกอบการสังเกต ( ) การถ่ายภาพ ( ) ถ่ายวิดีโอ ( ) การสัมภาษณ์

ผู้สังเกต .....

(เปรมจิต พรหมสารเมธี)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
แบบสัมภาษณ์ (ชนิดมีโครงสร้าง)

เรื่อง

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ในเขต
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

**The Potential Development of Cultural Tourism Attraction for International Tourists in
Bangkok and Surrounding Provinces**

** *** **

- กลุ่มผู้รู้
 กลุ่มผู้ปฏิบัติ
 กลุ่มประชาชนทั่วไป

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย
ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

2. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มุ่งเพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมา สภาพปัจจุบันและศักยภาพของ
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ความต้องการ ความพึงพอใจ และ
แนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ การพัฒนารูปแบบ
การเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติในเขตกรุงเทพมหานคร
และปริมณฑล

3. แบบสัมภาษณ์นี้ ประกอบด้วย 4 ตอน ประกอบด้วย
ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 ชื่อ/นามสกุล .....ระดับความรู้ ..... อายุ..... ปี
ที่อยู่ ..... เลขที่...../..... ถนน
.....

เขต/อำเภอ..... จังหวัด ..... รหัสไปรษณีย์
..... โทรศัพท์.....

1.2 ความเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวโดย

- หัวหน้าศูนย์การท่องเที่ยวประจำท้องถิ่น
 อื่นๆ โปรดระบุ .....

ตอนที่ 2 ประวัติความเป็นมาสภาพปัจจุบันและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับ
นักท่องเที่ยวนานาชาติ ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

ประเด็นที่สัมภาษณ์ ด้านประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1. ท่านทราบประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนี้ได้อย่างไร .....

.....
.....

2. สภาพปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2.1 สภาพปัจจุบันด้านการดึงดูดใจ .....

2.2 สภาพปัจจุบันด้านการรองรับการท่องเที่ยว .....

2.3 สภาพปัจจุบันด้านการบริหารจัดการ .....

3. แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มีศักยภาพใดบ้าง .....

3.1 ด้านการดึงดูดใจ .....

3.2 ด้านการรองรับนักท่องเที่ยว .....

3.3 ด้านการบริหารจัดการ .....

ตอนที่ 2 ปัญหาและความต้องการ ความพึงพอใจ แนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล .....

.....
.....

1. ด้านปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม .....

.....
.....

1.1 ปัญหาด้านการดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว นานาชาติ .....

1.2 ปัญหาด้านการรองรับการท่องเที่ยว .....

1.3 ปัญหาด้านการบริหารจัดการ .....

2. ความต้องการของนักท่องเที่ยว .....

.....
.....

2.1 ความต้องการด้านดึงดูดใจ .....

2.2 ความต้องการด้านการรองรับ .....

2.3 ความต้องการด้านการบริหารจัดการ .....

3. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

.....
 .....
 .....

3.1 แนวทางการพัฒนาด้านการดึงดูดใจ.....

3.2 แนวทางการพัฒนาด้านการรองรับการท่องเที่ยว.....

3.3 แนวทางการพัฒนาด้านการบริหารจัดการ.....

ตอนที่ 4 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ

.....
 .....

4.1 รูปแบบด้านการดึงดูดใจ .....

4.2 รูปแบบด้านการรองรับ .....

4.3 รูปแบบด้านการบริหารจัดการ .....

สัมภาษณ์ที่ .....

ผู้สัมภาษณ์ .....

.....

(เปรมจิต พรหมสารเมธี)

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

*** **

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
แบบสัมภาษณ์ (ชนิดไม่มีโครงสร้าง)

เรื่อง

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ในเขต
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

**The Potential Development of Cultural Tourism Attraction for International Tourists in
Bangkok and Surrounding Provinces**

** *** **

- กลุ่มผู้รู้
 กลุ่มผู้ปฏิบัติ
 กลุ่มประชาชนทั่วไป

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย
ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

2. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มุ่งเพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมา สภาพปัจจุบันและศักยภาพของ
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ความต้องการ ความพึงพอใจ และ
แนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ การพัฒนารูปแบบ
การเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติในเขตกรุงเทพมหานคร
และปริมณฑล

3. แบบสัมภาษณ์นี้ ประกอบด้วย 4 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 ชื่อ/นามสกุล .....ระดับความรู้ ..... อายุ..... ปี ที่อยู่
..... เลขที่...../..... ถนน.....
เขต/อำเภอ..... จังหวัด ..... รหัสไปรษณีย์
..... โทรศัพท์.....

1.2 ความเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวโดย

- หัวหน้าศูนย์การท่องเที่ยวประจำท้องถิ่น
 อื่นๆ โปรดระบุ .....

ตอนที่ 2 ประวัติ ความเป็นมาสภาพปัจจุบันและศักยภาพของ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับ
นักท่องเที่ยวนานาชาติ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล 3 ด้าน ประกอบด้วย

1) ด้านดึงดูดใจ .....

.....

.....

2) ด้านการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว .....

.....

.....

3) ด้านการบริหารจัดการ .....

.....

.....

ตอนที่ 3 ความต้องการ ความพึงพอใจ และแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

1) ด้านดึงดูดใจ .....

.....

.....

.....

2) ด้านการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว .....

.....

.....

.....

3) ด้านการบริหารจัดการ .....

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 รายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

1) รูปแบบด้านดึงดูดใจ .....

.....
.....
.....

2) รูปแบบด้านการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว .....

.....
.....
.....
.....

3) รูปแบบด้านการบริหารจัดการ.....

.....
.....
.....

สัมภาษณ์ที่ .....

ผู้สัมภาษณ์ .....

.....

(เปรมจิต พรหมสารเมธี)

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

*** **

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสนทนากลุ่ม

เรื่อง

การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ในเขต
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

**The Potential Development of Cultural Tourism Attraction for International Tourists in
Bangkok and Surrounding Provinces**

ครั้งที่ ...../..... 2553

*** **

เปิดการสนทนา ประเด็น

ประเด็นที่ 1 ให้ผู้เข้าร่วมการสนทนา กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา สภาพปัจจุบัน และศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ด้าน

1) การดึงดูดใจนักท่องเที่ยว .....

.....

2) การเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว .....

.....

3) การบริหารจัดการ .....

.....

ตอนที่ 3 ความต้องการ ความพึงพอใจ และแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

1) ด้านดึงดูดใจ .....

.....

2) ด้านการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว .....

.....

.....

3) ด้านการบริหารจัดการ .....

.....

.....

ตอนที่ 4 รายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
สำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

1) ด้านดึงดูดใจ .....

.....

.....

2) ด้านการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว .....

.....

.....

.....

3) ด้านการบริหารจัดการ .....

.....

.....

สรุปและวิเคราะห์ .....

.....

.....

เริ่มการสนทนา เวลา ..... น.

แบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม

ชื่อสถานที่สนทนา ..... หมู่ที่ ..... ตำบล ..... อำเภอ
..... จังหวัด .....

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

1. ชื่อ/นามสกุล ..... ตำแหน่ง .....
2. ชื่อ/นามสกุล ..... ตำแหน่ง .....
3. ชื่อ/นามสกุล ..... ตำแหน่ง .....
4. ชื่อ/นามสกุล ..... ตำแหน่ง .....
5. ชื่อ/นามสกุล ..... ตำแหน่ง .....
6. ชื่อ/นามสกุล ..... ตำแหน่ง .....
7. ชื่อ/นามสกุล ..... ตำแหน่ง .....
8. ชื่อ/นามสกุล ..... ตำแหน่ง .....
9. ชื่อ/นามสกุล ..... ตำแหน่ง .....
10. ชื่อ/นามสกุล ..... ตำแหน่ง .....

ผู้ดำเนินการสนทนา .....

.....

(เปรมจิต พรหมสารเมธี)

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

จบการสนทนากลุ่มเวลา ..... .00 น.

ลงชื่อ .....

(เปรมจิต พรหมสารเมธี)

ผู้จัดบันทึกการสนทนากลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 แนวทางการประชุมเชิงปฏิบัติการ
 เรื่อง
 การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ ในเขต
 กรุงเทพมหานครและปริมณฑล
**The Potential Development of Cultural Tourism Attraction for International Tourists in
 Bangkok and Surrounding Provinces**
 ครั้งที่ ...../..... 2553

*** **

เปิดการประชุม ประเด็น ...

ประเด็นที่ 1 ให้ผู้เข้าร่วมประชุม กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา สภาพปัจจุบันและ
 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ด้าน

1) การดึงดูดใจนักท่องเที่ยว .....

.....

.....

2) การเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว .....

.....

.....

3) การบริหารจัดการ .....

.....

.....

ประเด็นที่ 2 ให้ผู้เข้าร่วมประชุมกล่าวถึงความต้องการ ความพึงพอใจ และแนวทางในการพัฒนา
 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

1) ด้านดึงดูดใจ .....

.....

.....

2) ด้านการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว .....

.....

3) ด้านการบริหารจัดการ .....

.....

ประเด็นที่ 3 รายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สำหรับ
นักท่องเที่ยวนานาชาติในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 3 ด้าน

1) รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านดึงดูดใจ

.....

2) รูปแบบด้านการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

.....

3) รูปแบบการพัฒนาด้านการบริหารจัดการ .....

สรุปและวิเคราะห์ .....

เริ่มการประชุม เวลา .....

ปิดการประชุม เวลา .....

ผู้บันทึกการประชุม

(เปรมจิต พรหมสารเมธี)

ภาคผนวก ง
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- กฤษฎา จุลชาติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ประธานสภา
วัฒนธรรม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2552.
- กัลยารัตน์ สีนเปี่ยม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, เป็นผู้สัมภาษณ์,
เลขาธิการท่องเที่ยวเกาะเกร็ดจังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2553.
- กานต์วีร์ สมสกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านขายของ
ที่ระลึกในวัดอรุณราชวราราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม
2552.
- จำเนียร วงทองดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านให้เช่า
ชุดไทยในวัดอรุณราชวราราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม
2552.
- เฉลียว อยู่มีดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านขายของ
ในวัดอรุณราชวราราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2552.
- ด้อม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านอาหารซีฟู๊ดในเรือ
ตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2552.
- ทักษิณ ปิลवास เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ประธานบริษัท
ท้อปอิตทัวร์ 15 ถนนรัตนวิเบศ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม
2552.
- ท่านเจ้าคุณสุเมธมุนี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดปรมัยยิกาวาส เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2552.
- น.อ. (พิเศษ) สมชัย บุญจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่สภาวัฒนธรรม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2552.
- น.อ.รังสรรค์ มหัทธนานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 209/32 ถนนจรัล 29 เขตบางขุนศรี บางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร
เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2552.
- นัตถกรณ์ แจ่งผูกวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
59/163 หมู่บ้านวอเตอร์เฮ้า แขวงหลัก 2 เขตบางแค กรุงเทพมหานคร
เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2553.

- นันทพร วันงาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์วัฒนธรรม
จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2553.
- นารีรัตน์ เนียมทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
20/2 หมู่ 5 ตำบลโคกพระเจดีย์ อำเภอนครชัยศรี นครปฐม เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2553.
- นิพนธ์ กุลจิตศิริรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
1/35 หมู่ 2 ตำบลโคกพระเจดีย์ อำเภอนครชัยศรี นครปฐม เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2553.
- บุญยัง อู่คำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 264/2
แขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2553.
- ประกอบ สาระวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
107/86 ถนนราชพฤกษ์ บางกรวย นนทบุรี เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2552.
- ประชา สุทธิศักดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 48
หมู่ 11 ตำบลบางพรหม อำเภอดำรงชัย กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2552.
- ปิยะภรณ์ ธรรมฐานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่ศูนย์ OTOP เกาะแกรีด จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2553.
- ผานิต ต่อเสวดพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
80/54 ถนนจรัญสนิทวงศ์ 97 บางอ้อ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2552.
- พ.ต.ท.ธนากร ไกรสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
80/54 ถนนจรัญสนิทวงศ์ 97 บางอ้อ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2552.
- พนิดา มณีจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 25 หมู่ 19 ถนนอิสรภาพ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 23
มกราคม 2553.
- พระครูอรุณธรรมมานูวัตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดอรุณราชวราราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2552.
- พระมหาขวัญ ติรมโน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดอรุณราชวราราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2552.
- พระมหาสมพงษ์ สุนตจิตโต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดอรุณราชวราราม บางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2552.
- พลกฤษณ์ สุภรัตชาติพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 23 ซอยพระบรมราชินี 70 แขวงศาลาธรรมสภ เขตทวีวัฒนา
กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2552.

- พลเรือเอกบรรจง เทียงคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่บ้านเลขที่ 23 หมู่ 11 ถนนเพชรเกษม บางแค ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร
เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2552.
- พัชรพร หะลิตะเวช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่การท่องเที่ยวเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2553.
- พิมพ์ใจ สระยะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ฟาร์มจระเข้
สามพราน นครปฐม เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2553.
- ภาริตา วัชรกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ฝ่ายตลาด
ฟาร์มจระเข้ สามพราน นครปฐม เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2553.
- มณฑนา ผิวงาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 20/11
หมู่ 7 ตำบลไร่จิง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2553.
- ร.อ.สมชาย ยูชิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สมาคม
ที่สมาพันธ์การท่องเที่ยวนานาชาติ จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2553.
- รุ่งนภา ชาญรักษา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 82/1
ถนนเพชรเกษม ตำบลหนองค้าง หนองแขม กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 12 มีนาคม
2553.
- ลม้าย เครือพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านขายของ
ในวัดอรุณราชวราราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2552.
- วรพงษ์ เขี่ยมสมุทร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ฝ่ายขาย
ศูนย์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์
2553.
- วารภรณ์ ศรีเกต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 265
ถนนเอกชัย เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2553.
- ศรีประภา เขี่ยมสกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
14/11 หมู่ 7 ตำบลไร่จิง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2553.
- ศักดิ์ชัย เสนาพรหม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่นักวิเคราะห์
นโยบายและแผนชำนาญการ จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2553.
- ศุภจิ จันทรรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 45/56
แขวงหลักสอง เขตบางแค กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2553.
- สนธยา หะลิตะเวช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
105/3 หมู่ 1 เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2553.

- สมจินตนา รุเจอร์แมน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 87/105 ถนนราชพฤกษ์ บางกรวย นนทบุรี เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2553.
- สมชาย ทัดซัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่อบต. เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2553.
- สมบูรณ์ บุญประกอบ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่การท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร และรองประธานประชาคมตลาดน้ำตลิ่งชัน เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2552.
- สมพงษ์ แสงไข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอรุณราชวราราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2552.
- สมศรี เอียดน้อย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านขนมหวาน ตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2552.
- สมศักดิ์ เหมพรรณไพเราะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ประธานประชาคมเมือง เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2552.
- สันติ สีทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 48 หมู่ 11 ตำบลบางพรหม อำเภอดลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2552.
- สายสุณีย์ เบ็ญจวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 114/1 หมู่ 3 ตำบลบ่อพลับ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2553.
- สุกัญญา หลวงไกร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 180 หมู่ 5 บางขุนศรี บางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2553.
- สุชิน กนิฐสุด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอรุณราชวราราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2552.
- สุนทรียา ตามวงศ์วาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านขนมหวานป่าสุน เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2553.
- สุนีย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์ OTOP เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2553.
- สุพัตรา เกตุเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 50 หมู่ 7 เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2553.
- สุภาวดี โดชื่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธิ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 55/4 หมู่ 5 ตำบลท่าเต้า อำเภอกะทู้มูเบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2553.

สุรเดช เอี่ยมสะอาด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กรรมการ
ประชาคมตลาดน้ำ ตลิ่งชัน เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2552.

สุรศักดิ์ ชานชม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 67/28
หมู่ 11 ตำบลอ้อมน้อย อำเภอกะทู้มเบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 25 มีนาคม
2553.

อนวัตร ทองเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 67/28
หมู่ 11 ตำบลอ้อมน้อย อำเภอกะทู้มเบน จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อวันที่ 25 มีนาคม
2553.

อภิชัย ศิลปสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
5/65 หมู่ 19 บางระมาด เขตศาลาธรรมสภ ทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 20
ธันวาคม 2552.

อัญชลี พิมพ์ภรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านขนมหวาน
ป่าสุน เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2553.

อาริยา สาดแล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 80/105
หมู่ 8 บางระมาด เขตศาลาธรรมสภ ทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม
2552.

อุทัย บุญศรีพิทยานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่ฟาร์มจระเข้ สามพราน นครปฐม เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2553.

อู๊ด ศรีเมือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เปรมจิต พรหมสาระเมธี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์หัตถกรรม
เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2553.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นางเปรมจิต พรหมสาระเมธี
วันเกิด	วันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2503
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 184/48 ถนนเพชรเกษม 60/3 หมู่ที่ 11 บางแคภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร 10160
ตำแหน่งหน้าที่การทำงาน	ผู้ช่วยคณบดี คณะบริหารธุรกิจ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยสยาม เพชรเกษม
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2519	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตวิทยาลัยครูพิบูลย์สงคราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
พ.ศ. 2521	มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
พ.ศ. 2525	ปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต (บธ.บ.) สาขาวิชาการบัญชี มหาวิทยาลัยสยาม
พ.ศ. 2530	Master of Business Administration (M.B.A) Northrop University U.S.A
พ.ศ. 2553	ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

